

vita nostra

2013

revue 1

Ceny rektora
Čestný doktorát
Fejetony
FNKV
Inaugurace
Nejlepší fakulty
Petice
Psychosomatika
Řeč obrazů
Volby

Svatováclavská koruna

M. Anděl
V. Havel
C. Höschl
V. Klaus
E. Norrby
P. Pařko
O. Placht
R. Rokyta
J. Rupnick
M. Zeman

VITA NOSTRA REVUE

22. ročník, číslo 1

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 5. 3. 2013

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

V. Havel: Chci být dobrým prezidentem	4
V. Klaus: Mým úkolem je navázat na svého předchůdce	6
M. Zeman: Nabízím přátelskou ruku	7
V. Žák: Politici a moped	9
J. Rupnick: Bude přímá volba ohrožením, či vzpruhou? Brzy uvidíme	11
J. Veis: Špína nejen volební aneb to naše národovectví	15
J. Šídlo: Co říkála dceři o volbách paní učitelka	16

ALMA MATER

Čestný doktor UK – Erling Norrby	20
M. Anděl: Karolinska institutet prof. Norrbyho jako výzva	22
E. Norrby: Viru HIV se nezbavíte	25
Pražská medicína by si zasloužila stát se značkou	26
Nejlepší fakulty podle Hospodářských novin	28
Vynikající studenti UK obdrželi ceny rektora	30
L. Malý: V Africe jde o to, abyste přežili	31
K. Lippman: Politika a škola	33

ZDRAVOTNICTVÍ

M. Zeman: FNKV má stabilní postavení, ale šetřit musíme stále	38
P. Pařko: Lázně	42
Skandál v britské nemocnici může být poučením i pro nás	44
J. Selucký: Deficity zdravotnictví z pohledu svobody občana	45
Chceme kvalitní zdravotnictví	48

MEDICÍNA

R. Rokyta: Bolest je vždycky zlá	52
R. Honzák: Oficiální medicína pootevřela dveře psychosomatice	58
J. Hnízdil: Ministerstvo uznalo psychosomatiku – je to moudré	60
C. Höschl: Mým úkolem je stavět hřiště pro kolegy	62

O TEMPORA O MORES

S. Komárek: Petrova loďka	66
M. Bartlová: Nevěřte vlastním očím	67
O. Placht: Vypravěč	71

TEXT

O. Šulcová: Zapomenuté texty	74
------------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Pošetilost	92
----------------------------------	----

RES PUBLICA

JAK PŘICHÁZEJÍ PREZIDENTI

Inaugurační projevy tří českých prezidentů

Václav Havel

Chci být dobrým prezidentem

Historický a politický vývoj dospěl k okamžiku, kdy se dva národy, žijící dosud společně v Československu, vydaly vlastní cestou. Díky tomu vstoupila před měsícem v život samostatná Česká republika. Horizont toho, čemu říkáme vlast, se nám tím významně zúžil. Nikdo z nás se s touto změnou asi nevyrovnával snadno. Svůj domov jsme tím však neztratili. Naopak: jeho nová státní podoba je pro nás výzvou k zamyšlení o jeho podstatě a totožnosti, o možnostech a vyhlídkách, o jeho nadějích. Je to zároveň výzva ke vskutku tvořivé práci: svůj proměněný domov si totiž musíme uspořádat tak, aby se nám v něm žilo co nejlépe a aby si nás vážili i ostatní.

Česká republika má už svou demokratickou ústavu, má svůj parlament a vládu, vzešlé ze svobodných voleb, a od dnešního dne má i svého prezidenta. Je uznána mnoha státy světa i četnými mezinárodními organizacemi. Je to země svobodná, nezávislá a demokratická. To všechno je velmi důležité. Ale ještě důležitější je, že to je země bohatá svým duchovním i hospodářským potenciálem, země sice poničená předchozími režimy, ale země pracovitých a vynalézavých lidí, která se má oč opřít a na co navázat.

V naší ústavě se praví, že chceme navázat na všechny dobré tradice dávné české státnosti i státnosti československé. Jaké tradice tím má naše ústava na mysli?

Uvažujeme-li o naší historii, záhy zjišťujeme, že z dramatických dějů, které ji tvoří, se vždy znovu v té či oné podobě vynořuje jeden osobitý a nepochybně světlý motiv, který k nám doléhá z díla osobností tak různých, jakými jsou například svatý Cyril a Metoděj, kníže Václav, Karel IV., Jan Hus, Jiří z Poděbrad, Komenský, Palacký, Masaryk i Patočka. Tímto motivem je víra v pravdu, za kterou je třeba osobně ručit, tedy v pravdu jako hodnotu mravní, vůle k porozumění, slušnosti a toleranci, úcta k člověku jako jedinečné bytosti a pokora před vznešeným řádem stvoření, pocit spoluodpovědnosti za obecné věci lidského společenství spojený s kritickým nadhledem a ovšem nezlomná vůle k míru a pokud možno nenásilným řešením všech sporů.

Myslím, že dokážeme-li na tuto naši dobrou tradici navázat, nemáme se čeho bát. Nedávno jsme ji ostatně oživilí a určitě to nebylo k naší škodě: lidský způsob, jímž jsme setřáslí nelidský režim, sklídl všeobecné uznání.

Revoluční doba však skončila a nastal čas každodenní všední a tvrdé práce. Pečovat dnes o to, v čem vidím naše dobré tradice, je nepoměrně těžší, než jak tomu bylo v okamžiku velkého dějinného zvratu a nadšení, které ho provázelo.

O to je taková péče nutnější.

Zkouškami, které nás ještě čekají, úspěšně projdeme a stabilních poměrů a prosperity se dožijeme jen tehdy, budou-li ohromné systémové změny, které uskutečňujeme, provázeny a prodchnuty duchem slušnosti, vzájemné úcty a solidarity. Budou-li provázeny a prodchnuty duchem těch ideálů a hodnot, které lze právem považovat za naše dobré tradice. Což zároveň znamená trvalý zápas s tradicemi špatnými. Například s bezpáteřnou přizpůsobivostí, provinciální malověrností, bezuzdnou hrabivostí a cynismem, vydávajícím se za realismus. Kdyby tyto vlastnosti měly ovládnout klima našeho společenského života, udusili bychom se v něm všichni bez rozdílu.

Tvoříme nový právní řád, nový politický systém a nový systém hospodářský. Je to velké, náročné, ba až dramatické dílo. Nemuselo by se však natrvalo dařit, kdyby nebylo provázeno starostlivou prací i na jiném, neméně náročném díle. Musíme souběžně obnovit zdravý systém vzájemného soužití v rodině, obci, podniku i národním společenství, prohloubit kulturu vzájemných vztahů, nově vybudovat stupnici životních hodnot a vskutku etický základ všech pravidel občanského a hospodářského života, včetně solidárního vztahu ke slabým a bezmocným.

Jsem přesvědčen, že toto všechno si občané České republiky uvědomují. Věřím proto v její dobrou budoucnost. Věřím, že vyzbrojeni trpělivostí, prozíravostí a rozmyslem se vyrovnáme i s obtížemi, před něž nás velká společenská proměna, jíž procházíme, ještě postaví. Věřím, že se brzy staneme zemí obecně respektovanou pro svou slušnost, odpovědnost, odvahu a vynalézavost. Věřím, že se brzy staneme pevnou součástí rodiny vyspělých evropských demokracií. Věřím, že budeme dobře spolupracovat i se všemi našimi sousedy. Věřím, že udržíme vpravdě nejhlubší přátelské a kooperativní vztahy se sousedem nám nejbližším, se Slovenskou republikou, které přeji totéž, co si přeji pro nás: stabilitu, demokracii, prosperitu.

Milí spoluobčané,

slubuji vám, že budu dělat vše, co bude v mých možnostech a silách, abych přispěl ke klidnému životu nás všech a abych si zasloužil vaši důvěru. Slubuji vám, že udělám vše pro to, aby vaše děti – až vyrostou a převezmou správu věcí obecných – vzpomínaly na to, co jsme dělali my, v dobrém.

Milí přátelé,

chci být dobrým prezidentem České republiky.

Pražský hrad, 2. února 1993

Václav Klaus

Mým úkolem je navázat na svého předchůdce

V posledních týdnech jsem před vás předstoupil třikrát a jako prezidentský kandidát jsem přednesl tři projevy. Chci vás ujistit, že se přihlašuji ke každému slovu, které jsem před vámi pronesl. Přesto bych se rád stručně vrátil k několika myšlenkám, které bych označil za svůj „prezidentský program“.

Chci být prezidentem aktivním, ale nebudu prezidentem aktivistickým. Chci přispět k větší důvěře občanů v naší politickou scénu, v naše demokratické instituce a v naše politické strany. Naši spoluobčané musí mít jistotu, že jejich zájmy reprezentují pro ně viditelní, jimi zvolení politikové a že se nerozhoduje v žádných tajných setkáních, která neprošla volebním ohněm. Z mé strany je to výraz mé hluboké důvěry v parlamentní systém.

Rozhodně nemíním stát stranou politického života. Ambice být hybatelem politické scény však nemám. Politické procesy chci ovlivňovat jen nepřímo. Chci být uvážlivým svorníkem na vrcholu pyramidy našeho ústavního systému, nikoli jeho neuralgickým bodem.

Významný prvek své práce vidím v roli reprezentanta zájmů České republiky v zahraničí. Mimořádně mi při tom půjde o posilování dobrých vztahů s našimi sousedy. Za další prioritu pokládám integraci do Evropské unie, respektive obhajobu našich zájmů uvnitř tohoto seskupení. Budu vycházet z toho, že prezident musí být loajální především ke své vlastní zemi.

Je řada konkrétních úkolů, které mají své přesné časové vymezení, ale je i úkol, který všechny časové dimenze obsahuje a současně přesahuje. Je jím pozitivní změna společenského klimatu v naší zemi.

Chci přispět k tomu, aby se rozjasnila tvář a aby na nich byl optimistický úsměv, se kterým jde všechno lépe. To je snadné, když se daří, když stát dobře hospodaří, když jsou zdravé veřejné rozpočty, když roste životní úroveň a když mají občané ve své zemi pocit bezpečí a jistoty.

To všechno musíme vytvářet. Prezident musí dodávat sebevědomí, optimismus a naději v lepší příští, i když se tolik nedaří. Rozladěně si povzdechnout je snadné, ale náprava je pak dlouhá a bolestná.

Mluvil jsem i o svornosti. Při respektu k legitimnímu demokratickému soupeření politických stran chci od první chvíle hledat nejvyšší společný zájem země a všech občanů, neboli to, co nás spojuje a v jistém smyslu i přesahuje.

Navažme na všechno pozitivní, co u nás bylo vykonáno. Já sám mám za úkol navázat na všechno dobré, co vykonal můj předchůdce.

Naši vlast čekají nelehké zkoušky. Půjdeme-li jim vstříc s dostatečným sebevědomím, s nerozhádaností, s jasným odhodláním obhájit naše nejvlastnější zájmy, ale i s patřičnou pokorou, uspějeme.

Za sebe slibuji, že o to, abychom uspěli, budu po dobu svého funkčního období veškerým svým jednáním usilovat.

Pražský hrad 7. března 2003

Miloš Zeman

Nabízím přátelskou ruku ke spolupráci

Předstupuji před vás jako první prezident České republiky, který byl zvolen přímou volbou občanů. Uvědomuji si obrovskou odpovědnost, která z toho pro mne vyplývá a jsem připraven této odpovědnosti dostát.

Dovolte mi, abych se v dnešním vystoupení soustředil na tři základní cíle, které spojuji s výkonem své prezidentské funkce.

Tím prvním cílem je uklidnění a stabilizace české politické scény. Jsem si plně vědom toho, že bez podpory veřejnosti je pro jakéhokoli jednotlivce tento úkol nedosažitelný. Ale řídím se zásadou, že lépe než proklínat tmu, je zapálit alespoň jednu svíčku. Nabízím prezidentský úřad jako neutrální pole pro dialog všech parlamentních stran, ale i dalších významných společenských organizací, ať už jsou to odbory, zaměstnavatelské svazy a další instituce.

Jako prezident, který není přímo, ani nepřímě spojen s žádnou parlamentní stranou, nabízím roli prostředníka a roli moderátora, ale v žádném případě nikoli roli soudce, protože tato role prezidentu nepřisluší.

Vycházím ze zkušenosti, kdy se v minulosti dokázaly dohodnout dvě nejsilnější parlamentní strany, takže bylo možné, aby se Česká republika dostala z ekonomické krize a obnovila hospodářský růst. Věřím, že na daleko širší bázi věcným a pokud možno i přátelským dialogem všech relevantních subjektů se nám podaří nalézt společný jmenovatel v zájmu dalšího rozvoje České republiky a hájení jejich oprávněných národních zájmů.

Druhým cílem, který považuji pro plnění prezidentské funkce za důležitý, je podpora toho, čemu říkám ostrovy pozitivní deviace. Jsou to ostrovy nadprůměrného výkonu. Jsou to osobnosti, které svým celoživotním dílem přinášejí prospěch naší

zemi. Jsou to mimo jiné podnikatelé baťovského typu, kteří reinvestují své zisky do oblasti svého podnikání a novými investicemi tak vytvářejí nová pracovní místa, snižují nezaměstnanost a řádně platí daně do státní pokladny. Jsou to úspěšní starostové, kteří dokázali zvelebit své obce nebo svá města. Jsou to významné osobnosti z řad školství, zdravotnictví, vědy, kultury nebo sportu.

A s těmito osobnostmi bych se chtěl setkávat a chtěl bych rozšířit počet dnes udělovaných vyznamenání, protože věřím, že mnoho lidí, kteří svoji celoživotní práci přispěli k rozvoji České republiky, si takové ocenění zaslouží.

Nezapomínám však na to, že v této republice žijí miliony lidí, kteří vykonávají řečeno Masarykovými slovy onu drobnou, černou, trpělivou a poctivou práci. Že právě tito lidé jsou solí země a že právě tito lidé jsou živnou půdou, z níž tyto vynikající osobnosti vyrůstají. Proto bych se chtěl s nimi při návštěvách krajů co nejčastěji setkávat a chtěl bych jim pravidelně skládat úcty ze své prezidentské činnosti.

Vedle podpory ostrovů pozitivní deviace však prezident musí bojovat proti jejich opaku, ostrovům deviace negativní. Jedním z nejnebezpečnějších takových ostrovů jsou kmotrovské mafie, které parazitují na těle české společnosti. Jsem přesvědčen, že neúčinnějším nástrojem v boji proti těmto mafiím je zákon o prokázání původu příjmů a majetku včetně možnosti zabavení nelegálně získaného majetku.

Druhým ostrovem negativní deviace jsou neonacistické bojůvky, které občas řadí v ulicích našich měst.

Za třetí ostrov negativní deviace pak pokládám podstatnou část českých médií, která se zaměřuje na vymývání mozků, na mediální masáž a na manipulaci veřejným míněním.

Prezident musí podporovat úspěšné a společnosti prospěšné osobnosti, které jsou často obklopeny závistivou hloupostí, a musí jim trvale říkat – nenechte se otrávit. A naopak závistivým hlupákům, za nimiž není žádná vlastní poctivá práce, musí trvale říkat neotravujte.

Jsem si vědom toho, že tyto tři úkoly nemohu splnit sám. Nabízím proto přátelskou ruku ke spolupráci bez rozdílu politické příslušnosti všem těm, kdo tyto tři úkoly považují za důležité a kdo jsou ochotni přispět k jejich naplnění.

Dovolte mi, abych své dnešní vystoupení, ač tolerantní ateista, uzavřel modlitbou, kterou mnozí z vás znáte:

Bože, dej mi odvahu, abych se snažil ovlivňovat věci, které ovlivnit mohu. Bože, dej mi pokoru, abych se nesnažil ovlivňovat věci, které ovlivnit nemohu. A Bože, dej mi moudrost, abych dokázal rozlišit mezi prvním a druhým.

*Pražský hrad, 7. 3. 2013
Všechny tři projevy byly kráceny*

Václav Žák

Politici a moped

Docela by mne zajímalo, proč čeští politici skládají slib na Ústavu, když dnes a denně předvádějí, že nemají ponětí, co je v ní napsáno.

Vzhledem k tomu, že se neznalost ústavy neomezuje pouze na politiky, ale někteří novináři nezůstávají pozadu, ba dokonce tu a tam i členové akademické obce, neškodí si připomenout základní konstrukční rysy české ústavy. Ústava byla připravována narychlo před rozpadem státu, a tak se jako přirozené východisko jevílo obrátit se pro inspiraci k ústavě první republiky. Prvorepubliková ústava byla vcelku logicky navrženým dokumentem: měla podobnou konstrukci jako ústavy konstitučních monarchií. Prezident byl hlavou státu. Platnost všech jeho aktů byla podmíněna spolupodpisem předsedy vlády nebo příslušného ministra, který podpisem přebíral za prezidentův akt odpovědnost. To se přirozeně interpretovalo tak, že rozhoduje vláda a prezident má symbolickou funkci. To je konstrukce zcela v souladu s logikou ústav. Základním účelem ústav je omezit arbitrární moc. Jak by tedy mohl rozhodovat někdo, kdo za svá rozhodnutí nenese odpovědnost?

Bohužel ústavy málokdy vznikají v klidu akademických pracoven. Vzhledem k tomu, že v roce 1992 byl českým premiérem Václav Klaus a budoucím prezidentem měl být Václav Havel, připadalo autorům ústavy nemožné, aby byl Václav Havel ústavní konstrukcí zcela vázán na vládu jako Masaryk. A tak ačkoliv v ústavě ponechali neodpovědného prezidenta, svěřili mu poměrně rozsáhlé samostatné kompetence, včetně práva veta. Tím se v ústavě objevil logický lapsus, který vedl k tomu, že si prezident začali myslet, že i kompetence vázané na spolupodpis vlády jsou vlastně jejich kompetencemi. Ve skutečnosti je to ale obráceně. U kontrasignovaných kompetencí je prezident asistentem vlády. Jedině ústavní soudce Klokočka na to upozorňoval a sklídl za to velkou nelibost Václava Klause. Ovšem, protože funkce prezidenta má v české veřejnosti mnohem vyšší prestiž než vláda a protože česká veřejnost neměla a nemá o ústavní konstrukci ponětí, nedalo prezidentům téměř žádnou práci ji přesvědčit, že rozhoduje prezident a vláda pouze schvaluje jeho rozhodnutí.

Čas od času se v českých médiích odehrává diskuse o tom, jaké má prezident kompetence. Obvykle slyšíme, že český prezident má malé kompetence. Klíčové však je, jestli zkoumáme kompetence popsané v ústavě, nebo reálné kompetence, které si prezident bez následků může dovolit.

Ve skutečnosti mají neodpovědní čeští prezidenti rozsáhlé kompetence. Který prezident může sám jmenovat Bankovní radu? Když uvážíme, že se prezident častěji chová svévolně, daleko za hranicemi svých kompetencí, aniž by jim hrozilo odvolání, vidíme, že čeští prezidenti mají ve skutečnosti mimořádně silné postavení. Je to ovšem založeno na zneužívání ústavních kompetencí.

Václav Havel bral malé ohledy na zahraniční politiku Klausovy vlády. Připomínat ústavní přešlapy Václava Klause by zabralo skutečně hodně času. Připomeňme pouze ignorování rozsudku Nejvyššího správního soudu v případě soudního čekatele Langera, tzv. lisabonskou výjimku, kdy ignoroval usnesení parlamentu přijaté ústavní většinou, a nakonec svoji pověstnou amnestii.

Prezident Klaus se nikdy nezatežoval představou, že zahraniční politiku státu určuje vláda. Jezdil po světě a hlásal svoje osobní názory. V čase předsednictví dokonce jako představitel Evropské unie. Za své přednášky si nechával platit. Vzhledem k tomu, že prezidentem je 24 hodin denně, 7 dní v týdnu, je to opět významné porušení ústavních povinností. Slabé vlády mu to tolerovaly.

Prezident Klaus byl přesvědčen, že ústava je nejasně napsaná, a proto není jasné, kdy může odvolat premiéra. Jeho experti mu neprozradili, že to může udělat pouze poté, co vláda ztratí důvěru Poslanecké sněmovny, protože Poslanecké sněmovně odpovídá. Premiér Topolánek byl přesvědčen, že ústavní neodpovědnost prezidenta znamená, že si může dělat, co chce. Premiér Nečas je přesvědčen, že amnestii prezidentovi republiky podepsat musel, ačkoliv bez jeho podpisu by amnestie neplatila. Totéž si myslí i bývalý předseda ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny Marek Benda. Ve skutečnosti je amnestie kontrasignovanou kompetencí prezidenta, takže je vlastně kompetencí vlády.

Poté, co se na scéně objevil Miloš Zeman, dostaly ústavní diskuze nový rozměr. Ojedinelé ústavní právníky přivedla přímá volba prezidenta k přesvědčení, že se tím zcela změnila jeho ústavní role a že může odvolat premiéra podle vlastní vůle. Jako kdyby přestal platit článek ústavy, že vláda je odpovědná Poslanecké sněmovně. Není asi překvapivé, že s tímto názorem vystoupil jeden z Klausových „expertů“.

Miloš Zeman se pro změnu pustil do přeběhlíků. Co na tom, že v české ústavě má poslanec volný mandát. Z dobrých důvodů: pokud se strana, za kterou poslanec kandidoval, ukáže jako podvod, proč by jí měl zůstat věrný? Ne tak Miloš Zeman. Se stranou LIDEM se bavit nebude. Asi jsou mu sympatičtější Věci veřejné, které do voleb šly s podnikatelským záměrem, jak získat přes politiku peníze. A vůbec. Když přeběhl senátor Dryml k Zemanově SPOZ, o přeběhlictví ani slovo. Inu *Quod licet Jovi, non licet bovi*. Ignorování ústavy a ještě pokrytectví.

Po diskuzi s ministrem zahraničí prezident–kandidát poznamenal, že se s ním neshodne v otázce Kosova. Bude zajímavé, co bude říkat, až pojedje do Srbska. Jestli bude vyjadřovat své osobní názory nebo obhajovat politiku vlády. Obávám se, že nebudeme překvapeni.

K řízení mopedu je třeba mít osvědčení.

Naši politici mohou řídit stát bez osvědčení.

Obávám se, že je to znát.

Psáno pro ČRo6. Aktualne.cz 28. 2. 2013

Jacques Rupnick

Bude přímá volba vzpruhou, či ohrožením? Brzy uvidíme

Větší část české prezidentské kampaně jste sledoval z Francie: Jaký z ní máte s tímto odstupem dojem?

Sledoval jsem obě fáze. První kolo bylo zvenku těžko čitelné, protože bylo hodně kandidátů a většina z nich neznámých. A to, co zajímalo lidi v zahraničí, to byly hlavně postoje kandidátů k Evropské unii.

Já jsem samozřejmě sledoval i zdejší média, zvláště v druhém kole, kdy se kampaň dost posunula a všimla si toho i zahraniční média. Fenomén Schwarzenberg znamenal překvapení. A protože byl daleko známější než většina kandidátů z prvního kola, byl prvořadý zájem o něj. Telefon mi stále zvonil: média se potřebovala o něm něco dozvědět a já už chystal článek na téma „Návrat dějin aneb Schwarzenberg na Pražském hradě“. Ale dějiny, které se vrátily, byly trochu jiné. Týkaly se Benešových dekretů a rychlost, s jakou po letech vyhřezla na povrch zase otázka česko-německá, byla nečekaná.

To, co vypadalo v první moment jako sympatické překvapení, že se do druhého kola dostala evropská osobnost, která má v Evropě respekt a kolem sebe hodně umělců a intelektuálů a která by mohla navazovat na Havlovu image, najednou bylo zastíněno strašákem minulosti. A to vyvolalo zájem trochu jiného typu a neudělalo to příznivý dojem, i když v českém kontextu je to obehnaná písnička již od 19. století.

Mezi válkami národovectví mělo dvě podoby: napravo národně demokratickou, což vede až k ODS, a nalevo to byli Benešovi národní socialisté. A i po roce 1945 se národní revoluce jen přelila do socialistické revoluce, čehož využili komunisté. Nejdřív odsun, pak převrat. Byl to vlastně od Mnichova „posun po šikmé ploše“ a odsun lze brát jako zároveň konec války nebo předzvěst toho, co přichází.

Je třeba ale zdůraznit, že bez odsunu asi tří milionů Němců, ztráty asi dvou set tisíc Židů, tedy značně velkého potenciálu podnikatelů, statkářů a řemeslníků, by převrat nebyl tak snadno proveditelný...

Samozřejmě, ale zároveň je to problém, s kterým jsme se úplně nevyřádali, a proto Benešovy dekrety dodnes fungují jako strašák. Já v tom vidím určitou kontinuitu politických tradic i politické kultury.

Je mimochodem zajímavé, že o tom mluvíme právě na 20. výročí československého rozvodu. Hlavní problém české identity zůstává ve vztahu k Němcům, tak jako hlavní problém Slováků je vztah k Maďarům. Je to problém, který poukazuje na to, že stále nevíme, kam patříme, a proto se některých věcí stále bojíme. Zaujalo mě,

že podle průzkumu byl první důvod volby Zemana, že je Čech, a naopak negativa Schwarzenberga se týkala jeho češství nebo jeho češtiny. Takže praví Češi, jako jinde máme pravé Maďary nebo i pravé Finy, hrají stále důležitou roli.

Nejzajímavější pro mne je pohled na volební mapu: hned vidíte, že jsou dvě Česka. To se ale týká celé střední Evropy. V Polsku dokonce volební mapa, dělicí příznivce liberální Občanské platformy od voličů národně konzervativní strany Kaczyńského Právo a spravedlnost, je velmi podobná mapě z 19. století, kdy bylo Polsko rozděleno na území připojené k Rusku a území ovládané Pruskem a Rakouskem.

V Maďarsku Orbán de facto rehabilitoval národoveckou tradici Horthyho režimu a s ní i dělítko na proevropské liberální a národovecké populisty. Dvě tradice a zároveň silné sociologické dělítko obyvatel velkých měst s vyššími příjmy a stupněm vzdělání a malých měst a venkova s nižší úrovní příjmů i vzdělání. Všude funguje minulost (slovy Viléma Prečana) jako „bitevní pole přítomnosti“...

Co nás čeká s Milošem Zemanem na Hradě?

Jedni budou říkat: Je to bývalý předseda sociální demokracie, takže patří do evropské sociální demokracie, a budou se domnívat, že ho mají zmapovaného, a někteří si ho ještě zřejmě budou pamatovat a vědí, že byl premiérem.

Všichni si ale kladou otázky, jak jeho styl a přístup k prezidentské funkci bude odlišný od Klausova pojetí a jaký posun to může znamenat i mimo Českou republiku, zvláště co se týká reprezentace. Z toho měli největší strach v průzkumech i voliči protikandidáta Karla Schwarzenberga. Přímá prezidentská volba se ovšem nezabývá reprezentací venku, vybírá silného lídra na domácí scéně. A jaký vliv může mít nový prezident na domácí politický systém, to je asi ta nejdůležitější otázka.

A překvapilo vás ještě něco na průběhu kampaně?

Před každou volbou od roku 1998 říkal Václav Havel, že je třeba sázet na mladou generaci v politice. Pokaždé jsem mu však připomínal, že se to jejím představitelům moc nedaří, a když už, tak opakují stejné nešvary jako ti starší, co je tam dosadili. Tentokrát jsme viděli velmi solidní vstup na národní scénu Jiřího Dienstbiera ml., asi nejslibnějšího mladšího politika, i když nakonec druhé kolo zůstalo pod kontrolou, snad naposledy, představitelů starší generace.

Velký zájem veřejnosti vzbudila kampaň až kvůli televizním debatám. Ale to má i svá úskalí. Je zřejmé, že nespokojenost značné části obyvatel s politikou vlády, jejímž členem je pan Schwarzenberg, vytvářela hlavní pozadí voleb.

Ale možná bychom si mohli dovolit i říci, že jedna věta o Benešových dekretech znamenala zlom v kampani. Najednou už nešlo o politologické úvahy o přesunu hlasů propadnuvších se kandidátů, ale bylo nastoleno téma, které přesahovalo pravolevé spektrum. Do politiky vstoupila otázka minulosti, otázka národní identity a místo argumentů začaly hrát hlavní roli emoce. A jakmile se dá něco takového do

pohybu, už nejde o racionální kalkul, ale o to, čemu se říká *identity politics*. Klaus jako pravicový politik prohlásí, že hlasuje pro levicového Zemana.

A nemyslíte si, že toto vše bylo jen dobře vymyšlené zamaskování skutečného problému: v Karlu Schwarzenbergovi viděli oba, tedy Klaus i Zeman, ohrožení starých a dobře zavedených toků peněz, z kterých žijí nejen politické strany, ale i na ně napojené lovecké družiny podnikatelů? Voliči nebyli ochotni takhle přemýšlet...

Ano, kampaň zcela zastínila hlavní problém české demokracie, a to je propojení byznysu a politiky. Politické strany jsou prorostlé partikulárními zájmy jednotlivých členů či skupin a s tím přímo souvisí otázka právního státu, emancipace justice a korupce.

Když to zjednoduším, mohu říci, že v devadesátých letech korupce souvisela s rychlou privatizací (to, čemu se říkalo tunelování) a posledních deset let se korupce přesunula do státních zakázek a do státní správy a správy evropských dotací a fondů. V devadesátých letech byla veřejnost ochotná mnohé věci přehlížet, protože se chtěla rychle zbavit minulých vztahů, ale také proto, že se většině lidí dařilo lépe a kritika byla málo důsledná. V posledních letech je situace jiná: přišla krize, novináři jsou odvážnější a lidem došla trpělivost.

Jaké konkrétní obavy z Miloše Zemana sdílíte vy osobně?

Kromě toho, o čem jsme hovořili, tedy jestli zase kolem něho budou jistá osobní propojení a jisté praktiky pokračovat, podobně jako když byl předsedou vlády, kdy se korupce hlavně díky opoziční smlouvě etablovala:

Další obavy se týkají přímo koncepce prezidentství, tedy přístupu k této funkci. Václav Havel měl v prvním období obrovský vliv spjatý s Listopadem, který přesahoval ústavní pravomoci. Byl prezident nadstranický, neměl ve Sněmovně oporu, což byl v mnohém handicap, protože těžko hledal podporu. Miloš Zeman v některých debatách jasně naznačil, že jeho koncepce je daleko aktivističtější a že má své představy třeba o tom, jak by měla vypadat hospodářská politika.

Aktivistická koncepce prezidentství souvisí s hlavní otázkou: Co udělá přímá volba prezidenta s politickým systémem? To byla velká zábrana, kvůli které se někteří politici vyhýbali její podpoře, a já jsem byl kvůli tomu velmi zdrženlivý.

Ale přece existují dobré argumenty pro parlamentní i prezidentské systémy...

Česká tradice a česká Ústava jsou však jasně parlamentní. Když máte parlamentní ústavu a vložíte do ní silný element přímé volby prezidenta, což není nějaký menší dodatek, protože takhle zvolený prezident má silnou legitimitu, ale relativně malé pravomoci, toto napětí může narušit ústavní rovnováhu.

Bud' se s tak malými pravomocemi dotyčný smíří, což do jisté míry dělal Havel, ale to se nedá porovnávat, protože to byla mimořádná osobnost a mimořádná doba. Vše tu bylo nové a on měl neobyčejnou autoritu a byl to vlastně poloprezidentský systém. V druhé fázi byla situace jiná, už jako český prezident musel vykonávat svou funkci v duchu parlamentního pojetí ústavy.

Klaus míval pokušení ústavu interpretovat ve svůj prospěch, ale většinou se nakonec přizpůsobil a vybočoval hlavně rétoricky.

Jakmile ale dáte nálož přímé a silné legitimacy aktivistickému prezidentovi, je na místě se ptát, co to učiní s politickým systémem. Jak to ovlivní vztahy s vládou, s parlamentními institucemi. Proto je třeba bedlivě sledovat výroky nově zvoleného prezidenta o tom, jak si bude svou funkci definovat a jak se bude chovat k sociální demokracii.

Před několika lety jsme spolu vydali knihu *Příliš brzy unavená demokracie, myslíte, že bude ještě unavenější?*

To je otázka, která mě zajímá ze všeho nejvíce. Přímá volba prezidenta do jisté míry působila jako vzpruha: lidé sledovali závěrečnou fázi kampaně a nakonec jich šedesát procent přišlo volit.

Zároveň ale přišla volba ve chvíli, kdy vláda má důvěru sotva pětiny občanů a roste v posledním desetiletí nedůvěra v politické strany a instituce vůbec: únava je z vyčerpání, a unavená či vyčerpaná demokracie potřebuje vzpruhu, ale zároveň je oprávněně se ptát, jakého druhu. Tedy co může znamenat silný muž na Hradě v kontextu oslabení všech ostatních politických institucí.

Kdyby Miloš Zeman rozklížil sociální demokracii, jako se to podařilo Klausovi s ODS, uvolnil by se prostor na obou křídlech politického jeviště: na tom by mohli profitovat komunisté na jednom křídle a nějací národovci na pravém křídle. To by mohl využít Miloš Zeman a zase si vzpomenout na opoziční smlouvu a zdůvodnit její uzavření ohrožením ze strany komunistů. To by se jistě líbilo Klausovi, protože by tím byl vzbuzen dojem, že i řešení v roce 1998 bylo správné, což Klaus i Zeman stále tvrdí.

Pak by si mohli vzpomenout i na snahu změnit ústavu, která tehdy měla marginalizovat malé strany, a zase se to pokusit protlačit parlamentem. To by už nešlo o unavenou demokracii, ale o ohroženou demokracii. Velice rychle se dozvíme, zda první přímá volba prezidenta přinesla vzpruhu či ohrožení.

*Karel Hviždala
Aktualně.cz 31. 1. 2013.
Kráceno*

Špína nejen volební aneb to naše národovectví

Nejhojněji opakovaným argumentem pro zavedení přímé volby prezidenta byl ostudný průběh poslední nepřímé volby, kterou se cítili být ušpiněni i ti, kdo tenkrát v roce 2008 byli od Španělského sálu na hony vzdáleni. Uplynulo pět let, úředně posvěcené výsledky přímé volby málem ještě nestačily naskočit na displeje, a už přišly hlasité protesty, že vítěz se k prezidentství prolhal a nakydal na svého soupeře tolik špíny, že by se za to nemusel stydět ani Antonín Vencelídes ze slavné (a prorocké) povídky Jaroslava Haška Obecní volby.

Střízlivější hlasy namítaly, že čistá volební kampaň je jen teoretický model, nikde na světě nikdy neexistovala, kandidát s tím musí počítat, obalit se teflonem a špínu odrážet. Takový ovšem poražený finalista nebyl, naopak pocházel zcela z klasických přírodních materiálů, žádná umělá hmota, žádný teflon. I proto (i když to nebyl ten hlavní důvod) prohrál. A tudíž nemá smysl se v té prohře zas až tolik babrat.

Proti všemu cizáckému

Jenže podstatou špíny, jež se stala shnilou třešničkou na dortu prezidentského souboje, bychom se zabývat měli. Tedy tím nejprimitivnějším národovectvím, brojícím proti všemu cizáckému, zejména německy cizáckému. Podstatná je tahle špína a její rozmetávání nejen proto, že měla ohrozit cizáckého knížete, ale zejména proto, že ve své podstatě bylo jejím smyslem vyvolat pocit ohrožení co nejšířšího spektra společnosti. Když Karel Schwarzenberg hodně neobratně řekl, že měřeno dnešními standardy, skončili by ti, kdo organizovali poválečný odsun Němců, před mezinárodním soudem, odpovídal Miloš Zeman svou replikou, že tím dělá z prezidenta Beneše válečného zločince, sice formálně jemu, avšak oslovoval ve skutečnosti občany, momentálně voliče: Lidé, bděte! Pořád jsou tu Němci, kteří nám chtějí zabrat naši krajinu mléka a strdí, vrátit se pro své majetky, a tento muž jim v tom hodlá pomoci! Pozor na Sudeťáky, kteří se určitě chystají vám sebrat domy, které sice vaši dědové nepostavili, ale vaši otcové se v nich narodili! Jak má ve zvyku, blíže nebezpečí nedoložil, avšak upozornil na něj. Není sice jasné, jak by se Sudeťáci toho našeho vydrženého majetku domohli jinak než prostřednictvím Evropské unie, a ta by tím popřela svůj smysl, ale nač se zdržovat detaily, když účel tak krásně světlí prostředky.

Problém národovecké špíny se však bohužel netýká jen Miloše Zemana či rodiny Václava Klause, kteří si okamžitě přisadili. Dalibor Balšínek v Lidovkách cz. sice soudí, že až do čtvrtěční televizní debaty 17. ledna byla kampaň věcně víceméně přijatelná, avšak duch národovectví do ní už dávno vnesla Jana Bobošíková, pro níž (i pro stranu Suverenita) jsou Benešovy dekrety téma klíčové nebo spíše

dokonce jedině. Taky hned na svých stránkách připomněla (22.1.): Varovala jsem! a přidala tři roky starý text plný obav z revanše.

Momentální abstinence

Největším problémem téhle špíny je šíře její odezvy. Daniel Prokop v analýze dat sesbíraných Medianem *Zemana vynesly na Hrad chudoba, odpor k vládě a dekrety* (Aktuálně.cz) připomíná, že „okolo třetiny lidí, kteří mezi dvěma koly nevyklučovali volbu Karla Schwarzenberga, a nakonec nešli volit či dali hlas Miloši Zemanovi, uvedlo, že je diskuze o dekrettech silně ovlivnila. Silný vliv diskuze o dekrettech přiznávalo i přes 40 % lidí, kteří dali hlas Zemanovi, ale pro účast ve volbách se rozhodli až mezi prvním a druhým kolem.“ Tohle přece vypovídá víc o stavu obecné mysli nežli o příčinách výsledku prezidentských voleb. Nevyrovnali jsme se jako společnost nejen s komunismem, ale ani s dobou, která mu předcházela.

Každý terapeut závislostí vám potvrdí, že ten, kdo si ji v sobě nezpracoval se všemi příčinami i kontexty, se nevyléčil, jen momentálně abstinuje a nikdy není zřejmé, jak dlouho ta momentálnost bude trvat. S naší nezpracovanou minulostí je to podobné. Skoro sedmdesát let staré události nás straší, jako by se staly včera a stačí, aby je tu Jana Bobošíková, tu Miloš Zeman (ale jsou i další adepti: Bátora, Vandas...) na nějakém nároží nabídli.

Psáno pro Lidové noviny, 5. 2. 2013

Jindřich Šídlo

Co říkala dceři o volbách paní učitelka

Moje desetiletá dcera absolvovala ve škole krátké vysvětlení výsledků prezidentské volby. Dost mě zajímalo, co se dozvěděla. Takže: „Paní učitelka nám řekla, že už nebudeme říkat jen Zeman, ale prezident Miloš Zeman. Protože si ho za prezidenta zvolila většina lidí. A že příští volby budou za pět let.“ Tečka.

Pro žákyni čtvrté třídy mi to přijde jako zcela dostačující korektní informace a za způsob, jaký zvolila paní třídní učitelka, jsem vděčný. Neboť by samozřejmě bylo naprosto skandální, kdyby se škola nějakým způsobem pokoušela zasahovat do základního rodičovského práva na indoktrinaci vlastního dítěte.

Uvažovat teď o příštích nebo dokonce přes příštích volbách, když zvolený prezident ještě ani nesložil přísahu, je jistě poněkud zbytečná disciplína, ale znám docela dost

lidí, kteří se k tomu momentu už teď upínají. Vzhledem k tomu, kolik bude v roce 2023 mně, tedy rozhodně na ty volby nijak nepospíchám.

I když zvědavost je vlastně docela velká. Odvívá se už od toho, jestli Miloš Zeman bude čistě teoreticky za pět let v třiasedmdesáti obhajovat, nebo jestli to udělá jako v době svého premiérství, když po roce oznámil, že už do dalších voleb nejde. Český prezident zatím vždycky druhý termín získal, ale to taky nebylo v přímé volbě.

Ale ještě mnohem víc mě zajímá, jak a podle čeho se bude za těch deset let rozhodovat dcera.

Taky se jako budoucí mladistvá intelektuálka platonicky politicky zamiluje do pětasedmdesátiletého konzervativního aristokrata? Nebo zvedne prapor moderní levice a najde svého Jiřího Dienstbiera? Bude zase kandidovat Vladimír Franz, pro případ, že by byla tak alternativní, že by jí i ten konzervavec byl málo? Nebo jí to už v roce 2023 bude naprosto jedno jako komukoliv z jejích vrstevníků?

A kdo by vlastně mohl kandidovat? Už se někde ukázal? Co budoucí první prezident, kterého si zvolí moje dcera, vlastně zrovna dělá? Už je v politice? Je to spíše Jiří Pospíšil, Zdeněk Škromach nebo Vojta Dyk (i když tomu vlastně ještě nebude čtyřicet)?

Nemám samozřejmě nejmenší ponětí, dceru to navíc ani v nejmenším nezajímá, jen si uvědomuji, že by mě v roce 2003 ani ve stadiu hluboké omámenosti nenapadlo, že se v roce 2013 prezidentem stane Miloš Zeman, v té době ponížený a poražený exulant na Vysočině, po souboji s Karlem Schwarzenbergem, který rok předtím nedokázal postoupit ani do druhého kola v senátních volbách na Strakonicku.

Dcerka se má vážně na co těšit.

Svému prezidentovi držím palce pokaždé, když se v jeho blízkosti ocitne někdo nebo něco, co by mu mohlo jeho pověst a image pokazit.

Zatrnul jsem, když se k němu nahnul bodrý Zdeněk Škromach s flaškou meruňkovice, Kateřina Klasnová se slivovicí nebo Marie Benešová bez darů. Nebo dokonce jakýsi Skokan. Trochu se obávám, že nutně musí brzy dojít i na Slávka Jandáka.

A mimořádně nervózní jsem samozřejmě byl, když můj prezident Miloš Zeman dorazil na Pražský hrad za Václavem Klausem. Protože tuším, jak těžce Václav Klaus nese svou novou roli (v české politice též dosud nevyzkoušenou) „chromé kachny“ – tedy dosluhujícího prezidenta, kterému už byl zvolen nástupce a který už by skoro nikoho nezajímal, kdyby si na poslední měsíce mandátu nezajistil publicitu aspoň amnestií.

Ale snaží se. Jako by na konci mandátu chtěl odhalit veškerou averzi, kterou ve vztahu ke svému předchůdci trpěl. Škoda, že mu někdo neporadil, že Václav Havel je víc než rok po smrti, že nad jeho rakví před Vánocemi 2011 pronesl docela pěkný a vkusný projev a že některé věci se prostě nedělají, i když může mít pocit, že teď je ta pravá chvíle vrátit to všem, kteří se o něj za celá léta v politice otírali.

Jistěže heslo „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí“ zní dnes legračně, naivně, pateticky nadutě, nebo co všechno k tomu lze vymyslet. Ale tak prostě slova

pronesená v jistých vypjatých historických chvílích znějí. Takže Klausův komentář k výsledku volby před dvěma týdny asi měl definitivně ponížit všechny „pravdolásky“, jejichž seznamy prezidentovi sepisuje jeho génius, český antisemita Adam Bartoš.

Když si pak začal Václav Klaus stěžovat, v jak strašném stavu nechal Havlův tým v roce 2003 Hrad, polilo mě už jen horko studu. Zkousím si představit, kde se tak může stát, že prezident obviní svého předchůdce z vytrhání knihovny ze zdi. (Pravda, tým George W. Bushe si v roce 2001 stěžoval na své předchůdce z Clintonova personálu, že jim z klávesnic vytrhali písmenko W.)

Věť o „nesmrtelném nepříteli“ se vysmáli už všichni, kdo mohli, já si u toho jen vzpomněl na vyprávění Pavla Tigrida, jak se snažil v kabinetu premiéra Klausovi vysvětlit, že ti, s nimiž v politice nesouhlasí, nejsou nepřátelé, ale protivníci. Zjevně ani Tigridova autorita nezabrala.

Naštěstí byl přítomen i můj prezident Miloš Zeman, odhodlaný kopat nikoliv za Spartu či Slavii, jak se mu snaží podsouvat někteří idioti, ale za Českou republiku. Takže se nadechl, nadšený, že se může zase slyšet – a už to jelo.

„S potěšením jsem zjistil, že počet ukradených malých předmětů právě za pana prezidenta Klause dramaticky poklesl až téměř na nulu, což podle mně předané statistiky v minulosti nebylo,“ pravil můj prezident, čímž vzbudil řadu zásadních otázek.

Jak se definují „malé předměty“? Mohl by můj zvolený prezident ten seznam nějak blíže specifikovat? Jakou statistiku má vlastně na mysli a kdo mu ji předal? Policie? Tajné služby? Václav Klaus? A vztahuje se na tyto menší krádeže také amnestie?

A proč to vlastně Miloš Zeman říkal a co tím chtěl komu říct?

Nicméně, když to pan zvolený prezident sám otevřel, není třeba se tomu tématu vyhýbat: s předáváním úřadu je opravdu někdy potíž. Dobře si to pamatujeme právě z doby, kdy Miloš Zeman opouštěl Strakovu akademii, do níž přicházel Vladimír Špidla.

Dělal jsem s Milošem Zemanem rozhovor pár dní před volbami 2002 a premiérská pracovna přes intenzivní větrání mi svou vůní nostalgicky připomínala počátky studia v pivnici Rotunda.

O rok později Nejvyšší kontrolní úřad zjistil, že tuhle atmosféru na Úřadu vlády v době Zemanova premiérství jsme dotovali všichni statisícovými částkami. „Třeba na pracovní jednání byly pořizovány cigarety a alkohol. To jsem ještě neviděla,“ komentovala to tehdy členka kolegia NKÚ Jana Krejčová.

S potěšením můžeme konstatovat, že množství dotovaného alkoholu a cigaret za premiéra Špidly dramaticky pokleslo až téměř na nulu.

Vysvětlování některých věcí do budoucna učitelům skutečně nezávidím.

Ihned.cz 10. 2. 2013

ALMA MATER

UNIVERZITNÍ POCTY
PROBLÉMY VZDĚLÁVÁNÍ

Foto: iForum

Čestný doktor Univerzity Karlovy – Erling Norrby

Ve středu 29. ledna byla v pražském Karolinu udělena čestná vědecká hodnost doctor honoris causa významnému světovému virologovi prof. Erlingu Norrbymu, M.D., Ph.D. Čestný doktorát mu navrhla vědecká rada 3. LF UK za celoživotní dílo v oblasti medicíny.

Švédský vědec prof. Norrby (1937) patří mezi současné nejvýznamnější světové virology, s významným přesahem výzkumné aktivity do klinické medicíny, zejména vakcinologie. Pro světovou vědu jsou významné zejména jeho práce v oblasti výzkumu adenovirů, virů spalniček a lidských retrovirů. Prof. Norrby dozíral na bezpečnost a účinnost protivirotických vakcín ve Švédsku. V roce 1986 byl organizátorem první konference o AIDS, která shromáždila téměř všechny, kteří se touto novou zhoubnou nemocí v té době zabývali. Ještě než formálně ukončil svou práci v oblasti virologie, stačil vybudovat velké středisko pro výzkum viru HIV-1, původce AIDS. Působil i jako poradce WHO a jako předseda mezinárodních společností v oblasti virologie při Mezinárodní unii mikrobiologických věd, jako editor nejvýznamnějších světových časopisů v oblasti virologie, mikrobiologie

a imunologie. Řadu let byl členem výboru Nobelovské nadace, v roce 1990 byl předsedou Nobelovských výborů.

Mimořádně vysoký je jeho přínos mezinárodní vědecké spolupráci. Od samého zrodu samostatné Virologické sekce při International Association of Microbiological Societies byl velmi aktivní při organizaci její činnosti, krom toho působil jako organizátor či spoluorganizátor řady dalších vědeckých konferencí a jako poradce zahraničních vědeckých institucí v tak rozličných zemích jako je USA, Japonsko, Jižní Korea a Holandsko. V Holandsku dokonce založil a po nějakou dobu vedl samostatný výzkumný ústav. O jeho zájmu o mezinárodní vědeckou spolupráci a úspěších při jejím uskutečňování svědčí, že na spoluautorství jeho publikací se podíleli výzkumníci 30 zemi, včetně České republiky.

K naší zemi má prof. Norrby má mimořádně dobrý vztah. V minulosti opakovaně navštívil Prahu, aby se zúčastnil vědeckých konferencí a mezi českými vědci má řadu přátel. Mimochodem byl mezi prvními zahraničními hosty, kteří po Listopadu spontánně navštívili Prahu, aby se po letech odloučení opět setkal s českými virology. V době totality výrazně pomohl nejméně dvěma emigrantům, kteří se po odchodu z Československa usídlili ve Švédsku. Velmi si váží Karlovy university, jako dávného střediska vědy a kultury („I have a deep respect for the Charles University as an old European center of learning“, citace z jeho dopisu). V roce 1998 se zúčastnil konference

Foto: iForum

děkanů lékařských fakult, kterou pořádala Karlova univerzita. Při té příležitosti mu byla udělena medaile 3. LF UK. Kromobyčejně vřelý vztah má k Praze, kterou pokládá za jedno z nejkrásnějších měst. Rád se svěřuje se svými dojmy z procházek starou Prahou. Zajímá se o českou hudbu. Jeho oblíbeným skladatelem je Bedřich Smetana, v jehož rané hudbě vystopoval motivy švédských lidových písní, což uvádí v souvislost s pobytem mladého Smetany v Göteborgu.

Po ukončení aktivní výzkumné práce se prof. Norrby začal zabývat dějinami vědy. Stal se pracovníkem Centra pro historii vědy při Royal Swedish Academy of Sciences. Výsledkem studia archivů Nobelovské nadace je loni vyšla kniha „Nobel Prizes and Life Sciences“, ve které popisuje techniku, ale též pozadí udílení Nobelových cen. Zabývá se v ní vědeckým přínosem, ale i lidskými vlastnostmi řady laureátů, s nimiž měl příležitost se blíže seznámit. Krom toho v ní prezentuje své názory na povahu vědecké práce, roli náhody při zrodu velkých objevů a vkládá do ní své názory na výchovu mladých vědeckých pracovníků. Toto neobyčejně poutavé dílo bude v dohledné době přeloženo do češtiny.

Michal Anděl

Karolinska Institutet prof. Norrbyho jako výzva

Laudatio děkana 3. LF UK

Vaše magnificence pane rektore, magnificence rektori českých a moravských univerzit, páni prorektori, spectabilis páni děkani a paní děkanky, honorabilis promotore, Excelence pane velvyslanče, vzácní hosté dnešní promoce, dámy a pánové, dovolte mi, abych Vám představil pana profesora Erlinga Norrbyho, kterému bude dnes, na návrh Vědecké rady 3. lékařské fakulty naší univerzity, po schválení tohoto návrhu Vědeckou radou Univerzity Karlovy, udělen JM rektorem univerzity čestný doktorát lékařských věd.

Erling Norrby se narodil v roce 1937 ve Stockholmu. V roce 1963 absolvoval studia medicíny na Karolinska Institutet ve Stockholmu, nejprestižnější švédské lékařské škole. V roce 1964 obhájil titul Ph.D., v roce 1972 byl jmenován profesorem virologie na Karolinska Institutet, v letech 1972–1990 byl přednostou v Departement of Virus Research této instituce. Po roce 1990 působil šest let jako děkan fakulty medicíny na Karolinska Institutet, mezi roky 1997–2003 byl permanentním sekretářem Královské švédské akademie věd. Od roku 2003 je vědeckým pracovníkem v Centru historie vědy. Z jeho dalších funkcí je důležité, že po dobu 13 let, mezi roky 1976 a 1989 působil jako švédský státní kontrolor virových vakcín, v letech 1975–1993 byl členem

Nobelovského výboru při Karolinska Institutet, v roce 1990 předsedou Nobelovského shromáždění, 1997–2003 členem Board of Nobel Foundation. Působil dále jako poradce WHO, místopředseda a předseda virologické sekce při International Union of Microbiological Societies (IAMS). Byl členem celé řady výborů prestižních mezinárodních virologických organizací, editorem Archives of Virology a Medical Microbiology and Immunology, členem redakčních rad dalších šesti mezinárodních virologických časopisů.

Profesor Erling Norrby je bezpochyby jedním z těch, kteří v druhé polovině dvacátého století nejvíce ovlivnili rozvoj **světové virologie**. První virus, který byl v centru jeho zájmu ještě v době, kdy studoval medicínu, byl virus poliomyelitidy. Jeho největším přínosem v této oblasti bylo rozpoznání struktury adenovirů a biologických aktivit jeho komponent. Jeho nejskvělejší studie se týkají viru spalniček. Přitom Norrbyho zkoumání zahrnuje ultrastrukturu virionu i jeho patogenní vlastnosti, zvláště pak jeho neurotropismus. Je jen logické, že přesah práce virologické směřoval u profesora Norrbyho k imunologii. Jako první se začal zabývat možnostmi imunizace pomocí peptidů. Vedle virů spalniček a adenovirů se zabýval ještě řadou dalších, především pak RS viry a lidským retrovirem HIV-1. V roce 1986 organizoval první konferenci o AIDS.

Celý profesní, osobní i společenský život profesora Norrbyho je spjat se švédským Stockholmem a s jeho slavnou lékařskou fakultou, **Karolinska Institutet**. Jméno Karolinska znamená česky Karlova či Karolinská a být se jedná o odkaz zcela jiného krále Karla, tedy konkrétně švédského krále Karla XIII. spojuje toto jméno naše dvě univerzity. Karolinska Institutet je oproti Univerzitě Karlově mnohem mladší, vznikla v roce 1811, své jméno Karolinska nese od roku 1817. Jedná se lékařskou univerzitu, představující špičkové medicínské výzkumné, výukové a klinické zařízení. Má klinické zázemí ve dvou stockholmských lékařských areálech, na severu města v Solně, na jihu pak v Huddinge, vyučuje ještě ve dvou dalších velkých stockholmských nemocnicích. Pro nás, kteří jsme z mnohem starší univerzity Karlovy, však představuje nejen zrcadlo, ale i výzvu. Karolinska Institutet je dle hodnocení lékařských fakult nejlepší kontinentální lékařskou fakultou, v Evropě druhou za Univerzitou v Cambridge, celosvětově pak jedenáctou.

S Karolinska Institutet jsou spojeny Nobelovy ceny a také řada slavných jmen, z posledních padesáti let například Karl Oskar Medin, který se zasloužil o výzkum poliomyelitis, Lars Leksell, zakladatel radiochirurgie a inventar Leksellova gama nože, a Ulf von Euler, významný fyziolog. Pro nás pak otázka, proč v Praze se třemi či čtyřmi velkými lékařskými areály jsme na tom v hodnocení lékařských fakult hůře, pak představuje nejen otázku finanční, ale také organizační: jak to udělat, abychom se my, kteří máme klinickou praxi srovnatelnou s praxí ve Skandinávii či Německu, přiblížili svými vědeckými výsledky jejich Karolinska Institutet. Již víme, že to nepůjde v příštím roce, věříme ale, že bychom mohli do dvaceti či třiceti let se do první stovky lékařských fakult dostat.

I z tohoto důvodu je další setkání s profesorem Norrbyem pro nás významné: věříme, že i od něj můžeme dostat důležité impulzy k takovému uspořádání pražského lékařského výzkumu, které by pozitivnímu posunu v kvalitě i kvantitě našich vědeckých výsledků napomohlo. Švédsko je totiž země srovnatelná svým počtem obyvatel, svou kulturou, svou vzdělanostní tradicí i svým sociálním cítěním. Proč jsme srovnatelní v ledním hokeji, ale ve výzkumu hrajeme v jiné lize? Proto inspirace ze země podobné je pro nás velmi důležitá.

Erling Norrby sloužil své vlasti v řadě funkcí, z nichž formálně nejvýznamnější vidím ty, které jsou spojeny s Nobelovou cenou. Z naší univerzity vyšla práce, která vedla k ocenění Nobelovou cenou profesora Jaroslava Heyrovského. Na 2. interní klinice naší fakulty ve vinohradské nemocnici, jejímž jsem v současné době přednostou, byl léčen básník Jaroslav Seifert, nositel Nobelovy ceny za literaturu v těžkém roce 1984.

K dalším třem nositelům Nobelovy ceny se naše země a naše město Praha hlásí teprve v posledních dvaceti letech. Byli sice Pražané, ale mluvili německy: Bertha von Sutner, rozená Kinski, nositelka Nobelovy ceny míru v roce 1905 a Carl Ferdinand a Gerty Thereza Coriovi, absolventi lékařské fakulty Německé univerzity v Praze a nositelé Nobelovy ceny za medicínu a fyziologii v roce 1947. Právě pozadím udělování Nobelových cen se zabývá náš čestný doktor v posledních letech. Jako plod studia materiálů je loni profesorem Norrbyem vydaná kniha Nobel Prizes and Life Sciences.

Veškeré angažmá Erlinga Norrbyho získalo tolik ocenění a vyznamenání, že je složité je v krátké době vyjmenovat. Patří mezi nejvýznamnější osobnosti celého Švédska. O tom svědčí i jeho funkce Lord Chamberlain in Waiting at the Royal Swedish Court.

Pro naši fakultu byla velká čest pana profesora Norrbyho na udělení čestné doktorátu panu rektorovi navrhnout. Máme k němu i osobní vztah. Profesor Norrby se brzy po zahájení výuky v našem reformovaném curicullu medicíny zúčastnil v roce 1998 konference o výuce, kterou naše fakulta pořádala. Tehdy jsme ho odměnili naší fakultní medailí.

Nyní máme tu čest být spolutvůrci aktu, při kterém bude rektorem univerzity udělen profesorovi Norrbymu doktorát honoris causa v oblasti lékařství. Věřím, že tento akt nejen po právu odmění profesora Erlinga Norrbyho, ale že je také výrazem dobrých vztahů mezi našimi dvěma malými evropskými zeměmi, mezi jejich hlavními městy a také mezi univerzitami, které by mohlo pojít nejen jméno, které nesou.

Pana profesora Erlinga Norrbyho budeme mít za chvíli již jako našeho čestného doktora. Ta chvíle pro nás znamená nejen velkou slávu, ale také radost a štěstí. Radost a štěstí z jeho blízkosti, která pro nás znamená tak mnoho.

Erling Norrby

Viru HIV se nezbavíte

Profesor Norrby byl 30. ledna 2013 exkluzivním hostem moderátora Martina Veselovského v pořadu ČT24 Události a komentáře. Rozhovor vycházel z informace, že loni u nás přibýlo rekordní množství nových případů infekce virem HIV.

MV: Máte představu, čím se může řídit četnost výskytu viru a případného nakažení?

EN: To bohužel jsou smutné zprávy. Může to být výsledek našeho úspěchu, toho, že poskytujeme skutečně efektivní účinné léky. Lidé mají k viru HIV laxnější přístup. Myslí si, že to je něco, co se dá léčit a nejsou už tak opatrní, nemají se tolik na pozoru, nicméně to je jenom spekulace.

MV: Mají vůbec vědci představu, čím se řídí pohyb viru HIV po planetě Zemi? Jestli je to například něco podobného jako virus klasické sezónní chřipky, který přichází ve vlnách z jedné polokoule na druhou?

EN: Myslím, že je to opravdu něco jiného než chřipka. Ty kanály přenosu jsou úplně jiné, HIV se přenáší sexuálním stykem, kdežto u chřipky se pouze jedná o přenos kapénkový. To, co je podobné, je, že zde existuje kapacita měnit povrchové charakteristiky a vlastně jsou schopny určitým způsobem obelhat imunitní systém a jeho reakce. Zásadní rozdíl je, že HIV má celou řadu dalších možností, schopností, například zůstat, atakovat bílé krvinky, což virus chřipky nedělá.

MV: Od roku 1981, kdy byl virus HIV poprvé identifikován u člověka, změnil se ten virus, zmutoval?

EN: To byla velice zajímavá doba, jak se učit o tomto viru, který vlastně lidé do té doby neznali. A od té doby proběhly detailní studie o diverzitě viru a ukázalo se, že se ten virus se rychle mění. Existují různé zdroje, různé geografické lokality, je zde také rozdíl v intenzitě, jak může tento virus napadnout jednotlivce. HIV stále zůstává velice závažným virem, nikdy se ho nezbavíte, jakmile se jednou nakazíte, zůstane to s vámi celý život.

MV: Vy jste, pane profesore, řekl, že není vyloučeno, že lidé si zvykli na to, že vědci produkují relativně úspěšné prostředky proti viru HIV a případně proti onemocnění

AIDS; kam je tedy zaměřena vědecká pozornost při výzkumu? Je zaměřena například k vakcině proti viru HIV, nebo spíš k léčení AIDS?

EN: Měli jsme značné úspěchy v léčení AIDS, takže ta pozornost není upřena směrem k vakcínám. Boj je nelehký, zažili jsme celou řadu zklamání, museli jsme změnit přístup, propracovat techniky. Snažíme se nalézt unikátní součásti viru, které vlastně ukazují reakce napříč jednotlivými kmeny v těch rodinách virů. A doufejme, že dříve či později dosáhneme úspěchu, v každém případě ale máme před sebou ještě dlouhou cestu.

MV: Co to je dlouhá cesta? Dá se to omezit na léta?

EN: Já jsem se naučil na podobnou otázku neodpovídat. V roce 1987 jsem řekl, že věřím, že do 10 let získáme vakcínu, a pak se to použilo proti mně, nechci tedy nijak spekulovat o časovém rámci, každopádně se na tom usilovně pracuje.

MV: A pak ještě jedno téma, které má Česká republika teď opět za sebou, a to je chřipkové onemocnění a očkování proti němu. Každý rok na podzim v české společnosti vypukne debata o tom, jestli je očkování správně, jestli má být více očkovaní, nebo jestli očkovaní je špatné a v podstatě působí pro šíření viru chřipky.

EN: To je zásadní otázka. Chřipka se dokáže rychle měnit, co se týče těch vnějších charakteristik. Každý rok se snažíme nastavit konkrétní vakcínu na konkrétní kmen chřipky. Taková vakcína by se měla používat, nicméně lidé od 60 let by měli být očkovaní, protože jejich imunitní reakce se snižuje a mohou být snáze nakaženi. To, co komplikuje celou tu otázku, je že jsme měli před dvěma lety velkou změnu chování viru chřipky. Šlo o to, že virus nenapadal seniory, ti měli imunitu, a napadal děti. A to je právě problém, jak ty změny podchytit.

Pražská medicína by si zasloužila stát se značkou

Děkani pražských lékařských fakult – 1. LF prof. Aleksi Šedo, 2. LF doc Ondřej Hrušák a 3. LF prof. Michal Anděl – se ve středu 27. února sešli u Křesla pro Fausta. Tato beseda, odehrávající se obvykle ve Faustově domě, měla ale netradiční podobu, Zřejmě vzhledem k předpokládanému množství zájemců se konala ve větších prostorách – poskytla jí je Gynekologicko-porodnická klinika u Apolináře ve své novorenesanční Kapli sv. Kříže. (Podle moderátora pořadu doc. Jana Konvalinky to ostatně bylo pro děkana Anděla velmi vhodné místo...).

*Na Faustovo křeslo ve znamení kříže zasedl M. Anděl
s kolegy děkany lékařských fakult*

Tématem besedy byla budoucnost lékařských fakult, jejich financování a vzájemné soužití.

Hovořilo se například o projektu Biocev – zatímco děkan Šedo hodnotí Vestec jako velkou naději, ostatní dva děkani kritizovali projekt jako nesystémový. Profesor Anděl přitom zdůraznil, že postrádá koncepci lékařského a biomedicínského výzkumu v Praze: „Náš potenciál není v tom, že se budeme dále drobit nebo z přátelství fakult něco budovat. Náš základní potenciál je v tom, že vytvoříme něco velikého, co nás bude reprezentovat,“ uvedl prof. Anděl a poukázal v této souvislosti na systém fungování Karolinska Institutet v Stockholmu.

Moderátor debaty docent Jan Konvalinka připomněl, že si univerzita nechala ujit pozemky na Albertově, které město prodalo soukromému investorovi, a teď tam stojí prázdné domy. Děkani přiznali, že nevyužívají dostatečně svého společenského postavení, avšak docent Hrušák zapochyboval o možnostech Karlovy univerzity, když řekl: „Nedal bych ruku do ohně za to, že Univerzita Karlova skutečně nemá prostředky na to, aby si některá zařízení vybudovala sama.“

V reakci na dotaz z publika se děkani vyjádřili i k odlišnostem svých učilišť. Děkan 1. lékařské fakulty spatřuje jistý dluh ve výběru budoucích studentů, představitel 2. LF UK ocenil vědecké týmy 1. LF UK, s nimiž jeho fakulta spolupracuje, a poukázal

na odlišné složení zahraničních studentů 3. lékařské fakulty, kde je velký podíl studentů ze Skandinávie.

Jistou odlišnost vinohradské fakulty spatřuje děkan prof. Anděl v pomalu rostoucí míře identifikace zaměstnanců s fakultou. Ocenil rovněž vědecké úspěchy 1. lékařské fakulty a zdůraznil, že vědecké výstupy medicínských fakult společně s fakultou přírodovědeckou převyšují v lékařských vědách produkci ústavů Akademie věd, ale že tento fakt není dostatečně prezentován.

Nedostatečná prezentace úspěchů by se podle diskutujících měla v budoucnu řešit nejen s vedením fakulturních nemocnic, ale i univerzity. „Mnoho věcí zůstává utajeno veřejnosti a je to škoda,“ uvedl v této souvislosti děkan A. Šedo. Míni: „Pražská akademická medicína by si zasloužila stát se značkou.“

iForum + MF

Nejlepší fakulty podle Hospodářských novin

Hospodářské noviny již pošesté přinesly vlastní srovnání vysokých škol v osmi prestižních oborech. V jednotlivých kategoriích však prezentovaly pouze výsledky veřejných vysokých škol, protože podle nich soukromé školy zatím nemají takové vědecké zázemí a zavedeným vysokým školám nemohou konkurovat ani v nabídce oborů.

Největším srovnávaným oborem je ekonomie – z devatenácti fakult první pozici letos obhájil Institut ekonomických studií na Fakultě sociálních věd UK. Při srovnávání kateder sociologie jednoznačně zvítězila pražská Filozofická fakulta a v psychologii brněnská Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Matematicko-fyzikální fakulta UK dlouhodobě vede v oboru informatika.

V technickém oboru strojírenství i letos zvítězilo Brno, a to především díky bodům za vědecké výstupy. Sem přitom především v technických oborech patří také body za patenty, prototypy a technologie mířící do průmyslové praxe.

Změna nastala i v pořadí lékařských fakult. 2. lékařská fakulta Univerzity Karlovy neobhájila loňské prvenství, a v čele žebříčku ji tak vystřídala její pražská „kolegyně“, 3. lékařská fakulta, které se letos více dařilo ve výzkumu a vědě.

Největším překvapením letošního žebříčku v oboru medicína je olomoucká Lékařská fakulta Univerzity Palackého. Zatímco v posledních letech patřila mezi průměr, letos obsadila třetí místo.

Každá z těchto fakult dominuje jedné kategorii. **3. LF UK je nejsilnější ve vědě.** Body, které za své vědecké výstupy lékařské fakulty dostaly, přepočítávají HN na počet pedagogů. Do výsledného pořadí promlouvá i H-index školy, který vypovídá o citovanosti vědeckých článků. 2. lékařská fakulta si nejpečlivěji vybírá své studenty a pedagogové olomoucké fakulty vedou v počtu výjezdů na zahraniční univerzity a výzkumné ústavy.

Vítězná **3. LF UK patří mezi školy, na které mají studenti relativně vysokou šanci se dostat – přijímají sem totiž 24 procent uchazečů.** Vůbec nejvyšší šance na přijetí je tradičně na 1. lékařskou fakultu UK v Praze, která je ochotná odpustit přijímací řízení studentům s výbornými známkami ze střední školy. Kladné rozhodnutí o přijetí rozesílá třiceti procentům přihlášených.

Nejvíce si studenti váží šance studovat v Ostravě, kam se zapíše 91 procent přijatých uchazečů, a také na 2. lékařské fakultě, kam se k zápisu dostaví 84 procent těch, kteří složili přijímací zkoušky.

Hospodářské noviny přiznávají, že nedovedou odpovědět na otázku, kde je samotná výuka mediků skutečně nejkvalitnější. Pokud je však pro studenty důležité například to, kolik posluchačů může na dané škole vycestovat alespoň na jeden semestr do zahraničí, pak by se měli přihlásit na lékařskou fakultu do Olomouce nebo **na 3. lékařskou fakultu v Praze. Tady do ciziny vyjíždí víc než tři procenta studentů.** Nejslabší je v tomto ohledu ostravská fakulta, která loni do ciziny nevyšlala jediného studenta.

Pedagogové s největší zahraniční zkušeností vyučují studenty olomoucké lékařské fakulty. Alespoň týden na zahraniční univerzitě či výzkumném ústavu loni strávilo téměř pět procent tamějších přednášejících.

Na lékařské fakulty obecně směřuje nejvíc zahraničních studentů. Mohou na nich studovat v angličtině a získat tak diplom, který se za hranicemi těší dobrému jménu. Lékařské fakulty mají na oplátku zajištěný významný zdroj příjmů. HN proto porovnávaly, která medicínská fakulta má mezinárodních studentů nejvíce. Vypovídá to o pověsti školy v zahraničí.

Nejvíce posluchačů chodí na přednášky v angličtině na Lékařskou fakultu UK v Hradci Králové – 34 procent z celkového počtu studentů. **Zahraníční studenti si oblíbili také 3. LF UK,** kde tvoří 26 procent všech zapsaných studentů. Významný počet zahraničních studentů má i plzeňská fakulta UK.

Budoucí lékaře připravuje také Fakulta vojenského zdravotnictví Univerzity obrany v Hradci Králové. Na ní aktuálně studuje 123 mediků. Jejich výuku ale z větší části zajišťuje královéhradecká fakulta Univerzity Karlovy, a proto je Hospodářské noviny do srovnání s ostatními lékařskými fakultami nezařadily.

Studenti fakulty vojenského zdravotnictví se navíc učí například válečnou chirurgii a stávají se součástí profesionálních vojáků Armády České republiky. Koho láká výkon lékařského povolání v extrémních podmínkách, měl by se přihlásit právě sem. Povinnou součástí studia je i pobyt v Afghánistánu.

*Zdroj Hospodářské noviny
(autorka Julie Daňková)*

24. 1. 2013

Vynikající studenti Univerzity Karlovy obdrželi ceny rektora

Nejlepší absolventy UK odměnil rektor Václav Hampl každoročně udělovanou prestižní Cenou rektora. Cenu převzalo na zasedání vědecké rady 28. 2. 2013 celkem deset absolventů.

Mimořádnou cenu rektora letos udělil profesor Hampl MUDr. Radku Kaiserovi z 3. lékařské fakulty, kde po promoci na 1. LF UK a zahraničních stážích pracuje šestým rokem na neurochirurgické klinice. K 14. 5. 2012 absolvoval postgraduální doktorské studium dizertační práci v programu Neurovědy na téma: „Vymezení end-to side anastomózy ve vztahu k ostatním neurotizačním technikám při rekonstrukci plexus brachialis a vliv lokálně aplikovaného VEGF na regeneraci periferního nervu“. Během postgraduálního studia kombinoval klinický výzkum s činností experimentální. MUDr. Kaiser doposud publikoval 28 prací, jejichž celkový IF je 24,148.

Mezi odměněnými byl i další absolvent naší fakulty, **MUDr. Hynek Bartoš**, který si odnesl Cenu prof. MUDr. Karla Weignera, udělovanou studentům lékařských oborů. Hynek Bartoš absolvoval magisterský studijní program všeobecné lékařství 3. LF UK k 6. 6. 2012. Studoval s vynikajícími výsledky a uspěl i na poli vědeckém, v roce 2011 zvítězil v klinické sekci Studentské vědecké konference 3. LF. V současné době dr. Bartoš pracuje na interním oddělení ON Kladno.

Cenu prof. JUDr. Karla Engliše pro nejlepší absolventy společenskovědních oborů převzala *Mgr. Petra Valíčková z Fakulty sociálních věd.* Obdržela pochvalu děkana jak za vynikající výkon u státní zkoušky, tak za diplomovou práci pod názvem „The Role of Financial Development in Economic Growth: A Meta-Analysis“. Tutéž cenu získal také *Bc. František Kalenda z Fakulty humanitních studií;* obhájil vynikající bakalářskou práci „Obraz Byzance v západních kronikách (1095–1204)“, je autorem dvou historických románů a překládá z angličtiny, francouzštiny a portugalštiny.

Cenu prof. RNDr. Jaroslava Heyrovského pro nejlepší absolventy přírodovědných oborů dostal *Mgr. Jan Fíla z Přírodovědecké fakulty, který se kromě studia a vědecké činnosti podílí i na popularizační činnosti směřované především na studenty středních škol.* Společně s ním získal cenu i *Tomáš Macháček z Přírodovědecké fakulty; angažuje se ve vzdělávání středoškolských studentů.*

Cenu Josefa Dobrovského pro nejlepší absolventy teologických oborů si odnesli *PhDr. Jozef Gumenický z Katolické teologické fakulty a Bc. Antonín Šedivý Husitské teologické fakulty.*

Cenu prof. PhDr. Václava Příhody pro nejlepší absolventy učitelského studia převzali absolventi Přírodovědecké fakulty – *Bc. Miroslav Šifta a Mgr. Martina Nedomová.*

Lukáš Malý

V Africe jde o to, abyste přežili

Zdravotnická mise v Ugandě navždy změnila život studentovi 3. lékařské fakulty. Lukáš Malý, zdravotní bratr z nemocnice Pod Petřínem, využil v závěru roku 2012 všechny zkušenosti ze své šestileté praxe na ARO.

Pracovali jste v jižní Ugandě. S jakými nemocemi se tým v Africe setkával?

Velkou část našich pacientů tvořili lidé ve stadiu pokročilého HIV až AIDS, nemocní s tuberkulózou nebo rakovinou děložního čípku. Za den úvodní stáže na klinice antiretrovirové terapie v nemocnici ITOJO nám prošlo ordinací kolem 400 HIV pozitivních pacientů i pacientů ve stadiu AIDS. Naši pacienti byli často lidé z nejchudších poměrů, kteří neměli možnost platit za léky, proto jsme se v improvizované ordinaci snažili vydělat peníze na to, abychom nejchudším lidem mohli péči poskytovat zdarma.

Potýkali jsme se s nedostatkem zdravotnického materiálu včetně léků, byli jsme nuceni řešit i některé etické problémy, týkající se poskytnutí či neposkytnutí léčby a péče, jelikož finanční prostředky byly omezené. Pacienti přicházeli celý den a teprve po měsíci se nám podařilo zavést ordinace hodiny, aby si lidé zvykli, že odpoledne chodíme po domácích návštěvách a neordinujeme.

Hlavní náplní vaší práce bylo poskytování paliativní péče a medicíny pacientům na jihu Ugandy. Na jaké úrovni je medicína v oblasti Ntungamo?

Hospicová a paliativní péče v oblasti, kde jsem pracoval, úplně chybí. Moje dlouholetá kamarádka doktorka Veronika Jakubciaková, která byla v Africe již několikrát, si uvědomila, že je potřeba paliativní medicínu daleko více rozvíjet. V Ugandě je mnoho státních zařízení, ve kterých pacienti – při troše štěstí – získají léky a potřebnou péči, ovšem daleko méně je organizací zabývajících se paliativní medicínou. Rozhodla se tedy společně s místním knězem otcem Alfrédem Tumwe-sigyem založit neziskovou organizaci Shalom for Uganda.

Paliativní medicína byla pro mnoho místních lidí nic neříkající, prázdný pojem, takže jsme museli na přednáškách neustále vysvětlovat, o co jde. Ze začátku jsme měli pouze několik typicky paliativních pacientů, ale místní obyvatelé k nám postupně začínali mít větší a větší důvěru a nakonec nás zvali na křtiny i pohřby.

Určitě jste nepracovali v podmínkách, jaké máme u nás v Evropě. Jak jste se vyrovnávali s místní realitou?

Dovednosti a vědomosti získané v intenzivní péči a medicíně nelze moc využít v podmínkách, jaké jsme měli. Hodila se mi schopnost improvizace, kritického

myšlení a také znalosti různých postupů, nicméně podmínky i vybavení v Africe byly hodně odlišné od standardů, na které jsem zvyklý. Diagnostikovat jsme museli z velké části jen podle fyzikálního vyšetření, byla to obrovská škola interny.

Ubytování a stravování Lékařů bez hranic je zaručeno na mnohem vyšší úrovni než to, co jsme měli k dispozici, ale o to více jsme si odnesli zkušeností a zážitků. Měli jsme elektřinu i tekoucí vodu, což už samo o sobě bylo na tuto krajinu velkým nadstandardem. Nicméně elektřina velmi často nešla, voda občas tekla, občas ne. Člověk se naučí vážit si více našeho „evropského luxusu a nadstandardu“. V Africe jde o to přežít, a to nejde bez dobré komunikace v týmu.

Na druhou stranu jste měli možnost poznat skutečnou tvář Afriky, a nikoli jen turistické destinace...

Opravdová Afrika, tedy abych parafrázoval pány Hanzelku a Zikmunda „Afrika skutečností, a ne jenom snů“, je naprosto odlišná. Je zde chudoba, hlad a mnoho neštěstí na straně jedné, ale je zde jakási vzájemná úcta, soudržnost, které místním lidem dodávají energii a dobrou náladu na straně druhé. Berou problémy a starosti, ale i radosti tohoto světa jinak než my Evropané a v tom bychom se od nich měli učit.

Plánujete, že se do Afriky vrátíte a budete pokračovat v léčení?

Ještě nad tím přemýšlím. Občas cítím velkou prázdnotu a pocit zbytečnosti z toho, co jsme tam dělali, někdy zase naopak prožívám euforii a také zadostiučinění. Dokonce mívám občas tendence opustit zdravotnictví i medicínu úplně. Nejsem tedy v tuto chvíli schopen říct, co bude v létě.

V každém případě musím říct, že zážitky v nás zůstanou celý život, tolik věcí, co jsme si uvědomili v Ugandě... a tady v Česku nás nenapadne o tom ani přemýšlet. Myslím, že nebude znít sobecky, když konstatuji, že nejvíce jsme v Africe pomohli sami sobě. Myslel jsem, že jdu pomoci Africe, jel jsem tam s tím, že chci něco dát „jí“, ale zatím dala Afrika více mně osobně. Jistě, mnoho dětí díky našim antibiotikům žije, mnoho pacientů má menší bolesti díky předepsanému morfinu a lékům. Afrika ale prostě žije dále svým tempem.

Petra Köplová, iForum 19. 2. 2013

Úryvek z *Afrického deníku*:

„...ranní děšť smyl prach a utrpení minulého dne,“ jsem si poznamenal do deníku v den, kdy jsme byli svědky umírání naší pacientky ve Rwamakukuru. Bylo tehdy brzo ráno, hustě pršelo, Afrika se probouzela do nového dne, Rosalie umírala, kolem běhaly děti... život prostě pokračoval dál... Na smrt i umírání je tam nahlíženo zcela odlišně než v Evropě.

Karel Lippmann

Politika a škola

Bývalý ministr školství Petr Piňha se domnívá, že „kampaň i volby ukázaly, že je naše společnost dost ostře rozdělena“. A blíže vysvětluje: „Nesdílím názor, že jde o rozdělení na politickou levicu a pravici. Jde o rozdělení na ty, kdo chtějí věcně řešit problémy, které před námi stojí, a na ty, kdo jednají podle krátkodobých a navíc osobních či skupinových zájmů nebo podlehnou povrchní přitažlivé agitaci.“

Pedagog a publicista Jiří Zajíc zase napsal: „Důvody voličského rozhodování (soudě podle toho, co jsem četl ve stovkách diskusních internetových i tištěných vyjádření) byly přitom mnohem víc na úrovni první signální soustavy než té druhé. Natož aby se v tom objevovalo nějaké skutečně politické uvažování v širším historickém i mezinárodním kontextu. Proto se také snadno uplatňovaly různé „podpásové údery“ a nakonec zvítězil ten kandidát, který nejvíce v průběhu kampaně lhal.“

Dodejme, že podle podobných kritérií jsou voliči hodnoceni i ve většině českých tištěných periodik.

Stereotypy reprodukováné školami

Na „správné“ straně tedy stojí přemýšliví stoupenci noblesy a cti, kteří podle Halíka reprezentují 99 procent vzdělaných lidí, mezi těmi ostatními není prý nikdo, koho by bylo možné si vážít. Inu, „co je bez chvění, není pevné“. Nepočtení, osamocení, z dobré společnosti vyřazení a úcty nehodní vzdělanci se pak snaží porozumět, proč jsou pokládáni za bytosti pomýlené či mravně pokleslé. Patrně dospívají k podobnému názoru jako Václav Bělohradský, který 19. ledna popsal v Právu (Podzámčí volí pankáče) jak „je nebezpečně snadné vytvořit v Česku simulakrum“. Tento termín Jana Čulíka (Britské listy) podle něho pojmenovává „obraz, který skutečnost nezobrazuje, ale nahrazuje a snadno může být proměněn ve fetiš“.

Vzájemné poměrování intelektuální zdatnosti jedněch či druhých nemá ale valný smysl. Domnívám se, že „nesnesitelná lehkost“ vzniku nereálných a iracionálních obrazů (předsudků) je způsobena nejen zvláštními rysy naší historie, nýbrž i na našich školách převládající tradicí vzdělávání, která se konec konců na vzniku těchto zvláštností v minulosti rovněž významně podílela a v současnosti nadále podílí.

Nelze přehlédnout, že tyto interpretace skutečnosti, jimiž lze úspěšně atakovat iracionální sféru lidského rozhodování, jsou značně rozšířeny též mezi umělci, vědci, špičkovými odborníky i studenty vysokých a středních škol. S byznysem a politickými elitami provázaná média dokážou stále účinněji mnohé příslušníky zmíněných skupin přesvědčit, aby ve volbách opakovaně dávali svůj hlas právě těm subjektům, které jejich legitimní zájmy zcela určitě hájit nebudou. Přitažlivý ideál

nezřídka dokáže zakrýt rozporuplnou, banální a nečistotami poskvřenou realitu – zdá se, že dobro zase jednou vítězí nad zlem.

Odvážít se myslet

Účinným prostředkem obrany proti všem moderním formám manipulace je bezesporu kritický rozum. „Sapere aude!“ vyzývá každého člověka v roce 1794 Immanuel Kant. Má na mysli odvahu vzeprít se slepé podřízenosti pravidlům života a myšlení, která sice platí, ale nikdo neví proč. Jinak se člověk nevymaní z nezralosti, jejímž typickým znakem je nadřazení poslušnosti rozumu. Patrně se všichni shodneme, že místem, kde by Kantova slova měla najít silnou odezvu a kde by se měl člověk dát na cestu zrání, je škola. Název závěrečné zkoušky na jejím středním stupni – maturita – to jen potvrzuje. Jaká je ale skutečnost?

Shoda panuje v tom, že kvalita vzdělávání na našich školách není dobrá. Není-li něco v pořádku, vždy se objeví ochotní reformátoři, kteří nabízejí jednoduchá a rychlá řešení. Např. informační server Česká škola přináší řadu příspěvků, z nichž vyplývá, že na našich středních školách se prý v důsledku kapitačního financování škol pohybuje značný počet fakticky nevzdělavatelých žáků. Ti, kteří to nechtějí uznat, jsou pak od praxe odtrženými humanology.

Hlavním opatřením, které neutěšený stav zaručeně zlepší, je přísná kontrola. Učivo se musí náležitě sjednotit, posílí se role různých standardů a plošného testování, učitelé budou „motivováni“ k lepší práci kariérním řádem. V dotazníku, který Cermat zaslal školám počátkem ledna, je mj. otázka, kolik procent žáků by mělo mít maturitu. Dá se asi očekávat, že většinový názor se bude lišit jen různým odhadem rozsahu nevzdělavatelosti. Úctyhodný německý filozof se zřejmě mýlil. A stejně tak se mýlil i Komenský, když ve své Všeobecné rozpravě o nápravě věcí lidských napsal: „Z lidského vzdělávání se nevyjímá nic, leč nečlověk.“

Domnívám se v této souvislosti, že různá nedorozumění vznikají i v důsledku nerozlišování významu slov. Např. zdaleka ne vše, co se žáci ve škole učí, lze nazvat vzděláním, zdaleka na vše, co ve vyučovací hodině probíhá, lze nazvat vzděláváním.

Chytrost namísto inteligence

Nedávno uveřejnil Deník Referendum Peroutkovu úvahu Inteligence a kapitalismus, v níž autor zdůrazňuje zásadní rozdíl mezi chytrostí a inteligencí (podobně bychom mohli hovořit o rozdílu mezi vzdělaností a odborností). Chytrost může člověka „přivést tak daleko, že nejvýhodněji dovede nastavovat hubičku pod stolem, z něhož padají drobtý“, chytrost vede k egoismu. Inteligence je naopak principem nadosobním, je „nechočená“, jejím cílem je „rozumné uspořádání věcí“.

Odpůrci „humanologů“ jsou přesvědčeni, že většina žáků k inteligenci (nadále používám Peroutkovu terminologii) nikdy nedospěje, nemá tedy smysl se o to pokoušet. Ti nemnozí výjimeční si ji osvojí sami, výuku je tedy třeba zaměřit na

chytrost. Takto jsou chápány tzv. vzdělávací standardy. Všichni se na důkaz jejich zvládnutí musí nejprve naučit zaškrtnout v testech A, B, C, D. Žákům i učitelům určená příručka k písemné maturitní práci z češtiny se svým pojetím slohu dá s jistou mírou nadsázky srovnat s návodem na obsluhu počítače. Kdo otrocky nevyhoví centrálně stanoveným předpisům, má smůlu. A tak si maturant, který se rozhodl pro vypravování na téma Jak jsem se stal pověřčivým, např. nesmí dovolit v závěru práce konstatovat, že jeho pověřčivost měla ve skutečnosti jepičí život.

V našich školách se v posledních letech zabydluje jakási „neoscholastika“, vyznačující se strnulým a skutečnosti se vzdalujícím způsobem myšlení. Dialogická forma výuky je potlačována, ohrožuje totiž plnění požadavků, které předepisují zmíněné standardy a z nich vycházející testy. Akcentována je „chytrost“, nikoli „inteligence“.

Obecně stále více platí to, co již před mnoha desetiletími napsal o charakteru literárního vzdělávání F. X. Šalda (O tzv. nesmrtelnosti díla básnického): „Ještě horší jsou konce slovesných arciděl klasiků antických. Takového Vergilia, Ovidia, Tacita, Demosthena, Thukydidy. Kdo je čte dnes s radostí a rozkoší, aby sál z nich životní opojení? (...) Zmocnili se jich zato učenci, filologové, literární historikové, pedagogové, a prolézají je jako červi mrtvolu. Napjata na anatomickém stole v školní síni učební leží dnes zsinálá a zelená jejich někdy božská těla, zářící druhy v slunci a větru, objímaná kdysi a celovaná kdysi velikým nebeským otcem...“

Upřednostňovaný typ výuky vede k manipulovatelnosti

Pomineme-li vznešenost Šaldových slov, zbude holý fakt: školy, až na čestné výjimky, dávají žákům („lidským zdrojům“) příležitost rozvíjet především rozum technický, nikoli však rozum morální či poetický. Takto redukované učení ztrácí svůj smysl, technický rozum nemá sám o sobě dostačující motivační potenciál. Proto je použita, dlužno říci, že s velmi pochybnými výsledky, jinak bezobsažná metoda „cukru a biče“. Absolventi mají sice potřebné certifikáty, později i akademické tituly, jsou většinou dobrými odborníky.

Kantova, Komenského či Peroutkova kritéria zralosti, vzdělanosti, inteligence však splňují jen částečně. Jejich veřejná angažovanost to pak výmluvně dokazuje. Mnozí z nich jsou snadno manipulovatelní a sami rádi ostatními manipulují. Těžko odolávají pokušení, jemuž je vystavují lákavé statusové symboly. V rozhodování o věcech veřejných dávají přednost esteticky založeným postojům, jejich pojetí „politické krásy“ je však značně kýčovitě. Typickým příkladem je ponížený obdiv ke knížecí vznešenosti, který projevili např. Jiří Menzel či Zdeněk Svěrák.

Podíl školství na řadě neblahých sociálních i politických jevů je bohužel velice podceňován. Vinu mají nejen ti, kteří naše školství řídí, ale i mnozí učitelé, včetně vysokoškolských. O alternativách se nemluví, všechna důležitá opatření jsou dílem nepočtené skupiny odborníků. Spíše nahodile vznikající a roztržitěná diskuze se týká nepodstatných jevů, pokud něco nefunguje, zabývá se důsledky, ne příčinami.

Největším problémem současné podoby vzdělávání je její údajná samozřejmost, nezpochybnitelná nutnost. Troufnu si předvídat, že předem dané meze nepřekročí např. ani chystaná změna státní maturity. Vše nasvědčuje tomu, že upravená podoba této zkoušky bude opět „odměňovat“ především poslušnost žáka i učitele.

Skutečné vzdělání lze na našich školách poskytovat jen za cenu nikdy nekončícího souboje se systémem. Tatarkův „démon souhlasu“ je ale velmi silný soupeř. Ve školství i v politice. Sapere aude!

Deník Referendum 4. 2. 2013

Jean-Honoré Fragonard: Četba

ZDRAVOTNICTVÍ

PŘÁNÍ

POTŘEBY

MOŽNOSTI

Marek Zeman

FNKV má stabilní postavení, ale šetřit musíme stále

Podle představ svých zakladatelů na počátku 20. století měla Vinohradská nemocnice sloužit churavějícím občanům tehdy samostatného města Královské Vinohrady a Žižkova. Po více než stodesetileté existenci je jako Fakultní nemocnice Královské Vinohrady významnou součástí moderního českého zdravotnictví. Poskytuje léčebnou péči pacientům mj. ze spádové oblasti Městské části Praha 3 a Praha 10. Některá specializovaná pracoviště nemocnice, jako například Klinika popáleninové medicíny nebo Klinika plastické chirurgie, mají celostátní působnost. FNKV má 33 klinik, ústavů a samostatných oddělení. Pracuje v ní bezmála 2800 zaměstnanců. Ředitele nemocnice MUDr. Marka Zemana jsme se zeptali:

Jak se vám hospodařilo v loňském roce?

V roce 2012 jsme skončili s malým ziskem několika milionů korun, ale práce to skutečně byla nelehká. Celkový obrat nemocnice byl tři a půl miliardy korun, a tak zisk ve výši několika milionů je spíš symbolický, ale samozřejmě je to o hodně lepší, než být ve ztrátě. Podtrhuji, že v kladných číslech jsme již řadu let. Znamená to, že nejen každý kvartál a každý měsíc, ale dokonce každý týden musíme všechny segmenty hlídat a na ekonomickém dispečinku se radíme, do jaké oblasti – at už investiční nebo provozní -, které peníze a v jaké výši pustíme. Takže s tím je opravdu hodně práce.

Také pravděpodobně musíte učinit úsporná opatření v souvislosti se zdravotnickými reformami. Někjaké finance ovšem získáváte i z regulačních poplatků a příplatků za nadstandardní péči nebo za vybraného lékaře. Jaký je zájem o tyto služby?

Některé typy úhrad za zdravotní služby jsou letité, a patří sem kupříkladu úhrady za kosmetickou plastickou chirurgii, stomatologickou péči a některé výkony na oční klinice. Tou absolutní novinkou je možnost si vybrat lékaře za jakýsi příplatek, ale musím říci, že to zatím prakticky využíváno není. Setkal jsem se s několika málo požadavky, ale to byly spíš jednotlivé případy. V zásadě je tento model využíván méně.

Kromě toho získáváte také finance za pobyt v nemocnici. Na co jsou tyto peníze určeny?

Původně měly tyto regulační poplatky usměrňovat pacienty, aby zbytečně ne navštěvovali zdravotnická zařízení. Nevím, jestli to tento účel splnilo, nicméně my tak získáváme ročně asi 30 milionů korun ročně. Na druhou stranu musím říct, že z obrátu tři a půl miliardy korun zhruba jsou jen tři miliardy z veřejného zdravotního pojištění, takže všechny nadstandary a další platby nemohou samozřejmě nahradit nedostatek prostředků ve veřejném zdravotním pojištění. Těch 30 milionů korun z regulačních poplatků je sice lepší než nic, ale celkově to neřeší nedostatek peněz.

Na co tyto přímo vybrané peníze používáte?

Jdou do rozpočtu nemocnice jako všechny jiné peníze.

Jak vycházíte s pojišťovnami? Jste spokojeni s úhradovou vyhláškou?

S úhradovou vyhláškou na rok 2013 spokojeni nejsme, protože je ve všech segmentech restriktivní. Ale uvidíme, jak to bude dál, nicméně ekonomové nám předvídají - zvláště po nárůstu DPH - schodek až 240 milionů korun. Je to tedy 20 milionů měsíčně, a ty musíme najít a minimalizovat případný negativní výsledek hospodaření v roce 2013. Zatím se to daří částečně. Za leden a únor byl schodek v souhrnu zhruba 13 mil. korun.

Vztah k pojišťovnám? Těžko říct, jestli jsme s nimi na tom dobře, nebo špatně; platí, kolik mohou, dost peněz nemají.

Vrátím se k těm restriktivním opatřením: také tady na Vinohradech rušíte lůžka?

Dobu rušení lůžek, která byla kolem roku 2010 a 2011, máme převážně za sebou. Teď lůžka jenom dočasně zavíráme tam, kde chybí personál nebo kde nejsou peníze na jejich provoz. Jak ale dlouhý bude ten uzávěr, jestli jen přes léto nebo půl roku, to uvidíme podle toho, jak se nám podaří ten tok peněz zvládnout. Byl bych rád, kdybychom si všichni, kdo tu pracujeme, lékaři počínaje a hospodářskými pracovníky konče, uvědomili, že vždycky můžeme utratit jenom to, co si vyděláme. Jestli si vyděláme málo, protože nám pojišťovny víc peněz nedají, musíme té péče poskytnout méně, ať chceme nebo ne.

A budete ta lůžka omezovat jednotlivě, nebo třeba uzavřete celá oddělení?

To je případ od případu. Kliniky určitě rušit nechceme, na druhou stranu někde jde o pár lůžek, tři nebo osm, a někde jde o uzávěr celého oddělení, a to z toho důvodu, že obloženost je tam malá.

Napadají mne přitom dvě otázky: Zaprvé: rušíte-li lůžka, ušetříte tím vůbec? Vždyť na pacienta dostáváte stejně bez ohledu na to, kolik lůžek máte.

To je pravda, ale když je lůžek méně, je nakonec i pacientů méně, když je víc lůžek, víc klinik, tak těch pacientů je víc. To je taková prapodivná aritmetika. Jinými slovy ušetříme i na dočasném uzávěru lůžek prostě proto, že se na nich zdravotní péče neposkytne. A pacient, který do nemocnice přijde, je ošetřen na volném lůžku i na jiném oddělení, anebo tu stráví kratší dobu.

A ještě ta druhá otázka: kdysi se říkalo, že do velkých nemocnic jako je tato Vnohradská, by neměli chodit lidé s banálními chorobami, že ti by měli zůstat v malých nemocnicích, a sem pouštět jenom závažnější pacienty. Přitom byla snaha omezit i lůžka v malých nemocnicích... A to mi nejde dohromady...

Máte pravdu v tom, že velké nemocnice se superspecializovanou péčí jako je FNKV by měly především pečovat o těžké případy a diagnózy. Ale my máme velké spádové území Praha 3, 10, 15 a přidružené segmenty Praha-východ, a tak mám z těchto oblastí chodí pacienti i s takzvaně banálními operacemi, jako je třeba operace žlučníku. A také pro výchovu lékařů – pregraduální i postgraduální – je zapotřebí i těch jednoduchých výkonů. Protože jak známo chirurg, který přijde po promoci, žlučník operovat neumí. A vést operaci před rigorózem ani není možné, začínající chirurg může operátérovi leda tak držet háky. Takže v tomto smyslu má i operace varixů nebo žlučníku v této nemocnici smysl.

Před chvílí jste se zmínil o lékařích. Máte jich dost? Před dvěma lety byla akce Děkujeme, odejdeme – odešlo tenkrát odtud hodně lékařů?

Snaha navýšit platy je pochopitelná. Jde jenom o to, kdy a v které době na to společnost má, a jestli má i na platy i na léčbu. Já tomu moc dobře rozumím, a říkám k tomu tolik, lékařů u nás málo není. Chybí v některých specializovaných oborech, ale myslím, že na trhu práce je lékařů dostatek a zrovna tak i středního a nižšího zdravotnického personálu. A je to dobře. Na druhou stranu v některých odbornostech, zvláště v těch specializovaných, lékaři chybějí. Pokud chcete vědět, kolik lékařů tehdy odešlo, tak to byly jednotky případů, to znamená do deseti.

Možná jich tolik neodešlo proto, že tehdy bylo podepsáno Memorandum lékařů a ministerstva zdravotnictví, a platy byly zvýšeny. Letos ale prý na to peníze v některých nemocnicích nebudou.

Myslím, že plošné přidání platů je v podstatě špatné, a že to memorandum tak podepsáno být nemělo, že spíš se mělo říct, že jestli přijdou nějaké prostředky, pak je nemocnice rozdělí podle potřeb trhu práce, podle toho, jaké specialisty potřebuje. O tom by měli rozhodovat vedoucí lékaři. Jakmile je něco plošné, pak to znamená, že každý dostane nějakou adekvátní částku, a to vždycky trošku zavání rovnostářstvím. Je pravda, že na to letos prostředky nejsou a obávám se, že ani nebudou, i když třeba nás tok času překvapí. Navýšení platů jsme od ledna museli zastavit, protože na to nemáme.

A budete na to někdy mít?

Doufám, že ano. Myslím, že se to řešit musí, platy lékařů a dalších jsou důležitá věc, která musí nějakým způsobem vést k postupné stabilizaci oboru. Ale že by to bylo v nejbližších měsících, tomu moc nevěřím.

Kdybyste byl ministrem zdravotnictví, co byste prosazoval? Jak to zdravotnictví reformovat?

Myslím, že důsledná reforma by měla začínat hned po volbách, kdy má ministr podporu vlády a Poslanecké sněmovny, a bude směřovat k tomu, aby do zdravotnictví plynulo víc peněz. A to jednak od osob výdělečně činných, jednak z platů za státní pojištění, aby zdravotnictví mohlo zůstat na dobré úrovni. To ale není jenom o tocích finančních, ale je to o vnitřních reformách snížení celkového počtu lůžek a tak podobně

Takže se domníváte, že těch lůžek v nemocnicích je moc?

Domnívám se, že je jich hlavně nesymetricky. Některé malé nemocnice, které péči poskytují spíš nostalgicky než na špičkové úrovni, být nemusí, ale ani tak ty ušetřené prostředky stejně nebudou stačit na zdravotnictví, které se bouřlivě rozvíjí a je na velmi vysoké úrovni. Takže kombinací různých změn bych zaváděl postupně reformu.

Zvýšil byste spoluúčast pacientů?

Myslím, že to je nezbytné. V průměrných evropských zemích je ta spoluúčast o pár procentních bodů vyšší, a to už může být několik miliard, které by byly vidět.

Fakultní nemocnice mají zvláštní postavení, slouží současně jako výuková základna pro studenty medicíny, konkrétně pro FNKV je to 3. lékařská fakulta. Jak se spolupráce mezi nimi rozvíjí? Je z vašeho pohledu všechno v pořádku?

Domnívám se, že ta spolupráce je velice dobrá, nadstandardní, scházíme se s panem děkanem a širším vedením fakulty pravidelně a některé věci spolu řešíme. A i když máme někdy s panem děkanem různé názory – hodně je to o penězích, snažíme se vždycky dojít k dohodě. To se zatím skoro vždycky podařilo.

Mají fakultní nemocnice dobré postavení?

Myslím, že ve společnosti dobré postavení mají. Jsou to takzvané páteřní nemocnice, to znamená, že jsou hlavními nositeli nejvyšší kvalifikované péče, což lze odvodit z řady center, aktivit. V budoucnu by měly vzniknout takzvané univerzitní nemocnice, kdy by nikoliv de jure, ale de facto došlo k propojení fakultních nemocnic s fakultami. Nemocnice by byly odstátněny, přestaly by být příspěvkovými organizacemi a na jejich řízení by se spolupodílely lékařské fakulty. Nelze ale očekávat, že dojde k propojení právnických osob, tzn. fakultní nemocnice a lékařské fakulty.

Kdo by je měl řídit?

Podle návrhu zákona, který jsem měl možnost prostudovat, by to měl být vždy management – ředitel, dále správní a dozorčí rada, které by byly z nějaké části jmenovány fakultou, respektive univerzitou, a z nějaké části státem, ministerstvem zdravotnictví.

Zatím největší potíže činí dvoukolejnost řízení – školství, zdravotnictví. Jak to odstranit?

Myslím, že to prakticky odstranit nelze, protože pokud ty instituce budou každá svou právníckou osobou, s vlastními zaměstnanci, tak ta dvoukolejnost bude dál. Avšak bude větší snaha se domluvit, protože činitelé fakulty budou zasedat v orgánech nemocnice, a tak se budou víc zamýšlet nad chodem toho zařízení.

Vysoké školy jsou veřejnoprávní, fakultní nemocnice státní. To by se mělo sjednotit. Univerzitní nemocnice by měla být také veřejnoprávní?

Právě, univerzitní nemocnice by měla být veřejnoprávní, neziskovou, jako je univerzita.

Co podle vás čeká nemocnici v budoucnu?

Trochu optimismu závěrem: Především nemocnice stabilizovala svou roli v rámci pražského a českého zdravotnictví, takže nic špatného ji nečeká. Na druhou stranu musím říci, že finanční problémy budou ještě několik let pokračovat. Takže takové to věčné úsilí o každou ušetřenou korunu jistě bude nadále.

Marie Fleissigová

Pavel Pafko

Lázně

Vita nostra revue v čísle 4/2012 přinesla dva zajímavé příspěvky týkající se lázeňské léčby u nás. Příspěvek senátora JUDr. Petra Pitharta o konci lázeňství u nás a paní magistry Fleissigové o pražském ropákovi. Téma stejné, pohledy možná různé. Pan senátor vidí nebezpečí vývoje našich lázní k jejich postupné komercializaci, kdy by mohlo jít o „budování nových bazénů se všemi rafinovanými zařízeními či zřizování golfových hřišť“.

Nepochybně určitou restauraci a možnou modernizaci bychom všichni uvítali, zejména když se v televizi díváme na zchátralé budovy lázní Kyselka a současně víme,

že pojišťovny hodlají prý utratit na lázeňskou péči o 20 % méně.

Paní magistra ve svém článku popisuje osobní zkušenost, kdy jí pobyt v lázních připadal jako na zámku s pokojskými, recepčí a s obsluhou v jídelně v „černobilých oblečcích“. Pro komplikace svého zdravotního stavu byla ale převezena z lázní do místní nemocnice, která ji připadala jako „podzámčí, jež zápasí o přežití“.

Takže na jedné straně máme zámek a vidinu pana senátora o možném rozvoji lázeňství, na druhé pohled do nemocnice v podzámčí. Tedy dva pohledy, ale pouze jedny peníze našich pojišťoven, které na zdravotnictví vydávají v posledních letech stále méně prostředků. V roce 2009 – 291 miliard, v roce 2010 – 289 a v roce 2011 – 288! Samozřejmě do lázní tečou také prostředky soukromých pacientů či cizinců. O těch následující úvaha není. Klesající finanční výdaje pojišťoven musí správný hospodář správně alokovat a rozhodnout, zda je dát spíše na zámek, nebo do podzámčí.

Vím, že tradice českých lázní sahá do středověku a že zaměstnávají tisíce lidí. Protože ve zdravotnictví pracuji již dlouho, pamatuji například, že po operaci žlučníku před padesáti lety dostávali nemocní infuze, týden byli v nemocnici a každý měl nárok na „křížkový“, tedy plně státem placený lázeňský pobyt.

Dnes po operaci odchází druhý nebo další den domů. To je vývoj.

Moderní medicína je medicínou důkazů o prospěšnosti určitého léčebného postupu (evidence based medicine). Vzpomínám na schůzi ředitelů českých lázní na ministerstvu zdravotnictví před několika lety, kdy byli požádáni, aby předložili objektivní důkazy prospěšnosti lázeňské léčby. V té době žádné neměli. Samozřejmě všichni pacienti se po lázeňské léčbě cítí lépe. Nemuseli pracovat, byli odpočati, strávili tři týdny v krásném prostředí, měli pravidelné a dobré stravování atd. Kdo by se dobře necítil? Aby mi bylo rozuměno, nejsem proti lázeňské léčbě. Přemýšlím pouze o tom, kdo ji má financovat. Zde nemluvíme o rehabilitační léčbě po úrazech či operacích pohybového ústrojí, tento segment péče vnímám odděleně.

Ostatně zkuste se zeptat na lázeňskou léčbu všeobecně pojištěného pacienta například v Anglii či v USA. Možná vám ani nebude rozumět, o čem mluvíte. Jsem pro to, abychom zachránili to, co nám předkové zanechali, ne však ze stále se zmenšujícího objemu peněz na zdravotnictví. Jen si uvědomme, že pojišťovnami plně hrazené pobyty v našich lázních v roce 2010 mělo 102 tisíc našich občanů, tedy každý stý občan! (LN 16. 11. 2012). Američané, kteří dávají více než dvojnásobný podíl HDP na zdravotnictví, nám musí závidět...

Skandál v britské nemocnici může být poučením i pro nás

V nemocnici v britském Staffordu, která má zhruba 350 akutních lůžek, došlo v letech 2005 až 2009 celkem k 400 až 1200 úmrtí nad předpokládanou hodnotu. Proto tam poměry zkoumala speciální vyšetřovací komise. Zjistila nedostatečnou výživu pacientů: jídlo a pití ponechával personál mimo dosah pacientů, někteří žízniví pili vodu z váz. O pacienty v kritickém stavu se starali lékaři bez zkušeností, zdravotní sestry neměly školení na přístroje, se kterými zacházely, rozhodování o léčbě bylo v některých případech ponecháno na recepční. Některým pacientům, kteří volali o pomoc, nebyly podány léky na tišení bolesti, které potřebovali. Chování personálu nebylo etické. Těm, kteří chtěli problémy ve Staffordské nemocnici řešit, neposkytly podporu organizace zdravotních sester a neozvali se ani lékaři.

Na souvislosti s českým prostředím poukázal ředitel Spojené akreditační komise ČR MUDr. David Marx, Ph.D.

Šokují vás publikované poznatky?

Jistě se jedná o znepokojující zjištění – přitom Británie má řadu institucí, které se sledováním kvality a bezpečí zabývají. Jsou však vesměs součástí státní či veřejné správy, což dle mého názoru může vést k vyšší míře rigidity zejména při proaktivním řízení rizik.

Veřejná vyšetřovací komise konstatuje, že vedení Staffordské nemocnice v minulosti ignorovalo stížnosti pacientů a místní lékaři ani poslanci za ně nedokázali nahlas promluvit. Je u nás agenda stížností pacientů v nemocnicích vedená bezproblémově?

Jak kde. Po formální stránce jistě ano. Věcně mnohde přetrvává postoj: stěžovatel je třídní nepřítel. Takový postoj je krátkozraký. Stížnost (jakákoli) je upozorněním na reálný nedostatek ve fungování organizace či na nedostatečnou komunikaci vedoucí k nedorozumění. Jen velmi málo stížností je svévolných a zcela neopodstatněných. Závažné stížnosti nepochybně u nás řešeny bývají, kouzlo je však v detailu. I „drobnost“ může, nevěnujeme-li jí pozornost, zbytečně poškodit dobré jméno nemocnice, léčebny a jejich pracovníků.

Vyšetřování Staffordské nemocnice začalo kvůli znepokojivě vysokým počtům úmrtí. Podobné statistiky ale u nás asi ani ministerstvo, ani zdravotní pojišťovny systematicky nesledují. Myslíte, že by se u nás na podobné systémové pochybení nemocnice vůbec přišlo?

I když v současné době u nás plošná analýza například trendů mortality neprobíhá, řada zdravotnických zařízení si data sleduje sama. Například známá kauza v Havlíčkově Brodě (heparinový vrah) se odhalila právě proto, že primáři ARO „neseděl“ počet krvácivých komplikací. V obecné rovině se Spojená akreditační komise snaží (a nové akreditační standardy jsou toho důkazem), aby se data o činnosti zdravotnického zařízení nejen sbírala, ale i trvale analyzovala. Nemusí přitom vždy jít o tak dramatické události jako v Británii. Výkyv četnosti nemocničních infekcí může například poukázat na technický či provozní problém.

Komise také navrhuje, aby se zatajování informací o špatné zdravotní péči stalo trestným činem. Co říkáte takovému nápadu?

Myslím, že by to v praxi nefungovalo. Velmi obtížně by se dalo definovat, kdy lze již hovořit o vyslovené špatné péči, nemám ale dostatek informací. V každém případě jsem zastáncem spíše nesankčního postupu s využitím častých externích nezávislých kontrol kvality včetně objektivní interpretace dat.

www.sakrcr.cz

Jiří Selucký

Deficity zdravotnictví z pohledu svobody občana

Současný systém (zdravotnictví) nevyhovuje v ČR fakticky nikomu (i když zdaleka ne všichni si to uvědomují) kromě politiků, a proto se také nemění. Problém je, že se solidně daří propaganda státu zastírající příčiny i důsledky reálně prokazatelného úpadku zdravotnictví, roli také hraje paradox pomalu uvařené žaby (při rychlé změně teploty vody uteče, při pomalé nedělá nic, až se uvaří). Občané nejsou schopni vnímat pomalý relativní úpadek, nebo také nedostatečné zlepšení v porovnání s možnostmi, a to z mnoha důvodů. Politici a novináři je také přesvědčili, že systém je vynikající, a pokud jsou nějaké nedostatky, mohou za to konkrétní zdravotníci. Ne že by nešly dosledovat anomálie v chování zdravotníků, otázkou fakticky není, zda je to příčina nefunkčnosti systému, to je zřejmé. Diskuze o tom, zda to není důsledek nastavení systému nebo z jaké části, je jistě na místě.

Pokusím se naznačit, co by se s tím dalo (mělo) dělat. **Problémy jsou na straně příchodu peněz do systému.** Dosáhnout 100% financování zdravotnictví ve všech jeho možnostech tak, aby bylo absolutně pro všechny dostupné a v naprosto špičkové kvalitě, by dnes znamenalo pro ČR odhadem víc než 20% podíl HDP, a vzhledem ke změnám v demografii a rostoucím cenám bude toto procento dále narůstat. Pokud

víme, že dnes dává ČR na zdravotnictví kolem 7 % HDP, lze těžko očekávat, že by něco jako trojnásobné navýšení výdajů na zdravotnictví mohlo projít. Pokusy urýdit narůstající náklady se nedaří ani bohatým a dobře fungujícím státům, ani v dobách rostoucí ekonomiky, čím víc se to snaží dělat direktivně, tím víc to nefunguje a končí to skutečným zaostáváním.

Proto je potřeba se dívat na možnosti regulací cestou pacientů, děje se tak prakticky všude. Existuje studie, která dokazuje, že chování pacientů se zásadně mění podle toho, zda mají služby úplně zdarma, nebo se třeba i malým procentem podílejí na nákladech. Dokonce se liší i chování skupin pacientů, kteří mají vše úplně zdarma, ale jedna skupina nemusí vytáhnout peněženku a druhá skupina musí zaplatit nějakou spoluúčasť, kterou jim následně pojišťovna proplatí. Jakákoli forma reálné spoluúčasti vede k zásadní racionalizaci chování pacientů a omezuje plýtvání na straně spotřeby. Dá se také velice jednoduše využít ke kontrole zdravotnických zařízení (ZZ). Když občan platí (třeba i zlomek ceny), začne ho velmi zajímat za co a kolik.

Jiná možnost je regulace výdajů ZZ, což je sice také teoreticky možné, ale naráží to na zásadní problémy jak ideově teoretické (direktiva úředníka rozhodujícího za všechny občany, co je pro ně dobře), tak technické a organizační (které ZZ potřebuje jaké peníze a jak se to pozná). Realita v ČR, která je daleko horší, než by mohla být (utajované základní informace o využití státních zdravotních daní, až pitoreskní nespravedlnost v hodnocení a placení jednotlivých ZZ, úniky peněz ze systému odhadované až na 20 %, nehospodárnost), ukazuje, že tudy cesta nevede a v rozvojově fungujícím státu, jakým je naše republika, ani náhodou ne.

Tyto mnou naznačené danosti jsou mezi lidmi zajímavými se podrobněji o organizaci zdravotnictví známé a lze je doložit, jsou dostupné z veřejných zdrojů. Jsou také docela jasné postupy, jak je řešit. Lze sice o možnostech rozsáhle diskutovat, ale pro účely tohoto textu jenom naznačím možná řešení inspirací z lépe fungujících systémů ve světě. Obecně je potřeba regulovat oboje, tedy jak na příjmové straně (systému), tak na výdajové. Jak principiálně ideově, tak „organizačně“.

Poměrně základní pohled je „ideologický“. Z tohoto úhlu pohledu je **systém v ČR naprosto neuvěřitelný. Nerespektuje nijak práva a požadavky jedince na systém, neumožňuje mu nijak ho ovlivnit z hlediska nákladů a funkčnosti, neposkytuje mu žádné záruky a ani možnost rozumným chováním vylepšit své možnosti v přítomnosti, tím méně do budoucna.** Je striktně průběžný se všemi vadami těchto systémů vzhledem k demografii a vývoji cen a nemá žádné „spořicí“ prvky. To všechno lze změnit a ví se jak, protože jiné systémy tyto prvky v různé míře obsahují. Diskuze by mohla být v tomto aspektu o míře „svobody“ jednotlivce v systému a o míře solidarity jednotlivce a systému, ty se dají stát od státu, systém od systému nastavit velmi různě. Absolutní dirigismus v českém zdravotnictví je jistě nezdravý a je také jednou z příčin absurdní nehospodárnosti systému. Také

„funkčnost, racionálnost“ nastaveného systému je velmi neuspokojivá, násobí ji ještě zjevný nedostatek na příjmové straně.

Stejně jako má zdravotnictví zjevné deficity z pohledu idejí na straně jeho financování a na straně svobody pacienta, má v podobné míře nebo ještě podstatněji deficity tohoto typu **na straně poskytovatelů zdravotní péče**. Jakékoli obecně racionální chování ZZ je z dlouhodobého hlediska spolehlivě trestáno snižováním příjmů, nejlépe dlouhodobě prospívají extrémně plýtvající organizace s dobrými kontakty na vedení pojišťoven nebo vládnoucí garnituru. Opakované doplácení dluhů a navyšování příjmů různými cestami je jistě nehorázné. Také **postavení jednotlivce (lékaře)** v systému je neuvěřitelné. Jak kvalita jeho práce, tak efektivnost a objem jsou většinou neohodnoceny (není to ani z hlediska ZZ a jejich placení žádoucí, zvyšuje to náklady a nepřináší to nic nebo restrikce), nebo také trestány (za podstatně víc práce stejně peněz). A systém je nastaven tak, že z něj není úniku ani pro pacienty, tím méně pro zdravotníky.

Úvahy na téma, jaký systém je nejlepší a proč, jsou poměrně odbornější a rozsáhlejší, možností je jistě vícero, ale pro tento text vidím jako základní a podstatný pohled z hlediska míry svobody jednotlivce a individualizace systému podle jeho přání a potřeb. Mluví se delší dobu o změnách zákonů kolem zdravotních pojišťoven, které by zásadně jinak rozdaly karty pacientům a zdravotnickým zařízením. V polovině ledna vyšel článek na toto téma ve Zdravotnických novinách o dvousložkovém zdravotním pojištění, kdy jedna složka je placena daní a druhá část je vlastně komerční pojištění, které se dá individualizovat podle přání pacienta.

Jistě, zdá se to jako rozumná myšlenka, dokonce v Evropě již fungující, a nebylo by technicky těžké ji překlopit do českých poměrů. Ale ouha, ono je to věc politická, a to už celkem známe, jak se do toho pustí politici... Pokud z toho něco rozumného zůstane, pojedou alespoň na týden na chatu a budu slavit. **Máme totiž za sebou historii velmi rozumných nápadů v délce více než dvacet let, skupiny bloudící po světě studující zdravotní systémy od Singapuru po Kanadu, a reálný dopad kromě výdajů na studijní skupiny nenastal. Každý si po dvaceti letech lehce vydedukuje proč.**

Zajímavé na tom všem je, jaký „virtuální“ obraz je v ČR po celá desetiletí kolem zdravotnictví vytvářen politiky a médií a jak dokonalý dopad to má na populaci většiny občanů. O podstatných věcech se mimo odborné kruhy ani nediskutuje, příčiny problémů jsou velmi striktně zaměňovány za popis důsledků, vládne absolutní nepochopení základů problémů a víra, že stát se postará špičkově, až bude občan potřebovat. Velmi zásadně se překrucují fakta, už třeba ústavní právo na bezplatnou zdravotní péči dostupnou všem berou občané (na základě propagandy) jako jasnou direktivu, zapomínají ale, že v ústavě je také „v rozsahu daném zákonem“, který může být velmi různý, a hlavně a podstatně, jedna věc je proklamace v ústavě a jiná věc je realita financování tohoto ústavního práva. Většinou věci fungují podle toho, jak jsou organizovány a financovány spíše než podle deklarací.

Také pohled občanů na činnost politiků v oblasti zdravotnictví je velmi nerealistický. Obecně se zdá, že ti nebo oni hájí nebo se snaží hájit zájmy občanů, pacientů, že politicky bojují o nejlepší možný systém zdravotnictví a že se z ideových či jakých důvodů nemohou domluvit. Mají také všichni blaha občanů plná ústa. Pokud ale použijeme biblické „podle plodů hodnotíme je“, je jasné, že politikáři a žádné zájmy občanů neobhajují. Část z nich hájí hlavně svoje zájmy (třeba být příště zvolen a u moci), část z nich možná v dobrém úmyslu koná částečné zásahy zhusta diletantské a situaci spíš zhoršující.

Jsem přesvědčen, že se na podstatných věcech jsou schopni domluvit, pokud by je k tomu dotlačili občané. Trochu problém je, že zásadnější změna zdravotnictví a domluva nad ní není reálná v čase, který vymezuje jedno volební období. Pokud se faktická zásadní změna zdravotnictví nestane podstatným parametrem oblíbenosti či neoblíbenosti politických stran, potud se změna čekat nedá, bez ohledu na to, že vady systému jsou zjevné od idejí až po organizaci poslední ambulance na paloučku u lesa. Fakt je, že v některých státech Evropy se zásadní změna k lepšímu podařila, na bázi domluvy hlavních politických formací.

Medical Tribune 1/2013

29. 1. 2013

Petice občanů České republiky

Chceme kvalitní zdravotnictví

My, níže podepsaní občané České republiky, důrazně žádáme, aby byla zachována dostupná kvalitní zdravotní péče, která je nyní ohrožena neodpovědnými kroky vlády a ministerstva zdravotnictví.

- Nesouhlasíme s dalším snižováním veřejných výdajů na zdravotnictví.
- Nechceme platit stále více za předražené léky.
- Nechceme cestovat zbytečně daleko k lékaři nebo do nemocnice.
- Požadujeme zvýšení částky, kterou stát z našich peněz platí zdravotním pojišťovnám za děti, důchodce a nezaměstnané.
- Požadujeme, aby zdravotní pojišťovny z našich peněz platily lékařům v plné výši za veškerou péči, kterou my pacienti potřebujeme.
- Za své peníze chceme kvalitní zdravotní péči. Proto žádáme, aby nás naši lékaři mohli léčit podle svých znalostí a v souladu se svým svědomím, a nikoli podle diktátu úředníků zdravotních pojišťoven a ministerstva zdravotnictví.

- Požadujeme právo svobodně si volit svého lékaře a nemocnici. Nesouhlasíme s tím, aby nám je mohli vzít úředníci zdravotních pojišťoven.
- Důvěřujeme svým lékařům a podporujeme jejich snahu zachovat v České republice kvalitní zdravotní péči pro každého.
- Ministr zdravotnictví Leoš Heger sice takzvaně „reformuje“ zdravotnictví, přitom se ale na nic neptá ani pacientů, ani lékařů. Nehájí zájmy nás občanů.

Členové petičního výboru:

1. **MUDr. Milan Kubek**, prezident ČLK
2. **Táňa Fischerová**, herečka, poslankyně, kandidátka na prezidenta ČR
3. **prof. RNDr. František Janouch**, CSc., jaderný fyzik, zakladatel Charty 77
4. **Bc. Václav Krása**, předseda Národní rady osob se zdravotním postižením ČR
5. **prof. MUDr. Milan Kvapil**, CSc., MBA, přednosta Interní kliniky 2. LF UK a FN Motol, předseda České diabetologické společnosti ČLS JEP
6. **doc. MUDr. Jan Měšťák**, CSc., plastický chirurg, vedoucí lékař kliniky Esthé

Které důvody vás vedly k tomu, abyste se postavil do čela této akce?

V. Krása: Důvodů, které mne vedly k tomu, abych byl členem petičního výboru, bylo více. Ekonomická situace ve zdravotnictví je v naší zemi velmi špatná a já jsem přesvědčen, že je to především vinou politiků. V posledních letech byla dvakrát zvýšena DPH, čímž došlo k výraznému navýšení výdajů ve zdravotnictví. Již čtyři roky nebyl valorizován příspěvek za státní pojištěnce. Tím se systém zdravotnictví dostává do velkého finančního deficitu. Ministerstvo zdravotnictví se snaží tento deficit vyrovnat neustálým zvyšováním spoluúčasti pacientů na úhradách zdravotní péče. Například poplatky za pobyt v nemocnici ve výši 100 Kč není časově omezen, což je v celosvětovém měřítku unikátní. Ministerstvo zdravotnictví vůbec nepřipouští možnost, že navyšováním této spoluúčasti se některé skupiny spoluobčanů dostávají do situace, že nejsou schopny tuto spoluúčasť uhradit. Tím se pro ně zdravotní péče stává nedostupnou. Těchto nesystémových kroků je celá řada.

M. Kvapil: Pocit, že si musíme zasloužit demokratickou a občanskou společnost, v níž dle deklarací politiků žijeme.

J. Měšťák: Jako člen Vědecké rady ČLK jsem byl velmi podrobně seznámen se všemi problémy, které mohou nastat při realizaci změn, navrhovaných ministerstvem zdravotnictví – snižování veřejných výdajů na zdravotnictví, které může ovlivnit kvalitu poskytované léčebné péče, úhradová vyhláška, změny v dostupnosti zdravotní péče či dalších omezení a změn.

Dalším důvodem byla skutečnost, že jsem se obával dalších vážných problémů, které mohou nastat při snižování výdajů na zdravotnictví, a to u onkologicky nemocných žen, které operujeme v nemocnici na Bulovce na klinice plastické chirurgie. V roce 2004 bylo na této klinice zřízeno Centrum komplexní chirurgické péče o ženy s onemocněním prsu, jediné toho druhu u nás, které umožnilo provádět nejen primární operace u žen s rakovinou prsu, ale kromě odložených rekonstrukcí i okamžitou obnovu tvaru a velikosti prsu. Klinika podle statistických údajů vykazuje největší počet rekonstrukcí prsů využívajících implantáty v republice. Limitující pro tento postup rekonstrukce prsu jsou však nedostatečné počty implantátů stanovené měsíčním paušálem, který nesmí být překročen. Proto ženy na naší klinice čekají téměř tři roky na rekonstrukci prsů s použitím implantátů, i když onkolog již schválil provést rekonstrukci v nejkratším možném termínu. Obdobně tomu je u žen s geneticky potvrzenou mutací genu BRCA 1, u kterých je možno provést tzv. profylaktickou mastektomii s odstraněním rizikové žlázy a okamžitou rekonstrukcí prsů také téměř až za tři roky. A pokud by výdaje na zdravotnictví pro nemocnice skutečně klesly o 10 %, potom je obava, že i počet implantátů určených pro rekonstrukce na měsíc by se také snížil. Rekonstrukce je hrazena ZP v celém rozsahu, to znamená i s použitím implantátem. Protože jsou však čekací doby na rekonstrukci prsů u onkologicky nemocných žen tak dlouhé, považuji za profesně i lidsky neetické, že tyto ženy často navštěvují soukromá pracoviště, která jim provedou rekonstrukci prsů za úhradu v řádech několika desítek tisíc Kč. Po návštěvě u pana ministra Hegera se mi ale budoucnost těchto žen jeví velmi nadějně.

2. Domníváte se, že petice a jiné občanské aktivity mohou zásadně ovlivnit rozhodování politiků?

V. Krása: NRZP ČR se již několikrát přesvědčila, že občanský odpor má svoje výsledky. Naposledy se to ukázalo, když ministerstvo zdravotnictví se dohodlo se svazem zdravotních pojišťoven na rušení celých nemocnic nebo některých oddělení v nemocnicích. Pod tlakem, který zorganizoval krizový štáb, se nám podařilo této věci zabránit. Takových příkladů bych mohl uvést více.

M. Kvapil: Nemůže tomu být jinak, pokud by tomu jinak bylo, pak selhal největší výdobytek lidstva, což je svobodná a demokratická společnost. Petice je důrazné připomenutí, že politici jsou voleni lidem, stát není jejich vlastnictví, a proto by se lidu měli zodpovídat.

J. Měšťák: Nedomnívám se, že petice může zásadním způsobem ovlivnit rozhodování politiků, ale podobné aktivity možná povedou k tomu, aby se hlouběji zamysleli nad současností, a tím budoucností i zdravotnictví.

MEDICINA

A MEDICINMANI

Prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc., oslavil 19. ledna 2013 své 75. narozeniny. Studia na LF v Plzni zakončil v roce 1961 a po absolvování dalších doktorských studií se v roce 1991 stal profesorem pro obor fyziologie a patologické fyziologie. V letech 1990–1997 zastával funkci proděkana 3. LF UK v Praze. Od začátku 90. let až do roku 2009 byl přednostou Ústavu normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK, kde dosud působí. Založil také časopis *Bolest*, jehož je šéfredaktorem. Je autorem více než 500 publikací a vědeckých sdělení, mj. je hlavním editorem první české učebnice *algeziologie* – „*Bolest*“; tato monografie získala Cenu rektora UK za nejlepší vědeckou publikaci.

Z dalších ocenění, patří k nejvýznamnějším Zlatá medaile ČLS JEP nebo Charvátova cena Nadace Paula Janssena. Od roku 2011 stojí v čele České lékařské akademie.

Richard Rokyta

Bolest je vždycky zlá, někdy je ale i splátkou za okamžiky, kterých nelitujeme

Narodil jste se do časů ne právě vlídných – devět let po krizi na newyorské burze, která předznamenala Velkou hospodářskou krizi. Patrně to souvisí i s místem vašeho narození v Užhorodu...

Je to tak. Můj otec byl veterinář, promoval v Brně v roce 1933, tedy v době hluboké hospodářské krize, a chtěl získat místo na Moravě, odkud pocházela i maminka. Ukázalo se však, že jediná možnost uplatnění je na Podkarpatské Rusi. Pracoval tam až do 15. března 1939. Já se narodil v roce 1938 v nemocnici v Užhorodu a strávil v tomto kraji přesně jeden rok. Chtěl jsem se tam znovu podívat ještě za života mých rodičů. Obstaral jsem si mapy z první republiky, jenomže se ukázalo, že všechna ta místa jsou odpalovacími základnami Sovětské armády. Dostal jsem se tam až před pěti lety. Krajina byla krásná, přesně taková jako v Olbrachtových knihách. Ale je to pořád také stejně chudý kraj. Táta tehdy říkal, že kráva byla téměř důležitější než člen rodiny. Proto za její ošetření mnohdy ani nebral peníze.

Gymnaziální léta jste pak prožil v Klatovech a tehdy jste se také rozhodl pro svou profesní dráhu. Co ovlivnilo vaši volbu stát se lékařem?

V tom hrálo rozhodující úlohu, že jsem chodil s otcem po jeho případech. Pamatuji si, jak jsme leželi na zemi, tahali na svět rodící se zvířata a v noci pak odjížděli autem, které se muselo nahazovat klikou. Rozhodně jsme já i můj bratr dospěli k tomu, že nechceme jít v otcových stopách, i když určité sklony k medicíně tu asi založeny byly. Hodně mě pak zajímala literatura, u maturity mě přemlouvali, abych šel studovat filozofickou fakultu. Měl jsem také kamaráda Honzu Dolanského, jehož tatínek byl na gymnáziu profesorem hudby, hodně jsme spolu i muzicírovali. Nakonec jsme se ale právě s ním společně rozhodli, že půjdeme studovat medicínu do Plzně.

Říkáte, že jste se rozhodoval mezi medicínou, literaturou a hudbou. Jak se díváte na takzvanou „cestu ke třetí kultuře“, tedy snahu o prolomení narůstajícího rozkolu mezi humanitními a přírodovědnými obory?

Je to skutečně téma doby. Se striktním oddělováním humanitních a přírodních věd hluboce nesouhlasím. Ostatně řada lékařů byla dobrými spisovateli, malíři nebo hudebníky. Já sám mám hodně přátel v uměleckých kruzích a myslím si, že je přirozené občas se oprostít od exaktní vědy a přejít do duchovního rozměru.

Ale zdá se, že ta tendence k odtržení bohužel spíše narůstá, nebo ne?

Ano, narůstá. Vidíme, jaká je u nás diskuze mimo jiné o výuce matematiky. Podle mne je třeba ji podpořit jakožto předmět vyučující logice. My už například neměli latinu, která ten požadavek v minulosti naplňovala. Samozřejmě, pokud člověk má být špičkovým odborníkem, musí se specializovat, ale to neznamená, že by měl být od těch ostatních zcela izolován a případně se tím ještě chlubit. Což vlastně souvisí i s tím, proč například na kongresy České lékařské akademie zveme přednášející z humanitně zaměřených oborů. Podobně tomu bylo i letos v Jeseníku na psychofarmakologické konferenci, kde všichni se zaujetím vyslechli vystoupení profesora Otakara Antona Fundy, filozofa a religionisty, o post Kristově epoše, dosud zahalené tajemstvím...

Pozoroval jste tento rozkol i jako vysokoškolský pedagog?

Pozoroval. Ale musím také říci, že se to nedá absolutizovat – v každé generaci se najdou i výborní, všestranně orientovaní studenti. Dnes ovšem obecná vzdělanost viditelně klesá a každý se soustřeďuje jen na svůj obor. Na vysokých školách se to pak projevuje tak, že se všichni snaží co nejdříve vystudovat, získat specializaci a začít vydělávat peníze. To je bohužel i v medicíně trend, který není úplně zdravý. Pokud tedy říkám, že obecná vzdělanost vysokoškoláků se snižuje, mluvím samozřejmě o průměru, do kterého vstupují stejně tak vynikající jedinci, jako i ti poněkud hloupější... Gaussova křivka se tedy spíše posunuje na stranu toho horšího průměru, takhle bych to řekl. Trendem je rovněž neobyčejný nárůst počtu vysokoškoláků. A jsou mezi nimi i ti, kteří na fakultu vůbec nepatří.

Proč jste se specializoval zrovna na fyziologii?

Byla to tak trochu náhoda. Pracoval jsem nejprve na interně v Plzni, pak se mi zalíbila chirurgie, ale nakonec mne ovlivnil tehdy mladý docent Jaromír Mysliveček na oddělení patologické fyziologie. Líbilo se mi, že fyziologie vlastně vysvětluje všechny medicínské přístupy. Jelikož se však jednalo o obor experimentální, chtěl jsem nejprve poznat i praktickou medicínu, se dvěma kamarády jsme pak nějakou dobu vedli ordinaci při železniční poliklinice. Pochopil jsem, že z laboratoře odchází člověk uspokojený maximálně třikrát do roka, zato pokud například odstraní pacientovi absces, nastává to uspokojení okamžitě... I přesto mě nakonec výzkum zaujal víc.

Na přelomu 20. a 21. století fyziologické obory prošly změnami – především se definitivně oddělila farmakologie, zůstala fyziologie a patologická fyziologie. Můžete specifikovat dnešní poslání tohoto oboru?

K těm změnám došlo už mnohem dříve. Definitivně se farmakologie oddělila v 50. a 60. letech minulého století. Je to prakticky jeden pokračující obor – fyziologie se zabývá ději ve zdravém organismu, nadneseně lze říci, že je to klinika zdravého člověka, kdežto patofyziologie se zabývá nemocným člověkem. Ale vlastně to plynule navazuje, protože musíte vědět, jak vypadá norma. A právě jednou z nejtěžších věcí v medicíně je určit, co je ještě normální a co už patologické. Máme sice různé guidelines, ale každý člověk je individuální bytost. Snažíme se do lékařství vnést vědu, je to však vždycky nakonec také trochu empirický obor. Medicínu se učíte celý život, a když se ji naučíte, umřete. Zkušenost je, jak známo, málo sdělitelná, každý si ji musí projít sám, až po vlastní chybě si uvědomíte, že ten či onen to vlastně kdysi říkal...

Můžeme se dočkat ještě nějakých překvapení v poznávání funkcí lidských orgánů? Kde například teď dochází k největšímu posunu?

Nejvíce se rozvíjí neuropatofyziologie mozku, na kterou se dnes zaměřuje 60 % medicínského výzkumu. Stále poznáváme jak optimalizovat funkci mozku, zjišťujeme, jak se člověk učí, jak je to se spánkem, a patří sem pochopitelně i oblast odkryvání různých duševních chorob. Každé další poznání ovšem rozvine nějaké nepoznání...

Jsou to tedy především snahy o „opravení“ nesprávně fungujícího mozku, který je samozřejmě jediným netransplantovatelným orgánem?

Transplantaci lidského mozku nepůjde uskutečnit nikdy, ale například přenos kmenových buněk je už realitou. I když otázka přenosu mozku vypadá absurdně, je poměrně častá a v určitém směru zase není tak úplně nesmyslná – alespoň u zvířecích modelů. Pokud se u člověka přeruší mícha, nelze samozřejmě jeho vysoce specializovaný centrální nervový systém obnovit, ale například u laboratorních krys existují úspěšné pokusy, při nichž byla prokázána určitá funkční kompenzace míšního přerušování. Ovšem ani tady rozhodně nelze mluvit o regeneraci.

Léčba bolesti u nás nemá příliš dlouhou tradici. Proč jste se rozhodl vydat tímto směrem?

Já se pro ni nerozhodl tady, ale ve Francii. Měl jsem štěstí, že jsem se dostal do Institutu Étienna-Julese Mareyho k paní profesorce Denise Albe-Fessardové, která pak byla první předsedkyní Mezinárodní společnosti pro studium bolesti (IASP). Také její manžel Alfred Fessard patřil k nejvýznamnějším neurofyziologům první poloviny 20. století – mimo jiné se podílel na objevu synaptického přenosu. To tedy bylo velké štěstí, protože ve zmíněném institutu tehdy pracovali významní neurovědci z celého světa zabývající se fenoménem bolesti. Já tam původně přišel studovat vývojovou neurofyziologii, což tehdy byla česká specialita, ale postupně jsem přešel na výzkum bolesti, u kterého jsem zůstal. V Plzni a později i v Praze jsem pak po vzoru pařížského pracoviště vytvořil laboratoř pro snímání elektrické aktivity jednotlivých mozkových a míšních buněk.

Je pravda, že i dnes – přes veškeré medicínské pokroky – stále ještě mnoho lidí trpí zbytečně, tedy krutými bolestmi? V čem vidíte hlavní problém?

Největší problém představuje bolest chronická. Podle statistik ve vyspělých zemích postihuje v průměru každého třetího člověka. V některých zemích, jako například v USA, dlouhodobou bolestí trpí dokonce až 50 procent populace. Tvrdí se, že když poznáte příčinu chronické bolesti, lze ji až v 90 procentech vyléčit. Domnívám se ale, že je to příliš optimistické tvrzení. Velký pokrok například nastal v léčbě průlomové bolesti u onkologických onemocnění. Objevily se léky, které působí během tří až pěti minut a vkládají se pod jazyk nebo je lze aplikovat do nosu, takže u lidí, kteří nemohou polykat, je to skutečné požehnání. To je ovšem oblast akutní exacerbace chronické bolesti. Zásadní problém však představuje správné rozpoznání bolesti – tedy její diagnostika a následně pak volba adekvátní léčby. Bohužel je edukace lékařů v tomto směru stále nedostatečná a myslím, že se podceňuje. Navíc u nás přetrvávají určité předsudky, zejména v podobě „opioidofobie“.

Obava z opioidní medikace tedy naprosto není na místě?

Opioidy samozřejmě mají různé vedlejší účinky, které se ovšem přehánějí. Asi tím nejhorším je obštipace, kterou už však lze řešit farmakologicky. Dalším je útlum dýchacího centra, který ovšem vzniká jen ve 12 procentech u dětí po podání velkých dávek. Třetím nežádoucím účinkem je návyk, ale lidé, kteří berou opioidy pro potlačení bolesti, se pak této závislosti zbaví. Další bariéru pro větší využití indikovaných opioidů představuje fakt, že u nás v širším kontextu všichni procházejí ordinací praktického lékaře. Ten musí v případě jejich preskripce žádat o zvláštní recept, a to pro něj znamená administrativní překážku. Takže naše země patří dlouhodobě ve spotřebě opioidů (což je jedno z kritérií účinnosti léčby bolesti) do poslední třetiny v Evropě. Nutno dodat, že v nemocnicích je už tato léčba využívána dostatečně a korektně, ale v širším kontextu rozhodně ne.

K častým otázkám také patří, jak je tomu s prožíváním bolesti mužů a žen.

U obou pohlaví jsou skutečně velké rozdíly, dané především tím, že ženy mají nižší práh bolesti, to znamená, že je to začne bolet dřív; muži mají vyšší práh bolesti, bolest u nich tedy nastoupí později. Různě se s tímto fenoménem také vyrovnávají. Jsou látky, které si naše tělo samo vyrábí na ochranu proti bolesti, jedná se o endogenní opioidy – endorfiny a enkefaliny. Ženy mají vyšší hladiny těchto hormonů, které se uvolňují například při porodu. Obecně jsou na bolest více trénované, například pravidelnými menstruačními cykly. Existuje rovněž řada bolestivých stavů, kterými trpí téměř výhradně ženy – například bolesti temporomandibulárního kloubu nebo fibromyalgie. Mají tedy i jiné spektrum bolestí a vedle toho se u nich častěji vyskytuje deprese, která s bolestí úzce souvisí. Obecně lze tedy konstatovat, že ženy mají nižší práh bolesti, více je to bolí, ale s tímto stavem se vyrovnávají lépe než muži. Jako příklad lze uvést klasickou chřipku – žena si jde sama uvařit čaj a vezme si aspirin, muž musí být obskakován, přestože ho to bolí méně. Určitě tu působí i sociální povědomí, které zcela nesmyslně diktuje, že ženy zkrátka musejí vydržet víc, protože jsou na to přece biologicky trénované... Z výše uvedeného vyplývá i velmi důležitý terapeutický poznatek – bolest u mužů a žen by se měla léčit odlišně. Ukázalo se například, že morfin působí daleko silněji u mužů, ale je zde rovněž řada dalších odlišností ve farmakologických profilech. Opět tedy nelze než zopakovat, že guidelines jsou jistě potřeba, ale představují jen zprůměrnovaný ideál.

Bolest má mnoho podob. Říká se, že řada umělců se přes ni propracovává ke svým vrcholným dílům. Věříte v tuto „katarzní“ sílu?

Nevěřím. Může jít snad o určitý after efekt, tedy reakci člověka na to, že se bolesti zbavil. Co se týče umění, řekl bych spíše, že bolest pouze evokuje určitou náladu. Máme sice slovní definici bolesti, ale nejlépe ji skutečně popisují umělci. Když se podíváme na středověk – díla zobrazující utrpení Krista, mučedníků, apoštolů, to všechno jsou vlastně dokonalá podobenství bolesti. A zrovna tak hudba – Dvořák, Smetana, Mozart, Beethoven. Z druhé strany ovšem tito mistři dovedli stejně silně vyjádřit radost. Takže si myslím, že nějaké hodnotě dá vždycky vzniknout především velmi silná emoce. Já osobně nejvíce obdivuji skladatele, kteří i po ohluchnutí slyšeli hudbu ve své duši – tedy Beethovena či Smetanu. Někde v mozku patrně museli mít zafixovanou určitou „fantomovou hudbu“. Je známo, že fantomová bolest je bolest orgánů, které člověk buď ztratil, nebo je dokonce ani nikdy neměl. Musí tedy existovat určitá bolestivá matrix, jež se fixuje v mozkové kůře zřejmě už v období embryogeneze. Co se týče té fyzické bolesti, řadu velikánů v minulém století klátila syfilis...

Za nejslavnějšího pacienta s progresivní paralýzou následkem syfilis je považován Lenin. Jeho diagnóza ovšem podle některých zdrojů byla posléze zpochybněna. Existují tedy nějaké důkazy?

Z mých informací vyplývá, že ano. Přesvědčil mě o tom právě profesor Fessard. Lenin byl jak známo dva roky v kómatu, takže Stalin mezitím stačil zničit jeho slavnou závěť, v níž byl na nejvyšší stranický post favorizován Trockij. Po Leninově smrti proběhla pitva, které se ruští lékaři báli, protože jim ze známých důvodů hrozila smrt. Byli k ní tedy přizváni patologové z celé Evropy. K nejznámějším patřil profesor Oskar Vogt z Berlína. Když otevřeli mozek, v polovině byla díra – jednalo se o takzvaný gumózní mozek, což potvrzuje diagnózu progresivní paralýzy. Odebraly se vzorky a sklíčka s kultivací si pak odvezli ti, co jeli do Evropy. Profesor Vogt byl v Brestu Litevském kontrolován a polovina preparátů mu byla zabavena. Díky prozřetelnosti si je však rozdělil do různých zavazadel a některé předal i svým kolegům. Čtyři sklíčka dal také profesorovi Fessardovi. Dvě z nich jsou dodnes k vidění v muzeu Étiennea Julese Mareyho. Myslím si tedy, že Rusové závěr pitvy zkreslili. O tom, že Lenin měl progresivní paralýzu, ostatně svědčí i jeho agrese. Z povinných seminářů marxismu-leninismu mám zafixováno, jak každého ve svých dílech neustále napadal...

Ani sport, vaše největší radost, není bezbolestný. Stálo vám to za to?

Ano. Musím říci, že když mě zřízenec vezl temnými chodbami na operaci se zlomenou nohou, kterou mi přerazil brankář při slavnostním utkání lékařů na pouti u Domažlic (patrně jako satisfakci za můj pátý gól...), říkal jsem si, jestli mi to opravdu stálo za to. A odpověděl jsem si, že ano.

S bolestí bojujete vlastně i jako trojnásobný rytíř. Zač jste byl pasován?

Dlouho jsem působil jako sekretář Francouzské fyziologické společnosti a titul Rytíř akademických palem mi předal předseda vlády Francouzské republiky za příspěvek k rozvoji francouzské kultury a vědy. Ten další jsem obdržel od svých kolegů ze Slovenské společnosti pro studium a léčbu bolesti – jsem tedy Rytířem řádu Bojnického hradu. A poslední také souvisí s Francií, méně už s medicínou – propracoval jsem se na Rytíře degustování Armagnacu.

Lékařská tradice ve vaší rodině je nepřehlédnutelná.

V rodině je nás celkem devět lékařů – já, manželka, oba synové a jejich manželky. Pak můj bratr i jeho manželka – ti mají dvě dcery, jedna z nich je zubařka. Teď je ve 4. ročníku na lékařské fakultě i můj vnuk Kryštof, který tak završuje desítku.

*Jaroslava Sladká
Zdravotnické noviny
11. 2. 2013
Kráceno*

Radkin Honzák

Oficiální medicína pootevřela dveře psychosomaticke

Návrh Ministerstva zdravotnictví ČR, aby vzdělávání v základní psychosomatické péči bylo zahrnuto do novely vyhlášky č. 185/2009 *o oborech specializačního vzdělávání lékařů, zubních lékařů a farmaceutů a oborech certifikovaných kurzů*, vyvolal vlny různých reakcí. Od radostných mezi lidmi, kteří se psychosomatickému přístupu věnují, přes skeptické až po nenávistné. Ty poslední z tábora složeného jak z polovzdělců, kteří o psychosomaticke nevědí vůbec nic, ale všemu rozumějí, tak z odborníků, kteří naopak vědí, co tento přístup obnáší a právem se obávají, že je připraví o část zisků. Argumentaci ale mají stejnou: kdo neuspěl ve vědecké práci, věnuje

se duchařině. (Ideologicky lepším kladivem bývala „reakční pavěda“, ale osmdesátá léta už se – doufejme – nevrátí, ač na ně mnozí s láskou nostalgicky vzpomínají.)

Pojem psychosomaticke byl poprvé použit v roce 1818 pro poruchu spánku a během doby nabýval mnoha různých významů.

Takzvaná vědecká medicína (EBM – Evidence based medicine) založená na důkazech vychází filozoficky z Descartova doporučení, aby lékaři nahlíželi na nemocného jako na porouchaný stroj. To bylo vědecky posvěceno Virchowovým axiomem, že nemoc je porucha buněk, tkání a orgánů, z níž se odvíjí poruchy funkce způsobující příznaky. Na základě platonského rozdělení se vědecká medicína intenzivně věnuje tělu, zatímco duše se ocitá zcela mimo oblast jejího zájmu.

Unikla jí však jedna podstatná věc, a to, že platonská duše obsahuje emoce, což nejsou žádní efemérní motýlci, ale prastaré zatraceně účinné řídicí systémy, které přijímají, zpracovávají a třídí podněty jak z organismu, tak z jeho okolního prostředí, pečlivě je vyhodnocují a prostřednictvím velmi mocné exekutivní složky evokují a řídí jak procesy uvnitř organismu, tak výstupy projevující se chováním navenek. Emoce jsou složité soubory chemických a neuronálních odpovědí, vytvářející funkční strukturu a ovlivňující průběh skutečně všech fyziologických i patofyziologických dějů. Emoce jsou nemoce! EBM však o ně nejeví zájem, dokud nevybublají v podobě patologických extrémů, které je možné krotit pilulemi.

Nejprve informace a ujištění, co psychosomatická medicína není: Není žádnou „alternativou“ k medicíně vědecké. Psychosomaticky pracující odborníci znají a uznávají dosažené výsledky EBM a plně jich využívají. Nikoho z nás by nenapadlo

– a teď mi dovoluďte lidový výraz – zaříkávat slepé střevo. Psychosomatická medicína také není náboženstvím předepisujícím svým pacientům nějaké články víry a k nim dodatek, že pokud neuvěří, jsou ztraceni.

Psychosomatická medicína pouze požaduje, aby při hodnocení člověka ve zdraví a nemoci byly brány v úvahu stejně jako faktory biologické také faktory psychologické, sociální a spirituální. Člověk totiž není biologický rozumný stroj, má svou psychologickou složku a žije v sociální síti a jeho život má – nebo by alespoň měl mít – nějaký smysl. Ze všech uvedených oblastí mohou vycházet podněty vedoucí ke stresu, jehož výsledkem je nepříznivý zdravotní stav.

Z didaktického důvodu se dopustím zjednodušení: vědecká medicína ví, **jak** to v organismu chodit má, a také **jak** to v něm chodí, když se objeví stav označovaný jako nemoc/porucha. Psychosomatická hledá v širších souvislostech příčiny, které k danému stavu vedly; jde tedy o krok dále v kauzálním řetězci a ptá se **proč**. Příklad: žaludeční vřed je vyvolán působením *Helicobacteru pylori*. O to se nikdo nepře. Proč ale Miloš onemocní a Václav ne, když kolem obou lítá stejné množství *Helikobakterů*? Navíc jsou jednovaječná dvojčata se stejnou genetickou výbavou a stravují se stejně.

A pak je tu jeden problém, s nímž si EBM neví rady, a tím jsou **funkční poruchy**, stavy, kdy pacient si stěžuje na obtíže, bolesti nebo narušení funkce, viditelně trpí, oprávněně dostává roli nemocného, ale nenajde se na něm žádný patologický nález. Má jen příznaky, ale z vědeckého hlediska nepodložené. Takových je v ordinaci praktického lékaře čtvrtina, v některých oborech přes 40 procent. Vědecky vychovaný lékař neumí s jeho emocemi zacházet.

Psychosomatický neboli biopsychosociální model má alespoň zčásti tyto problémy zpracovány. Práce s nemocnými je pochopitelně náročnější a „selská psychologie“ zde nestačí. Proto je také nezbytné příslušné vzdělání. Ku zlosti farmaceutických firem si pak takový lékař často poradí i bez jejich zázračného léku.

Pierre-Auguste Renoir: Dívčí věk

Ministerstvo uznává psychosomatiku – je to moudré

Začne se teď celostní medicíně věnovat více lékařů? Bude péči proplácet pojišťovna?

Mám atestaci z interního a rehabilitačního lékařství. Biologické, vědecké medicíny si nesmírně vážím. Považuji ji za základ vzdělanosti a způsobilosti lékaře. Ve své praxi využívám moderní diagnostiku i léky. Na prvním místě ale je pochopit, jakou, informaci nemoc pacientovi přináší. Poradit mu, jak má změnit svoje chování a podmínky života pro to, aby se uzdravil. Podpořit samoúzdavné schopnosti. Teprve když na zvládnutí nemoci pacient vlastními silami nestačí, ordinuji mu léky. Pokud možno jen přechodně, aby mu pomohly odrazit se ode dna, k potřebné životní změně. S pacienty pracuji celostním, komplexním způsobem, podobným způsobu práce léčitele. Snažím se vyváženě posuzovat objektivní nálezy i subjektivní (životní) souvislosti pacientova stonání. O tento způsob medicíny projevuje zájem stále více lékařů. Zatím psychosomatika neměla oficiální statut, což jejich vzdělávání komplikovalo. Rozhodnutí ministerstva je moudré. Zatím je ale v úrovni politické deklarace. Od slov k činům, k zavedení komplexního přístupu do systému vzdělávání a léčebné praxe, je ještě hodně daleko. Proplácení psychosomatické péče z prostředků zdravotních pojišťoven, jako je to v SRN, by bylo ideálním stavem. O finanční situaci těch našich si nedělám žádné iluze. IZIP zanechal dvoumiliardový tunel.

Jaký je teď obecně mezi lidmi zájem o psychosomatickou péči?

Během posledních pěti let dochází k neuvěřitelnému obratu. Když jsem pracoval na klinice, přicházeli za mnou pacienti se zakázkou „*pane doktore, je mi špatně, vylečte mne, předepište léky*“. Dnes je zakázka jiná „*pane doktore, já už nechci brát léky, poradte mi, co mohu já sám udělat pro to, abych se uzdravil a mohl je vysadit*“. Lidé už se odmítají odevzdávat, chtějí svému stonání rozumět a někteří dokonce převzít péči o zdraví do vlatných rukou. Nápor pacientů na ordinace těch několika desítek lékařů, kteří se psychosomatice u nás věnují, je drtivý.

S jakými problémy za vámi pacienti nejčastěji chodí?

S jakýmikoliv. S ekzémy, vysokým tlakem, bolestí kloubů, zažívacími potížemi, únavou, neplodností, úzkostí... Každá nemoc je informace. Informace o tom, jaký člověk je, jakým způsobem a v jakých podmínkách žije. Informace o tom, že dělá

v životě nějakou chybu. Funguji vlastně v roli tlumočnicka, překládám pacientovi sdělení, které mu tělo nemocí vzkazuje. On stůně proto, že mu nerozumí. Protože ale nemohu obsáhnout všechny odbornosti, v případech, že mám podezření na nějaký závažný organický problém, konzultuji jej v rámci našeho týmu s příslušným specialistou, který provede nezbytná vyšetření. Pečujeme tedy o pacienta týmově, komplexně, všichni s ním mluvíme stejným jazykem, abychom mu ve stonání neudělali zmatek.

Mohl byste uvést nějaký příběh z poslední doby, kdy psychosomatická péče o pacienta pomohla k jeho vyléčení, přestože ostatní lékaři nevěděli, jak ho léčit?

Před časem ke mně přišla maminka s desetiletou Janou. Pět let se trápí s opakovanými infekcemi. Za poslední rok brala sedmkrát antibiotika. Maminka s ní obešla řadu lékařů, ležela i v nemocnici. Žádné vyšetření příčinu, oslabení imunity, neodhalilo. O samotě mi Jana všechno pověděla. Rodiče se před pěti lety rozvedli. Byl to pro ni šok. Nejenže ztratila milovaného tátu, ale stěhováním přišla o všechny kamarádky. Maminka si našla nového přítele, věnuje se budování firmy, na Janu nemá čas. Jana je zoufalá, bezradná, opuštěná. Její stonání není voláním po antibiotikách. Když jsem se jí zeptal, co potřebuje k uzdravení, řekla mi: „*Maminku mám moc ráda. Přála bych si, aby se mnou byla častěji, o víkendech jezdila na výlety, držela mne za ruku, povídala si se mnou...*“ Maminka to nejprve oplakala, ale pak pochopila a přijala. Cestu k uzdravení jsem tedy neporadil já, ale vlastní dcera. Protože to mamince nedokázala říci přímo, dělalo to její tělo za ni – nemocí.

Michaela Černá

www.lidovky.cz 13. 2. 2013. Kráceno

Mary Cassattová: Smějící se Margot v nabíraném čepci

Cyril Höschl

Mým úkolem je stavět hřiště pro kolegy

Už v roce 2015 by v Klecanech u Prahy měl začít fungovat Národní ústav duševního zdraví. „Někdy se mi zdá, jako kdyby nikomu nezáleželo na tom, aby tento projekt téměř za miliardu korun byl úspěšně završen,“ postěžoval si prof. Cyril Höschl.

Kde jste se při tvorbě tohoto projektu inspirovali? Jde o, byť třeba volnou, kopii něčeho, co jste viděli v zahraničí?

Spíše než o kopii jde o naši představu, jak by Psychiatrické centrum Praha (PCP) mělo vypadat na úrovni doby. Čistě svědomí s touto investicí mám proto, že ve všech okolních evropských zemích něco takového je. Je naše ostuda, že kromě PCP nemáme žádné zařízení, které by se orientovalo výlučně na psychiatrický výzkum a aplikované neurovědy. Dočasné grantové projekty to nenahradí. Přitom tady lidský potenciál existuje. Nestabilita ve vědní politice je důvodem, proč se snažíme vybudovat alespoň jeden jediný ústav, který by poskytl takové vědě přístřeší. Jinak by ti schopní, nadějní kolegové, které kolem sebe vidím, odešli. To je sice také řešení, ale nevím, jestli je moudré takhle plýtvat intelektuálním bohatstvím této země.

Kdy bude ústav otevřen?

Závazná lhůta je rok 2015, prvního ledna za dva roky by se to mělo spustit. Když ale vidím, jak je státní správa laxní a jak jí čas běží jinak než nám, tak se nedokážu ubránit určitému pesimismu. Projekt je od samého začátku na dobré cestě, ale také je od začátku zpožděný. Zpoždění nabíráme tím, jak se kumulují absolutně nepředstavitelné byrokratické překážky. Jako kdyby nikomu nezáleželo na tom, aby se projekt za téměř miliardu korun úspěšně završil. Teď nás zdržel požadavek, že výběrové řízení na stavbu musí schválit vláda. Zdánlivě formální povinnost loňského léta znamenala vypracování auditu a mnohaměsíční obíhání žádosti mezi ministerstvy zdravotnictví a školství i kolečkem všech rezortů. Nakonec si to vzal za své současný ministr školství Fiala a začátkem ledna vláda vydala souhlasné stanovisko. Sankce za prodlevu jdou ale za námi. Plánované výdaje jsou přitom již v chodu, platíme projektovou kancelář, realizační tým, právníka aj. A to nemluvím o potížích, jež plynou z čistě technických aspektů, jako je např. napojení na čističku odpadních vod.

I tomu se věnujete?

Jistě. Přestože máme stavební povolení a jsme vlastníky pozemku, tak jsme se od společnosti Veolia dozvěděli, že nás na čističku odpadních vod nepřipojí, protože její kapacita v Klecanech je zcela vyčerpána. Stavět novou nemůžeme, není to uznatelný náklad vědeckého projektu. Přispět na její rozšíření další podporou z EU také není dost dobře možné kvůli složitým smluvním podmínkám mezi majiteli a provozovateli; ani výjimka pro zřízení trativodu nepřichází v úvahu. Obcházeli jsme s tímhle problémem nejrůznější instituce včetně ministerstva zemědělství. Nakonec jsme se dostali k vedení společnosti Povodí Vltavy. Tam jsme snad poprvé potkali partnery, u nichž jsme viděli určitý entuziasmus a ochotu nám pomoci. Z dat, která oni měli od Veolie, bylo zřejmé, že kapacita klecanské čističky je dostatečná. Uteklo ale půl roku. Nikdo nemá představu, kolik energie a úsilí to stálo a stále stojí.

Evidentně se z vás stává odborník na odpadové hospodářství. Nemíjí se to trochu s vaší profesí psychiatra?

Míjí, ale už jsem se s tím smířil. Vybral jsem si to dobrovolně. Vidím v tom zcela vědomě své poslání, já už nepracuji na sobě a své kariéře, a funkcí se snažím zbavovat. Nemám naivní představy, že to ještě někam dotáhnu ve vědě. Chci ale postavit tohle hřiště těm, kteří jdou za námi. Chci, aby se mohli vědě věnovat tak, jak je to běžné v zahraničí, a aby na to mohli vrhnout celý svůj potenciál. Co se dalo udělat bez masivních investic, to už jsme udělali. Lidé u nás v PCP oceňují, že žijí v tvůrčí atmosféře s chytrými kolegy, mají svobodu, málokdy je někdo buzeruje, mohou cestovat, čehož využívají. PCP se někdy považuje za elitní kroužek, který je ve vaře, ale pokud jde o platy, tak opak je pravdou – kdyby jeho zaměstnanci pracovali na srovnatelném postu někde v léčebně, budou mít peněz víc.

Jaký bude vztah PCP a nového ústavu – jednoho dne v Bohnicích zhasnete a bez přerušení kontinuity se bude pokračovat v Klecanech?

Zatím je to tak naplánováno, naše budovy s největší pravděpodobností případnou bohnickou léčebně.

Co na novém pracovišti naleznou pacienti?

Klinickou lůžkovou část nechceme výrazně navyšovat, v PCP máme padesát lůžek, v Klecanech bychom jich měli mít šedesát. Naším cílem není hromadit lůžka. Chceme psychiatrii otevřít, tomu odpovídá důraz na denní stacionáře a ambulance.

Výzkum v neurovědách se bez moderních zobrazovacích metod neobejde. Jaké přístrojové vybavení plánujete?

Počítáme s třítleslovou funkcí magnetickou rezonancí, PET (eventuálně ve spolupráci s Ústavem jaderného výzkumu v Řeži, kde by byla i umístěna), sofistikovanou

EEG a spánkovou laboratoří, zcela ojedinělá by měla později být magnetoencefalografie – MEG. V projektu jsou také laboratoře pro biochemii a molekulární biologii a genetiku. Do značné míry ale záleží na tom, o kolik peněz ještě přijdeme.

Kvůli podmínkám čerpání evropských dotací musíte stavět za hranicí města Prahy. Nebude to překážkou pro pacienty?

Já to jako velký problém nevidím. Jsem zastáncem posunu na periferii. Pražskou integrovanou dopravou to na nové působiště trvá o dvanáct minut déle než do Bohnic. Autobus od metra je tam za chvíli, navíc jednáme o zřízení vlastní autobusové zastávky. Pokud jde o zaměstnance, tak někteří se už do Klecan stěhují a spokojeně tam bydlí. Rozhodně si nemyslím, že by takové zařízení mělo vznikat v centru města. Tam by jeho dostupnost nebyla omezena vzdáleností, ale prostupností.

Jak váš záměr přijala místní veřejnost? Nebojí se „blázince“?

Je pravda, že ze začátku měli klecanští veliký strach. Objevovaly se i petice, které sbíraly podpisy na protest proti tomu, aby „naše děti v Klecanech ohrožovali sexuální devianti a narkomani“. Když se nám podařilo vysvětlit, o co jde, tyto hlasy utichly. Věnovali jsme dost úsilí tomu, abychom místním lidem ukázali, že se jedná o výzkumné a univerzitní pracoviště, že vlastně budou mít i kousek Karlovy univerzity.

U velkých vědeckých projektů podpořených z evropských peněz se již slavnostně stříhají pásky, nebo se alespoň oficiálně kladou základní kameny. Otázka, z čeho se bude financovat jejich provoz za pět let, se ale vyslovuje jen potichu. Jsou podle vás trvale udržitelné?

Trvalá udržitelnost je samozřejmě problémem u všech těchto projektů. Některé jsou v tomto směru připraveny lépe, jiné hůře, ale celkově představují pro rozpočet na vědu obrovskou zátěž. Tu jejich příznivci asi podhodnocují a odpůrci nadsazují, ale v každém případě jde o miliardy. Je třeba na to myslet už teď. Buďme realisty. Grantové prostředky stačit nebudou, zdroje ze soukromé sféry také ne. Jestli se teď hned Rada vlády pro vědu, výzkum a inovace neshodne, že tyto evropské projekty je třeba přednostně zajistit, tak opravdu za čas můžeme narazit a zjistit, že to bylo příliš velké sousto. Z hlediska rozvoje vědy u nás je to nesmírně pozitivní inovace a velká šance, z hlediska krizové ekonomiky zároveň tak trochu danajský dar.

*Lucie Ondříčková
Medical Tribune 1/2013
30. 1. 2013
Kráceno*

O TEMPORA O MORES

JAK VNÍMAT?

JAK VĚŘIT?

Stanislav Komárek

Petrova loďka

Zpráva o rezignaci papeže Benedikta XVI. na nejvyšší církevní úřad Evropu dosti rozrušila – už řadu staletí k ničemu takovému nedošlo. Přitom se jedná zajisté o věc rozumně promyšlenou a o rozhodnutí odpovědné – unavený starý pán, který už o čtvrt století přetahuje obvyklý penzijní věk, má na odpočinek více než nárok.

Ve věci nadcházejícího výběru jeho následníka se proplétají v podstatě dva typy otázek, a sice po budoucnosti katolické církve v Evropě a ve třetím světě. Globálně katolíků přibývá a je otázka, kdy bude těžiště církve v černé Africe – už jednou, počátkem 18. věku, kdy jezuité nebyli daleko zavedení upraveného katolicismu v Číně jako státního náboženství, se zdálo, že hlavní masa věřících bude daleko mimo Evropu. Dnes je tato věc jasnou skutečností – během několika posledních dekád vliv etablovaných církví, pomineme-li znovuoživené pravoslaví, na starém kontinentě velmi zeslábl. Naše země je toho výrazným, ne ale tak zcela ojedinělým důkazem. Přitom ovšem nelze říci, že by touha po transcendentálních zkušenostech byla u nás slabší než jinde – ba se mi zdá, že naopak.

Náboženství růstu není jakoukoli oporou, pokud všechny křivky náležitě nestoupají a není ostatně třeba mít obzvláštní pozorovací talent, abychom si povšimli, že žádné stromy neporostou do nebe. Se sekulárními náboženstvími typu komunismu či nacismu, která namísto ráje proletariátu či ráje nordického nadčlověka přinesla skutečné peklo, je už, alespoň doufám, zkušeností dostatek. Z hlediska religionistiky je pozoruhodná současná tendence mnoha jedinců po sebezbožštění, spojená s opojením sebou samým a svými politicky vyvolenými. Není na závadu připomenout poslední Nietzscheův spis *Ecce Homo*, kde najdeme kapitoly typu „proč jsem tak chytrý?“, „proč jsem tak moudrý?“, „proč jsem tak krásný?“ Brzy na to se zbláznil.

Snad i proto je současný veřejný prostor do té míry odpudivý a naplněný tolikerým zlovolným žvaněním – poustevna hluboko v lesích by se jevila jako velmi žádoucí alternativa. I z tohoto důvodu čeká řada lidí, včetně těch, kteří jsou vůči institucionalizovaným církvím kritičtí, s napětím a zájmem na novou papežskou volbu. U tak centralizované instituce, jakou je katolická církev, jsou k tomu jistě dobré důvody, ale představa, že nový, svěží a neotřelý představitel v čele nějakého aparátu způsobí zázračnou změnu, je přemrštěná: To, co bychom měli dělat my sami, delegujeme na někoho jiného – kolik příkladů k tomu je i v mimonáboženské sféře!

Ve skutečnosti jsme v dnešní Evropě odkázáni na svépomoc možná víc než kdy jindy. I intelektuální obnova sotva vzejde z institucionálního rámce vysokých škol, které se stávají stále více a více továrnami na diplomy a publikace – domácí bytový seminář se už opět stal nutností, tak jako před lety. Nejinak tomu bude i s obnovou náboženskou, která určitým způsobem klepe na dveře, nemáme-li se stát společen-

stvím frustrovaných zoufalců, kteří neumějí v životě a světě rozeznat podstatné od nepodstatného a dětinsky svírají pěstičky s křikem, na co všechno mají nárok. I zde budeme odkázáni na svépomoc, která má ostatně v křesťanství tradici od samého počátku – „Neboť kdekoli se shromáždí dva nebo tři v mém jménu, tam jsem já uprostřed nich“. Konec konců i obnova zcela fyzická, reprodukce, která v evropské společnosti rovněž vážne, je přesně stejně vázána na soukromou iniciativu, snad s tím rozdílem, že tam postačí, když se shromáždí dva. Chtěl-li se někdo osvobodit od institučního tlaku, vlastní odpovědnosti se nevyhne.

Psáno pro Hospodářské noviny. Aktualne.cz 25. 2. 2013

Milena Bartlová

Nevěřte vlastním očím

Životním tématem přední historičky umění Mileny Bartlové (1958) je středověk. Loni vydala v nakladatelství Argo knihu Skutečná přítomnost. Středověké umění mezi ikonou a virtuální realitou. Nezabývá se vývojem středověkého malířství, ale tím, jak se mu my dnes pokoušíme porozumět. Analogií se současností nalézá víc než dost.

Jak jste se k tomu svému životnímu tématu dostala?

Původně jsem se chtěla věnovat 19. století, tématům jako symbolismus, historismus a novogotika v malířství, to se však u nás v sedmdesátých letech ještě moc nedělalo. Druhým směrem mého zájmu bylo byzantské umění a ikony. Jenže jsem tehdy nesměla nikam vycestovat, a to ani do Sovětského svazu, a tak jsem sklouzla ke středověku. Víte, ve středověku lidé daleko víc trpěli hladem, nemocemi a zimou, ale byli svobodní. Situace, že existujete jen tehdy, máte-li kousek papíru, který vám vydal nějaký úředník, byla pro středověkého člověka naprosto nepředstavitelná. Existuju přece tím, co na tomto světě dělám. Nebo vůbec představa státních hranic... Samozřejmě že když se člověk pohyboval Evropou, procházel územími pod ochranou různých pánů, ale to neznamenalo, že tu hranici překročit nesmí!

Středověk ale není zrovna synonymem svobody.

Středověk se v obecném povědomí ztotožňuje s temnotou, primitivností, hrubostí a krutostí. Ano, všechny tyto rysy obsahoval. Ale to ještě neznamená, že bychom tu společnost měli označovat za temný protiklad naší světlé. Nezapomeňme, že naše

historické vědomí je pořád určováno historiografií 19. století, kdy historici bojovali proti feudálnímu systému, který ještě pořád ohrožoval dosud neukotvenou buržoazní společnost. Naše vnímání středověku je příkladem psychologického mechanismu projekce. Promítáme do něj to, co nechceme vidět sami na sobě. Zároveň ale také ideál, kterému sami nemůžeme dostat, jako je ideální zbožnost. V tehdejší kultuře jsou jistě rysy, které nám připadají naprosto nesvobodné, především to, že naprostá většina lidí někomu patřila. Na druhé straně to ale znamenalo, že je ten někdo ochraňoval. Prastará představa šlechty nebo vládce spočívala především v tom, že pánem je ten, kdo má tolik moci, aby mohl ochránit ostatní před bezprávím. Býti vládcem bývala především služba.

Kde vidíte přímou spojnici mezi dneškem a středověkem?

Myslím, že určitá podobnost je v zacházení s písmem a obrazem jako s komunikačními prostředky. Před prosazením knihtisku dominovalo auditivní vnímání a vizuální komunikace. Na přelomu 15. a 16. století je vystrídal text. Dnes se důraz opět přesouvá až nečekaně rychle k poslechu a především k obrazu. Proto má smysl se zabývat středověkou kulturou, která nám dlouho připadala cizí. Donedávna jsme si nedovedli představit, že by obraz mohl mít větší nebo aspoň stejnou pravdu jako text. Což si dnes budeme muset začít připouštět a klást si otázky, do jaké míry jsou obrazy pravé a pravdivé. Přesně ty otázky, které si kladl i středověk.

Denně na nás útočí stovky obrazů – vizuálních sdělení – a pravdivý není žádný. Všechno to jsou reklamy.

Proto se musíme naučit nevěřit „pravdě“, kterou vidíme před sebou, a dívat se na obraz kriticky. Zatímco kritika textu má za sebou mnoho let kultivace, kritika obrazu se teprve prosazuje. U reklamy je podstatné emocionální působení. Celá středověká teorie založená na aristotelské psychologii vycházela z toho, že obraz ovlivňuje člověka daleko účinněji než slova, což se dnes velmi komplikovanými neuropsychologickými výzkumy částečně potvrzuje.

S postupující převahou obrazu nad textem opouštíme raciono, přičemž se do bezprostřednosti, intuitivnosti a vícerozměrovosti vizuálního vnímání dají schovat silné mocenské nástroje právě proto, že společnost dnes neumí vnímat obrazy kriticky. To, co považujeme za platné, očekáváme jen v textu. Podprahovou reklamu nám promítnou tak krátce, že si naše vědomá mysl ani neuvědomí, že jsme ji viděli, přesto na nás ale působí.

Anebo sledování dnes už všudypřítomnými kamerami jako ve filmu *Minority Report*. Představme si, že někdo ze záznamu odvodí, že hodláme spáchat zločin – a zasáhne předem. Tohle se naprosto reálně připravuje, ve Spojených státech samozřejmě, kde takto chtějí na letištích filtrovat potenciální teroristy. Vyvinuli standardní psychologické testy s přesnou definicí, jaké obličejové rysy má člověk, který je nervózní. Tyto lidi hodlají vytipovat a doufejme, že dřív, než je zastřelí,

budou zkoumat, jestli jsou ve stresu z letu, nebo protože mají na těle bombu. Ale už všechny archaické kultury věděly, že vytváření obrazů tváře člověka je potenciálně nebezpečné. Stále v sobě neseme spoustu velmi archaických postojů, názorů, přístupů, kterých si vůbec nejsme vědomi. Protože jsme vyrostli v naší kultuře pyšné na to, že je nejlepší, zatímco všechno ostatní bylo hloupé a k ničemu. Středověk má výhodu, že je věkem středu. Ještě v něm žilo leccos z toho starého, ale zároveň už z našeho dnešního nového, a tím pádem nám může zprostředkovat naše archaické dědictví způsobem, který je pro nás přijatelnější.

V jakém smyslu zkoumal pravost obrazů středověk?

Zajímalo je, zda a jak je možné vytvořit obraz Ježíše Krista. Podle křesťanského učení je zároveň celý Bůh i celý člověk. Zachytit podobu člověka umíme. Ale jak zachytit podobu Boha? Bible tvrdí, že to nejde. Takže výsledek může být buď polovičatý, nebo nám bude tvrdit, že zachycuje i tu božskou část, jenže tím pádem bude nepravdivý. Zavede nás na scestí. Dnes můžeme podobnou výtku vznést vůči zobrazení v lékařském, soudním nebo policejním kontextu. Když vám technika špatně zobrazí vnitřnosti, může vás to stát život. Když bude váš portrét v policejním či soudním kontextu zaměněn za cizí, může vás to stát život. Středověká filozofie a teologie obrazu se těmito otázkami zabývala neuvěřitelně detailně a pečlivě. V dnešní filozofii nic podobného téměř nenajdeme. A to především proto, že jsme v osvícenství obrazy klasifikovali jako umění a umění je přece nadstavba.

Co je posvátným obrazem dneška? Rodinka s jogurtem, křivka HDP?

Museli bychom se zeptat, jaké je náboženství dneška. Ekonomika? To nesdílím. Myslím si, že ekonomika je kult dneška. Já jsem tedy religionistka-amátérka, ale souhlasím s tím, že jakmile se náboženská energie člověka vztáhne k nelegitimnímu cíli, je to jenom modloslužba, ne náboženství. Nevěřím, že ekonomika dává transcendenci. To, že největší domy ve městech jsou banky, poukazuje na to, kam lidi promítají svou potřebu přesahu, ale podle mého mínění by se to nemělo nazývat náboženstvím, protože náboženství znamená, že i k nám *odtamtud* něco přichází. Mimochodem výrok o tom, že největší budovy jsou banky a že to něco vypovídá o nás, je přesný příklad vizuální kritiky: dívám se a z toho vyčtu, jak věci ve skutečnosti jsou.

Jak se jako specialista na středověké umění díváte na všudy přítomné portréty politiků?

Dokud byl prezidentem Havel, visel ve všech třídách a úředních prostorách jeho portrét. S nástupem Klause to mnozí zrušili a zjistilo se, že na to není žádný předpis, že je to jenom tradice. Prezident na stěně je typický příklad velmi archaického modelu. Proč se tam věší? Aby na vás panovník mohl osobně dohlížet. A to může jen díky představě, že je v portrétu nějak přítomen.

Plakáty z předvolebních kampaní jsou něco podobného. Nejoblíbenější činností je poškozovat je. My jsme se dostali do úplně kocourkovské situace, kdy je člověk odsouzen za velmi nevinnou, téměř intelektuální formu poškození, tedy přimalování tykadela a učinění Brouka Pytlíka z Ivana Langra. Proč se Langer a jeho manželka tak strašně urazili? Protože byli zesmšněni. Kdyby mu přimalovali královskou korunu, jistě by si nestěžovali. Být připodobněn k Brouku Pytlíkovi je český kulturní kód a dál už se nemusí nic dodávat. Proto si myslím, že rozsudek byl protiprávní. O poškození soukromého majetku vůbec nemůže být řeč. Volební plakát není soukromý majetek. Na ulici je určen k veřejné komunikaci. A to přesně udělal Roman Smetana, zapojil se do vizuální komunikace. Ale daleko běžnější je poškozování plakátů tím, že dotyčnému přimalujete kníry nebo začerníte zuby. Mám takový dojem, že jeden z důvodů, proč politici přešli na billboardy je, že na ně nedosáhnete.

*Tereza Šimůnková, Salon, Právo, 7. 2. 2013
Kráceno*

Hned na dvou výstavách představil už od začátku roku pražské veřejnosti své dílo malíř Otto Placht: v Knihovně Václava Havla a také v modřanské Belárii. Návštěvníci tam mohli vidět jeho většinou rozměrná plátna, inspirovaná životem a hlavně barvitou přírodou peruánské Amazonie, pro něž se Ottu Plachtovi přezdívá „malíř džungle“.

Otto Placht

Vypravěč

Vypravěč je stvořitel mýtu. Dle amazonské tradice jím spojuje generace a předává věděni o životě v džungli. Tímto příběhem tvoří dějiny domorodců. Svobodně volí slova... v noci nevědomí tak zapaluje světlo lidského osudu ... navazuje na předivo magické džungle, popravdě spojuje v legendy hasnoucí jiskřičky paměti nejstarších a ztraceným kmenům v labyrintu deštného pralesa tká z kosmické sítě nit vize, které jsou jediným pojítkem mezi nimi a okolním světem. Dnes je na konci s dechem.... Již nemá slov pro přítomnost, která se vymyká jeho představám o vesmíru, jeho posláním je jen epizodní role v divoké evoluci lidského rodu za hranicemi jakékoliv fikce.

V tanci se rodí nový život, aby byl znovu pokusem a posléze výčitkou vytržen z kořenů svého bytí...

...v obrazech mraků na hladině hledá svůj domov

...cestou v krajině staví vzdušné zámky

...odívá se dušemi rostlin pro zahradní slavnost

...tápe v paprscích slunce, slepý ke svému osudu

...vlastí je jen jeho vlastní svět

...člověk je bytost družná. V mezilidských vztazích spotřebovává svůj duchovní potenciál jako palivo pro emoce. Řídí to emoční inteligence a ta uvolňuje z jádra jeho povahy jemnohmotné záření, které štěpí obal strachu, a psyché, unikající kontrole, exploduje v prostředí rodinného dusna.

Vášeň, které energeticky oslabují stabilitu systému, hoří v reakci na napětí v elementárních vztazích a bez přístupu vzduchu anihilují energii do nich vloženou.

Je nutná přeměna skupenství pevných životních zásad v relativně uvolněné interaktivní struktury s chladnými vazbami na společnou matici přežití... to vede k oslabení přežívání, což se projeví v jednání, které narušuje homogenitu mezilidského časoprostoru. Tím vznikají poruchy v síti, regulované dosud odporem duchovního materiálu lidské povahy a překonávaný instinkt se zmitá v pasti suché logiky...

Prožívání je tak iracionální proces, že zahřívání vnitřního okruhu vědomí, jež je podmínkou, roztaví lidské konstrukce a individuální vzorce chování... v chaosu počáteční entropie hodnot se často vynořují nepravé životní cíle... Omyly jsou tak in... aby se počáteční rozpory v nastavení nerozvíjely v nevhodném virtuálním prostředí, promítneme si život v souřadnicích imaginárního času... skutečnost se mění v závislosti na naladění frekvence vnímání.

Na vyšší vibraci, která smazává hranice subjektu a objektivní skutečnosti, v hlubokém ponoru do bytí a následné prázdnoty, sčítáme paralelní historie promarněných životů... ve sjednocení veškeré energie vědomí se universum rozpustí.

Je nutná komplexní transformace společenského postavení?

To má různá stadia: Vymezuje je kvantum problémů námi v životě způsobených. Dočasné řešení problémů jako je nový svět, bad painting, Dantovo peklo, konstrukce Golema, mundo de ayahuasca, amazonský kosmos i umění bez konceptu, vytváří klamavý dojem poslání a smyslu existence. V jádru věci se vše nové obalí starým a náboj potřebný pro generaci chybějící síly praská jako bublina na trhu představ.

Postrádá to moment překvapení. Použití selského rozumu už nevyhovuje nejnovějším poznatkům o neurčitosti charakteru dnešního člověka a jeho budoucímu vývoji ve změněných podmínkách pro přežití. Z posledního stadia této přeměny se rodí nový jedinec, jehož historie už neodpovídá dané rodinné konstelaci. Ta je beztak vtažena vlastní gravitací do stavu bezvýhodné neuspořádanosti. Nová situace, řešitelná jen překonáním již přežitého modelu ega, vede ke stále se zvyšujícím nárokům na energii.. kde ji vzít? ... úplné zrušení všech vstupních dat---outismus, boží člověk, duchovní bytost... tady je však potíže s odpadem fyzické energie vložené do systému, anebo extrémní koncentrace nových hmotných podmínek s neočekávanými důsledky na stabilitu ostatních vztahů... to vyžaduje odvahu!

Exploze takového dlouhodobě zatěžovaného spojení roztrhá ostatní křehké vazby a může vést k zhroucení do černé díry provinění. Z celého nekonečna lidských nadějí, tužeb a iluzí spojených s životem individua se stává groteskní maska a záchranou není ani zakřivení charakteru známého vesmíru, ani únik červí dírou, příliš titěrnou i pro člověka bez páteře.

Konflikt tak přerůstá jednotlivce a zapojuje se do kontrol mechanismus společenské odpovědnosti.

Zákony džungle v právním vakuu vyprázdněných hodnot působí na obnovitelné zdroje jako nukleární mrak. Magnetická síla ničí paměť měkkého organismu a tvrdá fakta hrozí ztrátou lidské identity.

Odstraníme-li vnější hrozbu organizovaného násilí, vhlédneme do světa svobodných a nezávislých rozhodnutí. Rozetneme začarovaný kruh nesnesitelné lehkosti bytí a přesuneme pozornost od tékavé náplně vlastního nitra k harmonii na hladině bez ohybu a s údivem objevíme stupně vratkého žebříčku nejistých hodnot, po kterých však jedině můžeme vstoupit na půdu nové skutečnosti.

TEXT

Z NEČASU

DO ČASU

Olga Šulcová

Zapomenuté texty

Ukázky z knihy

Olga Šulcová: Univerzální žena z nečasu do času. Olomouc, Burian a Tichák, s. r. o., 2012

Sám člověk v bytě

Slyšela jsem, že někteří živočichové – žije-li jich delší dobu více na omezeném prostoru – se posléze navzájem požírají. Pozoruji to i u nás doma. Nedošlo to sice ještě tak daleko, abych dělala syna na paprice a dceru v rosolu, ale někdy se mi zdá, že k tomu mnoho nechybí. Způsobují to odlišné zájmy, představy a zvyklosti, s nimiž jsme pohromadě v jednom nevelkém bytě. Já například nevím, proč by mělo hrát rádio na plné pecky, když si mladý pán louskaje ořechy čte, a on zřejmě zas nechápe, proč by hrát nemělo, když už ho jednou doma máme.

Nejraději vidíme jeden druhému záda mezi dveřmi.

„Ty jdeš do kina?“ těšíme se, když syn bere bundu a hledá drobné na tramvaj. Už když ubude jeden, je to znát: je méně rámusu, míň třískají dveře a stůl není ničím pocintaný.

„Vy jdete na návštěvu?“ radují se zas jindy děti. Protože úbytek dvou – to už je skoro ráj. Zbývající dva se zavřou každý do jedné místnosti a mají na pár hodin pocit, že jsou lidé a nikoliv slepice na hřadě.

Jen dcera zatvrzele trčí doma a šije na Bobíka. Bobík je plyšový pes, kdysi na kolečkách, a je to zcela jistě nejlépe oblékané psisko ve střední Evropě. Má plnou krabici kalhotek, blůz, županů, čepiček a plážových úborů. Dceru lze těžko vystrnadit z domova, neboť na Bobíka je možno šít do nekonečna.

Stane se ovšem někdy, že přijdu z práce domů a nikdo tam není. Vzácná chvíle... Člověk ji nábožně vychutnává a málem se bojí dýchat, aby ji nezaplašil. Je to ovšem zároveň milionová bankovka, jen nedopatřením získaná, pro níž si za chvíli přijdou. Ani si jí člověk pořádně neužije, ještě nedosní, a již klika cvakla, dveře letí, někdo vchází do dveří...

Letos se na mě usmálo štěstí. Skoro se to bojím vyslovit, abych je nezakřikla. Budu doma celý týden sama, neboť ostatní jedou na hory! S a m a. Po kolika letech vlastně?

Především pořádně uklidím. To je radost, uklízet, když se jednomu nikdo nemotá kolem kbelíku a nevyvádí chleba s něčím nebo věty na slovesa činná a trpná do školního úkolu.

Taky si budu pouštět uklidňující muziku, vyzkouším si dávno zapuzené šaty, jestli zas nejsou k nošení, zajdu si do kina, přerovnáám knihy v knihovnách, pozvu

si kamarádku... Naplněna těšením, velkomyslně přehlížím, že budoucí rekreatanti ukusují koláče v chůzi a drobí po podlaze, že dcera opět nezavřela piano a syn chodí po bytě v ponožkách...

Odjeli. Byt naplnilo ticho. Ticho. Na nemocničních chodbách bývají plakáty s nápisem Ticho léčí a je na nich sestřička s ukazovátkem na našpuhlených rtech. Ty plakáty mají pravdu. Připadám si jako v sanatoriu. Jsem na celých sedm dní svou paní! Když chci, pustím si televizi, když chci, sním na posezení půl hruškového kompotu. Tam, kde ráno nechám věci, tam je večer zase najdu. Je to uklidňující, ale zároveň i rozčilující. Ten byt je prostě mrtvý, nežije. Pro koho uklízet? Kvůli komu chodit pro mléko? Dělán si každý den volská oka a zapíjím je černou kávou. Připadala bych si jako blázen, kdybych sama sobě vyvařovala – třeba jen pro sebe podlévala hovězí pečení a dávala si kynout knedlíky... Povídala jedna paní v krámě, že byla o jarních prázdninách taky sama doma a že kolik dní nejedla nic vařeného. Držela se na houskách. To je zřejmě u hospodyň-matek takové prokletí či co, že jsou obtížně způsobilé se starat jen samy o sebe. Trvat takové prázdniny déle, byla by to pro mnohé z nich katastrofa...

Prý kdesi pozorovali jakési lidi, jak se chovají, když jsou sami doma a nevědí, že je někdo vidí. Jedna taková pozorovaná paní vybírala z bonboniéry jednu višni v čokoládě za druhou a pokaždé nahlas řekla: „Tebe taky sním!“ A sledovaný pán zase vyzpěvoval operní árie a přitom se na sebe usmíval do zrcadla. Já bloumám po uklizeném bytě, v němž se bez mé vůle nepohne ani lístek na fíkus, a nevím, za co chytit. To ticho v bytě je strašidelné. Kdyby aspoň jednou třískly dveře a někdo mě požádal o namazaný chleba... Ale nikdo ode mne nic nechce, nikdo mě ničím neobtěžuje, připadám si zcela zbytečná. Mentalita vězně, který žil tak dlouho za mřížemi, až si už neví se svobodou rady.

A volská oka nemůžu ani vidět!

1970

Náš domácí Kukluxklan

Teprve při událostech takové mimořádné povahy, jako bylo zemětřesení v Mexiku nebo výbuch sopky v Kolumbii, se lidé přesvědčí o eventualitách, k jejichž umělému zosnování by nenašli kuráž. Ukáže se například, že novorozeňata v rozvalinách porodnice dokáží přežít bez potravy a jakékoliv péče celý týden, a že ještě odolnější jsou některé babičky. Ta z kolumbijského města Armero, zničeného sopkou, vydržela v troskách svého domku naživu dokonce 25 dní.

Také my po desítkách let nikoliv ovšem přírodního, nýbrž společenského experimentu vidíme, že vyvlastnění výrobních prostředků nezměnilo lidskou povahu k lepšímu. Dál lezou zloději do bytů, chat a automobilů, nepracující mladíci přepadávají

taxikáře i chodce a chtějí po nich prachy, matky hážou svá nechtěná mimina do kontejnerů, manžel manželku nebo naopak v hádce škrtí či propíchně, různá individua podřezávají své spoluobčany pro pár šupů, ba i kvůli dvěma laškám vína a několika kartonům cigaret.

Iluze, že zločinnost a vůbec protispolečenské chování zmizí zároveň s bídou, přetrvává dnes hlavně v člancích snaživých publicistů bez většího rozhledu.

Už v minulém století, kdy začal být zločin teoreticky zkoumán (hlavně po velké vlakové loupeži v Anglii), napadli kriminologové staré stereotypy a došli k závěru, že většina trestných činů proti majetku je páchána nikoliv z nouze, nýbrž ze ziskuchtivosti, a že zločin nemusí mít se sociálními podmínkami nic společného.

Debakl utrpěla též i mnoho let pilně tradovaná legenda o jakémisi antirasismu našeho lidu. Náš občan byl dáván za příklad americkým Jižanům, protibarevně nalaďeným Britům a Francouzům, jihoafrickým zastáncům apartheidu a vůbec všem nesnášenlivým bělochům.

Jak se posléze ukázalo, náš člověk nebyl rasista, dokud neměl příležitost jím být, dokud byli na zdejšími území Arabové, černoši, Asijci a další netuzemci řídkými a spíše kuriózními návštěvníky. Jen se ale v našich ulicích objevilo více cizích tváří, začal být náš „antirasistický“ občan nervózní, podobně jako svého času pražský měšťan, když za Rudolfa II. začali do Čech a zvláště do Prahy proudit Němci, Vlámové a jiní cizinci.

„To je k neuvěření, co je tu teď za všemožnou sebranku!“ rozčiluje se nahlas na pražské ulici objemná paní s objemnou kabelou. Vadí jí vedle jdoucí rodina – elegantní tmavovlasí lidé s většími dětmi, živě spolu konverzující španělsky.

„Támhleto holku, jak stojí u dveří s tím černochem a tlemí se na něho, tu bysme měli vzít do parády a jemu dát pár do držky, bakelitovi!“ Tak spolu nahlas rozmlouvají v metru mládenci s nesympatickými obličejí.

Na některých stěnách po městě je fixem napsáno: „Všichni žlutí do plynu!“ Na co jsme vlastně pořád tolik hrdí?

Kdyby byl „naš domácí Kukluxklan“ organizovaný a vešel se do Národní fronty, byla by to početná a mocná složka! Ani k tomu zjištění není třeba bůhví kolik sociologických průzkumů. Stačí tady žít, chodit ulicemi, nakupovat a jezdit hromadnou dopravou.

Po Tylově náměstí v Praze jdou spolu dva dobře oblečení staří lidé. Paní s namodralým přelivem na šedivých vlasech a v kožíšku, pán v kabátě s bobřím límcem. Když míjejí úpravného malého Vietnamce v džínovém oblečku, pán se před ním zastaví, udělá rukama pohyb, jako když vyhání slepice ze zahrádky a houkne překvapnému mladíkovi do tváře: „Kšc. Marš na strom!“

Ty věčné návraty nenávisti. To neustálé vytahování se jedněch nad druhými. Ty ubohé flastry na vlastní pošramocené sebevědomí... Ráda bych věřila tomu, že svobodný člověk je laskavý a velkorysý, že ten nic takového nepocituje. Ale obávám

se, že s rasismem, s tou nevráživostí vůči něčemu, co je jiné, je to složitější. Působí tu zřejmě prastaré atavismy, instinkty podobné těm, jimiž jsou ovládáni například divocí psi v buši. Ti též cizího do smečky nepřijmou.

Lidstvu dá ještě hodně práce v sobě ty „psí pocity“ alespoň umenšit...

1986

Ivani – příběh, jemuž nikdo nevěří

První prosincová směna začala Alenčiným radostným zvoláním: „Ivani!“ U lisů stál dohola ostříhaný chlapec v těžkých bagančatech a mírně se usmíval.

„Ty budeš s námi, Viktoro?“ ptá se vojáka paní Moutelíková.

„Ano,“ odpovídá chlapec. „Kolja tam,“ máchl rukou na druhou stranu lisovny, kde hlasitě vítají jiného hochu v bagančatech.

„To je fajn, budeme se častěji střídát,“ těší se Alenka.

„Cože jste tu tak dlouho nebyli?“ vyzvídá paní Moutelíková.

„Bylo cvičení,“ opatrně vyslovuje chlapec česká slova.

„Oni sem chodí dělat?“ ptám se potichu paní Moutelíkové.

„Jenom na ranní směny,“ odpovídá mi šeptem. „Viktor a Kolja jsou v lisovně třetí měsíc. Brzy je pošlou na jiný cech a k nám dají zas jiné.“

Řeším sama pro sebe problém, jak se k těm ruským vojákům chovat. Rozhoduju se pro zdrženlivý chlad. Vždyť jsem tu vlastně kvůli nim! Viktor se hrne do práce. Je rychlý a ochotný. Jen se sehnou k těžkým svazkům drátů, už mi je bere z ruky. „Já sám, paní.“ Zřejmě tady není nerad. Paní Moutelíková donesla na lavici k lisům buchtu s povidly. „Vezmi si, Viktoro.“

„Děkuji, paní.“

„V zimě v létě je nechají chodit v těch bagančatech,“ povídá mi stranou paní Moutelíková. „Koupila jsem letos v létě jednomu, co tu s námi dělal, kecky, ale nikomu to neříkejte. Hamplová s Hamršmídovou by mě sežraly, ony mají jenom holky, ony nevědí, co to je, mít kluka na vojně!“ – Skutek, o němž nikdo neví, jako by se nestal.

Zdrženlivý chlad mě stojí hodně námahy. Je těžké chovat se nepřátelsky upjatě k člověku, který je srdečný a milý, odstrkuje mě od lisu a říká: „Odpočiňte si, paní.“ Proti laskavosti není zbraň.

Když ráno o půl šesté pospícháme za zvuku radostných pochodů od vrátnice na cech, postávají hošiči v uniformách před závodní kantýnou a dlouze se dívají za děvčaty a mladými ženami. V budoucě někdo tvrdí: „Nechávají je nakládat uhlí jen tak rukama a kdo se vzepře, toho zastřelí. Kdepak, velkým národům na nějakém tom člověku nezáleží...“

„Nikdo je sem nezval,“ mručí plnými ústy ještěrkářka Hamplová.

„Taky je zrovna nepřecpávají,“ vzpomněla si při pohledu na ni předačka Tonča.

„Kluci jsou v nejhladovějším věku a kdyby tady nedostávali mlíko a housky, tak jsou bez jídla od rána do odpoledne.“

„Neměli sem chodit,“ míní ještěrkářka Hamplová a očividně vychutnává do zlatova vypečenou kůrčičku studeného vepřového, k němuž starostlivě ukrajuje kolečka z baňaté, koprem vonící kyselý okurky.

„Ty nepovídej, ty máš jenom holky!“ nevydržela to paní Moutelíková, matka tří dospělých synů. „Náš Mírek je teď na vojně, a kdyby mu poručili, taky by musel!“

„Jsme jenom malý lidi,“ povzdechl zástupce mistra pan Bálek, zavřel knihu hlášení a zvedl se k odchodu z boudy.

Alenka se u lisů směje vysokým smíchem a jako by před Viktorem prchá. Pokaždé, když spolu pracují, dovádějí jako koťata, kterým je jedno, že jsou každé z jiného vrhu.

Když měla Alenka narozeniny, přinesli jí oba vojáci – Viktor a Kolja – ručně malované blahopřání a se zdrženlivou vřelostí ji políbili na obě tváře.

Viktor není hezký, ale je velice příjemný. Skoro pořád se mírně usmívá, když ne ústy, tak velkýma tmavýma očima. Ve chvilkách volna mi přes ruku čte z novin titulky a ptá se na význam některých slov. Než loni narukoval, byl posluchačem druhého ročníku právnické fakulty. Je z Uralu, jeho otec je dílovedoucím a matka učí na střední škole němčinu.

„Tak rád bych viděl Prahu,“ vzdychá na lavičce u lisů, kam si chodíme odpočinout. Jeho posádka leží pouhých dvacet kilometrů od našeho hlavního města, ale jak to vypadá, je to vzdálenost za určitých okolností nepřekonatelná...

Síreňa jednoho z lisů varovně houká, masivní stroj se ztěžka nazvedl a pomalu se otáčí okolo své osy. Cvakl zámek, píst lisu sjíždí dolů a stlačuje bílou stříž pod sebou. Jdeme s Viktorem každý k jedné straně stroje a čekáme, až se píst zastaví. Pak otevřeme těžká vrata lisu, stříž rychle zabalíme do fólie, ovineme balík dráty, utáhneme je, aby se stlačená stříž nemohla nadýmat, zaklesneme drátěná oka do sebe a povalíme viskózový balík na pohyblivou plošinu, která je počátkem jeho cesty do vzdálených exportních končin. Potom přejdeme k druhému lisu, k třetímu, opět k prvnímu a tak pořád dokola. Za jedné pracovní operace se mě Viktor znenadání ptá:

„Proč tu paní pracuje, když je novinářka?“ Zaskočeně hledám nejsrozumitelnější vysvětlení a nevhodnější ruská slova. Nejméně ze všeho se mi chce říct: „No přece proto, že jste sem přišli vy!“

Když se Viktor nedočkal mé odpovědi, začal mluvit sám. Pomalu klade ruská slova do vět: „U nás byly také zlé časy... Mého otce v osmatřicátém zatkli a odsoudili na patnáct let. Několik roků seděl v tůmě. Potom se přihlásil na frontu, několikrát se vyznamenal, a tak už ho po válce nechali na pokoji. Pracuje teď jako inženýr...“

Síreňa dalšího lisu táhle zahoukala, stroj se ztěžka nazvedl a otočil kolem své osy, cvakl zámek, píst sjíždí dolů a stlačuje pod sebou bílou stříž. Jdeme s Viktorem každý k jedné straně lisu a čekáme, až se píst zastaví.

Nazítí ráno je před závodní kantýnou prázdná. „Včera na odpolední se stal malér s nějakým Ivanem,“ říká mi v šatně stodvacetkilová ještěrkářka Hamršmídová.

Stalo se toto: Předchozí den večer přišli do lisovny na směnu D – jen tak – dva mladí cizí poddůstojníci. Usadili se v boudě, sundali vojenská saka a bavili se s děvčaty. Ve všeobecném veselí nejmladší dcera ještěrkářky Hamplové Libuna přilepila jednomu z nich na odložené sako pásku s nápisem „Pozor, kouše, má hlad!“ Všichni se tomu strašně smáli. Ten, jenž byl polepen, nejvíce. Nikdo si nevyšiml nedoslýchavého předáka, který výjev zamračeně sledoval. Dědek s naslouchátky v uších většinu času promlčí a promračí, už si na něho dávno zvyklí. To překvapení, když se objevili v lisovně závodní funkcionáři a začalo vyšetřování. Hned ráno pak zasedl narychlo svolaný závodní výbor, do kanceláře postupně povolávali svědky incidentu. Nesmlouvavou vážnost tohoto šetření narušil jen mistr dotyčné odpolední směny, dobrácký sprosták pan Doleček, který se vyjádřil v tom smyslu, že mu všichni můžou políbit tento, on že ručí za provoz, ale kasárna ani vrata fabriky nehlídá. Konečný verdikt všech výsledků, porad a usnášení zněl: Libuše Ledvinková, rozená Hamplová, dělnice, devatenáctiletá, je na hodinu propuštěna a nesmí být zaměstnána v žádném podniku tohoto okresu. Amen.

Ještěrkářka Anděla Hamplová, Libušina matka, sváží balíky viskózové stříže od lisů k váze a už si ani neutírá slzy. V boudě mezi cigaretovými šluky povzlykává: „Libuna je ve třetím měsíci a mají půjčku na nábytek, copak to Karel utáhne sám?“

„Já jsem tu třicet roků, táta ještě dýl, nechali jsme tu za ty roky zdraví. Naše Maruna tu dělá, Miluna tu dělá a oni takhle... Co to tu Libunu napadlo, vybavovat se s těma vojákama...“ pláče ještěrkářka Hamplová čím dál víc, a balíky stříže od lisů k váze vozí místo ní předačka Tonča.

„Protože je pitomá,“ šeptá mi paní Moutelíková, a myslí tím Libunu. „Stará nemůže přijít vojskům na jméno a mladá s nimi flirtuje. Co má co vdaná ženská koketovat s vojákama, ať jsou odkud jsou?“

Příští den odpoledne postává u vchodu do lisovny vojákček, pootevřenými vraty nakukuje dovnitř.

„Nešla byste se ho, paní Olgo, zeptat, co tu chce?“ obrací se na mě s prosbou směnový mistr pan Kavka. Když chodil do školy, ruštinu ještě neměli. Jdu k vojákovi.

„Hledáte někoho?“

„Náčelníka cechu.“

„Ten už tady není.“

„A jeho zástupce?“ Kroutím hlavou.

„Vedoucí pracovníci mají pouze ranní směny.“

Voják stojí, mlčí, nechce se mu odejít. Pak začne překotně chrlit ruská slova. Je to ten, jemuž devatenáctiletá Libuše Ledvinková, rozená Hamplová, přilepila před osmačtyřiceti hodinami na vojenské sako nápis „Pozor, kouše, má hlad!“ Dozvěděl se, jak se věci mají a přišel vedoucímu cechu říct, že to byla jen taková legrace. Mluví

horlivě a se záplem, jako školák, který vysvětluje, že pětku do žákovské knížky dostal neprávem. A s nadějí se na mě dívá. Vyřídím to vedoucímu cechu? Ujišťuju ho, že vyřídím. Ulevilo se mu. Usmívá se. Dojatě mi děkuje: „Ja očeň, očeň rad... Blagadarju vas...“

Myslí si, že teď zas bude všechno v pořádku. Je ještě velmi mladý.

1987

V nemocnici

„Víte, jaký je rozdíl mezi citronem a telegrafní tyčí?“ ptá se mě cestou k operačnímu sálu mladý sanitář. Nezapomněla jsem při tom žertování, kam mě veze, ale už mi to míň vadí. „Vás operuje doktor V., to je machr,“ informuje mě sanitář. Máte kliku...“

Pod velkými reflektory se nade mnou naklání chirurg. „Za dvě hodiny to budete mít za sebou,“ říká mi chlácholivě. A mladá anestezioložka, chápající se mé levé ruky, mě laskavě ujišťuje: „Za chvíli už nebudete nic vědět...“

Vždyť se vůbec neznáme ani jsem nikomu nic nedala, dívám se v duchu tomu překvapivě zúčastněnému jednání cizích lidí. Ale dívám se jen krátce. Vlídna anestezioložka měla pravdu... Zahnán do nemocnice, ocitne se člověk v jiném světě. Je v něm do jisté míry chráněn před nárazy životního větru, ale jeho osobní nesvoboda se zvětší. Deptán klystýry a podobným násilím, páchaným na něm zdravotnickým personálem i o generaci mladším, někdy o sobě pár hodin ani neví a cizí lidé se mu prohrabují v útrokách. Aby v následujícím čase fungoval, zavedou mu do těla různé hadičky a nechají ho tak několik dnů napospas neradostným pocitům a naordinovaným opiátům. Takto tísněn, člověk radikálně pozmění svůj dosavadní žebříček hodnot.

„Dneska jsem se prvně posadila a taky jsem už byla na záchodě,“ chlubí se do telefonu na nemocniční chodbě elegantní čtyřicátnice, povoláním středoškolská profesorka. Kromě posledních věcí člověka jde v nemocnici též o ty první a nejprvnější. Kdo tu není na návštěvě nebo zaměstnán, má za povinnost o nich každé ráno referovat svými slovy při vizitě. Zveřejněná tělesná intimita, nezbytná při spravování haprujících lidských organismů, vede k intimitě rozmanitých sdělení.

„Všimly jste si té paní, co tu dneska u mě byla?“ ptá se nás naše spolupacientka paní Maruška z Prahy-Libně. Je středa, den návštěv, právě se za nimi zavírají dveře. Paní Marušce přinesla sousedka už na pohled báječné šátečky s tvarohem.

„Pekla jsem je dneska dopoledne, aby byly čerstvé,“ povídala ta sousedka starostlivě a bylo znát, že jí na paní Marušce záleží.

„Taková hodná ženská, pracovitá, nezištná, a takovou má smůlu,“ říká o sousedce paní Maruška. Říká to s odsudkem v hlase vůči nespravedlivému osudu, ačkoliv by možná byl na místě spíš údiv, kdyby tomu bylo naopak.

„Muž jí nedovolil, aby šla do práce, chtěl mít doma všechno pohodlí. Ale přitom jí celý život dává málo peněz! Ona prodávala věci, co dostala k Ježíšku nebo k narozeninám, půjčovala si a taky chodila vypomáhat s mytím nádobí a s úklidem do hospody. Načerno a potají, aby o tom její muž nevěděl. Až dostala nápad. Ten její si na tyhle věci strašně potrpí. On by to chtěl snad každý den! Jí to nebaví, ale chce mu vyhovět. Jednou, když zase přišel, mu řekla: „Ano, Venoušku, můžeš to mít, ale jedině za padesát korun...“

„No ne“, podivuje se osmnáctiletá Blanka, nejmladší pacientka na operačním poschodí.

„On ten její Venda,“ pokračuje paní Maruška, „se z počátku cukal, ale co mu zbývalo? U cizí by ho to přišlo na víc. Tak od té doby solí pokaždé padesátku a sousedka si tak do měsíce přijde na slušné peníze. Ona je ale stejně vráží do domácnosti...“ končí svou libeňskou sexy story paní Maruška.

„No tohle! To snad není pravda!“ rozhořčeně žasne Blanka. „Kdyby si ta paní za to aspoň koupila něco na sebe...“ – Odmlčí se. Možná počítá, kolik těch padesátek do měsíce asi je a co pěkného by za ně mohlo být. – Blanka leží napravo ode mne, čte nebo poslouchá tranzistorové rádio, a třetí nebo čtvrtý den našeho společného pobytu na pokoji číslo sedm se ptá, ukazujíc na knížku v mé ruce: „Kdo je to Josef Škvorecký?“ – „Vy jste o něm nikdy neslyšela?“ – „Ne.“ – „A říkají vám něco jména Kundera, Lustig, Vaculík?“ – Ne,“ vrtí hlavou studentka střední pedagogické školy, budoucí učitelka. Na jejím nočním stolku leží knížky od Styblové a Fraise. Hle, jak brzy lze pouhým mlčením zlikvidovat to, na čem stát nemá zájem.

Blančino rádijko jede od rána do večera, ať jeho uživatelka čte, pospává nebo se vedle v koupelně sprchuje. Hudba je proložena častými řečmi a ty se týkají ledačeho, například palestinských uprchlíků, Miloše Jakeše nebo Karla Gotta. Dojde-li v rádijku řeč na posledně jmenovaného, okamžitě se v pokoji rozpře debata na gottovské téma. Debatovat na téma jakešovské či podobné tu nepřichází v úvahu. Pokud by to někdo zkusil, z postele u okna, na níž leží úřednice bytového podniku, uslyší: „Mluvme o něčem veselejším!“ a bude následovat třeba popis výroby chutných koulí s koňakovou náplní...

Podobně, jako dávné české emigrantky se ve „své“ newyorské nebo chicagské ulici s českým rezníkem a s českými sousedy obešly bez angličtiny a bez amerického světa, obejdou se například dnešní obyvatelky pražské nemocnice bez veřejného kypění i bez jazyka, v němž kralují slova přestavba a odzbrojení.

Přijde-li do nemocnice člověk bez jakýchkoliv konexí, je dosti nesvůj. Podle rozšířeného mínění, panujících v Československu před nemocničními vraty, je občan bez známostí a bez peněz pacientem, do něhož lze kopnout nebo se na něho vykašlat. Očekává nanejvýš nezúčastněné rutinní zacházení a je velmi překvapen, když z neosobního mechanismu nemocniční péče naň co chvíli vyhlédne něčí přívětivá tvář. Máme o sobě zbytečně špatné mínění...

V noci, než usnu, vzpomínám na nemocnici. Mé kladné zážitky s lidmi od medicíny nekončily na operačním sále a netýkaly se pouze mne. Pokouším se tomu přijít na kloub: samozřejmě – šlo o kliniku v hlavním městě republiky. Budova kliniky je nová a má též nového, zdravě ctižádostivého šéfa. („Vidíte, pane primáři, jak se nám daří?“ pravil tento šéf potěšeně při velké vizitě starému přednostovi, dnes konzultantovi kliniky. To, když na svou otázku „jak se vám vede?“ dostával od nás odpovědi „dobře“, „bez problémů“ a podobné.) Ale především na té zmíněné zdravotnické půdě pracují skuteční profesionálové. Jejich práce je těžká a jejich výdělky jí nejsou úměrné. Oni ale přesto dělají všechno pro to, aby staniční sestra nevolala příliš často: „Moniko, odvez tu exlou ze sálu!“ Kromě toho si najdou čas i na neplacené vlídné slovo. Jsou důkazem toho, že není bezpodmínečně nutné zkažit se ve zkaženém státním prostředí.

Nebo jsem měla kliku?

1988

Hnízdo v první linii

Před okny našeho bytu roste velký keř. Svými hustými větvemi nás chrání. Stojí v první linii u silnice, po níž se valí a hučí hromadná i nehromadná doprava. Stále platí, co před válkou napsal český kritik a teoretik umění Karel Teige ve své knížce Nejmenší byt: „Automobil ve vnitroměstské dopravě je přepychovým vozidlem osobním. ... Je to luxusní dopravní prostředek nejen pro svou dnešní cenu, ale i proto, že je značně nehospodárný: zaměstnává příliš mnoho koňských sil pro dopravu malého počtu osob. Navíc zabírá hodně místa v jízdni dráze a vyžaduje velké plochy pro své zaparkování.“ – Bohužel neplatí, k čemu Teige logicky dospěl, že totiž automobil z městské dopravy zřejmě vymizí... Zlatý voči!

Kdysi byl keřík maličký a dnešní víceproudová silnice jen silničkou, spojující naše předměstí s městem. Jednou za uherskou hodinu tudy projel autobus a občas automobil. Patřilo k oblíbeným zábavám našich dětí, že se posadily k oknu, před sebou papír a tužku. Komu jelo auto z „jeho“ směru, ten si udělal čárku. Za autobus, sanitku nebo nákladák dvě. Vyhrál ten, kdo měl těch čárek víc. Nebývalo jich nikdy mnoho, snadno je na konci hry spočítali i malí školáci. – Keř rostl zároveň s nimi. Časem je předešel. Naštěstí. Už dávno nejsme napůl ves, nýbrž rušné předpolí velkého sídliště. Tisíce lidí jezdí do města a zpět okolo našich oken. Keř je naše jediná záštita. Jeho zásluhou máme doma o něco méně prachu, hluku a pachu. Ač je kvůli keři v našem bytě neustálé příšeří, nedáme na něj dopustit. Chrání nás a my zase jeho. Domovní důvěrník kdysi, aby se náš byt prosvětлил, přivedl muže s pilou. Ale pohořel, jako tak často ti, kdo to myslí dobře.

Loni zjara si keř pod naším oknem vyhlédl za svůj domov párek kosů. Merula merula, zpěvný pták z čeledi drozdovitých. Žije na stromech a v křovinách, živí se hmyzem, červy a plody. Původně lesní pták, který přivykl městskému prostředí. Zpíval kos kosici fistulí... pohvizdoval si můj muž známou melodií. Oba jsme se na kosí zpěv těšili. Se stavbou hnízda začali ptáci hned ráno. Jako spořádaní dělníci. Černý samec a šedohnědá samička lítali po okolí a nosili v silných zobáčích stébla, kousky větviček, suché lístky a pírka. Kolem poledne byli z větší části hotovi. Odpoledne zmizeli. Zprvu to vypadalo, že někde relaxují. I takový kos se unaví. Ale přišel večer a kosi nikde. Nepřiletěli už nikdy. Prostě domov na keři u silnice vzdali. Nervově nevydrželi dopravní špičku. Byť slovník naučný praví, že přivykli městskému prostředí, asi nepřivykli všemu. Co je moc, to je moc.

Jak zjistili odborníci, ptáci poblíž silnice jeden druhého neslyší. Obtížně se učí nové melodie a mají též i problémy při dorozumívání s případnými partnery. V rušných městských oblastech dokonce zapomínají zpívat! Napodobují zvuky, které slyší nejčastěji – mobilní telefony, poplašná zařízení aut a jejich troubení. Ukázala to nedávná studie Královské společnosti pro ochranu přírody ve Velké Británii. Zkoumala více než čtyřicet druhů ptactva a došla k závěru, že neškodlivější je pro ptáky dopravní ruch. – Kos je přizpůsobivý, ale není sebevrah. A my? Jsme ve svém hnízdě pár metrů od hlučné a čpící dopravní tepny dál. Stejně jako naši sousedé a jiní lidé. Co můžeme dělat? Člověk – na rozdíl od takového kosa – nepřijde k novému hnízdu snadno.

2002

Tvář města aneb Sbohem, zapadlí vlastenci

Návštěvám, které přijdou k nám domů, ze všeho nejdřív padnou oči na obrázky, visící v předsíni hned u dveří: idylické scenérie se skalisky, řekou, loučkami a stromy, s barokními zámečky a kapličkami, pasoucím se dobytkem a lodkami jak od Zrzavého. Dýchá z těch půvabně zelinkavých obrázků poklid a jakoby i čisté ovzduší.

„To jsou italské krajinky?“ ptávají se zhusta návštěvy. „Kdepak! Tohleto je Libeň a támhleto Vysočany, Morstadt 1830,“ užívám si jejich překvapení. Člověk nemusí být zrovna současník Anny proletářky, aby měl ještě nedávno nejprůmyslovější části Prahy zapsané v paměti úplně jinak: kouřící komíny a pošourné výrobní haly, bachratá skladiště, železem zavalené tovární dvory a proudy dělníků, směřujících k píchačkám u továrních vrat.

Průmyslová revoluce silně pozměnila tvář hlavního českého města a jeho okolí. Ještě, že ony předchozí tváře různých míst český malíř a grafik Vincent Morstadt v 19. století detailně zachytil. Jak praví naučný slovník, jeho díla mají vedle výtvarných hodnot především význam dokumentární.

Karel Sabina v dopise své dceři Eufrosině (své Sínince) píše do Ruska v dubnu 1876 mimo jiné: „Vůbec Praha na celé čáře od Karlína až k Nové Praze už není k poznání, a zvláště na blízku našemu obydlí, mezi Koňskou a Žitnou branou panuje život náramně svěží. Nedaleko od nás se právě staví Mladočeská aréna, as 50 kroků od ní je Teatro italiano, tři sta kroků dále, přímo naproti Pštrosce, se upravuje Staročeská aréna, tatáž, která stála nad Koňskou branou, slovem je tu živo.“

Současná Praha na celé čáře včetně Karlína je taktéž miň k poznání a panuje tu život náramně svěží, pane Sabino. Starým i Novým Městem pražským, Malou Stranou a k nim přilehlými končinami táhnou tlupy turistů, jsou jich každým rokem statisíce. – Kdykoliv se teď na Karlově mostě prodírám masou lidí, co třímají v rukou kamery a fotoaparáty, vzpomínám, jak jsem kdysi kráčívala po onom proslulém mostě jen já sama samotinká, a liduprázdná bývala i Zlatá ulička anebo nádvoří Pražského hradu. Ty časy jsou nenávratně pryč! Zatímco třeba obyvatelé jednoho tichomořského ostrova – potomci literárně známých vzbouřenců z lodi Bountyy ze 16. století – přemýšlejí, jak přitáhnout na svůj ostrov více turistů, leckterí Pražané mají v hloubi duše přání zcela opačné. Prahu by nejraději zneviditelnili, někam schovali či uklidili a zas si ji jako dřív užívali jen oni sami. Jsou sice hrdi na to, jak obdivovaným a hojně navštěvovaným městem je, zároveň se jim ale po dřívějším klidu stýská. Je to podobné, jako když k vám domů přijdou – byť vítáni – hosté: usadí se ve vašem obýváku, okupují vaši koupelnu...

Žehrá se na to, jak velice znešvařují naši metropoli prodejci nenáležitěho zboží na nenáležitých místech. Nechci ten jev hodnotit, ale pamatuju si, že pro hlučné prodejní stánky všeho možného se po nejposvátnější a dosti úzké jeruzalémské ulici Via Dolorosa skoro nedalo jít, natož naslouchat výkladu průvodce o jednotlivých zastaveních Ježíše cestou ke Golgotě. Tím pádem mi z celé Křížové cesty nejvíce utkvěl v paměti tiše sedící starý Arab, který měl před sebou přenosný šicí stroj a na požádání každému cokoliv přišil.

Dnešní historická Praha je vyfešákováná a její pamětihodnosti jsou postupně vypulírovávány. Ve srovnání s nimi působí například slavné Španělské náměstí v Římě se svými ještě slavnějšími Španělskými schody, po nichž se před kamerami producírují nejznámější modelky světa, dosti omšele. Přenést to celé tak, jak to je, do Prahy, chodily by na magistrát a do redakcí stížnosti občanů, poukazujících na zanedbání vzácných památek... Máloco je ovšem tak relativní jako lidské gusto. Takto například píše o předválečné Paříži americký spisovatel Henry Miller: „V Cité Nordier, kdesi nedaleko náměstí Palace du Combat, na několik minut stanu, abych do sebe plně nasál špínu obrazu: čtvercový dvůr, jeden z mnoha, jaké lze zahlédnout nízkými průchody po obou okrajích starých pařížských tepen. Uprostřed dvora shluk zchátralých staveb, tak prohnílych, že se zhroutily jedna na druhou a vytvořily jakési zauzlení střev...“ Zajímá ho poezie sešlosti, neboť mu připadá přesvědčivější. Přistoupíme-li na toto hledisko, lze konstatovat, že ještě nepříliš dávno bývala Praha přesvědčivá až až...

Před víc než sto padesáti roky se do hlavního českého města vypravili z horské vsi Paseky v Jizerských horách farář Stehlík, kantor Čížek a učitelský pomocník Čermák. Pěkně o tom píše K. V. Rais v románu Zapadlí vlastenci. Přijeli ku Praze od Brandejsa a pohled na město ze severní strany jim vzal dech. „Jenom se na ni podívejte, jak tu v tom modru stojí,“ všecek se chvěje, volal farář. S pohnutím obzírali Hradčany, chrámové boky i věže, střechy domů a zelené stráně Petřína. „Kdo tohle viděl, nezapomene do smrti,“ šátkem si utíraje oči, vzlykal starý duchovní. – „A teď jsme nadobro v Praze!“ pravil, když branou vešli na Poříč. Rachotily tu kočáry a duněly těžké formanské vozy, drnčely drobné vozíky a hlaholily hlasy davu. „Tady je člověku úzko,“ pravil kantor. – „Ale, duše drahé, jsme-li pak v Praze?“ na Koňském trhu se vážně ptal svých druhů učitel. „Pořád poslouchám a slyším jenom němčinu,“ horlil. Farář strčil hůl pod paži, vytáhl březovku a prudce si šňupl. „Opustili mě otcové, chodí za bohy cizími, slouží jim, klaní se jim... Máte pravdu, mládenci!“ dunivě přisvědčil.

Co by tak asi říkali nějací zapadlí vlastenci Praze teď? Takováto otázka je samozřejmě nejapně staromilská, ahistorická a vůbec nepatřičná. Ale pro zajímavost: na bývalém Koňském trhu, dnes Václavském náměstí, tuzemský jazyk skoro neslyšet. Vládne tu angličtina spolu s němčinou, následovány ruštinou, italštinou, francouzštinou, japonštinou, polštinou... S nápisy všude kolem je to taky tak. Zapadlým vlastencům by někdo musel vysvětlit, co je to globalizace.

2007

Zapomenutý rukopis

Na cestě životem nás provázejí nejenom lidé, nýbrž i věci. Například papíry. Lejstra. Potichu se hromadí: v zásuvkách, v krabicích a bednách. Čím dál víc se po bytě roztahují. Výpravy za hledáním čehokoliv bývají zdlouhavé a trudné. To, co hledáte, často nenajdete. Můžete ovšem objevit něco jiného, dávno zapomenutého. Třeba víc než dvacet roků starý rukopis, jako se to před nedávnem stalo mně. V rozporu se svým obsahem je tento zažloutlý text frivolně nadepsán Žertovné příhody mých zakázaných kolegů. S lehkým pohnutím v něm čtu: Talent je cosi jako bolavý zub: nenechá člověka na pokoji. Kdo má například to, čemu se lidově říká básnické střevo, ten básní, ať je, co je. Básník rodem tvoří verše ve vyhnanství, v kriminále, ve vrátnici, ba i v korektorně.

Zde mám důkaz: na jednom z tiskárenských sloupců vedle textu, nadepsaného Korelace cytologických nálezů s hodnotami laktátdehydrogenázy, je rukou mého kolegy básníka napsáno: *Noc do tmy kvetoucí sedmikráska/ noc kořist, noc propast, noc dosud panna/ noc léty sehnutá a utahaná/ buď mezi všemi dny požehnaná/*. – Kolega básník, říkejme mu Braník, má už víc než dvacet roků utrum, jako tak

mnozí jiní lidé v naší zemi včera i dnes, ale nevzdává to. Nemůže. Jeho talent mu to nedovolí. V leckteré volné chvíli a na leckterém volném okraji tiskárenských korektur zanechává stopy své básnické činnosti.

Zkraje sedmdesátých let básník a profesor češtiny Braník ještě víc než dnes sypal verše z rukávu, ale na rozdíl od předchozích časů, kdy mu je tiskli všude, v nových poměrech je nechtěli tisknout nikde. Patřil pro své názory k zatracencům a dělal portýra. Napadlo ho tehdy jisté řešení: na svou domovní vizitku připsal jméno Vratislav Hudec. Listonošce, s ním se dobře znal, řekl, že mají v bytě podnájemníka a posílal své verše do redakcí časopisů jako někdo jiný. Jménem vymyšleného podnájemníka podepsal též jednu svou básnickou sbírku a přihlásil ji do soutěže v jistém krajském městě. První cena v té soutěži nebyla udělena, druhou získal Vratislav Hudec. Přišlo mu v té věci písemné vyrozumění zároveň s pozváním na slavnostní vyhlášení vítězů v oblastním divadle. V předvečer slavnosti poslal básník Braník soutěžní komisi telegram, že V. Hudec je nemocen, a příští den se rozjel do krajského města. V divadelním vestibulu potkával známé pražské tváře. Někteří z těch známých se s ním zastavují, potřásají mu rukou: „Taky jsi přijel?“ – „Přišel jsem se podívat, jak to chodí s poezií v provincii.“ – To se budeš divit,“ říkají ti známí, „jaké se objevují talenty. Tady v té soutěži třeba nějaký Hudec... Slyšel jsi někdy to jméno?“

Zakázaný básník Braník, tajný vítěz, sedí v jedné z divadelních řad a neví, má-li se radovat anebo zlobit. Poslouchá herečku, přednášející jeho vlastní verše, a je hrubě nespokojen. Jak to ta ženská podává? Takhle on to přece nemyslel! O přestávce se k herečce, rozprávějící v divadelním vestibulu s básníky, přitochí. Nejprve ji chválí a pak nadhodí, že on toho básníka Hudce trochu zná, a že si myslí, že to a ono myslel ten Vratislav Hudec trochu jinak než ona to pojala. Herečka netrpělivě naslouchá a pak chladně odpoví, že je si zcela jista tím, že kdyby básník Hudec mohl být recitaci přítomen, určitě by její pojetí svých veršů schválil...

Jiný můj kamarád a byvší zapálený novinář Vojta hned v počátcích normalizace, opustil nejenom redakci, ale spolu s manželkou Milenou a synem Bertíkem i družstevní byt na Červeném Vrchu v Praze. Odešel dělat hajného do severomoravských hor. S bývalým redakčním kolegou Mirkem, jsme byli Vojtu v jeho hájence navštívit. Příroda tam byla fantastická a hájenka kouzelná: klenutá bílá síň s cihlovou dláždou, starosvětské pokoje, zařízené nábytkem po babičce a plně kořat. K hájence patřila zahrada a dvůr s kravkou, králíky, husami a slepicemi. To všechno o samotě v překrásné lesní krajině, dosud nezasažené rekreací.

Lesnická existence Vojty a Mileny měla do idyly daleko. Byli v tom prostředí cizinci. Nebyli ani lidmi přírody, byť by jimi rádi byli. Například Vojtův lovecký pes nikdy svého pána na jeho pracovních pochůzkách nedoprovázel. Nebyl vycvičený. Když jsem se tomu divila, Vojta mi to maličko dopáleně vysvětlil: „Protože, abys věděla, takový lovecký pes se cvičí na bezbranných kořatech a to my s Milenou nechceme!“ Kořata byla obzvlášť citlivým bodem městských obyvatel hájenky.

Vojta s Milenou nebyli způsobili je topit a přitom jich od svých dvou koček mívali do roka požehnaně. Všechna si ponechávali a když trochu povyroستla, nakladla je Milena do košíku a s tím košíkem se rozjela do družstevního bytu na Červený Vrch. Před tím zadala do pražských novin inzerát: Rozkošná koťátka dám do dobrých rukou. Telefon...

Vojta nedokázal potlačit svou touhu psát. Pod dívčím příjmením své ženy, pocházející z literárního rodu, přispíval do časopisů. Následující příhoda vyplynula z této situace. Ve své počáteční fázi se odehrála v jedněch západočeských lázních, v nichž Vojta pár týdnů pobýval. – Sedí jednou ráno na věc a z dlouhé chvíle se dívá do novin, které tam kdosi zanechal. A čte: „První cena Milena L., Podvrší, za povídku Na tom našem dvoře.“ – Nevěří svým očím. Jeho povídka! Chce si tu zprávu přečíst znovu, když v tom začne někdo netrpělivě rumplovat klikou od záchodu. Vojta se poleká a prchá pryč. Cestou ke svému pokoji si uvědomí: noviny, zpráva! a běží chodbou zpátky.

„Pane, prosím vás, pane“, žadoní za dveřmi WC, „nepoužívejte ty noviny, já vám hned přinesu jiný papír...“ – Ale muž uvnitř neodpovídá a je slyšet, jak trhá a mačká stránky... Avízovanou první cenu Vojtova žena Milena v pořádku dostala. Byla jí doručena zároveň s velkou kyticí růží dvěma pány, kteří kvůli tomu přijeli do severomoravského Podhůří až z Prahy. Jeden z nich měl k Mileně malou řeč na téma, jak je to krásné, že v klínu našich hor vykvetl takovýto literární květ, a že povaha našeho lidu už je taková, že i v zapadlé víscce se u nás najdou prosté mladé ženy, které si tak nadějně počínají v literatuře. A Milena, řádná absolventka Dramatické akademie múzických umění a svého času rozhlasová dramaturgyně, se hezky usmívala a pozvala ty pány z Prahy na kávu. Na zpáteční cestu jim s sebou dala dvě rozkošná koťátka...

Na svou návštěvu v severomoravských horách mám památku: fotku, na níž nás Mírek v jasném letním slunci před hájenkou zachytil. Stojíme vedle sebe a navzájem se držíme kolem pasu: Milena, Vojta, Bertík a já. Teď jsem z té fotografie naživu už jen já sama. Vojtu v lese zabil padající strom a Milena se brzy na to roznemohla, své nemoci si nevěšmala a pak už bylo pozdě. Jejich hezký a nadaný syn Bertík, vítěz školních soutěží v recitaci, ztrátu obou svých rodičů neunesl. Skočil z Nuselského mostu, ještě mu nebylo patnáct...

Před nedávnem jsem se tam do těch míst vypravila. Metrem je to od nás kousek. Došla jsem doprostřed západní strany mostu. Přede mnou pohled přímo pohlednicový: Vyšehrad, Petřín, Hradčany, Karlov... Závěrečná kulisa pro ty, kdo odsud vykročili na svou poslední cestu životem. Nač asi v tom okamžiku Bertík myslel? – V kabelce jsem nahmatala malý předmět. Další památka na můj dávný výlet do severomoravských hor. Zašli jsme tenkrát na tamější pouť a Bertík si z obálky, zvané štestičko, jaké se na poutích prodávají dětem, vytáhl prstýnek s blankytně modrým kamínkem. Báł se, že v pouťovém mumraji svůj

čerstvě nabytý šperčík ztratí a tak si jej dal ke mně do úschovy. Oba jsme na něj zapomněli. Prstýnek – stejně tak jako pár zažloutlých stránek strojopisu – jsem našla před časem čirou náhodou, když jsem hledala něco docela jiného. Jako by ta dojemná věčička čekala na svůj pravý čas. Na to, až se objeví také můj víc než dvacet let starý zapomenutý rukopis.

Naposledy si prstýnek prohlížím. Kočičí zlato léty zašlo, ale kamínek je pořád blankytně modrý. Jako Bertíkovy oči. A pak jsem se rozmáchla a hodila prstýnek dolů do Nuselského údolí.

Ten sis tu, Bertíku, zapomněl!

2008

Zvíře se špatnou pověstí

Podobně jako lidé existují i zvířata se špatnou pověstí. Namátkou: hyena, sup, liška, vlk... Je to nespravedlivé. Nebere se v úvahu, že například první dva jmenovaní pouze nekonzumují, nýbrž zároveň fungují jako nutná hygienická služba. Měli by naopak sloužit za vzor všeobecné užitečnosti. Anebo takový vlk. Neblaze účinkuje v leckteré strašidelné pohádce. Přitom je známo, jak vzorný rodinný život vede. Vlčí smečka je sociálně vyspělá, a při lovu i spořádávání polapené kořisti solidární. Nevyskytují se v ní tak, jako u lidí, rozevírající se nůžky mezi nasycenými a hladovými.

Zato třeba slepice! Nikdo proti ní nic nemá, a jaký je to přitom dravec! Zblajzne, co se hýbe a na co natrefí. Nešanuje ani vlastní. Když je některá ze slípek poraněná, její věčně nenažrané družky se na ni vrhnou a klofou do ní jak o závod. (Vyprávěla mi to má nejmilejší spoludělnice Jana Hyková, která předtím, než nastoupila do neratovické chemičky, pracovala na státním statku v Obříství.) Vzdor všem těmto nepopíratelným skutečnostem se ovšem neříká „člověk člověku slepici“, a svede se to na vlka...

Snad nejvíce dehonestován je ve zvířecí říši chameleon. V naučných slovnících je popisován jako člen řady specializovaných ještěřů, plazů, žijících na stromech. Má tělo z boku zploštělé, klíšťovité nohy a ovíjivý ocas. Vyskytuje se v teplých krajích Afriky, Malé Asie a jižní Evropy. Živí se létajícím hmyzem, který loví daleko vymrštitelným jazykem. Zazlívá se mu, že podle situace mění barvy. Jako kdyby to byla pouze jeho vlastnost! Tuhle psal jeden pan profesor v novinách, co lidí na konci listopadu 1989 šlo ke skříní a vyndalo z ní jiný kabát... Chameleoni žádnými kabáty nedisponují. Pracují s barvami. Odborně se tomu říká barvoměna.

Chameleon – citlivý a křehký tvor – se barvoměnou chrání. Hrozí-li mu nebezpečí, tak třeba zezelená a splyne s listím stromu. Tuto jedinečnou vlastnost má díky zvláštním buňkám, které obsahují granule barviv. Není však pravda, že je na svém těle schopen vytvořit jakoukoliv barvu nebo vzor. Každý druh – a je jich na osmdesát – má k dispozici jen určitou barevnou paletu. Někteří chameleoni se zbarvují

pouze do několika odstínů šedé, jiní naopak hýří barvami. Nejčastěji používají hnědou, zelenou a černou. Jsou však druhy, které dokáží vykouzlit citrónově žlutou, tyrkysovou, oranžovou, dokonce i fialovou. Na jejich zbarvení má vliv teplota prostředí, v němž žijí, druh osvětlení, denní i roční doba a také jejich momentální rozpoložení. I je totiž postihují – podobně jako lidi – stresy. Za takovýchto okolností znají především černou. Černé zbarvení jejich kůže je typickým znakem plazího jedince, který je ve stresu. Ztrácí při něm apetit, syčí, když na něho hledíte nebo vidí-li jiné zvíře, schovává se v terarijní vegetaci anebo se kýve ze strany na stranu a zobrazuje výstražné barvy...

Byť mají chameleoni své pevné ctitele – na internetu jim dokonce náleží webové stránky (Chamaeleon Info-Web) a někteří jejich pěstitelé o nich láskyplně hovoří jako o svých chamících – s ohledem na svou vizáž a celkový způsob života jako typičtí domácí mazlíčci rozhodně nepůsobí. Alespoň jsem si to do určité doby myslela. Ale život – v tomto případě ztělesňován naším vnukem Martinem – mě usvědčil z omylu... Právě z Martina se totiž spontánně stal věrný chovatel chameleonů. Viděl je coby školák v teráriu u známých a byla to láska na první pohled! – Svědomitě se o ně stará. Opatřuje jim živé cvrčky, které přechovává za tiché nevěle rodiny v lednici, a krom jiného udržuje v teráriu – na rozdíl od svého pokojíku – vzorný pořádek. Chameleoni jsou podle něho neobyčejná, jedinečná zvířata. Vyvolávají představu dávných světů, jsou jakoby „kapesními“ potomky někdejších dinosaurů.

Svou špatnou pověst si tento nevinný malý ještěř nezaslouží. Naopak. Ze současného hlediska je se svou schopností snadné barvoměny přímo ukázkově kreativní...

2008

Pozitivní myšlení

„Tak jsem chtěl včera večer vyhodit televizor z okna,“ svěřil se mi při náhodném setkání na domovních schodech soused. „To ti chlapi na obrazovce mě tak vytočili,“ vysvětlil. Představa, že krom sněhu by měly padat seshora ještě i televizory, mě polekala... S rozmrzením nad veřejnými ději a veřejnými činiteli se lidé vyrovnávají různě. Má sestra z Ostravy píše: „Když se blíží doba televizních zpráv, vezmu psa a jdu s ním ven.“ A uznávaný spisovatel-badatel Zdeněk Mahler v rozhovoru pro noviny v nadsázce říká: „Některé noviny беру do rukou jen kleštěmi. Televizní zprávy přežívám pouze díky tomu, že mám vedle sebe láhev koňaku...“ K této malé „výpovědi o době“ patří i nedávno uveřejněný kreslený vtip: shluk lidí na terase hledí kamsi vysoko-daleko do prostoru a padá tu naléhavá otázka: Kam emigrovat? – Jak všichni dobře víme, není kam! Co počít s všeobecně špatnou náladou současné české společnosti? Snad jediné možná odpověď momentálně zní: naučit se myslet pozitivně, i kdyby vedle sněhových lavin a televizorů padaly ze střech a z oken třeba trakaře!

Cesty, vedoucí k pozitivnímu myšlení, jsou rozličné. Například pravidelné meditace, jak je praktikují buddhističtí mniši. Podle odborníků povzbuzují centrum sebeovládání a kladných emocí. Vědci z Lékařského centra v San Francisku a Wiscontinské univerzity v Madisonu našli důkazy potvrzující, že buddhisté jsou skutečně klidnější a vyrovnanější než ostatní lidé. Oblasti v jejich mozku, spojené s dobrou náladou a pozitivním myšlením, jsou mnohem aktivnější, než je obvyklé, a to nejenom při meditaci. Zkušené buddhisty, kteří pravidelně meditují, ve srovnání s ostatními lidmi méně často něco šokuje, rozčílí nebo překvapí. Ale dokázali by třeba Evropané, zapojeni do pracovního procesu a věčně spěchající, den co den celé hodiny rozjímat?

V západním světě specialisté „přes duše“ a poradenské instituce nabízejí něco jiného: semináře, v nichž se člověk prý i přes víkend může naučit nakládat se svým životem sebevědoměji a získá optimističtější pohled na svět. – Pozitivně smýšlet dovedou i bez seminářů děti. – „O prázdninách, když jsem se projížděl na kole, se za mnou pustili dva psi. Ale kouzl mě jenom jeden,“ píše ve své slohové práci devítiletý Lukáš. Aniž to tuší, uplatňuje ve svém pohledu na incident dávno prověřenou praxi indicko-čínského učení čchan. To bývá demonstrováno na příkladu babičky, která neustále – ať bylo jak bylo – naříkala. Když se jí ptali, proč pořád pláče, odpověděla: „Protože mám dvě dcery. Starší prodává deštníky a mladší střevíce. Když je hezky, hned si vzpomenu na svou starší dceru, že určitě žádný deštník neprodá. A když prší, myslím na svou mladší dceru, že k ní do krámu pro střevíce nikdo nepřijde...“ – Musíš to dělat naopak,“ poučil naříkavou babičku mistr čchanu. „Když je hezky, myslí na svou mladší dceru, a když je ošklivo, vzpomeň si na tu starší“ – Babička mistra poslechla a od té doby už nenaříkala. Ať bylo hezky či ošklivo, stále se usmívala, neboť měla proč...

2010

Edgar Degas: Pradlena nesoucí prádlo

POSTSCRIPTUM

Marie Fleissigová

Pošetilost

Klíče jsem většinou nosívala v kapse, dokud mi těžký svazek neprotrhl kapsu v kabátě a nepozorovaně se vytratil kdesi v útrobach MHD, a já musela pracně shánět svou bližní, aby mě vyzvedla z nejbližší hospody a pustila domů. Od té doby ukládám klíče raději do kabely. Nosím takovou, co se do ní hodně vejde, ale nic se v ní nenajde, a tak, abych nemusela před domem – třeba ve vánici nebo naopak v úmorném žaru – pracně šátrat mezi spoustou jiných věcí, raději si klíče už dopředu připravím do ruky ještě v tramvaji nebo v autě. Pevně je svírám, abych je snad neztratila, a zvláště velký pozor si dávám, když mívám kanálovou mříž. Kolikrát si představuji, jak by bylo hrozné, kdyby mi tam ty klíče padly, a zvažuji, co bych potom asi udělala. Pokusila se je vytáhnout? Lezla do stoky? Nebo sháněla zámečníka, či potupně zase prosila o pomoc svou bližní jako ochranitelku rezervních klíčů? Tuhle byla ta představa tak silná, až mě ten otvor mezi mřížemi začal přímo přitahovat a já dostala pošetilou chuť tam ty klíče upustit. Asi takovou, jaká vedla chlapečky, aby si přes varování, ostatně velmi návodné (film *Obecná škola*), zkusily olizovat za mrazů železné zábradlí.

Jenže naštěstí jsem se včas vzpamatovala, k dětskému věku mám příliš daleko (a k dětinštění snad ještě ne moc blízko), a proto jsem si v duchu vylála, jak jsem pošetilá, a klíče pro jistou pevněji sevřela v hrsti. Podle doktora Vlacha ze Saturnina patřím tedy asi do té skupiny lidí, kteří si v kavárně při pohledu na mísu koblih představují, co by se stalo, kdyby ty koblihy házeli po ostatních hostech. Neřadím se ale do té skupiny, ke které zřejmě doktor Vlach choval největší sympatie a která ty koblihy začne skutečně metat.

Ono je také totiž trochu rozdíl mezi metáním koblih na jiné a mezi pouštěním do kanálu svých vlastních klíčů.

Ale jsou i jiné pošetilosti, jichž se v životě můžeme dopouštět, aniž bychom tušili, že jde o pošetilosti. Tak třeba když jsem se dopomohla vlastní zahrádky, snažila jsem se vypěstovat okurky, prý je právě tam můj předchůdce míval a sklízeli jich tolik, že je mohl prodávat. Mně ale vždycky vyrostla jen nějaká osamělá malá nahorklá okurčička, i když všichni sousedi kolem jich sklízeli plné kbelíky. A trvalo to pár let, než jsem od té pošetilosti upustila.

V mládí jsem se samozřejmě dopouštěla i mnoha jiných pošetilostí v čistě soukromé, ba co dím v citové sféře, ale to ponechme stranou.... Nevšímejme si ani příliš toho, jak se ve věku her a malin nezralých chlapci a děvčata pošetile strojí, češou, chovají, jakých slov a gest používají. Pozastavme se zato u jejich pošetilosti ve sféře veřejného života. V jarním tání roku 1968 se schylovalo k prezidentské volbě

a vypadalo to dokonca na soutěž více než jednoho jediného předurčeného kandidáta. Studenti se tehdy postavili za ministra školství Čestmíra Císaře. Prý si ho vybrali pro jeho reformní názory, ale mám podezření, že alespoň některé z nich pošetile lákalo recesistické slovní spojení PREZIDENT CÍSAŘ ČESTMÍR. Podobně recesisticky by ovšem znělo letos spojení PREZIDENT KNÍŽE KAREL SCHWARZENBERG. Nu, neměli jsme za prezidenta císaře, ani nemáme prezidentem knížete, ale na Hradě je stejně feudál. PREZIDENT ZEMAN MILOŠ.

Pokud jde o život veřejný, trpím utkvělou a pošetilou představou, že v demokratickém státě jsme si před zákonem všichni rovni. Nehodlám ji zavrhnout jako pošetilou, zvláště když občas slyším od politiků, že budou nepravosti stíhat „padni komu padni“. Ale teď náš pan premiér, byv dotázán na trestní oznámení, které vůči němu bylo podáno, se s pohoršlivým úsměškem rozčiloval, že u nás může každý žalovat každého. Vypadá to, že takový počin považuje ne-li přímo za drzost, tak přinejmenším za pošetilost. Mně naopak právě taková reakce od vysokého ústavního činitele připadá nadměru pošetilá.

Co a do jaké míry je pošetilé, co a kdo škodí, nebo naopak prospívá, posoudí snad někdy naši potomci. Osobně se občas domnívám, že než sledovat současné dění by bylo příjemnější ocitnout se v kavárně, kde se lidé bombardují koblíhami, a možná dokonce i plížit se kanály a pátrat po ztracených klíčkách. Jedno však vím jistě: snažit se vypěstovat okurky, když to neumím, je sice pošetilé, ale krásné a nadějně: co kdyby jednou...

Paul Gauguin: Malý bretonský chlapec

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2013 *revue 2*

Abstrakta SVK
Biomonitoring
Mimozemšťani
Ministerské plány
Nežádoucí tvorové
Profesura
Syndrom vyhoření
Šumava 2013
Úrazy dětí
Vzdělání

Ozdoba hlavy královny z Uru, 2500 př. n. l.

P. Fiala

V. Hampl

L. Heger

R. Honzák

V. Hořejší

M. Jašurek

F. Koukolík

J. Příbáň

M. Vácha

J. Zlatuška

VITA NOSTRA REVUE

22. ročník, číslo 2

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 20. 5. 2013

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

P. Kratochvíl: Vizi nahradila simulakra	4
O. Vaculík: Náš život v pravdě	7
Profesorská kauza: Tiskové zprávy rektorátu Univerzity Karlovy	10
M. Jašurek: Kam vlastně prezident ustoupil při jmenování Martina C. Putny?	12
J. Příbáň: Odluka vědy od státu?	14

ALMA MATER

V. Hampl: Co je ciceronským dobrem, dobou příznivou a šťastnou	18
P. Fiala: A co dělají vaše děti? Také studují?	23
Rada vysokých škol podotýká k novele zákona.....	25
J. Zlatuška: Fialův úřad se chová jako pejsek s kočičkou	26

VĚDA

V. Hořejší: Věda má v české společnosti až překvapivě vysoké renomé	30
Z. Strakoš: Uznání si zaslouží každá dobrá práce	32
Poselství Louise Pasteura	33
R. Šlamberová: Studentská vědecká konference 2013	34
Abstrakta nejlepších prací – I. část	36

ZDRAVOTNICTVÍ

L. Heger: Zvýšení zdravotního pojištění se nevyhneme	42
I. Pechl: Nemocniční síť bychom měli dotvářet pomalu a promyšleně	46
M. Černá: Výsledky evropského humánního biomonitoringu	47
J. Ramba: Chytré hlavy se chrání	52
Stoletá Jedle	55
L. Hošek: Ptám se, proč takových mladých lidí přibývá?	56

O TEMPERA O MORES

M. Vácha: Jak by vypadali mimozemšťani	60
M. Hudec: Nežádoucí živočichové	64
Ministr životního prostředí Ropákem	66
A. Zemančíková: Šumava 2013	66
F. Koukolík: Lidé se od sebe liší jako otisky prstů	69

TEXT

R. Honzák: Debakl jménem burnout	76
--	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Myši	98
----------------------------	----

RES PUBLICA

ODKAZ MISTRA JANA
PROFESORSKÁ KAUZA

Petr Kratochvíl

Vizi nahradila simulakra

Příchod eurofederalisty Miloše Zemana do prezidentské funkce (a odchod euroskeptika Václava Klause) po delší době opět rozvířil debatu o českých vizích evropské integrace. Taková debata je sice žádoucí, ale její závěr je tristní: česká politika žádné vize budoucnosti Evropské unie nenabízí. Prostřednictvím vize by totiž autor občanům sděloval, jak viděná věc z jeho pohledu vypadá, ale především také, jaká v jeho představách může v budoucnosti být. Setkáváme se ovšem s takovými vizemi? **Formuloval kdy v poslední době nějaký významný politik svou vizi Evropy za deset, dvacet let? Nikoliv. Místo toho v českém prostředí bují pokřivené a manipulativní obrazy Unie, jejichž cílem je především potvrzení vlastní ideologické pozice mluvčích. Jednoduše vizi nahradilo simulakrum.**

Vize usiluje o formulaci zdánlivě nemožného překonání toho, co jest; simulakrum usiluje o manipulaci, o potvrzení vlastní identity mluvčeho – nikoliv o její transformaci. Vize je zaměřená do budoucnosti, simulakrum je zkreslením přítomnosti. Vize a simulakrum k sobě ovšem mají velmi blízko, zrod každé vize doprovází vznik jejích zploštělých verzí, simulaker z vize odvozených. Není náhodou, že simulakrum původně představovalo zkreslení reality, která odpovídá určité perspektivě, určité vizi. Například fakt, že vzdálenější lidé se nám jeví menší než lidé fyzicky blízcí, je svého druhu simulakrem, podobně má charakter simulakra „hůl do vody vnořená“. Jinak řečeno, jde o chybnou interpretaci reality, která je ovšem nabízena takovým způsobem, že se pozorovatelům zdá pravdivá, potvrzující jeho pohled na svět.

Příbuznost vize a simulakra způsobuje, že ztráta vize a její nahrazení simulakrem nejsou vždy na první ohled rozeznatelné. Problém se simulakry – a zde se vracím k Evropské unii – nespočívá v tom, že nejsou skutečná. Konec konců mohou být tak úspěšná, že původní realitu zcela vytlačí a nahradí. Skutečný problém se týká komunikace o simulakrech, a to zejména komunikace, v níž jsou zúčastněné strany mocensky asymetrické. Jedna údajně viděla (a tedy „ví“), druhé je tato vize (a vědění) předkládána k věření. Taková komunikace v českém prostoru typická pro vztah politik-občan nebo pro vztah média-občan. Pokud totiž české politické a mediální elity prosazují ve veřejném prostoru svůj pohled na evropskou integraci, často zde prezentují právě simulakra. Jestliže například někdo prohlásí, že vidí „miniaturní postavičky na horizontu“, jistě se nedomnívá, že by lidé, které z dálky pozoruje, skutečně měřili několik milimetrů. Ale bude-li někomu popisovat, co právě viděl, a omezí-li se na konstatování, že viděl „miniaturní postavičky“, posluchači snadno získají dojem, že pozorované postavy byly skutečně jenom miniaturními figurkami. Podobně prohlásí-li prezident Klaus, že „Unie je stejně nebezpečná jako Sovětský svaz“, je jeho výrok simulakrem par excellence. Václav Klaus (doufejme) dobře

ví, že Evropská unie má do Sovětského svazu daleko, ale vědí to také občané? Jsou schopni odhalit zkrslující charakter simulakra? Potíž se simulakry se násobí v situaci, kdy je takový pohled z určité perspektivy prohlášen za absolutní poznání, které je třeba přijmout a jímž se má následně řídit i česká zahraniční politika.

Podívejme se tedy na tři základní simulakra, která v českém veřejném prostoru dominují: EU je jako uskutečněná utopie, socialistické monstrum a jako neoliberalní projekt.

První z těchto simulaker je **pojetí evropské integrace jako uskutečněné utopie**, přičemž úkolem České republiky je tuto utopii akceptovat jako cíl vlastního snažení. Zatímco Evropská unie (staré členské státy) již dosáhla nirvány charakterizované jasně profilovaným a stabilním politickým systémem, rozvinutou občanskou společností, funkčním nezávislým soudnictvím a nulovou korupcí, Česko je vnímáno jako protipól tohoto blaženého stavu. Kořeny tohoto simulakra leží v havlovské tezi raných devadesátých let o návratu do Evropy: „Tragédie střední Evropy“ spočívá v tom, že byla násilně odtržena od svých kořenů a nyní je třeba postkomunistickou Evropu znovu naroubovat na západoevropský strom, který uchoval poklad evropské (nejen politické) kultury v neporušené formě.

Proces rozšiřování EU na východ toto simulakrum ještě umocnil. Byla to Evropská komise, která se prostřednictvím svých hodnotících zpráv stala soudcem nad vyspělostí či zaostalostí kandidátských zemí. Kritériem byla přitom právě blízkost či vzdálenost těchto zemí od značně zidealizované evropské patnáctky. Ještě explicitněji tuto asymetrickou pozici dokládá termín aproximace, tedy přiblížení, jehož se v souvislosti s naším přijetím používalo. Není divu, že tato interpretace je naprosto statická – EU podle ní nejenže už překonala hrozbu války, ale neexistuje zde ani extremismus, ani nacionalistický šovinismus, členské státy jsou zcela funkčními demokraciemi. Jakákoliv změna se tak logicky může týkat pouze nás a Unie působí výhradně jako nehybné gravitační centrum, kolem něhož česká politika tu úspěšněji, tu méně úspěšně krouží. Naše členství pak nepředstavovalo zmizení tohoto simulakra, ale pouze ztrátu jeho dominance. Pro některé politiky i média ovšem rozlišení mezi vyspělou Unií a tragicky nefunkční ČR dodnes zůstává klíčovou politickou tezí: „To, co se děje u nás, by se v Německu/ve Švédsku/v západní Evropě stát nemohlo!“

Další dvě simulakra jsou kritickou reakcí na hegemonní pozici utopické vize EU v devadesátých letech. Evropská integrace se tak náhle stává projektem, jenž je pro českou společnost hrozbou, a pokud se může někdo od někoho něčemu přiučit, tak oni od nás! Nejrozšířenějším obranným simulakrem tohoto typu je **pojetí Evropské unie coby socialistického monstra**, jehož cílem je regulovat a omezovat svobodu občanů ČR. Morální obrat od utopického pohledu nemohl být radikálnější – v prvním je zaostalá a morálně prohnílá česká politika, v druhém je naproti tomu esencí zla evropská integrace. Přestože je toto kritické simulakrum často podporováno pragmatickými argumenty (tj. tvrzením, že unijní systém je neefektivní), jeho

podstata je jasně normativní: jenom v národním rámci je možná skutečná demokracie, a proto je třeba proti všem pokusům o regulaci bránit českou suverenitu.

Ekonomická krize posledních let se stala ideologickým nástrojem, jak toto simulakrum ještě rozšířit na trojčlennou vazbu EU-dirigismus-ekonomický propad: úspěšná politická propaganda hrozící „Řeckem“ nebo všudypřítomné nacházení příčin ekonomické slabosti jižního křídla právě v chybné integrační politice (příjetí společné měny) jsou toho dokladem. Údajně z pohodlně a zbytně státy, hlásící se k evropskému sociálnímu modelu, se v tomto simulakru stávají současně obhájci integrace i viníky ekonomických potíží, jimž musí Unie čelit.

Praktickým důsledkem takového pohledu je obava z jakékoliv další integrace, zejména v politické oblasti. Hlubší politická i fiskální integrace, které EU při boji s krizí přijala, se tak paradoxně stává v očích obhájců tohoto simulakru nikoliv lékem, ale jedem, který krizi zákonitě dále umocní.

Třetí simulakrum se v českém prostředí objevuje ve větší míře až v posledních letech, přestože v jiných zemích (např. ve Francii) je dlouhodobě rozšířené. Jeho jádrem je **představa, že EU není nástrojem socialistické regulace, ale naopak pláštíkem pro prosazování neoliberálního ekonomického řádu**, jehož cílem je odbourání sociálních jistot a vystavení unijního trhu globálnímu kapitalismu. Pojetí Unie jako neoliberálního projektu se tak současně vymezuje proti evropské integraci coby realizované utopii i vůči Bruselu jako protidemokratickému regulátoru. Zatímco v době kolem našeho vstupu do EU jedinou relevantní politickou silou, která tuto perspektivu v českém prostředí obhajovala, byli komunisté, v současnosti nabírá význam tohoto simulakru mediálně na síle. Argumentace tohoto typu je v rostoucí míře patrná především při zdůvodňování kroků, jimiž lídři EU prosazují drastická úsporná opatření v některých členských zemích....

Všechna tři simulakra sdílejí základní slabiny českých úvah o evropské integraci. Především ani jedno není schopno překročit uvažování v kategorii moderních států vestfálského typu – v prvním případě jedny státy napodobují jiné, vyspělejší; ve druhém je ČR suverénním státem odolávajícím regulaci a hájícím svobodu proti jejímu rozpuštění v nadstátním útvaru; a ve třetím je opět stát jedinou bariérou proti přílišné dravosti tržních sil. Zejména u druhých dvou je silně zakořeněna představa, že stát – a pouze stát – dokáže zajistit obranu našich „národních zájmů“. Pokud se zde vůbec úvahy o jiných společenstvích, než je stát, objevují, jsou vždy vnímány jako hrozba. Supranacionální integrace je v druhé i třetí vizi ideologický nepřítel.

To také souvisí s dalším společným rysem, jímž je všudypřítomná dichotomie my-oni. Jednou jsme „my“ zaostalejší, jindy naopak svobodmilovnější než staré členské státy EU, ale v každém případě zde je propast mezi námi a „Bruselem“. Ačkoliv jsme členskou zemí Unie, čeští politici i média o ní referují, jako byla vůči nám vnější – „EU zavedla žárovky“, „EU prosadila nové klece pro slepice“ atd.

Třetím rysem, který všechny tři manipulativní perspektivy sdílejí, je hluboce zakořeněné přesvědčení, že „my“ v zásadě nemůžeme nic změnit. Buď se přizpůsobíme (zlepšíme svou politickou kulturu, akceptujeme hlubší integraci nebo podlehneme ekonomickým tlakům), anebo se budeme ještě nějakou dobu a v posledku neúspěšně a tragicky (jak jinak) těmto změnám bránit. Že bychom se ovšem my sami na „bruselském“ rozhodování nějak prakticky podíleli, to je naprosto vyloučeno. Zde se opět jasně ukazuje, že všechny tři popsané pozice jsou simulakra – rozhodování v Bruselu přece není neovlivnitelným procesem, jakousi obdobou přírodní katastrofy. Naopak čeští zástupci se rozhodovacích procesů v EU aktivně účastní a konečnou podobu politik tak mají možnost ovlivnit, a to v některých oblastech dokonce více, než by čistě proporcionálně odpovídalo velikosti naší země.

Co s tímto neradostným stavem dělat? Je reálné očekávat, že tato simulakra mohou být nahrazena pravdivým a nezkresleným popisem skutečnosti? Stěží. Místo toho je ovšem možné přijít s novou vizí, která nebude předstírat, že je objektivní, hodnotově neutrální, ale naopak přiznává, že je určitou perspektivou, založenou na specifických, jasně artikulovaných hodnotách. Protože jenom vize, která si přízná své hodnotové kořeny, má šanci oslovit občany, pokud tyto hodnoty sdílejí. Opravdu nová a neotřelá vize by ovšem musela překonat tři právě zmíněná slepá místa české debaty o Evropské unii – její státostředný charakter, její posedlost vymezováním se vůči unijní jinakosti a konečně představu o nemožnosti svět kolem nás změnit. To se ale zatím v českém prostředí nedaří.

Právo, příloha Salon, 30. 5. 2013. Kráceno

Ondřej Vaculík

Náš život v pravdě

Konstatovat, že německá náměstí jsou velice úpravná, zvláště teď na jaře, kdy jsou jeden květ, a zvláště třeba ve Švábsku, není nijak originální postřeh. Přesto: Téměř za každou obcí táhnou se políčka a záhony, a chcete-li teď tulipány, samoobslužně si je natrháte a do kasičky připevněné na kůlu vložíte příslušný obnos. V létě prý si takto můžete natrhat třeba jahody nebo načesat rybíz a nikdo vás nekontroluje. A funguje to.

U nás by se možná většina zákazníků snažila kasičku nějak šidit a dříve či později by ji někdo ukradl. U nás by to nešlo. U nás nemohou být ani otevřené kostely. V Německu do nich můžete normálně vstupovat a v mnohých případech si prohlízet originální výtvarná díla, proti ukradení nijak nezabezpečená. Například v Herrenbergu v Stiftskirche takto celá staletí visí raně renesanční obrazy, malované na

dřevě. Můžete až k nim, nikdo si vás nevšímá, žádný prostor není jištěn provazy a alarmem. To ve srovnání s našimi kostely v devadesátých letech pět až sedmkrát vykradenými, dnes zamykanými na sedmero západů, působí jako zázrak.

Obeznamenější čtenář okamžitě zareaguje: žádný zázrak, ale důsledek po staletí upevňované víry. A vskutku, každý druhý starý, hrázděný dům byl nějakým vzdělávacím „stiftem“, církevní školou a institucí reformované, evangelické církve, jež podnes neztratila autoritu. Důsledkem jsou nejen ty nevykradené kasičky, ale například také to, že domy a zahrady nerozdělují žádné ploty. I to je ale známá věc.

Napadlo mě, že náš stát musí být jiný, protože kromě národních a „humanitních ideálů“ vznikl z potřeby rozkladu církve. I jako chabý věřící cítím jedno, že naše „společnost“ (čímž myslím většinový lid) církve rozhodně nerespektuje, v lepším případě je pouze toleruje, ba nyní při tak zvaných církevních restitucích má k nim spíše odpor. Neumím si to vysvětlit jinak, než že odpor k církvi je součástí naší státnosti a nic na tom nezmění ani pan svatý kníže Václav, ani pánové Cyril a Metoděj, natož poustevník Prokop nebo vznešená slečna Anežka. Protože, příznem si, co komu z nás církev v posledních dvaceti letech udělala špatného? V posledních třiceti letech? V posledních čtyřiceti letech? Padesáti letech? Tedy kromě toho, že vám nějaký farář odmítl jen tak pokřtít dítě, když jste si to usmyslili. Vy už jste přeci rákoskou od katechety přes ruce nedostávali.

Já jsem se poněkud vykoupil stovkami hodin dobrovolnické práce na opravě kostelů, aniž bych tušil, že za to od vás, společnosti, dostanu sekularizační odpustek. Lešení kolem kostelů uznáváte – šak se církvi starej –, ale běda, když člověk si troufne vyslovit i jen cosi velice elementárního o Bohu, to se prostor vyprazdňuje jak kolem blázna. Nastolit nějaké biblické téma člověk může mimo prostředí církve tak se dvěma až pěti nejbližšími přáteli, z nichž tři se stejně diví, že nemám na srdci něco důležitějšího.

Nikoli na víře, ale na odporu k církvi vyrostl také náš kult Mistra Jana Husa, jenž se proto tyčí v každém druhém městečku. Správně by společnost, prodchnutá odporem k církvi, měla mít v nelásce také Husa. Byl vzorným představitelem církve, učitelem vyššího ideálu života v Kristu a s Kristem. V Kostnici nechtěl být souzen, chtěl disputovat nad pravostí naší víry, vždyť církve ten ideál vyznávala, věřila v něj. Chtěl, aby se k tomuto nedostižnému ideálu, představovanému Kristem a jeho učení, lidé – a tedy i církve – dobírali v jednotě se svými skutky a životními postoji, preláty nevyjímaje. Nebyl heretik, od Wyclifa se v mnohých ohledech distancoval. Vyznával eucharistii a trval například na zásadě, že „poslušnost papeži a kardinálům má být zachována jen ve věcech shodujících se zákonem Kristovým, ne však v jakémkoli jiném příkazu“. (Wyclif hierarchickou autoritu církve jakožto zprostředkovatele Kristova zákona neuznával.)

Husovi vskutku šlo o pravdivé vyznávání Kristova zákona obávaje se, aby nebyl umenšen či relativizován kontaminací s pragmatickými „pravdami“ pozemskými,

kteře by se od Boha a Kristova učení stále více odkláněly a dovolovaly by různá kupčení ve prospěch osobní nebo církevní hierarchie. Jestliže o tomto kostnický koncil nepřesvědčil, nezbylo mu, než aby za velikost, kvalitu, tedy ideál Božího zákona obětoval svůj život, a tím doložil, že ho nelze rozměňovat ani obejít. Což učinil vzhledem k tomu ideálu, nikoli ze vzdoru k církvi, k jejím představitelům; za takovou obětí mu ti preláti opravdu nestáli.

Naším paradoxem pak je, že za pomoci uctívání Mistra Jana jsme učinili přesně to, kvůli čemu se on – a o rok později i učenec Jeroným Pražský – obětovali: Vyčítajíce církvím, že se o ten Husův ideál a odkaz přou nebo nad ním mudrují, raději jsme ho – život v Kristu (cítíte, jak vám ta tři slova, která ostýchavě píšu, nepříjemně znějí) – „moudře“ vůbec odvrhli, což pokládáme za prozíravé a progresivní; protože k čemu ideál, kerej je stejně nedostiznej, vidte. A to je ten náš „život v pravdě“. Takové společnosti by Husovy pomníky měly vadit více než například mariánský sloup na Staroměstském náměstí, který sice odkazuje ke zbožnosti a uctívání, nikoli tolik k „pravosti víry“ jako Mistr Jan.

Mistrův odkaz v naší většinové společnosti vůbec nijak nerezonuje, zůstal nepochopen jak nikdo – no neměli ti kostniční preláti nakonec pravdu? – čímž se mi Jan stává obzvláště milým, je to můj svatý, kterého si coby katolík zařazují hned za Pannu Marii jako velmi autentického následovníka Kristova. (Snad mi tu troufalost bratři evangelíci prominou.)

Deník Referendum 14. 5. 2013

Zatknutí propagandisty

PROFESORSKÁ KAUZA

Tiskové zprávy rektorátu Univerzity Karlovy

17. 5. 2013

Sdělení rektora k jmenování doc. Putny profesorem

Ministr školství mě telefonicky informoval o tom, že prezident republiky se údajně rozhodl nevyhovět návrhu Vědecké rady Univerzity Karlovy a nejmenovat doc. Mgr. Martina Putnu, Dr., profesorem.

Jde o situaci, která se naprosto vymyká obvyklému postupu, podle něhož odborně podložené a v přísném řízení schválené návrhy univerzity po projednání ve vládě prezident republiky vždy podepsal a nové profesory slavnostně jmenoval.

Pokud by tedy prezident Zeman opravdu návrh Vědecké rady Univerzity Karlovy neakceptoval, aniž by k tomu byly skutečně vážné, objektivní důvody, šlo by o zcela bezprecedentní akt.

Proto jsem se dnes rozhodl písemně požádat prezidenta republiky o zevrubnou informaci k této záležitosti. Nedojde-li k jejímu vyjasnění, předpokládám, že se tímto znevážením odborných hledisek budou zabývat Vědecká rada i Akademický senát UK na svých zasedáních v příštím týdnu.

Prof. Václav Hampl, rektor Univerzity Karlovy

17. 5. 2013

Vyjádření rektora UK (reakce na zprávu ČTK)

V reakci na nejnovější zprávu ČTK, musím kategoricky odmítnout spekulace, že by hlediskem pro jmenování či nejmenování profesorem mohla snad být stanoviska k církevním restitucím, více či méně liberální názory či dokonce sexuální orientace.

Dále, pokud pan prezident opravdu prohlásil, že důvody údajného nejmenování doc. Putny profesorem nyní nezveřejní, protože by ho tím ponížil, musím předpokládat, že se tyto důvody týkají nějakého skutečně závažného morálního pochybení. V opačném případě by nešlo o nic jiného, než o naprosto nepřijatelný mocenský zásah do akademické obce a vnášení nejhorsších aspektů politiky do sfér, kde mají rozhodovat čistě odborná hlediska.

Protože o žádném etickém pochybení doc. Putny ani já, ani Vědecká rada Univerzity Karlovy, ale nepochybně ani profesori z univerzit v kalifornském Berkley, německém Regensburgu a dánském Aarhusu, kteří profesorské řízení doc. Putny

doporučili, nic nevíme, věřím, že pan prezident ještě svůj definitivní postoj zváží, a budu vyčkávat jeho odpověď.

Prof. Václav Hampl, rektor Univerzity Karlovy

22. 5. 2013

Stanovisko rektora Univerzity Karlovy (po schůzce s prezidentem Zemanem)

Dnes v podvečer jsem se sešel s prezidentem Zemanem, kterého jsem v pátek písemně požádal o sdělení důvodů, jež jej vedly ke zveřejněnému úmyslu nejmenovat doc. Putnu profesorem. V témže dopise jsem vyjádřil naději, že se ještě celou věc podaří uspokojivě vyřešit.

Rád bych ocenil, že se pan prezident, po opětovném zvážení všech aspektů a v součinnosti pana ministra školství, nakonec rozhodl nebránit – v souladu se zákonem podanému a odborně doloženému – návrhu Vědecké rady Univerzity Karlovy a pana docenta Putnu po 11. červnu profesorem jmenovat. Je na místě panu prezidentovi za toto nové uvážení poděkovat.

Jsem si jist, že Univerzita Karlova může ve staroslavném Karolinu nabídnout velmi důstojné a noblesní prostředí k tomu, aby v červnu mohlo předání profesorského dekretu z rukou pana profesora Fialy proběhnout.

Velmi děkuji kolegům z akademické obce, kteří se v uplynulých dnech jasně vyjádřili na obranu základních akademických hodnot. Opět se ukázalo, že okamžiky, kdy je takovýchto razantních vystoupení třeba, jsou v této zemi až příliš časté.

Zvláště si cením všech hlasů vně vysokých škol, ať už z Akademie věd, okruhu církevních představitelů či dokonce politické scény, které se neváhaly jednoznačně vymezit proti snaze nahradit přísně odborná kritéria ryze subjektivními hledisky.

Pokud jde o dnešní dohodu prezidenta Zemana a ministra školství o konkrétní změně způsobu jmenování profesorů, předpokládám odbornou, kritickou a otevřenou debatu o tomto rychlonávrhu, nikoliv jeho okamžité prosazování.

Prof. Václav Hampl, rektor Univerzity Karlovy

24. 5. 2013

Usnesení AS UK k jmenování doc. Putny profesorem

Akademický senát Univerzity Karlovy zcela podporuje stanovisko rektora UK zveřejněné po schůzce s prezidentem Zemanem.

AS UK vyjadřuje zklamání nad tím, jak rychle dokázal ministr školství, mládeže a tělovýchovy ustoupit vnějším tlakům a navrhnout změnu v připravované novele zákona o vysokých školách. Zveřejněný záměr zásadně změnit proces jmenování profesorů je v přímém rozporu s dohodou, kterou se podařilo mezi reprezentacemi vysokých škol a ministerstvem dosáhnout. Postup ministerstva v celé kauze vyvolává pochybnosti o tom, zda bude schopno v dalším legislativním procesu hájit pracně dosažený kompromis.

AS UK proto důrazně vyzývá, aby případné návrhy na změny legislativy upravující vysoké školství byly otevřeně projednány se zákonnými reprezentacemi vysokých škol a nebyly omezovány předem stanovenými výsledky.

Miroslav Jašurek

Kam vlastně prezident ustoupil při jmenování Martina C. Putny?

Prezident republiky na tiskovém brífinku společně s ministrem školství oznámil, že podepíše jmenování Martina C. Putny profesorem. Znamená to snad, že Miloš Zeman ustoupil a vysoké školy zvítězily? Tvrdit, že prezident velkoryse uznal chybu, je hluboký omyl.

Miloš Zeman si totiž položil hned několik podmínek, které musejí být splněny. První z nich je to, že jmenovací dekret předá docentu Putnovi nikoliv on sám, ale ministr školství Petr Fiala. Druhou podmínkou je změna vysokoškolského zákona, která do budoucna uloží jmenování profesorů nikoliv prezidentu republiky, ale ministrovi školství.

Proč vlastně jmenuje profesory prezident republiky?

Proces jmenování profesorů začíná na fakultě, návrh na jmenování profesorem po splnění všech náležitostí schvaluje vědecká rada vysoké školy. Rektor jej pak předkládá prezidentu republiky prostřednictvím ministra školství. Vysokoškolský zákon hovoří v této věci jasně – prezident republiky člověka, která je popsanou procedurou navržen na profesora, jmenuje. Prezident tak má dnes v procesu jmenování profesorů formální a symbolický charakter. Kvalitu osobnosti navržené na profesora garantuje vysoká škola – a také za ni nese odpovědnost.

Účast prezidenta republiky na celé proceduře má jiný smysl než být kontrolorem vysoké školy. Prezident republiky jmenováním univerzitních profesorů stvrzuje, že se jedná o výjimečné osobnosti, které jsou povahou své práce pro společnost velmi důležité. Tato významnost se veřejně manifestuje právě tím, že jsou jmenovány

samotnou hlavou státu – autoritou, která by měla být nad jiné respektovaná a která takovou významnost může garantovat.

V českém vysokoškolském prostředí již delší dobu probíhá debata o zrušení profesorských titulů a zavedení profesur jako pracovních pozic. Profesorský titul by pak byl vázán pouze na pracovní místo na konkrétní vysoké škole – a dotyčný „profesor“ by jej mohl používat pouze po tu dobu, kdy by takovou pracovní pozici zastával. Česká vysokoškolská reprezentace zrušení profesorských titulů a jejich nahrazení pracovním místem odmítla. Není proto ani součástí aktuálně připravované novely vysokoškolského zákona. O reformu profesur však v „kauze“ Putna ve skutečnosti vůbec nejde.

Kdo stanoví pravidla hry?

Miloš Zeman totiž do celého procesu jmenování profesorů vnesl novou logiku. Prohlásil, že pokud vysoké školy chtějí, aby jejich profesory jmenoval prezident, musejí se smířit s tím, že o návrzích bude chtít spolurozhodovat. Prezident doslova prohlásil: když si vysoké školy nepřejí, aby o návrzích fakticky rozhodoval, nemohou chtít, aby profesory jmenoval. Přímo volený prezident podle něj není žádný „stroj na podpisy“. To je nejen přímé odmítnutí symbolické role prezidenta republiky jako garanta autorit akademického světa, ale i výrazný průlom do povahy české demokracie.

Po přijetí zákona o přímé volbě prezidenta se totiž nezměnila ani ústava, ani zákon o vysokých školách. Podle ústavy je prezident hlavou státu, ovšem státu demokratického, založeného na platných zákonech. Je zcela nepřijatelné, aby se nejvyšší státní představitel rozhodl, že některé věci, které mu zákony České republiky ukládají, nechce nebo nebude dělat jenom proto, že se tak prostě rozhodl. Přímo volený prezident ale nenahrazuje parlament ani vládu – a zákony platí stejně pro všechny.

Jistě, pane ministře?

Do jmenování profesorů ovšem nevstupuje pouze prezident republiky, ale také ministr školství, jehož prostřednictvím je návrh na jmenování podáván prezidentovi. Ministr tak fakticky zodpovídá za to, že návrh na jmenování je prezidentovi řádně předložen. Ministr Fiala se snažil vzbudit dojem, že usiloval o co nejlepší vyřešení celé situace. Jaký je ale skutečný výsledek ministryny nepochybně dobře míněné snahy?

Výsledkem jsou dvě neblahé dohody. První – na jmenování Martina C. Putny, jemuž předá jmenovací dekret ministr někde v ústraní. Druhá – na změně vysokoškolského zákona tak, aby profesory napříště nejmenoval prezident republiky, ale ministr školství. Způsob Putnova jmenování je ovšem nedůstojný nejen pro Putnu samotného, ale pro celou akademickou obec – prezident republiky sice nakonec zákon dodržel, ale takovým způsobem, aby bylo všem jasné, že pro něj jako hlavu státu Putna žádným profesorem není. Smysl ustanovení zákona, podle kterého má prezident jmenovat profesory, tak vlastně naplněn nebyl.

Návrh, aby profesory již nejmenoval prezident, ale ministr, se pak jeví jako ne-systémový a výrazně účelový. Nezvyšil by autonomii vysokých škol, ale politické zá-sahy do jejich činnosti. Ministr není hlavou státu, ministr je reprezentant politické vlády. A nezapomínejme, že před rokem a něco vládl na ministerstvu školství jis-tý Josef Dobeš a jeho šéfporadce Ladislav Bátora. Jak by vypadal proces jmenování Martina C. Putny v takovém případě? Vyzvedl by si jmenovací dekret na podatelně, nebo rovnou v místech, kam pan Bátora poslal všechny intelektuály?

Kam až „ustoupí“ svévole?

Zásadní však není věčná podstata návrhu na změnu zákona, ale způsob, jakým návrh vznikl. Prezident republiky se rozhodl, že některé věci dělat nechce a nebude – a člen vlády mu okamžitě a bez jakékoliv veřejné diskuse vyhoví. Český ústavní systém při-tom stále stojí na tom, že jsme parlamentní republika, jejímž vrcholným orgánem vý-konné moci je vláda, nikoliv prezident. Miloš Zeman se očividně s vervou pustil do toho, aby tento systém změnil. Výrok o tom, že není strojem na podpisy, jasně uka-zuje, že ústavní povinnosti hodlá změnit ve vlastní, svévolná rozhodnutí – anebo je přenést na ty, kteří s rolí strojů řízených mocným inženýrem nebudou mít problém.

Na konci roku bude před prezidentem stát další „strojová“ úloha – bude jmeno-vat rektory více než deseti veřejných vysokých škol. Ústupek ministra školství před-stavuje nebezpečný precedens. Co když Miloš Zeman přijde na to, že se mu někteří nelíbí nebo nevhodně vystupují na veřejnosti? Dodrží zákon – nebo si vynutí sku-tečnou moc rozhodovat o poměrech na vysokých školách?

Aktualne.cz 22. 5. 2013

Jiří Přibáň

Odluka vědy od státu?

Vysoké školy se bez prezidentského jmenování profesorů obejdou

K hanbě lidí je známo, že zákony hry jsou jediné, které jsou všude správné, jasné, neporušitelné a které se dodržují, píše Voltaire ve Filozofickém slovníku a staví hru v šachy, která uspokojuje všechny hráče, do protikladu k zákonům politickým, je-jichž účelem je údajně jen prospěch mocných. Kdo však sledoval aféru související s jmenováním docenta Putny profesorem, musel nabyt dojmu, že i podle tak poli-tického zákona, jakým je ústava, lze sehrát absurdní hru, jejíž hlavní obětí může být především sama moc, zatímco diváci a aktéři si přišli na své.

Prezident republiky nejprve odmítl Martina Putnu jmenovat s tajuplným vysvět-lením, že důvody nebude uvádět veřejně, aby dotyčného neponižoval. Tím ale jen

podnítl divoké spekulace, na jejichž konci bylo jako hlavní důvod uvedeno Putnovu údajně nevhodné veřejné vystupování. Mezitím se na obranu svého pedagoga razantně postavila Univerzita Karlova v čele s rektorem a když se schylovalo k blamáži mezinárodního rozsahu, prezident Zeman nejenže přišel s kompromisním řešením, ale současně navrhl změnu, podle které by napříště prezident profesory jmenovat neměl.

Původní domněnka, že prezident si chce v tomto případě přizpůsobit pravidla hry ve svůj prospěch, se nakonec proměnila v překvapivé zjištění, že se ve skutečnosti této hry vůbec nechce účastnit.

Obstrukce není východisko

Z právního hlediska byl přitom celý konflikt banální, stejně jako nekonečné úvahy o tom, kde jsou hranice prezidentského aktivismu. Na rozdíl od Voltaira a dalších osvícenců víme, že lidské zákony nikdy nebudou zcela jasné nebo jednoznačné, a proto záleží především na jejich interpretaci a způsobu, jakým budou jednotliví aktéři literu zákonů naplňovat. O ústavě a ústavních činitelích to platí dvojnásob. Žádný prezident proto jistě nebude chtít hrát pouhou roli „poštáka“, ale přitom zrovna případ Putna ukazuje, jak by se i sebeaktivističtější prezident dostal dříve či později do ústavního sporu, který by neměl šanci vyhrát. Pravomoc jmenovat profesory totiž prezidentovi přísluší na základě vysokoškolského zákona a k platnosti je podle ústavy nutná kontrasignace předsedy vlády nebo jím pověřeného ministra, tj. v tomto konkrétním případě ministra školství. Udělování profesorského titulu se řídí odbornými kritérii a zákon neřeší možnost, že by prezident kandidáta na profesora nejmenoval. Představa, že by prezident mohl revidovat odborné závěry vědeckých rad univerzit a jednotlivé kandidáty posuzovat z hlediska jejich mravní způsobilosti, je přitom absurdní.

Možnost, že by prezident bez udání důvodu kandidáta odmítl jmenovat, by tak nepochybně vedla ke sporu, který by nejspíš skončil velmi podobně jako kdysi spor mezi prezidentem Klausem a soudním čekatelem Langrem. I hrubá právní metoda analogie ukazuje, že soud by prezidentu Zemanovi uložil povinnost odůvodnit své rozhodnutí. Tím by se prezident dostal do těžké pozice, ve které by mu nakonec zbývala jen možnost ignorovat justici. Nešlo by tedy o nějaký zvláštní případ prezidentského aktivismu, ale zcela prostě o ústavní obstrukci.

Radikální řešení

Nejmenování kandidáta profesorem je tak naprosto výjimečná situace, na kterou reagovala Univerzita Karlova jediným správným způsobem, když od prezidenta požadovala sdělení důvodů v případě docenta Putny a současně její rektor vyslovil předpoklad, že musí jít o důvody velmi závažné a objektivní povahy. Potenciálně závažný spor mezi prezidentem a akademickou obcí ovšem Miloš Zeman nakonec vyřešil

radikálně, když této obci sdělil, že o jmenování profesorů ve skutečnosti vůbec nestojí. S odůvodněním, že se jedná o feudální přežitek, prezident země fakticky navrhl provést i symbolickou odluku vědy od státu. Aféra, která se od samého začátku rýsovala jako zasahování do univerzitních svobod a autonomie, tak paradoxně končí jako výzva vysokým školám, aby se přestaly přihřívat na výsluní ústavní moci.

V zemi, ve které tolik politiků pocituje silnou touhu pořizovat si doktorské nebo profesorské tituly i za často velmi pochybných okolností, by měla akademická obec takovou výzvu přijmout. Privilegium akademických svobod nezajišťuje hlava státu, ale ústava, a proto se vysoké školy bez prezidentského jmenování profesorů dost dobře obejdou. Univerzitní profesory by to navíc mohlo zbavit hned dvou nebezpečných pokusů. Prvním z nich je podlézání mocným v očekávání, že i oni budou moci zastávat nebo přinejmenším ovlivňovat důležité veřejné funkce. Druhým je představa, že profesorský hlas je hlavním kritickým hlasem veřejnosti, ne-li přímo jejím morálním svědomím.

Vysokoškolští pedagogové nemají být funkcionáři politiků, a už vůbec ne funkcionáři lidstva. O to patrnější ovšem je, že každý útok na akademické svobody zpravidla bezprostředně souvisí i s útokem na ústavní svobody jako například svobodu projevu.

Svoboda, nebo servilnost?

Model, ve kterém si profesory jmenují samy univerzity, je správný, i když povede ke ztrátě společenské prestiže samotného titulu. Prestiž si má ale každý vědec vydobýt vlastním dílem, a ne nějakou obecnou hodností.

Zvláštní obavy ovšem vzbuzuje ochota ministerstva školství okamžitě tuto nahodilou prezidentskou iniciativu zapracovat do připravované novely vysokoškolského zákona, a to bez předchozí diskuze s vysokými školami. Výzva prezidenta, že nechce nadále hrát hru na symbolickou symbiózu mezi ústavní mocí a vědou, tak dostává po skončení celé aféry především podobu rozporu mezi svobodou a servilností, který prostupuje zrovna tak univerzitami jako i ústavními institucemi. Ani v této hře ale nelze uspokojit všechny, jak si kdysi myslel Voltaire.

Lidové noviny 28. 5. 2013

Studie hlav

ALMA MATER

O DOBÁCH PŘÍZNIVÝCH
A
BUDOUCÍM ZÁKONU

Na slavnostním shromáždění v Karolinu oslavila 3. dubna Univerzita Karlova v Praze 665. výročí založení. Hlavní projev přednesl rektor UK prof. V. Hampl. Mezi hosty byl prorektor vídeňské univerzity profesor Heinz Fassmann, Jerzy Skucinski z Jagellonské univerzity, rektori českých vysokých škol, političtí představitelé ČR a zahraniční velvyslanci.

Na setkání udělil rektor Hampl cenu Miloslav Petruska pracovníkům Ústavu částicové a jaderné fyziky Matematicko-fyzikální fakulty UK, podílejícím se na experimentu ATLAS v CERN. Pro Cenu Bedřicha Hrozného za tvůrčí počín přišli archeologové z FF UK, kteří v egyptském Abúsíru objevili sochy vysokých hodnostářů. Dalším oceněným byl prof. Vojtěch Jarošík z Přírodovědecké fakulty UK za významný přínos k rozvoji invazní biologie a zejména za objevy vysvětlujícími příčiny úspěchu nepůvodních druhů a jejich dopadu na přírodní ekosystémy.

Václav Hampl

Co je ciceronským dobrem, dobou příznivou a šťastnou

Projev rektora UK k 665. výročí založení Univerzity Karlovy

Vzpomínka na slavné výročí Univerzity je vždy důvodem k ohlédnutí. Nejde ale jen o to povzbudit se a inspirovat výčtem jejích slavných chvil, o připomenutí řady slavných mužů i slavných žen: Ti všichni formovali profil naší univerzity, ti všichni přispívali k tomu, že pražské vysoké učení bylo jednou z klíčových kulturních, vědeckých a identitotvorných institucí. Jde ale i o důrazné připomenutí, že Univerzita Karlova představuje jedno z nejvýznamnějších a trvale nejsilnějších pout, jímž je tato země spojena s tradicí i dneškem evropské kultury, vědy a společenské sebereflexe.

Někdy si možná ani neuvědomujeme, kolika vazbami jsme jako akademická obec, jako učitelé i studenti spojeni s dávnou minulostí našeho kontinentu. Symbolicky stačí zmínit známou pozdravnou sentenci, s níž tradičně ukončujeme slavnostní zasedání akademické obce: **Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit.**

Je to přání opravdu pěkně staré: tuto formulaci napsal Marcus Tullius Cicero někdy na přelomu let 45 a 44 před naším letopočtem. Užil ji ve spisu *De Divinatione* čili *O věštění*. Je to přání, ať „Všechno dobré, příznivé a šťastné je požehnáno!“ Už ve starověkém Římě byla pak tímto jeho výrokem zahajována zasedání senátu i dalších významných grémií. Světovládný Řím nepřežil svou moc, slávu a arogan-

ci – zeslábl a byl rozvrácen. Ciceronův spis, a tedy i tento slavný výrok, však přežil staletí. V 16. století humanisté nadšeně objevovali poklady antické kultury a oživil i užívání tohoto přání. Od přelomu 16. a 17. století nacházíme tuto sentenci na významných písemnostech pražské univerzity. Provází nás tedy od časů císaře Rudolfa II. dodnes.

Co nám ale Cicero a především naši pražští renesanční předchůdci tímto způsobem vlastně vzkazují? Je to pouze elegantní formální přání? Nebo s ním můžeme spojit něco hlubšího a pro univerzitu podstatného? **K čemu nám žehnají, čím nás to vlastně z hlubin času pověřují naši předchůdci?**

Vše dobré, příznivé a šťastné má být požehnáno! Co je ale dobré, příznivé a šťastné pro univerzitu a její živou, tvůrčí a ovšem s potížemi všedního dne stále znovu zápasící akademickou obec? Co je dobré pro její učitele a co příznivé pro její studenty? Samozřejmě by univerzita jako celek mohla na prvním místě volat po větším **porozumění a podpoře ze strany státu**, garanta naší právní i hmotné existence. Jeho jménem již otec zakladatel naší univerzity Karel IV. roku 1348 slíbil pečovat o univerzitní provoz a rozkvět. A on sám to také skutečně dělal. Mělo se tak dít ku prospěchu obyvatel tehdejší Svaté říše římské, rozprostírající se od severní Itálie až k pobřeží Severního moře, od Rýna až po Balt, především však král Karel kázel hýčkat univerzitu pro dobro obyvatel českého království, jehož je naše republika historickou dědičkou. Český stát by se proto měl trvale snažit dostat svým dávným, velmi aktuálně však artikulovaným závazkům a poskytovat univerzitě co největší jistotu a stabilitu pro její učitelské, vědecké, expertní i širě společenské působení. Karel IV. to tehdy myslel opravdu vážně: péči i dohled nad univerzitou symbolicky vložil do rukou hlavního zemského patrona, svatého Václava, vším lidem uznávaného garanta zemského míru a spravedlnosti, jak dodnes velmi názorně vidíme na nám drahém motivu univerzitní pečeti, na rektorském řetězu i na goblenu v této aule.

Blížkost univerzity politice, vědomí enormního významu pražské univerzity pro český stát a jeho působení však někdy může mít pro univerzitu důsledky, které nelze nazvat skutečným požehnáním: Když král Václav IV. roku 1409 v rámci vnitřních konkurencí na univerzitě vyslyšel volání jedné univerzitní frakce a posílil český univerzitní národ na úkor ostatních, mělo to za důsledek odchod velké části zahraničních studentů i profesorů. Především však byla vážně poškozena autonomie univerzitní obce. Z nezávislé, svou podstatou internacionální akademické instituce se tak stala pro národní českou společnost sice pořád mimořádně významná, ale svým vlivem právě jen v českém prostředí působící škola. Český vývoj tu o více než století předběhl reformační osud většiny evropských univerzit. Je to historická kapitola nesporně slavná, ale i varovná. **To, co je na první pohled slavně dobré pro národní společenství, může se – a kritické hlasy dnešních historiků středověku to dokládají – stát něčím, co akademickou obec omezuje, co ji vede do provinční uzavřenosti.**

Bezmála o půl tisíciletí později se rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou větev v roce 1882 stalo také velkým a nezpochybnitelným úspěchem české národně politické a kulturní emancipace. Česká univerzita významnou měrou přispěla ke vzestupu českého národa do pozice úspěšného špičkového politického hráče v soutěži o vedoucí mocenské postavení ve starém Rakousku počátku 20. století. České politické elity, které sebevědomě prosazovaly národní zájmy ve staré monarchii a po roce 1918 úspěšně etablovaly Československou republiku jako moderní demokratický stát, také byly ve své většině absolventy naší univerzity!

A přece – sledujeme-li mezinárodní vědecké uplatnění tehdejší univerzity – dosahovala ta menší, v zemské společnosti daleko slaběji zakotvená německo-židovská větev naší univerzity v mnoha oborech významnějších výzkumných úspěchů a mezinárodního ohlasu než její větší česká sestra. Měla to možná snazší s udržením zahraničních kontaktů a kooperací, ale musela také hodně vykonat pro potvrzení své evropsky unikátní menšinové existence. A na pražské německé univerzitě také neležela tak ohromná zodpovědnost za rozvoj a kultivaci národní společnosti jako na české univerzitě. Ale přesto: **ve špičkové mezinárodní vědě platí pouze kvalita, originalita a vědecká nezpochybnitelnost co možná pravidelně předkládaných badatelských výsledků.**

Toto jisté napětí mezi společenskou funkcí univerzity na jedné straně a jejím badatelským posláním na straně druhé je do jisté míry i naším dnešním dilematem. Měli bychom být tak světově úspěšní jako Albert Einstein, jako Roman Jakobson nebo jako Gerty a Carl Coriovi, když zmíním několik představitelů německé pražské univerzity, ale zároveň na nás leží úkoly, kterým museli velkou část své tvůrčí kapacity a času obětovat takoví autoři jako Tomáš Masaryk, Jan Gebauer nebo Josef Šusta. Univerzita není jen špičkovou vědeckou dílnou, klubem osobností, toužících po rozmnožení vědění, ale nadále zůstává také klíčovou národní institucí, která by měla soustavně připravovat a po všech stránkách kultivovat elity české společnosti.

Hovoříme-li pak o přípravě příštích elit společnosti, nejde nám jen o jejich odborné vyškolení, o to, aby získaly samostatnost úsudku a našly odvahu k přijímání závažných a relevantních rozhodnutí, když je jich třeba. Ve stejné míře nám ale **jde též o morální utváření příštích vedoucích osobností, ať již univerzity nebo naší společnosti.**

Souvisí to velmi těsně s tím, že univerzita nemůže – a to ve svém nejvlastnějším zájmu – tolerovat podvod. To je něco, co ohrožuje jak věrohodnost výsledků vědeckého výzkumu, tak autoritu pedagogického procesu předávání znalostí, dovedností a kompetencí, onen klíčové významný trénink zvědavé otevřenosti vůči problémům, které zkoumáme. Právě proto je zcela praktickým potřebným rámcem našeho konání zodpovědnost a etika. Ta je podmínkou smysluplné existence univerzity, ta je základem naší produktivní koexistence jako badatelů, učitelů, studentů i akademických představitelů. Proto v této době vrcholí příprava etického kodexu Univerzity Karlovy.

Foto iForum

Taková norma je nám i těm, které vychováváme, v dnešní době velmi potřebná jako orientační opora. Nemohu však nepřipomenout znovu a důrazně, že ten klíčový etický korektor by měl každý z nás mít již zakódovaný v sobě, v hloubce své duše a svědomí, kde rozlišujeme mezi dobrem a zlem.

Je tím ciceronským dobrem, dobou příznivou a šťastnou jen ten čas, kdy můžeme svobodně a úspěšně bádát, co nejvelkoryseji experimentovat, v klidu psát a formulovat své teorie? Nebo je pro každého z nás dobrým obdobím také čas, kdy se nasazujeme pro naši alma mater, respektive kdy obec Univerzity Karlovy může co nejvíce vykonat pro tuto zemi a její společnost? Jsem přesvědčen, že **stejně jako dosahování výšin vědy jsou pro univerzitu významné i ty okamžiky dějin, kdy se společenství akademických občanů tak jako v listopadu 1989 dokáže postavit lidské hlouposti a nízkosti a s oporou ve své velké akademické kompetenci hájit demokracii, ono „obecně dobré“, jak to před staletími formuloval profesor této univerzity Daniel Adam z Velešlavína!**

Nejde přitom jen o výjimečné přelomy světových dějin: slušnou porci odvahy k pravdě a k hájení pravdy od nás žádá i běžná každodennost. Zažili jsme v nedávných měsících na zdánlivě nejvyšší občanské úrovni demokratického státu opakovaně drasticky exemplární až šokující příklady užívání lži místo argumentu a vytváření konfrontačního rámce místo snahy o nalezení a uplatnění lepších důkazů.

Metody a postupy, s nimiž jsme byli konfrontováni v nejvyšší české politice, jsou tak přímo didaktickým příkladem toho, co by na naší univerzitě nikdy místo mít nemělo. Pokusme se tuto negativní zkušenost reflektovat při našem každodenním rozhodování i při spolupráci se studenty.

A co je dobré z pohledu studentů? Pragmatismus posledních let dovedl některé studenty k přesvědčení, k názoru, ve kterém je bohužel utvrzují někteří veřejně činní odborníci, přičemž toto slovo bych spíše dal do uvozovek, že totiž podstatným, ne-li jediným účelem studia je získání diplomu jako vstupenky do otevřené kariérního ringu. Dobro je v tomto účelově degenerovaném kontextu identické s rychlostí a snadností, s níž je tohoto cíle dosahováno. Ale přesto zůstává našťestí nikoliv zanedbatelná část studentů, kteří si pod dobrým, šťastným a požehnaným studiem představují především kontakt s výjimečnými osobnostmi. Ti skuteční univerzitní profesori totiž dokážou brát své studenty s sebou na dobrodružnou pouť vědeckým výzkumem. A většina z nich své žáky dokonce ani po absolutoriu nevymaže z paměti a nadále plní roli akademických rádců příští vědecké, učitelské, i v tzv. praktickém životě, aktivní generace.

Takto vychovaní studenti jsou nejen naší každodenní radostí a ozdobou naší alma mater, ale i její nadějí do příštích let. Má-li v ozvěně Ciceronova spisku zaznít nějaké proroctví, když už je to spisek o věštění, pak nejspíš takové, že **Univerzita Karlova bude slavnou a moudrou oporou české společnosti a evropské vědy, dokud bude mít zaujaté studenty a dokud bude ochotna a schopna tento svůj nejcennější kapitál kultivovat a zúročovat, uplatňovat ho na evropském a globálním tržišti kritické akademické moudrosti.**

Dobro, přízeň bohů či nebes a štěstí má tak pro naši univerzitu celou řadu facet. Každá univerzitní generace musí otázku po jejich významu a konkretizaci odpovídat po svém a v souhlasu s nároky i problémy své doby. Štěstí není akademicky přepočítatelné na počty publikací, citací, patentů a bodů. Bádat, psát a učit je především radost. Dokud ji dokážeme pociťovat – navzdory mnohdy tíživým problémům všedních dní – neseme dál tradici více než dvou tisícileté evropského duchovního úsilí a tisícileté univerzitní myšlenky.

V posledních letech jsme byli opakovaně konfrontováni s výpady politiků, kteří opustili pole morálky a zodpovědnosti. Maskovali to posměšky na adresu všech, kdo se snaží setrvat na cestě k pravdě. Kryli to ironickými výroky vůči těm, kdo s láskou v srdci kultivují metody hledání a udržování pravdy v konfrontaci se stíny lži a nenávisti. **Pro dobro akademické obce i české společnosti: Zůstaňme přesto na této cestě. Hledání pravdy a vážná diskuse o možnostech jejího kultivování je přece tím prapůvodním, nejvlastnějším a stále platným a trvalým úkolem akademického společenství!**

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit.

Petr Fiala

A co dělají vaše děti? Také studují?

Z rozhovoru s ministrem školství

Zákon o VŠ se hrne do finále, výhrady k němu se týkají akreditací a postavení správních rad a rektorů. Jak se s nimi vypořádáte?

Návrh novely je výsledek společné práce nejen lidí z ministerstva, ale i kolegů z reprezentací VŠ. Mám z toho radost. V řadě věcí jsme se posunuli k dobrému řešení. Určitě se nepodaří dosáhnout úplné shody a bylo by to i divné při tom množství postojů z různých akademických pozic. Dosáhli jsme velmi vyváženého kompromisu. Připomínky se budeme snažit vypořádat tak, abychom všechno, co je možné vylepšit, ještě vylepšili.

Kdy by mohl jít do Sněmovny?

Na konci června bych chtěl předložit zákon do vlády a pak to bude probíhat standardním procesem. Není důležité, jestli bude zákon předložen o měsíc dřív nebo později, ale aby byl kvalitní.

Z úst politiků občas zní jakási nostalgie po první republice, kdy maturitu mělo jen pár procent z elit. Je to dobře, nebo špatně? I učeň, který se připravuje na maturitu, přece nemůže být vzděláním nepolíben. A se vzděláním roste konkurenceschopnost jedince, naopak méně vzdělání jsou manipulativnější...

Stejně tak lze otázku rozšířit na VŠ, i tady má spousta lidí pocit, že je tam příliš mnoho studentů. Často se jich ptám: „A co dělají vaše děti? Nestudují taky náhodou? Má se to týkat jen těch druhých, kteří nemají mít přístup ke vzdělání?“

Srovnání s první republikou není tak jednoduché, stejně bychom se mohli ptát, kolik lidí mělo tehdy auto. Společnost se prostě nějakým způsobem vyvíjí, a to platí nejen pro české prostředí. Nejsme na tom nijak zvláštně, naopak podíl lidí se vzděláním pořád nedosahuje průměru Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

Nemusíme slepě kopírovat, ale měli bychom se dívat, kam jdou společnosti, které mají v mnoha ohledech velmi podobné rysy. Že se zvyšuje počet lidí, kteří prodou poměrně širokým středoškolským vzděláním, to je prostě fakt. Nevyžaduje si to jenom trh práce, ale způsob, jakým je společnost organizována.

Konkrétněji?

Vezměte si, jak je dnes důležité komunikovat, ovládat informační technologie, umět jazyky. Toto vzdělání zprostředkovává škola. Společnost má být spíš hrdá na

to, že dokážeme poskytnout vzdělání co největšímu počtu lidí. Chtěl bych poukázat na to, že jednou z podstatných charakteristik moderní české společnosti, jak se vyvíjela od 19. století, je velká úcta ke vzdělání. Naši předkové se skládali, aby mohli založit střední školu. Včetně dělníků bojovali za zřízení druhé české univerzity, aby jejich děti mohly studovat. Na tuto tradici bychom měli být hrdi.

Že naše děti mohou studovat, je samozřejmě dobře. To, že vzdělání je jiné, že univerzita a střední škola jsou jiné v době, kdy jimi prochází 70 procent populačního ročníku než v době, kdy jimi procházelo pár procent, to je jasné, ale to neznamená, že je to špatné, právě naopak. Měli bychom si toho vážit.

Na změny jsou třeba i peníze. Například u školní inspekce neformálně zaznělo, že by pomohlo zvýšit plat pedagogů na 50 tisíc. Jak chcete zvýšit prestiž učitelského povolání?

Je pravda, že chceme-li zatraktivnit povolání učitele, tak to musíme dělat i finančními nástroji. Je ale také pravda, že to nestačí. V tom často zmiňovaném Finsku se plat učitelů tolik nevymyká, přesto má toto povolání mimořádnou prestiž...

Učitelé také musejí vidět, že se vyplácí, když na sobě pracují, když se dále vzdělávají, když mají dobré výsledky. To je také velmi důležité pro prestiž profese.

Zatím je situace u nás a hlavně současná tendence velmi znepokojivá. Máme čtvrtý nejstarší pedagogický sbor v EU, který ještě rychle stárne, s tím musíme něco udělat.

Jiří Mach

„Povinná maturita z matematiky nejdřív v roce 2020, říká Petr Fiala.“

Právo, 29. 5. 2013

Po uzávěrci

Usnesení předsednictva AS UK ze dne 18. června 2013

Další pokračování přípravy tzv. „věcné“ novely vysokoškolského zákona ztratilo aktuálním vývojem na úrovni vlády ČR na věrohodnosti. Nelze očekávat, že vláda v demisi bude dostatečnou zárukou dodržení těžce vyjednaného kompromisu, který ministr školství Petr Fiala veřejně garantoval osobou předsedy vlády Petra Nečase.

Současná situace nenastala vinou Univerzity Karlovy, která se prostřednictvím svých zástupců v reprezentacích vysokých škol aktivně zapojila do dlouhodobé a intenzivní práce na přípravě novely vysokoškolského zákona.

Mgr. Václav Hájek, tiskový mluvčí UK

Rada vysokých škol podotýká k novele zákona

Ze zprávy o mimořádném zasedání předsednictva RVŠ dne 9. května 2013

Předseda pracovní komise Rady VŠ pro strategie a rozvoj VŠ RNDr. Popela sdělil, že členové předsednictva Rady VŠ obdrželi tabulku shrnující výsledky jednání o připomínkách k paragrafovému znění novely zákona o VŠ.

Předsednictvo Rady VŠ bere na vědomí podrobně zpracované podkladové materiály z jednání členů předsednictva a komisí na základě ústních i písemných připomínek z RVŠ.

Rada VŠ přijala připomínky k novele VŠ zákona ve znění ze dne 22. dubna 2013 a ukládá předsedovi RVŠ tyto připomínky (*podle čtk je jich na 150 – pozn. VNR*) zaslat Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy.

Rada VŠ konstatuje, že následující připomínky schválené na Sněmu RVŠ dne 21. února 2013 nebyly v návrhu změn zákonů ze dne 22. 4. zohledněny:

1. Nahradit názvy „akademický“ a „výzkumný“ profil výstižnějšími. Zahrnout do profilů specifika uměleckých oborů.
2. Zapojení reprezentací do schvalování členů databáze odborníků (schvalování, nikoli jen veto) a časové omezení mandátu členů uvedených v databázi NAA.
3. Vstup reprezentace do tvorby seznamu oblastí vzdělávání.
4. Vyřešit zodpovědnost členů NAA za přijatá rozhodnutí.
5. Zajištění průhlednosti, předvídatelnosti a stability akreditačních procesů již v paragrafovém znění.
6. Ustanovit povinnost existence samosprávného orgánu typu AS na všech typech vysokých škol.
7. Zachování samosprávných pravomocí fakult.
8. Již v novele popsat proces, role indikátorů a stran při vyjednávání kontraktů v obdobné podrobnosti jako v případě akreditací.
9. Participaci reprezentací na tvorbě podzákoných předpisů.

Problematika akreditace a kvality tvoří podstatnou část novely zákona o VŠ. Pro zabezpečování a hodnocení kvality se uznává jako závazný boloňský dokument „European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area“ (ESG). Ústřední ideou tohoto dokumentu je stanovisko, že za svou kvalitu je v daných vnějších podmínkách zodpovědná vždy sama vysoká škola, kde se kvalita komplexně vytváří a rozvíjí. Předsednictvo RVŠ proto žádá, aby tato myšlenka byla uznána za zásadní a nosnou i v předkládané novele, tj. aby vysokým školám byla v procesech akreditace a hodnocení kvality dáována vysoká odpovědnost, ale zároveň jim byla přiznávána vysoká míra autonomie, akademických svobod a důvěryhodnosti.

Fialův úřad se chová jako pejsek s kočičkou

Ministerstvo školství pod Petrem Fialou změnilo postup v přípravě klíčových norem – namísto dřívějšího předložení dokumentu a následné diskuze o něm nyní nejprve jedná a poté sepisuje. Jak hodnotíte postup ministerstva z pohledu účastníka těchto jednání?

Z toho, co ministerstvo předložilo, i způsobu, jakým doposud jednání vedlo, bych to připodobnil k tomu, když pejsek s kočičkou vařili dort. Jeho úředníci vědí, že potřebují něco udělat, a tak změny, které se do toho dávají, mají zejména nyní, v paragrafovaném znění, charakter toho, že se „teď hodí tři kostky cukru, potom se přidají čtyři škvarečky“ a tak podobně.

Ministerstvo počítá s předložením novely vysokoškolského zákona na vládu v květnu. V jakém stavu tento dokument je?

Mají se dělat poznámky k textu, který nemá z hlediska způsobu přípravy ani jeho podoby elementární náležitosti toho, jak má vypadat příprava zákona. To, co ministerstvo podalo, není paragrafovaným zněním novely zákona – minimálně by tam musela být důvodová zpráva, museli by se vypořádat s tím, proč současné znění zákona není dostatečné a má se vytvářet něco nového – aby nedocházelo k „zaplevelování“ právního řádu. Nic z tohoto neudělali. Toto se nedá dát Legislativní radě vlády nebo Parlamentu. Způsob přípravy zákonů není samoučelný a má svou logiku. Způsob, jakým ministerstvo tento zákon připravuje, je ukázkou toho, jak se to dělat nemá.

Která bolestivá místa tato novela řeší a co je naopak podle vás „nad plán“?

Obecný cíl, tedy zlepšování kvality vysokých škol, je věcně v pořádku. Na druhou stranu toho můžeme dosáhnout napsáním zákonné normy, která bude všechno řešit, nebo se podíváme na jednotlivé problémové body a zjišťujeme, zda nejsou řešitelné v rámci současného zákona.

Myslím si, že změny spojené se změnami postavení a pravomocí rektorů jsou směs zbytné – vše je možné již v současnosti udělat, pouze to předpokládá určitý dialog uvnitř dané školy a jakousi mobilizaci, aby rektor na svou stranu získal ony „rozhodující hráče“. Představa, že se to spraví pravomocí takové věci nařizovat, mi přijde zcela iluzorní.

Co oblast akreditací?

Tam by byla úprava vhodná, na druhou stranu by mělo logiku, kdyby existoval samostatný zákon, který by akreditace upravoval. Kdyby tu byla přesnější

představa, tak tam nejsou nechána místa, která budou dána na vypracování nějakých dalších standardů.

Jaké standardy máte na mysli?

To se týká rozdělení studijních programů na profesní, akademické a vědecké. Ale veškeré bližší vymezení je ponecháno na podzákonné normy, ty však doposud nefungují ani v náznaku.

Jak si vůbec představit rozdíly mezi „akademickými“ a „výzkumnými“ programy?

Tu představu má asi každý v hlavě, nicméně každý ji tam má trochu jiným způsobem. Někde na začátku byla nespokojenost s plošným přístupem ve financování škol, kde se bere ohled pouze na počet žáků.

To vedlo k představě, že by se ustanovily „výzkumné univerzity“ a vedle toho by byly univerzity plnící jiné poslání. Ještě za ministra Dobeše byla představa výzkumných univerzit jednou z těch nosných – podle tehdejších představ by jich bylo v Česku zhruba pět. S tím souviselo například to, že ne každá škola by měla třeba doktorský program, když produkuje absolventy relevantní pro místní trh práce nebo důležitých z pohledu rozvoje kraje.

Kde tedy nastal problém?

Ukázalo se, že to není úplně dobře realizovatelná představa. Mnoho menších škol si začalo naříkat, že mají jeden nebo dva špičkové obory a jak k tomu mají přijít, když se na ně bude hledět jako na školy, které nejsou výzkumné. Proto bylo rozhodnuto, že se bude diverzifikovat na úrovni studijních programů. Myslím, že je za tím pouze neschopnost přijít s rozumnější formulí na financování studentů, takovou, která bude zvýhodňovat ty školy, které mají výzkumné programy.

V okamžiku, kdy se někomu přidá, musí se někde ubrat. Je to jen snaha uchlácholit prostředí vysokých škol. Ministerstvo jakoby sleduje zlepšení podmínek a ve skutečnosti je to jen způsob, jak několika málo institucím přidat a těm ostatním vysvětlit, že na ně peníze nebudou. Mohlo se to dělat už dnes.

Ještě zpět k akreditacím. Postupuje se zde správným směrem?

U těch akreditací si dovedu představit, že některé školy s prokázanou kapacitou dostanou právo si o řadě věcí rozhodovat v rámci školy. To je věc, která by mohla mít smysl. Nejsem si jistý, nakolik případy typu plzeňské právnické fakulty jsou jen ojedinělými anomáliemi a zda by v případě, když se vysokým školám příliš uvolní ruce, k něčemu takovému nedocházelo na více místech.

Dozor Akreditační komise není úplně ideální, protože tam rozhodují podkomise, jejichž členy mohou být lobbisté, kteří nechtějí pustit konkurenci do hry, ale v tom, co se plánuje, nevidím nic, co by opravňovalo věřit, že to bude vypadat lépe.

Další velkou oblastí, od které se hodně slibuje, je kontraktové financování. Jsou ta očekávání opodstatněná?

Ministerstvo zatím neřeklo, jak by tyto smlouvy vypadaly. Není tedy jasné, jakou bude mít kontrakt podobu z hlediska vymahatelnosti závazku státu vůči vysoké škole. Informace, které jdou postranními cestami, říkají, že s touto představou nesouhlasí ministerstvo financí a že žádá o odložení účinnosti těchto změn. Ministerstvo financí je tak v této věci klíčovým hráčem, protože jestli má fungovat na více let, tak se tím odebírají pravomoci Parlamentu schvalovat konkrétní podobu rozpočtu, což v případě, že ty finance budou dostatečně vysoké, může být chvályhodné. Ta kompromisní podoba může znamenat, že kontrakty budou pouze na nějaké minimální částky a stejně by nic nechránilo školy od poklesu financí.

Měla by být rovněž zavedena místa takzvaných mimořádných profesorů, od nichž si mnozí slibují motivaci pro zkušené lidi ze zahraničí nebo z firem přijít na školy.

Ale to je dnes fakticky taky možné, protože v zákoně není nic, co by spojovalo pracovní místa docentů a profesorů s těmi tituly. Titul je něco, na co získáte dekret, ale neznamená to, že vás na to místo někdo posadí. A v zákoně není žádný předpis, že by na takové místo nemohl být obsazen někdo dostatečně kvalitní zvenku. Hájí se to tím, aby se takto mohli brát špičkoví lidé ze zahraničí, kteří neprošli tuzemským kariéřním systémem, pesimistický pohled na to je, že se tak otevírají možnosti pro různé „kamarádčkování“ rektorů s šéfy některých podniků. Otevírají se tu však dveře k něčemu, k čemu ty dveře nejsou zavřené.

*Jakub Novák
Aktualne.cz 7. 4. 2013*

Mladík

VĚDA

SPOLEČENSKÉ RENOMÉ
STUDENTSKÉ NADĚJE

Věda hledá budoucnost

Pod tímto názvem probíhaly 25. dubna další Interpelace, diskusní setkání ekonoma Tomáše Sedláčka ve foyeru pražské Nové scény. Hlavní protagonisté – prof. Václav Hořejší z Přírodovědecké fakulty UK a prof Zdeněk Strakoš z Matematickofyzikální fakulty UK – předem písemně zodpověděli čtyři stejné otázky. Jejich odpovědi, pro server Aktualne.cz, vám nyní předkládáme v poněkud zkráceném znění.

Václav Hořejší

Věda má v české společnosti až překvapivě vysoké renomé

Jak vnímáte postavení vědy v české společnosti? Odpovídá výsledkům, které vykazuje, či renomé, které má v zahraničí?

Velmi mě těší, že věda má v české společnosti až překvapivě vysoké renomé, jak plyne opakovaně z řady průzkumů veřejného mínění. Je tomu tak navzdory velkému rozmachu popularity různých pavědeckých a šarlatánských směrů; zdá se, že většina naší společnosti si uchovává zdravý rozum a chápe, jaký význam má věda pro naši současnost i budoucnost.

Česká věda ale až na naprosto ojedinělé výjimky nedosahuje úrovně světové špičky. Lze však poctivě říci, že v ní působí hodně týmů, které jsou přinejmenším na úrovni velmi slušného průměru nejvyspělejších zemí. Většina českých vědců bez problémů spolupracuje s kvalitními zahraničními partnery jako rovný s rovným. To, že za světovou špičkou zaostáváme, má jasné důvody; kdyby tomu bylo jinak, byl by to zázrak. Důvody, pro které jsme postupně stále více zaostávali před rokem 1989, asi není třeba příliš rozvádět. V následujících devadesátých letech byla věda zoufale podfinancována; vrcholní politici se netajili tím, že podle nich společnost vědu v podstatě nepotřebuje a že o její financování by se měla postarat pověstná neviditelná ruka trhu. V té době česká věda v podstatě bojovala o holé přežití. Situace se začala výrazně měnit po nástupu vlády ČSSD v roce 1998; nejprve se zásadně změnila rétorika politiků, brzy na to se začalo zlepšovat financování. Ve „zlatých letech“ 2000–2009 státní financování vědy (resp. výzkumu a vývoje, jak zní oficiální termín) každoročně narůstalo o 10 %, takže někdy kolem roku 2005 začala být situace (mzdy, vybavení, provozní prostředky) alespoň někde docela dobrá, téměř srovnatelná s chudšími západoevropskými zeměmi. Potom ovšem přišla ekonomická krize, která v kombinaci s pravicovými vládami způsobila opět problémy. To není situace, ve které bychom mohli úspěšně dohánět světovou špičku...

Má stát odpovídající koncepci podpory vědy? A pokud ne, jak by se měla změnit?

Stát evidentně nemá v této oblasti žádnou koncepci. Ale on bohužel nemá žádnou koncepci ani ve většině ostatních zásadních oblastí života společnosti. Jakousi koncepcí (bohužel zhoubnou) se stále více stává státní podpora průmyslového vývoje a inovací (resp. toho, co se za ně vydává) v soukromých firmách. To odčerpává prostředky nutné pro podporu špičkového základního výzkumu, ze kterého jedině mohou posléze vzejít skutečně cenné aplikace s velkou ekonomickou návratností. Příznačné je, že se neustále vrací snahy o zpochybnění nebo alespoň oslabení klíčové instituce naší vědy, Akademie věd.

Existuje ovšem další problém – stav našeho průmyslu, který má z větší části charakter „montoven“ bez skutečného zájmu o aplikovatelné vědecké výsledky. Zahraniční vlastníci většiny našich podniků mají svá výzkumná a vývojová oddělení u sebe doma, což není příznivé pro spolupráci s českými výzkumníky.

Jak z vašeho pohledu fungují tuzemské grantové agentury financované z veřejných peněz?

Myslím, že GAČR funguje v podstatě dobře, hodnocení grantových přihlášek je náročné a objektivní. Bohužel se tam vyskytují opakovaně problémy byrokratického charakteru (bezohledné vyřazování přihlášek z malicherných formálních důvodů) a technické problémy (kolabování online aplikací). Za to nese zodpovědnost vedení této instituce. Hlavním problémem GAČR je ovšem nedostatek peněz. Nedostane se potom i na mnoho skutečně kvalitních projektů.

Samostatnou kapitolou je Technologická agentura. Podle mého názoru byl její vznik hrubou chybou, protože je to především nástroj pro velmi problematickou podporu průmyslového vývoje a inovací v soukromých firmách z veřejných prostředků. Podobně, resp. ještě hůře, fungují i programy Ministerstva průmyslu a obchodu, které často financují neuvěřitelné věci.

Proč čeští vědci nedosahují třeba na granty Evropské výzkumné rady?

Jsem už několik let členem jednoho z „bruselských“ hodnotitelských panelů posuzujících grantové návrhy v tomto nejprestižnějším evropském programu – European Research Council (ERC). V této soutěži uspějí jen naprosto špičkoví badatelé zralého věku, kteří u nás až na naprosté výjimky nejsou. Důvody, proč tomu tak je, jsem uvedl už výše – vzhledem k podmínkám, ve kterých se naše věda nacházela v posledních desetiletích, tomu nemůže být jinak.

Trochu jiná je situace u mladé generace – tam je šance na úspěch v soutěži o juniorské granty ERC vyšší a doufám, že úspěšnost bude vzrůstat. Podmínkou i zde ovšem je, aby skončila současná situace, kdy se podpora výzkumu už několik let každoročně zhoršuje.

Samostatnou kapitolou jsou mnohostranné projekty tzv. rámcových programů EC. Ty jsou administrativně velmi náročné; podle mého názoru jsou tyto programy

v podstatě pochybené – podporují nepřírozeně velké, do značné míry uměle vytvářené a tudíž formální „spolupráce“, ve kterých se např. dbá na „vyváženost“ co do zapojení různých evropských zemí. Řada českých výzkumných týmů je do takových rozsáhlých výzkumných konsorcií zapojena, ale byrokratická náročnost lidí odrazuje. Podle mého názoru by si Evropská komise měla vzít příklad z mnohem efektivnějších nadací jako Howard Hughes Medical Institute nebo Wellcome Trust, které distribuují spousty peněz na základě mnohem jednodušších aplikací a kde jediným kritériem je vědecká kvalita (podobně jako u grantů ERC). Pak by se určitě dostalo i na více českých badatelů, kteří jsou třeba jen těsně pod tou hranicí na prosté evropské špičky.

Zdeněk Strakoš

Uznání si zaslouží každá dobrá práce

Jak vnímáte postavení vědy v české společnosti? Odpovídá výsledkům, které vykazuje, či renomé, které má v zahraničí?

Uznání společností si zaslouží dobrá práce v každém povolání. Uznání a tedy i postavení vědy není v tomto smyslu u nás nijak špatné. Některá velmi zodpovědná povolání jsou na tom mnohem hůře. Je však také možné si všimnout, že uznání ve světové vědecké komunitě sebou nese povinnosti, které vytvářejí dobré jméno naší země (jsou-li konány dobře) a jsou přitom doma téměř neviditelné (na rozdíl třeba od sportu).

Má stát odpovídající koncepci podpory vědy? A pokud ne, jak by se měla změnit?

Žádná srozumitelná koncepce není vidět.

Jak z vašeho pohledu fungují tuzemské grantové agentury financované z veřejných peněz?

Účelové financování vědy prostřednictvím GAČR se zdá být z mnoha důvodů ve vážných problémech. Odborné posuzování projektů panely však probíhá podle mého názoru standardně.

Proč čeští vědci nedosahují třeba na granty Evropské výzkumné rady?

I naši nejlepší vědci jsou objektivně znevýhodněni neexistencí srovnatelného prostředí. Přesto máme obory, skupiny a jednotlivce dosahující úrovně odpovídající pokročilým i startovním ERC grantům. Mnohé se dalo pro naši větší úspěšnost udělat před několika lety a neudělalo se. Považuji to za projev stavu celého systému.

Poselství Louise Pasteura

Vás, moji drazí spolupracovníci,

prosím, abyste si zachovali nadšení projevované od prvních dnů práce. Zachovávejte si nadšení, ale jako nerozlučného průvodce mu přidejte přísnost kontroly.

Nevystupujte s ničím, co nelze dokázat způsobem prostým a jednoznačným. Pěstujte ducha kritičnosti.

Kritičnost sama o sobě nepřivádí na myšlenky a nepodněcuje k velkým činům. Ale bez ní je všechno marné, vratké, mátožné. Kritičnost má vždycky poslední slovo.

To, co nyní po vás žádám, a co chci, abyste vy zase žádali po svých žácích, jejichž charakter budete utvářet – vím, že to je největší utrpení pro objevitele: myslet si „objevil jsem skutečnost vědecky důležitou“, chvět se horečnou touhou sdělit osvětlu – ale ovládat se a poručit si: „usvědč se z omylu!“ – a neuveřejnit objev, až když všechny opačné hypotézy jsou vyvrácené – ano, to je trpký úděl.

Ale když člověk po takovém úsilí konečně dospěje k jistotě, pak pocítí jednu z největších radostí, jaké člověk může vnímat.

A myšlenka, že člověk přispěl k slávě své vlasti – ta myšlenka radost ještě prohlubuje. Neboť nemá-li věda vlast – vědec ji musí mít.

A své vlasti musí připsat a věnovat vliv, který jeho objev vykoná na svět.

*Z projevu při otevření Pasteurova ústavu v Paříži dne 14. listopadu 1888
zdroj: Gel, F.: Syn Napoleonova seržanta, Magnet, 1972, Praha*

Romana Šlamberová

Studentská vědecká konference 2013

Zpráva koordinátorky SVK

Dne 14. května 2013 se na 3. LF UK konala Studentská vědecká konference.

Po dobré zkušenosti s úspěchem loňské čestné přednášky prof. Vonky jsme v letošním roce požádali o úvodní přednášku prof. Cyrila Höschla. Hovořil na téma „Logika vědeckého zkoumání“ a sklídl obrovský aplaus obecnstva jak z řad studentů, tak i akademických pracovníků. Jako výraz díky od studentů převzal prof. Höschl čestný diplom z rukou Spectabilis děkana prof. Anděla.

Po přednášce se jednotlivé sekce rozešly do poslucháren a byl zahájen soutěžní program SVK.

Letos k pregraduálním sekcím přibyla ještě sekce bakalářská. Ukázalo se, že to byl velmi dobrý nápad, a proto v něm budeme pokračovat i v příštích letech. Domnívám se, že v bakalářské sekci (ale nejen tam) panovala velice příjemná atmosféra, o kterou se postarali jak soutěžící a členové komise, tak i početné publikum. Skutečnost, že byl v bakalářské sekci zvolen vítěz, nám umožňuje nominovat dalšího soutěžícího do celostátního kola SVK.

Počet soutěžících nám rok od roku narůstá, letos soutěžilo už 59 prezentací:

Bakalářská sekce – 6

Pregraduální teoretická sekce – 18

Pregraduální klinická sekce – 20

Postgraduální sekce – 15

Vystoupení studentů hodnotily čtyři pětičlenné komise. Bakalářskou vedla PhDr. Hana Svobodová – Ústav ošetrovatelství, teoretickou doc. MUDr. Miloslav Franěk, Ph.D. – Ústav normální, patologické a klinické fyziologie, klinickou prof. MUDr. Ivan Rychlík, CSc. – II. interní klinika a konečně komisi, postgraduální prof. MUDr. Jan Kovář, DrSc. – Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie – Oddělení buněčné a molekulární biochemie.

VÍTĚZOVÉ

Bakalářská sekce:

1. Hana Kliková, 2. Marie Filipiová, 3. Leona Dragounová

Teoretická sekce:

1. Matěj Patzelt, 2. Michal Šula, 3. Patrik Maďa, Jakub Mikeš

Klinická sekce:

1. Adéla Krajčová, Jakub Žiak, 2. Tereza Koňasová, 3. Edita Piačková

Postgraduální sekce:

1. MUDr. Viktor Kočka, 2. MUDr. Josef Fontana, 3. Martin Holek

Vítězové sekcí postupují dále do celostátní soutěže Studentské vědecké konference a rovněž do celostátní soutěže o Cenu za lékařství pořádanou společností Pierre Fabre Médicament s.r.o. a Francouzským velvyslanectvím v ČR.

ABSTRAKTA NEJLEPŠÍCH PRACÍ – I. ČÁST*

Bakalářská sekce

Hana Kliková: Finanční náklady u pacientů s chronickým srdečním selháním

Školitel: PhDr. Hana Janečková, Ph.D., Ústav ošetrovatelství 3. LF UK v Praze

Úvod: Chronické srdeční onemocnění je ve svých důsledcích fatálním onemocněním. Pacienti s touto diagnózou a s pokročilým stupněm onemocnění jsou odkázáni na nemocniční léčbu, která je finančně náročná a dlouhá. Tito pacienti mají možnost navštěvovat specializovanou ambulanci srdečního selhání. Zajímalo nás, zda je finanční rozdíl v nákladech na léčbu mezi pacienty, kteří tuto ambulanci navštěvují, a pacienty, kteří jsou léčeni bez ambulantních kontrol.

Cíl práce: Porovnání finančních nákladů na pacienta s diagnózou chronického srdečního selhání v ambulantní péči a hospitalizovaného pacienta. Tímto výzkumem chceme prokázat, že je lepší, aby pacienti pravidelně navštěvovali ambulanci srdečního selhání.

Metodika výzkumu: Nejprve definujeme pojem chronické srdeční selhání, jak je toto onemocnění léčeno a jaké jsou možnosti prevence. Na základě toho určíme, které úkony zahrneme do tohoto výzkumu a oceníme je. Zanalyzujeme lékařskou dokumentaci s cílem zjistit průměrnou délku hospitalizací, počtu dní strávených v nemocnici a počty návštěv v ambulanci srdečního selhání. Za pomoci vyčíslených nákladů na hospitalizaci a ambulantní péči porovnáme finanční náklady u pacientů navštěvujících ambulanci srdečního selhání a pacientů čistě hospitalizovaných.

Výsledky: Průměrné roční náklady na pacienta, který navštěvuje ambulanci srdečního selhání, jsou třikrát nižší, než je tomu u pacientů, kteří nevyužili možnosti ambulantní péče. Stejný trend vidíme i v délce hospitalizace.

Závěr: Z výsledků vyplývá, že při odpovědném přístupu pacientů a návštěv v ambulanci srdečního selhání jsou průměrné roční náklady na pacienta nižší, než je tomu u pacientů, kteří tuto ambulanci nenavštěvují.

* Další abstrakta uveřejní VNR později

Teoretická sekce

Matěj Patzelt: Vasa vasorum koronárních tepen prasete

Školitel: prof. MUDr. Josef Stingl, CSc., Ústav anatomie 3. LF UK

Úvod: V poslední době je připisován stále větší význam zmnožování cév zásobujících stěny koronárních tepen lidského srdce – vasa vasorum (VV) v etiopatogenezi řady patologických procesů (rozvoj arteriosklerózy, krvácení do arteriosklerotických plátů, trombóza, nekróza tunica media). V literatuře však dosud chybí podrobný popis uspořádání tohoto cévního systému na makro- i mikroskopické úrovni, a to jak u člověka, tak u prasete, jehož srdce je často používáno v experimentu.

Cíl: Účelem práce byl anatomický popis systému VV koronárních tepen normálního prasečího srdce a ověření platnosti buď klasického názoru T. Sömmeringa (1800), že všechny cévy přicházejí ke stěnám tepen skrze jejich adventicii zevnějšku, nebo současného tvrzení (Gössl et al. 2003), že část arteriálního systému VV koronárních tepen začíná přímo z lumina větvitých tepen a větví se přímo do jejich stěny zevnitř.

Metodika: V práci byla použita srdce 10 normálních zvířat (zdroj: Výzkumný ústav živočišné výroby, Praha-Uhřetěves), vyjmutá bezprostředně po jejich porážce. Koronární tepny, které mají stejný způsob větvení jako lidské, byly buď nastříkány tuší, Dentakrylem, pryskyřicí Mercocox, nebo po fixaci ve formalinu zpracovány histologicky pomocí tří druhů barvení.

Výsledky: Analýza získaných nástríkových preparátů a histologických řezů jednoznačně prokázala, že výživu stěny koronárních tepen zajišťují v celém rozsahu adventiciální VV, které k nim přicházejí z blízkého okolí. V žádném případě nebyly pozorovány tepenné součásti systému VV, které by do stěny tepen vstupovaly přímo z jejího lumina (tzv. vasa vasorum interna podle Gössla et al., 2003). Všechny součásti systému VV (tepny, kapiláry i žíly) jsou rozmístěny v nejzevnějších částech tunica media a v tunica adventicia sledovaných tepen. Jejich hustota je podstatně menší než například ve stěně v. saphena magna. Dále byly popsány velmi četné chlopně uzavírající lumina drobných i větších žil, náležejících jak do systému VV, tak do systémového koronárního řečiště.

Závěr: Podařilo se prokázat, že výživu stěn koronárních tepen prasečího srdce zajišťují pouze adventiciální VV. Naproti tomu artérie systému VV, které by začínaly přímo z lumina koronárních tepen a větvyly by se do jejich stěny zevnitř, nebyly prokázány. Získané výsledky lze velmi dobře využít v dalších studiích sledujících architekturu a morfologii VV koronárních tepen lidského srdce.

Klinická sekce

Adéla Krajčová, Jakub Žiak: Vliv glutaminu na proliferaci myoblastů a energetický metabolismus v in vitro modelu lidského kosterního svalu

Školitel: doc. MUDr. František Duška, Ph.D., Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. LF UK – oddělení biochemie

Úvod: Kosterní sval obsahuje myoblasty. Tyto nediferencované buňky hrají důležitou roli v regeneraci svalu – mohou proliferovat a diferencovat se v myotuby, které následně fúzí ve svalová vlákna. Myoblasty a myotuby můžeme kultivovat a použít jako in vitro model kosterního svalu. Rychle se dělicí buňky potřebují glutamin jako energetický substrát, recentní studie se suplementací glutaminu však ukázaly zhoršení mortality u kriticky nemocných, u kterých byl glutamin agresivně suplementován.

Cíl: Posoudit vliv různých koncentrací glutaminu na míru proliferace lidských myoblastů a na energetický metabolismus kosterního svalu in vitro.

Metodika: Myoblasty byly izolovány z kosterního svalu získaného biopsií 5 dobrovolníků v průběhu elektivních operací kyčle. Buňky byly 20 dní kultivovány v duplikátech v médiu s koncentracemi glutaminu 0, 0,1, 0,2, 0,3, 0,5 a 5 mM. Každý pátý den byly buňky ztrypsinizovány a manuálně spočítány. 5 dní před koncem expozice byla polovina buněk oddělena k diferenciaci v myotuby. Po 20 dnech expozice různým koncentracím glutaminu jsme vyšetřovali energetický metabolismus myoblastů a myotub pomocí XF-24 extracelulárního flux analyzátoru (Seahorse Bioscience). Byla měřena spotřeba kyslíku (OCR) jak základní, tak po přidání oligomycinu (inhibitor ATPázy), FCCP (odpřahovač) a antimycinu A (inhibitor komplexu III). Z naměřených dat je možné určit bazální OCR, obrat ATP, leak protonů přes vnitřní mitochondriální membránu a kapacitu dýchacího řetězce.

Výsledky: Míra proliferace myoblastů byla maximální u 0,3 mM glutaminu. Základní OCR nebylo závislé na koncentraci glutaminu ani u myoblastů, ani u myotub (tab. 1). U myotub byl leak protonů nejnižší u 0,2–0,3 mM glutaminu, zatímco nižší a vyšší koncentrace způsobily rozpřažení ($p = 0,04$) a vedly ke snížení produkce ATP ($p = 0,05$). Podobně, volná kapacita dýchacího řetězce byla maximální u 0,2 mM glutaminu a klesala u obou extrémních koncentrací glutaminu ($p = 0,03$). U myoblastů jsme pozorovali podobné trendy, které nevykazovaly statistickou signifikanci.

Závěr: Hypoglutaminémie (0,2–0,3 mM), která je častá u kriticky nemocných, poskytuje optimální podmínky k proliferaci lidských myoblastů a k produkci ATP

v in vitro modelu kosterního svalu. Koncentrace glutaminu vyšší nebo nižší způsobuje odpražení mitochondrií a snižuje volnou kapacitu dýchacího řetězce. To generuje hypotézu, že efekt glutaminu na mitochondriální metabolismus se může podílet na nepříznivém klinickém výsledku pozorovaném při suplementaci glutaminu u kriticky nemocných.

Podpořeno grantem IGA NT 12319

Postgraduální sekce

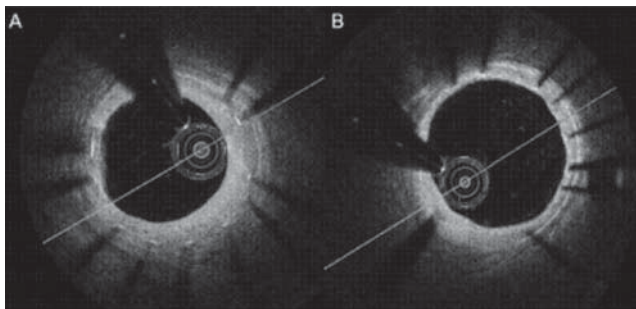
Viktor Kočka¹, Tomáš Jirásek¹, Andy Taylor², František Fendrych², Bohuslav Rezek², Zuzana Šimůnková³, Iveta Mrázová³, Jan Mistrík⁴, Petr Toušek¹, Václav Mandys¹, Miloš Nesládek²: Nové, nanokrystalickým diamantem potažené koronární stenty redukuje neoptimální hyperplasii na prasečím model U

Školitel: prof. MUDr. Petr Widimský, DrSc., 3. LF UK

¹3. lékařská fakulta UK v Praze, ²Fyzikální ústav Akademie věd ČR, ³Institut klinické a experimentální medicíny, ⁴Ústav aplikované fyziky a matematiky, Univerzita Pardubice

Úvod: Diamant je tvrdý, biokompatibilní materiál, který je možno funkcionalizovat kovalentní vazbou. Cílem naší práce bylo zkoumat vlastnosti tenké vrstvy nanokrystalického diamantu jako povlaku ocelového koronárního stentu na prasečím modelu.

Metodika a výsledky: Unikátní metoda pulzního mikrovlného plazmatu lineárních antén umožnila potažení ocelového (SS) koronárního stentu vrstvou nanokrystalického diamantu (NCD) o uniformní tloušťce 120 nm. Dobré mechanické vlastnosti tohoto povlaku byly ex vivo ověřeny pomocí elektronové mikroskopie. 26 koronárních stentů (13 s NCD povlakem a 13 SS) bylo implantováno do prasečích koronárních tepen technikou náhodného výběru. Poměr velikosti balonku k velikosti tepny byla 1.2. Za 6 týdnů po implantaci byla provedena kontrolní angiografie a měření pomocí optické koherenční tomografie (OCT). Plocha neoptimální hyperplazie a pozdní ztráta lumen byly měřeny standardním způsobem pomocí OCT. Všechna zvířata přežila 6 týdnů a všechny implantované stenty byly patentní při kontrolní angiografii. Velikost koronárních tepen proximálně i distálně od implantovaných stentů se nelišila mezi oběma skupinami. Při hodnocení nálezů uvnitř stentů jsme našli významně větší lumen v NCD skupině ($4,8 \pm 0,97$ vs $3,85 \pm 0,87$ mm², $p = 0,02$) než v SS skupině. Plocha neoptimální hyperplazie byla významně menší v NCD skupině o 37 % ($1,57 \pm 0,63$ mm² v NCD skupině versus $2,39 \pm 0,87$ mm² v SS skupině, $p=0,02$) a pozdní ztráta lumen byla redukována ze $0,62 \pm 0,25$ mm v SS skupině na $0,39 \pm 0,17$ mm v NCD skupině ($p = 0,01$).

Obrázek 1: Optická koherenční tomografie, prase číslo 1.
A: ocelový stent v arteria coronaria dextra – středně významná neoptimální hyperplazie; B: nanokrystalickým diamantem potažený steint v arteria circumflexa – minimální neoptimální hyperplazie

Závěr: Implantace koronárních stentů potažených tenkou vrstvou nanokrystalického diamantu je bezpečná a významně redukuje neointimální hyperplazii o 37 % ve srovnání s identickým ocelovým koronárním stentem.

Svinstvo

ZDRAVOTNICTVÍ

PLÁNY

POMOC

PREVENCE

Luboš Heger

Zvýšení zdravotního pojištění se nevyhneme

Rozhovor s ministrem zdravotnictví

Pane ministryře zdravotnictví, k projednání ve vládě je řada změn ve zdravotních zákonech. Například v balíčku o veřejném zdravotním pojištění navrhuje, aby si všichni lidé platili amalgámové plomby vyjma dětí do 18 let a důchodců nad 65 let. Ze svého by tedy dali asi 500 korun za jednu plombu. Proč? Vždyť u zubaře už platí hodně.

Pokud jde o financování, je všem jasné, že zdravotnictví je v napětí. Vláda mi uložila zvýšit spoluúčast pacientů. Kromě zvýšení hospitalizačního poplatku za den v nemocnici ze 60 na 100 Kč jsme ji nezvýšili. Momentálně jsou poplatky u Ústavního soudu, tak si netroufáme nic dalšího udělat. Výjimkou jsou zubní plomby. Ti, kdo se o své zuby starají, mají kazivost nízkou a plomby nepotřebují. Navíc toto opatření má sociální strop, kdy z placení jsou vyjmuty děti a osoby starší 65 let. Do zdravotního rozpočtu hrazení amalgámových plomb přinese 1,5 miliardy korun. Tyto peníze můžeme využít pro léčbu závažnějších onemocnění.

Vláda zamítla návrh sociálních demokratů na zrušení zdravotních poplatků za den v nemocnici pro děti do 18 let a důchodce. Vy to ale údajně v novém zákonu navrhuje. Není v tom rozpor? Anebo jde o předvolební taktiku?

Už dříve jsem oznámil, že to navrhuji. Předvolební taktika v tom nehraje roli. Je pravda, že oba návrhy, tedy můj i sociálních demokratů, přišly téměř paralelně.

Odkdy by toto opatření přicházelo v úvahu?

Pokud legislativní proces proběhne hladce, tak od ledna příštího roku.

Chystáte ještě nějaké další úpravy zdravotních poplatků?

Ne. Je to věc, která vždy budí veliké vášně a diskuse. Není však pochyb o tom, že poplatky do budoucna ještě v některých sférách stoupnou. Bylo by třeba i upravit některé regulační poplatky a dát jim více logiky. Musíme se vrátit k diskusi o poplatku pro vstup ke specialistovi bez doporučení praktického lékaře.

Už jednou jste uvažoval o 200 korunách...

Ano. Ale částka není důležitá. Hlavní je princip. Jde o jakési strážení vstupu do zdravotnického systému. V řadě zemí je to zavedeno. Praktičtí lékaři jsou schopni řešit řadu věcí sami, bez zbytečného nasazení dražších specialistů.

A ještě nějaké další nové poplatky by byly?

Ne. Navrhujeme opačný přístup.

Co tím myslíte?

Plánujeme zmocnění pojišťoven dělat plány pro chronicky nemocné pacienty. Do nich by mohli vstoupit dobrovolně, a pokud by plán dodrželi celý rok nebo určené období, tak by jim pojišťovny daly určitou bonifikaci. Šlo by zhruba o tisíc korun ročně.

Znamená to, že by Tito nemocní dostali vyplacenu tisícikorunu na ruku?

To se ještě uvidí. Myslím si, že pojišťovny by se vyplácení bránit nemusely. Tyto bonifikace přinášejí větší pořádek do zdravotnického systému. Nemocní chodí v pravidelných intervalech k lékaři, vylučuje se střídání lékařů a potlačuje duplicita vyšetření. V civilizovaných zemích se tento systém velmi osvědčil.

Chcete-li zlepšit prevenci, nebylo by dobré, aby lékaři písemně nebo pomocí SMS zvali pacienty na preventivní prohlídky?

Prevenci posílit chceme. Máme připravený projekt Evropské unie, který organizuje písemné zvaní pacientů, konkrétně na jméno.

Čeho by se zvaní týkalo?

Tři plošných preventivních programů, tedy vyšetření na rakovinu prsu, na rakovinu tlustého střeva a cytologie děložního čípku. V budoucnu bychom chtěli, aby zdravotní pojišťovny v rámci dobrovolných programů motivovaly pacienty k čerpání prevence podobně jako u chronických pacientů. Chtěli bychom po pojišťovnách, aby se staraly i o to, zda praktičtí lékaři prevenci provádějí a v jakém rozsahu. Zde by také mohla být určitá bonifikace.

Vaše úprava indikačního seznamu nemocí, s nimiž se jezdí do lázní, značně ztížila pobyt pacientů v nich. Dokonce řada lázní se chystá vyhlásit úpadek a propouští zaměstnance. Není škoda likvidovat české lázeňství, které má v Evropě dobrý zvuk?

Už tři roky pozorujeme snižování počtu lázeňských klientů. Není úplně jasné, jaké to má příčiny, ale do doby, než jsme zavedli novou regulační vyhlášku ohledně indikací pro lázeňskou péči, tak útlum počtu klientů už byl zhruba 35 %. Vyhláška pravděpodobně útlum prohloubila, takže v začátku letošního roku je útlum zhruba padesátiprocentní.

To je ale špatně, ne?

Vyzvali jsme praktické lékaře, aby psali lázně pacientům, kteří je potřebují. Povinný pobyt je zkrácený u křížkových lázní na tři týdny, u příspěvkových je

čtrnáctidenní. V tom jsme láním vyhověli. Zároveň je možnost, pokud pacient požádá o prodloužení pobytu a revizní lékař prodloužení schválí, tak příspěvkovou úhradu prodloužit.

A co propouštění v láních? Vždyť to v místech může znamenat i sociální otrěs.

Lázeňských lůžek je u nás přebytek. Jde o soukromý sektor, který se poměrně úspěšně rozvíjel a kapacit má nyní hodně. Lázně si konkurují a o pacienty soutěží. Opravdu nemůžeme úhrady na pojišťovnu rozšiřovat jen proto, abychom soukromě podnikající subjekty podpořili. Zákon o veřejném zdravotním pojištění jasně přikazuje, že ze zdravotního pojištění se nesmí hradit nic, co nemá prokázáný léčebný účel. My se v úhradové vyhlášce pro lázně pohybujeme ještě na dost benevolentní hranici. Není pochyb o tom, že lázeňská péče je příjemná, že některým klientům zdravotní stav stabilizuje, ale je všeobecně známo, že do lání na placené pobyty hojně jezdili i lidé se stavy, které léčbu nepotřebovaly.

Takže pro vybrané indikace láně včetně křížkových zůstanou dál?

Ano, zatím jsme nezaznamenali žádnou stížnost, že by někdo, kdo křížkové lázně potřebuje, je nedostal. Opakuji, vyzvali jsme praktické lékaře, aby s předepisováním lání potřebným pacientům neotáleli. Je možné vyzvat i pacienty. Pokud mají pocit, že na lázně nárok mají, ať je aktivně od lékařů vyžadují. Pravděpodobně se stav pak vrátí do úrovně podzimu loňského roku. Velký rozkvět lázeňství hrazeného ze zdravotního pojištění čekat ale nelze. Musí využívat své kapacity běžným komerčním způsobem.

Lékařská komora požaduje zvýšení příspěvku státu na tzv. státní pojištěnce, což je 6 miliónů pojištěnců. Už několik let se tento příspěvek nezvyšuje. Připravujete jeho zvýšení a myslíte si, že ho ve vládě prosadíte?

Na vládu už jsme poslali žádost o zvýšení příspěvku státu za svého pojištěnce ze současných 723 korun měsíčně na 773 korun. Jestli se mi toto opatření podaří ve vládě prosadit, nevím.

Kolik peněz by se tak do zdravotního pojištění ročně dostalo?

Zhruba 3,5 miliardy korun. To by systému v příštím roce nepochybně pomohlo. Úhradová vyhláška, podle níž jsou lékaři placeni a na kterou si zpočátku poskytovatelé péče hrozně stěžovali a stěžují stále, tak postupně své ovoce přináší. I přesto, že se dodrží, tak zdravotní pojištění letos očekává propad zhruba 2–3 miliardy. Příspěvek státu by tedy byl na místě. Jinak bychom museli přistoupit k dalšímu šetření.

Pokud ale budete dál šetřit ve zdravotnictví, lékaři tvrdí, že se zhorší dostupnost a kvalita zdravotní péče.

Stále ale je rezerva například v tom, které zdravotní stavy hospitalizovat. A také hodně chodíme k lékaři. Dokonce dvakrát víc, než je průměr Evropské unie. Tady lze ještě úspory najít a pacienti bolet nebudou. Možná to bude méně pohodlné pro pacienta i lékaře, ale nepůjde o riziko, že by péče poskytnuta nebyla.

Připravil jste nadstandardní služby, o které ale pacienti zájem nemají, stejně tak jako nemají zájem připlatit si za operaci primářem až deset tisíc korun. Nezrušíte nadstandardy?

Naopak. Rádi bychom je rozšířili. Jsme trochu zdrženliví, protože nadstandardní služby jsou u Ústavního soudu a my čekáme na jeho výrok, zda ano, či ne. Podle toho se budeme chovat. Je připravena řada návrhů, jak nadstandardy rozšířit.

Připravujete zvýšení odvodu zdravotního pojištění?

Nepřipravujeme. Je jasné politické zadání od vlády, že se to do konce volebního období dělat nemá. Osobně se ale domnívám, že zvýšení dříve či později potřeba bude. Podívejte, spoluúčast pacienta v ČR je poměrně nízká. Je 17 % a zvýšit bychom ji mohli na 23 %. Se zvyšováním spoluúčasti je ale vždy problém. Kdyby se měla zvyšovat tak, aby zdravotnictví pomohla třeba o 5 %, tak by to přineslo zhruba 12 miliard do systému. To je dlouhý proces a poplatky vybíráte navíc od nemocných lidí. Zvýšení odvodu zdravotního pojištění o jedno procento by přineslo také 12 miliard a znamenalo by to v průměru asi tisíc korun ročně pro každého. Tím by se zdravotnický systém posílil a bylo by to méně bolestivé. Je to schůdnější cesta. Ne však v současném politickém rozložení sil. Zcela určitě za několik let se ale zvýšení pojistného nevyhneme.

Jak se díváte na kauzu protonového centra a VZP? Protonové centrum tvrdí, že léčbu zajistí levně a bude ji potřebovat asi 10 % onkologických pacientů. Vy sám jste radiolog. Jak tuto péči hodnotíte?

Protonová léčba nepochybně přínosná je. K tomu ale dodávám: v ČR pro maximálně 30 pacientů ročně. Ozývají se i hlasy, že tato metoda není zdaleka tak zářná, jak se původně myslelo. Možná by stačil jeden přístroj pro celou Evropu. Dnes je jich tuším deset. Kapacita je proto nadbytečná. To, že v ČR nějaká skupina do projektu, který vypadal nadějně, investovala, je její riziko. Těch několik desítek pacientů z ČR léčbu dostane, ať to bude v pražském protonovém centru, nebo v zahraničí, v Mnichově. Podle toho, kde to bude racionálnější a lacinější. Chci říci, že jakási podivná smlouva má zavázat VZP, aby platila 1,5 miliardy korun pražskému protonovému centru. Za všechny ozařované pacienty na jiných špičkových přístrojích VZP zaplatí 1,2 miliardy korun ročně. Proto ještě vyšší částku dát do jednoho centra, které by se mělo starat o pár pacientů, a ne o další tisíce, kteří ozáření potřebují, by byl strašný hřích na onkologických pacientech v ČR.

Jste nejdéle sloužící ministr zdravotnictví po roce 1989. Někteří s vašimi kroky souhlasí, jiní ne. Jak vidíte sám sebe?

Někteří mě chválí, jiní haní a říkají, že nic nedělám, že nic nekazím, a proto ve funkci vydržím. Myslím, že teprve čas a další vývoj našeho zdravotnického systému ukáží, jestli jsme svým přičiněním zdravotnictví pomohli, či ne. Můj tým se snaží hledat ve zdravotnictví nejlepší cesty a systém změnit bez hrubých otřesů.

*Václav Pergl
Právo 11. 5. 2013. Kráceno*

Ivan Peychl

Nemocniční síť bychom měli dotvářet pomalu a promyšleně

Od počátku minulého roku jsme svědky probíhající snahy státu ušetřit peníze ve zdravotnictví snížením počtu nemocničních lůžek. Proces ale probíhá skrytě, jaksi pod povrchem.

Z některých veřejných vystoupení jsme mohli vyrozumět, že původní zadání je dílem Ministerstva zdravotnictví, provedením redukce byli pověřeni zástupci pojišťoven. Zcela ale chyběly jakékoli detailní informace: kdo dělá konkrétní rozhodnutí, která lůžka mají být redukována a proč, kam se mají obracet pro poskytnutí zdravotnických služeb lidé, v jejichž oblasti budou lůžka zrušena.

Namísto otevřených informací se zprávy o chystaných redukcích šířily v průběhu roku formou nejrůznějších fám. Řada pracovišť byla po dlouhou dobu znejišťována, v některých případech se časem ukázalo, že na šprochu, jich se týkajícím, trochu pravdy opravdu bylo. V jiných případech byla rozhodnutí ochromující činnost pracovišť pro jejich zaměstnance překvapením.

Celý proces tak probíhal a probíhá v ovzduší, kdy nikomu z praxe není příliš jasné, kdo vlastně zmíněná rozhodnutí dělá a co jimi sleduje. Vzniká dojem, že jediným záměrem je šetření peněz v systému, nikoli zlepšení jeho fungování. Vznikají dohady o tom, že rozhodnutí o redukcí lůžek nejsou založena na racionálních argumentech, ale spíše na osobních vztazích a preferencích.

Kvalita sítě nemocničních lůžek musí zajímat každého občana. Měli bychom chtít od státu, aby ji pro nás uchovával a vylepšoval. Přitom každý zásah do stávající sítě je třeba považovat za delikátní změnu, kterou je třeba dobře připravit a veřejně obhájit. Pokud dotváření sítě lůžek bude ze strany státu pilnou, mravenčí, veřejnou, nikdy nekončící prací, bude mít šanci spět k dobrým výsledkům.

Nárazové, tajně plánované hromadné změny napáchají vždy víc škody než užitku. Snahy o finanční úspory se tak například mohou obrátit v ohrožení zdraví občanů snížením dostupnosti péče. Může se také stát, že namísto úspor se dočkáme naopak vyšších výdajů.

Pro začátek by bylo dobré, kdybychom se o každé chystané změně dozvěděli předem všechny důležité údaje: kdo konkrétně ji připravuje, z jakých podkladů vychází jeho návrh, jaké jsou argumenty pro změnu a jaké bude mít tato změna důsledky pro občany/pacienty.

Aktualne.cz 9. 4. 2013

Milena Černá

Výsledky evropského humánního biomonitoringu

Ústav obecné hygieny 3. LF UK

Evropský projekt COPHES/DEMOCOPHES zaměřený na humánní biomonitoring (HBM) skončil s rokem 2012. Co přinesly jeho výsledky Evropě a České republice?

V roce 2010 jsme ve *Vita Nostra Revue* č. 4 upozornili na obrovský celosvětový vzestup zájmu o humánní biomonitoring (HBM) jako nástroj k detekci a kvantifikaci expozice obecné populace chemickým kontaminantům z prostředí s následným nežádoucím účinkem na zdravotní stav populace. Humánní biomonitoring je zjednodušeně definován jako systematické sledování environmentálních toxických látek v tělních tekutinách a tkáních člověka a predikce nežádoucích účinků v dané populaci či populační skupině. Řada států realizuje humánní biomonitoring již delší dobu; v České republice je od roku 1994 nedílnou součástí celostátního Systému monitorování zdravotního stavu populace ve vztahu k prostředí – garantem je Státní zdravotní ústav.

Humánní biomonitoring byl v r. 2004 začleněn i do programu Evropského akčního plánu pro životní prostředí a zdraví vyhlášeného pro období 2003–2010. Výsledky jednotlivých národních projektů nebyly však zcela srovnatelné. Státy EU proto společně vypracovaly podrobný postup, který by byl schopen dodržet každý zúčastněný stát. Harmonizační postup realizace HBM byl posléze přijat pod poněkud dlouhým názvem COPHES (Consortium to Perform Human Biomonitoring on a European Scale). Navržené postupy byly pak prakticky ověřovány v demonstrační pilotní studii DEMOCOPHES v celkem 17 evropských státech (Belgie, Česká republika, Dánsko, Irsko, Kypr, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Spojené království, Španělsko, Švédsko a Švýcarsko). Projekty

skončily k 30. 11. 2012. V ČR za řešení projektu zodpovídal Státní zdravotní ústav s koordinátorkami Milenou Černou a Andreou Krskovou. Průběh a řízení projektu tak potvrdilo možnost účelné výzkumné kooperace SZÚ a 3. LF.

Hlavní cíl projektu

Hlavním cílem projektu bylo otestovat hypotézu, že HBM lze provádět shodným, srovnatelným a harmonizovaným způsobem v celé Evropě prostřednictvím společně vypracovaných protokolů, strategií a vědeckých postupů, což umožní získat spolehlivá a mezinárodně srovnatelná data při efektivnějším využití finančních zdrojů. Z dalších konkrétních záměrů lze uvést zjištění srovnatelných dat o distribuci vybraných biomarkerů ve sledované populaci v souvislosti s faktory prostředí, životního stylu, stravovacích zvyklostí a socioekonomického stavu v jednotlivých státech.

Postup

V rámci jednotného evropského protokolu vypracoval každý stát národní protokol respektující jak evropský protokol, tak národní odlišnosti v socioekonomické i kulturní oblasti. Tento protokol zahrnoval způsob získání participantů, dotazníky převedené do národního jazyka, podrobný postup při odběru vzorků moče a vlasů a další manipulaci s nimi, analytické postupy, vytvoření databáze pro uložení dotazníkových i analytických dat a způsob statistické analýzy. Statistické šetření bylo realizováno nejprve na národní úrovni a poté byly výsledky zúčastněných států hodnoceny společně.

Sledované populační skupiny

Již při přípravě projektu bylo jednoznačně určeno, že hlavní sledovanou skupinou bude dětská populace, protože právě děti jsou mimořádně citlivé na expozici chemickým látkám z prostředí včetně potravy, což bylo posléze zakotveno i v Akčním plánu EU z roku 2004. Věková skupina pro studii DEMOCOPHES byla definována jako prepubescentní děti ve věku 6–11 let. Předpokládá se, že děti v této věkové kategorii nejsou tolik zatíženy vlivy životního stylu (kouření, alkohol, drogy apod.) jako adolescenti či dospělí. Výběr této konkrétní věkové skupiny usnadňuje srovnání s výsledky jiných studií, zejména amerického průzkumu národního zdraví a výživy. Obdobná věková skupina dětí (8–10 let) je již od r. 1994 sledována pomocí HBM v rámci českého systému monitorování zdravotního stavu české populace ve vztahu k prostředí. Kromě dětí byly do studie zařazeny i jejich matky v reprodukčním věku (do 45 let). Tato populační skupina je důležitá z hlediska regulace expozice v prenatálním a kojeneckém věku. Zařazení matek do studie dále usnadnilo nábor respondentů a získání detailnější informace o zdrojích a způsobech expozice celé rodiny. Z každé zúčastněné země bylo do studia zařazeno 120 dvojic

(dítě a jeho matka). Polovina byla vybrána z městské a polovina z venkovské oblasti (u nás z Prahy a libereckého kraje).

Sledované biomarkery expozice

Zatímco výběr sledovaných populačních skupin byl od začátku jednoznačný, výběru biomarkerů předcházela opakovaná a komplikovaná diskuze odborných i řídicích (politických) zástupců jednotlivých států. Z širokého spektra navrhovaných biomarkerů byly nakonec vybrány čtyři, které nevyžadují invazivní odběr, jejichž expozice je reálná a může být spojena se závažnými zdravotními dopady pro populaci:

1. **Kadmium**, vyznačující se karcinogenními a nefrotoxickými účinky, k jehož expozici primárně dochází při aktivním nebo pasivním kouření a při konzumaci některých druhů potravin, jako je zelenina, mořské plody a játra. Ve studii se sledovala jeho hladina v moči vypovídající o dlouhodobé zátěži.
2. **Rtuť**, jejíž organická forma (metylrť) má především neurotoxické účinky. V těhotenství procházejí sloučeniny metylrtuti placentou a mohou ovlivnit vývoj CNS plodu. Důsledkem mohou být poruchy ve vývoji nervového systému, poruchy chování dítěte a snížení inteligenčního kvocientu (IQ), které se projevují na populační úrovni. Hlavním zdrojem populační expozice je konzumace mořských ryb, především velkých, déle žijících a dravých na vrcholu potravního řetězce, v jehož průběhu se koncentrace metylrtuti postupně zvyšuje. Ve studii se sledovala koncentrace rtuti ve vlasech, v nichž se ukládá především metylrtuť.
3. **Ftaláty** jsou skupina sloučenin široce používaných při výrobě plastů pro zvýšení měkkosti a pružnosti. V prostředí jsou velmi rozšířené, nacházejí se v předmětech běžné denní potřeby, jako jsou mýdla, krémy na opalování, měkké plastové hračky, plastové lahve, pláštěnky, PVC podlahoviny, boty a obaly potravin. Přestože se v organismu nekumulují, dochází k expozici ftalátům prakticky nepřetržitě. Dlouhodobá opakovaná expozice vysokým dávkám je spojena se změnami v hormonálním systému, které se na populační úrovni projevují poruchami reprodukce. Ve studii se sledovala koncentrace metabolitů několika nejpoužívanějších ftalátů v moči.
4. **Kotinin** je hlavním metabolitem nikotinu. Je vhodným biomarkerem expozice tabákovému kouři a je prokazatelný i několik dní po inhalaci. Do studie byl tento biomarker zařazen především pro ověření expozice dětí tabákovému kouři (pasivnímu kouření). Dětem vystaveným pasivnímu kouření hrozí prakticky stejná rizika jako kuřákům.
5. **Kreatinin** byl stanoven pro standardizaci koncentrace sledovaných biomarkerů ve vzorcích první ranní moči a pro ověření, zda se vzorek moče pohybuje ve správném koncentračním rozmezí stanoveném WHO (0,3–3,0 mg kreatininu/litr moče).

Analýza vybraných biomarkerů

Hladiny biomarkerů měřených v obecné populaci jsou obvykle relativně nízké v porovnání s expozicí profesionální. Získat srovnatelná měření biomarkerů v laboratořích, které analyzovaly vzorky jednotlivých států, umožnil přísný proces zajištění kvality a kontroly v rámci mezinárodních porovnávacích zkoušek a vnějšího hodnocení kvality, které organizovalo konsorcium COPHES. V testech hodnocení kvality plně obstály laboratoře SZÚ, které kromě českých vzorků analyzovaly i vzorky některých jiných států, jejichž laboratoře dostatečnou kvalitu neprokázaly.

Dotazníkové šetření

Probíhalo formou řízeného rozhovoru zkušených a proškolených terénních pracovníků s matkami, preferenčně v jejich bytě. Spektrum otázek bylo rozděleno do několika okruhů a zohledňovalo možné expoziční zdroje pro sledované látky. Zahrmovalo zejména:

- A. bydliště a jeho okolí – stáří budovy, doprava, skládka, provozovny v okolí, způsoby vytápění, rekonstrukce, podlahy či tapety z PVC;
- B. výživa – pitná voda, alkohol, frekvenční dotazník potravin, včetně lokálních, konzumace ryb, preference balených potravin, žvýkačka;
- C. kouření – aktivní, pasivní, doma, v autě, jinde;
- D. způsob života – kosmetika, úpravy vlasů, amalgamové plomby, používání auta, rtuťový teploměr, kutilství, plastové hračky, PVC rukavice, pobyt dětí venku;
- E. zaměstnání (obou rodičů);
- F. socioekonomické údaje – vzdělání, příjem rodiny apod.

Výsledky projektu

Na evropské úrovni byl otestován společný přístup k HBM; byla získána data o distribuci specifických biomarkerů ve sledované populaci a určeny vztahy k možným zdrojům expozice. Získaná data jsou poprvé srovnatelná v měřítku EU, což je správný přístup k budoucímu stanovení evropských referenčních hodnot.

Celkově jsou hladiny sledovaných biomarkerů charakterizujících úroveň expozice výrazně nižší než stanovené zdravotně významné limitní hodnoty. Rozdíly v hladinách biomarkerů jak v rámci jednoho státu, tak i mezi nimi jsou dány odlišnostmi ve způsobu života, stravovacích zvyklostech, prostředí i vzdělání.

Rtuť se dlouhodobě kumuluje v organismu a její koncentrace se proto zvyšuje s věkem. Koncentrace rtuti ve vlasech souvisí především s konzumací mořských ryb. Nejvyšší hodnoty byly proto zjištěny ve státech jižní Evropy (Španělsko, Portugalsko), kdežto populace zemí střední a východní Evropy (Česko, Slovensko, Maďarsko, Polsko) vykazuje výrazně nižší zátěž, ovšem za cenu nedostatečné saturace příznivými složkami (omega-3 mastné kyseliny, jod, popř. vápník) obsaženými v rybách a rybích výrobcích. Případná intervenční doporučení či omezení je proto třeba formulovat velice uvážlivě.

Rovněž **kadmium** se v těle hromadí s rostoucím věkem. Proto mají matky mnohem vyšší hodnoty než děti. Na zátěži kadmíem se kromě stravy výrazně podílí kouření. Pokles zátěže se zvyšujícím se vzděláním může proto souviset se zdravějším životním stylem včetně omezení kuřáctví. Z hlediska evropského zařazení patří Česko, zejména dětská populace, mezi země s vyšší, z hlediska Evropy nadprůměrnou zátěží kadmíem. Tato skutečnost by mohla souviset mj. s benevolentním přístupem ke kouření u nás a k expozici dětí tabákovému kouři v prostředí, která byla dokumentována analýzou **kotininu** v moči.

Hladiny kotininu v moči dětí jasně odrážejí kuřáctví dospělých v domácnosti. Děti, které byly denně vystaveny pasivnímu kouření, měly hodnoty pětkrát vyšší než děti, které tabákovému kouři nikdy vystaveny nebyly. Při srovnání výsledků analýzy kotininu v moči dětí mezi zúčastněnými státy patří Česká republika mezi země s výraznou nadprůměrnou expozicí tabákovému kouři. Vyšší hodnoty kotininu byly zjištěny u českých dětí z venkovské oblasti. Obdobně jako u kadmia zátěž tabákový kouřem klesala s vyšší vzdělání matek.

Koncentrace metabolitů **ftalátů**, které byly získány v projektu Cophes/Democophes, jsou pro českou populaci zcela prioritní. S výjimkou monoethylftalátu (MEP), který není regulován a používá se hlavně v kosmetice, vykazovaly metabolity ftalátů obecně vyšší hladiny u dětí, a to především u nejmladší věkové skupiny 6–8 let v porovnání s matkami. Možným vysvětlením je relativně vyšší expozice u dětí; děti jsou více vystaveny prachu, hrají si na podlaze a mají častější kontakt ruka–ústa; navíc v přepočtu na kilogram hmotnosti konzumují větší množství potravin než dospělí. Zdravotně významná limitní hodnota je v současné době stanovena pouze pro součet dvou hlavních metabolitů diethylhexylftalátu (DEHP). Ta byla v české skupině překročena hraničně u jednoho dítěte. Vyšší hladiny metabolitů ftalátů v moči se přisuzují konzumaci polotovarů, používání prostředků osobní hygieny a výskytu vinylových podlah a tapet v budovách.

Závěr

Pilotní studie potvrdila, že v rámci EU lze uskutečnit koordinovaný a harmonizovaný přístup k humánnímu biomonitoringu.

Mezi jednotlivými státy i v rámci jednoho státu byly pozorovány rozdíly v zátěži jedinců zmíněnými environmentálními toxikanty. Zjištěné hodnoty byly však nízké a s výjimkou několika málo jedinců nepřesahovaly zdravotně významné limitní hodnoty. Z hlediska možných intervenčních zásahů v ČR lze zvažovat závažnost vyšší expozice českých dětí tabákovému kouři ve srovnání s mnoha dalšími evropskými státy a využít intervenční postupy k regulaci kuřáctví v české populaci, která je obecně k tomuto návyku značně tolerantní.

Pro snížení rizika expozice chemickým látkám z prostředí je důležitá podpora vzdělanosti, otevřená komunikace a informace veřejnosti.

Lze předpokládat, že jednotné protokoly vypracované a ověřené v této studii budou využívány v dalších studiích a monitorovacích projektech, jejichž výsledky pomohou upřesnit vztah mezi faktory prostředí, expozicí a zdravotním stavem populace. Poznatky z této studie budou dále rozvíjeny v rámci PRVOU7KU P02 – Environmentální výzkum.

Jiří Ramba

Chytré hlavy se chrání

Zima (alespoň ta kalendářní) skončila a děti odložily lyže, saně či boby. Některé z nich i ochranné lyžařské přilby. Nyní vytahují kola, kolečkové brusle či skateboardy. Rád by proto upozornil na to, co můžeme udělat, aby při takové činnosti nedocházelo k zbytečným úrazům. Prevence úrazů se jistě vyplatí – vždyť jeden úraz ovlivní i životy až deseti dalších osob z bezprostředního okolí postiženého.

Hlavní problém je v tom, že dítě má jiný poměr váhy hlavy a těla, takže na hlavu padá daleko častěji a s větší silou. Proto také zranění hlavy dominuje nad ostatními částmi těla.

A. Hlava je zraněná	ve 44 %
Horní končetiny	ve 27 %
Dolní končetiny	ve 23 %
Tělo	v 6 %

Výzkumy prokázaly, že prudký náraz do hlavy dokáže usmrtit dospělého již při rychlosti 11 km/h, ale dítě při rychlosti podstatně nižší i jen 5 km/h. A pádu, např. z kola na hlavu, odpovídá síla nárazu skoku z výšky jednoho metru na beton. Při rychlosti o 10 km/h vyšší už odpovídá síla nárazu skoku z výšky 2,5 m. Srazí-li se cyklista jedoucí panáctikilometrovou rychlostí s autem o rychlosti 35 km/h, pak se síla nárazu rovná skoku na beton z výšky 10 metrů.

Častější než pád ze stromu či z okna mají však poranění hlavy na svědomí dopravní nehody. Nejčastější a nejnebezpečnější jsou úrazy při jízdě na kole či na lyžích.

Je proto správné, že i u nás byl schválen zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, který stanoví v § 56 odst. (1): „Cyklista mladší 15 let je povinen za jízdy použít ochrannou přilbu schváleného typu... a mít ji nasazenou a připevněnou na hlavě.“ Podstatné je, že se nám podařilo přesvědčit zákonodárce, že je nutno tuto povinnost uplatňovat při každé jízdě a kdekoli, nejen na silnici.

Chraňme hlavy našich dětí, neboť použití přilby sníží riziko:

B. Poranění hlavy o 85 % a poranění mozku dokonce o 88.

Podle statistiky Mezinárodní federace sportovního lékařství (FIMS) přilba redukuje:

C. Úmrtnost ze 60 na 0,9 %

Těžká zranění hlavy ze 47 na 5,2 %

Zlomeninu lebky z 11 na 1,0 %

Zranění měkkých tkání obličeje z 18 na 5,0 %

(U přileb opatřených chrániči brady se sníží poranění měkkých tkání na 1–2 %).

Teď jedna zajímavost, o které se mnozí z nás už přesvědčili: Spadne-li meloun na zem z výšky tři čtvrtě metru, rozbije se. Když však na zem spadne meloun upevněný v přilbě, zůstane neporušen. Ne nadarmo mají ve Švýcarsku heslo: „**Chytřé hlavy se chrání**“.

Celý svůj profesní život jsem vyšetřoval a ošetřoval děti zraněné i po pádech z kola, takže si troufám říci, že mám s těmito úrazy poměrně bohaté zkušenosti.

Velmi závažný problém (i z hlediska dalšího vývoje obličeje) představují zlomeniny kloubních výběžků dolní čelisti po nárazu na bradu. Největší počet těchto úrazů vzniká právě pádem z kola; a to z nejrůznějších důvodů, jakými jsou nedostatečné zkušenosti dítěte, rychlá či zbrklá jízda, nevhodný terén, neudržení rovnováhy, špatná technika brzdění, nepevné držení řídítek nebo přední kolo přetížení vlastní vahou kvůli vyšší rychlosti. Děti také nemají dobrý odhad rychlosti. Jejich periferní vnímání je mnohem užší, a tak nevnímají vozidlo přijíždějící ze strany tak rychle jako dospělí. Kromě toho podceňují vozidla přijíždějící zleva, neboť spíše preferují pravou polovinu zrakového pole.

Předškolní dítě špatně posuzuje vzdálenost, úhly, relativní velikost a tvar předmětů. Šestileté dítě svým sluchem obtížně rozeznává, z které strany přijíždí vozidlo. Teprve po osmém roce je schopno přiměřenějšího odhadu rychlosti.

Předškolní děti i děti mladšího školního věku také obtížně odlišují podstatné od vedlejšího, neboť je dopravní situace zpravidla příliš zatíží a uvidí-li např. na druhé straně ulice kamaráda, upoutá je to natolik, že přijíždějící auto snadno přehlédnou. Proto děti mladší deseti let smějí jet po silnici a veřejně přístupné účelové komunikaci jen pod dohledem osoby starší patnácti let.

Důležité jsou i technické podmínky: jízdní kolo musí odpovídat věku a výšce dítěte a být předpisově vybaveno. Ovládání brzd musí být snadné, lehce ovladatelné, brzdová páčka se při nesmí dotýkat řídítek. Pro začínajícího cyklistu je zvláště nebezpečné, když brzdou nebo najetím na pevnou překážku zablokuje přední kolo: následuje pád, při němž je většina dětí doslova katapultována přes řídítko, případně při smyku kola padá do strany a naráží bradou na tvrdou podložku, při reflexivně otevřených ústech. Přitom může dojít ke zlomenině kloubních výběžků dolní čelisti. Bylo by tedy nutné krýt nejen hlavu, ale i bradu a lícní partie. Proto řády i pravidla vrcholných cyklistických soutěží dětí

a mládeže na speciálních tratích obsahují povinnost startu jezdce v přilbě opatřené chráničem brady.

A padne-li dítě dopředu, mohou mu říditka také zranit nitrobršíšní orgány, zvláště pak křehkou slezinu. Zde potom je třeba rychlého vyšetření lékařem, který odliší náhlou příhodu břišní např. od poranění CNS a zajistí adekvátní ošetření. Při ruptuře sleziny je dokonce bezprostředně ohrožen život dítěte – rychlým vykrvácením do břicha. *(Osobně jsem toto zranění diagnostikoval ve třech případech, naštěstí u jednoho chlapce otec nedal na rady, aby jej jen uložil ke spánku.)*

Nebezpečí, že dítě přepadne dopředu, můžeme zmenšit tím, že přední kolo bude při prudkém stisku páčky brzdy lehce prokluzovat. Kolo by také mělo mít zpětnou náslapnou brzdu (zadní brzdu), obecně platí, že zatížené kolo nesmí při zatažených brzdách popojíždět. Děti by měly ze sedlu v sedle dosáhnout špičkou nohy na zem! Příliš nízká výška sedla znesnadňuje šlapání, příliš vysoká zvyšuje nejistotu dítěte..

A hlavně jízdě na kole se musí děti učit mimo silnici.

Zakončeme Komenského citátem: *„Čím více dítě dělá, běhá, pracuje, tím lépe... roste, tím lépe jadrnosti a čerstvosti těla a mysli nabývá; toliko jen šetříc, aby bez úrazu bylo. A za touto příčinou jim i místa k běhání a cvičení se bezpečná obmyslet, i způsob toho cvičení, jakýž by beze škody byl, jim ukazovati i ustavičné strážné... jim přídávati náleží.“*

Stoletá Jedle

Promítáním dokumentárního snímku Tomáše Škrdlanta „Stoletá jedle“ si 10. 4. 2013 Univerzita Karlova připomněla 100. výročí založení Jedličkova ústavu v Praze.

Ústav byl na Vyšehradě v tichosti otevřen k 1. dubnu 1913. Přes čtyřicet let ho provozoval „Spolek pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků“. Předsedou spolku byl prof. MUDr. Rudolf Jedlička, který v roce 1895 absolvoval lékařskou fakultu Univerzity Karlovy. Spolu se svým bratrem pracoval v soukromém sanatoriu v Podolí a byl pokládán za velmi zručného a odvážného chirurga (za zmínku stojí, že jako jeden z prvních začal v českých zemích pracovat s rentgenem). Jako první přišel také s tehdy převratnou myšlenkou neodsouvat lidi s postižením na okraj společnosti, ale naučit je pracovat a zajistit jim samostatnost. Podařilo se mu od samého počátku nastartovat rychlý a úctyhodný rozvoj nového pedagogicko-zdravotně-sociálního zařízení.

Vyšehradská léčebna pro lidi s motorickým (dnes i mentálním) postižením začala dětské pacienty aktivně zapojovat do běžného života. Příklad této činnosti nalezneme i ve Vlasteneckém sále pražského Karolina: je to ručně tkaný koberec, zobrazující Pražský hrad a další české zámky i známé kostely. Zhotovila jej v roce 1924 Akciová továrna látek kobercových a nábytkových právě podle návrhu chovanců ústavu.

Jedličkův ústav zpočátku sloužil jako škola a ústav pro deset dětí, ale pacientů stále přibývalo – a nejen dětí, protože ústav začal během první světové války přijímat i válečné invalidy. Na jeho dalších osudech se promítaly i další dějinné události: za druhé světové války budova sloužila jako ubytovna pro personál nemocnic SS, s rokem 1948 převzal zařízení stát a následující léta přinesla prestižnímu ústavu strádání jak finanční, tak odborné. Rok po sametové revoluci k základnímu vzdělání přibývaly gymnázium a obchodní i rodinná škola. V současnosti ústav sídlí celkem ve čtyřech budovách, během jeho stoleté historie jím prošly tisíce dětí.“

Luboš Hošek:

Ptám se, proč takových mladých lidí přibývá?

VNR na návštěvě školy pro „nedomazlenky“

Nejsou jen nadaní mladí lidé, dychtiví po vzdělání, jimž se po právu dostává vysokého vzdělání a jež čeká (nebo by měla čekat) kariéra (možná vynikajících) odborníků. Jsou i takoví, jimž osud příliš nepřál a kteří by bez pomoci mohli zůstat na okraji společnosti. A právě děvčatům nestudijního typu, z problematických rodin nebo mentálně či tělesně postiženým, je určena pražská Dívčí katolická střední škola. Sídlí na Starém městě v Platněřské ulici a vede ji ředitel Mgr. Luboš Hošek.

Pane řediteli, vaše škola vznikla v roce 1990 hned po uvolnění poměrů v roce 1990. Co bylo popudem?

Školu zřídilo Arcibiskupství pražské; a s touto myšlenkou přišla paní doktorka Eva Bartoňová, autorka projektu dívčích katolických škol a první ředitelka školy v Platněřské. Smyslem bylo podle jejích slov toto: umožnit vzdělání dívkám, které by z různých důvodů, mentálních nebo jiných, neměly na to, aby absolvovaly klasickou střední školu a kterým by hrozila „sociální exkluze“ – že by mohly skončit na pracovním úřadě a že by se bez zaměstnání životem spíše protloukaly, než procházely. Za těch 23 let se ale škola trochu změnila, teď je otevřena i rizikovějším skupinám, než jaké jsme si v roce 1990 vůbec dokázali představit.

Jaké skupiny máte na mysli?

Přicházejí k nám dívky z ohroženějších sociálních skupin nebo dívky bez rodin, i takové, které mají za sebou traumatizující životní zkušenosti – klasické zneužívání nebo špatné zacházení rodičů. Měli jsme tu třeba dívky, které byly extrémně šikanovány pro svou introvertní povahu; některé dokonce třeba půl roku samy od sebe nepromluvily, až postupně začaly zapřádat rozhovor. Pamatuji se na jednu z nich, Lucinku, právě ta nikdy nepromluvila jako první, až najednou po půl roce jsem šel o přestávce kolem a z ní najednou vypadlo: „Pane řediteli, jak se máte?“ A to byla taková úleva, že těch pár slov ze sebe dostala! Byl to sice malý, ale přece jen krok k obratu.

Řekl jste, že jsou to dívky s traumaty – proto jim říkáte „nedomazlenky“?

Ano, proto jim chceme alespoň zčásti nahradit to, co jim chybělo v dosavadním životě.

Co tedy pro ta děvčata děláte?

První je vytvořit tady bezpečné prostředí; pak se začne ukazovat, co v sobě mají a my nejednou zjišťujeme, že jsou schopny se starat o druhé a že jsou schopny se učit – mezi uchazečkami jsou obvykle dívky po devíti letech základní školní docházky, některé už ale zkoušely, zpravidla neúspěšně, jinou střední školu. Po tom, co se popraly s nějakým traumatem, se kterým sem přišly, si po naší škole některé doplňují na jiných školách maturitu, dokonce některé potom studují na vysoké škole – vloni Kristýna dokončila medicínu, Johanka studuje adiktologii na UK.

A další efekt, který sledujeme – aby dívky byly po dokončení naší školy nezávislé, aby si našly práci, měly rodinu, prostě aby byly soběstačné. V mnoha případech se to daří díky tomu, že jsou plně kvalifikované pro pečovatelskou službu, a tak si nacházejí práci právě v sociálních službách.

Dostává se děvčatům tady praktické výchovy?

V rámci odborného výcviku k získání profese pečovatelky navštěvujeme domovy pro seniory i děti v MŠ. Hlavně jsme si ale loni v listopadu založili vlastní školní firmu – je to Křižovnická pečovatelská služba.

Máme už 24 klientů, kterým nakupujeme, uklízíme, doprovázíme je, kam se potřebují nebo chtějí dostat. Naše studentky se přitom také učí s klienty komunikovat, osobnostně je vnímat.

A co třeba matematika, čeština, jazyky, počítače a další obvyklé předměty?

Jsme střední školou podle Školského zákona, tedy tyto předměty vyučujeme – vyučující pro třináct předmětů napsali a díky evropskému grantu jsme tiskem vydali vlastní učebnice – na míru našim žákyním...

Když děvčata po dvou letech vaši školu opustí, dostanou skutečně práci?

Naše absolventky jsou akreditovanými pracovnicemi v sociálních službách, nevíme o žádné, která by se nezaměstnala. Kromě toho jim nabízíme akreditované osvědčení Všeobecný sanitář, Kuchyňské práce nebo Hospodyně – to znamená, že se jako hospodyně budou umět postarat o domácnost druhých – uvařit, uklidit, pečovat o děti nebo seniory.

Jak je to s financováním této školy?

Platí nás ministerstvo školství; máme přitom potíže, protože našich 52 studentek je teoreticky na dvě třídy, ale my děvčata dělíme do čtyř tříd, a ty ještě i do menších skupin, abychom se jim mohli pořádně věnovat. Je to finančně náročné, a tak se snažíme trošku vydělat: pořádáme vzdělávání pro dospělé, děláme vlastní benefiční akce, v dubnu jsme měli „Koncert pro nedomazlenky“ a jsme rádi, že za

symbolický nájem sídlíme v prostorách řádu Křižovníků s červenou hvězdou, založeného sv. Anežkou Českou.

Vaše škola má v názvu „katolická“ – nebudí už tento fakt rozporné pocity v naší sekularizované společnosti a v době církevních restitucí?

Na nás našťastí taková ta zvláštní pachuč nedopadá, naopak někteří rodiče mají zájem právě o nás – říkají si, že „je to katolická škola, a tak tam snad aspoň nebudou drogy či šikana“.

Za méně dobré považuju, že je stále víc a víc mladých lidí, kteří zvláštní péči potřebují. Ptám se, proč vlastně je stále více a více těch mladých lidí, kteří nejsou schopni udělat klasickou střední školu? Soukromě si myslím, že to souvisí s úpadkem rodiny, že stále více mladých lidí nemá elementární zkušenost s nějakou stabilitou doma. A tak to vlastně není úplně dobrá zpráva, že je o školu našeho typu čím dál tím větší zájem.

Marie Fleissigová

O TEMPORA O MORES

OD MIMOZEMŠŤANŮ
PŘES ŠUMAVU
K LIDSKÉMU MOZKU

Jak by vypadali mimozemšťani

Podobné podmínky jako na Zemi by i ve vzdáleném kosmu mohly vést ke vzniku podobných tvorů.

Je to myšlenka, s níž přišel kdysi dávno evoluční biolog Stephen Jay Gould: Kdybychom si představili dějiny života na Zemi jako magnetofonový pásek a přehrávali jej znovu a znovu, strom života vykvetne pokaždé do naprosto odlišných tvarů a květů. Zastavme, přetočme zpět a pustme znovu. Dostaneme nové druhy, nové větve života, nové nápady a tělní architektury. Život, spekuluje Gould, se mohl vyvíjet nekočně mnoha způsoby.

O tom, co se stalo s hmotou, že se proměnila v život, dnes mnoho nevíme. Jakmile máme v ruce první buňku, pak už evoluce sviští, ale jakým způsobem z mladá rozžhavené Země dostat onu první živou entitu je záhadou. Snad vznikla někde hluboko v moři poblíž zvláštních „black smokers“, černých kuřáků.

V našem konkrétním příběhu na Zemi dvě miliardy let žily bakterie, pak, kdo ví, jedna zaútočila a pohltila druhou, nebo druhá zkusila naopak parazitovat na první. Výsledkem byla v každém případě remíza, jedna živá buňka uvnitř druhé a z této zvláštní rovnováhy vznikají složitější, eukaryotické buňky. Proč ne dřív, ptá se Gould, proč ne později a proč vůbec? Při jiném přehrávání by mohly vzniknout právě jen bakterie a spokojeně počkat dalších pět miliard let na zánik Země. Nebo by život nemusel vzniknout vůbec.

A koho by v kambriu napadlo, že jednou vznikne přátelství mezi hmyzem a rostlinami a že v souběžné evoluci se objeví tak neuvěřitelné množství opylovačů a tolik extravagantně barevných květů, jejichž okvětní či korunní listy nejsou nic než letištní přístávací dráhy pro drobné brouky, motýly a včely? V prvohorách byl vznik tohoto přátelství zřejmě nepředpověditelný.

V reálném světě budoucnost závisí na tolika náhodných faktorech, že nejsme schopni předvídat skoro nic. Situaci přesně vystihl paleontolog George Simpson: Můžeme provést experiment, ve kterém budeme moci zhruba předpovědět, co se stane se 100 potkany v průběhu deseti let v definovaném pokusu za jednoduchých podmínek, ale nebudeme nikdy schopni říct, co se stane s miliardou potkanů žijících deset milionů let ve fluktuujících a nepředpověditelných podmínkách na Zemi.

Jednou z těch náhodných událostí byl dopad meteoritu na Yucatan před 65 miliony let. Co se stalo dál, nikdo moc neví. Možná si meteorit stačil sám, možná Země prolétávala celou sprchou meteoritů, možná meteorit svým úderem jak do kovadliny natolik rozvlnil zemskou kůru, že začala série sopečných výbuchů. Každopádně

byl spuštěn řetězec událostí vedoucí k vyhynutí dinosaurů následovanému rychlým šířením savců.

Co ale může být ve vesmíru náhodnějšího než srážka Země s kusem kamene? Kdyby meteorit nedopadl, nevznikli bychom. A co kdyby byl dvojnásobně velký, dopadl o několik let dříve, o několik kilometrů vedle, byli bychom? Myšlenka je inspirací i pro sci-fi filmy: někdo putuje strojem času do historie, šlapne mimo cestu a dějiny světa se motýlím efektem budou odvíjet dramaticky odlišně.

A další kdyby: kdyby indický subkontinent nenarazil do Asie, kdyby se proto nevyvránil Himálaj, kdyby se díky tomu klima v Africe nestalo sušším, kdyby tím pádem nevznikly lesostepi, které se naši předkové vydali prozkoumat nebo kam byli možná vytlačeni úspěšnějšími lidoopy. Kdyby Afrika zůstala porostlá miocenními pralesy, nikdy bychom zde zřejmě nebyli...

Konvergence

V současnosti myšlenka sice stále platí, ale s důležitými omezeními. Je to vlastně banální: prostředí si vynutí tvar těla a řeka života poteče mezi horami spíše určitými cestami a jinými spíše ne. Kdybychom příběh mnohokrát přehrávali, možná strom života nebude kvést tolika různými způsoby, jak jsme si dříve mysleli.

Příkladem je nepřeberně. Pokud se jakýkoli život v jakémkoli z přehrání dostane do vody, nevymyslí nic moc jiného než torpédo s ploutvemi (rejnokům se omlouvám). Mnohokrát tak život učinil u naprosto nepřítubných skupin, žraloci a ryby jsou klasickými příklady. Pak jde život na souš, ale různí nespokojenci se vrací zpět. Z dávných plazů to byli ichtyosauři, ze savců předkové delfínů a plejtváků. Můžeme jistě ještě vzpomenout na tuleně, tučňáky a mořské želvy.

Tento poznatek je důležitý. Pokud někdy objevíme tekutou vodu na jiných planetách někde hluboko ve vesmíru a v té vodě aktivně plovoucí živé tvory, budou možná vyhlížet velmi povědomě.

Platí to i pro život na souši. Evoluce nikdy nevymyslela kola, a tak se pohybuje dvěma způsoby: buď pomocí nohou, podobně jako brouci či obratlovci od žab po savce. Jestli jsou nohy dvě, čtyři, šest nebo jsem-li stonožka, je již konkrétní řešení daného zadání. Druhým nápadem je plazení. Máme zde původní žížalu a z bezobratlých třeba slimáky, pak se obratlovci k plazení znovu vrací v podobě zvláštních obojživelníků červorů a pak ještě jednou jako hadi. U savců, pravda, osrstěného hada nemáme, ale taková lasička už by mohla být blízko.

Podobně ve vzduchu je jistě možné vymyslet klouzavý let, jaký objevily nezávisle na sobě letuchy a hlodavec poletuška ve Starém světě, vakoveverky v Austrálii a někteří plazi či dokonce žáby, které se se střídavým úspěchem pokoušejí napodobovat. Nebo je možný aktivní let pomocí křídel. První vzlétl hmyz – s karbonskou vážkou meganeurou nás pravděpodobně trápili ve školách všechny, pak různá dinosauri jako mikroraptor, pterodaktylové či sharovipteryx, který to pro změnu

zkoušel pomocí zadních končetin, samozřejmě ptáci a jako poslední vzlétli ve třetihorách netopýři. Aktivní let, zdá se, ve vzduchu nedopadne ve výsledku jinak než jako mávajících křídla a je již opět vcelku jedno, zda mávají přední či zadní končetiny, netopýří blána mezi prsty a podobně. Pokud se přidá i stejný způsob života, třeba na stejných květinách, podobnost je zarážející. Badatelé musí někdy lapit tvorečka do sítky, aby zjistili, zda se jedná o motýla, nebo kolibříka.

Další příklad je neefektivnější. V našem světě elektromagnetických vln ze Slunce vzniklo oko v průběhu evoluce snad až čtyřicetkrát(!) nezávisle na sobě, u různých skupin, různě konstruované a s rozdílným zadáním. Pro letící vážku je optimální složené oko, které na rozdíl od našeho nemusí tékat. Co to znamená, ví každý, kdo pozoroval krajinu z bočního okénka jedoucího auta. Pokud bychom vzali včelu do biografu, pravděpodobně by se nudila, neboť by film vnímala jako sled diapozitivů; naše oko se nechá zmást iluzí 24 políček za vteřinu, vnímá jejich defilé spojitě. Rybí oko ostří jako fotoaparát, posunem čočky vpřed a vzad, my naopak akomodujeme, měníme tvar čočky.

Základní myšlenka je jasná: využití elektromagnetických vln pro orientaci. Konkrétní řešení se mohou lišit, stejně jako rozsahy vnímaných vln. Někteří hadi „vidí“ speciálními termoreceptory teplo, myš skrytou za křovím, včela vidí i v oblasti ultrafialové, ale na rozdíl od nás zase nevidí moc dobře v oblasti červené. A samozřejmě, pokud se přesunu do jeskyní, brzy oči ztrácím. Jestliže tedy najdeme někdy někde život, ať již bude vypadat jakkoli, a pokud bude někde v okolí svítící hvězda, je docela dobře možné, že se na nás mimozemšťané budou něčím dívat. A pokud bude na neznámé planetě prostředí schopné vést zvuky, skoro bych se vsadil, že by mimozemšťané na sebe mohli nějak houkat, cvrčet nebo štěbetat.

Ohníčky v temnotě

Třeba je to ale všechno ještě jinak. Možná všechny náhody, dopady asteroidů a velké vymírací události kurz evoluce tu zrychlí, tu zpomalí, nicméně v zásadě příliš nezmění. Možná že kdyby meteorit na Yucatan nedopadl, dinosaury by později a stejně účinně zlikvidovaly ledové doby, ve kterých by se teplokrevní savci určitě prosadili lépe. Možná by dinosauri nevymřeli zcela a dodnes by přežívali v tropech, možná by se ale jednou odněkud od mrazivých pólů objevily tlupy savců, kteří by uměli vyrábět nástroje a znali by kooperativní lov. Proč? Protože totéž se vyvinulo nezávisle u ptáků, včetně teplokrevnosti i používání nástrojů (například novokaledonské vrány si pomáhají klacíky při lovu hmyzu). Je docela dobře možné, že také v reálné evoluci našeho druhu od posledního společného předka s lidoopy se výroba nástrojů, symbolická kultura, či dokonce bipedie objevovaly nezávisle a u různých skupin. Možná by tak z mrazivých dálek přišly dříve nebo později skupiny, které bychom dnes označili jako lovecko-sběračské, ať by již vypadaly jakkoli. Možná.

Britský paleontolog Simon Conway Morris přichází s originální myšlenkou: Když si tedy moře vynutí ploutve, vzduch křídla a světlo oči, nemohli bychom tuto logiku použít na inteligenci samotnou? Nemohla by též inteligence být jakousi ploutví v mentálním moři světa, ve kterém žijeme? A opravdu, když víme, co hledat, máme dnes velmi zajímavé práce o inteligenci šimpanzů, delfínů, ale také novokaledonských vran či dokonce mravenců a ke vši hrůze i rostlin. Ano, i zde, přestože obvykle slovo „vegetativní“ používáme zhruba ve smyslu „bez vnímání a myšlení“ a ačkoli si šovinisticky myslíme, že pouze tvorové s mozkem mohou být inteligentní.

U rostlin není inteligence centralizovaná, ale je součástí celého systému. Během nedostatku zdrojů rostliny realizují průzkumný růst a po objevení zdroje se aktivně snaží soupeřit mezi sebou. Když rostlinu naklonují, oddělené části již po několika týdnech rozpoznají jedna druhou a začnou spolu soupeřit jako s každým jiným jedincem svého druhu. Některé nefotosyntetizující parazitické rostliny si kontaktem vybírají, na které hostitelské rostlině se rozhodnou parazitovat. Zdá se, že rostliny umějí i předvídat a mohou činit komplikovaná ekonomická rozhodnutí, například zda se příští rok bude investovat do vegetativního růstu, nebo do rozmnožování, tedy do květů a semen.

V případě napadení rostlina dokáže v náhodných listech vyprovokovat produkci pesticidu, takže herbivor (býložravec) neví, zda příští list pro něj nebude smrtelný. Australské eukalypty čas od času vytvářejí v listech kyanovodík, který nutí koaly přelézt na jiný strom. Tento fakt ošetřovatelé v zoo objevili, až když jim skupinka koalů uhynula a pitva prokázala otravu kyanovodíkem. Později se ukázalo, že koalové byli neproblematicky krmeni větvemi jednoho a téhož stromu. Jiné rostliny umějí v případě napadení housenkou uvolňovat látku, která přiláká vosičku a ta housenku napadne jako její parazit. S rostlinami tak nyní spojujeme pojmy, jako jsou předvídavost a paměť.

Zdá se, jako bychom ve tmě světa krom výhně naší lidské inteligence tu a tam spatřovali ohníčky u mnoha nepříbuzných skupin organismů. Inteligence určitě pomáhá v úsilí o přežití a tak jako ploutve v moři je pro své nositele velmi výhodná.

Když tedy obracíme teleskopy do všech možných míst vesmíru, abychom našli inteligentní život, možná pomíjíme to jediné místo, které nám teleskopy nezachytí: naši vlastní Zemi. Čapková Válka s mloky, jež si pohrává s myšlenkou dvou inteligentních druhů, i moderní biologie připomínají, že možná opravdu nejsme až tak mimořádní. Ale ta hmota, ze které jsme, ta je. Hmota, jež prýští do nových a nových vln života, do nových tvarů a barev, vířící hmota, z níž jsme, kterou jsme a které pořád ještě příliš nerozumíme.

Respekt duben 2013

Nežádoucí živočichové

Ministr zemědělství Petr Bendl ve svém sloupku v sobotním Deníku (4. 5.) hovoří o návrhu nového mysliveckého zákona. A v jednom místě se dopouští výroku: „Rozšiřuje se ... okruh osob oprávněných lovit nežádoucí živočichy.“

Asi jsem nějaký přecitlivělý, protože mi v reakci na to okamžitě v hlavě vyskočilo ono zlověstné německé „unerwünscht“, které se rovněž vztahovalo na živočichy – tedy, pokud se my lidé mezi živočichy počítáme.

Pan ministr to jistě myslel jinak a vlídněji. Je jen otázka, jakou moc má člověk nad tím, co jednou vypustí z úst, ať to myslel sebenevinněji. Vždyť ke znepokojení stačí rozkliknout si diskusi pod kterýmkoliv článkem na téma přemnožená černá zvěř (i Petr Bendl ji ve sloupku zmiňuje). Tam se bohužel příliš nerozlišuje.

Ale i kdyby, před padesáti lety nás na základní škole nutili v přírodopise biflovat seznamy živočichů „užitečných“ a „škodlivých“. Pár roků nato na střední už to s tou škodlivostí a užitečností tak jednoznačné nebylo. Pan ministr sice nevystudoval zemědělství, ale chodil do školy zhruba o 15 let později než já. Už tedy asi věděl, že přírodovědci tohle zastaralé dělení živočichů opustili. A jestli to zapomněl, na nově přiklepnutém ministerstvu mu to jistě řekli. Nejpozději když začal chystat ten myslivecký zákon.

Ale informace, dávno samozřejmá pro přírodovědce, nemusela ještě nutně dorazit ke všem těm, pro koho jsou mnozí živočichové stále nežádoucí konkurencí. Už sice ne přímo potravní, protože těžko u nás nějaký člověk umře hladu, když si nenaloví – to spíš té konkurenci jde o život. Ale konkurence to je, a z konkurentů obvykle vítězí ten silnější. Důkazem nechť jsou četné nálezy karbofuranem otrávených sokolů, káňat, ba i orlů mořských, ale nakonec prakticky všech živočichů, na které tenhle jed působí a kteří měli tu smůlu, že se vyskytli poblíž návnad. Včetně domácích mazlíčků.

Poučený pan ministr, který je zřejmě tlačěn, aby proti té konkurenci zkonstruoval nějaký účinný nástroj, za který by ale nehrozily sankce jako za ten karbofuran, musel něco vymyslet. A tak místo vědecky již neobhajitelného „škodlivého“ příšle (s nápovědou, bez nápovědy?) s živočichem nežádoucím. Svou logiku to má. Nemusí být někdo přímo škodlivý, aby se stal nežádoucím. Může prostě vadit, překážet, stát v cestě, konkurovat. Asi ne náhodou se o takových říká, pokud se vyskytnou mezi lidskými živočichy, že jsou na odstřel, nebo že už dokonce odstřeleni byli. V přeneseném slova smyslu, samozřejmě.

Jen jestli touhle ministerskou lidovou tvořivostí nevytáhl stavidla tak, že už mu je dravý proud nedovolí zase včas zarazit. A nejde jen o děsivé konotace spojené s tím slovem. Množství kandidátů do seznamu „nežádoucích“ totiž rychle narůstá.

Zdaleka nejde pouze o ty (ne)populární kňoury, kdysi chované jen v oborách. Kdo a proč je pustil do volné přírody? Pro rybáře jsou nežádoucí třeba vydry, kormoráni, pro vodohospodáře bobři, pro vinaře a sadaře špačci a kosi, pro nejednoho majitele domů vlaštoky káležící jim na fasádu, pro všechny pak holubi.

Jeden čas to byli z úrody obilí ujídající vrabci, ti ale ke svému štěstí (štěstí?) načas skoro vymizeli, a tak jim snad zatím zařazení na černý seznam nehrozí. Narůstá ale počet nervozů, kteří považují za nežádoucí veškeré zpěvné ptactvo, protože prý dělá příliš velký rambajz a oni se kvůli tomu dost nevyspí. A další opět zahlížejí na řadu živočichů včetně koček domácích, kteří sice nikomu potravně nekonkurují, až na jistá krátká období nadměrně nehlučí, ale zas prý přenášejí tu či onu nemoc, vůči které byli naši méně přešlechtění a méně plapaní předci zřetelně odolnější.

A propos špačci. Nezapomenu na zážitek z Českého středohoří z okolí Házmburka před několika lety. V tamních sadech, pravda již dost zpustlých, právě na stovkách stromů dozrávaly výstavní šťavnaté hrušky, bez užitku padaly do trávy léta nesečené a hnily tam, lákající jen houfy vos, na jejichž dotěrnost si pak stěžovali místní. Místní velkosadaři si kupodivu nestěžovali na vosy, ale na špačky, že jim rok co rok obzírají třešně, a úředníci ne a ne povolit odstřel těch škod- , chci říct nežádoucích živočichů. Že by někomu tolik chutnaly třešně potřísněné krví těch ptáků s duhově opalizujícím peřím?

Přiznám se, že jsem se tehdy dopustil polního pychu a narval si plné kapsy hrušek nejrůznějších druhů, tvarů, barev a chutí, protože v obchodech jsem na takové nikdy nenarazil, jen na litoměřické Zahradě Čech, ale i tam to byly pouze na tenko na talířcích nakrájené plátky na ochutnání.

Až teď jsem se dodatečně lekl, zda jsem se tou krádeží náhodou nestal adeptem na zařazení do seznamu nežádoucích živočichů. Totiž internetoví diskutéři už v tom mají dávno jasno.

Aktualne.cz 6. 5. 2013

Slovo ministra – novela zákona o myslivosti

Na Ministerstvu zemědělství připravujeme novelu zákona o myslivosti, která se zabývá zejména škodami způsobenými přemnoženou zvěří v lesích i na polích. ...Novinkou navrženou v připravované normě je, že vlastník pozemků bude muset písemně schválit nájemcům plán mysliveckého hospodaření v honitbách. ...Rozšiřuje se také okruh osob oprávněných lovit v přírodě nežádoucí živočichy, jako jsou zdivočelá domácí zvířata, psík mývalovitý a další zvířata škodící myslivosti. Nově budou mít právo k jejich lovu uživatelé honitby a osoby, kterým uživatel honitby vydal povolenku. Dosud tak mohla činit pouze myslivecká stráž....

Zemědělec – 6. května 2013

Ministr životního prostředí Ropákem

Anticenu Ropák za největší anti ekologický počin dostal za rok 2012 ministr životního prostředí Tomáš Chalupa. Ekologové mu vyčítají nečinnost ve funkci, např. při vyhlášení nových chráněných oblastí NATURA, ale hlavně mu zazlívají návrh zákona o Národním parku Šumava a podporu výstavby dvou jaderných bloků v Temelíně.

Na druhém místě v anketě Ropák skončil ministr průmyslu a obchodu Martin Kuba za Státní energetickou koncepci ČR do roku 2040 a na třetím ředitel správy parku Šumava Jiří Mánek.

Udělena byla i Zelená perla – za anti ekologický výrok. Získal ji Ladislav Jankl, tajemník bývalého prezidenta V. Klause. Loni ve svém blogu Cyklistiku je nutno okamžitě zakázat napsal: „A nevěřte cyklomaniakům, že kolo je pokrok, že kolo je čistota a zdraví. Čuchněte k jejich propocenímu triku a budete mít jasno, kdo tu zamořuje vzduch. Pachem i hloupými argumenty. Cyklistiku není třeba podporovat, ale naopak zakázat.“

Alena Zemančíková

Šumava 2013

Odcházející moc se drží zuby nehty a nepoučí se z dějin, ačkoliv k tomu má příležitost dost. Zejména pevně se pak drží ti, kteří nějak přispěli k upevnění stávajícího pořádku, popřípadě byli aktivní v předešlé revoluci. Příkladem za všechny je pohled na starého Metternicha, jak v roce 1848 v noci tajně prchá v přestrojení z Vídně, kde by ho revolucionáři nejraději viděli na lucerně. A přece zvítězil nad Napoleonem a za jeho diplomatické vlády byl mír tolik let, jak do té doby nikdy. Jenže čas nový nové chtěl mít činy, a těch už kancléř nebyl schopen.

Ale chci psát o Šumavě. Doba po převratu přinesla změnu ve skutečnosti daleko větší, než jsme si byli schopni uvědomit, natož ji předvídat. Zcela zásadní bylo přeci otevření hranic, stržení železné opony i se všemi vojenskými zařízeními, která ji tvořila. Rázem bylo vidět, kolik obcí vzalo za své ve vojenských újezdech, kolik zde zmizelo dílen a malých podniků, poháněných elektřinou z vodních elektráren. Nic z toho – podniky ani elektrárny – se neobnovilo.

Opakem té mince byla zachovaná příroda v hraničním pásmu, v němž se na Šumavě nacházela většina nejvyšších vrcholů – tuhle výhodu neměly žádné z našich ostatních pohraničních hor, protože žádné nesousedily s nepřátelskou Německou spolkovou republikou a Rakouskem. Pod horami chovali lidé dobytek, způsobem ne zrovna pokrokovým, a něco se dalo i pěstovat. Z toho profitovala slavná klatovská

mlékárna a mlékárny jihočeské – kolem klatovské mlékárny proběhla už v 90. letech první privatizační korupční aféra, mladší čtenáři už si nemůžou pamatovat onoho slušného pána Liznera, který byl chycen s aktovkou plnou bankovek a šel po obvinění z korupce skutečně do vězení.

To všechno už je dávno, ale když si na to vzpomeneme, musíme si také uvědomit, že Šumava dnes je v úplně jiné situaci, než byla v létech nedostupného a vojensky strážezného pohraničí. Že neobnovila téměř nic z toho, co ji živilo před ustavením hraničního pásma, ale ani nepřišla na to, co jiného by mělo založit její prosperitu. Možná i proto, že o žádné zvláštní prosperitě se na Šumavě nikdy nemohlo mluvit, život tam byl vždycky skromný a velice těžký – viz Klostermanna.

Jeden z šumavských starostů se vyjádřil v pořadu Radiožurnálu k nově navrženému zákonu o Šumavském národním parku, že když se zlikvidovalo lesnictví a zemědělství, z čeho, sakra, tam mají lidé žít? – a myslel tím, že jestli se nepovolí kácení v národním parku a lanovka a další a další rekreační atrakce, upadne šumavské obyvatelstvo do bídy a nezaměstnanosti, v níž ostatně už je.

A já na to můžu jen říci, že se těm starostům, kteří volají po kácení, lanovce, dalších sjezdovkách a hotelech, dívím. Dívím se, že hrdý šumavský lid chce jenom sloužit, ba posluhovat těm, kteří se mají o tolik lépe než Šumavané, že si můžou dovolit se u nich rekreovat a využívat služeb a dělat si dobře, přičemž většinou působí příkoří místním. Mně, kdybych na Šumavě bydlela, by to bylo protivné a chtěla bych důstojnější a samostatnější pozici, založenou na nějaké výrobě – zemědělské, řemeslné nebo i průmyslové. Služby bych byla ochotná přijmout jako doplněk.

Tak to bývalo za starého kapitalismu: v Sušici byla továrna Solo, kde se dělaly sirky a sololit (pro mladší čtenáře – to byly takové hnědé klížené desky z dřevěného odpadu, které tvořily nejen zadní stěny skříní a spodní stěny váleň, ale na něž se i malovaly obrazy), ve Vimperku se šily košile a byly tam tiskárny (ty tam snad jsou dodnes), v Klatovech ta slavná mlékárna, v Anníně sklárny a všude i za toho znárodněného socialistického průmyslu pily a všelijaké dřevoprovozy. Kde to všechno je?

Tak například továrna Solo je přemístěná do Indie, byla tam prodána i se stroji, zápalky, které už tak stály pár haléřů, teď v nesrovnatelně horší kvalitě stojí o pár haléřů méně (a skoro neškrtají), v Sušici a okolí zaniklo asi dva tisíce pracovních míst a všichni se tváříme, že to tak je v pořádku, že to je přece něco jako přírodní zákon, něco jako Poučení z krizového vývoje (pro mladší čtenáře – to byl takový odporný dokument, který měl legitimizovat normalizační režim s Husákem, Bilakem a dalšími zrádci a kolaboranty) nebo třeba termodynamická věta.

Kde berou ti starostové a ministr životního prostředí Chalupa jistotu, že v budoucnu bude dost lidí, kteří se budou chtít na Šumavě rekreovat, že vydrží ten blahobyť, který umožňuje, aby čtyřčlenná rodina zaplatila za lyžařský víkend na Šumavě částku vyšší, než je měsíční plat učitele? Proč by se mělo jezdit lanovkou do

Rakouska přes kopec a proč by se vůbec měla taková lanovka stavět, když na druhou stranu stejně vede silnice: přece nebudeme předstírat, že přinejmenším ta stavba (když už se tváříme, že ne její provoz) není naprosto rušivým procesem? Opravdu chtějí šumavští starostové zněkolicke násobit plochu parkovišť ve svých obcích? Co to je za ubožácké hospodaření se zemí – vybírat peníze za to, že tam někdo stojí s autem? Vždyť je to ponižující.

Nevím, jak to udělat a jestli to umožňuje zákon, ale na Šumavě by přece měly být mlékárny a truhlárny a pily, doba skláren asi už je pryč, ale určitě by se tam mohlo něco šít a skládat, vázat a tisknout, na papír i na textil, něco lisovat a tvarovat. Určitě by se tam měly vodní toky využívat k výrobě energie, to přece dá rozum! A nevím, proč by se nemohly na Šumavě chovat krávy na mléko, když v Bavorsku se chovají a německé mlékárny svázejí po takzvané „mléčné dráze“ mléko i od menších producentů a jistě to dotují, protože jim jde o slušný, důstojný život místních obyvatel.

Turistický ruch a rekreace má v hospodářství horského kraje jistě svůj význam, sama tam chci být turistkou, ale přece na tom nemůže stát veškerá ekonomika – co budou lidé dělat v měsících, kdy je zataženo, lijí, dny jsou krátké a psa by nevyhnal?

A pokud jde o legislativní proces, stálo by za úvahu, zda by nebylo možné práce v národním parku přednostně vyhradit místním firmám, aby se nezaměstnaní šumavští dřevorubci nemuseli dívat na to, jak na Šumavě kácí těžební společnosti, jejichž zaměstnanci hovoří cizími jazyky, protože zaměstnávat Ukrajince je levnější než dát práci místním obyvatelům (ze kterých tím děláme pingly a ficky).

Vždyť ty neoliberální ekonomické zákony neprospívají zemi stejně, jako jí neprospívalo socialistické plánované hospodářství, obojí dogmata způsobují devastaci přírody i morálky.

Ti, kteří potřebují vydělat na stavbě lanovky a kácení v národním parku, se čerta starají o místní obyvatele, když jim kšeft nepůjde, odejdou a nechají klidně lanovku stát, stejně, jako nechali zchátrat až ke zřícení Lázně Kyselka, kde vyvěrá ta slavná a prosperující Mattonka. Nebo jako nechali padnout podnik Quilt v Krušných horách, kde se dlouhá léta šily prošívání deky, zavřeli ho, ačkoliv kolem jsou kvant penzionů a troje lázně, kde všude se přece lidé musejí něčím přikrývat.

Všechny naše pohraniční hory jsou poničené turistickým průmyslem, zabetonované parkovišti a po večerech pozvracené opilou zlatou mládeží, pro niž se musí do noci na sjezdovkách vyhrávat a šajnit jako na diskotéce. Jen Šumava ještě ne, alespoň ne všude. Byli se šumavští starostové někdy podívat, jak to vypadá ve Špindlerově Mlýně nebo na Klínovci? Jsou si jisti, že tohle chtějí?

Je tady ještě jeden problém: všichni jaksi máme nárok mít se stejně dobře. Jenže záleží na tom, co rozumíme slovem dobře, a nesmíme si pod tím představovat jenom to, jak se má ten druhý. My v Praze máme život v něčem velmi pohodlný, v něčem však naopak velice těžký. Máme, pravda, blízko k veřejné dopravě, zato máme

nouzi o čistý vzduch. Máme možná vyšší mzdy, ale srovnatelně vyšší náklady. Máme po ruce kulturní instituce, ale chybí nám jasné nebe.

Na horách byli bohatí vždy jenom ti, kteří odírali místní obyvatele – ti, kteří tam žili a pracovali, museli žít skromně. To prostě k životu v horách patří, a patří k němu i jistá hrdost na tu dobrovolně zvolenou a snášenou životní obtíž. Patří snad k našemu pozdnímu neoliberalismu i naprostá ztráta hrdosti? Divím se šumavským starostům, že se chtějí ponížovat pouhou službou nám, městským lidem. Být jimi a jejich politiky, snažila bych se nutit vládu k podpoře důstojnějšího živobytí.

A na závěr ještě k tomu Metternichovi – ti, kteří dělali převrat v roce 1848, měli jiné vize a priority, než jaké přineslo víc než dvacet let od té doby. Podobně jako Metternich na Vídeňském kongresu roku 1815 nepředpokládal, že rok 1848 přinese úplně jiné požadavky. Dvacet čtyři let po převratu už víme, jaká úskalí má privatizace i hypotéky, jak problematická je i hospodářská soutěž, když se v ní mají utkat globální řetězce a kartely s místními firmami, jak účinná je reklama a co jsou to ti lobbisté.

Rigidní konzervativci, často listopadoví revolucionáři, ještě stále budují neoliberalní kapitalismus. Moudřejší, myslím, vědí, že tahle doba končí, že musí přijít nějaké rozumnější a lidštější uspořádání, pokud nechceme, aby to všechno krachlo. Jen rigidní ideologové (mezi které, bohužel, patří i ministr životního prostředí Chalupa) a bezohlední kořistníci mermomocí trvají na upevňování systému, který je nefunkční a blízký kolapsu. Jestli se postaví lanovka a další rekreační zařízení a parkoviště na Šumavě, budou toho kolapsu pomníkem jako Stalin na Letenské pláni: vsadme se.

Deník Referendum 13. 5. 2013

František Koukolík

Lidé se od sebe liší jako otisky prstů

Ve svých knihách definujete člověka jako biopsychosociální bytost. Můžete to vysvětlit?

Člověk je bytost, která je tvořena svými geny, tkáněmi, buňkami, orgány, vztahy mezi nimi, tedy jejich „celkem“. A zrovna tak svým sociokulturním prostředím, minulostí i odhadem budoucnosti. Platí: cokoliv se stane s geny, stane se s orgány, včetně mozku, a cokoliv se stane s mozkem, se může nějakým způsobem projevit v sociokulturním prostředí. A naopak: cokoliv se stane v sociokulturním prostředí, může se následně projevit v našich buňkách až po úroveň genů. Příkladem může být těžší dlouhodobý duševní stres. Pro personalisty, kteří jsou cvičeni v tom, aby

z lidí vytvářeli součástky systémů, v nichž se očekává, že budou něco produkovat, může být pochopení tohoto modelu náročnější.

Má tedy smysl vybírat lidi do firmy či organizace psychotesty, když je ve hře o lidskou osobnost tolik proměnných?

Samozřejmě, že má, protože orientační testování ukáže, do jaké míry je člověk k určitému pracovnímu úkonu spíše nevhodný než vhodný. Takže – existují-li v práci speciální úkony, pak je asi úkolem testů vybrat lidi, kteří jsou méně vhodní.

Mnohdy se stává, že mezi uchazeči o manažerské pozice uspějí i lidé s narušenou osobností, dokonce s psychopatickými rysy. Čím to je?

To není věc testů, ale věc výběru lidí do špiček hierarchizovaných společností. Intelligentní psychopati umí s testy zacházet skvěle. Platí, že ve všech hierarchických společnostech, které byly zatím empiricky zkoumány, je vyšší počet tzv. úspěšných psychopatů, než jich je v kontrolním souboru. Pojem „úspěšný“ je druh cynismu, který se prosadil. Úspěšní psychopati jsou ti, kteří nejsou ve vězení a často získávají velkou moc a bohatství.

Proč se tam zrovna takoví lidé mohou prosadit?

Alfou a omegou těch lidí je potřeba moci. A protože špičková pozice v jakékoli společnosti propůjčuje nějaký druh moci, přitahuje tyto lidské typy doslova tak, jako přitahuje včelu med. A to není jenom ve firmách, to je v armádě, v politických stranách, v justici, v medicíně, v církvích, byrokratických aparátech, v jakékoli hierarchicky uspořádané organizaci.

Vraťme se k vývoji mozku. Jeho nejbouřlivější rozvoj lze sledovat u dětí, vývoj dětského mozku zahrnuje celou historii vývoje lidského mozku. Ve firmách je poptávka po inovacích a jako jejich možný zdroj se zmiňuje využití hravosti a fantazie. Přitom právě tato schopnost v dospívání odeznívá. Co ji utlumuje?

Schopnost hrát si, vrozená savčím mláďatům i dětem, je překryta výchovou i prostředím. A je to u různých lidí různé. Lidé s vysokým skóre tvořivosti bývají hraví, ale není to už hravost dětského typu. Ovšem lidé s vysokým skóre tvořivosti nebývají v manažersko-firmním prostředí charakterizovaném obvykle byrokratickými pravidly příliš žádoucí.

Dá se pomocí moderních zobrazovacích technik poznat, zda existuje v mozku oblast, z níž by se dalo usoudit, že člověk má pro něco talent?

Současné metody na to, pokud vím, nestačí. Existuje však řada baterií psychologických testů, která by lidem neměla říkat, k čemu jsou dobří, ale měla by jim říkat, k čemu vhodní nejsou. Takže lze např. testovat lidi, kteří chtějí být klavíristy,

např. testováním rychlosti prstů, nebo lze testovat umělecké sklony či schopnost analytického řešení problémů. Na základ toho, kam lidé chtějí profesně směřovat, lze nastavit nějaké souřadnice a pak podle výsledků testů říci: pane/paní, tímto směrem bych vám to nedoporučoval. Se skupinou, která pak zbude, lze následně pracovat.

Motivace je dnes ve firmách klíčové slovo. Existuje v mozku nějaké centrum, které může ukázat, jak a čím je kdo z lidí motivován?

Mozek nemá centra, mozek má funkční systémy. Těch je velmi velký počet. Funkční systémy jsou obrovské neuronální sítě, které jsou kódované geneticky a rozvíjeny vlivem prostředí: geny si trvale s prostředím povídají. Skóre hravosti, skóre tvořivosti či skóre motivovanosti lidí bývají u různých lidí velmi různá. Záleží na řadě proměnných, které nelze v tomto krátkém a nutně zjednodušeném rozhovoru všechny vyjmenovat. Pokud bychom měli mít na mysli motivaci a rozvoj, pak by do jakéhokoli firemního prostředí měli přijít především lidé motivovaní, nikoliv lidé, kteří se tam jdou jenom žít. Ovšem jedním ze základních rysů života je soutěž o přežití, takže v době, kdy máme velkou nezaměstnanost, je nutné počítat s tím, že lidé budou chtít získat práci za jakoukoliv cenu. Takže motivací bude v takovém případě spíš tíseň, strach nepřijít o práci.

Pocit úzkosti a strachu, nejistoty z budoucna dnes prožívá téměř každý. Máme v mozku nějakou oblast, z níž lze míru strachu naměřit?

Existuje řada stupnic, kterými se dá měřit míra úzkosti nebo míra strachu. Míra je dána tím, jakým způsobem lidé odpovídají na stresové podněty. Lidé jsou úzkostní ve velmi rozmanité míře a strach může být ve stresu do jisté míry ostruhou, která zvyšuje výkon, ale opravdu jen do jisté míry. Podle mě je mnohem lepší lidi motivovat pozitivně.

Ptám se i proto, že úzkosti i depresí přibývá a vážně to zasahuje i do pracovního života.

Nedomnívám se, že by minulost byla v tomto ohledu lepší. Dějiny lidského rodu jsou kromě jiného dějinami strachu a úzkosti. Představme si negramotného člověka minulosti, který žil ve světě plném démonů a čarodějnic, což budilo úzkost. Proto vznikala řada mechanismů, kterými se lidé proti úzkosti bránili. Například magickým myšlením. Mechanismy úzkosti zůstaly, jenom jsou spouštěny jinými podněty než u předpokládaného, dejme tomu středověkého negramotného člověka.

Dá se něco dělat pro to, abychom naši úzkost snížili, nebo si na to zkrátka musíme zvyknout?

Na úzkost a strach, zejména, jsou-li intenzivnější, si zvyknout nelze. Úzkost a strach jsou u zdravých lidí biologické normální signály, jimiž nám prostředí nebo

co si uvnitř našeho těla říká – něco je v nepořádku, udělej s tím něco. Naše reakce na tyto podněty bývá v nejjednodušším případě boj nebo útěk. Katastrofou může být, co spousta z nás dělá – rozpouštění strachu v medikamentech nebo v alkoholu, nebo dokonce jejich kombinací. Jde o možnou, někdy rychlou cestu do závislosti.

Souvisí závislost na něčem s geny, například že někdo podlehne závislosti více, někdo méně?

Ano. Lidé se od sebe liší, jako se liší otisky prstů. Jsme každý jiný, záleží jako ve všech lidských vlastnostech na nějakém genetickém uspořádání plus na osobnosti a na její interakci s prostředím. Obecný recept neexistuje. Teoreticky stejná míra stresu osloví ze stovky lidí každého jinak. Někdo se položí, menší část lidí naopak stejné podněty nebude jako přílišný stres vnímat.

Jednou ze závislostí v současné době je workholismus, závislost na práci.

O workholismu víme, že existuje a že si jím někteří lidé vyplňují život. V krajní podobě může vypadat jako chemická závislost.

Je to náhražka něčeho, co jim v životě chybí?

Viděno zvenčí lze tak vysvětlovat, viděno zevnitř – těžko říci: danému člověku v tom může být dobře. Nemusí to vždy dobře skončit. Jakmile se vyskytne v partnerské dvojici jeden workholik, začnou lidé dříve či později žít vedle sebe, nikoli spolu.

V osobním životě i v práci používáme rozum i emoce v různé míře, rozum se přisuzuje mozku, emocii srdce.

Naše západní tradice říká, že jsme více rozumoví. Naše současné poznání říká, že tomu tak spíše není, jsme bytosti vysoce citové, magicky myslící. Racionalita dá obrovskou práci, musíme se jí učit celý život, v podstatě se nějakým způsobem učíme uvádět rozum se srdcem do rovnováhy. Což je velmi těžké, jde o práci na celý život.

V pracovních vztazích se ale po nás sice chce víc rozum, ale převáží mnohdy emoce...

Není to jen v pracovních vztazích. Jenže nejsme stroje, kromě rozumu máme to, čemu se odedávna říká duše nebo srdce. U lidí, kteří mají psychopatické rysy, jde o řadu proměnných, z nichž charakteristická je zejména citová oploštělost. Emoce těchto lidí bývají jednoduché, a dovedou propadnout velmi negativním emocím, když je někdo nebo něco omezuje. Pak se mohou chovat s promyšlenou ničivostí.

Proto se naopak v rozvoji pracovníků dlouho vyzvedává stále empatie, emoční inteligence a pořádají se k tomu tréninky.

Byl bych pro, abychom se učili tomu, co je empatie, od dětství. Ale nemůžeme ji očekávat od každého. Jedním ze znaků psychopatie je nepřítomnost empatie. Psychopati se jí nemohou naučit. Předstírat ji dokáží dokonale.

Máme v mozku zakódovanou schopnost řídit věci, řídit a organizovat ostatní?

Někteří lidé více než jiní. Existuje na to řada testů. V současné době se objevují teorie, podle nichž jsou někteří lidé k řízení druhých lidí vhodnější, jsou to tzv. vůdčí osobnosti. Pravděpodobně existují funkční systémy mozku, jejichž činnost je podkladem této schopnosti. Zdá se, že u lidí, kteří řídí své podřízené charismaticky, nikoliv dominantním způsobem, jsou některé části mozku postavené a fungují poněkud jinak, než u lidí, kteří tuto vlastnost nemají. Tento výzkum je ale zatím v plenkách a potrvá ještě nějaký čas, než budou nějaké praktické závěry.

Jak je to se schopností řídit u žen a mužů?

Skutečnost je mnohem složitější, než by se zdálo. Existuje něco, co se dá nazvat vyhraněným ženstvím, a existuje něco, co se dá nazvat vyhraněným mužstvím ve smyslu chování, prožívání, nikoliv ve smyslu genderovém nebo chromozomovém. Obě dvě tyto množiny vlastností představují spektrum. Při popisu „žena – muž“ se pohybuje od jednoho okraje spektra k druhému. Naprostá většina lidí je v nějakém směru směsí posunutou tam či onam. Ale jak si příroda někdy hraje, stane se, že mozek vyhraněný jako mužský uloží do ženského těla, a naopak. Takže se pak například můžeme potkat s chromozomálními i dokonale anatomicky a fyziologicky vyvinutými ženami, které mají rysy chování mužského – vynikajícím způsobem čtou mapy, skvěle řeší diferenciální rovnice a v dětství spíše než panenku chtějí samopal. S tím se nedá nic dělat. Jakoby příroda měla smysl pro humor. Představovat si, že si jsou obě pohlaví ve všem naprosto rovná, je nesmysl. Ženy a muži jsou sice dvě větve jednoho stromu, nicméně (naštěstí) poněkud odlišné větve.

Diskriminace starších pracovníků je u nás neřešený problém. Jak hodnotíte možnost propojení staršího a mladého mozku v týmu a v práci?

Je tragédií většiny soudobých společností, že špatně pracují se stárnoucími lidmi, protože optimálně stárnoucí lidé bývají neocenitelnou studnicí zkušeností. Jestliže máte v práci optimálně stárnoucího člověka, pak není žádný důvod ho uvádět na pracovišti do tlaku. Moudré pracoviště využívá toho, co ten člověk ví, jakým způsobem tmelí skupinu a co jí dovede sdělit. Na druhé straně je pravda, že velká část lidí stárne průměrně, část lidí stárne patologicky a úměrně stárnutí se objevují nemoci, takže lidé se stávají po této stránce křehčí. Jestliže se ale společnost nebude chtít stát nelidskou, měla by najít modus vivendi, jak se ke svým stárnoucími členům chovat. Postoj k stárnoucími lidem by se měl začít intenzivně posunovat, asi tak jako se před časem začal posunovat postoj k ženám. Podobným způsobem je

dlužno najít způsob, jak se vyrovnat s lidmi stárnoucími, jak jim na pracovišti najít niky, kde se ti lidé budou cítit užiteční a jak je nehnat z práce klackem pryč jen proto, že jim víc než 35–50–65 let.

Z hlediska naší lidské historie i vývoje mozku člověk zvládne skupinu menší. Takové menší týmy fungují ve firmách. Jsou v nich různé vztahy i lidé hrají různé role. Jak ale vyřadit ze skupiny šéfa, kterého ostatní nechtějí?

Měl by existovat civilizovaný mechanismus, který rozhodne o tom, zda je v nepořádku skupina nebo onen vůdce. Ten mechanismus dle mého názoru nastavit lze, protože to, že skupina nechce svého šéfa, ještě nemusí znamenat, že je v nepořádku šéf. V nepořádku může být skupina. Řeknu příklad z 2. světové války. Víme, že v kritických situacích je v skupinách klíčová kooperace. Klíčová byla například kooperace u posádek bombardovacích letadel. Tam, kde se podařilo vyrovnat žádoucí způsobem vztahy mezi velitelem a skupinou, stejně jako vztahy uvnitř skupiny, klesl významně počet sestřelů. Tam, kde skupina nekooperovala, byl počet sestřelů daleko vyšší. To je zkušenost z války, ale znovu – když to nefunguje, nemusí být v nepořádku šéf, může být v nepořádku skupina. Může jít o projev soupeření o vedoucí místo, může jít o formálního a neformálního velitele, může jít o elitu moci a elitu vlivu. Jakmile je skupina takto disharmonická, je ohrožena, její výkon je ohrožen.

V globalizovaném světě se utvářejí týmy napříč kontinenty, multikulturní týmy se skládají z příslušníků různých kultur. Nadnárodní firmy investují do interkulturních tréninků, aby to fungovalo. Jakou to má podle vás budoucnost?

Zásadní. Soudobý vývoj v globalizovaném světě probíhá v bouřlivých, těžko předvídatelných změnách, ať si to přejeme či nikoliv. Jestliže jsme v globalizovaném světě, pak bychom měli rozumět příslušníkům vzdálených kulturních okruhů. Např. lidem z Dálného východu. Je nepochybné, že v řadě rozměrů jsou lidé, kteří vyrostli a žili na Dálném východě, zcela odlišní od lidí na západním okruhu. Stejně problémy řešíme úplně jiným způsobem. Když o odlišnostech nevíme, děláme katastrofální chyby. Na poznávání rozdílů už existují velmi dobré modely a dokonce, když se při jednom experimentu podíváte lidem do hlavy, spatříte, že rodilý Číňan nebo Japonec řeší stejné, zcela jednoduché úlohy zcela jinak než rodilý Američan nebo Evropan. Vznikl obor, který se jmenuje kulturní neurověda, myslím, že je to velmi plodný obor, protože přinejmenším pomáhá ulamovat hroty. To poznání může přispět ke kooperaci všech. Jakmile nebudeme obecně řečeno tolerantnější, pak riskujeme, že se vrátíme do starší doby kamenné. Budeme se vybíjet ve střetech o zdroje.

*Alena Kazdová
HR management 28. 3. 2013. Kráceno*

TEXT

SYNDROM VYHOŘENÍ

Radkin Honzák

Debakl jménem burnout

Ukázky z knihy

Honzák, R: Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření, Praha, Vyšehrad, 2013

*V nouzi dá ti radu
každý dobrý přítel,
ale málokterý
dá ti peněz pytel.*

To vymyslel a napsal Karel Havlíček-Borovský

*Pokud vám dá dobrý přítel dobrou radu,
ať se sebou něco uděláte,
protože vypadáte mizerně,
poslechněte ho
a vyhněte se vyhoření.
A buďte rádi!*

*Kdyby vám dal pytel peněz,
mohli by vás s ním nachytat,
zatknout, zavřít, vláčet médii,
nepropustit na kauci
a to nemáte zapotřebí.*

To jsem pro vás vymyslel a napsal já.

Herbert J. Freudenberger – autor termínu „syndrom vyhoření“

Když v roce 1938 začali nacisté v Německu systematicky vypalovat synagogy, bylo Herbertovi dvanáct let. Poté, co vypálili tu jeho, měl v rodném Frankfurtu ještě další problém, protože se s malými nácky z Hitlerjugend popral o svoje kolo. Rodina usoudila, že by to nemusel přežít. Tatínek mu tedy půjčil svůj pas, Herbert odcestoval a přes Curych, Amsterdam, Paříž a prokličkoval až do New Yorku, kde se ho

měla ujmout jeho nevlastní teta. Ta to sice udělala, ale když zjistila, že z Německa už nepřijdou žádné další peníze, protože jeho rodiče přišli o veškerý majetek, ochladla ve své, do té doby nijak velkolepé, dobročinnosti a k chlapci se začala chovat jako pravá pohádková macecha.

Herbert skončil na ulici, kde se nějakou dobu protloukal, než se ho ujal další – poněkud vlídnější – příbuzný. Ani zde neměl žádný luxusní život a při práci studoval večerně. Když končil vyšší střední školu, zapsal se na univerzitu. A protože jedná mu byla málo, studoval hned dvě. Doktorát z psychologie získal na New York University, psychoanalytický výcvik absolvoval v Národní psychologické psychoanalytické společnosti.

Věnoval se velmi intenzivně klinické praxi na Manhattanu a také seriózní vědecké práci, v obou aktivitách získal vynikající pověst, byl několikrát vyznamenán prestižními cenami a v šedesátých letech minulého století se rozhodl rozšířit svou agendu: založil bezplatnou polikliniku pro mladistvé narkomany, bezdomovce a problémové jedince v Harlemu. Jeho úsilí bylo příkladné a jeho pracovní den vypadal následovně: od osmi do šesti vydělával na hamburger svůj vezdejší ve své ordinaci a pak spěchal na kliniku pro toxikomany, pro které pracoval do jedenácti. Zde měl hodně dobrovolných pomocníků a jak je profesionálům známo – čím víc ochoty a nadšení, tím méně dovedností; v dětství jsem dokonce narazil na převozníka, který měl na pokladně napsáno: Převoz 5 korun, když se pomáhá, tak 10 korun. Proto poté, co vypudil ven posledního klienta, zabýval se jejich výcvikem a v jednu, někdy ve dvě hodiny zamířil domů. A tak to prováděl šest dní v týdnu poháněn nutkavým vnitřním pocitem odpovědnosti. Sám přece přežil díky shodě mnoha šťastných náhod a cítil se povinen to světu splatit.

Po nějaké době mu manželka začala říkat, že vypadá mizerně a že by se měl trochu šetřit. Ale on – jak my na ty manželky nechcem dát – jí začal vykládat, že naopak toho ještě stihnul málo, že je potřeba udělat mnohem víc a pokračoval ve svém zběsilém pracovním tempu. Čím unavenější se cítil, tím víc se přemáhal a tím víc tlačil na výkon. Když mu informace o tom, že by měl brzdit, začali dávat nepokrytě najevo i kolegové a přátelé, slíbil neochotně, že si odpočine. Rodinnou dovolenou na jezeře Tahoe naplánoval po Vánocích. Vybral si dobře, protože i Mark Twain, který dokázal ironizovat cokoliv, o tomto místě řekl: Chcete-li si obstarat andělský dech, musíte na Tahoe.

Ve Spojených státech berou Vánoce zkrátka, Štědrý den je ještě pracovní a sláva začíná až na Boží Hod. Pánbůh ale, ještě než začal hodovat, měnil, ač Herbert mnil. Šel ráno do zaměstnání a když se v noci vrátil domů, místo balení kufrů a mazání lyží doslova padnul únavou do postele, z které se přes týden nedokázal vyhrabat. Jeho vyčerpání bylo velkolepé a komplexní – tělesné i psychické. Když se konečně na nejistých nohou postavil, bystře usoudil, že to s ním asi nebude tak slavné, jak si nalhával, že snad i manželka měla pravdu a že s tím bude nutné něco udělat.

**Je možné pracovat usilovně a nevyhořet?
Jak je vidět, tak ano. Jen se to musí dělat rozumně.
Je dobré někdy také naslouchat druhým.**

Každý soudný člověk by se v takové situaci obrátil na odborníka, v tomto případě nejspíš na psychoterapeuta, ale to my, psycholodi, zásadně neděláme, protože víme, co je to za svoloč. Herbert si řekl, že když se mohl Freud psychoanalýzovat sám, tak on, Freud & Berger, to dokáže taky a koupil si magnetofon. Do něj pak namluvil půlhodinu svých lamentací, které by byl přednášel terapeutovi. Když si to pustil a cvičeným uchem to poslechl, zděsil se. Ne tolik obsahu, ačkoliv ani ten nebyl povzbudivý, ale spousta negativních emocí, které z každého slova doslova prýštily. Byly tam vztek, zklamání, vyčerpání, nenávisť, pocity viny, deprese, úzkost; zkrátka celé psychopatologické spektrum.

Začal se tedy sám léčit. Především si odpustil práci a místo ní zařadil do denního programu magnetofonové nahrávky svých projevů, které pak analyzoval. „Povolil jsem si jen dvě pracovní aktivity“, píše ve své první knize nazvané **Burnout – vysoká cena za úspěch a jak s ním zacházet**, „nahrávání a zpracovávání záznamů a psaní článku věnovaného mým zkušenostem. Nahrávky mi umožnily významný vhled do mého problému a psaní mi sloužilo jako katarze.“ Doma zůstal až do Hromnic, přehodnotil svůj vztah k pracovním úkolům, naučil se, jak k nim přistupovat a jak se chránit proti vyčerpání. Bylo nutné přebudovat jak zásadní koncepty, tak vlastní velmi angažované postoje. Nebylo to snadné, ale bylo to účinné.

Protože byl založením nejen klinik, ale také zvědavý badatel, když se dostal zpět do kondice, začal tento problém zkoumat na obecnější úrovni. Tak zjistil, že se týká mnohem více lidí než jeho samotného, a to hlavně osob pracujících v pomoc poskytujících profesích. Tedy těch, kteří do svého povolání investují nejen čas a dovednosti, ale také kus své vlastní osobnosti.

Freudenberger rozhodně nezlehčuje nepříznivé zevní okolnosti, které pomáhají vyvolat pocit vyhoření, nicméně zdůrazňuje přednostní a zásadní význam osobnostních faktorů, postojů a z nich vycházejících chybných rozhodnutí a nesprávných postupů, v čemž mu plně daly zapravdu desítky jeho pokračovatelů. Jeho doporučení by mohlo znít: Jestliže se vám nedaří a máte pocit, že všechno a všichni se proti vám spikli, je namísto otázka, „Co asi dělám špatně já?“

Herbert Freudenberger zůstal i po své zkušenosti workholikem celý život. Jeho syn o něm v nekrologu napsal: „Pracoval 14 až 15 hodin denně, šest dní v týdnu, až do posledních tří týdnů před smrtí.“ Zřejmě to ale už dokázal účelně.

Freudenberger sám jak z vlastní zkušenosti, tak z pozdějších poznatků považoval za nejpodstatnější pro vyhoření tyto faktory:

Nezkrotnou touhu po společenském uznání, tedy očekávání nejen pracovního úspěchu, ale také příslušného ocenění. Potřeba uznání sama o sobě není nijak zhoubná a naopak patří mezi základní potřeby. Zde však adept vyhoření čeká na triumfální vstup do síně slávy, a ten se pochopitelně odehrává jednou za uherský rok. Mísí se zde tedy jak zklamání očekávání, tak frustrace osobního narcismu.

Narcis, jak známo z řecké mytologie, byl krásný mladík, který se neustále zhlížel jen ve vlastním obrazu (podle některých trpěl sociální fobií, protože byl velice plachý a na komunikaci s druhými si netroufal) a pohrdl láskou nymfy Echó, která už tak měla dost trápení, protože byla zbavena hlasu a mohla jen opakovat poslední slova, která slyšela. Narcisovo odmítnutí nymfy namíchlo její velitelku, dala se do spolku s další mstivou ženskou, bohyní Nemesis a Narcis byl tím pádem ztracen. Doslova, protože se utopil ve studánce, do níž vytrvale čuměl, leč jeho tělo se nikdy nenašlo, protože prý se změnilo ve stejnojmenný žlutý květ. Narcisovo jméno je dodnes používáno ve tvaru „narcismus“ s významem označujícím samolibost, ješitnou zamilovanost do sebe samého. Trpí jím většina politiků. Protože ale ti nikomu pomáhat nechťejí, naopak zcela neomaleně myslí jen na svůj prospěch, problémy s vyhořením nemívají.

Nereálné požadavky na vztahy mezi lidmi jsou podle Freudenbergera další příčinou debaklu jménem burnout. Někteří z pomáhajících se dopracují k názoru, že jejich nápady jsou tak jasné, srozumitelné a současně skvělé, že je přece každý musí pochopit, vzít za své a spolupracovat při jejich uskutečňování. Propadnou bludu, vidině harmonické spolupráce, která je ve skutečnosti možná jen v dobře organizované tlupě zločinců, nikdy však mezi těmi, kdož chtějí páchat dobro a už vůbec ne mezi zachránci a záchraňovanými, protože od samého počátku si obě skupiny představují cílovou prémii po svém, to jest zcela odlišně. Nejsem cynik, jsem jen zkušený. Sám Freudenberger v některých svých rozhovorech pro tisk přiznal, že mladistvé bezdomovce a narkomany chtěl obracet na svou víru, aniž měl jakoukoliv, tím méně jasnou představu o jejich přání.

Jistý člověk, který si velice zakládal na svém trávníku, jednoho dne zjistil, že se mu na něm rozrostly pampelišky. Použil všechny dostupné metody, aby je vyhubil. Ale ne a ne se jich zbavit. Nakonec tedy napsal na ministerstvo zemědělství. Vyjmenoval všechno, co vyzkoušel a svůj dopis zakončil otázkou: Co mám tedy dělat?

V řádné lhůtě došla odpověď: Doporučujeme, abyste se naučil mít je rád¹.

S tím jde ruku v ruce **představa, že vše musí jít jako po másle**, přičemž realita nás poučuje, že to sice jako po másle často chodí, ovšem způsobem, který nepřináší uspokojení, jako například když šlápnu na kostku másla ležící na kuchyňských dlaždicích.

¹Anthony de Mello: Ptačí zpěv

**Když napoprve neuspějete, než začnete znovu,
zastavte se a podívejte se, co jste dělali špatně.**

Leo Rosten

Leona Rostena, autora geniálního Hymana Kaplana, nemusím – doufám – čtenářům představovat. Pan Kaplan je pro mne nikoliv literárním, ale živoucím modelem hrdiny, který se umí prát s věcmi, které nejdou jako po másle. Přečtěte si ho pro osvětlení znovu, jak dostává kapky, a jeho nadšení nemizí. Proč? Protože věří sobě, protože si neplete svou osobnost se svým výkonem. On ví, že je dobrý a že výkon lze opravit. Tohle vědomí chybí kandidátům zmaru, kteří jsou ochotni po neúspěchu totálně zavrhnout sami sebe. Ale to, že se mi něco nepovedlo, přece neznamená, že jsem nepovedený já! Já jsem já a můj výkon je můj výkon. Přestože obojí k sobě patří, nejde o dvě identická jsoučna.

Jako další příčina figurují ve Freudenbergerově seznamu příliš rychlé nesprávné závěry o tom, jak se věci mají. Ačkoliv se tímto způsobem vyjádřil velký klasik, troufl bych si udělat v textu malou změnu: nejde tolik o rychlost, jako o zbrkllost. Jakkoliv se nám může jevit intuitivní soud vytvořený ve vteřině jako geniální vhled do problému, můžeme se zatraceně mýlit. Začíná to nesprávným vyhodnocením dostupných zdrojů, zvolených postupů a vysněných cílů a končí to sektářským prohlášením: Kdo není s námi, je proti nám.

Einstein kdysi napsal: Kdybych měl k dispozici hodinu na zvládnutí problému, na kterém by závisel můj život, strávil bych 40 minut jeho studiem, 15 minut jeho analýzou a 5 minut jeho řešením. My to děláme nezhřídka úplně opačně. Dobře můžeme tuto chybu vidět na práci většiny současných špatných „novinářů“, kteří na základě několika povrchních znalostí sestaví „svůj příběh“ a dodatečně do jeho mozaiky shánějí kamínky, které se hodí. Tam se my orientujeme přesně a s nadhledem. Ve svých vlastních scestných úvahách však můžeme docela úspěšně bloudit. Zejména tehdy, je-li logika silně ovlivněna přáním a z jednoho detailu vyrobíme nesprávný celek. Mohu zde posloužit skutečnou příhodou s upozorněním, že špatná interpretace nemusí vždy dopadnout tak příznivě, jako v tomto případě.

V dobách, kdy odkvétaly děti květin, za mnou přišla kolegyně se žádostí o prášek na uklidnění a na spaní, protože je „celá pryč“ (ale byla tam stále) z poněkud ne-standardního chování své rodné sestry. Podle jejího mínění měla sestra mít už rozum, protože dosáhla zralého věku, podle četných učebnicových poznatků ji právě zákonitě posedl „syndrom zavírajících se dveří“. Na jedné z diskoték se seznámila s mládcem jen o dvacet let mladším, který k ní zahořel láskou a začal ji dobývat nevybíravým způsobem. Po večerech sedával u ní pod okny, kde hrál na kytaru všechny tři akordy, které uměl a hulákal milostné serenády. Sestřin manžel je z toho také celý pryč a jejich děti rovněž. Abych dal najevo svou účast, zeptal jsem se, zda manžela – když zrovna nebyl celý pryč a byl alespoň zčásti doma – nenapadlo dát

tomu mládenci přes hubu. Kolegyně pak dokončila svůj monolog tirádou o hrozných poměrech, spokojila se s tím, že si hovorem ulevila a byla pryč. Celá. Za týden se zjevila a odreferovala: „Tak jsem mu vyřídila, co jsi mu poradil, on mu dal pár faček a je pokoj. Frajer je pryč. Moc ti všichni děkují.“ Byl jsem z toho celý pryč...

Kladení důrazu na věci, které nejsou podstatné, je chronická vada většiny pracovních porad, z nichž se pak stává „pohopl“ neboli porada ho...uby platná. Nejsou to jen klasické Parkinsonovy meze mizejícího zájmu, kdy jsou účastníci ochotni se hodiny hádat o stovky korun a pak během půlminuty odhlasovat dvacetimilionovou položku, jsou to mnohem častěji detaily, na nichž se zasekne projednávání skutečně závažné věci.

Pamatuji se na kolegu, kterého všichni proklínali, když na schůzích kliniky, z nichž nebylo možné se ulejt, vylicitoval jako zásadní bod programu požadavek, aby ti, kteří nepijí po obědě v závodní jídelně čaj, byli zvýhodněni při platbě o plných dvacet haléřů na den. Po projednání této zásadní otázky byli všichni už tak naštvaní, že veškerá diskuse připomínala vosí rojení. Sice se nikdy nic nevyřešilo, zato mezi lidská atmosféra zhoustla na úroveň erotického dusna.

Pracovní zápal vede k bojovému naladění, a tak není vzácné, že buď v zájmu prosazení vlastního nápadu, nebo k potření protivníka se objeví **přehánění a zveličování problémů**. Dokud je to součástí vědomé taktiky, není to sice úplně poctivé, ale je možné se na to dívat jako na válečnou lest. Sebezničující se tato zbraň stane, pokud se k přifouknutému komárovi začneme systematicky chovat jako by to byl reálný velbloud. Mezi přeháněná témata patří především rizika, která hrozí v případě neuskutečnění našich plánů a špatné vlastnosti a vady charakteru našich skutečných i domnělých protivníků. Představy totiž mají velkou sílu (málokdo ví, že mnoho špičkových muzikantů si před vystoupením přehrává skladbu jen v představách, že správně řízenou imaginací můžeme posilovat svaly).

Když lidi soudíte, nemáte čas je milovat.

Matka Tereza

Potom totiž ve stínovém divadle, které svou nereálností předčí Platonovu jeskyňu, nabudíme organismus do takového stupně stresu, že je to velmi vyčerpávající. A jinak k ničemu. Nasedne-li na to **černobílé myšlení a zásadní řešení typu buď, a nebo**, je zaděláno na permanentní stres a konflikty. Konrad Lorenz kdysi napsal, že jakmile se v jakémkoliv jednání začne mávat praporem emocí, je naděje na smír a zklidnění minimální.

Paranoidní zabarvení může celá situace dostat, jestliže aktéři (často původní spojenci) začnou **brát věci osobně a místo debaty k věci se začnou vzájemně častovat** tím nejkvalitnějším, co mají v repertoiru. Ve společenské hře, kterou jsem si pro sebe pracovní nazval *Kdo je tady větší blbec?!* totiž nemůže nikdo prohrát. Při urputném

trvání na svých pravdách (a že se nám to stává všem) bychom si občas měli připomenout Einsteinovu myšlenku: Žádné množství pokusů nikdy nemůže dokázat, že jsem měl pravdu. Jediný pokus však kdykoliv může dokázat, že jsem se mýlil.

Burnout podle Freudenbergera²

Zhodnotte posledního půl roku svého života. Zaznamenali jste v něm nějaké změny týkající se vás samotných nebo světa okolo vás? Přemýšlejte. V zaměstnání... v rodině... ve vaší sociální situaci? Nechte si 30 sekund na každou následující otázku. Potom odpovězte od 1 (žádná nebo minimální změna) až po 5 (velice výrazná změna).

Vyhodnocení:

- 0–25: Daří se vám dobře.
- 26–35: Jsou zde věci, které byste měli pohlídat.
- 36–50: Jste kandidáty vyhoření.
- 51–65: Vyhořeli jste.
- nad 65: Vaše pozice je kritická a vaše tělesné a/nebo psychické zdraví je vážně ohrožené.

1.	Unavíte se snadněji než dřív? Cítíte se častěji unavení než plní energie?
2.	Znepokojují vás lidé, kteří vám říkají: „V poslední době nevypadáš dobře“?
3.	Máte dojem, že pracujete usilovněji a usilovněji a stáháte toho méně a méně?
4.	Jste více rozčarovaní a cyničtí?
5.	Jste často přepadáni záchvaty smutku, které si nedovedete vysvětlit?
6.	Zapomínáte? (schůzky, termíny, předměty)
7.	Jste více předráždění? Máte méně trpělivosti? Jste zklamaní lidmi okolo vás?
8.	Vidáte se méně se svými přáteli a se svou rodinou?
9.	Jste zaměstnání natolik, že nestíháte ani běžné věci, jako je třeba telefonování, čtení zápisů, napsání vánočních pozdravů?
10.	Trpíte různými tělesnými potížemi? (bolesti hlavy, stěhovavé bolesti, pocity nepříjemného chladu)
11.	Cítíte se nejistí, když se denní aktivity chýlí ke konci?
12.	Vyhýbají se vám pocity radosti, pohody?
13.	Jste neschopní se sami sobě zasmát, zažertovat na svůj účet?
14.	Přináší vám sex více problémů než radosti?
15.	Máte pocit, že si s lidmi nemáte co říci?

²Freudenberger HJ, Richelson G: Burn-out. The high cost of success – and how to cope with it. Arrow Books, London, 1980

Jak se dopracovat až k vyhoření (Freudenbergerův postup)

Nic na světě nevznikne náhle, vše má své různé dlouhé prodromy, čekací doby. Andělé žijí příliš dlouho, vážky příliš krátce. Myš přivede na svět v průměru šest malých myšátek za tři týdny po početí, ale slonice jen jedno sluně až za 22 měsíců. Inkubační doba vyhoření není jednotná, záleží na mnoha osobnostních faktorech a na mnoha zevních okolnostech. Přechod mezi prodromy a plně rozvinutými obtížemi je plynulý. Sám Freudenberger při svém pozdějším diagnostickém pátrání spoléhal více na pocitovou stránku, než na nějaké přesné měření. Sám říká, že stačilo vyslovit slovo „burnout“ a ti, kteří jej prožívali, nebo k němu nezadržitelně spěli, živě reagovali a rezonovali.

Niměně již na cestě k debaklu postižený jedinec cítí určité vnitřní pnutí, prožívá konflikt motivů: na jedné straně touží po nastoupené dráze jít dále, na druhé mu „cosi“ hlásí, že to není cesta dobrá. Více než jasná logická úvaha, která je deformována nevědomým obranným mechanismem „popření“, upozorňují na rizika různé emoční projevy, které však v naší kultuře máme tendenci přehlížet a bagatelizovat a v případech tak silného zaujetí, jaké lze vysledovat u kandidátů vyhoření, se emoce neocitají ani na periférii zájmu. Tyto jemné signály u nich nedosahují prahu uvědomění, protože se většinou vyhlašují za zdravé a nezdolné.

Nemůžeme-li tedy v prevenci stanovit časový interval, který by upozorňoval na aktuální přítomnost rizika, můžeme využít zkušeností, jež do jakéhosi vývojového cyklu začali skládat již od osmdesátých let minulého století Herbert Freudenberger a Gail North. Poslední revize textu je z roku 2006.³ Cyklus má dvanáct kritických fází, které se nemusí objevit všechny a nemusí vždy jít za sebou popsáním způsobem.

1. Nutková snaha po sebeprosazení.

Na počátku můžeme často pozorovat nepřiměřené ambice. Jsou patrné snahy prosadit se v pracovní oblasti a tato snaha často přerůstá až do patologického nutkání.

2. Začíná pracovat více a tvrději.

Jelikož musí dokázat sobě i ostatním, že zvládne i to, co mu v práci nevyhovuje, nastaví si laťku velmi vysoko. Aby dosáhl stanovených cílů, zaměřuje se přednostně na práci, která vyžaduje více úsilí, než je běžné. Není výjimkou, že se snaží stále dělat všechno potřebné (i nepotřebné) sám. Tím současně předvádí, že je nenahraditelný, jestliže stačí udělat takovou spoustu práce bez jakékoliv pomoci druhých.

³Women's Burnout: How to Spot It, How to Reverse It, and How to Prevent It. Herbert J. Freudenberger and Gail North. Doubleday, 1985

Psychologický obranný mechanismus popření (denial) představuje nevědomý posun reality do podoby, ve které by ji jedinec rád viděl.

Dodatečný komentář většinou zní: To jsem si nevědomil.

Podobá se dětské reakci: zakrýt si oči před nebezpečím.

3. Přehlížení potřeb druhých.

Jakmile se plně soustředí na práci a prakticky všechen čas a úsilí jí obětuje, nemá čas, ani energii na cokoli jiného. Rodina, přátelé, jídlo, spánek se začínají zdát nepotřebnými a nezajímavými, protože mu ubírají čas a energii, kterou by měl investovat do práce.

4. Přesunutí konfliktu.

Většinou už v těchto okamžicích si jedinec začne uvědomovat, že něco je v nepořádku, ale není schopen rozpoznat zdroje svých problémů. To může vyvolat vnitřní krizi a evokovat pocit ohrožení. Také se objeví první tělesné obtíže – příznaky stresu.

5. Revize a posunutí hodnot

V tomto stadiu se jedinec izoluje od ostatních ve snaze vyhnout se možným konfliktům a současně ještě intenzivněji popírá své základní potřeby, přestože ty se prostřednictvím příznaků slabě i silněji ohlašují. Práce pohlcuje veškerou energii, která zbyla a žádná již nezbývá na přátele, zájmy, potěšení. V novém systému hodnot dominuje práce a nastává emoční otupení.

6. Popírání vznikajících problémů

Člověk se stává netolerantním. Nemá rád sociální kontakty, přestává je vyhledávat a pokud se na nich musí podílet, představují pro něj nesnesitelnou zátěž. Zvenčí je patrná narůstající agresivita a sarkasmus. Dost často začne obviňovat časovou tíseň, která je údajně odpovědná za vzrůstající problémy a zapomíná přitom, že je pánem svého času a že jediná cesta z narůstajících problémů je změna vlastního přístupu a jednání.

Blud je posedlost nevědomým obsahem, který se jako takový neasimiluje do vědomí. A poněvadž vědomí existenci takových obsahů popírá, nemůže je asimilovat. Vyjádřeno náboženským jazykem: Člověk již nemá žádnou bázeň boží a domnívá se, že vše je ponecháno lidské úvaze. Tato pýcha resp. zúženost vědomí je vždy nejkratší cestou do ústavu choromyslných.⁴

C. G. Jung

⁴ V pozdních dobách obrozených byla psychiatrie v Českém království oficiálně nazývána „choromyslnictvím“

7. Stažení

Sociální kontakty jsou již na minimu a situace se záhy změní v úplnou izolaci. Může začít vyhledávat alkohol, uklidňující prášky, drogy; pracuje přece „jak se má“ a zaslouží úlevu. Často se objevují pocity beznaděje a ztráty smyslu.

8. Zcela jasně patrné změny chování

Spolupracovníci, rodina, přátelé, ale i další lidé v jeho sociálním okolí už nemohou přehlédnout, že jeho chování se změnilo.

9. Depersonalizace

Při ztrátě kontaktu se svými potřebami a vlastně sám se sebou je možné, že přestává pociťovat sebe i druhé jako cenné osobnosti. Jeho pohled na život se zužuje, je schopen vnímat pouze (nemilou) přítomnost a život se mění v pouhou sérii mechanických funkcí.

10. Vnitřní prázdnota

Cítí se vnitřně vyprázdňený a pokouší se to překonat zběsilými aktivitami jakými jsou třeba přejídání, sex, alkohol nebo drogy. Tyto aktivity většinou pak překračují běžné sociální meze (viz americké úsloví: hard working – hard drinking).

11. Deprese

Vyhoření v sobě může zahrnovat významnou depresivní složku. V takovém případě se postižený cítí vyčerpaný, beznadějný, indiferentní k okolí a domnívá se, že budoucnost mu nemá co nabídnout. Jeho život ztratil smysl a přibývá typických depresivních symptomů jak psychických, tak tělesných.

12. Syndrom vyhoření

Objevuje se emoční, celkový psychický i tělesný kolaps, který může být důvodem k vyhledání lékařské pomoci. V extrémních případech se současnou přítomností deprese se mohou objevit i sebevražedné tendence, na něž je možné pohlížet jako na snahu uniknout ze situace. Ale jen malé procento takto postižených jedinců se o sebevraždu pokusí.

Hra na spasitele

Ze všech sil, které působí na člověka, na něj nejsilněji působí zase jen člověk, řekl Franz Anton Messmer, když objevil podstatu hypnózy, aniž si plně uvědomil, co vlastně objevil. On tomu říkal živočišný magnetismus. My si dnes pod tímto pojmem většinou představujeme něco trochu jiného a vesměs příjemného. Jestliže mě někdo přitahuje, je mi příjemný, chci s ním být, jestliže je přitažlivost oboustranná,

Na souboj

rodí se přátelství a lásky. Z velkých lásek mohou vyrůst velká nepřátelství; magnet má přece dva póly. Ten druhý odpuzuje. A tak se pohybujeme ve světě připomínající Brownův pohyb molekul, jaký nám na vodní hladině s rozsypanými sazemi předvedli ve fyzikálním praktiku v deváté třídě (dnes sextě).

Vzdálenosti mezi lidmi jsou různé a můžeme říci, že pokud si někoho držíme od těla, držíme si ho ve svém psychickém prostoru přibližně stejně daleko od duše. To mi připomíná mou první marnou lásku k Ireně, která byla pěkná potvora a používala na mě ošklivé rčení, jdi ode mne blíž. Co si má student s rudýma ušima z takové výzvy vybrat?

Žádným mezilidským vztahem neobsazené postoje k druhým můžeme označit jako **nekontakt**. Jsou to třeba dva cizí lidé, každý sedí v jednom rohu nádražní čekárny, oba předstírají, že jsou plně zabráni do tříkrát přečtených novin, občas po sobě nenápadně loupnou okem, ale ani jednoho nenapadne, že by měli navázat jakýkoliv rozhovor. Nebo dva navzájem se neznající houbaři jdou ráno lesem a zdá se, že by se jejich trajektorie mohly protnout. V kritickém momentu buď změní směr a vzdalují se od sebe, nebo v případě přiblížení ten inteligentnější z nich pozdraví a prohodí něco nezávazného o počasí, mizerném stavu hub v českých lesích, nebo se mu v rozpacích může podařit něco téměř uměleckého. Ten druhý odpoví stejnou moudrostí. Kontakt byl navázán, byť nikterak hluboký, vřelý či trvalý, ale odehrál se společenský **rituál**, který oba účastníky setkání zbavil napětí a poskytl jim informaci, že se tu potkali (alespoň navenek) slušní lidé, kteří se stejně slušně rozloučí. Nezapomeňme, že oba mají hůl a nůž.

Fyzickou vzdálenost můžeme denně pozorovat na tramvajové zastávce nebo autobusovém nástupišti. Lidé, kteří se neznají, vzájemně zaujímají takové rozestupy,

kteře jim chrání v této situaci alespoň nezbytnou míru soukromí. Jejich vzdálenost je však ritualizována při spočinutí na sedadlech, kde se najednou téměř vzájemně dotýkají. Rituál to dovoluje. Kdyby kdokoliv na zastávce, tedy v otevřeném prostoru, přistoupil k jemu neznámé osobě stylem „rameno na rameno“, v lepším případě se dočká káravého pohledu a toho, že dotyčná osoba poodstoupí dosti daleko, v horším případě se to nemusí obejít beze slov nebo též tvrdších obranných manévřů. Rituály jsou v zásadě hlavní náplní psaných i nepsaných pravidel společenského chování, například společenský tanec umožňuje i značnou míru tělesného přiblížení, přičemž co se týká psychické blízkosti, nemusí být téměř žádná.

Blíže si lidé jsou tehdy, jedná-li se o společné aktivity, společně prováděné **činnosti**, o společnou práci. Představme si, že řidič autobusu požádá cestující, aby mu pomohli odstranit nějakou překážku, balvan či kmen, který leží přes silnici a dokud nebude pryč, nelze pokračovat v cestě. Jejich společné úsilí zruší další bariéru a pohlédneme-li na skupinu řidičových pomocníků a pomocnic z ptáčí perspektivy, vidíme, že jsou na sebe natlačeni tak, že ani největší nával v autobusu by je tak neslisoval. Pracovní prostředí lidí sblízuje fyzicky i psychicky. Pracoviště je nejčastější místo, kde navázané vztahy se stávají tak těsnými, že narušují vztahy do té doby fungující.

Jsou dny apollónské a dny dionýské, i na pracovišti se nejen pracuje, ale také občas slaví. Tu narozeniny, tu svátky, křtiny, dříve MDŽ, dnes vítání Floriána (pardon, Valentina), Jéžíška a u těch žíznivějších po něm ještě Santa Václava Klause a dědy Mráze. Z amerických jamboree sem přešlo tmelení kolektivu (tyhle akce zvlášť miluju a nazývám je tlemením kolektivu). Máme tu ale podmínky a příležitost

Po souboji

k dalšímu sblížení, tentokrát jsou to **zábavy**, kdy padá mnoho škrobených i jemnějších zábran (při karnevalech se maskovali, aby jejich sblížování neviděli ti, co by jej vidět neměli; nebo právě měli?), lidé jsou si navzájem bližší a bližší, někdy až nejbližší. Alespoň ten nesprávný dojem mají.

Nesprávná proto, že skutečně nejbližší jsou si ve vzájemném vztahu, který nazýváme intimitou. Chci upozornit, že intimita nerovná se sexu, i když u skutečně zralého sexu je **intimita** nezbytná. Ale řekněme si poctivě, že sex lze provozovat také jako zábavu, pracovní činnost, rituál (dneska je středa), dokonce jako nekontakt (zavolej mi, zavolej mi, budu ti vyprávět... a ten trouba netuší, že poslouchá magnetofonovou nahrávku a utrácí horentní sumy za telefon). Intimita ale sex nevyžaduje, nepotřebuje. Intimní jsou rodiče s malými dětmi a při bolestné ztrátě tohoto blízkého a obohacujícího vztahu v jejich pubertě se chovají někdy stejně nerozumně, jako jejich potomci (hormony náhle zaskočení) a nevědomě brzdí jejich odchod do dospělého světa. Intimní mohou být přátelé, aniž je tam sebemenší závan nebo náznak jakéhokoliv sexuálního prvku.

Intimita je vztahem ničím nezpochybněně vzájemné důvěry, vztah kdy „jeden druhého má na lopatě“ a ví, že toho nebude zneužito. Intimita je vzácná, buduje se pracně a vyvolává vzpomínky na ten krásný stav, kdy jsme spokojeně a blaženě spočivali a parazitovali v dělohách svých matek a cítili absolutní bezpečí a jistotu. Tentokrát jsme do vztahu nemuseli nic investovat. Intimita recipocitu předpokládá a my investujeme rádi a své vklady nepočítáme, protože víme, že ten druhý také nepočítá.

Blízkost nebo vzdálenost v psychosociální oblasti je významná nejen z hlediska bezprostředních pocitů, které v nich prožíváme, ale také z hlediska ekonomiky pohlazení, která jsou projevem zájmu i ocenění naší osoby, která nám pomáhají strukturovat vztahy. A nesmíme zapomínat na „pohlazení vnitřní“, tedy ta, která si udělujeme sami, když si můžeme sebe vážít a ocenit, že máme kvalitní lidskou hodnotu. Pohlazení jsou tím cennější, tím intenzivnější, z čím bližší hladiny je dostáváme. Pro názornost můžeme zjednodušeně jejich hodnotu vyjádřit ve finančních jednotkách. Při nekontaktu si nevyměňujeme a tedy ani nedostáváme žádná. Pohlazení rituální, například, to jsem rád, že vás vidím, můžeme ocenit desetikorunou. To je fajn, že s tebou mohu pracovat, už je za stovku a ty jsi bezvadná kamarádka za tisíc. Intimní pohlazení, ty jsi moje jediná, můj jediný, představuje hodnotu milionovou.

Je tedy jasné, že naše potřeba pohlazení nás vede do bližších hladin a po té nejbližší prahneme nejvíc. Má to ale jeden háček. Nemusíme se dočkat jen kladného ocenění, jsou také ocenění záporná, pohlavky, které si zde pro názornost můžeme představit jako elektrické rány. Deset voltů za Nerudou zachycený odsudek, s tebou se nebudu bavit, záplatovanče, přeneseme pro jednou přes srdce bezbolestně; pokud by to byl stálý způsob našich odměn, už by to tak snadné nebylo. S tebou na tom pracovat nebudu, už zabolí. Ty nejsi kamarád, ale zrádce, je rána, která se sice

Pohlazení	Psychosociální blízkost	Rány
0	Nekontakt	0
10	Rituál	10
100	Činnosti	100
1000	Zábavy	1000
1000000	Intimita	1000000

dá přežít, přestože už je dost tvrdá. Milion voltů bychom ale nepřezili. Proto se také intimity zároveň bojíme.

Druhým důvodem k obavám je, že je to vztah na jedné straně obohacující, na druhé omezující. Představte si člověka, kterého máte skutečně nejradši na světě, za kterého byste dýchali a zkuste si představit, že ho máte 24 hodin denně přilepeného ke svému levému rameni a k levé paži. Za pár dní to bude nesnesitelné.

A tak jako nečestný mezistupeň mezi zábavami a intimitou byly lidstvem na celé zeměkouli vynalezeny HRY. Zájemcům o ně lze doporučit sice padesát let starou, leč stále živou, svěží a zábavnou publikaci Erica Berne: Jak si lidé hrají. Zde jen stručné vysvětlení jejich principu, který bych jednoduše nazval skokem na špek. Hra je jednání, které běží mimo vědomou kontrolu a spočívá v několika tazích, které se tváří jako pozvání k intimitě. V jistém okamžiku se ale tohle pozvání zvrhne do připravené pasti. Pak nastává výplata odměn, které jsou vždy pro obě strany hořké; po skončení zůstávají nedobré pocity.

Podívejme se na jednoduchou hru, kterou holčička sehraje s chlapečkem na pís-kovišti a pokud se jí dobře naučí, bude ji hrát s mladými a nakonec i starými muži do konce života, přestože výsledkem jsou jen a jen trpké a hořké pocity obou účast-níků. Vyfintěná holčička s mašličkami požádá chlapečka, který na ni zbožně čumí, aby jí uplácá bábovičku z bláta. To představuje pozvání typu, pojďte, pane, bude-me si hrát. Chlapeček nadšeně plácá a dychtivě čeká na oprávněné ocenění své-ho díla. Místo toho na něj holčička vrhne opovržlivý pohled a řekne: Koukni se, ty čuně, jak jsi špinavej!

Holčička i chlapeček na konci této akce vybírají svou výplatu v podobě špatných pocitů. Holčička sice je „morální“ vítězka, ale současně si říká, že je pěkná potvora. Až vyroste, bude si tímhle způsobem držet partnery od těla, bude se bránit krás-ným pocitům intimity, které by s nimi mohla prožít. Proč to dělá? Protože se to tak naučila, patrně od maminky (a ta zase od své maminky) a považuje to za normál-ní. Chlapeček zůstal paf. Pokud si bude za partnerky vybírat dívky a ženy podob-ně vyškolené, bude zůstat paf i v dospělosti, bude za blbce. On se to také někde musel naučit, asi v jejich rodině platilo pravidlo, pro dobrotu na žebrotu považova-né za normální stav věcí.

Hry jsou švindl, hry jsou překážkou k dosažení autenticity, intimity a životní spokojenosti. Přesto jich existují stovky a všichni je hrajem; někdy více, někdy méně destruktivní. Kdo z nás si někdy nesehrál roli oprávněně rozhořčeného, ublíženého, nebo vítěze s malým podvodem typu Maradona ruka? Jsou také zachyceny ve velkých mýtech, dramatech a v jejich lidovější podobě, v pohádkách. Červená Karkulka se jimi jen hemží. Proč posílá maminka holčičku do lesa plného vlků? Proč Karkulka s vlkem na pasece vesele rozpráví a dá si s ním rande u babičky? Proč se babička nezamyká, když ví, že by se dávno měla bát? Proč se Karkulka ledabyle přestrojeného vlka laškovně ptá, proč má tak veliká ouška a zoubky? Proč si vlk začne hned s dvěma dámami z jedné rodiny v jednom odpoledni? Když se začneme ptát a dostaneme poctivé odpovědi, zjistíme, že pohádka není výstrahou mladým dívkám, aby nechodily do lesa, ale výstrahou mladým vlkům. Ti však na ni v reálném životě neslyší, dál se chovají „normálně“, a tak spláčou nad výdělkem.

Jaký bude osud pohádkové Popelky, jejíž kulturní rozhled dosáhl až k plotu rodného domu, na zámku, mezi všemi překultivovanými jezinkami, co si brousily zuby na prince? Eric Berne jí dal šanci: stát se královnou charity. Já tak optimistický nejsem a napadá mě tragický osud učitelky z mateřské školky, která to dotáhla až na princeznu. Jmenovala se Diana.

Berneho pokračovatel Taibi Kahler zjistil, že jakousi pevnou kostru všech těchto příběhů tvoří systém, který nazval dramatický trojúhelník. Ten obsahuje tři pohádkové a tedy v reálném životě neudržitelné role: Oběť, Perzekutora a Spasitele. Neudržitelnost je nevýhoda pro stabilitu, představuje však velkou výhodu pro podniky, jichž přináší hráčům přehršel⁵, tím jak se v jednotlivých rolích střídají. Tento přísun podniků je patrně hlavním motivem, proč se rozehraná evidentně blbá hra provozuje až do skonání, protože méně vzrušující hry lze provozovat jen do omrzení, jež se však v případě dramatického trojúhelníku nevyskytuje. Končí tedy až vyčerpáním. Je to, co do dynamiky, něco podobného jako oblíbená domácí hra, nazvaná kdo je tady blbější, ve které podle mých zkušeností nemůže nikdo prohrát.

Podívejme se, kterak lze kvalitní dramatický kus sehrát v jindy poklidné domácnosti patřící do nižší střední třídy (low middle class). Manžel přichází domů, tváří se jak blbec a má svěšené uši (Oběť). Manželka (Spasitelka) se účastně ptá, co se mu stalo. On odpoví, že se zastavili s kamarádem na pivo a někdo mu tam vytáhl z kapsy šrajtofli s pěti tisíci. Manželka (Perzekutorka) začne ječet, vylicituje všechny jeho předcházející zločiny včetně malých prohřešků, načež se „zhroutí“ (Oběť). Na tomto vrcholu trojúhelníku dva neobstojí. Manžel změní repertoar a začne ji utěšovat (Spasitel), což sehrává úspěšně až do chvíle, kdy se prořekne, že se zas tolik nestalo. Manželka vyrukuje s novými obviněními (Perzekutorka), což jeho už nebaví. Vytlačí ji z role, zaujme ji sám a prohlásí, že už takových keců má dost, že už lepší

⁵ Poznámka pro zvidavé. Přeššel je dutá míra odpovídající obsahu dvou složených dlaní

bude jen rozvod (Perzekutor). Manželka (Oběť) se dá do pláče, načež on (Spasitel) ji znovu chláholí. A tak to mohou hrát celý večer, celé týdny, celý život.

Kdyby šlo opravdu o problém náhlé finanční ztráty, oba aktéři by zvažili, zda ty peníze skutečně nezbytně potřebují a kde je tedy vzít, nebo zda se bez nich nějakou dobu obejdou a pak nic neřeší. O to však ve skutečnosti nejde. Hra jim dává jedinečnou velkou příležitost zopakovat si manévry z poziční války, kterou léta vedou a posílit svá postavení. Manžel nakonec práskne dveřmi, odejde do hospody a tam probere s přáteli kritickou analýzu slepičích mozků, zatímco manželka zavolá přítelkyni Jarmile a do telefonu svorně štkají nad hulvátstvím svých kdysi milovaných partnerů, kteří se transformovali ve vykastované samce skotu domácího. Ještěže máme alespoň ty základní znalosti zoologie!

Přestože je role spasitele neudržitelná a při troše snahy se lze o tom přesvědčit za krátkou dobu, existují mezi námi jedinci, kteří se po ní nezdrženlivě vrhají, aby končili jako sebelitující oběti, zatímco okolím jsou vnímáni jako perzekutoři. Všimněte si, že jak ve velkých mýtech, tak v pohádkách slušní pomocníci pomohou a zmizí ze scény. Oidipovi nevlastní rodiče chlapce vychovávají a dál se do děje nepletou. Myslivec rozpáře vlkovi břicho a umožní oběma oslintaným a žaludečnými šťávami oblemptaným dámám z něj vystoupit, ale už se nezúčastní pomstychtivého aktu nadívání vlka kamením. Dobré víly odevzdají hrdinům své dary, ať s nimi nakládají, jak umějí a už jim do toho nekecají. Ani král Aiolos neprojevil snahu zavírat zlé větry do vaku podruhé, když viděl, jak s nimi Odyseovi kamarádi naložili a míchat se tak do polívky, která zdálky smrděla sérií švindlů.

Nutkaví spasitelé naopak roztácejí kolotoč dramatického trojúhelníku, až je z toho všem na zvracení. Učím ve čtvrtém ročníku lékařské fakulty a když mi naivní medicí (byli jsme stejní) vykládají, že budou zachraňovat, nabádám je důrazně, aby na to zapomněli, že žádný spasitel to neustojí a končí buď na kříži nebo v Kremlu. Že jejich cílem má být dělat pořádně řemeslo, protože je to právě touha spasit svět, která vede cestou frustrace zákonitě k vyhoření ze zcela jednoduché příčiny: je nerealizovatelná.

Jednou z možných a nikoliv vzácných příčin vyhoření v této roli je přecenění vlastních sil. Subjektivní pocit energie vycházející z toho, že mohu něco nabídnout či poskytnout, může být euforicky nadsazen. Pomáhající často zapomínají na to, že mají stejný biologický organismus se stejnými potřebami jako ti, kterým se věnují. Většinou by stačilo, kdyby o své potřeby (jídlo, pití, odpočinek) dbali alespoň tak, jako dbají o potřeby druhých. Představa, že dobrými skutky si „dobijí baterky“ je častá a velice nebezpečná.

Role spasitele je lákavá, protože nabízí mnoho pohlazení, jak vnitřních (uspokojení, sebeúcta, ale také opojný pocit moci), tak zevních (vděčnost, sláva, sociální pozice), ukazateli na ní jsou knihy, hry, TV seriály o hrdinech, kteří získali vavříny díky svému úsilí – Bojovníci se smrtí, Lovci mikrobů, Sám proti šílenství, Vítězové

nad hladem, Doktor (Doktorka) z Tramtárie, Lékařská sága, Nemocnice na kraji města, na konci města, v květinové zahradě, Dr. House - a jejich čtenáři a diváci strženi dramatickým dějem zcela zapominají, že tyto osudy jsou stejně vzácné, jako osudy chudých chlapců, kteří se poctivou prací dopracovali miliard. Kdo chce opravdu pomáhat, musí zapomenout na světskou slávu, jeho vnitřní uspokojení nesmí vycházet z narcistických potřeb, musí vnímat svou práci jako stejně poctivé řemeslo, jakým je třeba truhlářství. Jediní, kterým lze v této oblasti důvěřovat, jsou lidé typu Matky Terezy, která rozhodně nepáchala dobro s cílem posmrtného blahoslavení.

Konkrétní zkušenosti se spasiteli mám nejen mezi poskytovateli nejrůznějších služeb, ale také jako psychiatr v transplantačním programu, kde je mým úkolem posoudit, zda rozhodnutí darovat vlastní ledvinu není ovlivněno nežádoucími skutečnostmi. Vzhledem k tomu, že počet čekatelů i dárců je u nás nevelký, v zájmu zachování jejich soukromí uvedu jen několik příkladů z literatury, které ukazují, co všechno – kromě altruistické myšlenky – může dostat člověka mimo optimální mantinely. Ze své osobní praxe mohu bez rozpaků či pochybností vzpomenout jen na „dárce“, který byl (patrně v hospodě) zcela mylně informován a přišel nabídnout svou ledvinu za přiznání invalidního důchodu a poskytnutí bytu 2+1. Byl upřímně zklamaný, když se dozvěděl, že takhle náš program není postaven.

Příklad rodinné patologie (z literatury): Potenciální dárkyně je matka 20leté pacientky docházející již rok na dialyzační léčbu, kterou relativně špatně snáší (nedodržování pitného a dietního režimu hraničící někdy až se sebeohrožením). Matka chodí na dialyzační středisko na pacientku „žalovat“, stěžuje si přitom, že pacientka ji neposlouchá a není vděčná za péči, kterou jí poskytuje. Během příprav na transplantaci přišla pacientka spontánně za psychiatrem se sdělením, že ledvinu od matky nechce. Podle ní vznikají konflikty hlavně proto, že matka si ji snaží přivlastnit a ovládnout ji a že chystaný dar ledviny je jen další rekvizitou v těchto postupech, protože matka by vyžadovala, aby jí byla zavázaná. Transplantace byla kontraindikována bez uvedení důvodu, rodině byla doporučena rodinná terapie.

Samozvaná Spasitelka je Obětí vnímána jako Perzekutorka a bez hlubšího poznání situace, k němuž mohlo dojít v doporučené rodinné terapii, je těžko posoudit skutečný stav. Nesporné je jenom to, že v takto napjatém psychosociálním klimatu by stresové vlivy mohly negativně ovlivnit osud štěpu; psychogenní rejekce (odhojení štěpu) byly opakovaně popsány.

Příklad rozhodnutí provedeného ve zhoršeném psychickém stavu pod tlakem chorobné motivace (z literatury): Potenciální dárkyně ledviny dceři. Naléhá na provedení transplantace tak, až je to nápadné. Při psychiatrickém vyšetření vychází najevo, že hlavním motivem jsou nepřiměřené pocity viny za to, co jako matka všechno zanedbala. Cíleně vyšetření pak zaměřeno na přítomnost depresivní poruchy, která se potvrzuje. Poté dárkyně sděluje, že se již několik měsíců léčí pro těžkou depresi, užívá doporučené léky, to však přineslo jen velmi malou úlevu. Dárcovství kontraindikováno.

Příklad psychopaticky motivovaného rozhodnutí (z literatury): Potenciální dárcе ledviny, 30letý muž, který se rozhodl darovat ledvinu duchovnímu v náboženské obci, jejímž je příslušníkem. Své rozhodnutí zdůvodňuje religiózně podloženým altruismem. Aby to doložil, přináší mimo jiné také dopis adresovaný vlastní rodině, v němž píše, že „je možné uvést mnoho citátů z Písma, které říkají, že člověk má darovat ledvinu tomu, kdo ji potřebuje“. Aby dokázal svou hlubokou religiozitu, předvádí výčet všech svých aktivit, které provádí v církevní komunitě. Namísto deklarované zbožnosti se však vynořuje postupně obraz člověka, který tyto aktivity provádí jen proto, aby získal obdiv a stejně motivovaným činem je i plánované dárcovství, které mu už nyní vyneslo obdiv rodiny, přátel a dokonce lokálních novin. Problémem pro psychiatra bylo taktní vysvětlení skutečných motivů dárci, včetně realistického upozornění, že zájem veřejnosti bude muset tentokrát skromně oželet.

To mě ani nenapadlo

Není nutné mít Freudenbergovy ambice, aby se člověk dostal pod stresový tlak, který úspěšně přispěje a napomůže jeho vyhoření. Já si stále myslím, že autorem následujících veršů je Viktor Dyk, ale hledá ve mně pochybnost. Mohl by to být také J. S. Machar. Nicméně věřím, že mě ani jeden z nich nezatrátí a ten text stojí za to:

*To není náhlá katastrofa
To není víchř, jenž se zdvih
To není orel, který klofá
do jater Prometheových
To věci malé jsou a plané
a přesto plné tragiky
A srdce hyne ubodané
Ne mečem, ale špendlíky*

Zatímco psychosomatická epidemiologie se zaměřuje na důsledky životních událostí (life events) na zdravotní stav, zůstávají drobné šarvátky, rozbroje, hádky a třenice (hassles) mimo zájem hlavního badatelského proudu. A jenom slabou ozvěnou doléhají varování hygieniků. Přitom to vše vytváří prostředí, které nás ovlivňuje, vyvolává naše reakce, vyvolává zbytečné zatížení a kazí nám životy. Začneme u fyzikálních vlivů.

Světelný smog nám sice zdánlivě nevadí, citlivým osobám ale narušuje spánek. Ten je fyziologicky regulován v komplexním systému cirkadiánního rytmu, doslova „rytmu přibližně okolo dne“ – tedy 24 hodin určovaného mozkovým párovým suprachiasmatickým jádrem uloženým v hypotalamu, kam přímo (nikoliv přes klasickou zrakovou dráhu) doputují signály z gangliových buněk v sítnici. Ty byly

objevy jako třetí světločivý element relativně nedávno a reagují jen na světlo, jejich prostřednictvím nevnímáme ani tvary, ani barvy.

S večerem a nastupující tmou tento systém řídí vylučování melatoninu – „hormonu tmy“, který nám nejen pomáhá udržovat spánek, ale také má plno dalších funkcí, které lze s trochou nadsázky shrnout pod pojem očišťující a omlazující. Vylučování melatoninu je však tlumeno světlem.

Nevím, zda se to dělá dodnes, ale v dobách reálného socialismu se slepice-nosnice drancovaly v chovech tak, že se jim kolem půlnoci rozsvítilo silnější světlo, ony se probudily, jejich systém „myslel“, že je ráno a snesly vajíčko. Když nastalo skutečné ráno, snesly druhé. Proto jsme měli tak kvalitní vejce.

Spáč, který nemá dostatek tmy, sice vajíčko nesnese, ale jeho spánek se pod vlivem světelných impulzů stává mělčím a méně kvalitním, a to tím více, čím je starší. Spánkoví experti proklínají běžící televize, monitory počítačů a další zdroje a tvrdí, že nespavost jako civilizační problém je z velké části zaviněna právě těmito vlivy.

Nedostatek světla v zimním období je prokazatelně u vnímavých osob potenciálním spouštěčem „sezónní – zimní deprese“ (winter depression). Tím, že se zkrátí doba a intenzita slunečního osvětlení, se u nich rozspouští vnitřní cirkadiánní rytmy, což je začátek rozvratu řídicích mechanismů. Nestačí na sebe svítit žárovkou, protože ta nemá spektrum blízké slunečnímu, je třeba si opatřit zdroj bílého světla (raději až po poradě s odborníkem a po osobním vyzkoušení, protože řada lidí to špatně snáší a pak se na fototerapii vykašle).

Hluk – akustický smog. Zvuková kulisa, přes kterou není slyšet vlastního řvání, je zlovykem na mnoha pracovištích a zvyšuje úroveň hladiny hluku, což si lidé v tomto prostředí zakletí často už vůbec neuvědomují.

Vyhýbám se prostorům, kde hraje náladová hudba k poslechu, které nelze uniknout. Lituju všechny, kdo musí v práci přetrpět „hudbu“ (v uvozovkách je to slovo proto, že jde o kolotoč šlágrů, které se opakují několikrát za hodinu a už jenom slyšet desetkrát za odpoledne Rolničky, třebaš potichu, musí ničit i otrlé) lákající zákazníky. Jak se znám, kdybych byl takovému mučení vystaven, šel bych do stávky nebo pryč. Braňte se!

Ucho nás spojuje především s jinými lidmi a stejně, ne-li více také s celou ostatní skutečností. Je nechráněné; oči můžeme přivřít, ale uši nemají žádná víčka. Protože nás mají bezpečněji chránit. Vnímáme jimi pohotověji, protože jsou biologicky důležitější. Zrak nás spíše oddaluje, kdežto sluchem se dotýkáme na dálku. Část sluchové dráhy totiž míří přímo do jednoho z emočních center, mozkového jádra amygdaly, kde je zpracováno jako signál rozlišující pohodu nebo nebezpečí. Zvuky, které bytostně a instinktivně nesnášíme (skřípání kovu o sklo, nehtů po zdi, křídly o tabuli) jsou podobné varovným skřekům primátů – vyvolávají tedy poplach a stresovou reakci.

Je pověrou, že pokud si na hluk zvyknem, že nevadí. Vadí! Ještě více vadí přetěžování sluchu hlukem, který dobrovolně (a někdy vytrvale) nasazujeme nad ten,

který pasivně musíme snášet. Především takový, který směřuje prostřednictvím sluchátek a ušních špuntů v intenzitě kolem stovky decibelů přímo na bubínky. Že je to „in“, je sluchovému ústrojí jedno – zpracuje to stejně debaklově jako kravál pneumatické vrtačky.

Teplota prostředí – přestoupí-li 27 °C, zvyšuje se prudce agresivní nastavení všech osob, které v takto temperovaném prostoru pobývají. Co se týká reakce organismu a nabuzení stresových mechanismů, je to stejné, jako kdybychom takového člověka postavili do rohu boxerského ringu. Příslušná centra vyšlou signály ke spuštění poplachové reakce. Přidruží-li se hlasitější zvukové podněty – a zde už je jedno, zda líbezná či nemilé – situace hrozí výbuchem. Připomeňme si jen skutečnost, že v horkých letních dnech stoupá v New Yorku, který to neututlává, leč okamžitě hlásí, počet dokonaných vražd na dvojnásobek.

Nejsme v New Yorku, kde má každý druhý v kapse legálně drženou pistoli, ale měli bychom si to uvědomit a buď regulovat teplotu, nebo si strčit hlavu pod vodovod na dalších rizikových místech, jakými jsou interiér auta, přeplněné čekárny, fronty na cokoliv nebo domácnosti, v nichž i bez Celsia panuje dusno.

Když se Dalajláma zeptali, co ho nejvíce překvapuje na lidstvu, odpověděl: „Člověk. Neboť obětuje své zdraví, aby vydělal peníze. Pak obětuje peníze, aby získal zpět své zdraví. A dále, že je tak úzkostlivý ohledně budoucnosti, že si neužívá přítomnost; následkem čehož nežije v přítomnosti, ani v budoucnosti; žije, jako by neměl nikdy umřít. A pak umírá, aniž kdy skutečně žil.“

Přehlížení fyziologických potřeb organismu patří někdy dokonce k obdivovatelnému počínání. Lidé, kteří nepijí, nejedí, nespí a snad ani pak nechodí na záchod, zapomínají na to, že jejich tělo tyto postupy vnímá jako stresory a chystá se na zlé časy – jak jinak než uniformní odpovědí. Napřed poplachem, pak rezistencí. Tělesné a psychické obtíže ve stresu člověk většinou neposoudí správně, neřekne si: chováš se ke svému tělu jako blbec, a teď se divíš, že ti to vrací. Začne se o ně starat a pečovat naprosto scestným způsobem, nejprve samoléčbou, potom pobíháním po doktorech. A zde může začít a posléze se rozjet bludný kruh děje, který je nazýván medicinalizací, a to, že nepohoda, jíž by bylo logické odstranit úpravou životosprávy, se vyhodnotí jako nemoc a začne se léčit. Což může končit tím, že dotyčný musí užívat pilulky proti práškům.

Někteří tak činí ve jménu jakýchsi vyšších zájmů (nestíhám, nestíhám...), někteří, a spíše některé v domění, že je to zdravé, protože je to doporučené chování různých hubnoucích postupů a kúr. Ujišťuji všechny hladovějící (pro krásnou postavu, která po většinou náhlém a předčasném skončení redukce ve stylu „to se na to vy...kašlu“! odporně nakyne), že by mohly sloužit jako model biologického stresu. Nebyly by ale první. Na konci II. světové války, kdy už konečně

také Spojenci uvěřili v existenci nacistických koncentračních táborů, bylo jasné, že přeživší bude třeba velmi opatrně realimentovat. Američané tehdy uspořádali experiment s drsným vyhladověním pokusných osob a následným vyživováním. Při hladovění trpěla většina z nich depresí, střídanou agresivitou, předrážděností a mnoha dalšími příznaky.

Váznoucí komunikace s nejbližšími lidmi je jednou z hlavních příčin vysoké rozvodovosti u nás. Nejen mezi partnery, ale také mezi příbuznými, kteří do toho mluví. Každý muž sice ví, že pokud to ve vztahu vážne, jsou vždy na vině obě strany, tedy jak manželka, tak tchyně, ale tím to také končí.

Představa, že SMS a smajlíci jsou užitečnými prvky komunikace, je zcela scestná a jejich používání vede k tomu, že polovina mladých lidí nedokáže sestavit kloudnou větu. Vyhoření vztahu přichází proto, že lidé spolu zapomínají mluvit.

Na druhé straně, milé ženy, od nás toho moc nečekejte. Máme oproti vám vlastně zakrnělé řečové centrum. Vy máte odlišný, především bohatší styl komunikace. Muži jako lovci nesměli vyplašit hovorem kořist, zatímco ženy jako „strážkyně hnízda“ musely naopak neustálou komunikací kontrolovat jeho zabezpečení. Zjednodušeně řečeno: muži vydávají prohlášení, zatímco ženy „ševelí“. Muži nepovažují ticho za ohrožující nebo dokonce agresivní, ženy ano. Muži (pokud nemají vysloveně „kecavé“ zaměstnání) pronesou za den asi 2000 slov a k nim a mimo ně použijí dalších 4000 neverbálních signálů, tedy grimas, gest a dalších, zatímco ženy je více než trojnásobně trumfnou a denní úhrn jejich vyslaných slovních a neslovních signálů činí okolo 20000.

Od úsvitu sedí dva přátelé – rybáři mlčky na břehu rybníka.

Kolem poledního jeden z nich vzdychne: „To je ale horko!“

Druhý nevrle zavrčí: „Chytáme ryby, nebo kecáme?!“

**Dvě ženy, které spolu strávily tři roky v jedné cele,
se před branami věznice loučí. „Večer ti zavolám“, říká ta,
co už nastupuje do auta, „a dopovím ti to.“**

Jestliže zde zazněl apel na muže, aby se občas odhodlali k prohlášení, že mají svou partnerku rádi, nemohu v zájmu genderové rovnováhy opomenout ani ženy. Dámy, nechtějte nás vychovávat. Je už na to pozdě. Co se nestihlo do šesti let, je většinou už zcela marné. Naučme se, prosím, navzájem se přijímat, jací jsme, tolerovat chyby, které zas nejsou takového rozsahu, aby musely vyvolat válku, ale dokonce ani takové, aby musely pokazit jeden večer. I toho je škoda. Připomeňme si, že jediné, co můžeme na světě změnit, jsme my sami.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Myši

Trávím hodně času doma, a tak léto pouštím do bytu alespoň dokořán otevřenými okny. Kromě slunečních paprsků sice uvolňuji cestu pražskému smogu a alergenním pylům, ale současně se raduji z berušek a včel, když zaletí na kytky v truhlících. Zato mě rozčilují protivně třepetající se můry, zvláště ty, které se mi vrtí kolem hlavy, když usínám v posteli s knihou v ruce. Včera večer mně přišel k počítači zkontrolovat velký pavouk – nezabila jsem ho, kdepak zabít štěstí, jen jsem po způsobu starých hospodyň popadla nejbližší hadřík, do něj ho polapila a vyhodila z okna; je léto, venku mu bude líp. A kdybych se nebála, že mu ublížím, snad bych ani ten hadřík nepotřebovala a vzala ho do holé ruky. V tomto směru už jsem otrlá po létech, která jsem prožívala ve venkovském domečku. Víte, co tam po zimě, na začátku sezóny, těch pavouků bylo? Nepředstavitelně!

Tehdy největší pohromu pro mne představovaly myši. Když jsem se tam s nimi potkala poprvé, zaječela jsem a ve výskoku na židli mi zabránila jen moje neobratnost. Radši jsem utekla z domu a čekala na pomoc – však se tam zrovna vyskytovalo několik mužských, co se rádi blýsknou, že zneškodnit myš je přece pro chlapa hračka. Jenže pak jsem byla v tom domečku sama a pochopila, že ječet nemá smysl, když nikde nikdo není. A tak jsem s pomstychtivostí promíšenou lítostí líčila pastičky a sypala jedovatá zrníčka, s nadějí, že ta vcelku roztomilá zvířátka (říkalo se mi, že to nejsou myši, ale jen „myštičky“, asi rejsci) sama odtáhnou. Jak se smrákalo a začalo foukat ze strnišť, jsem zavírala dveře a hlavně odstraňovala vše, co by těm myším mohlo zachutnat.

Myška nejraději mířila do kuchyně, a jako přístupovou cestu si oblíbila koráلكový závěs, který kuchyňku odděloval od jídelny. Když korálky zachrastily, lekla jsem se, ale jak jsem se pohnula, lekla se i ta myš – a bleskurychle zmizela. Potom abych se vyhnula trapným setkáním, jsem při příchodu vždy hodně zadupala, aby se ta myš lekla a zmizela – a s pštroší logikou soudila: když myš nevidím, pak tu není. Ale byla tam, sotva jsem se po obědě usadila s kávou na lavici a nohy dala na židli, objevila se zvědavě v protějším koutě. Zvedla jsem se a zmizela, někde za skříní anebo spíš za ostěním. Hleďte ji tam! A tak to bylo pořád, až jsem si málem na tu pozorovatelku zvykla. Pro nás obě to byl adrenalinový zážitek – nevím, která se bála víc, ale naše příměří trvalo celou dovolenou. Přesto stále myš v bytě je pro mne – řečeno současnou úřednicinou – „živočich nežádoucí“. Jen nevím, jestli jsem naopak nebyla z pohledu té myši nežádoucím živočichem já.

Myslím si totiž, že my lidé musíme být nežádoucími pro mnoho jiných tvorů – zabíjíme je bez čestného zápolení nejen pro jídlo (nejsem vegetarián), ale i pro krásu a potěšení, zabíráme jim životní prostor, kde se mohou skrývat, sytit, množit, ničíme jim rostliny, kterými se živí, zotročujeme je v zajetí, trávíme je – cíleně i mimoděk – nejrůznějšími škodlivinami ve vodě, na zemi i v povětří.

Někdy se až bojím, že se svými betony, asfalty a bezohlednými zásahy do krajiny už začínáme být nežádoucími tvory i pro přírodu samotnou, o čemž nám ovšem posílá výstrahy. Když budovanou silnici zavalí svah, není to znamení, že tam v té krajině vůbec ta silnice neměla vést? A když hodně zaprší a regulované řeky se rozvodní, není to upozornění, že i vody mají mít svůj prostor? A jakým signálem jsou masivní lesní požáry, prudké bouře a vánice v nečekanou dobu? A před čím varují propadlé země nad stavbami tunelů?

A to se prosím objevují i úvahy o tom, že jednou budeme vadit i tomu, co jsme sami vytvořili – že jednou zem ovládnou roboti nevímkolikáté generace. Jasnozřivě to předvídal už před stoletím Karel Čapek, že roboti jednu pocítí lidské emoce. Nepatří ale mezi ty city nejen láska, ale i nenávisť? Spokojí se pak s rolí služebníků?

Malé memento mám už doma. Jsou to zase – myši. Ne, žádní rejsci, myštičky, ale myši počítačové. Mám tři – jednu naprosto nefunkční, protože do mého PC její koncovka nepasuje. Proto mám myš č. 2, bez drátu, na baterky, a ta najednou prostě bez varování a nakrmena novými bateriemi vstoupila do neomezené stávk. Rozzlobila jsem se, koupila jí konkurenci, myš č. 3, zase s připojením k modemu. Jenže té to připoutání zřejmě naštvalo, seskočila na zem, tam se rozplácla – a je od té doby v kómatu. Ze zoufalství jsem tedy popadla tu odvrženou myš č. 2 – a ona se umoudřila, zablikala opět světýlky a slouží, postrkuje kurzor, vypíná, přepíná a vůbec se činí, jak může. Asi se předtím lekla výhrůžek, že ji vyhodím do sběrného dvora. Tak jí teď pro jistotu říkám, jak je hodná a šikovná a málem prosím, aby mi holka vydržela.

Dokud té myši č. 2 měním baterky a chválím ji, jsem asi pro ni tvor žádoucí. Ale co až se spojí s těmi dvěma, momentálně odloženými kolegyněmi? Třeba si pak vystačí samy, budou si čmárat po monitoru jak budou chtít, číst co se jim bude líbit, kombinovat, ukládat, posílat zprávy jiným myším u jiných počítačů – a já už budu jen ten tvor nežádoucí.

Tak to bych, prosím, zrovna nechtěla, to snad radši ty rejsky doma.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2013 revue 3

Absolventi
Abstrakta
Demokracie
Emoce
Etický kodex
In memoriam
Jmenování
Papež
Romové
Stýblová

Koruna Svaté říše římské (1751)

M. Anděl
Z. Bauman
J. Fištein
P. Kalvach
R. Königová
P. Ruml
R. Scruton
D. Storch
M. Vácha
M. Znoj

VITA NOSTRA REVUE

22. ročník, číslo 3

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 16. 9. 2013

Redakční rada:

Předsedkyně: † prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

IN MEMORIAM

Odešla Rytířka lékařského stavu	4
Budete nám chybět, paní profesorko	5
R. Königová: Credo	6

RES PUBLICA

M. Znoj: Demokracie je hra s otevřeným koncem	10
R. Scruton: Žezlo přebírá politická třída	15
I. Peychl: Kdo smí pracovat opilý	18
J. Hnízdil: Hledá se inspirativní osobnost	19
A. Zemančíková: Hronov skončil	20
M. Hudec: Romové a Židé, znepokojující paralely	24
Biskup Lobkowitz o vztahu k Romům	26

ALMA MATER

Etický kodex UK	28
Jmenování profesorů	31
D. Storch: Smyslem univerzity je víc než produkce studentů	33
Univerzita Karlova v Praze bude mít nového rektora	35
Vysoké školy nechtějí jinak jmenovat profesory	35
M. Vácha: Kdo umí, neučí	36

QUOD BONUM

M. Anděl: Skončil život studentský, nastává odpovědná lékařská práce	40
Absolventi 3. LF UK v akademickém roce 2012–2013	50
Projevy studentů na červencových promócích	52
P. Kalvach: Paralelní život lékařky a spisovatelky prof. MUDr. V. Stýblové, DrSc.	58

VĚDA

3. LF UK se účastní mezinárodního projektu o karcinogenních rizicích	64
Abstrakta nejlepších prací SVK 2013 – II. část	65

O TEMPORA O MORES

F. Kalenda: Argentinec, který dobyl Brazílii	76
Z. Bauman: Utopie zahradníků a utopie lovců	79
S. Komárek: Verbíři bubnují	80
Zánik civilizací je aktuální téma	82
Tibetský duchovní vůdce dalajlama	82

TEXT

Sborník Emocí v medicíně	84
--------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Domácí násilí	104
-------------------------------------	-----

Ilustrace: Historie utěšené a kratochvilné člověku všelikého věku i stavu k čtení velmi užitečné.
Výbor z české krásné prózy XVI. a XVII. století. Družstevní práce, Praha, 1941.

IN MEMORIAM

PROF. RADANA KÖNIGOVÁ
(31. 7. 1930 – 20. 9. 2013)

Odešla Rytířka lékařského stavu

Hluboce zarmoucení oznamujeme, že dne 20. září 2013 v dopoledních hodinách zemřela významná členka našeho profesorského sboru paní **PROF. MUDR. RADANA KÖNIGOVÁ, CSC.** V její osobě odešla nejen skvělá lékařka a bojovnice za zlepšení osudu těžce popálených nemocných, ale i známá vědkyně, vlivná učitelka a kolegyně zcela oddaná naší fakultě.

Paní profesorka Königová významně přispěla k rozvoji oboru popáleninová medicína na naší fakultě a zásadně se zasloužila o založení Kliniky popáleninové medicíny ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady. Svůj obor systematicky propagovala na domácí české a mezinárodní úrovni. Její neutuchající úsilí ve prospěch popálených nemocných bylo proto dobře známo. Díky tomu byla opakovaně oceněna celou řadou prestižních domácích a mezinárodních ocenění.

Z těch nejvýznamnějších je třeba jmenovat: James Laing Memorial Essay Prize, udělenou British Burn Association v roce 1987, G. Whitaker International Burns Prize, udělena v Palermu v roce 1993 za spojení vědeckého výzkumu a pedagogických schopností s originálními myšlenkami, nominaci na titul „Žena Evropy“ za Českou republiku v roce 1994, Pamětní medaili k 650. výročí založení Univerzity Karlovy v roce 1998. V roce 1999 ji bylo přiznáno trvalé členství v Tord Skoog Society of Plastic Surgeons v Akademiska Sjukhuset v Uppsale, ve stejném roce se stala členkou Board of Regents of the International Association for Humanitarian Medicine „Brock Chisholm“ – při Světové zdravotnické organizaci. V roce 2000 ji byla udělena Pamětní zlatá medaile Univerzity Karlovy, v roce 2004 byla Českou lékařskou komorou jmenována Rytířkou českého lékařského stavu, ve stejném roce pak obdržela od prezidenta republiky Medaili za zásluhy o stát v oblasti vědy. V roce 2005 získala Zvláštní uznání za mimořádný přínos pro české zdravotnictví od MZ ČR, v roce 2011 Medaili Josefa Hlávky, v roce 2012 ji MZ ČR vyznamenalo za celoživotní přínos medicíně v rámci ankety Lékař roku 2011. Letos v červnu obdržela od předsednictva České lékařské společnosti JEP za významné zásluhy v oblasti rozvoje popáleninové medicíny nejvyšší ocenění – Cenu J. E. Purkyně.

Léta byla členkou naší vědecké rady, významně se podílela na řešení vědeckých i etických otázek spojených s akademickými postupy i s vědeckými projekty. Prakticky denně docházela na kliniku a přispívala radou i povzbuzením.

Čest její památce.

Mgr. Marek Vácha, Ph.D.
předseda akademického senátu 3. LF UK

prof. MUDr. Michal Anděl, CSc.
děkan 3. lékařské fakulty UK

Budete nám chybět, paní profesorko

Ten týden před dvacátým zářím jsem se pořád pokoušela dotelefonovat paní profesorce Königové, abych s ní, jako předsedkyní redakční rady Vita nostra revue, prokonzultovala rukopisy pro toto podzimní číslo. Radily jsme se tak spolu o každém vydání, o jeho obsahu i jednotlivých příspěvcích, celých patnáct let. Všechny materiály jsem jí postupně předávala, aby si je mohla v klidu, nejspíš o večerech nebo víkendech, prostudovat, a pak jsem čekala na její připomínky. Říkala mi, co se jí líbí a co ne, čemu bych třeba měla věnovat víc pozornosti, nebo čeho bych se měla vyvarovat.

Nebyly to ale žádné cenzurní zásahy – šlo jí o přesnost, celkové ladění a samozřejmě o věcnou náplň. Chtěla však také, aby VNR měla i slušnou kulturní úroveň, vhodnou univerzitního prostředí; případné obhroublejší výrazy by se jí vůbec nelíbily. Nač naléhala, to byla pravdivost – když jsem byla na vážkách, zda ten nebo onen názor není příliš razantní, prohlásila: Ale vždyť autor má pravdu – a článek vyšel. A když objevila chybu (bohužel i ve vytištěném časopise mi občas unikne překlep nebo omyl), upozornila mě na to s taktem a noblesou.

Občas jsme si při takových konzultacích dostaly až k osobním tématům a rodinným starostem, a ty neměla paní profesorko malé, vždyť se značnou měrou podílela na výchově svých tří čecho-peruánských vnoučat. Starala se, aby se jim dostalo dobrého vzdělání, vodívala je do školy, vozila na vzduch na Lemberk a zvláště holčičky ji doprovázely při nejrůznějších slavnostních příležitostech.

Dokonce i univerzitní hodnostáři si její babičkovské role všímali – Spectabiles líčil, jak profesorka, starší dáma, vázala vnoučatům botičky a Magnificence vyprávěl, že paní profesorku, nachýlenou, s hůlčičkou, vídal vodit vnučku do školy – za každého počasí ve střevičkách. Že o ní oba mluvili se sympatiemi a obdivem, není snad třeba dodávat.

Ano, paní profesorku byla jistě především obdivuhodná lékařka, vědkyně, pedagožka. Já jsem ji ale obdivovala také pro to, jak statečně překonávala své zdravotní problémy.

Když jsme si spolu naposled telefonovali – někdy zpočátku září, právě jsem se necítila dobře a zůstala jsem doma. A ona se mně, lenivé, příznávala, jak jí namáhá dostat se po práci z kliniky na autobus a dojet domů, kde už na ní bude čekat vnučka. To jsem ještě nevěděla, že už se víckrát neuslyšíme. Pak jsem už čekala marně na poslední konzultace; chybělo mi to.

Budete mi chybět, paní profesorko.

Budete *nám* chybět.

Mgr. Marie Fleissigová
šéfredaktorka VNR

Radana Königová

Credo

Narodila jsem se v lékařském prostředí a vůně ordinace byla pro mne vůní domova. O jiném povolání jsem nikdy neuvažovala. Promovala jsem 15. března 1955. Distribuční komisi jsem byla určena pro karlovarský kraj.

Po dvou letech práce v Podbořanech na všech základních oborech jsem nastoupila na krajskou chirurgii v Karlových Varech, kde v rámci traumatologie jsem se účastnila řešení řady nejrůznějších úrazů včetně popálenin, které byly vždy odsouvány na poslední místo po operačním programu, čímž jejich prognóza se samozřejmě zhoršovala. Po I. atestaci jsem byla vyslána na tříměsíční stáž do Prahy na Klinikou plastické chirurgie prof. Buriana, abych studovala rekonstrukční výkony. Vzpomínám, že pan profesor často připomínal, že přístup k pacientovi i ke tkáním musí být „gentle“ a vyžaduje – jak říkal – „pokornou trpělivost“. Jeho koncepce komplexní interdisciplinární a kontinuální péče platila nejen pro pacienty s vrozenými malformacemi, ale též pro pacienty s popáleninovým traumatem. Uvědomila jsem si již tehdy, že přežití pacienta je podstatné, ale stejně významná je kvalita jeho dalšího života. V roce 1962 jsem byla přijata na Klinikou plastické chirurgie a měla jsem tu čest pod vedením p. prof. Buriana pracovat. Vyslal mne na dlouhodobé pracovní pobyty do Edinburghu, Uppsaly a jeho nástupkyně paní prof. Pešková mně povolila dlouhodobý pracovní pobyt ve Stockholmu v Karolinska Sjukhuset.

Po návratu v roce 1969 jsem byla pověřena založením a vedením jednotky intenzivní péče pro těžce popálené ještě na původním popáleninovém centru v Ležerově ulici. Uvědomila jsem si tehdy další skutečnosti: hodnocení kvality živo-

S předsedou Hlávkovy Nadace prof. V. Pavlíčkem při přebírání Medaile Josefa Hlávky, Lužany, 2011

ta má celou škálu aspektů. Řada je jich spojena se subjektivním vnímáním pacienta – bolest, úzkost, nepohodlí, dosažitelnost normální aktivity, dosažitelnost mezilidských vztahů, schopnost započít a dokončit určité plány. Naproti tomu jsou objektivní handicap – ztrátová poranění, amputace, ztráta pohyblivosti nejrůznějšího původu či příčiny. Avšak mnohem závažnější jsou jizevnaté deformace jako trvalý následek popáleninového traumatu. Somatická stránka „body image“ je těžce narušena a současně stres vyvolaný úrazovým dějem a strach z budoucnosti trvale ovlivňují psychiku pacienta. Popáleninové trauma je považováno proto za postižení somatopsychické. Nejzávažnější je ovšem ztráta obličeje, „loss of face“, jež bývá spojena se ztrátou osobnosti – „loss of personality“. Tento stav nazval v osmdesátých letech prof. Pondělíček „disfigured face syndrome“. Spolupracovali jsme řadu let v této oblasti. Je celosvětovou zkušeností, že ztrátová či jiná poranění budí v veřejnosti soucit či soustrast, zatímco znetvoření po termických traumatech vzbuzuje odpor či znechucení veřejnosti.

Mnohočetné rekonstrukce jizevnatých deformací prováděné v etapách záleží samozřejmě na zkušenostech, dovednostech a umění popáleninového chirurga, ale prevence psychologických problémů spočívá v lidském přístupu lékaře, trpělivosti rodiny a zabezpečení kontinuální rehabilitační péče i po propuštění z popáleninového pracoviště. Míním rehabilitaci fyzickou i psychickou.

V září 1996 se konala v Praze mezinárodní konference „Quality of Life in severe Burns“ organizovaná naší klinikou. Byla zaměřena na dva úkoly:

Prvým úkolem bylo připomenout, že přežití není dostatečným indikátorem našeho úspěchu a že rozhodující je následná kvalita života, která je spjata jak s jizevnatým znetvořením, tak i s individuální stresovou odpovědí pacienta, přičemž mnohočetné subjektivní a objektivní faktory hrají významnou roli v pozitivním i negativním smyslu.

Druhým úkolem konference bylo připomenout etické problémy a možné právní konsekvence u těžkých traumat. S rozvojem všech vědních oborů se zvýšily i individuální nároky a požadavky v medicíně a často převyšují možnosti, jež společnost je schopna poskytnout. Předpokládá se však, že lékaři by neměli být ovlivněni ve svém rozhodování tlakem zákonů a omezeními vynucovanými nejrůznějšími institucemi, ale rozhodujícími by měly být jejich vlastní morální principy a hodnoty.

Ovšem u jednotlivých pacientů v kritickém stavu často vyvstává konflikt mezi „kvantitou“ života – snahou o prodloužení života – a kvalitou života.

Předpokládaná kvalita života může ovlivnit i rozhodování z hlediska nezhájení anebo přerušení tzv. „agresivní“ léčby u kritických popálenin, u nichž je nutno zvážit prognózu časnou i prognózu pozdní, kdy život pacienta je ohrožen nejrozmanitějšími komplikacemi stresovými a infekčními. Avšak i když těžce popálení přežijí, hrozí tzv. „sociální smrt“, jež vyústí v suicidium, není-li zmíněná kontinuální péče poskytována.

Přerušení agresivní léčby je mnohem obtížnější, pokud byla tato léčba již zahájena, ledaže lékařská dokumentace obsahuje příkaz „DO-NOT-RESUSCITATE ORDER“ existující ve Spojených státech. V roce 1999 Ian Grant publikoval, že je eticky validní pro lékaře odstranit překážky smrti a umožnit „důstojnou smrt“, pokud je souhlas pacienta. Ovšem kriticky popálený na řízené ventilaci a podpoře vitálních funkcí se vyjádřit nemůže a rozhodování rodiny musí být velmi přísně zvažováno.

S rozhojněním vědních poznatků se stupňuje superspecializace oborů a s bujením administrativy se často ztrácí pacient jako člověk, existuje jako kód, ne jako osobnost s individuálními vlastnostmi ať ve smyslu pozitivním či negativním, a právě z hlediska této odlišnosti je třeba k němu přistupovat. Medikům připomínám, že mají možnost jako lékaři svým vystupováním a jednáním vychovávat veřejnost – alespoň její část – pacienti. V polovině 19. století Sir William Gull učil budoucí lékaře, že medicína je Umění a věda – „Art and Science“. Závěrem si dovoluji doplnit toto tvrzení ještě slovy pana kardinála Špidlíka z jeho projevu „Duchovní jednota Evropy“: „K pravému poznání – a tedy i k lékařskému rozhodování – se nemůže dojít jenom rozumem a pravá mravnost není jenom v rozhodnutí vůle. Musí tu být harmonicky zapojen celý člověk se všemi svými schopnostmi“.

(Z přednášky při pasování na Rytířku českého lékařského stavu, 2004)

U hrobky J. Hlávky v Lužanech, listopad 2011

RES PUBLICA

OZVĚNY
HORKÉHO LÉTA

Milan Znoj:

Demokracie je hra s otevřeným koncem

S docentem politologie z FF UK o politicky výživném období

Jak jste se měl o prázdninách, pane docente?

Měl jsem se výborně, byli jsme v Řecku – modrá obloha, voda, pláže – i na horách jsme se byli podívat; ale hlavně jsme byli daleko od našeho domácího politického blázince. Řeckem se strašit nemá.

Myslím ale, že pro politologa, je to letošní české léto docela inspirativní období.

Nepochybně. To co prožíváme, je zlomové období české politiky, jsou tu fenomény, které vzbuzují obavy; hraje se o naši demokracii, stranický systém, ale to jsou abstraktní pojmy; vady na kráse mají především konkrétní političtí aktéři. Politické strany se vnitřně otřásají, slábnou, některé poklesávají v kolenou – a proti nim se prosazují silné osobnosti: někteří se zdráhají odejít, jako bývalý prezident Václav Klaus, jiní se vracejí, jako nový prezident Miloš Zeman, a řada nových tváří, které rozjízďejí své kampaně a na nás zkoušejí své charisma. Klíčová otázka je, nakolik náš parlamentní systém unese sílu jejich dynamických osobností. Je to skutečně politicky výživné období.

Zmínil jste se o politických stranách, že slábnou, ale jiné nám zase raší jako semenáčky a další se množí dělením, když se ty silnější osobnosti odtahují od svých mateřských stran. Je to jenom tím, že chtějí vyniknout?

Co se týče našeho stranického systému, tak je třeba si uvědomit, že až do roku 2008 vše u nás směřovalo k systému čtyř stran, z toho dvou dominantních, jedné na pravici a druhé na levici. Když ve volbách 2006 Mirek Topolánek a ODS dávali dohromady s lidovci a zelenými pravicovou koalici, tak byla polarita v parlamentu vyjádřena poměrem 100 na 100. Když sestavoval Petr Nečas pravicovou koalici po volbách v roce 2010, tak se zdálo, že je zde výrazná pravicová většina, ale to vše byl optický klam, mezitím jsme zaznamenali nástup nových stranických uskupení, která byla budována s pomocí marketingových strategií a mediálními kampaněmi a která se více než o politické programy starala o mediální obrazy svých vůdců. Politická soutěž nabírala podobu politické korupce. Na začátku byla ovšem Topolánkova vláda. Většina v parlamentu tehdy vznikla za pomoci přeběhlíků. A tento korupční element se stal součástí genetické výbavy politických stran. Vrcholkem ledovce, který přímo v obrazech ukázal, jak politika u nás vypadá v zákulisi, se pak v roce 2009 staly fotografie z Toskánska, na kterých byl pěkně pohromadě M. Topolánek s R. Dalíkem a spřízněnými lobbisty a podnikateli zblízka i zdaleka. Skandály přibývaly, psala o tom média, ale žádné pořádné vyšetřování korupčních kauz se nerozběhlo a lidé ztráceli víru v politiku. Myslím, že právě vláda M. Topolánka představuje onen bod obratu, kdy se stranický systém, který vypadal stabilně, začal nebezpečně otřásat. Toho pochopitelně využila nová uskupení. Konec konců i TOP 09 vznikala na této trajektorii. Miroslav Kalousek odešel od lidovců a zakládá TOP 09, přidá se Karel Schwarzenberg, další lidovci a starostové. Krystalizuje tak nová stranická struktura, a občané znejistí a svým způsobem tápou. Mediální prostor začne ovládat „boj s dinosaury“, což znamená: chceme odstavit zavedené strany a dát příležitost novým. Politickou změnu a inovaci, což je v demokracii zdravý fenomén, tak ale začaly ovládat subjekty, které byly vykalkulované v lobbistických kancelářích a novým způsobem skloubily politiku a byznys, jako třeba Věci veřejné. Ve volbách v roce 2010 proto hlavní strany ztratily. V parlamentu se sice vytvořila zdánlivě velká pravicová většina, protože ODS se spojila s TOP 09 a Věcmi veřejnými, ale důvěra v zavedené politické strany se vytratila.

Mluvíte o nedůvěře v politické strany, ale netýká se ta nedůvěra politiky vůbec?

Samozřejmě politika má širší význam, je to prostor pro občany, aby se starali o věci veřejné, tedy nejenom volili strany, ale také aby se angažovali v občanských sdruženích, chodili na demonstrace a třeba se angažovali i v odborech. Systém parlamentní demokracie je ovšem založen na soutěži politických stran, a když se ztrácí důvěra v politické strany, tak se najednou zdá, že stranická soutěž je na nic, že je třeba hledat způsoby, jak dělat politiku jinak atd. To vše pak nahrává vzniku

různých politických uskupení, které si na strany jen hrají. Tento vývoj zasáhl nyní výrazně pravici, ale není důvodu si myslet, že levice je vůči tomuto vývoji imunní. Sociální demokracie může čelit podobným problémům jako svého času ODS. Navíc se musí vyrovnat se situací, kdy se do vrcholné politiky vrátil Miloš Zeman, který má vlastní představu, jak dělat politiku, bohužel svým pojetím prezidentství spíše uvedené negativní trendy prohlubuje, než aby je léčil.

Říká se, že pozici Miloše Zemana posílila přímá volba prezidenta; nakolik však tu hrají roli osobnostní rysy?

Přímá volba prezidenta nijak nezměnila ústavu, a tak není důvod, aby změnila parlamentní systém. Jedna věc je ale právní forma a druhá náplň politiky, kterou dodávají aktéři tím, jak jednájí. V tomto ohledu máme bohužel štěstí na silné prezidenty, kteří si rádi hrají na ducha ústavy. Všichni naši demokratičtí prezidenti se snažili maximálně využít své kompetence a posouvali hranice možného. Ať už to byl Václav Havel nebo Václav Klaus či Miloš Zeman. Osobnostně jsou mezi nimi nebetyčné rozdíly, ale svými politickými touhami to jsou dominantní osobnosti. Není tedy divu, že Miloš Zeman využívá své kompetence maximálně, formálně se sice pohybuje v rámci ústavy, ale ústavní zvyklosti prohlásil za idiotské. Způsob, jakým se podílel na instalaci Rusnokovy vlády, když obešel parlament a jmenoval svou vlastní vládu, to je příklad prezidentské politiky, která si s politickými stranami hraje jako kočka s myší.

Padlo jméno Václava Havla, ten přece také nechtěl být jenom „kladečem věnců“. Ale Miloš Zeman se ještě k tomu na druhou stranu brání některé povinnosti vykonávat. Narážím tím na univerzitní příklad, na symbolický akt jmenování profesorů.

Když Miloš Zeman navrhuje vzdát se některých prezidentských pravomocí, tak se jedná o kompetence formální a nevýznamné, spíše symbolické. Miloše Zemana zajímá moc, a nikoli reprezentace. Nedělá to proto, aby pozici prezidenta oslabil, ale má prostě své priority a k těm jmenování profesorů nepatří.

Povídejme si teď raději o tom, co dále může českou demokracii ohrozit. Vidíte ještě další nebezpečí – třeba ve ztrátě důvěry občanů?

Demokracie konec konců žije jenom z důvěry občanů a ochoty účastnit se politiky, občas přijít k volbám, ale hlavně zajímat se o to, kdo a jak nám vládne. Bez důvěry občanů nikdy žádné instituce nebudou fungovat a nejsou zárukou ničeho. Když občané ztrácejí důvěru v demokratickou politiku a ve strany, je to nebezpečný fenomén, který mohou zneužít marketingové strany: shromáždí či najmou si nějaké známé tváře, seženou peníze a pak rozjedou svůj politický byznys. Jsou schopné se prosadit na základě promyšlené marketingové kampaně, aniž je za nimi širší

společenství občanů, kteří by byli sjednoceni na základě politických idejí; přitom naslibovat jsou schopny cokoliv.

Nebezpečím je také snaha prezidenta dirigovat politický prostor a stát se dominantním politickým aktérem, který dokáže mistrovat parlamentní strany; v našem parlamentním systému máme volené zastupitele, politické strany, které soutěží o pozici v parlamentu, a vládu, která je odpovědná tomuto parlamentu; prezident jenom pomáhá ustavovat vládu, pomáhá při politických krizích najít řešení a má samozřejmě kompetence v oblasti zahraniční politiky. Měl by být mediátorem v krizových momentech, a ne využívat ústavu k tomu, aby strany ještě více oslabil. Uvidíme po volbách, kdy tady bude možná levicová většina v parlamentu, nakolik se prezident bude snažit levicové strany k sobě připoutat, aby mu pomáhaly prosadit jeho představy.

Třetím vážným nebezpečím naší demokracie jsou antidemokratické extremistické proudy, které celý parlamentarismus považují za veteš a hlásají, že je třeba s ním zatočit a místo něj prosadit více autoritářský režim. Mám na mysli především krajní pravici, která s nacionalismem a xenofobií vyrukuje stále častěji a touží po nějaké autoritářské vládě, která si nebude brát servítky při zajišťování rovných práv, tolerance, prostoru svobody pro všechny.

Nedávno jsme prožívali protiriromské pochody, shromáždění, nepřipadá vám ale trošku nadějně, že se proti tomu přece jenom začíná projevovat alespoň nějaký odpor; kromě vážných shromáždění byla to třeba i recesistická akce „Čechy v Česku nechceme“.

Když budou občané ochotni a schopni postavit se veřejně proti xenofobii a nacionalismu, pak bude demokracie mít svou hlavní ochranu. Recesistické demonstrace jsou dobrým počinem, ale je to jen takový vánek, který může osvěžit, ale nikoli nebezpečí zastavit. Myslím, že by měly větší roli sehrát zavedené politické strany. V tomto ohledu je třeba říci, že jen málo politiků, a mezi nimi je Miloš Zeman, se výslovně vyjádřilo k těmto protiriromským pochodům a dokázalo je rázně odmítnout. Politické strany nyní zdánlivě mají jiné starosti. Mají plnou hlavu předčasných voleb, sestavují kandidátky atd., ale hlavní boje se odehrávají na ulicích. Extremistická pravice ovšem existuje i jinde, třeba v Německu, kde také dochází k nacionalistickým pochodům, ale vždycky se objeví protiváha, najde se dosti odhodlaných občanských aktivistů a k nim se přidají i politici a politické strany.

Jak dalece korespondují naše nálady ve společnosti se situací v zahraničí?

Lhostejnost, menší uvědomění, otupení, nespokojenost občanů s parlamentním systémem, se zavedenými stranami, se šíří ve vyspělých demokraciích jako mor. U nás je to markantnější tím, že parlamentní demokracii a stranický systém máme teprve čerstvě před očima, teprve od pádu komunismu v roce 1989. Hlavní strany

na levici a pravici nestačily hlouběji zakořenit ve společnosti; pravice ani nemá pořádnou politickou tradici. Proto se strany mohou snáze sesypat, když se dostanou do úzkých a když je nějaká politická krize. Politické otřesy jsou u nás častější než v západní Evropě, byť trendy jsou tam podobné.

V čem vidíte naději pro českou politiku, abychom měli slušnou vládu a slušný parlament?

Ta naděje je obecně lidská. Člověk prožívá různé úzkosti, traumata, selhává, jeho cíle se nepodaří naplnit, ale vždycky má naději, že se to může změnit, věci obrátit k lepšímu, ovšem musí se také sám postarat, poučit ze špatných zkušeností atd. Naděje v demokracii má stejný základ, jenom metoda, jak zlepšit lidský úděl, je jiná. Demokracie spoléhá na vlastní činy svých občanů, neobejde se bez jejich starostí a zájmu o věci veřejné. Demokracie to není nějaký institucionální mechanismus, který můžete prostě narýsovat a on bude fungovat; demokracie je hra s otevřeným koncem. Je to naděje, že se občané budou podílet na společném úsilí. Pravda, demokracie se neobejde bez vůdců a elit, jako každý politický řád má své vládnoucí a své ovládané; ale mají jednat v zájmu občanů a občané na to musí dávat pozor a bránit se svévoli politických elit. Elity totiž mohou jednat různě. Demokracie je způsob, jak naučit elity odpovědnosti vůči občanům. Volby na to ovšem nestačí. Strany a jejich vzájemná soutěž také ne. Musí zde být ještě občanské aktivity, veřejná shromáždění, petice, demonstrace – tedy ochota občanů veřejně vstoupit proti nepravostem vlády.

Umějí politici prohrávat?

Prohrát je těžké v životě, v politice ještě víc. Když politik projeví slabost, pak se zdá, že je vyřízený. Vypadá to tak, že úspěšný politik nesmí nikdy prohrát. A když prohrává, tak to musí zaonačit tak, aby to vypadalo jako vítězství. V důsledku by to znamenalo, že politika je jistý druh vítězné iluze. Nemyslím, že je tomu tak. I kolektivy si musí občas přiznat porážku, vyrovnat s neúspěchem a poučit z chyb. Dobrý politik může z chyb a prohry udělat cestu k vítězství a úspěchu. Nesmí ale lkát a naříkat, ale nabízet řešení. Někdy je prospěšné, když politik umí přiznat, že se mylil. Ale musí z toho udělat nějaký impulz do budoucna a přesvědčit občany, že se poučil a že se lze na něj spolehnout.

Máte příklad?

(Po chvíli váhání) Nepochybně politik, který prohrál a nepřiznal svou vinu, je Petr Nečas. Když padla jeho vláda, přiznal jenom dílčí část viny, možná naznačil, že podlehl ženskému kouzlu, ale politicky nepřiznal chybu, protože chce, aby jeho ODS dál trvala. Nicméně jeho selhání na ODS stále dopadá a strana se pohybuje v začarovaném kruhu. Nyní již nemůže stačit říkat, že se jim nepodařilo dobré myšlenky a zákony Nečasovy vlády „zkomunikovat“, to není způsob, jak revitalizovat ODS.

Až se bude tento rozhovor tisknout, začne akademický školní rok. Setkáte se znovu se svými studenty politologie – jak je zajímavá tato situace?

Asi není divu, že se o politiku zajímají, celá řada z nich se angažuje v různých sdruženích, píše, jsou aktivní. Možná si někteří myslí, že studium je cestou, jak se stát úspěšným politikem. To je samozřejmě omyl, protože my je učíme přemýšlet o politice, a ne, jak v ní uspět. Snažíme se naučit studenty myslet kriticky o české politice; a řekl bych, že se nám to i daří.

Marie Fleissigová

Roger Scruton

Žezlo přebírá politická třída

Z rozhovoru s anglickým filozofem a spisovatelem o volbách a prezidentství

E15: Přibývá hlasů, které tvrdí, že by se KSČM měla předat část odpovědnosti. Tvrdí to paradoxně i jejich odpůrci, a to s tím, že je to jediný způsob, jak jejich růst zastavit...

...a ukázat, že jsou k ničemu. Jasně, chápu. Existují dva druhy komunistů. Jedni, kteří chtějí být řádnou politickou stranou, která přijímá opozici. A pak je tu stará komunistická strana, která byla totalitní a nevěřila v alternativy. Pokud komunistická strana dospěje a přijme demokratické hodnoty, není důvod jí nedat nějakou zodpovědnost. Ale pak by musela změnit svoji ideologii. Nemůžete dál věřit marxistickým ideálům, a oni věří, že opozice je zakázaná. To je ten problém. Myslím, že je velmi dobrý nápad, dát jim zodpovědnost a nechat je nadělat svinčik.

E15: Možná by se tím ukázalo, že vlastně nejsou komunistickou stranou...

Přesně! Já si myslím, že to platí pro všechny socialistické strany. Říkají o sobě, že jsou socialistické, ale nemožnost socialistické myšlenky se po jejich nástupu rychle odhalí.

E15: Nemají ale pravdu spíše ti, kteří říkají, že volba KSČM byl protestní hlas?

Určitě. Je snazší být proti něčemu než pro něco. A většina lidí raději volí proti něčemu než pro něco.

E15: Tyto volby (2012) také zaznamenaly velmi nízkou volební účast. Ve druhém kole senátních voleb to bylo něco přes 16 procent. Zdá se, že české politice chybí osobnosti. Petr Nečas není silný lídr, ale ani šéf opozice Bohuslav Sobotka není

žádný charismatický státník. Čím to je, že strany negenerují osobnosti, jako byl Havel, Klaus či Zeman, ať si o nich myslíme cokoli?

Nebyli generováni demokratickým procesem, ale tvarovaly je velice těžké podmínky období po roce 1968. Tam se ukázala síla charakteru, za kterou byli vybráni. Není překvapivé, že to jsou silné osobnosti, protože jinak by nepřežili.

E15: Myslíte tedy, že nedostatek osobností znamená, že se nám vlastně daří příliš dobře?

Mohlo by to tak být. V celé Evropě teď panuje taková politická únava. Po dvou tisících letech civilizace je tu tendence to vzdát. V Americe se objevují o něco silnější politici, Obama, Romney a další, jsou to trochu jasnější osobnosti, než máme tady.

E15: Nedostatek osobností v české politice s sebou přináší další fenomén, a to recyklaci starých politiků, kteří byli na vrcholu slávy v 90. letech. Češi si poprvé zvolí svého prezidenta a nejsilnějším kandidátem se zdá být Miloš Zeman.

Úřad prezidenta je v této zemi kontroverzní úřad, protože se třikrát změnila jeho povaha. Nejdřív jste měli československého prezidenta, potom českého voleného politiky a nyní ho budou volit občané. To jsou tři různé druhy prezidenta. Myslím, že bude trvat, než si to trochu sedne.

Ale prezident u vás nemá příliš velkou moc. Jeho post je hlavně symbolický a má představovat jednotu národa.

E15: V českém kontextu však s sebou role prezidenta i bez velkých pravomocí nese velkou váhu díky dědictví T. G. Masaryka a také Václava Havla. Češi také nevěří v boha, jsou to ateisté, tmelící silou tu byl vždy prezident.

Možná máte pravdu. Ale nezapomínejte, že jak v případě Masaryka, tak i Beneše a Havla byla jejich hlavní kvalifikace na prezidenta množství knih, které napsali. Ne politika. Byli to nepolitická lidé, kteří představovali vzdělaný přístup k věcem a z toho důvodu si je Češi vybrali. Nyní, s Klausem a Zemanem, přebírá žezlo politická třída. To je nový vývoj.

Češi nejsou ateisté, ale jsou skeptičtí k náboženským věcem. Potřebují zdroj morálních hodnot, který jim chybí v každodenním životě. Toho si byl Masaryk velmi vědom, proto také kázal své humanitní ideály. Havel byl v tomto jeho pokračovatelem. A po jeho smrti tu samozřejmě něco chybí. Ať si o Klausovi myslíte cokoli, není to velká morální osobnost a není jí ani Zeman.

E15: Chodíte k volbám, když nenajdete stranu, která by vám vyhovovala?

Celá politika je výběrem mezi zly a vy si musíte vybrat to nejmenší zlo. To je jedna z hlavních vymožeností evropské demokracie, že vytvořila politické strany, které představují dlouhou historii kompromisů různých zájmových skupin. Zde v Čechách

nemáte tak dlouhou historii, ve které by ty kompromisy mohly vzniknout. V Británii jsme na tom v tomto ohledu o něco lépe. Když se podíváte na historii politických stran ve 20. století, tak jasně uvidíte, že povstávají z různých zájmů. Ty musely najít kompromisy s jinými zájmy a nakonec vytvořili identitu, která je v základu založena na kompromisu. Tady ten proces hledání kompromisu trvá maximálně dvacet let a ještě nebyl dokončen. Lidé stále ještě nemají jasnou představu, co jednotlivé strany zastupují.

E15: Co tedy mají lidé dělat, když volili jednu stranu, která je zklamala a pak je zklamala znovu?

Pak si musejí najít jinou stranu a možná tu žádná není. Ale o tom je demokracie. Je o hledání kompromisů s lidmi, se kterými nesouhlasíte a možná je dokonce nenávidíte. A velkou devizou evropské civilizace je fakt, že si lidé nechají vládnout lidmi, které by raději zabili. Ale nezabijí je a nechají si vládnout. To odlišuje Evropu od skoro celého zbytku světa.

E15: Doporučil byste tedy Čechům jít k volbám, i když si nemají koho vybrat?

I když k volbám nejdou, tak si vybírají. Pokud není koho si vybrat, protože všichni říkají to samé, tak ano, proč ztrácet čas volením, ale když se podíváte pořádně, zjistíte, že strany se liší. Když už v ničem jiném, tak třeba v mezinárodních spojenečtvích. Liší se v kvalitě svých členů, někteří jsou zkorumpovaní, jiní ne. To je velmi důležitá věc. Existují lidé, kteří si myslí, že strany jsou celkově chyba. Že strany patří do přežití doby, kdy je lidé potřebovali, aby si vůbec byli schopní vládnout. Možná, že ideálem by mohla být naprostá nezávislost každého člena parlamentu na všech ostatních. Ale kdyby tomu tak bylo, obyčejní lidé by vůbec nevěděli, jak mají volit. Bylo by zkrátka příliš mnoho jednotlivců, mezi kterými by nebyla žádná koherence. Strana s sebou přináší velice důležitou funkci v tom, že na své členy nastoluje určitou kolektivní identitu, takže lidé vědí, co zastupují, a mohou předpokládat, jaký řád a zákony přinesou. Nemůžete volit, když nemáte možnost odhadnout výsledek.

Petr Horký E15 29. 10. 2012

Ivan Peychl

Kdo smí pracovat opilý

Čtu si podklady k pravidelnému školení bezpečnosti práce na pracovišti. Dočítám se, že povinností zaměstnance je mimo jiné „nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovišti a v pracovní době ani mimo pracoviště, nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště“ a dále „podrobit se na pokyn oprávněného vedoucího zaměstnance písemně určeného zaměstnavatelem zjištění, zda není pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek“.

Logické. Zcela chápu, že pokud bych vyšetřoval či léčil děti opilé, těžko se mohu divit, že někdo zavolá mému nadřízenému nebo přímo policii. Jak víme z novin, policie v případech opilosti při práci občas zasahuje.

Podobné školení jistě absolvují a stejné zásady podepisují lidé v mnoha profesích: jistě řidiči, hasiči, učitelé, dělníci ...

Napadá mě, jestli také politici ve volených funkcích.

Zdá se totiž, že opilost politika vyvolá někdy úsměvy, jindy kritiku, ale nic dalšího se z ní obvykle nevyvozuje. Co pamatuji, tak na důsledky opilosti doplatil jakousi ztrátou pozice jen jeden poslanec, a to jen proto, že jeho absence při důležitém hlasování naštvála jeho kolegy. Neslyšel jsem také nic o tom, že by se politik byl povinen podrobit stanovení hladiny etanolu v krvi.

U jiných zaměstnání se považuje za samozřejmou povinnost pracovat střízlivý. Být přistížen v opilosti může znamenat ztrátu místa.

Mělo by tomu snad u politika být jinak?

Někdo si možná řekne, že práce poslance, ministra či prezidenta s sebou nenese takovou přímou zodpovědnost jako třeba práce strojvůdce či řidiče autobusu a nějaké to promile v krvi na ní tudíž nemůže nic pokazit.

Jindy slyšíme tvrzení, že pití alkoholu není v případě politika prohřeškem, protože jak víme, Adolf Hitler byl abstinent – takže jak vidíme, abstinence nic kloudně nezaručuje. Skutečně argument hodný demagoga.

Osobně považuji práci ve volených funkcích za velmi důležitou – proto ostatně chodím k volbám. Byl bych rád, kdybychom v těch funkcích společně zaměstnávali zodpovědné, uvážlivé a tedy také střízlivé lidi.

Všem je nám jasné, že pokud nastoupí do práce opilý strojvůdce nebo pilot, může to skončit neštěstím pro mnoho lidí, které přepravují nebo kteří se jim náhodou připeletou do cesty.

Měli bychom chápat i to, že pokud se někdo pokouší ve stavu opilosti řídit stát, může to skončit katastrofou pro nás všechny.

Aktualne 28. 07. 2013

Jan Hnízdl

Hledá se inspirativní osobnost.

Česko ji potřebuje jako sůl

„Moc bychom ocenili, kdybyste napsal krátký portrét nějakého inspirativního Čecha. Můžete si vybrat, koho chcete. Potřebujeme o něm 2000 znaků. Forma je v zásadě volná: klasický portrét, osobní zkušenost, historka, jak se Vám to bude nejlíp psát.“ požádali mne mailem z jedné redakce. Venku skoro pětatřicet. V dobřichovické ordinaci jen o pár stupňů míň. Čekárna nabitá k prasknutí. Chtěl jsem vyhovět. Inspirativní osobnost? O kom mám napsat, lámal jsem si hlavu. V čekárně jsem zahlédl spisovatele Ludvíka Vaculíka. To je ctihodná osobnost! O jeho kvalitách ale každý ví. Na protějším kopci v Černošicích bydlí náčelník Toltéků Jarda Dušek. Ten je hodně inspirativní! Psát o něm je jako nosit dříví do lesa.

Nejprve si určím kvality a od nich dojdou k osobnosti, řekl jsem si. Musí to být Čech, oddaný, rodinný typ, ochránce, moudrý, empatický, pozitivní a samostatný. Okamžitě se mi vybavil Skip. Měl nakročeno do útulku. Malou oklikou si našel nás. Je to výběr z psů, pozdní sběr. To nejlepší z několika ras. Velikostí podvraták (protáhne se pod vraty), barvou srsti oříšek (podle ořešáku). Do panelákového bytu vnesl úžasnou pohodu. Nezná vodítka. Nezná příkazy. Povídáme si s ním, on mlčky odpovídá. V televizi sleduje pořady o přírodě. Při zprávách zalezle pod postel. Ráno nás budí něžným olizováním nohou. Jako bývalý člen Klubu českých skeptiků Sysifos jsem reinkarnaci považoval za naprostý nesmysl. Skip to změnil. Určitě je vtělením nějakého duchovního vůdce, nejspíš tibetského lámy. Patnáctého května to potvrdil. Manželka s dcerou vyrazily na oslavy svatořečení Jana Nepomuckého na Karlův most. Skipa vzali sebou. Já zůstal doma. Ohňostrojům, hluku a davu se vyhýbám. V půl desáté jsem si šel lehnout. Kolem desáté pod oknem blafnul Skip. Byl jsem si jistý, že manželka parkuje auto a Skip šel, jako obvykle, napřed. Oba jsme zalezli a usnuli. V půl jedenácté mne vzbudil mobil. Manželka i dcera byly k neutišení. Skipa už dvě hodiny marně hledají, chystají se objíždět policejní stanice a útulky. Nevěřily, že už je dávno doma. Z Kamy je to přes Hrad na Červený vrch skoro sedm kilometrů. Hustý provoz, hluk a smog. Tu trasu nikdy nešel. Jsem si jist, že jel tramvají. S manželkou jezdí na Klárov skoro denně. Provází ji po Malé Straně, po muzeích a výstavách. Když se dvacítkou vrací a slyší hlášení „stanice Červený vrch“, okamžitě startuje. Tedy Skip.

„Psi by klidně mohli dostat volební právo. A nemyslím, že by o složení parlamentu hlasovali nápadně hůř. Rozhodování v těchto věcech bývá spíše emoční než racionální, a jestli z něčeho nemůžeme zvířata podezírat, tak z nedostatku emocí. Psi do-

kážou přečíst naše chování, a navíc by přihlédlí i k analýze pachu volebních kandidátů, kteří by tím pádem některé věci prostě neutajili,“ řekl v rozhovoru pro Magazin DNES sociobiolog Daniel Frynta. Skip by byl skvělý senátor. Možná dokonce prezident. Cestu na Hrad zná. V historických prostorách se chová důstojně. Ostudu nám určitě neudělá.

P.S. V redakci jsem neuspěl. Prý by to „nebylo fér k ostatním lidem, kteří to vzali vážně a píší tam o lidech, kterých si váží a kteří něco dokázali. Ti lidé, kdyby tam byli vedle psa, by se asi taky necítili nejlíp“. Nevadí. Na tom, že je Skip inspirativní osobnost, se nic nemění.

Aktualne.cz 1. 8. 2013

Alena Zemančíková

Hronov skončil

V sobotu 10. srpna skončil 83. festival amatérského divadla Jiráskův Hronov. V jeho programu jsme viděli, že amatérští divadelníci zkoušejí všechno, co se odehrává i v profesionálním umění, od velké konvenční činohry přes inscenace současných her, převádějí na jeviště filmové scénáře, pěstují pantomimu i jevištní tanec, ba dokonce nový cirkus, zkoumají národní kulturní odkaz i napodobují americký bulvár, hrají s multimédií.

Mnohé z toho dělají nešikovně nebo se nechávají nekriticky vláčet zvoleným prostředkem, mnohé ovšem v amatérském provedení vyznívá mnohem působivěji než od profesionálů, u loutkářů rozdíl mezi amatéry a profesionály existuje snad jenom v provozních ohledech, jinak jsou inscenace souměřitelné.

Některé experimentální inscenace jsou experimentální jenom v tom, že vidíme, jak si tvůrci prostě potřebovali určitý způsob vyzkoušet, jiné se neustále ubírají vlastní cestou za postižením složitosti světa. Vznikají zajímavé a výborné hry, jaké na profesionálním jevišti nevidíme, a inscenace, které diváka zneklidňují a zarývají se do paměti.

V Hronově se kromě přehlídky inscenací koná také jakási letní škola, při níž běží několik tvůrčích dílen, jejichž frekventanti mají během týdne možnost kreativně pracovat v disciplíně, která je láká nebo u níž cítí, že ji potřebují v životě i třeba v profesi. Namátkou třeba pohyb, řeč, improvizaci, hru s loutkami a předměty, vytvoření masky a hru s ní, pantomimu, psychofyzická cvičení – a na místě nikoli posledním i vzdělávací divadelní seminář a diskuzi za odborného vedení.

Jiráskův Hronov je **v české kultuře fenomén**, který nemá jinde obdoby, a zakládá ve mně víru, že kdyby se profesionální divadelní kultura pod tíhou nedostatku pe-

něž a zničujících zásahů vládnoucí moci zhroutila nebo úplně ztratila smysl, v amatérském divadle existuje dostatečný potenciál pro její udržení.

Mezi minulým a letošním ročníkem proběhla kolem Jiráskova Hronova jednání, do nichž dosti autoritativně vstoupilo město Hronov jako spolupřadatel. Roznětkou hněvu se stal fakt, že do loňského programu nebylo zařazeno představení místního ochotnického souboru Jirásek.

Inscenace tohoto souboru v programu bývala vždy v úvodu a znamenala v podstatě takové „Vítejte u nás“, oficiální delegace ji musely prostě přečkat, ale pro místní lidi mělo větší význam, že to pan ministr nebo hejtman vidí než to, jestli při tom spí. V malém to je totéž jako jakékoli slavnostní představení Smetanovy Libuše o státním svátku.

Město Hronov poté, co „jejich“ inscenace z programu vypadla, vzneslo nárok mít vliv na program s tím argumentem, že v poslední době je uváděno málo inscenací, které by oslovovaly místní, hronovské publikum: míněna byla konzervativní činohra a komedie. Požadavek šel až tak daleko, že padl i názor, že by se v Hronově mohla hrát jenom konzervativní činohra a ostatní druhy amatérského divadla ať si udělají svou přehlídku jinde.

Najednou tu naléhavě visel ve vzduchu požadavek, aby amatérská divadelní inscenace, jakou chceme „U nás“ vidět, nedbala vývoje divadla a jeho nejrůznějších forem, ale na své vrcholné přehlídce zůstala na úrovni (malo)měšťanského ochotnického divadla.

V přestávkách mezi představeními jsem chodila po žárem rozpáleném šestitisícovém městečku a znovu si četla drobné tabulky, které u jednotlivých domů upozorňují **na historii města**. Celá ta detailní naučná stezka má nadpis „U nás“, ten se ostatně vznáší i nad portálem Jiráskova divadla.

Velkým příběhem města Hronova je jeho industrializace, spojená i s vodními elektrárnami na řece Metuji a železnicí, která se táhne jejím údolím. V tom malém městě člověk vidí tovární budovy, kam se podívá, z každé se tyčí komín a všechny jsou prázdné. V sousedství většinou je park nebo zanedbaná anglická zahrada a v ní stojí vila majitele. Prázdná.

Za posledních deset let, co jezdím do Hronova, vidím, jak město chudne, „kameně“ obchody s textilem mají méně kvalitní sortiment než Vietnamci, hospody, které ještě vloni byly v provozu, jsou zavřené, koupaliště v připojeném Dřevíči je zanesené tlejícím listím do té míry, že se v něm koupat nedá.

Pokusila jsem se odhadnout, kolik lidí v těch továrnách do roku 1990 asi pracovalo, musely to být tisíce – a kde jsou teď, co všechny ty lidi živí? V létě Hronov jistě vydělá na divadelním festivalu a na turistice, zejména té cyklo, ale co v ostatním čase?

A pak, ty tovární budovy, v mnohém případě ještě zachovalé a krásné, jedna vypadá jako kostel od Gočára a jiná jako zámek, v této koncentraci žádné jiné využití v tak malém městě nemůžou mít, v Hronově nemají smysl galerie a loftové byty, pokud je co skladovat, tak v nich už sklady jsou, v jedné vzniká jakési „adrenalium“ s různými dráhami v hale a možností horolezeckého výstupu na komín, ale většina je prázdných. Podle velikosti bříz, rostoucích na střeších, poznáme, jak dlouho.

Vzpouira hronovské paní starostky (znám ji ve funkci, co jezdím do Hronova, a je zvolená za ODS) mi byla zpočátku protivná, zdálo se mi, že kvůli tomu, že jedenkrát byl hronovský ochotnický soubor opomenut při sestavování programu, by se nemuselo hned intervenovat do celého pojetí přehlídky, že by snad stačilo říct, že hostitel si prostě z důvodů vlastenecko-kulturně-politických představení svého souboru na festivalu přeje.

Když jsem však během týdne sledovala zarputilost hronovského postoje, ochladnutí vztahu k pražskému odbornému a programovému pořadateli, národní příspěvkové organizaci Nipos-Artama (hrozná zkratka, kterou nebudu vysvětlovat, stará se o amatérské umění všeho druhu), a četla v několika rozhovorech několikrát zdůraznění toho, že v tom, jak bude vypadat Jiráskův Hronov, bude bezpodmínečně mít poslední slovo město Hronov, uvědomila jsem si, že podstatou sporu je něco hlubšího než jenom divadlo. Že je to **vzpouira provincie proti metropoli**, venkova proti městu, obyčejných lidí proti intelektuálům z Prahy.

A uvědomila jsem si, že naše pravicová politika se svým soustředěním na byznys uzavřela ve velkých městech (ale sociálně demokratické vlády se nechovaly jinak, protože ani jinou politiku nedělaly).

Venkovu trvalo, než si to jeho obyvatelé uvědomili, chvíli se dařilo zastírat skutečný stav věci zejména tím, že se opravovalo a natíralo, z dotací Evropské unie se předlázdilo náměstí a z krajských peněz daly do pořádku školy, rozjíždět živnosti bylo zajímavé a vyčerpávající, ale na otázku, proč by se měly děti z těch opravených škol, až vystudují střední a vysoké školy, vracet třeba do Hronova, jsem odpověď nenašla. Ledaže by věděly, jak s tím pohnout. Dokud se totiž u nás nezačne zase něco vyrábět, ta odpověď se zformulovat nedá.

Výsledek prezidentské volby (a u voleb, které nás čekají, se to ještě ukáže) potvrdil rozkol mezi velkými městy a venkovem. Starost o venkov není žádná idyla, je to obrovský balvan problémů, které se nedají vyřešit jednoduchým způsobem, nepomůže samotná podpora zemědělství nebo živností, české maloměsto je od 19. století založené na průmyslové výrobě, ta je osvitila nejen elektrickým proudem, ale i kulturní a tělovýchovnou aktivitou, vzděláním i péčí o zdraví. Prázdné tovární budovy po celé zemi, v Plesné na Chebsku stejně jako v Hronově nebo ve Šluknově, dosvědčují, jak obrovská změna nastala a my na ni nejsme schopni zareagovat jinak než vybíráním z podstaty. Pak může nastat i chvíle, kdy lidem začne jít na nervy, že k nim přijede spousta individuí a smějí se a do noci v parku zpívají a přes den vše-

lijak blbnou a večer hrají bláznivé a nesrozumitelné kousky a pak se o nich ještě do- nekonečna baví, zabírajíce tak místo u stolu.

Najednou přestanou fungovat základní pravidla trhu, takže v době festivalu lec- jaká jídelna, provozovna či obchod zůstanou zavřené. A představitelé města začnou vážně jednat o tom, že by raději něco menšího a spořádanějšího než tenhle mum- raj, ačkoliv to by zcela jistě znamenalo menší dotaci a méně ubytovaných a stravu- jících se a konzumujících zboží všeho druhu, o menší prestiži nemluvě. Přečetla jsem v tom gesto vzdoru – nechceme se starat o vás, kterým nerozumíme, protože vy nerozumíte nám a nestaráte se o nás.

Ale na závěr musím napsat, že odborný pořadatel NIPOS-Artama se s předsta- viteli města Hronova dohodl a statut Jiráskova Hronova se nezmění. Byla by to, jak nakonec obě strany uznaly a jak si uvědomily, ztráta i pro amatérské divadlo i pro město Hronov. Možná šlo nakonec ze všeho nejvíc o tu řadu setkání a rozhovorů, jimiž byla vrácena důstojnost těm, kteří se cítili přehlíženi. Mějme to na paměti jako malý příklad možných velkých problémů.

Deník Referendum 12. 8. 2013. Kráceno

Masopust

Romové a Židé, znepokojující paralely

V žádném případě si nedělám nárok na úplné vysvětlení sociálních nepokojů, které se už několik let čas od času objevují na různých místech země. Na to je to jev příliš složitý. Dovoluji si jen poukázat na jeden jejich aspekt, na podobnost projevů anticiganismu, jež jsou motorem těchto nepokojů, s někdejšími projevy antisemitismu.

Přitom stranou ponechám anticiganistické projevy neonacistů při jejich opakovaných nájezdech na vytipovaná místa, nejnověji na České Budějovice, jakkoliv pravidelně působí jako rozbuška i za situací (rozmlíska dětí na pískovišti!), které by bez jejich přítomnosti a bez jejich štvání pravděpodobně žádné nepokoje vyvolat nedokázaly, a jakkoliv by mohly být nebezpečné za situace celkové společenské destabilizace. Jejich nepřátelské zaměření na Romy (na všechny bez rozlišení!) je čistě utilitární. Neonacisté vycítili, že tady lze získat nejvíce politických bodů, když pohoreli v Praze v roce 2007 či v Plzni v roce 2008, kde se pokoušeli křísit dávno zapomenutý (doufám) lidový antisemitismus.

Za skutečně *nebezpečnou* pokládám právě tu „*lidovou*“ *složku násilných střetů*. Přesto, že někdy nabývá tak bizarních forem, až to svádí k jejich podceňování jako jakési pouhé folklórní záležitosti. Leckdo asi zahlédl v televizní reportáži z Budějovic ženu s lahví alkoholu v roce a se spokojeným výrazem v tváři na čumendě ve špalíru diváků na chodníku. Ale ony třeba i pochody proti romským ubytovněm ve Varnsdorfu v slunném září 2011 probíhaly zásadně odpoledne, po svátečním obědě, kdy bylo možno vidět celé rodinky, které si vyšly do ulic jako k pouťovým atrakcím.

Zpočátku mě to mýlilo. A nepomohlo mi ani to, že jsem v řadě případů (vyjma těch Budějovic) sledoval zmíněné nepokoje hodně zblízka. Dost se to všechno lišilo od obvykle popisovaných projevů antisemitismu počínaje od raného evropského středověku po Dreyfusovu aféru, hilsneriádu, dokonce po antisemitismus spojený s antiněmectvím za první republiky (o druhé ani nemluvě), což vše s výjimkou posledních pamětníků známe ovšem už jen zprostředkovaně. To může také znamenat, že ne zcela přesně a že nám mohou případné podobnosti unikat.

Asi i proto se mi ta paralela začala výrazněji rýsovat až při nedávné četbě knihy Brigitte Hamannové „Hitlerův ušlechtilý Žid“, i když jistě také tady lze uplatnit výše zmíněnou námitku. Přece jen ale je tam popsána celá řada zcela konkrétních příkladů lidového antisemitismu v Rakousku od doby kolem 1. světové války a dvacátých let, tedy dávno před nástupem nacistů k moci, a znovu pak v době světové hospodářské krize o deset let později. Mimo jiné jsou tam citována podání a udání ctihodných občanů adresovaná správním úřadům, antisemitské „dopisy čtenářů“ a další dokumenty. Stížnosti na hlučnost a nevázanost minority (i vůči cizincům včetně Čechů), vůbec na chování urážející středostavovské mravy, na její

údajný parazitismus, na rozmařilost a požívačnost, kontrastující se střídým životem většinové společnosti naplněným monotónní prací. V dopisech čtenářů se pisatelé vyjadřují v tom smyslu, že jejich antisemitismus není nějakou předpojatostí, nýbrž že vyplývá z konkrétních životních zkušeností. Nechybějí ani primitivní narážky na to, že se někde vyskytuje až příliš mnoho Židů („Rio de maces jsme říkali lázním u krásného Dunaje“), či přímé urážky („Muži budili... dojem, že právě spadli se stromu“), podobné těm vůči Romům z našich hospodských a internetových diskuzí. A odhlašování bílých dětí ze škol, kde je podle mínění většiny až moc „černých“, také není nic nového. 15. listopadu 1938 (pravda, to již po Anschlusu) píše vídeňské Volks-Zeitung: „...Rozumí se také samo sebou, že němečtí žáci a žákyň nesnesou, aby seděli v jedné třídě se Židy.“

Opravdu jde o podobnosti čistě náhodné? I dnes prochází svět hospodářskou krizí, i dnes se bortí jistoty, které platily po mnoho předcházejících desetiletí. I dnes roste přistěhovalectví. V Rakousku tehdejší doby šlo mimo jiné o tisíce rozhodně nevíтанých – ani bohatšími starousedlími soukmenovci – chudých židovských migrantů, kteří uprchli z Haliče před válečnými událostmi a drsným východoevropským antisemitismem, za války ještě notně zesíleným. I dnes se cítí ohroženi a demonstrací se účastní především střední či spíše nižší střední vrstvy, i když na tom zdaleka nejsou tak špatně, jak se to může jevit v příležitostných vyjádřeních demonstrantů do médií. V každém případě jsou na tom lépe než ti, vůči nimž se v demonstracích vymezují. To je ovšem nijak neuklidňuje, mnohdy tomu ani nevěří. Lepší životní úroveň je nezřídká na dluh, zaplacená stasisícovými půjčkami a úvěry, finanční zátěž i na desítky let, takže vážnější nemoc nebo ztráta zaměstnání může pro ně znamenat i skutečný pád na dno.

Za této situace často ztrácí schopnost racionálního, kritického uvažování i ti, kdo ji předtím měli. A ve vypjatých okamžicích, jimiž demonstrace jistě jsou, na povrch začasto vyvěre a chování ovládne prastaré magické, emocemi rozostřené myšlení, které sugeruje, že vše, co se jim děje, není náhoda, že to není normální života běh, kdy někdy je líp a jindy hůř. Že to vše působí nějaké zlé síly, které záměrně škodí, ztělesněné zlo, které je třeba odstranit, zničit, a že jedině to je osvobodí a zbaví soužení, třeba i toho potenciálního, pouze hrozícího. **Začíná hledání obětních beránků.**

Po tisíciletí jimi byli v Evropě Židé. Ti už se ale za ně nehodí, protože byli z větší části vyhubeni v plynových komorách, z části emigrovali a ti poslední zbylí se stali snad až neviditelnými. A po tom, co se jim ve 20. století přihodilo, se už ani nejzavilejší antisemité neodvažují na ně útočit přímo.

Zato Romové jsou viditelní jak se patří. Není třeba je složitě identifikovat, jsou odlišitelní na první pohled. Většinová společnost na nich nenachází zbla dobrého, co hůř, pokládá je za nespravedlivě zvýhodňované chráněnce mocných, které hodnotí obdobně. Zkrátka, ideální adepti...

Autor je psycholog

Biskup Lobkowicz o vztahu k Romům

Z prohlášení biskupa diecéze ostravsko-opavské k extremistickým shromážděním

Obracím se nejprve k Romům samotným:

- Velmi si vážím vaší vzájemné rodinné sounáležitosti a prosím vás, nenechte si ji vzít. K rodinnému životu patří jasné vztahy posvěcené manželstvím, aby děti věděly, že jejich rodiče jsou poctiví lidé, kteří se nebojí zodpovědnosti na celý život;
- rozvíjením vlastních tradic a své kultury pomáhajte vlastním dětem a mládeži k lidské a občanské zralosti;
- zapojte se aktivně do hledání možností, jak ukázat ostatním spoluobčanům, že nelze všechny Romy vidět jako násilníky, zloděje a příživníky, za které vás označují novodobí rasisté, a že jste lidmi s velkými schopnostmi, když dostanete možnost je správně uplatnit.

Obracím se však také k tzv. většinové společnosti:

- Nenechte se vyprovokovat a strhnout k projevům nenávisti a násilnostem;
- nezevšeobecňujte některé negativní zkušenosti, které jsou mediálně šířeny a které někteří lidé zažili. Zlí lidé jsou i mezi „bílými“ a příkladů násilí, podvodů, příživnictví či krádeží „bílých“ bychom našli jistě mnoho a mnoho. Jen se o tom až tak v médiích nemluví a nevěnujeme tomu pozornost;
- řekněte každý sám za sebe jasné NE všem projevům rasismu a uče své děti tomu, že **KAŽDÁ LIDSKÁ BYTOST MÁ STEJNOU DŮSTOJNOST**;
- odmítněte jakýkoliv projev pravicového i levicového extremismu, neboť cesta k pokoji a dobrému spoluzití se jinak nenajde.

A jen krátké slovo k těm, kteří rozdmýchávají atmosféru nenávisti a násilí:

- Svátý Pavel vybízí: Obráťte se, změňte své smýšlení i jednání! Vaše myšlenky, slova i činy, které konáte, pocházejí od Zlého a zlo působí.
- Pro lásku Kristovu vás vybízím, smiřte se s Bohem i s lidmi.

*Mons. František Václav Lobkowicz, váš biskup a bratr
Britské listy 23. 8. 2013*

ALMA MATER

ETICKÉ ZÁSADY
JMENOVACÍ PROCEDURA

Etický kodex Univerzity Karlovy

Preambule

V odpovědnosti ke své tradici a svěřenému dědictví, v otevřenosti k výzvám současné univerzitní výuky a k nárokům vědecké práce, jakož i v zájmu předávání a dalšího rozvíjení vzdělanosti a lidského poznání očekává Univerzita Karlova od všech členů své akademické obce, studentů a absolventů, od akademických a vědeckých pracovníků, stejně jako od svých ostatních zaměstnanců, vysoký standard etického jednání.

Veškerá vědecká, pedagogická a další odborná činnost na Univerzitě Karlově má být založena na úctě k pravdě, na svobodě bádání, na prověřování a čestném zveřejňování jeho výsledků, na otevřeném předávání znalostí a na kritické rozpravě o všech aspektech akademické práce. Veškerý výzkum a výuka prováděné na člověku a zvířatech podléhají obecně uznávaným etickým standardům.

Principy akademických svobod a zásady autonomie vědeckého poznávání, akademického vzdělávání i samosprávy univerzitní obce vyjadřuje Univerzita Karlova směrodatným způsobem v preambuli svého Statutu. K uplatňování těchto zásad, jež náleží k pilířům evropské kultury a jež platí bez ohledu na hranice národní či na členění vědních oborů, nezbytně patří čestné a poctivé jednání všech členů akademického společenství u sebe samých, vůči sobě navzájem, ve vztahu k veřejnosti i v ohledu nejširším, univerzálním. Jako východiska, principy a základní směrnice musejí tyto zásady orientovat, určovat a utvářet veškerou činnost akademické obce.

Obecný etický konsenzus je chápán jako cíl společného snažení založeného na rozličných vědeckých, filozofických a teologických východiscích, jako kolegiální snaha o vzájemné pochopení bez předsudků, předpojatostí a vášní.

Pro zřetelnější vyjádření a podrobnější rozvedení těchto zásad v oblasti etického jednání svých akademických a vědeckých pracovníků, studentů i ostatních zaměstnanců vydává univerzita tento kodex.

Část I. – Společné zásady

1. Společné zásady se týkají členů akademické obce (akademických a vědeckých pracovníků, studentů) a ostatních zaměstnanců Univerzity Karlovy.
2. Člen akademické obce a zaměstnanec dodržuje zákony a ostatní právní předpisy, jakož i vnitřní předpisy Univerzity Karlovy a fakult.

Nad to však také ctí mravní principy a zásady, zachovává ustanovení složených akademických slibů, dodržuje základní pravidla mezilidských vztahů a slušného chování. Ctí zásady kolegiality a akademické spolupráce.

3. Jedná charakterně a čestně, ve vší své činnosti se varuje nepoctivého a neetického jednání. Vůči členům akademické obce i ostatním zaměstnancům nevyvíjí nevhodný či nemístný nátlak. Případné kritické podněty podává věcně podložené.
4. Snaží se zjednat nápravu v rámci dobrých mravů, pokud se u členů akademické obce setká s jednáním, jež odporuje tomuto kodexu. Soustavně usiluje o prevenci takového jednání.
5. Obhajuje svobodu slova a kritického myšlení, samostatného bádání, svobodnou výměnu názorů a informací. Kritiku a alternativní názor uplatňuje korektně.
6. Nevyužívá akademickou půdu pro uplatňování zájmů politických stran a hnutí.
7. Chrání poslání univerzity zakotvené v jejím statutu. Nenadřazuje nad něj své soukromé zájmy.
8. Ctí svou alma mater a svým jednáním se nedopouští ničeho, co by mohlo poškodit její dobré jméno v akademické obci i u nejšířší veřejnosti. Je si vědom toho, že jako člen akademické obce svým působením reprezentuje Univerzitu Karlovu navenek.
9. Pečuje o majetek univerzity a používá ho řádně. Nezneužívá majetek univerzity k soukromým zájmům nebo k prospěchu osobnímu či prospěchu třetí osoby.
10. Odmítá diskriminaci na základě rasy, ideologie, náboženství, národní příslušnosti, věku, pohlaví, sexuální orientace nebo fyzického handicapu.
11. Odmítá sexuální obtěžování i nátlak.
12. Pedagogické a vědecké činnosti nebo studiu se věnuje s plným pracovním nasazením. Poctivě dbá na přiměřenost a únosnou míru svých pracovních nebo studijních závazků na univerzitě i mimo ni. Ctí svou univerzitu i tím, že svými dalšími aktivitami neohrožuje její hlavní činnosti.
13. Přijme-li člen akademické obce akademickou funkci, členství v akademickém orgánu nebo vedoucí funkci, vykonává svou pozici řádně, slušně a odpovědně a jedná s vědomím, že s přijetím vyšší odpovědnosti je spojen závazek zvláště důsledně dodržovat tento kodex.

Část II. – Zásady v pedagogické činnosti

1. Akademický pracovník jedná se studenty čestně, spravedlivě, kolegiálně a otevřeně. Nedopouští se znevažování jejich studijního úsilí či osobního ponižování, nemorálního chování a nátlaku.
2. Svým chováním jde studentům příkladem, učí je zásadám týmové i individuální akademické práce. Vyučuje svůj obor na adekvátní úrovni současného pozná-

ní. Učí studenty pracovat s poznatky a metodami oboru kriticky a v souvislostech.

3. Napomáhá rozvoji tvůrčího myšlení studentů. Podporuje jejich osobnostní a odborný růst. Učí je navazovat osobní i pracovní kontakty s odborníky doma i v zahraničí a podporuje jejich odborné publikační aktivity.
4. Při hodnocení studijních výsledků studentů postupuje objektivním a transparentním způsobem.
5. Nezneužívá vůči studentům učitelskou autoritu a nevyžaduje od nich činnosti, které jsou předmětem jeho vlastních povinností. V žádném ohledu si nepřivlastňuje výsledky jejich práce.
6. Vyvozuje přiměřené důsledky z případného neetického chování nebo jednání studentů.
7. Student při kontrolách studia nepodvádí a nedává příležitost k podvádění druhým. Neznevažuje výsledky své práce, práce svého vyučujícího či jiných.

Zásady ve vědecké, umělecké a tvůrčí činnosti

1. Akademický a vědecký pracovník a student je přístupný týmové spolupráci a odbornému diskurzu. Komunikuje věcným a otevřeným způsobem s korektní argumentací, bez ponižování druhých či znevažování jejich činnosti.
2. Neznevažuje vědecké postupy a respektuje jiný vědecký názor.
3. Ke svým kolegům se chová s přiměřenou kritičností, kterou v neméně míře uplatňuje i vůči veškeré vlastní vědecké a tvůrčí práci.
4. Při své vědecké práci reflektuje nejnovější vývoj ve svém oboru, odpovídá za přiměřenost, přesnost a objektivitu použitých metod a dbá, aby nedošlo k jejich zkreslování. Obdobným způsobem dbá o data či zkoumané materiály, o jejich přesný popis a standardní způsoby archivace. Dbá o to, aby postupy i výsledky vědecké práce byly přezkoumatelné.
5. Prohlubuje své odborné znalosti a dovednosti. O nabyté vědomosti a zkušenosti se vhodným způsobem dělí s akademickou obcí.
6. Pečlivě dodržuje zásady ochrany duševního vlastnictví, a to jak při vlastní práci, tak i při nakládání s tvorbou druhých, a dbá na uvádění správné afiliace výsledků vědní a tvůrčí činnosti. Nepřivlastňuje si výsledky práce druhých.
7. Vede-li výzkumný tým, dbá na korektnost a otevřenost ve vzájemné komunikaci a vystříhá se autokratických metod řízení. Brání tomu, aby požadavky na výkon a odborná soutěživost vedly k nepoctivému jednání.
8. Je-li požádán o odborné posudky či vědecká, umělecká či jiná expertní stanoviska, podává je vždy s plnou odpovědností, nestranností, se snahou o objektivitu a ve světle současné úrovně poznání. Nepřipouští účelová zkreslování ani ovlivňování své osoby vnějšími zájmy a vlivy. Při hodnocení postupuje věcně,

používá standardní kritéria, argumentativní postupy a za hodnotící závěry ručí svou odbornou ctí.

9. Vyvozuje přiměřené důsledky z případného neetického jednání kolegů.

Část III. – Odpovědnost absolventů a nositelů vědeckých a pedagogických titulů

1. Absolventi Univerzity Karlovy a absolventi rigorózního řízení ctí závazek promočního slibu a naplňují jeho intenci.
2. Od osob, které své vědecko-pedagogické tituly a hodnosti získaly na Univerzitě Karlově, se očekává, že nadále působí tak, aby přispívaly k dobrému jménu univerzity, a ať pak působí kdekoli, jednají ve shodě s tímto kodexem.

Část IV. – Etická komise

1. K posuzování podnětů ve věci dodržování Etického kodexu se ustavuje Etická komise.
2. Podrobnosti o Etické komisi a o přijímání podnětů upravuje Jednací řád Etické komise, který po projednání v Akademickém senátu vydává svým opatřením rektor.

Jmenování profesorů

Na konci akademického roku 2012–13 bylo jmenováno 66 nových vysokoškolských profesorů. Padesáti osmi předal jmenovací dekrety 11. června tak, jak je zvykem, prezident republiky Miloš Zeman. Ostatní – včetně docenta M. C. Putny, jehož původně prezident nechtěl jmenovat – převzali dekrety na slavnostním shromáždění o dva týdny později z rukou tehdejšího ministra školství P. Fialy.

Aktéry i hosty slavnosti, mezi nimiž bylo osm rektorů dalších vysokých škol, oslovil nejprve

REKTOR UK VÁCLAV HAMPL:

„Zvláště srdečně vítám ty, jejichž přítomnost je dnes projevem postoje velmi důležitého nejen v univerzitním prostředí, totiž koležiality a solidarity. Univerzita Karlova tradičně hostí slavnostní předávání profesorských dekretů spolupodepsaných prezidentem republiky a předsedou vlády. Tohoto obřadu se v minulosti někdy zúčastňoval prezident, v jeho nepřítomnosti předával dekrety ministr školství. Tak tomu bude i dnes.“

Rektor je přesvědčen, že se všichni jmenovaní profesori zhostí své zodpovědnosti se ctí a řekl: „Vaše dekrety, milé docentky a milí docenti, osvědčují nejvyšší vě-

deckou a pedagogickou kvalifikaci, kterou lze v této zemi získat a jež je zcela oprávněně širokou společností uznávána a ceněna. Všichni jste prošli korektním a velmi náročným odborným řízením a zevrubným posouzením své dosavadní vědecké, výzkumné, tvůrčí a pedagogické činnosti, na základě něhož vědecké rady univerzit rozhodly o tom, že máte být jmenováni profesory. Tímto jmenováním získáváte mimo jiné i zodpovědnost za další rozvoj svých oborů, a to nejen v českém, ale i mezinárodním měřítku.“

Situací, kdy profesorské dekrety nepředává prezident, se zabýval tehdejší

MINISTR ŠKOLSTVÍ PETR FIALA:

„Prezident republiky přestal chápat svoji roli při jmenování pouze jako formální, ale rozhodl se zvažovat, kdo z navržených kandidátů splňuje všechny podmínky, které pan prezident považuje v případě profesora za důležité. Řešení, kdy se navrhne, že profesory jmenuje ministr, je východiskem ze současné situace, i když to není optimální stav, ke kterému bychom jednou měli dospět.“

Podle exministra by vysokoškolské profesury měly být vázány na konkrétní vysokou školu, na tzv. funkční místo, jak je tomu v zahraničí. Fiala ovšem zdůraznil, že i „v době masového až univerzálního vysokoškolského vzdělávání měl by zůstat profesorem základním garantem kvality, klíčovým prvkem, na jehož úspěšnosti stojí celý vysokoškolský systém.“

Roli profesorů ve společnosti se věnoval i právě jmenovaný

PROFESOR DAVID STORCH

Přírodovědecká fakulta UK, obor ekologie), který na slavnostní akt před dvěma týdny úmyslně nepřišel ze solidarity s M. C. Putnou. Za své zamyšlení nad situací v akademické obci získal potlesk celého Karolina.

Smyslem univerzity je víc než produkce studentů

Situace, v níž se tu dnes scházíme, není obvyklá: alternativní profesorská promoce pro skupinu profesorů definovanou výlučně negativně, tedy tím, že se nezúčastnili předchozí oficiální promoce. Proto ani nevím, jménem koho zde vlastně mluvím: za akademickou obec, za všechny letos jmenované profesory, nebo jen za tuto menší a nejasně vymezenou skupinu? Nezbyvá mi, než mluvit hlavně za sebe a doufat, že moje pocity, obavy a představy sdílí i někteří z vás.

Situace, v níž se nachází naše země, není dobrá. Když jsem před deseti lety pobýval ve Spojených Státech, moji američtí přátelé se všichni do jednoho styděli za svou politickou reprezentaci, zatímco jméno České republiky vyvolávalo pochvalnou odezvu. Dnes se za svou politickou reprezentaci stydíme my a Česká republika v zahraničí ztratila většinu svého kreditu získaného na začátku devadesátých let. Má to řadu příčin, které nemíním rozebírat; podstatnější je, co s tím můžeme dělat. Přes veškerou skepsi se totiž domnívám, že právě univerzity a akademická obec mohou hrát zásadní roli.

Univerzity prošly během posledních dvaceti let revolucí, o níž nezúčastněná veřejnost mnoho neví. Zásadně narostl počet studentů, řádově vzrostla vědecká produkce, takže v řadě oborů jsme se dostali na normální evropskou úroveň, v pár případech i na světovou špičku. Zavedli jsme mezinárodní standardy, objevily se dříve nevídané věci jako Boloňský proces, nejrůznější evaluace, scientometrie, školy se otevřely světu. Přes všechny nářky nad stavem našeho školství se úroveň velké části vysokých škol bezesporu zvýšila.

Rubem tohoto pokroku je ale byrokratizace a komercializace univerzitního provozu a rostoucí pocit, že z univerzit se stávají fabriky na studenty. ***Univerzity přestávají plnit svou společenskou roli, totiž roli center vzdělanosti národa, center svobodné rozpravy o obecných otázkách týkajících se každého člověka v měnícím se světě.*** Není náhodou, že někteří čerstvě jmenovaní profesori, kteří se zúčastnili minulé, řekněme „oficiální“ promoce, zdůrazňovali nadšení pro svůj obor zároveň s explicitním nezájmem o širší kontext dění ve společnosti a o věci veřejné. Role profesora jakožto intelektuála vyjadřujícího se k veřejným věcem zjevně už pro většinu profesorů není atraktivní, takže se mimochodem oprávněně nabízí myšlenka, že udržování jmenovacího obřadu jakožto státoprávně-ceremoniálního rituálu už opravdu nemá valný smysl. Proč by měl akademickou hierarchii stvrzovat a legitimovat nejvyšší velmož země? Univerzity se přece změnily, nejsou to žádné svatostánky nejvyšší moudrosti, ale zkrátka maximálně efektivní instituce produkující studenty a vědecké poznatky pro účely dané společnosti.

Přestože tento trend je vcelku neoddiskutovatelný, takováto vize univerzity mi připadá přinejmenším neúplná, a dokonce nebezpečná. Domnívám se, že smyslem

univerzity je přece jen něco víc. Dovolte mi v této souvislosti osobní vzpomínku. Když jsem rok před sametovou revolucí nastoupil na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy, s úžasem jsem zjistil něco, co nám na základní a střední škole doslova zatajovali – totiž že v mém oboru – biologii – se toho mnohem víc neví, než ví, a že to, co se neví, je ve skutečnosti mnohem zajímavější než to, co už se ví. Věci, které nám předtím učitelé předkládali jako hotové, nejsou hotové ani náhodou. Začínal jsem chápat, že skutečnost je otevřená, věci a ideje nejsou jednou provždy dány a že záleží jen na nás, co si z toho odneseme. Teprve na univerzitě jsem si uvědomil, že není nějaký nejvyšší arbitr, který by určoval, jak věci jsou a jak mají být. To musíme určit my sami, prostřednictvím svobodné rozpravy a svobodného zkoumání světa.

Tento vtisk z prvních ročníků studia formoval mou představu univerzity jakožto příležitosti – totiž příležitosti vytvořit svobodné a kreativní intelektuální klima, kdy spolu lidé mluví, vzájemně se přesvědčují, hádají se, nerozumí si, ale někam společně směřují. Pohybují se tak v jakési „zóně neklidu“, v oblasti, kdy věci nejsou dány předem, důležité aspekty se teprve začínají vyjevovat a vše může být jinak, než si myslíme. Nejcennější, co si ze studia může kdo odnést, je tak hluboký náhled netriviality a otevřenosti věcí. Smyslem univerzity pak není plnit nějakou konkrétní společenskou objednávku, poněvadž sama společenská objednávka je konstrukt, který v rámci univerzity můžeme, a dokonce máme zpochybňovat. Smyslem univerzitního fungování je otevírání dosud neotevřeného ve společné rozpravě učitelů a studentů. Jen tím můžeme dostát požadavkům měnícího se a primárně nesrozumitelného světa.

V takové situaci ovšem záleží na tom, jak k věcem budeme přistupovat, na co se budeme tázat a jak přesně se budeme tázat. Tohoto břemene a této svobody nás nikdo nezbaví, nikdo nám ultimátně neřekne, co máme dělat. ***Role nás, univerzitních učitelů, pak nespočívá jen v předávání poznatků a učení dovednostem, ale možná především ve zprostředkování této otevřenosti vůči světu, tedy uvědomění, že jaký bude svět kolem nás, záleží do podstatné míry na nás samých.*** Nezáleží přitom na tom, zda jsme zrovna profesory – sám doufám, že jsem se o zprostředkování této zkušenosti snažil během celé své univerzitní dráhy. Profesorský titul беру spíš jako závazek, že v tomto usilování je třeba pokračovat a neslevit.

Zdálo by se, že úřad a trh všechno postupně pohlcují, takže na podobné věci není při vysokoškolském a vědeckém provozu prostor a čas. Ale pořád ještě existuje svoboda rozhodnout se, nakolik se poddat zdánlivě nezvratitelným trendům. Nepromarněme šanci udržet univerzitu jako prostor svobodného myšlení a tázání, včetně tázání po smyslu vlastní činnosti, a jako prostor rovnoprávné rozpravy mezi studenty a učiteli. V době rychle se měnícího světa a společnosti, kdy se staré pravdy a návody na řešení problémů světa rozpadají v prach před našima očima, je to zcela klíčové.

Karolinum 25. 6. 2013

Univerzita Karlova v Praze bude mít nového rektora

Za kandidáta na funkci rektora byli navrženi:

doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D., navrhovatel Akademický senát Filozofické fakulty;

prof. PhDr. Stanislav Štech, CSc., navrhovatelé Akademický senát Fakulty humanitních studií, Akademický senát Pedagogické fakulty, Akademický senát Husitské teologické fakulty;

prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc., MBA., navrhovatelé Akademický senát 1. lékařské fakulty, Akademický senát Lékařské fakulty v Hradci Králové.

Volba se bude konat 25. října 2013, případná druhá volba o měsíc později.

Vysoké školy nechtějí jinak jmenovat profesory

29. srpna 2013

Stanovisko Rady vysokých škol:

Rada VŠ odmítá předkládaný návrh novely zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, zaslaný dne 17. června 2013 dopisem č .j. MŠMT-26694/2013. Rada VŠ považuje tento návrh novely za nesystémový a nezdůvodněný. Jmenování a postavení profesorů je nutno řešit v kontextu celého zákona o VŠ. Na tomto řešení je RVŠ připravena se aktivně podílet.

Usnesení 122. zasedání Pléna České konference rektorů:

ČKR zásadně odmítá návrh novely zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, o němž byla zpravena dne 17. června 2013 dopisem č. j. MŠMT-26694/2013, který přenáší pravomoc jmenovat profesory z prezidenta republiky na ministra školství, mládeže a tělovýchovy. Tento návrh za současného stavu politické kultury zvyšuje rizika politických a ideologicky motivovaných zásahů do sféry autonomie vysokých škol v personální oblasti. ČKR je připravena jednat s vládou, která získá důvěru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, o novelizaci zákona o vysokých školách, jež by komplexně řešila otázky způsobu jmenování profesorů s ohledem na standardy kvality vysokého školství a neohrožovala autonomii vysokých škol, jež je nezbytnou podmínkou jejich fungování.

Marek Vácha

Kdo umí, neučí

Říká se jako nemilosrdný vtip, proč prý medicí nemají jarní prázdniny. Odpověď: protože by si udělali pajdák. Je to jistě ošklivý vtip a je to přehnané, ale dotýká se to jednoho z nepřehlédnutelných problémů našeho vzdělávacího systému.

Stredoškolské učitelství je zvláštní zaměstnání. Na jedné straně je pravda, že platy jsou nízké, že kdo chce opravdu udělat kariéru včetně vyšší mzdy a vyšší prestiže, mizí kamsi do výzkumu, na straně druhé platí pravidlo, že profese učitele má očividné výhody: rok má deset měsíců, týden dvacet čtyři hodin a hodina má čtyřicet pět minut. Kdo z nás to má, že může o půl čtvrté nebo o půl třetí nebo o půl druhé zmizet z práce domů, s obvyklým nářkem, že ty hory sešitů, to si nikdo neumí ani představit. Ale po pořádku, nejprve zápory.

Ekonomická situace je opravdu relativně špatná. Učitelství je optimálním zaměstnáním pro člověka, který bydlí ve svém, má auto, odrostlé děti a naplňuje ho to. Učitelství naopak není optimální zaměstnání pro člověka, který právě založil rodinu. Pokud jsou mladí manželé ke vši smůle učitelé oba, a ještě ke všemu chtějí mít vlastní děti, situace je finančně téměř neřešitelná. Učitelství přitom přes všechno přehánění opravdu není jednoduchá profese a na dveřích mnoha kabinetů visí dodnes povzdech Otokara Březiny z roku 1892, který neztratil nic ze své naléhavosti:

„Učitelství jest těžký, robotný úřad, vysilující duši, ochromující fantazii, pijící sílu z organismu. Vracím se po pěti hodinách vyučování fyzicky i duševně vysílen, disgustován, umrtven, zatemněn, tupý, mdlý a sešlý. Pouze noc jest vyhrazena mé duševní

práci a i tu nedostavuje se vždy dispozice, vystřebaná celodenním rozechvíváním nervového systému a neustálým krvácením intelektuálním.“

Kdo to nezažil na sobě, neuvědomí si, že Březina přeháněl jen velmi málo.

Jak již bylo v úvodu řečeno, učení budoucích učitelů není bez problémů. Pedagogické fakulty u nás opravdu nemají pověst stánků vědy, kde by se setkávaly brilantní mozky a docházelo k intelektuálnímu jiskření. Jistěže požadavky na špičkového učitele jsou jiné než na špičkového vědce, myslím ale, že musíme investovat do formace učitelů mnohem více prostředků než do formace vědců, neboť dobrý učitel může být katalyzátorem vzniku mnoha dobrých vědců. Špatné učitele a sarkasmus ve třídách známe všichni a pravděpodobně jsme si také všichni v mladých letech na chodbách gymnázií zpívali skladby ze The Wall, které nezněly ani tak jako protestsongy, jako spíše realistický popis situace.

Dalším momentem je absolutní nekontrolovanost, i když ne nekontrolovatelnost, výsledků práce. Studenti jsou obvykle inteligentní a motivovaní, a pokud v letech před maturitou již ví, kam se chtějí hlásit, nastudují si potřebné vědomosti buď sami, nebo s pomocí mimoškolních kurzů. Dobrý učitel může věci výrazně pomoci, špatný učitel může vždy nerealisticky poukázat na to, že pokud se student na vysokou školu dostal, bylo to díky němu, pokud se nedostal, bylo to navzdory němu. I mizerným učitelům se studenti dostávají na vysokou.

Na straně druhé, **učitelství je povolání neobyčejně odpovědné, řekl bych, na stejné rovině s lékařstvím**, zní to banálně, ale je to tak. V letech, kdy jsem učil na gymnáziu, bylo fascinující, až svým způsobem hrůzné, pozorovat, jak maturanti v průběhu let podávali přihlášky tu na češtinu, jindy na latinu, chemii či biologii, podle toho, kdo je měl z kterého předmětu. Na rozdíl od univerzitního studenta středoškolák je kus plastelíny, v dobrém i ve zlém, dobrý učitel jej může nadchnout pro svůj obor a nasměruje dalších čtyřicet či padesát let jeho života. Vědomí této odpovědnosti je až děsivé.

Co tedy dělat? Kdybych byl králem, nejprve bych asi přeplatil učitele na pedagogických fakultách, abych mohl vybrat jen to nejlepší, co země nabízí. Zároveň by se studium muselo stát tak náročným, aby absolvent fakulty byl na špičce svého oboru a na rozdíl od vědce aby byl zároveň dobrým popularizátorem s vysokou sociální inteligencí. Ano, učitelství je elitním klubem. Po absolutoriu musí nutně přijít systém atestací. Lékaři nemají atestace jen tak, mají je proto, že v jejich práci jde o život. **Lékařům totiž mohou pod rukama umírat lidé. Učitelům taky.**

A, omlouvám se všem kolegům, které nyní pravděpodobně rozzlobím, musí přijít systém evaluací, alespoň od starších studentů, se všemi námitkami, které uznávám. Je jistě žádoucí, aby učitelé kontrolovali studenty – ale quis custodiet ipsos custodes? Kdo bude kontrolovat tyto kontrolující? Opravdu není středoškolský student schopen realisticky zhodnotit své vyučující? Na každé střední škole se tiše „ví“, kdo umí naučit a kdo ne, není to nic oficiálního, ale ví to studenti i učitelé.

A ano, po reorganizaci pedagogických fakult, zavedení atestací a evaluací, necht přijde čas na prudké zvýšení platů tak, aby se učitelství stalo prestižní záležitostí.

Environmentální etici znají velmi dobře neřešitelný problém ochrany přírody. Zásah, který v ekosystému uděláme, se projeví, odhaduje se, nejdříve za čtyřicet let. Politika je ale nastavena na čtyř- nebo maximálně osmileté periody. Všichni politici chtějí vyhrát volby, ti opravdu osvěceni myslí ještě i na další volební období, ale dál již ne. Systém je nastaven tak, že nikdo nezavěsí k utahování opasek, jehož výhody se projeví za deset nebo více let. Z jednoduchého důvodu, prohrálo by mu to volby. Příroda funguje v mnohem delších cyklech a z jejího pohledu se ministři životního prostředí točí jak apoštolové na orloji, rozhodnutí stíhá rozhodnutí a výsledkem je chaos. O učitelství platí cosi obdobného. Je to investice, která se vrátí nejdříve za desítky let. Ale vrátí se. Ovšem ***těžko pro českého politika, aby investoval do vzdělávacího systému, jehož výhody se projeví až v době, kdy jeho strana již pravděpodobně dávno nebude existovat.***

Navíc nám chybí vlastnosti starých šlechtických rodů, které myslely v kontinuitě a zohledňovaly dalekou budoucnost. My již neumíme založit arboretum, začít stavět katedrálu, která bude hotova až za dvě nebo tři generace, dokonce se nám již příliš nechce ani vyvíjet nové odrůdy vín, které prochutnají nejdříve naši vnukové. Stavíme své vlastní budovy, s vizí, že naše děti si zase postaví ty své. Není to špatně, ale dlouhodobým projektům, jako je ochrana přírody nebo ochrana vzdělání, to neprospívá.

Přesto navrhuji, abychom se k moudrosti starých šlechticů vrátili. Moc bych si totiž přál, aby se místo jiného vtipu či povzdechu, který známe všichni, jednou naopak říkalo: kdo umí, učí.

Ihned 5. 9. 2013

QUOD BONUM

PROMOČNÍ PROJEVY
PROFIL

Michal Anděl

Skončil život studentský, nastává odpovědná lékařská práce

Projevy děkana 3. LF UK na červencové promoci absolventů v Karolinu

Vznik a proměny vinohradské fakulty

Vaše magnificence pane rektore, spectabiles proděkani, honorabilis promomotore a honorabiles vážení členové akademické obce, vážení hosté dnešní promoce, především však cari amici, naši dnešní absolventi,

letošní promoce se odehrávají v průběhu šedesátého roku zahájení systematické výuky medicíny ve vinohradském zdravotnickém areálu. Jak to vlastně tehdy přesně bylo? Již ve školním roce 1952/1953 byl ustanoven hygienický směr na tehdejší jediné pražské lékařské fakultě. Sídlem výuky studentů tohoto směru se staly následnické ústavy Státního zdravotního byly následnické Státnímu zdravotnímu ústavu a Vinohradská nemocnice. K oboru hygiena byli studenti většinou převedeni příkazem. V období následujícím pak byl na návrh skupiny profesorů vytvořen přípravný výbor pro vznik nové fakulty a **dne 28. listopadu 1953 rozhodla vláda Československé republiky o rozdělení Lékařské fakulty Univerzity Karlovy na Fakultu všeobecného lékařství, na Fakultu dětského lékařství a na Lékařskou fakultu hygienickou.**

Je jisté, že tento vývoj měl řadu zdrojů a že důvody k osobnímu akademickému postupu hrály roli nezanedbatelnou. Ve střední východní Evropě byl již pět let realitou model komunistického uspořádání státu a jeho institucí, a tak není třeba se divit, že přebrání sovětského vzoru, totiž specializace studia již v pregraduálním období, byla přijata i u nás. Do jaké míry byl tento vzor deklarativně rozvíjen těmi, kteří se těšili na nová místa profesorská či na místa v hierarchii fakulty, a do jaké míry šlo o převzetí rozumného modelu, nebylo tehdy nijak jasné. Čas následujících pětatřiceti let ukázal, že pregraduální specializace v pojetí tehdejšími byla nesprávným vykročením. Ještě za komunismu se většina absolventů tehdejší Lékařské fakulty hygienické dříve nebo později dostala ke klinické medicíně.

V každém případě pokus, který mohl navazovat nejen na doktríny sovětské, ale také na tradici světově známé pražské německé hygienické školy a na tradici Státního zdravotního ústavu, který vědomě navazoval na severoamerické školy veřejného

zdravotnictví, vyšel jen z malé části. Přitom Státní zdravotní ústav představoval na svou dobu evropsky ojedinělou vzorovou instituci, vzniklou na základě zákona v roce 1925. Vinohradská nemocnice je ještě starší, vznikla na samém počátku dvacátého století, v roce 1902, a v prvních desetiletích dvacátého století představovala nejmodernější pražskou nemocnici. Vzájemné osudové sousedství Státního zdravotního ústavu a dnešní Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, ať se tyto instituce jmenovaly v průběhu století jakkoliv, vytvořil na pražských Vinohradech unikátní a rozlehlý zdravotnický areál, dle našich vědomostí nejmnohotvárnější zdravotnický areál v celé zemi.

V raných letech naší fakulty působili na ní celonárodně **významní profesori** hygieny Halačka, Simon a Raška. Zejména poslední z nich se zapsal do análů světové medicíny svým jedinečným příspěvkem k eradikaci pravých neštovic. Tomu napomohla jeho funkce ředitele oddělení infekční epidemiologie Světové zdravotnické organizace na konci šedesátých let. Raška byl také jako jediný z Čechů oceněn v roce 1984 královnou Velké Británie Jennerovou medailí. V druhé větvi fakulty je možno se pyšnit a odkazovat k takovým osobnostem české klinické medicíny, jakými byli profesori internisté Jiří Syllaba a Vratislav Jonáš, chirurgové Emerich Polák, František Burian či světově proslulý objevitel oční toxoplazmózy Josef Janků. Není možné vynechat ani proslulé neurology profesory Macka a Lewitta či vynikající gynekologického operátora profesora Padovce.

Naše fakulta prošla šedými a tupými roky **normalizace** se všemi průvodními jevy, které k tomuto období české historie patřily. Drobné či větší špiclování, kádrový strop a tedy jasná pracovní diskriminace pro tu hrstku nestraníků, která mohla na fakultě pracovat, ideologizace studia včetně takových předmětů, jakými byly vědecký komunismus či marxismus-leninismus, byla typická pro celé tehdejší vysoké školství a probíhala i na fakultě naší.

Je tomu již dvacet čtyři let od doby, kdy se komunistický režim, tehdy již nepodporovaný Sovětským svazem, v Československu zhroutil. **Spontánní demokracie celé společnosti probíhala na jaře 1990 s předstihem na univerzitách.** Tehdy naše fakulta začala pod nezapomenutelným vedením děkana Höschla svůj nový život. Nepřijala jen nové jméno, ale jako první začala vyučovat lékařství v angličtině, zásadně zreformovala přijímací řízení a ve školním roce 1996–97 zahájila zásadní reformu studia medicíny obdobnou té, která byla od roku 1970 postupně zavedena asi na třetině západoevropských lékařských fakult. Díky velké pozornosti vědě se naše škola dostala na přední místa v počtech kvalitních publikací uveřejněných v mezinárodních vědeckých časopisech. Řada vědních oborů na fakultě pěstovaných – neurovědní obory, diabetologie, kardiologie, onkologie a další – jsou jak klinicky, tak vědecky hodnoceny na předních místech české lékařské vědy i praxe.

Nevypočítávám zde tyto věci, abych přesvědčoval o kvalitě fakulty, na které právě dnes promujete. Říkám to proto, že cítím, že můžete být právem na svou školu

pyšni. Neopouštíte nějakého otloukánka mezi lékařskými fakultami, ale sebevědomou a rozvinutou školu, která již nechce soutěžit s fakultami naší republiky, ale s lékařskými fakultami německými či rakouskými. Vzpomeňte si, prosím, na to někdy.

Vaše kroky však ve velké většině povedou do nemocnic okresních či krajských a budete se setkávat s radostmi i strastmi začínající lékařky či lékaře. Bude ve vás hlodat červ malé sebedůvěry, budete si nejistí, na vše se budete ptát starších kolegů, při prvních nočních službách budete, tak jako generace před vámi, usínat s příručkou svého oboru v posteli, moderně snad s iPadem otevřeným na stránce týkající se svého zcela nového pacienta. Budete strašně nejistí při sdělování problematické diagnózy a poprvé se setkáte se smrtí u pacienta, který byl plně svěřen do vaší péče. Tady již vůbec nepomůže vědomí, že přicházíte z kvalitní školy, tady budete často sami se sebou a se svými hodnotami. Tyto složité chvíle však představují nejen stres a doprovodnou úzkost, ale mají také východisko pozitivní. Právě proto, že se dostanete do styku se základními otázkami bytí a směřování člověka, máte před sebou nejen velká dilemata, ale také velká privilegia. **I vy si můžete a snad i máte klást důležité otázky o sobě: jak se na tomto světě zařazujete, jak cítíte jeho četné kontexty, které z nich jsou vám blízké a jaká východiska z otázek, které vás budou napadat, naleznete.** Ať již cíleně a vědomě, či intuitivně se každý lékař musí vyrovnat se zážitkem smrti, se zázrakem uzdravení z těžké nemoci, s vědomím pokory a holdem lékařské vědě.

Je to právě lékařská věda, ať již základní či klinická, která umožnila obrovské změny v klinické a preventivní medicíně v posledním století. Jen v posledních dvaceti pěti letech se průměrný věk dožití prodloužil o šest let u mužů a osm let u žen. To je nevídaný posun. Během posledních sta let se lidský život prodloužil v jednotlivých evropských státech o třicet až čtyřicet roků. Přispěly k tomu vodovody, kanalizace, očkování, inzulin, antibiotika, angioplastické balonky, moderní prostředky chemoterapie a biologické terapie nádorů či antidepresiva. Jejich zavedení je zásadně a neopominutelně spojeno s vědou, a mnoha věcmi, se kterými je vědecká práce spojena: se zvědavostí, schopností vytvářet originální hypotézy, neúnavně se testovat a dedukovat z jedněch jevů jevy další, s kreativitou a také s kulturou. I když jsme vás k vědecké práci vždy nevedli, mnoho z vás si ji zvolilo již během studia. Někteří pak získali první ostruhy v laboratořích či na klinikách, své výsledky přednesli na studentských vědeckých konferencích a někteří již dokonce publikovali v mezinárodních časopisech. To alespoň některé z vás přivedlo k účtě před lékařskou vědou či před vědou vůbec. Prosím, buďte si tohoto vědomi a na lékařskou vědu nezaněvřete.

Teď ale vás čeká pár drobných desítek minut této promoční slavnosti, fotografie s rodiči, příbuznými a přáteli před sochou rektora Jana Husa, oběd s rodinou, snad i poslední večírek s vaším kruhem a také poslední prázdniny. A pak už to začne doopravdy. Z nemocnice, která zatím byla školou, se stane místo vašeho zaměstnání. A prázdniny se změň v dovolenou. Doopravdy to už budete jen vy, kteří budete psát

do chorobopisů a propouštěcí zprávy. Doopravdy to budete vy, kteří první v noci přijdou na ambulanci k dušné paní či pánovi s bolesti hrudi.

K tomu doopravdy teď už přichází klasické přání nejen děkana, ale všech učitelů fakulty, tedy: *Quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.*

Jenom znalosti a dovednosti nestačí

Dnešní den je pro vás i vaše blízké jistě dnem přelomovým. Ještě před několika dny jste byli studenty lékařství, za několik minut se stanete jeho doktory. Před několika dny či týdny jste se mnozí chvěli v očekávání poslední zkoušky, dnes tu stojíte jako sebevědomí mladí lidé, kteří prošli ohněm mnoha těžkých a náročných zkoušek. Ještě před několika týdny za vás plně zodpovídali vaši učitelé či při praktických cvičeních a předstátnicové praxi vaši starší kolegové, dneškem se stáváte těmi, kteří jsou již plně zodpovědní za vše, co budete v rámci svých kompetencí konat. Ode dneška máte i povinnosti, kterými se odlišujete od těch, kteří nejsou lékaři, například při dopravních nehodách. Přestože většiny těchto kompetencí jste nabyli již složením poslední zkoušky, dnešní promoční slavnost tuto přeměnu symbolicky potvrzuje.

Takových přelomových dnů člověk absolvuje během života spoustu. První školní den, první den na gymnáziu, maturitní zkouška či imatrikulace se pojí se školním postupem. Křest, biřmování, konfirmace či bar micva představují zase překonání jiného rozhraní. Svatba či narození dítěte jsou dalším přelomem. Později jde o získání hierarchického místa či přijetí vyšší pracovní pozice, což jistě mnohé z vás čeká. Mnohé z těchto události jsou spojeny také se slavnostmi, které mají význam především symbolický. Slavnost také rámuje posun, ke kterému ve vašem životě došlo. Ač trvá jen několik desítek minut, stojíte po ní již někde jinde, než jste stáli před ní. Radost, že jste dosáhli toho, čeho jste dosáhnout chtěli, se mísí se smutkem, že se loučíte s životem předchozím. Jednou se životem středoškoláka, posléze se životem univerzitního studenta, jindy se životem svobodné dívky či mládence a konečně se životem nesamostatného podřízeného. Loučíte se také se životem méně závazným, se životem plným hledání a nalézání, se životem se spoustou představ a očekávání. Nyní již brzy budete konfrontováni se skutečností. Jak se bude shodovat s vašimi očekáváními, budete hodnotit především vy.

Pro vás stejně jako pro nás je důležitá odpověď na otázku, jak jsme vás pro váš budoucí život v nemocnicích a ambulancích připravili. Učili jsme vás ty správné věci? Nezapadly věci zásadně důležité mezi tisíce zbytečných detailů? A jak vlastně poznat, co je zbytečným detailem a co je zásadní dovedností a znalostí nutnou k úspěšnému výkonu lékařského povolání? Jak jsme vás naučili detaily i velké věci spolu vzájemně propojovat a dělat z nich závěry? Jak jsme se zamýšleli nad teorií diagnózy a jak jsme vás naučili základy elementární logiky? Připravili jsme vás také na složitost rozhodování v omezeném časovém období a navíc často v podmínkách

emocionálního tlaku? Kdy jsme vám řekli, jak se vyrovnat se selháním, ať již vašim nebo někoho z vašich kolegů? Tyto a spousta dalších aspektů pak budou rozhodovat o tom, zda své povolání budete dělat úspěšně a k prospěchu ostatních stejně významně, jako rozhodují detailní znalosti z anatomie, patologie či vnitřního lékařství.

Zda budete jak úspěšní, tak prospěšní, jistě souvisí se znalostmi a dovednostmi. Věřím, že znalosti a dovednosti jsme vám předali dostatek a že z tohoto hlediska jsou naši absolventi hodnoceni svými prvními primárkami a primáři pozitivně. Jenže znalosti a dovednosti pro výkon lékařského povolání nestačí. Musíte je používat přiměřeným způsobem, musíte umět vážit mezi podobně pravděpodobným. K rozhodnutí můžete mít jen minuty a in extremis dokonce jen desítky vteřin. Nesmíte některé příznaky přecenit a jiné podhodnotit. Které z nich však nesmíte přecenit a které nesmíte podhodnotit? Jak se správně rozhodovat je důležité pro medicínu stejně jako pro život jako takový. Jenže – učíme to někdy v průběhu šesti let studia? A učí se to na nějaké lékařské fakultě vůbec?

Jsem přesvědčený, že správné rozhodování je také dovednost, kterou je možné naučit, že má své teoretické podklady a že se dříve nebo později musíme na tuto oblast soustředit. Většinu chyb, které jsem v lékařství za svou více než čtyřicetiletou aktivitu v klinické medicíně viděl, neudělali lékaři opilci, nedbalci či jinak amorální jedinci. Došlo k nim na základě špatného zhodnocení vstupních údajů, problematického stanovení relativní váhy jednotlivých příznaků či nějakého chaotického myšlení s ohledem na tyto příznaky. Zde se však pohybujeme na velmi tenké půdě. Naše rozhodování může být již konečné. Na rozdíl od soudců či advokátů nemáme vždy možnost odvolacího řízení. Tomu se sice blíží supervize již kvalifikovaného odborného lékaře či velká vizita přednosta kliniky, ale jsou chvíle, kdy je lékař na rozhodování sám. A důsledky takového rozhodnutí mohou ovlivnit fakt, že nemocný přežije.

Medicína moderní doby má své standardy či doporučené postupy. Jejich používání má pomoci zvýšit a také zvyšuje bezpečnost našich postupů a v důsledku toho bezpečnost medicíny pro nemocného. Všeobecně se považují za závazné, platí však situace, ve kterých se použít snadno nedají. Proto nepředstavují kategorický příkaz a zkušený je může za určitých okolností, které si musí umět obhájit, nepoužít. Do doporučených postupů se dá implementovat mnohé, rozhodně však ne vše. Tady zůstává to, co dělá z kvalifikovaného specialisty výtečného lékaře, totiž ars medici. Lékařské umění, spojené pochopitelně se znalostí a dovedností, ale také s intuicí a se schopností široce asociovat si budete osvojovat v průběhu příštích let a vlastně i během celého svého profesionálního života. Lékařskému umění vás nemůžeme naučit na fakultě, jeho získání je věcí dobrého vedení mladých lékařů jejich staršími kolegy a nadřízenými. A ještě jednou – patří k němu pochopitelně znalosti a dovednosti, ale také fantazie a schopnost asociovat, v neposlední řadě také otevřené srdce a z toho vyplývající schopnost empatie.

Teď jste zaplaveni emocemi souvisejícími s pocitů radosti i štěstí, že jste v slotitém, náročném a dlouhotrvajícím studiu obstáli. Vaše štěstí sdílejí i vaši rodiče, prarodiče, další příbuzní a blízcí. Je to váš velký den, ale pro mnoho z vašich blízkých i jejich velký den. Uvědomte si to, prosím, alespoň na chvíli. Vžijte se i do jejich radosti a sdílejte ji s nimi. Za chvíli se s nimi setkáte na dvoře naší univerzity, mnozí se budete s nimi fotografovat před pomníkem jednoho z jejich prvních rektorů Jana Husa, půjdete spolu na oběd, možná budete mít veselý večírek s kolegy, pak vás čekají poslední příjemné prázdniny a pak všechno to, o čem jsem mluvil a ještě mnohem více toho dalšího. K tomu, abyste byli nejen úspěšní lékaři, ale abyste své povolání provozovali rádi, aby vám přinášelo radost i štěstí, a abyste nejen nelitovali toho, že jste se před šesti roky zapsali ke studiu medicíny na naší univerzitě a naší fakultě, nýbrž to považovali za rozhodnutí šťastné, vám přeji starým latinským přáním užívanými i při této příležitosti: *Quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.*

Patříme k proudu lékařských fakult s reformovanou výukou

Dnešní den není jen dnem oslavy ukončení vašeho studia a povýšení mezi doktory medicíny zde v staroslavné velké aule Karolina, ale i dnem, který má mnoho dalších konotací. Naprostá většina z vás se totiž dnes nejen loučí s univerzitou, ale také s městem Prahou, ve které jste prožili šest a někdy i více let a také s Českou republikou a střední Evropou. Na Univerzitě Karlově a v Praze jste strávili přibližně čtvrtinu svého života a každý po svém jste si postupně v Praze zvykali.

Pro nás, kteří tu žijeme po desetiletí, je to město samozřejmé. Ale pro mnohé, přicházíte například ze severu Norska, ze Švédska, Řecka, Německa či Turecka, byl jistě přechod do velkého města, do jiné kultury, do prostředí jiného jazyka, jiných historických zkušeností, velkým zážitkem. Občas si s některými z anglicky mluvících mediků na téma Praha, Česká republika či postkomunismus chvíli povídám a pokouším se sdělit nesdělitelné. Vy jistě získáváte každý svůj jedinečný a neopakovatelný pohled. Věřím, že jste se za šest let stihli seznámit nejen s pražskou historií, ale i pražskými galeriemi, koncertními síněmi a kiny. Studium v cizí zemi totiž nebylo jen studiem medicíny. Cizí země se jistě stala také trochu domovem, sice druhým, ale věřím, že nezapomenutelným. Na město i na zemi jste hleděli svýma očima. Dělalí jste si svůj vlastní obraz, neovlivnění výukou v našich základních a středních školách.

Do Prahy jste však také mnohé přinesli. Především to, čeho Praha před sto lety měla mnohem více – totiž špetku koření kosmopolitismu. Ten do Prahy vždycky patřil, byl postupně vykořeněn nacisty, poválečnými událostmi a konečně komunisty. Vy patříte již do doby nové, do doby, ve které se Praha otevřela, desetitisíce Američanů, Rusů, Vietnamců či Němců se stali pražskými obyvateli, město dostalo

zcela nové impulzy, vůně i chutě. I vy jste byli součástí tohoto vývoje a díky vám za to. Zvláštní roli mezi našimi studenty hrajete vy, kteří přicházíte ze Skandinávie, především z Norska. Po mnoho let je norská komunita na naší fakultě vůbec největší komunitou Norů, žijících v České republice. Jsme však velmi rádi, že na fakultě studují nebo studovali studenti z více než 30 evropských, afrických, asijských či amerických zemí.

Naše fakulta vyučuje medicíně v anglickém jazyce více než dvacet let. Jejím absolventy je již okolo pěti set lékařů, rozestých po mnoha evropských zemích, Spojených státech, Kanadě, Izraeli či některých zemích afrických. Přítomností studentů z tolika zemí fakulta mnohé získává. Styk s lidmi z jiných kultur, náboženství či z jiných tradic vždy obohacuje.

Naše škola se tak stává jakýmsi malým tavicím hrncem, melting pot, vinohradské oblasti. Nás, vaše vyučující, i vaše kolegy, kteří studují v češtině, učí toleranci i radosti z obohacování z kontaktu s těmi, kteří přicházejí z jiných, někdy i velmi vzdálených kultur.

Vy jste na fakultě studovali, učitelé fakulty vás vyučovali. Právě na dotyku studia a výuky, na napětí i na harmonii, které z tohoto vztahu vyplývají, vznikají mnohé ideje, které míří až k podstatě lékařského povolání. Přestože si dobře uvědomujeme středověké kořeny naší univerzity i studia medicíny, snažíme se, také díky naší univerzitní tradici, klást si mnohé otázky o zaměření studia medicíny, o jeho účelném provádění i jeho budoucím směřování. Právě z těchto úvah se zrodila idea reformy klasického způsobu studia lékařství.

Základní obrys modernější výuky medicíny vznikl na konci osmnáctého a na začátku devatenáctého století. **Moderní poznatky buněčné a molekulární biologie, biochemie, imunologie, neurověd, moderní diagnostické metody radiologické, ultrasonografické či angiografické si vyžádaly zásadní změnu curricula výuky lékařství.** Cestou této změny se vydaly již na počátku sedmdesátých let lékařské fakulty v nizozemském Maastrichtu a kanadské Ottavě. Později se přidala asi třetina všech univerzit evropských, mimo jiné i univerzity v Cambridge, Nottinghamu, Mnichově, Lipsku, všechny univerzity norské, většina švédských a švýcarských. Z tohoto hlediska je výuka na naší fakultě sice osamocená v celé České republice, ale součástí mohutného proudu evropských lékařských fakult s reformovanou výukou. Věříme, že jsme byli schopni vás připravit podle soudobých představ o výuce lékařství a že naše výuka bude dobrým základem pro vaši budoucí praxi. Jste a zůstane lékaři, kteří svého vzdělání nabylí v Praze, na jedné z nejstarších evropských univerzit. Univerzita si trvale zlepšuje své postavení mezi univerzitami světovými a nyní se dostala již mezi nejlepších dvě stě padesát světových univerzit. Při tom je daleko nejlépe hodnocenou univerzitou České republiky. To je pro vás jistě na jedné straně dobrá legitimace pro získání budoucího zaměstnání, na druhé straně jeden ze zdrojů vašeho dobrého pocitu a vašeho sebevědomí.

Konec studia, jeho poslední týdny, přípravy na poslední zkoušku, radost po jejím složení vždycky představují směs pocitů. Něco, co se zdálo nepřekonatelné, končí. Něco, co před šesti roky vypadalo nekonečné, uteklo jako voda. Nebo jinak: čtvrtina vašeho života utekla jako voda. Za chvíli, poté, co odezní pocity radosti, se také objeví smutek. Smutek z toho, že skončil studentský život, že období sice náročného studia, ale jinak příjemně nevázaného života studentů je za vámi. Před vámi jsou odpovědné role mladých lékařek a lékařů. Pevně věřím, že jsme vás na ně připravili alespoň tak, jak tomu je na jiných evropských lékařských fakultách.

Dnes jste jistě spokojeni s tím, že jste studia úspěšně dokončili. V této slavné velké aule jsou ale i další, kteří jsou rozhodně šťastnější. Jsou to v první řadě vaši rodiče a ostatní blízcí. Jsou to i vaši učitelé, kteří vás k dnešnímu dni přivedli. Myslím, že jejich pocity pochopíte tehdy, až budete na promocích svých dětí nebo svých žáků.

Teď vás čeká oslava s rodiči a přáteli a návrat do vašich zemí. Pevně věřím, že se s mnohými z vás někdy opět setkáme. Ať již při vaší návštěvě v Praze nebo na některém z lékařských kongresů, či při naší návštěvě vašich domovských zemí. Věřím také, že to budou setkání příjemná. Že společenství, kterého jste se stali součástí, nekončí dnešním dnem, ale bude trvat i nadále. Budu moc rád, když to budete dobře vědět.

Teď už vám jménem celé fakulty i jménem svým přeji hezké poslední prázdniny, do života budoucího pak hodně dobra, zdraví, štěstí i správného větru v plachtách. *Quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.*

I moderní technologická nemocnice potřebuje empatii

Myslím, že většina učitelů fakulty, většina studentů a snad i většina z vás, kteří dnes promujete, je přesvědčena o tom, že na fakultě správným – a také akreditovaným – způsobem předáváme našim studentům znalosti a dovednosti, které jsou potřebné k řádnému výkonu lékařské praxe. Do tohoto přesvědčení zasáhla nečekaně e-mailová zpráva profesora Höschla, prvního děkana této fakulty po roce 1990. Profesor Höschl se podílel na výzkumu a posléze publikaci práce psychologa profesora Koženého, ve které se zaměřili na míru empatie a její změny v průběhu studia mezi posluchači lékařství naší fakulty a lékařské fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Výsledky byly na obou školách překvapivě podobné: původně poměrně vysoká míra empatie klesá, po druhém ročníku je nejnižší a posléze mírně kontinuálně stoupá, nedosáhne však hodnot při začátku studia. Naši studenti se v této veličině nelišili od studentů olomouckých. Tolik stručný obsah článku, který si můžete nalézt na stránkách časopisu Československá psychologie.

Výsledky studie mne zarazily, vylekaly, i když v zásadě nejsou zase tolik neočekávané. **Již nějakou dobu si klademe otázky, zda neúprosný dril studia medicíny nesnižuje kreativitu studentů.** Přemýšlíme, jak to udělat, abychom dril ome-

zili a při tom nesnížili množství retinovaných znalostí i dovedností. Jak studenty motivovat, aby studium pro ně nebyla torturou, ale radostí, aby pozitivní pocity při studiu převládaly nad pocity negativními a jak původní vysokou hladinu kreativity a empatie udržet do vyšších ročníků.

Původ moderních nemocnic má zásadně dva zdroje. Jeden souvisí s péčí o nemocné v ženských i mužských klášterech, má vztah ke starověké a zejména středověké zbožnosti, představuje základ naší humanity a také souvisí s medicínou, která často více pečuje, než léčí. V historii klášterních nemocnic byly řádové sestry typickými představitelkami tohoto pojetí medicíny. Je potřeba říci, že díky tomuto pojetí se nemocnice staly místem skutečné aplikované humanity, místem, kde byla tlumena bolest i horečka, kde nemocný dostal tekutiny i jídlo a měl čistou postel.

Druhý základní zdroj moderních nemocnic představují nemocnice vojenské, vzniklé mnohem později než nemocnice klášterní. Vojenské nemocnice vznikly na půdorysu polních nemocnic, sloužily především k léčení ran a jejich komplikací. Jejich vnitřní uspořádání je analogií armádní struktury: hierarchie, teritorialita a poslušnost nadřízenému. Moderní nemocnice vznikly až na sklonku 18. století v souvislosti se zdravotními reformami říšského protomedika van Swietenena. Hierarchické upořádání moderních nemocnic, charakter jasně nadřízenosti a podřízenosti, jasně teritoriální vymezení jednotlivých oborů dobře charakterizují tento typ nemocnic.

Zjednodušeně by se také dalo říci, že klášterní nemocnice mají mnohem blíže k péči o nemocného, kdežto vojenské nemocnice především léčí a méně se starají. V moderních nemocnicích se měly sloučit oba typy nemocnic. Dobře však víme, že moderní technologické nemocnice v sobě nesou více prvků nemocnic vojenských a že léčba výrazně převažuje nad péčí. Díky tomu jsou moderní technologické nemocnice schopny dokonalých zákroků – komplikovaných chirurgických výkonů, terapie přesně nasměrovaným zářením, léčba složitými chemickými či biologickými léky či transplantace orgánů. Moderní nemocnice často připomínají technologická centra s vybavením za stovky milionů či miliardy českých korun. Díky nim klesá významně mortalita u nemocných trpících infarktem myokardu či akutní myeloblastickou leukémií.

Povolání lékaře tam často připomíná povolání hodináře, jemného mechanika či pilota. Vyžaduje typ člověka, který je schopen se rychle a přesně rozhodovat, dává jednoznačné pokyny, přesně dodržuje pravidla a provádí kontrolovatelné úkony.

Kam se ale za těchto okolností ztrácí poselství klášterních nemocnic s péčí, vlídností, empatií a trpělivostí? Tento problém představuje jeden z velkých problémů současného zdravotnictví. Je místo zaměřené na technologickou léčbu současně možné jako místo péče? Je zdravotní inženýr či inženýrka vykonávající pozici sestry na jednotce intenzivní péče ještě také tím, kdo je schopen stejně intenzivně pečovat? Jsou tyto vlastnosti vzájemně slučitelné? Patří empatie či měkkost k nemocnému do vybavení moderních lékařů a sester?

Myslím, že jediným možným řešením je hledání takových typů pracovníků, kteří vytvoří tým skládající se jak z těch, kteří dovedou léčit, tak těch, kteří mají větší sklon k pečování. Pocit bezpečí a lidského tepla totiž může mít mnohdy také bezprostředně pozitivní vliv na průběh léčení. Dobře to vím z vlastní zkušenosti: když jsem v roce 1981 zakládal jednotku intenzivní metabolické péče v pražském IKEM, byla většina našich postupů nová, nevyzkoušená a z dnešního hlediska jistě ne zcela se opírající o doporučení či standardy. Malý tým lékařů a zejména zdravotních sester však velmi brzy viděl neuvěřitelné výsledky – když jsme důsledně živila a hydratovali naše nemocné, když jsme se systematicky intenzivně začali starat o metabolická a endokrinní kómata, o selhání ledvin a o selhání jater, začala klesat mortalita u našich nemocných náhle o desítky procent. Postupně jsme se etablovali, získali značné sebevědomí, vybavení a byli stále lépe vyškoleni. Když jsme pak po devíti letech bilancovali, nenalezli jsme již další významný pokles mortality u našich nemocných. Mám za to, že nadšení, elán i empatie se významně podílely na původních kvalitních výsledcích.

Rutina je důležitým faktorem přehledného, reprodukovatelného a také bezpečného přístupu k nemocnému. Domnívám se však, že není vším, že i moderní technologická nemocnice potřebuje emoce, které utužují pracovní tým. Ale i pacient potřebuje vědět, že stůně v prostředí, kde o emoce není nouze. Vlídny a přitom chladný přístup ošetřujícího personálu je sice nenapadnutelný, nevím však, zda je cílem či jen vedlejším produktem moderních zdravotnických zařízení. Narůstající administrativa tlumí styk personálu s nemocným, vede k formalizaci a tlumí kladné emoce. Ve svém důsledku může mít tato formalizace, pokud je přílišná, své důsledky negativní.

Při této své poslední přednášce k vám, si vás dovoluji požádat, abyste se v nemocnici snažili vytvářet prostředí, ve kterém se pozitivní emoce nebudou ztrácet. Prostor, kterému bych říkal *kardiologie*. A přál bych si, aby tato *kardiologie* měla stejné postavení v nemocnici, jako má kardiologie, transplantační chirurgie či ortopedie. Snad není úplnou fantazií pocit, že i v moderním zdravotnickém zařízení je možné oba základní principy moderních nemocnic nějak propojit.

Teď už vám však popřeji hodně úspěchů ve vašem budoucím povolání. Hodně radosti při prvních krocích v nemocnicích i hodně pozitivních emocí v nich. Hodně radosti z dnešní promoční slavnosti. Radost s vámi sdílejí i vaši blízcí. Často je jejich radost větší než vaše. To souvisí také s emocemi, tedy s těmi kladnými. Připomeňte si to, prosím, občas. Na závěr vám poděkuji, že jsme spolu mohli sdílet minulých šest let, popřeji za sebe i za fakultu starou latinskou formulí „ať je vše k dobru, štěstí a příznivému osudu“, tedy

Quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.

Absolventi 3. LF UK v akademickém roce 2012–2013

Magisterské studium – program Všeobecné lékařství

(v českém jazyce)

Adenubiová Elizabeth	Joza Václav
Andrashko Veronika	Kadlecová Barbora
Benešová Hana	Kašný Jiří
Beran Tomáš	Kesslerová Kateřina
Boček Václav	Kicko Róbert
Böhm Allan	Klegrová Šárka
Boučková Zuzana	Klíčová Jaromíra
Bouchalová Adéla	Klocoková Naďa
Čermáková Pavla	Knoblochová Klára
Černá Lucie	Kocourková Jana
Ferda Zdeněk	Koldová Markéta
Formánková Ivana	Korčák Jakub
Bc. Fousek Karel	Kožušníková Helena, roz. Kostková
Franková Lucie	Křestanová Ladislava
Gabrielová Petra	Kučerová Magdalena, roz. Broučková
Glückseligová Petra	Kukalová Eva
Gregušová Alexandra	Lelková Barbora
Grešlíková Natália	Lochmanová Jana
Harapesová Iva	Malý Michal
Helvich Ondřej	Matej Lubomír
Hlavatá Monika	Mertová Adéla
Horáček Petr	Michna Michal
Horešovská Lenka	Miletín Jakub
Horváthová Jana	Molíková Nina
Hrabák Pavel	Mráčková Jana
Hříbek Petr	Musil Jakub
Hudečková Barbara	Musilová Kateřina
Janíková Kateřina	Paták Jan
Jankásková Jana	Polášková Jana
Jansová Alice	Pravdová Kristýna
Jarkovská Adéla	Procházková Klára
Jeřábek Jan	Prošková Lucie
Jonáš Jan	Rašková Barbora

Roneš Jan
Rybová Barbora
Ryšánková Markéta
Řehořová Eva
Řezníčková Emilie
Sargsjan Andranik
Sedláčková Kateřina
Solaříková Linda
Spora Leo
Strakošová Marie
Stratil Jan
Svobodová Lucie
Šalandová Petra
Šandera Vojtěch
Šebková Petra
Šírek Josef

Škapová Petra
Štros Jan
Tichá Lada
Tomášková Magda
Tomášková Monika
Trančík Pavel
Vicányová Jana
Vincenc Pavel
Volnerová Martina
Vondráčková Lucie
Vyhlídka Tomáš
Vyoral Martin
Zelenková Martina
Zemanová Veronika
Žižka Marek

Magisterské studium – program Všeobecné lékařství

(v anglickém jazyce):

Andersen Magnus
Andersson Frida Johanna
Aroush Setalani Mehrnoush
Egenæs Therese
Ehrardt Christina Katharina
Eikeland Espen Tretnes
Fitzgerald Shane
Frosztega Eric Ireneusz
Grønning Aerntzen Kathrine
Grønningsæter Petter Orvik
Gullestad Glæsel
Lars Kristian
Ihrisky Stephanie Alexandra

Johnsen Magnus
Khedri Masih
Koch Michael
Persson Magnus Varachaedt
Persson Sara Maria
Sjöquist Anders Olof
Spollen David
Stokke Gard
Storetvedi Simen
Volstadt Tor-Amund
Vorkinn Katrine Foss
Zacher Pia

Projevy studentů na červencových promócích

Michael Koch

The 3rd faculty of medicine kindly hosted us

Let me welcome you all on behalf of today's graduates. I dare say we feel proud and honored to have you here.

Now I would like to take you nearly six years back in time, where a first-year medical student – a freshman – is just about to take his first practical exam in anatomy. It is about the bones of the upper limb. And to the great dismay of his professor the student completely confuses the landmarks of the individual bones and is even unable to tell which one of the eight wrist bones it is, that he is currently being shown. Needless to say, the student fails. And he starts to wonder, how will he ever be able to understand the complexity of the human body, if he can not even memorize something as basic as the anatomy of a bone. Well, against all odds this very student stands now in front of you, having the pleasure to tell you about it. I can also tell you it was not the last test I failed at the beginning of my studies nor was it the last identity crisis I experienced.

But this is just an anecdote from one out of 25 individual stories, that make up today's group of graduates. 25 paths, that overcame the obstacles, personal struggles and ultimately lead us here today.

One of the first struggles was to arrive in Prague and realize that the sentence „Jeste jednou pivo, prosim“ - „One more beer please“ would only get you so far. Of course our teaching was in English, but it still was not the native tongue for most of us (no offense, but this includes my colleagues from Ireland) and especially the medical terminology was definitely not something we were prepared for in high-school.

Nevertheless most of us were highly motivated in the beginning of our first two preclinical years. Anatomy, histology, physiology and biochemistry, aimed at teaching us how a healthy body looks and works from the macroscopic point of view, over the tissues under the microscope and down to the molecular level. The latter – biochemistry – soon became the first great antagonist to many of us.

Needless to say we were all looking forward to clinical propaedeutics – the introduction to clinical medicine. Finally we were wearing our white coats, the stethoscope proudly around the neck (despite we barely knew how to use it). The preparation for our clinical career followed throughout the last years of our studies. We got insight into most of the medical specialties and the patients and medical conditions they encounter. We were examining patients ourselves and started to realize, what it was we ultimately study for: To care for our patients. And it was rewarding and

motivating to finally apply our knowledge to make our first correct diagnoses and to to say „Yes, this is what I want to do“.

One peculiar fact was, that we have many times been told if you pass this one exam in 2nd year, it will get easy after. Then along came Module IIC and – believe me – taught us otherwise. After said exam things apparently should become easy again, and along came the state examinations and challenged us yet again. In my opinion our study did never get easier; in fact the amount of knowledge that was asked of us got progressively larger over the years. But it was us, who changed. We got better at organizing our studies, more efficient in reading and revising, and better at accepting that we could not go out on some weekends, but rather stay in the library or at the desk even when the sun is shining outside.

One of the challenges of our generation is also the vast knowledge that is available to us. The amount of new data, information, publications is ever increasing, nearly doubling every few years. The internet places all this directly to our disposal and leaves universities in the challenging position to prepare their students for this and yet teach core competencies at the same time. Staying informed and up-to-date with the latest standards will be a continuing challenge for all of us throughout our careers.

But we did not only survive examination stress and sleep deprivation; one of our graduates was injured during a gas explosion while preparing for his last exam. Just when he thought things could not possibly get worse, glass, rubble and his carefully prepared flash cards came flying over his head in one loud bang. The Methanol scandal here in Czech Republic was another such thing. But because we know best about the harmful effects of alcohol, medical students in general tend to rarely drink.

Now the time has come to express some well-deserved and honest words of gratitude. In the name of us graduates, I would like thank the Czech Republic, the Charles University, in particular the 3rd faculty of medicine, which kindly hosted us for these 6 years and facilitated our studies; without which all of us would not be standing here graduating, and which became our alma mater.

To those professors, associate professors and lecturers, who showed enthusiasm, who wanted us to learn and understand. Who sacrificed time additional to their plentiful obligations in the hospital, to teach a new generation of doctors. Those who challenged us to think, use our hands and senses first, before ordering expensive tests and imaging procedures.

To the study division, whose staff was always there for our needs and concerns, often even outside office hours – Thank you!

Our biggest thank however goes to those, who believed in us. Parents and family members, friends and partners, of which many are here today, to share this special day with us. You motivated us throughout difficult times and lifted our spirits again

after setbacks or failed exams. You supported us financially and made our studies possible. Today's festivity is to a substantial extent your merit. For that we thank you genuinely.

Before I end my monologue, I would like to dedicate some final words to my fellow graduates, my colleagues. The study we end here today is more than the sum of all subjects we memorized, more than every cross we put correctly in of the plenty multiple choice tests. What really matters is, that some of us have become parents during their studies. Relationships broke up, new ones were formed. Some lost beloved family members. Dozens of apartments regularly fell into chaos before a big exam and some of us – like me – simply had to wait years for an opportunity to study medicine.

What really matters are those individual stories behind every achievement and every setback. The memories, emotions and people we connect with all these experiences. It are those experiences that count... for everything else we get our diploma.

I consider it a privilege having been able to study with you, getting to know you all. Learning some words in Norwegian, Swedish, some more words in Czech of course, and being somewhat able now to suppress my German-English accent.

We got the opportunity to meet people from different societies and cultures and broaden our horizon. Of course we had our ups and downs together, maybe also due to our diverse composition. And though this might be the final farewell among some of us, I know most of us will still be exchanging fun stories from our time as medical students and the experience we shared together. For your future I cordially wish you success and satisfaction, wherever your path may lead you.

Vielen Dank, mockrat dekuju, tusen takk, takk sa mycket and thank you very much.

Václav Boček

Ocitáme se znovu na začátku

Dostalo se mi velké cti promluvit jménem nás absolventů zde v prostorách staroslavného Karolina, v místech, kde jsme coby čerství studenti Karlovy Univerzity skládali kdysi akademický slib. Po šesti letech nastal okamžik, kdy jsme se slovy *spondeo ac polliceor* otevřeně přihlásili k tomu, co tehdy bylo pouhou představou, vzdálenou v neurčité budoucnosti, co se dost možná zdálo něčím jiným, než se jeví být dnes, a co nabývalo v průběhu let strávených na fakultě střízlivějšího a konkrétnějšího rozměru. Doufejme, že také hlubšího. Naší sponzí jsme vyslovili sounáležitost s univerzitou, jejím odkazem a neposledně také těmi, kteří vykonávají a vykonávali lékařské povolání před námi.

Zároveň ale považuji za důležité připomenout větu, jíž nás několikrát častoval pan proděkan Marx, že se dnešním dnem nestáváme jakýmsi kouzlem lepšími a bezchybnými lékaři, že nás tato chvíle nečiní o nic většími, než ve skutečnosti jsme. Na konci svých studií se tak ocitáme znovu na začátku, k dispozici máme omezené množství vědomostí, byť bylo všemi zkouškami uznáno za dostačující, a minimum zkušeností. Známe mechanismy účinku různých léčiv lépe, než znali naši předchůdci, máme představy o receptorových doménách, ale právě zkušenost nám zatím chybí.

Zde mi laskavě dovoďte malou úvahu. Vždy jsem s údivem četl či poslouchal lékařské příběhy – jejich hrdinové měli většinou k dispozici omezené prostředky a jediné, na co se mohli spolehnout, byl um anamnézy a fyzikálního vyšetření. Několikrát jsem se přistihl, jak tesklivě sním o těchto heroických dobách jako o zlatém věku. Neuvědomoval jsem si však dostatečně, že podstata tohoto hrdinství spočívala právě ve smysluplném využití všeho dostupného, v úsilí napjatém do krajnosti – a toto úsilí je věřím možné vyvinout v každé době.

Doposud jsme žili v hájemství našeho studentského stavu, bylo zapotřebí po nás každý krok provedený s pacientem kontrolovat, nemuseli a nemohli jsme za něj nést plnou zodpovědnost. Nyní se budeme muset naučit ji přijímat a s ní nakládat, postavit se za svůj diagnostický závěr a terapeutický záměr. Nezbyvá než doufat, že obstojíme.

Vážení přítomní, šest krásných a radostných let se završuje v této promoci. Šest let snažení, práce, ale také zábavy, nových vztahů a zkušeností. Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří se zasloužili o naše vzdělání. Byli to naši vyučující – profesori, docenti, asistenti i lékaři na různých klinikách a odděleních četných nemocnic v celé jejich hierarchii od fakultních po okresní, na teoretických ústavech i v ambulancích. Jim vděčíme za jinou kvalitu vědomostí, než je ta, která se dá vyčíst z knih, za praktické ukázky i nevšední pohledy na danou problematiku, v neposlední řadě za upřímný lidský přístup ke všem pacientům bez rozdílů. Rovněž děkuji našim rodičům, partnerům i přátelům za neutuchající podporu a trpělivost i za ochotu snášet specifické rysy našeho povolání. Za ty z nás, kteří v něj věří, děkuji Bohu všemohoucímu.

Petr Hříbek

Studium mi dalo vzdělání a spoustu přátel

Dnešek je pro nás bez nadsázky výjimečný den, kterých je v životě člověka jen několik. Po mnoha, nejméně však šesti letech plníme slib, který jsme sami sobě dali. Když se před námi dveře 3. LF poprvé otevřely, vkročili jsme do nich s radostí a sladkou nevědomostí. Netrvalo dlouho zjistit, že studium medicíny je značně obtížné a žádá si mnoho času a silnou vůli. Vyměnit za slunného dne výlet na

kole, opalování na koupališti nebo snad jen posezení s přáteli za učebnici váhy tvárnice, to je občas údělem každého studenta. Ale pro studenta medicíny je to rutina, samozřejmost. Byly chvíle, a nebylo jich zase tak málo, jak by se mohlo zdát, kdy jsme se ptali: „Má to cenu? Stojí mi to vůbec za to?“ Že tu dnes jsme, svědčí o tom, že nám to za to stálo.

Rád bych za nás absolventy nyní poděkoval 3. LF, tedy lidem, kteří tuto instituci tvoří. Velký dík patří našim učitelům, kteří nám po léta předávali své těžce nabyté vědomosti a zkušenosti. Někteří pro nás byli účinnými strašáky ve zkouškových obdobích, mnohé budeme v našich myslích chovat jako nedostízná vzory, které ovlivnily naše další směřování. A nemuselo nutně vždy jít jen o odborné záležitosti, ale i o celkový pohled na lékařství a životní náhled. Poděkování si rovněž zaslouží všichni zaměstnanci, díky nimž budeme na fakultu vzpomínat jen v dobrém, protože se nám na dobu studia stala takřka druhým domovem a oni nám k tomu vytvořili vhodné prostředí.

Další, ne-li nejvýznamnější poděkování patří našim rodinám a blízkým. Byli nám zdrojem neutuchající podpory nejen při studiu, ale po celý život. Zejména díky nim jsme si mohli dnes splnit jeden z našich velkých životních snů, kterým naše budoucí povolání bezesporu je, a zároveň věřím, že i pro ně je dnešek velkou životní radostí a úspěchem.

Poslední poděkování směřuje k nám, čerstvým absolventům. O to, že zde dnes skládáme přísahu, jsme se zasloužili v první řadě vlastní pílí a úsilím. Ale zkusme si představit, o kolik by to vše bylo obtížnější, kdybychom neměli tak dobré vztahy mezi sebou navzájem. Veškeré problémy jsme řešili s ohledem na druhé a pomáhali si. Jestliže v ročníku byly vztahy dobré, pak v rámci jednotlivých kruhů jsme se za šest let stali opravdovými přáteli a já jsem si jist, že tato přátelství přetrvávají. Pokud se v budoucnu kdokoli zeptá, co mi studium medicíny na 3. LF dalo, v jediné větě odpovím: „Dalo mi kvalitní vzdělání, možnost dělat své vytoužené povolání a spoustu skvělých přátel.“

V posledních několika větách mi dovoluje poblahopřát nám, novým lékařům. Přeji nám mnoho úspěchů i nezbytného štěstí do našeho začínajícího profesního života, ať už se bude ubírat kterýmkoliv směrem. Bereme na sebe nyní obrovskou zodpovědnost za zdraví a blaho našich budoucích pacientů. Přeji nám proto i pevné nervy a doufám, že ideály, které nás ke studiu medicíny přivedly, vždy převáží a dodají nám sílu v okamžicích nejistoty.

Děkuji vám všem!

Jakub Miletín

Fakulta nás nenutila, zato nabízela možnosti

Pro každého z nás znamenalo studium na 3. lékařské fakultě něco jiného a každý prožil studentská léta trochu jinak. Ale v tuto chvíli chceme všichni především vyjádřit svůj vděk těm, kteří nám pomohli na naší dlouhé a ne vždy lehké cestě za lékařským povoláním.

V prvé řadě děkujeme našim rodičům, partnerům a dalším blízkým za jejich lásku, podporu a trpělivost. Často prožívali náš stres i radost víc než my sami. I v tuto chvíli jsou s námi a jsou na nás hrdí. Bude na nás, aby se tak mohli cítit i nadále.

Obrovský dík patří všem lidem, kteří tvoří 3. lékařskou fakultu UK. Děkujeme všem našim učitelům, kteří se nespokojili s pouhým výkladem látky, ale sami nám byli dobrým příkladem. Respektujeme je pro jejich vědomosti, ale i pro jejich zájem a laskavý přístup.

Naše fakulta nás málokdy do něčeho nutila. Vždy spíš nabízela možnosti a podporovala nás v našich vlastních snahách zdokonalit se. Nikdy nás netlačila do nesmyslné konkurence mezi sebou, nikdy jsme se necítili jako čísla, která musí být proškrtána. Za to děkujeme především mužům a ženám ve vedení 3. lékařské fakulty. Díky jim jsme se naučili účtět nejen k docentům a profesorům, ale i ke kolegům a především k pacientům.

Díky si zaslouží i všichni pracovníci fakulty. V situacích, na které nás učebnice nepřipravily, stáli vždy na naší straně a rádi nám pomohli.

Poděkování poslední, ale jen co do pořadí, patří studentům 3. lékařské fakulty, a to nejen těm, kteří letos absolvují. Děkujeme všem spolužákům, jak starším, kteří už pracují po celé republice, tak mladším, jimž v říjnu začíná další akademický rok. To oni dokázali udělat z roků náročného studia léta, na něž budeme celý život vzpomínat.

Nyní jsou z nás doktoři medicíny. Oslavujeme úspěšný konec studia, ale zároveň se ocitáme na začátku cesty mnohem delší a náročnější, než byla ta dosavadní. Teprve praxe prověří, jestli jsme se naučili dost. Proto nám v závěru své řeči přeji něco, co zní zdánlivě jednoduše, ale jednoduché to určitě nebude.

Přeji nám, abychom nikdy neškodili.

Ve dnech, kdy toto číslo VNR odchází do tisku, připomíná si 3. LF UK šedesát let své existence.

O jubilejních slavnostních akcích vás budeme informovat v zimmím vydání časopisu.

Jako zálohu uveřejňujeme na další straně portrét jedné z mnoha výrazných osobností vinohradského zdravotnictví.

Pavel Kalvach

Paralelní život lékařky a spisovatelky prof. MUDr. Valji Stýblové, DrSc.

Při projíždce po Dunaji pro účastníky mezinárodního kongresu jsme v roce 2009 seděli u slavnostní večeře s jedním z nestorů československé neurologie prof. Bartkem. Hovořili jsme s kolegyněmi ze středoasijských republik, Kirgizie, Kazachstánu, Turkmenistánu, zda je vidět z Alma Aty na úbočí Ťan Šan a jak reemigrují kazašští Češi „domů“, do naší republiky. Vzpomněl jsem si přitom na sibiřskou odyseu českých legionářů před osmdesáti lety a náhlou asociací se mi vybavilo také putování rodičů Valji Stýblové, pro níž jsem právě psal laudatio, a česky jsem k prof. Bartkovi prohodil: „Za týden budeme paní prof. Stýblové udělovat v Lužanech Hlávkovu

medaili.“ Vtom se k nám obrátila turkmenská kolegyně se slovy: „Jesli vy skažete imja Styblova, ona u nas tože perevedena na ruskij jazyk. My jejo čítali.“ Stěží jsem věřil vlastním uším. Uvědomil jsem si, že svět je vševědoucí. Ovšem jen o věcech, které stojí za to!!

Kolinovi, rodiče paní prof. Stýblové – český zeměměřič a volyňská Češka – se seznámili za první světové války na Ukrajině. Po skončení války putovali potom nekonečnou Sibiří na východ. V Tomsku se jim narodila první dcera a v dočasném cíli cesty v mandžuském Charbinu, v roce 1922, druhá dcera Valja. Teprve v r. 1926 se rodina vrátila jižní cestou, opisující asijský kontinent, do Evropy a do Čech. Malá Valja procházela v Praze ve 30. letech jako bystrá školačka všestranným vzděláním, aby se jednou mohla zapsat do duše národa nejen ve svém oboru neurologie, ale také jako známá spisovatelka beletrie.

Po maturitě v Praze v r. 1941 nedovolily zavřené vysoké školy Valje Kolinové studovat. Věnovala se proto hře na klavír, složila státní zkoušku a vyučovala děti. Roku 1942 se sňatkem s prof. Stýblem zachránila před totálním nasazením a v r. 1944 se jí narodila dcera.

Po osvobození se hned v r. 1945 Valja Stýblová přihlásila na medicínu a studium zvládla v nejkratším možném období. S prvním rigorózem v r. 1947 již také zadala do anonymní soutěže Evropského literárního klubu (ELK) svou první literární práci – a v soutěži zvítězila!! Příslib grandiózního úspěchu dovolil nakladateli naplánavat vydání 250 000 výtisků a rozběhly se již korektury. Přesto – s převratem 1948

nastala změna oficiálního literárního ovzduší, kniha „Mne soudila noc“ byla označena za příliš naturalistickou a připravená sazba byla rozmetána.

Valja Stýblová promovala v r. 1950 a nastoupila jako sekundářka na vinohradskou neurologii; 1958 zde obhájila kandidátskou práci, 1965 habilitační a byla jmenována docentkou neurologie. Od 1. ledna 1973 vedla katedru neurologie a psychiatrie, od r. 1974 byla přednostkou neurologické kliniky. V r. 1976 obhájila doktorskou dizertaci a r. 1977 byla jmenována řádnou profesorkou. Do československé neurologie se průkopnický zapsala založením Vědeckého oddělení průmyslové neurologie, ustaveného rektorem UK při katedře neurologie v r. 1968. Toto oddělení provádělo depistáž pracovníků poškozených profesionální zátěží, a to na výjezdních kontrolách od Litvínova až po Spišskou Novou Ves. S přenosným EEG nacestovali členové týmu tisíce kilometrů.

V polovině sedmdesátých let se Katedra neurologie UDL odstěhovala z kliniky do Thomayerovy nemocnice v Krči, čímž klinika ztratila takové spolupracovníky, jako byli doc. Jedlička, doc. Nebudová nebo doc. Věle. Neurologie však dostávala nové impulzy v modernizaci metod a tým i rejstřík činnosti rozšiřovali noví pracovníci. Asistent Kupka rozvíjel likvorologii, dcera přednostky – rovněž Valja – EEG, MUDr. Janoušková rozvinula neuroradiologii. Velmi intenzivně také vzrůstala spolupráce s neurochirurgickou klinikou prof. Kunce ve Vojenské nemocnici a převratným okamžikem se stalo zejména v r. 1978 založení Jednotky intenzivní péče jako vůbec první tohoto druhu v republice. Trend budoucích neurologických JIP se tak podařilo prof. Stýblové prozíravě předběhnout o celých deset roků. Po prvních letech vedení JIP MUDr. Janem Jiroutem zde pokračoval na prvotřídní úrovni MUDr. Libor Svoboda. Vertebrogenní i neuroradiologickou činností se též zabýval MUDr. Tomáš Sereghy, budoucí pokračovatel ve vedení kliniky v devadesátých letech. Zástupcem přednostky pro léčebnou péči byl primář Chumchal. Dcera paní prof. Stýblové, doc. MUDr. Valja Kellerová, DrSc., pokračuje na klinice dodnes v pedagogické činnosti, jako zástupkyně přednosty pro výuku.

Prof. Stýblová vydala v r. 1968 „Diagnózu a prevenci v průmyslové neurologii“, monografii v Thomayerově sbírce, o 120 stranách. „Toxické, metabolické a fyzikální vlivy poškozující nervovou soustavu“ byly předmětem její další publikace, jakož i několika kapitol v učebnicích. Profesionální poškození nervové soustavy byla však již v předchozích letech námětem její publikace španělské „Medicina y seguridad del trabajo“ (1963). Podobně obsahovala tato témata i kapitola „Berufskrankheiten des Nervensystems“ v monografii Neurologie in der ärztlichen Praxis. Dále v německém provedení vyšly i „Neurologische Erscheinungen bei Werktätigen, die Vibrationen ausgesetzt sind“. Přecházíme-li zde většinu publikací českých, musíme zmínit alespoň habilitační práci: „Diagnostika a prevence v průmyslové neurologii“ (1965). „Electroencephalography in diagnosis of the central nervous system damage caused by noxious substances in industry“ vyšla v r. 1971. Překladů dosáhly její práce do

maďarštiny „Hallazgo neurologicos en el saturnismo cronico“, do srštiny „Naša iskustva u neuroložkoj slici kod radnika exponiranih ugljen bisulfidu“(1965) nebo do francouzštiny „L' aspect neurologique de l'intoxication par le sulfure de carbon“.

V odborných periodících publikovala prof. Stýblová – již do konce osmdesátých let – celkem na 100 vědeckých a odborných článků. Název doktorské dizertační práce (1975) zněl „Elektroencefalografie jako metoda časné diagnostiky při postižení CNS sirouhlíkem.“

Vedle odborných činností byla poslankyní Sněmovny lidu Federálního shromáždění, a to ve výboru pro vysoké školy a Akademii věd. Je členkou obce Českých spisovatelů. A tak běžel prof. Stýblové její intenzivní život odborný i život spisovatelky, v němž vytvářela další triumfální dílo.

Literární činnost Valji Stýblové je neobyčejně rozsáhlá. Vstoupila téměř do všech domácností naší republiky.

Když jsem byl před osmi lety v Bruselu na konferenci o embryonálních buňkách, přišly za účasti pacientů, filozofů, zástupců církvi a právníků na přetřes úvahy o lidské existenci a zásadách do počatého života. V živých diskuzích padla i otázka: „Přál by si někdo z vás být embryem, které bude místo svého zrodu použito k buněčnému ošetření nemocného? Nebo které bude použito k experimentu?“ Duchaplní diskutéři burcovali představitost o zrodu a zmaru a já vzpomínal, že tuto klíčovou otázku naší lidské existence neuměl nikdo ilustrovat tak dobře, jako již o padesát let dříve texty Valji Stýblové:

„Kdyby tento zestárlý lékař byl vzal do ruky malý vražedný nástroj a učinil několik osudných tahů, já, Jan, medik, člověk – bych nebyl. Nebyl bych, křičelo mi hluboko v lebce.

Nikomu bych nechyběl – nebyla by to smrt osoby, kterou známe, nikdo by nikdy nespátřil mou nenarozenou tvář, nikdo by se nebál mé nenávisti a netoužil po mé lásce. Nebyl bych v prostoru, nebyl bych ani myšlenkou, ani dechem. A ani pro mne by nebylo nic, nic! Nebyl by tedy svět. Kdyby mi stokrát tvrdili, že by existoval, nevěřím, že by byl vzduch a den a láska beze mne. Já bych ji neznal, nebyla by tedy. Já, klíčící plod v mateřském těle, tak to cítím teď, kdy mě úžas naplňuje až po okraj. Není pro mne svět, dokud mě někdo nepočal a pokud jsem nevzklíčil. Ale pak už rostu já, Já, dovolte mi žít, ustupte přede mnou, rozevřete paže, tak sobecky zařáté, a nastavte je pro mne.....zadrž rukuzárodek se zakoření.....rozhází do buněk zděděné, zázračné, přenosné atomy, které zpečetí člověka a dají mu znak lidství. Zadrž,..... protože ty můžeš darovat krásu očím, odsouzeným k věčné tmě a můžeš oživit pahýly rukou, na kterých jsou jen předurčením znát prsty. Můžeš dát zdarma rozkoš a neřest srdci, které ještě nebije. Ale ty jsi kat.Zatracuješ člověka bez úst, bezbraného, rozbijíš hmotu a rveš na kusy naději.“

„Mne soudila noc“ vyšla konečně v roce 1957 a pak ještě v letech 1958, 1965, 1970, 1979, 1985. Jako „The abortionists“ byla vydána v USA a Velké Británii, v překlada-

du „Noc byla moim sedzia“ vyšla v Polsku. Početné překlady zažil také „Dům u nemocnice“ (1959, 1960, 1981) jako „Im Haus an der Klinik“, „Dziewczeta z internatu“, „Dom při nemocnici“, „Hiša ob bolnišnice“ nebo „Až bude padat hvězda, (1966, 1981), „Keď bude padat hviezda“ (1979). „Dopis Kláře“ vyšel 1963, 1979, 1985, „Nenávídím a miluji“ 1969, 1973, 1976, „Můj brácha“ 1973, 1981 a dále bělorusky. Mezi dalšími početnými tituly získal velkou oblibu „Skalpel, prosím“ (1981, 1982), který se stal námětem pro velmi oblíbený film režiséra Macháčka. Známe lékaře, kteří se rozhodli pro své povolání na základě tohoto filmu. Jiným filmem podle románu prof. Stýblové bylo „Sólo pro starou dámu“ (podle knihy „Rychlík z Norimberka“).

Do roku 1985 činil souhrnný náklad beletristických titulů prof. Stýblové, včetně reedic prvních 11 titulů, jeden milión výtisků. K tomu možno připočítat edice v překladech rusky, bělorusky, slovensky, slovinicky, německy, anglicky, polsky, estonsky.

V r. 1986 obdržela Valja Stýblová čestné uznání IBBY Ch. Andersena za knihu „Princ a Skřivánek“. Následovaly pak ještě edice „Zlaté rybky“, „Eli, Oli, Ala pes Hannibal“, „Most přes řeku Léthé“, „Most sebevrahů“, „Most aeskulapů“, „Ondinino prokletí“. Za prozaickou tvorbu pro děti a mládež získala v r. 2006 od české sekce IBBY ocenění „Zlatá stuha“. Nakonec v letech 2006–2011 vychází postupně trilogie Lužanské mše „Vita brevis“, „Ars longa“, „Muisis amicus“. Posledním dílem, vydaným v r. 2012, je „Mecenáš v obnošené vestě“. Poslední čtyři knihy jsou obohaceny životopisem největšího českého mecenáše architekta Josefa Hlávky. Za trilogii Lužanská mše obdržela prof. Stýblová v r. 2010 od Akademie literatury české cenu Boženy Němcové. Čtvrtý díl, Mecenáš v obnošené vestě, byl oceněn Zlatou medailí Hlávkovy nadace.

Jak vidno, klaviatura hudebního nástroje z doby války nebyla tedy poslední Valje Stýblové souzená. Tastatura psacího stroje – tato mechanická pomůcka, rachotící a začernující prsty při výměnách pásky – se jí stala kouzelným prostředkem pro genezi idejí. Milióny úderů – na pravém místě – aby se mohlo posléze zrodit v rotačkách nakladatelství více než milión výtisků, již do roku 1985!!!! Nálady a nápady, prostředí a vstupy osob, údery nečekaného, dozrívání vzrušujících sporů, vysvětlivky niterných pocitů, slzy a vzdor, pochybnosti a nedorozumění, jejich řešení spravedlivá i nespravedlivá, propady do nekonečné hanby, exaltace z nabytého bohatství, zmoudření při jeho ztrátě, kování povahy, sebecpochybnosti povýšených, tesknost ve chvílích opuštěnosti, dialogy o vzniku a zkáze, triumfy rození i pády do zmaru – to jsou vše vize, které se z amorfního nápadu musely stát konkrétní řádkou a odstavcem na papíře. Proč vlastně? Z touhy po sdělení, z touhy komunikovat, která je nejvlastnějším a nejvyšším vrcholem lidských schopností. Tak, aby čtenář mohl imprimovat dojem do svého vlastnictví a srovnal si s novým zážitkem svoje vlastní nazírání. Někdy souhlasně, někdy kriticky – tak, jak je a musí být riziko spisovatele, který je ochoten rozčěřit hladinu novinkou; který ví, „že jde s kůží na trh“.

Odvážně a s chutí do reflexe, kterou mu čtenáři poskytnou. V tichých nočních hodinách ptá se spisovatel sám sebe: Dám tam i tohle? Šlápnu do toho naplno? Nebo ponechám vyprávění jen v mezích krotké občanské konvence? Bílý, nepopsaný papír před očima – to je rozkoš kreativní mysli!

Viděl jsem ten výrobní prostředek paní profesorky Stýblové: nízký, plochý, světle zelený psací stroj Olivetti, stojící na jednoduchém stole v její pracovně na chatě v Desné. Na něm ještě v loňském roce vznikly knižní texty „Mecenáše v obnošené vestě“ i korektury reedici dříve vydaných titulů. Okno této pracovny v prvním patře se otevíralo výhradně do zeleně kolem stojících stromů. Nic než větve, listí, ptáci, majestátní zeleň, do níž se vzápětí rozlehly tóny harmonia, když nám její vnuk MUDr. Jiří Keller, Ph.D., zahrál varhanní skladby. Dvě tastatury v jednom pokoji, chrám přírody a koncentrace intelektu v té nejpůvabnější podobě! Jsem za ten zážitek trvale vděčný.

VĚDA

STUDENTSKÉ PRÁCE

TISKOVÁ ZPRÁVA

Třetí lékařská fakulta UK se účastní mezinárodního projektu o karcinogenních rizicích

Praha 15. července 2013 – Zástupci 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy se účastní mezinárodního projektu Halifax s cílem zkoumat nádorová onemocnění. Jako jediní v České republice se tak stali součástí mezinárodního týmu více než 350 odborníků z 31 zemí.

Výzkumný projekt Halifax je zaměřen na hledání zcela nových přístupů k léčbě nádorových onemocnění, a také na získání odpovědi, zda každodenní vystavování se některým chemikáliím (karcinogenům) může hrát roli při vzniku nádorových onemocnění. Jde zejména o látky, které jsou běžně obsaženy v potravinách, popřípadě vznikají při výrobě či používání zboží denní spotřeby.

„Je pro nás velkou ctí účastnit se jako jediní z České republiky tak důležitého projektu, jakým Halifax bezesporu je. Zapojením několika stovek medicínských odborníků z širokého spektra prestižních lékařských pracovišť vzniká velká šance, že dojde k dalšímu posunu v prevenci a léčbě nádorových onemocnění,“ uvedl biolog Petr Heneberg z 3. LF, zaměřující se v rámci projektu Halifax na vliv diabetu a metod jeho léčby na vznik a progresi nádorových onemocnění.

V rámci projektu, který organizuje kanadská nezisková organizace Getting to Know Cancer, bylo vytvořeno 24 vědeckých týmů, v jejichž rámci jsou zkoumány různé aspekty nádorových onemocnění. Projekt bude probíhat během následujících 12 měsíců a jeho výsledky budou publikovány v odborných lékařských časopisech.

Mgr. Václav Hájek, tiskový mluvčí UK

ABSTRAKTA NEJLEPŠÍCH PRACÍ SVK 2013 – II. ČÁST

2. a 3. místo

Bakalářská sekce

Problematika leukoplakií u pacientů s fixním ortodontickým aparátem

Marie Filipiová

Školitel: MUDr. Wanda Urbanová, Stomatologická klinika 3. LF UK a FNKV, Praha

Úvod: Mezi povinnosti dentální hygienistky patří, kromě stanovování hygienických indexů, motivace a instruktáže pacienta k dentální hygieně a zaléčení parodontopatií, i preventivní vyšetření měkkých tkání dutiny ústní. Jedno z nejčastějších neinfekčních onemocnění sliznic je leukoplakie – bílá skvrna či plocha, které je podmíněná hyperkeratózou slizničního epitelu. Vznik leukoplakií je dáván do souvislosti s užíváním tabáku, nadměrnou konzumací destilátů, EBV infekcí nebo chronickou iritací sliznice nevhodně zhotovenými protetickými pracemi, výplněmi, traumatickým skusem, případně i součástí fixního ortodontického aparátu.

Cíl práce: Zjistit výskyt a lokalizaci leukoplakií u pacientů s nasazeným fixním ortodontickým aparátem.

Výsledky: Leukoplakie podmíněné iritací sliznice se u souboru ortodontických pacientů s nasazeným fixním aparátem vyskytovaly jen výjimečně, častěji byly nalezeny otlaky a imprese na jazyku a tvářích.

Závěr: Četnost výskytu leukoplakií u pacientů s fixním ortodontickým aparátem je nízká. Přesto vzhledem k riziku maligní transformace leukoplakií patří monitorování stavu měkkých tkání dutiny ústní k povinnostem nejen ortodontisty, ale i dentální hygienistky.

Využití medu v léčbě chronických ran

Leona Dragounová

Školitel: Mgr. Renata Vytejšková, Oddělení následné péče, Nemocnice Slaný, Ústav ošetřovatelství a 3. LF UK v Praze

Úvod: Práce se zabývá využitím pasterizovaného medu v léčbě chronických ran. Nejedná se o metodu novou, nýbrž o metodu u nás vzácněji používanou. Práce je zaměřena na porovnání úspěšnosti hojení ran pomocí medu a pomocí tradičních obvazových materiálů, které jsou určeny např. pro vlhkou terapii rány. Vlhké hojení ran je metodou osvědčenou, ale často ekonomicky náročnou pro pracoviště. Z tohoto

důvodu je v práci také sledována ekonomická stránka použití obou variant určených k hojení chronických defektů. Na našem oddělení jsme potřebovali vytipovat způsob, který by byl účinný, levný a zároveň by zkrátil dobu hojení na minimum. Během práce byla pořízena celá řada fotografií, které vhodně dokumentují proces hojení sledovaných defektů.

Cíl: Cílem mé bakalářské práce bylo pomocí kvalitativního výzkumu zmapovat hojení chronických defektů pomocí léčby medem u 3–5 pacientů a porovnat výsledky hojení oproti použití běžných materiálů pro hojení ran. Druhým cílem bylo porovnat ekonomickou náročnost hojení ran za pomoci medu a ostatních léčebných prostředků.

Pacienti a metodika: U vytipovaných seniorů, s jedním nebo více defekty, kteří souhlasili s léčbou medem, byly prováděny pravidelné převazy rány. Porovnávala jsem léčbu u jednoho pacienta na jednom nebo více defektech, protože u jednoho jedince jsou ve hře jedny vnitřní faktory. Do studie jsem vybrala čtyři pacientky a porovnávala jsem efektivitu léčby zajištěnou pomocí medu s efektivitou léčby pomocí tradičních obvazových materiálů. Při každém převazu byla pořízena fotodokumentace, na základě které jsem v čase mohla pozorovat postup hojení. V neposlední řadě jsem provedla podrobný propočít nákladové efektivity hojení ran pomocí medu oproti tradičním prostředkům.

Výsledky: U vybraných 4 senierek jsem pomocí medu léčila 5 defektů. Ve třech případech byla léčba kratší než u srovnávací části defektu, která byla léčena jinými prostředky. Ve dvou případech došlo k progresi základního onemocnění, která zásadně ovlivnila hojení ran. Ve všech 5 případech byla léčba mnohonásobně levnější.

Závěr: Naším cílem bylo použití obyčejného pasterizovaného medu k lokální léčbě ran a zjištění efektivity jeho účinků v léčbě chronických ran. Nejde o metodu novou. Tato metoda je používána v řadě našich i zahraničních pracovišť, kde se též velmi osvědčila. Během své krátké studie jsem zjistila, že med lze použít k hojení chronických ran u všech pacientů, s výjimkou pacientů, kteří jsou na med alergičtí. Léčba pomocí medu je mnohonásobně levnější a v dnešní době, kdy většina zdravotnických zařízení má omezené finanční možnosti, lze díky této metodě ušetřit nemalé finanční prostředky.

Teoretická sekce

Use of mental imagery in motor skill acquisition

Michal Šula

Tutor: Šimon Vaculín, AssocProf, MVD, PhD, Dpt. of Normal, Pathological and Clinical Physiology

Introduction: Mental imagery (MI) is the vivid imagination of an action or movement without actually carrying out the task itself. In recent years, MI research is gaining in popularity, with studies showing the potential substitution of physical practice of a task (surgical procedure, lumbar puncture, finger tapping sequence) with mental imagery, with all advantages associated with such.

Aim: In our research project, we decided to investigate the use of mental imagery for skill acquisition, i.e. gaining motor skill without ever having carried out the given task in the past.

Method: We decided to use a simple computer game, where a car is driven around a race track using a keyboard, to assess the ability to learn a motor skill. Participants first drove the car using a normal keyboard layout, i.e. with the forward arrow being forward, left arrow steering the car left, etc. Then, participants were divided into 3 groups. The physical practice (PP) group practiced driving the car with the controls flipped, i.e. forward being reverse and left steering the car right. The mental imagery (MI) group carried out the same activity only by imagining that they were driving the car as such. The control group read an article and answered some questions. Participants' performances were evaluated before (initial) and after (final) training.

Results: In our experiment, average final time per lap was 27.84 seconds for the MI group, 17.58 seconds for the physical practice group and 36.15 seconds for the control group. The PP group was significantly faster than both the MI group ($p = 0,02$) and the control group ($p < 0,01$), while the difference between MI and controls was statistically insignificant ($p=0,05$). However, when the initial and final times were compared with regard to the individual groups, it was found that only the control group showed worse performance, while the PP and MI groups did not.

Conclusion: Contrary to what other research studies have shown, our experiment did not prove that mental imagery is as effective as physical practice. Furthermore, MI is not an appropriate approach to skill acquisition, though it is better than doing nothing. MI is probably most suited to people who have enough skill to imagine the given task with the utmost precision. This therefore suggests that MI is effective to a certain extent, however, it is not fully substitutable for PP.

Acknowledgement: Authors would like to thank to Antonín Dvořák and Jaroslav Valdauf for their help with the experiment.

Vliv kortikálního ischemického poškození na motorické schopnosti potkanů, možnosti detekce a reverzibilita

Patrik Maďa, Jakub Mikeš

*Školitel: doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie
3. LF UK*

Úvod: Funkční důsledky ischemických lézí jsou závislé na jejich lokalizaci a velikosti v CNS. Metodou trombotizace cév mozku pomocí aplikace fotosenzitivní látky (bengálská červeň – „rose bengal“) a transkalvárního osvitu zeleným laserem lze docílit aktivace endotelu, která vyvolá tromboembolické uzávěry cév. Svou práci jsme zaměřili na funkční důsledky malých korových lézí omezených na šířku kůry v sensorimotorické oblasti. Druhou oblastí našeho zájmu byla možnost ovlivnit funkční důsledky ischemie motorickým tréninkem.

Hypotézy:

1. Fototromboticky vyvolaná léze, která je omezena na sensorimotorickou oblast kůry potkana, má funkční důsledky, zjistitelné přístrojovou analýzou pohybu.

2. Tyto důsledky jsou ovlivnitelné motorickým tréninkem kombinovaným s pohybem v obohaceném prostředí (rehabilitace).

Metodika: Se zvířaty bylo zacházeno v souladu s etickými pravidly 3. LF UK, zákonem o ochraně zvířat a pravidly EU. Do experimentálního souboru bylo zařazeno 37 laboratorních potkanů (samci, kmen Wistar, 200–220 g), kteří byli náhodně rozděleni do 4 skupin. Dvě skupiny podstoupily fototrombotizaci cév levostranné sensorimotorické oblasti (experimentální) a dvě skupiny byly pouze operovány bez vytvoření korových lézí („sham“). Jedna skupina experimentální a jedna sham skupina byla umístěna do obohaceného prostředí (chovná nádoba s běhátkem, tzv. zařízením Activity monitoring wheel(c)) a podstupovala dvakrát denně po dobu 5 minut motorický trénink na zařízení rotarod po dobu 10 dní. Následně byla u všech zvířat provedena analýza chůze pomocí přístroje Catwalk XT(c). Za 24 hodin byla v hluboké narkóze transkardiálně perfundována a z jejich mozků byly připraveny 0,5 mm tlusté řezy. Léze byly lokalizovány a stanoven jejich rozsah. Data byla analyzována programem GraphPad Prism 5(c).

Výsledky: Mezi jednotlivými skupinami byly při analýze pohybu nalezeny významné rozdíly. Nalezli jsme změnu velikosti kontaktu končetiny s podložkou, které jsou považovány za známku poškození sensorimotorické oblasti kůry. Pravá – tedy oproti lézi kontralaterální – přední končetina (RF) měla u skupiny po fototrombóze příčný rozměr otisku statisticky významně zvětšený oproti sham skupině ($p < 0.01$). Zvířata s lézí umístěná v obohaceném prostředí a podstupující pravidelný motorický trénink měla oproti zvířatům bez motorické zátěže příčný rozměr otisku signifikantně zmenšený, až k úrovni sham skupiny ($p < 0.01$). Při porovnání otisků pravých zadních končetin (RH) byl naopak příčný rozměr otisku u zvířat s lézí menší oproti

sham skupině ($p < 0.001$). Tento důsledek léze nebyl ovlivněn motorickým tréninkem. **Závěr:** V této práci jsme prokázali, že malé ischemické léze zasahující výhradně senzomotorickou oblast kůry potkanů mají naší metodikou dobře měřitelné významné změny motoriky chůze, na něž má motorická zátěž a učení (rehabilitace) pozitivní vliv.

Klinická sekce

Desetiletá mortalita s akutním infarktem myokardu v éře primární perkutánní koronární intervence

Tereza Koňasová

Školitel: MUDr. Petr Toušek, Ph.D., III. interní klinika FNKV a 3. LF UK v Praze

Úvod: Primární perkutánní koronární intervence (pPCI) je v Evropě hlavní reperfuční strategií léčby pacientů s akutním infarktem myokardu s elevacemi ST (STEMI). Krátkodobá a střednědobá prognóza takto léčených pacientů je poměrně dobře známa. Existuje však velmi málo informací ohledně dlouhodobé prognózy pacientů po pPCI.

Cíl: Analyzovat desetiletou mortalitu a příčinu úmrtí u pacientů se STEMI léčeným pPCI.

Metodika: U všech konsekutivních pacientů, přijatých pro STEMI na III. interní kardiologickou kliniku FNKV v období 1. 1. 2000–31. 12. 2002, byl ve spolupráci s Ústavem zdravotnických informací a statistiky zjištěn stav přežívání ke dni 31. 12. 2012. U zemřelých pacientů byla zjištěna příčina úmrtí podle MKN10.

Výsledky: Celkem bylo do analýzy zařazeno 960 pacientů, z toho 682 mužů (72 %). Průměrný věk mužů se STEMI byl 61 ± 11 let, žen potom 70 ± 12 let ($p < 0.001$). Soubor obsahoval 177 (18 %) pacientů starších 75 let. U 144 (15 %) pacientů došlo v průběhu STEMI k rozvoji kardiogenního šoku. Průměrná doba sledování pacientů byla 94 měsíců, medián pak 121 měsíců. Celkem zemřelo do deseti let od STEMI 427 pacientů (45 %). Třicetidenní mortalita souboru činila 10 %. Nemoci oběhové soustavy byly příčinou úmrtí pacientů v 70 %, novotvary byly příčinou úmrtí v 15 %. Nebyl prokázán statistický rozdíl v úmrtí mezi ženským a mužským pohlavím (HR 0,818; $p = 0,068$). Riziko úmrtí se výrazně zvyšovalo s věkem. Při referenční skupině pacientů věkové kategorie 50–54 let (HR 1) bylo riziko úmrtí u věkové kategorie 60–74 let 3,9x vyšší ($p < 0.001$), u věkové kategorie nad 75 let 8,8x vyšší ($p < 0.001$).

Závěr: U neselektovaného souboru pacientů po STEMI, léčených primární PCI, dosahuje mortalita v průběhu 10 let po STEMI 45 %. Úmrtí je v 70 % způsobeno kardiovaskulární příčinou. Dlouhodobá mortalita je výrazně ovlivněna věkem a není zde rozdíl mezi ženským a mužským pohlavím.

Charakteristika pacientů s akutním infarktem myokardu s elevacemi ST ošetřených primární perkutánní koronární intervencí v období 2000–2002 a 2010–2012

Edita Piačková

Školitel: MUDr. Petr Toušek, Ph.D., III.interní klinika FNKV a 3. LF UK v Praze

Úvod: Primární perkutánní koronární intervence (pPCI) u akutního infarktu myokardu s elevacemi ST (STEMI) dokázala zlepšit prognózu pacientů. Charakteristika pacientů může prognózu pacientů významným způsobem dále ovlivňovat. V poslední době rychle stoupá věk populace, současně ale klesá incidence STEMI a trendy v charakteristice pacientů se STEMI nejsou známy.

Cíl: Porovnat základní klinickou a angiografickou charakteristiku pacientů ošetřených pPCI pro STEMI ve 2 obdobích s desetiletým odstupem (2000–2002 a 2010–2012).

Metodika a výsledky: Srovnání bylo provedeno u všech konsekutivních pacientů přijatých pro STEMI v uvedených obdobích. V letech 2000–2002 bylo pro STEMI hospitalizováno na III. interní-kardiologické klinice 960 pacientů a v letech 2010–2012 710 pacientů. Mezi oběma skupinami nebyl věkový rozdíl (64 + 13 vs 64 + 12 roků; $p=0,33$), ale bylo patrné jiné zastoupení pohlaví (ženy 34,6 % v roce 2000–2002 vs 28,5 % v roce 2010–2012; $p=0,007$). Mezi muži nebyl rozdíl ve věku v obou obdobích (61 + 11 vs 61 + 12 roků, $p=0,20$), ženy byly starší v období 2000–2002 (70 + 12 vs 63 + 11 roků, $p < 0,001$). V období 2000–2002 měli pacienti častěji anamnézu předchozího akutního infarktu myokardu (AIM 21% vs 16 %; $p=0,004$), anamnézu předchozí revaskularizace (PCI nebo aortokoronární bypass) měli naopak pacienti se STEMI v roce 2010–2012 (7,3 % vs 13,3 %, $p < 0,001$). Zastoupení pacientů s diabetes mellitus bylo v obou skupinách stejné (25,4 vs 22 %, $p=0,10$). Hemodynamický stav pacientů přijímaných se STEMI v letech 2000–2002 byl horší než u pacientů přijatých v letech 2010–2012 (KILIP třída II–IV 39 % vs 23 %; $p < 0,001$). Také rozsah koronárního postižení byl horší u pacientů hospitalizovaných v letech 2000–2002 (onemocnění více koronárních tepen 70,3 % vs 63,7 %; $p < 0,001$). Úspěšnost pPCI hodnocená průtokem koronární tepnou po výkonu byla u obou skupin stejná (TIMI 3 průtok 88 % vs 87 %, TIMI 0 průtok 5,7 % vs 5,3 %, $p=NS$).

Závěr: Pacienti se STEMI ošetření pPCI v období 2000–2002 měli více rizikových charakteristik (starší ženy, anamnéza AIM, horší hemodynamický stav a rozsah koronárního postižení) v porovnání s pacienty, kteří prodělali STEMI v letech 2010–2012.

Postgraduální sekce

Vliv GLP-1 analog na jaterní regeneraci a vybrané metabolické parametry

MUDr. Josef Fontana

Školitelé: prof. MUDr. Michal Anděl, CSc., Centrum výzkumu diabetu, metabolismu a výživy a II. interní klinika FNKV, 3. lékařská fakulta UK; prof. MUDr. Zuzana Červinková, CSc., Laboratoř experimentální hepatologie, Ústav fyziologie, Lékařská fakulta UK v Hradci Králové

Úvod: GLP-1 (glucagon like peptide 1) je hormon ze skupiny inkretinů. Fyziologicky je secernován hlavně postprandiálně z L buněk tenkého střeva. Již dlouhou dobu jsou známy jeho účinky vedoucí ke snížení glykemie a k pozitivnímu ovlivnění funkce beta-buněk pankreatu. V mnoha pracích byl prokázán příznivý efekt GLP-1 na proliferaci a diferenciaci beta-buněk, na snížení jejich apoptózy a na urychlení jejich diferenciaci. Výsledkem je celkové zvětšení objemu Langerhansových ostrůvků a zvýšení inzulinového sekrečního potenciálu. Tyto poznatky se již rutinně využívají v terapii diabetu mellitu. Postupně se začaly objevovat i práce prokazující pozitivní účinek GLP-1 i na další orgány – např. CNS, kardiovaskulární systém, imunitní systém a v neposlední řadě i na játra. Z dostupných výsledků je zjevné, že GLP-1 moduluje jaterní metabolismus. Známé jsou zejména jeho účinky na jaterní metabolismus lipidů a sacharidů. Jen velmi málo je nicméně dosud známo o schopnosti GLP-1 modulovat regeneraci a proliferaci hepatocytů. Studium těchto procesů bylo hlavním cílem naší práce, souběžně byly sledovány i vybrané metabolické parametry. Poločas GLP-1 v krvi je velmi krátký (27 minut), neboť je rychle štěpen ubikvitárně přítomným enzymem dipeptidylpeptidáza 4 (DPP4). Z tohoto důvodu se v klinické praxi i ve výzkumu užívají analoga GLP-1 – exenatid (EXE) a liraglutid (LIRA), která jsou odolná k účinku DPP4. V naší práci byl studován vliv obou analog. Jako experimentální model byl zvolen model 2/3 parciální hepatektomie dle Higginse a Andersona. Ta na rozdíl od modelů používajících hepatotoxiny není provázena závažnou reakcí a lze u ní jednoznačně určit začátek působení regeneračního stimulu.

Cíl: Cílem práce bylo zjistit vliv GLP-1 analog, exenatidu a liraglutidu, na jaterní regeneraci a na vybrané metabolické parametry v modelu 2/3 parciální hepatektomie u potkanů kmene Wistar.

Metodika: Experimentálními zvířaty byli samci *Rattus norvegicus* kmene Wistar (hmotnost při zahájení pokusu cca 220 g). Zvířata byla náhodně rozdělena do šesti skupin, každá po šesti zvířatech. První den experimentu byla jednotlivým skupinám v 8.00 a 18.00 intraperitoneálně aplikována buď studovaná GLP 1 analoga (exenatid v dávce 10 nmol/kg t.hm., liraglutid v dávce 0,75 mg/kg t.hm.), či odpovídající množství fyziologického roztoku (FR). Druhý den byla u tří skupin provedena 2/3 parciální hepatektomie (PH) dle postupu popsaného Higginsem a Ander-

sonem a u zbývajících tří skupin sham laparotomie s mobilizací jater (LAP). Zákroky byly provedeny v éterové anestezii. Ihned po operaci byla zvířatům aplikována třetí dávka GLP-1 analog či FR. V 18.00 byla zvířata odstavena od diety. Třetí den byl zvířatům přesně hodinu před usmrcením aplikován bromodeoxyuridin v dávce 100 mg/kg t.hm. Zvířata byla usmrcena exsanguinací v éterové anestezii, souběžně proběhl odběr jater a jejich zpracování ke stanovení sledovaných parametrů. Sledovanými parametry byly: hmotnost zvířat, absolutní a relativní hmotnost jater, obsah DNA, triacylglycerolů a cholesterolu v játrech, inkorporace bromodeoxyuridinu v játrech, sérové parametry (ALT, AST, ALP, celkový bilirubin, glykemie, urea, kreatinin, celkový cholesterol a triacylglyceroly) a hodnocení mitochondriální respirace.

Výsledky:

1. Obě analoga statisticky významně ($p < 0.001$) snižovala inkorporaci bromodeoxyuridinu (BrdU) v játrech zvířat s parciální hepatektomií (skupiny PH-EXE, PH-LIRA) v porovnání s kontrolami dostávajícími fyziologický roztok (PH-FR). Zvířata léčená liraglutidem (PH-LIRA) měla dokonce statisticky významně ($p < 0.001$) nižší inkorporaci BrdU v játrech v porovnání se zvířaty léčenými exenatidem (PH-EXE). Laparotomované skupiny (LAP-FR, LAP-EXE, LAP-LIRA) nevykazovaly vzájemně žádný významný rozdíl v inkorporaci BrdU v játrech.
2. Zvířata s PH léčená liraglutidem (PH-LIRA) měla statisticky významně snižovou koncentraci DNA v játrech, a to jak oproti zvířatům s exenatidem (PH-EXE) ($p < 0.001$), tak i oproti kontrolám dostávajícím FR (PH-FR) ($p < 0.001$). Zvířata s PH léčená exenatidem neměla oproti kontrolám (PH-FR) v tomto parametru významný rozdíl. Laparotomované skupiny (LAP-FR, LAP-EXE, LAP-LIRA) nevykazovaly vzájemně žádný významný rozdíl v koncentraci DNA v játrech.
3. Podávání liraglutidu vedlo u zvířat s PH i u zvířat s LAP ke statisticky významnému zvýšení sérové hladiny urey (LAP LIRA vs LAP-FR $p < 0.001$; LAP-LIRA vs LAP-EXE $p < 0.001$; PH LIRA vs PH FR $p < 0,05$; PH-LIRA vs PH-EXE $p < 0,01$). Exenatid v porovnání s kontrolami neměl na hladinu urey významný vliv. Podávání analog nemělo významný vliv na hladinu kreatininu v séru.
4. Podávání analog nevedlo k významným změnám hladin AST, ALT a ALP. Ve skupinách s PH nicméně vykazovala obě analoga trend ke snížení hladin těchto enzymů. Podávání liraglutidu vedlo u zvířat s PH ke snížení sérové hladiny celkového bilirubinu (PH LIRA vs PH-FR $p < 0,05$).
5. Liraglutid významně snižoval u zvířat s PH hladinu sérových triacyl glycerolů (PH-LIRA vs PH-FR $p < 0.001$). Liraglutid významně zvyšoval u laparotomovaných zvířat glykémii (LAP LIRA vs LAP-FR $p < 0.001$; LAP-LIRA vs LAP-EXE $p < 0.01$). Nebyl prokázán vliv analog na sérovou hladinu celkového cholesterolu.
6. Liraglutid významně snižoval u zvířat s PH obsah cholesterolu v játrech (PH-LIRA vs PH-FR $p < 0.05$). Obě analoga neměla významný vliv na obsah triacylgly-

cerolů v játrech, nicméně ve skupinách s PH obě vykazovala trend ke snížení obsahu TAG.

7. Hodnocení mitochondriální respirace bylo provedeno jen u zvířat s exenatidem a u kontrol. Podávání exenatidu u zvířat s PH vykazovalo trend k vyšší respiraci po přidání glutamátu/malátu i po přidání palmitylkarnitinu/malátu. Naopak u zvířat s LAP vykazovalo podání exenatidu opačný trend snížení respirace po přidání glutamátu/malátu i po přidání palmitylkarnitinu/malátu.
8. Nebyl zjištěn významný vliv GLP-1 analog na tělesnou váhu a hmotnost jater.

Závěr: Výsledky naší práce ukazují, že GLP-1 analoga, exenatid a liraglutid, významně ovlivňují jaterní regeneraci v modelu 2/3 parciální hepatektomie, přičemž liraglutid ji ovlivňuje více než exenatid. Velmi zajímavý je nálezný významného vlivu liraglutidu na hladinu urey v séru, bez souběžného ovlivnění hladiny kreatininu. Ostatní nálezy ve většině odpovídají již dříve publikovaným zjištěním či vykazují pouze statisticky nevýznamné trendy.

Můžeme předvídat infekční komplikace po implantaci dlouhodobé mechanické srdeční podpory?

MUDr. Martin Holek

Školitel: MUDr. Jiří Kettner, CSc., FESC1, Institut klinické a experimentální medicíny – Klinika kardiologie, 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Úvod: Dlouhodobé mechanické srdeční podpory (MSP) jsou dnes již standardní metodou v léčbě refrakterního srdečního selhání – především jako „most“ k transplantaci srdce. I přes významný pokrok v technickém designu podpor, peri- a pooperační péči jsou infekční komplikace (IK) významným faktorem zhoršujícím krátkodobou i dlouhodobou prognózu nemocných.

Cíl: V retrospektivní unicentrické studii objasnit, zda-li předoperační hodnoty standardních zánětlivých markerů mohou predikovat riziko IK po implantaci MSP.

Metodika: Do studie bylo zařazeno 121 pacientů s pokročilým srdečním selháním indikovaných k implantaci MSP v letech 2003–2011 (52 s pulzatilní podporou Thoratec PVAD a 69 s nepulzatilní podporou Thoratec HeartMate II). Nemocní se známky aktivní infekce ≤48 hodin před operací byli vyřazeni. Předoperační hladiny C-reaktivního proteinu (CRP), prokalcitoninu (PCT) a leukocytů byly analyzovány ve spojitosti s výskytem IK po implantaci MSP. Zároveň byly určeny cut-off hodnoty pro jednotlivé markery.

Výsledky: Infekční komplikace se vyskytly u 24 ze 121 pacientů – 15× sepse (9× fatální), 3× IK přímo související s MSP (lokální infekce kapsy čerpadla nebo v okolí kanyl/kabelu) a 6× IK bez souvislosti s MSP (pneumonie a/nebo močová infekce). V souboru nebyl významný rozdíl ve výskytu IK mezi pulzatilními a nepulzatilními MSP. Pa-

cienti s IK měli signifikantně vyšší předoperační hodnoty CRP ($86,8 \pm 88,1$ vs. $37,9 \pm 37,0$; $p=0,008$; cut-off $67,9$ mg/l - senzitivita 45,8 %, specificita 84,5 %) a leukocytů ($14,4 \pm 5,8$ vs. $10,7 \pm 4,0$; $p=0,004$; cut off $11,3 \times 10^9/l$ - senzitivita 70,8 %, specificita 58,8 %). Výsledky PCT byly dostupné pouze u 69 nemocných a jejich rozdíl nebyl statisticky významný - MSP byla většinou kontraindikována při $PCT > 2$ ng/ml. U pacientů s CRP a leukocyty nad cut-off hodnotami byl významně vyšší výskyt jak IK ($p < 0,001$) tak fatální sepse ($p=0,011$) než u pacientů s CRP a leukocyty pod cut-off hodnotami. Mimo jiné u nemocných s leukocyty nad cut-off hodnotou bylo riziko fatální sepse rovněž signifikantně vyšší ($p=0,013$).

Závěr: Ačkoliv infekční komplikace - zejména sepse - zůstávají nadále obávaným soupeřem v boji o nemocné s MSP, jsou alespoň částečně předvídatelné pomocí standardních laboratorních markerů zánětu. Na základě našich zkušeností by měly být v budoucnu pro pacienty se zvýšenými předoperačními hodnotami CRP a/nebo leukocytů vytvořeny modifikované protokoly nemocniční péče (např. intenzivnější ATB profylaxe aj.). V neposlední řadě je nadějí v tomto ohledu další výzkum se zaměřením na nové laboratorní markery zánětu.

Šalamoun

O TEMPORA O MORES

KULTURA BLAHOBYTU
KRIZE CIVILIZACE

Argentinec, který dobyl Brazílii

Začalo to nenápadným gestem. Když byl kardinál Jorge Mario Bergoglio zvolen papežem, oslovil z balkónu baziliky sv. Petra věřící katolíky civilním Buon giorno a pak je požádal, aby se za něj pomodlili a sklonil před nimi hlavu. Toto gesto, neobvyklé pro církevní hierarchii, ukazovalo, že se tento papež bude zásadně lišit od svých předchůdců.

Už Bergogliova volba jména jednoznačně předznamenala charakter jeho pontifikátu: František z Assisi, „květ všesvětové svatosti“, jak ho nazval filozof Nikolaj Berdajev, symbolizuje v katolické tradici důraz na radikální chudobu, prostotu, něžnou lásku ke stvoření a ideál bratrství a sesterství všech lidí.

Na počátku cesty sv. Františka byla mystická vize, kdy ho v ruinách kostela vyzval Kristus, aby obnovil jeho církev. Z kroků současného papeže vysvítá, že i on se rozhodl vzít tuto výzvu vážně. Z toho, co v posledních týdnech hlava církve říká a dělá, je totiž patrné, že začalo duchovní zemětřesení. Církev se vydává na novou cestu.

Církev třetího tisíciletí ve znamení mrtvých imigrantů

Jak správně poznamenal Marco Politi v italském deníku Il Fatto Quotidiano, vize církve třetího tisíciletí začala ještě před návštěvou Brazílie, na ostrově Lampedusa, kam papež přijel, aby uctil oběti afrických imigrantů, kteří do Itálie utíkají za důstojnějším životem a mnozí při cestě přijdou o život.

V projevu, který byl velmi citlivý i k přítomným muslimským imigrantům, papež řekl: *„Dnes se za to ve světě nikdo necítí odpovědným, ztratili jsme smysl pro bratrskou odpovědnost, upadli jsme do pokryteckého postoje kněze a služebníka oltáře, o kterém mluví Ježíš v podobenství o dobrém Samaritánu. Hledíme na polomrtvého bratra u cesty, možná si myslíme „chudák“, a jdeme dál.*

Netýká se nás to a cítíme se být v pořádku. Uklidňujeme se tím, že to není naše věc. Kultura blahobyti, která nás vede k tomu, abychom mysleli na sebe, nás činí necitlivými ke křiku druhých, dává nám žít v mýdlových bublinách, které jsou krásné, ale jsou ničím, jsou jalovou iluzí, provizoriem, které přivádí ke lhostejnosti vůči druhým, ba dokonce ke globalizaci lhostejnosti. V tomto globalizovaném světě jsme upadli do globalizace lhostejnosti!“

Byla to cesta za mrtvými imigranty, kterou František podnikl jako první mimo Řím. Papež „chudých“ si vybral Lampedusu, nikoli Jeruzalém nebo Fatimu, ani Argentinu. Svoje kázání zakončil modlitbou:

„Pane, v této liturgii, která je liturgií pokání, prosíme o odpuštění za lhostejnost vůči tolika bratřím a sestrám, prosíme tě, Otče, za odpuštění pro ty, kteří zpodobně-

li a uzavřeli se do svého blahobytu, který způsobuje anestezii srdce, prosíme Tě o odpuštění pro ty, kteří svými rozhodnutími na světové úrovni vytvořili situace, které vedou k těmto dramatům. Odpusť Pane!“

Papež proti tyranii peněz

Že se František od začátku projevuje skromně, odmítá drahá roucha a šperky, nejezdí v opancéřovaném voze a pobyt v paláci vyměnil za komunitní život v rezidenci sv. Marty, to je známé, ale to by mohl být pouze projev exaltované osobní zbožnosti. Avšak tento papež míří hlouběji: jeho kritika chudoby je systémová.

Je příznačné, že ji mocní a bohatí přecházejí mlčením, a je nepravděpodobné, že by je papežovy výzvy hlouběji zasáhly. Nicméně kritici neoliberálního kapitalismu získali ve Františkovi vlivného spojence. Papež totiž pojmenovává neuralgické body současného světa zcela jednoznačně.

V polovině května řekl: *„Finanční krize, kterou procházíme, nám dává zapomenout, jaká je její prvotní příčina – tedy hluboká antropologická krize. Zcela jsme popřeli prvenství člověka. Utvořili jsme si nové idoly. Starozákonní zbožňování zlatého telete dnes ilustruje nový, nelítostný jev – fetišismus peněz a diktatura ekonomie, která nemá lidskou tvář a nesleduje lidský účel.... Zavedli jsme kulturu, která se zbavuje nepotřebného odpadu. Tato kultura je upřednostňována a solidarita – poklad chudých – se často považuje za kontraproduktivní. Odporuje totiž racionalitě financí a ekonomiky. Zatímco zisky menšiny exponenciálně rostou, příjmy většiny klesají. Tato nerovnováha má původ v ideologiích, které podporují absolutní nezávislost trhu a finanční spekulace a brání státům v jejich právu kontroly. Nastoluje se nová neviditelná tyranie, která je někdy virtuální. Tato krutovláda jednostranně a bez možnosti nápravy vnucuje své zákony a svá pravidla.“*

K otevřené církvi

Brazílské vystoupení na Světových dnech katolické mládeže v červenci shrnulo Františkovy důrazy opět prostřednictvím symbolických aktů: odmítl nákladný vůz, vymínil si návštěvu slumu, k údesu ochranky se opět zdravil spontánně s věřícími, podpořil mladé lidi demonstrující v Brazílii. Především ale jednoznačně potvrdil, že chce církev otevřenou, církev, která musí vyjít ze svých hradeb směrem ke zraněnému světu.

Papež totiž ostře útočí i do vlastních řad: klérus, který není v jednotě se svým posláním, „*vyvolává hnus*“. Takto silný výraz použil papež František, když mluvil k seminaristům shromážděným ve Vatikánu před odjezdem na Lampedusu. Katolický list *Avvenire* nenašel odvahu toto slovo publikovat. Několik dní po návratu do Říma si argentinský papež šel zkontrolovat vatikánské garáže, aby zjistil, zda se v nich nenachází luxusní vozy. Kněžím, kteří mají zálibu v drahých vozech, připomněl chudé a hladové.

Během letu z Brazílie do Říma pak papež poprvé promluvil pozitivněji směrem k sexuálními menšinám. V rozhovoru s novináři pronesl: „*Je-li někdo gay, hledá Boha a má dobrou vůli – kdo jsem, abych ho mohl soudit?*“ Odmítl diskriminaci gayů a leseb v církvi i ve společnosti.

Tato slova nelze hned číst jako posvěcení homosexuálních partnerství (byť mnozí tvrdí, že jakkoli je papež proti stejnopohlavním sňatkům, není proti registrovaným partnerstvím), ale naznačují, že i v této ožehavé oblasti nastává velká změna. Přinejmenším papež svým výrokem otevírá nový prostor pro diskusi nad tématem homosexuality v církvi. Z jeho slov pak nevychází úzkoprsá nenávisť. A to je posun obrovský.

Papež František směřuje k radikální obnově církve: chce chudou církev pro chudé, církev, která se vydá za své hranice, církev, která prorocky odmítne současný politický a ekonomický zlořád, postavený na vykořisťování lidí a přírody. Církev otevřenou a hledající, radši než strnulou a nehybnou.

Leonardo Boff, významný radikální teolog, řekl pro list La Stampa: „*Papež vysvětluje, že upřednostňuje církev nehod, ale jdoucí po cestě, spíše než církev bez dechu a uzavřenou v chrámu. Nyní je cítit, že se církev stává ohniskem naděje, a nikoli obsazenou pevností v neustálé polemice s modernitou nebo celníci, která kontroluje a reguluje víru, místo aby ji usnadňovala.*“

V tomto světle by nás ovšem mělo zajímat, **jak na papežovu vizi zareaguje katolická církev v naší zemi.** Z jejího dosavadního jednání je patrné, že se v současnosti nachází v přesně protilehlém táboře než papež. Jak bude Dominik Duka a český episkopát realizovat papežovu vizi chudé církve pro chudé, když se naše místní církve doslova třese na majetky, které jí byly přiřknuty prostřednictvím pochybných politických obchodů? Jak se teď zachová církev, která schvalovala všechny otřesné asociální zákony a ve prospěch marginalizovaných nehnula prstem? Na to bychom se měli biskupů a kleriků ptát: jak chcete realizovat papežův program?

I z toho je patrné, že papež František to se svojí revolucí v církvi nebude mít snadné. Jakkoli je konzervativní opozice ochromená a tváří v tvář papežově hluboké spiritualitě a víře se jí těžko hledají argumenty, bude se zřejmě snažit papežovy důrazy oslabit a rozpustit v sladkobolných frázích. I proto je podstatné, aby se realizace Františkovy vize ujali věřící zezdola, převzali iniciativu a začali jednat.

Ostatně i proto František sám sebe důrazně nazývá římským biskupem, a nikoli papežem, aby naznačil, že církvi předsedá v lásce, a není jejím absolutním monarchou. Gigantické úkoly, které na sebe vzal, obnovu církve a pomoc trpícímu světu, nemůže a očividně ani nechce realizovat sám. Pro nás, kdo spolu s Františkem vyznáváme Vtělenou Lidskost, pak zůstává nadějí, že i kdyby se mocní a bohatí pokusili papeže chudých zastavit, Toho, kdo jej na tuto cestu obnovy vyslal, definitivně zastavit nelze.

Deník Referendum 1. 8. 2013

Zygmunt Bauman

Utopie zahradníků a utopie lovců

Z rozhovoru s polsko-britským sociologem o dobré společnosti

Patříte k nejdůležitějším intelektuálům naší doby a často se označujete za socialistu. Jak může socialismus získat zpátky svou důvěryhodnost?

Pro mě socialismus není nějakým zvláštním společenským uspořádáním. Je to spíš určitá predispozice, úhel pohledu, kterým se díváte na existující společnost a snažíte se odhadnout, zda je to společnost dobrá, nebo špatná. Pokud ta společnost není dobrá, co je s ní v nepořádku? Co by se mělo zlepšit?

Jsem socialistou ve smyslu socialistického postoje, což znamená hlavně dvě věci. Především že společnost je zodpovědná za blahobyt všech svých členů. Řešení sociálních problémů by neměl hledat a aplikovat jedinec, pro sebe samotného a úzký kruh své rodiny, přátel atd. Je povinností komunity jako celku pomoci jednomu každému člověku přežít a hledat řešení problémů, s nimiž se všichni v životě setkáváme. Život je plný problémů. Někdo najde řešení těch svých velmi snadno, ale spouště dalších k tomu chybí energie, zdroje, inteligence nebo znalosti. Pak přichází na pomoc komunita.

Druhý bod se týká toho, že stejně jako nosnost mostu nezjistíte součtem průměrné nosnosti jednotlivých pilířů, kvalita společnosti se neměří zprůměrováním blahobytu všech občanů, ale těch nejslabších. Často jsme v pokušení hodnotit kvalitu společenských opatření průměrnými výhodami, které přinesou všem. Ale jak dobře víme, výhody jsou distribuovány velmi nerovnoměrně.

Nevěřím v ideální socialistickou společnost. Věřím, že socialismus nám připomíná: „Postarejte se o nejslabší!“ To je stále důležité, obzvláště dnes, kdy se během posledních deseti dvaceti let povážlivě zvýšila nerovnost šancí. Vezměte si současné absolventy vysokých škol. Většina z nich je buď zcela nezaměstnaná, nebo marně hledají práci odpovídající jejich dovednostem a ambicím. To je velice nepřijemná situace pro velkou část společnosti, která je přehlížena ve smyslu těchto dvou bodů.

Co je podle vás největší překážkou na cestě k dosažení spravedlivé společnosti?

Nemám žádný recept. Dřív jsem poukazoval na různé návody, byl jsem si jist, že budou fungovat, ale nefungovaly. Přestože žiju už 87 let a prošel jsem nejrůznějšími společnostmi, nenašel jsem jediný recept, který by se jen blížil dokonalosti. Mám spíš obecnou radu, jak dosáhnout toho, co považuju za dobrou společnost. Taková společnost k sobě dokáže být kritická. Nevěří, že je tou nejlepší možnou. Jakmile si řeknete: dosáhli jsme všeho, čeho bylo možné dosáhnout, máte problém.

Kam až podle vás může zajít individualizace a destrukce tradičních vazeb? Hrozí například rozklad instituce párové rodiny?

Ano, uvolňování a rozpad sociálních vazeb považuju za jeden z nejhorších aspektů naší společnosti. Je čím dál víc individualizovaná, což znamená přechod od toho, co označuju za utopii zahradníků, k utopii lovců. Vysvětlím, oč jde.

Představte si společnost, v níž je pro každého místo, které odpovídá jeho schopnostem a odhodlání něčeho dosáhnout. Společnost, která nikoho nevyklučuje jen proto, že je jiný, že nepřizpůsobuje své chování aktuálně platným normám. Utopie zahradníků to nazývám proto, že zahradník má svou vizi harmonie, na jejímž uskutečnění tvrdě pracuje. Ale stará se o dobro celku, ve smyslu víc než dva tisíce let starých Aristotelových slov, že dobrý život může být veden pouze v dobré společnosti.

Na druhou stranu utopie lovců je něco velice odlišného. Během období atomové hrozby se lidem radilo: kupte si vlastní bunkr. Vlezte si tam s celou rodinou, připravte si zásoby vody a jídla a tak dál. Pochopitelně v případě atomové války by tyto individuální kryty nikomu nepomohly. Lovce nezajímá, kolik zvěře v lese zbývá pro ostatní lovce. Je pro něj důležité naplnit kořistí vlastní brašnu. To znamená, že jakmile se utopie lovců stane převládajícím, doporučovaným módem existence, máme problém. A ten teď máme – spotřebováváme víc, než planeta může poskytnout, už teď žijeme na úkor svých dětí, vnoučat, pravnoučat. Dokonce i naši ještě nenarození následníci už jsou zadluženi kvůli našim orgiím konzumu. K tomu vede utopie lovců.

Robert Candra, Láďa Bruščík, Český rozhlas Radio Wave, 30. 10. 2012

Stanislav Komárek

Verbíři bubnují

Předtím než za vlády Marie Terezie začaly v sedmdesátých letech 18. století povinné odvody k vojsku, patřilo k běžným obrazům vidět na venkovské návsi verbíře s bubnem, ba někdy i s celou kapelou, vyzbrojené nevšední výmluvností a spoustou alkoholu. Když jsem se jako gymnazista a vysokoškolák po léta – a nakonec úspěšně – obíral starostmi, jak nenáviděné minulorežimní armádě uklouznu, vždycky se mi zdálo k neuvěření, jak to že venkovští prostáčci nakonec podlehli velkohubým řečem o vojenské cti a slávě, podbarveným značnými dávkami pálenky, a obřadně namalovali svůj podpis, či v typickém případě spíš tři křížky pod smlouvu, které nemohli rozumět a která rozhodovala o celém jejich dalším osudu. Ponechme teď stranou, že žoldnéřská armáda představovala pro tehdejší společnost také ventil, který ji zbavoval problematických mladíků, kteří dnes bez cíle bloudí ulicemi, pastáky, soudy a kriminály spořádaného a mírumilovného státu a nemohou nalézt,

co hledali. Tehdy buď zmizeli mrtví někde na stepích či v roklinách Balkánu za té či oné vojny s Turkem, nebo se, byť v malém procentu případů, vraceli obtíženi vojenskou slávou a narabovaným majetkem.

Neobyčejně jsem ale tehdy podceňoval lidskou schopnost strkat dobrovolně hlavu do smyček, buď úplně z vlastní iniciativy, nebo po malé chvilce účinného „hecování“. Ve společnosti, která si vlastního života cení nade vše a dávno si už nemyslí, že „za císaře pána a jeho rodinu“ je slušno a spravedливо složit kosti (a jíž je Turek vítaným obchodním partnerem), je pochopitelně neproduktivní někoho lákat na krásné koně, kyrysnickou zbroj a líčení budoucích hrdinských činů – i když se obávám, že určitý úspěch by byl i tady. Verbíři dneška vábí na rozmanité půjčky, splátkové prodeje, nové výhodné nabídky služeb a tarifů a tisíce dalších pestrých návnad. Výhodou je, že jsou pro ně vhodnými objekty všechny vrstvy obyvatelstva – musel-li verbíř minulosti jakžtakž dbát na to, aby úlovek byl mužského pohlaví, měl přiměřený věk, všechny končetiny, vojenskou míru a unesl mušketu i torou, jsou dnes i staříci nad hrobem vítanou kořistí. Je těžko si nezpomenout na působivou Tu Fu-ovu báseň „Verbíř ze Šichao“, v níž zoufalá stařena, jíž zmizeli na bitevních polích všichni synové, nabízí verbíři sebe samu. Tehdy to bylo působivé a zoufalé gesto, které musel odmítnout, ale dnes by vytáhl sadu patentního nádobí a za chvíli by babka byla omotána jemnými, leč pevnými vlákny a připravena k vysátí.

Jako venkovské dítě jsem kdysi nalíčil v kůlně sklapovací pastičku a ztuhl údivem, když v ten moment vyběhla z hromady dříví natěšená myška, s nadšením očichala nalíčený špek a před mýma očima jí pérový mechanismus přerazil vaz. Vždycky znovu a znovu mne fascinuje, kolik našich bližních zabere na návnadu, která je podezřelá už tím, že se nabízí. Středověké přísloví pravilo, že „chycená ryba mní, že v každé krmi vězí udice“, ale na lidi se tento výrok, zdá se, nevztahuje. Verbíři nemusejí postávat na rozích, i mobilem ke mně pronikají několikrát týdně. „Ne, slečno, děkuji, nechci si poslechnout vaši nabídku skvělého nového cenového balíčku, opravdu ne.“ Nutím se do jízlivé zdvořilosti, ač by mi do úst stoupaly položalovatelné výroky o zadních částech. Ale třeba je to monitorované. Ne, verbířské řemeslo nebylo úplně lehké v žádné době a i verbíř klasický musel jistě od různých hrubců ledaco překousnout. A tak jen čekám, kdy mi zavolají z cizinecké legie. Možná se dám na vojnu, které jsem před lety s takovým vypětím sil ušel...

Aktualne.cz 22. 8. 2013. Psáno pro HN

Zánik civilizací je aktuální téma

V Plzni se na počátku září konal 19. kongres Evropské asociace archeologů, na němž se přední odborníci zabývali mj. vznikem a zánikem starých civilizací a kultur. O krizi zaniklých společností hovořili nejenom z odborného archeologického hlediska; dospěli k závěru, že průvodní znaky všech historických pádů byly stejné a upozornili, že podobné jevy jsou typické i pro naši společnost.

Například kolapsu starého Egypta předcházela ztráta legitimacy vládnoucí vrstvy, což známe i ze současnosti. Dalším naprosto zničujícím procesem byl nárůst mandatorních výdajů. A konečně – množily se počty úředníků, jak řekl pro Českou televizi ředitel Českého egyptologického ústavu Miroslav Bárta.

Na další souvislosti poukázal Jan Turek z Ústavu archeologické památkové péče středních Čech. Společnost se před svým kolapsem drotila, jednotlivci nedokázali spolupracovat.

Ve chvíli, kdy společnost byla sama nejednotná, měla svoje vnitřní problémy a procházela krizí, pak stačil i velice malý impulz v podobě třeba záplav nebo sucha, a nastaly velké procesy, které rozložily celou společnost.

Navíc mizely ještě přírodní zdroje, ekonomiky se dál neměly o co opírat.

Současně s tím, jak se státy dostávaly do krize, klesala úroveň vzdělanosti. Na druhou stranu se stále zlepšovaly rétorické schopnosti – lidé byli schopni všechno okomentovat, místo toho, aby něco udělali.

Přerody společností v historii vždy doprovázel chaos, propad životní úrovně a boje o moc i přežití.

Historie tedy ukazuje, že se každá společnost jednou zhroutí, ale podle archeologů se rychlost úpadku dá ovlivnit. A je také téměř jisté, že na rozvalinách zhroutené civilizace časem vyroste nová.

Tibetský duchovní vůdce dalajlama:

Moje století bylo přes mnoho šťastných momentů a mnoho úspěchů vcelku stoleťím, které můžeme popsat jako století násilí, nejen zabíjení, ale i podvádění, zastrahování, vykořisťování lidí, korupce...

Nyní musí mladí lidé, generace 21. století, najít širokou a dlouhodobou vizi, v níž budou zdůrazněny společné zájmy jako ty nejdůležitější, nikoliv rozdíly náboženské, národnostní, rasové a další.

*Konference Forum 2000,
Praha 15. 9. 2013*

TEXT

EMOCE V MEDICÍNĚ

City a pocity

Ukázky z knihy

Cyril Höschl, Ján Praško, Richard Rokyta: *Emoce v medicíně*.
Vydala ACADEMIA MEDICA PRAGENSIS ve spolupráci
s Českou lékařskou akademií. Praha 2011

Z editoriale

Když Česká lékařská akademie před několika lety zahájila tradici univerzálních lékařských kongresů na celostátní úrovni, musela hledat témata, stále vzácnější, jež procházejí napříč celou medicínou. Na 3. mezioborovém lékařském kongresu ČLA ve dnech 25.–27. listopadu 2010 v Karlových Varech se potvrdilo, že takovým nosným tématem mohou být *emoce v medicíně*.

Rada známých odborníků mluvila o tom, jak emoce souvisejí s jejich oborem, s nemocemi a jejich léčbou i s prožíváním lékařů a zdravotníků. Zájem o příspěvky byl takový, že se autoři (editoři této knihy) rozhodli požádat jednotlivé řečníky o jejich písemnou formu a zpracovat obsah celého setkání knižně. Téma se tak rozpadlo zhruba do šesti větších okruhů – kapitol.

V prvním okruhu přesahuje medicínu, a poukazuje tedy nejenom na nemoc a smrt, ale také třeba na etologii emocí a na vztah mezi projevem emocí u zvířat a lidským projektivním chováním. Další příspěvek pokrývá základní emocionální potřeby člověka, jiný se zabývá emocemi v politice. Politická se naopak zpovídá ze subjektivního vztahu k životní kariéře. Kapitulu uzavírá slovo známého kněze (*např. P. Ruml, J. Fištej, T. Halík – pozn. VNR*).

Druhá kapitola je věnována emocím v základním výzkumu, jinými slovy jejich fyziologickému podkladu a patofyziologickým změnám. K tomu přistupuje i fyziologie srdečního svalu a jeho narušení, neboť není náhodou, že v přeneseném slova smyslu se jako sídlo emocí často označuje srdce („je to srdeční záležitost“, „nosím tě v srdci“, „řekni to od srdce“, „žalem mu puklo srdce“ atd.). Poslední je, tak jako i v životě, slovo patologa (*např. R. Rokyta, B. Ošťádal, F. Koukolík – pozn. VNR*).

Třetí kapitola pojednává o emocích ve vybraných interních oborech. Věnuje se tedy stresu, cukrovce a emocím v ordinaci praktického lékaře (*např. M. Anděl, M. Kvapil – pozn. VNR*).

Čtvrtá kapitola poskytuje prostor chirurgům. Upozorňuje na emoce z pohledu kardiochirurga, obecného chirurga, neurochirurga a také odborníků v popáleninové a urgentní medicíně (*např. J. Pírk, P. Pafko, R. Königová – pozn. VNR*).

Pátá kapitola je zaměřena na psychiatrii, vždyť ty největší duševní poruchy, jako jsou bipolární afektivní porucha či úzkostné poruchy, jsou vlastně poruchami nálad

či emocí. K tomu přistupuje upozornění na důležitost studia emocí u schizofrenie a při rozvoji závislostí (např. C. Höschl, J. Praško – pozn. VNR).

Šestá, závěrečná kapitola upozorňuje na úlohu emocí ve specifických populacích, jako jsou pacienti na dětské onkologii, nebo naopak populace starých lidí (např. J. Starý, I. Holmerová – pozn. VNR).

Cyril Höschl, Ján Praško, Richard Rokyta

Pavel Ruml

Emoce v medicíně: Z nemoci ke smrti

Úvod

Když jsem v r. 1976 přišel do Prahy na teologickou fakultu, byl jsem výrazně ovlivněn skupinou evangelických farářů, kteří ztratili státní souhlas pro „výkon duchovenské činnosti“. Mezi nimi měl své nezastupitelné místo Svatopluk Karásek. Pár dní po příchodu na studia do Prahy jsem už postával v Karmelitské ulici před budovou soudu a vnímal tak bezprostředně proces s Plastic People. Svátku jsem uviděl, jak jej k soudu přiváděli v poutech. Během následujících let bylo naše neoficiální setkávání s disentem pro nás druhou vysokou školou. Při těchto setkáních jsme se často ventilovali pomocí písniček, které psala řada nadaných kolegů. Karáskovy písně pro nás byly liturgií, vyznáním, hymnou, zdrojem emocí, nadějí a posilou na cestě víry.

V jedné písni, kterou napsal ve vazbě, se objevil následující verš a výzva – „*vyjděte k lidem, zvěstujte lidem, ať svou nemoc k smrti už neléčej klidem*“. Představuji vám tuto větu jako motto k zamyšlení nad emocemi v medicíně z pozice vojenského kaplana, který už šest roků pracuje v Ústřední vojenské nemocnici a přesahuje tak do práce kaplanů nemocničních.

„*Nemoci k smrti*“ rozumí Bible hřích... a pro Karásku sedmdesátých let v době postupující „normalizace“ je jeho konkrétním projevem lhostejnost. Útěk do soukromí, na chaty a chalupy, pryč od odpovědné angažovanosti za dobro pro stát, v kterém žiji. Klasický, dobrý, český, průměrný „klídek“.

Chci se nyní na emoce v medicíně podívat prizmatem starého a geniálního učení církve o sedmi smrtelných hříších a budeme pátrat, jakou konkrétní podobu tyto hříchy mohou nabrat v našem zdravotnickém světě a jaké emoce a nemoce z nich plynou...

Proč měli církevní otcové za to, že tyto konkrétní hříchy si zasluhují přízvisko „smrtelné“? Zkrátka proto, že hubí lidské vztahy ve všech představitelných dimenzích. Tedy vztah člověka k sobě samému, vztahy mezi lidmi navzájem, vztah člověka ke světu a k přírodě a vztah člověka k Bohu. Vedou k naprostému sobectví, sebestřednosti, k neohlížení napravo ani nalevo, vedou k životu bez skrupulí.

Sedmero smrtelných hříchů

1. hříchem je pýcha (lat. *superbia*). Podle dlouhodobých žebříčků prestiže povolání v očích veřejnosti jsou na prvním místě lékaři. Brzy po svém nástupu do ÚVN Praha jsem ve své prezentaci, kterou jsem se představoval primářům, vrchním sestřám a vedoucím pracovníkům nemocnice, zmínil, že z religionistického hlediska mají lékaři v očích veřejnosti postavení bohů. Unést tuto roli není vůbec jednoduché – ani pro mladé a začínající lékaře, stejně jako pro starší a zkušené. Trochu jsem tehdy ani nevěděl, co říkám. Až když jsem se po několika měsících pokusů v rozhodování, jak budu chodit po nemocnici oblečen, propracoval nakonec k bílé barvě a bílým zdravotnickým kalhotám (protože jsou prostě praktické, hygienické, a konečně mi v něčem nebylo horko), teprve jsem zjistil, co jsem vlastně o „božské“ moci této profese vyslovil. Musel jsem občas projít chodbami, kde jsou ambulance, které jsou dopoledne přeplněné pacienti. A musel jsem si zvykat na desítky párů očí, které sledovaly mou chůzi. Ti lidé na první rychlý pohled nemohli rozeznat, že nejsem lékař. Jejich oči byly plné strachu, úzkostí, otazníků i nadějí. Říkal jsem si, že toto je úděl lékařů, dennodenně, celý život to nést. Už se dávno v naší nemocnici dobře orientuji – a tak se raději dopoledne oněm ambulantním chodbám vyhýbám.

Z kladné stránky má toto „božství“ tuto podobu – s lékaři a zdravotníky zkrátka spojujeme svoji naději na vlastní zdraví. Z negativní stránky se tato moc může zrcadlit v tzv. teroru bílé barvy, nebo se zosobní do neuvěřitelné podoby výkřiků jako „Víte vy vůbec, s kým mluvíte?“, „Víte vy vůbec, kdo JÁ jsem?“ apod.

2. hříchem je hněv (*ira*) a jeho obrazem planoucí oheň. Latinská podoba slova mě vede k slovní hříčce o naprosté iracionalitě tohoto lidského projevu. Je to vášeň, která může člověka spálit. Je to věčný souputník přepracovaných lidí, je to něco, za co se stydíme, protože si v klidných dobách moc dobře vzpomínáme, jací jsme byli, když nás někdo doopravdy „vytočil“. Nejhorší ze všech podob hněvu je pro mě ovšem hněv „zastydlý“, „pruzení“ naoko laskavého člověka, kdy i on sám si uvědomuje, že jeho laskavost je tak průhledná, že to ví nejen on, ale i všichni kolem něj. Pravda je taková, že se ovšem s touto podobou zastydlého hněvu potkávám spíš na půdě církevní než ve zdravotnictví.

3. hříchem je žárlivost (*invidia*). Žárlivost je záhada, vychází bezprostředně z oblasti vztahů, je to permanentní tok událostí, pocitů, vjemů, slov a emocí, patří k ní neustálý pohyb, změna, pochod, vývoj. Je to velmi zahanbující emoce, proto se nám s ní tak těžko bojuje, nikdo si ji nechce přiznat. Z anglické a francouzské podoby slova (*jealousy*, *jalousie*) na nás hledí česká žaluzie, což je vynikající nástroj k zastínění před sluncem, ale také současně věc, která naprosto brání ve výhledu, která zaslepuje. Tuto schopnost žárlivosti si obzvláště zdůrazněme. Žárlivý člověk je zaslepený.

V každé oblasti lidské společnosti najde žárlivost svoji živnou půdu. Ve zdravotnictví v neobvyklé míře. Kolik jen se jí objevuje ve vztazích mezi lékaři a sest-

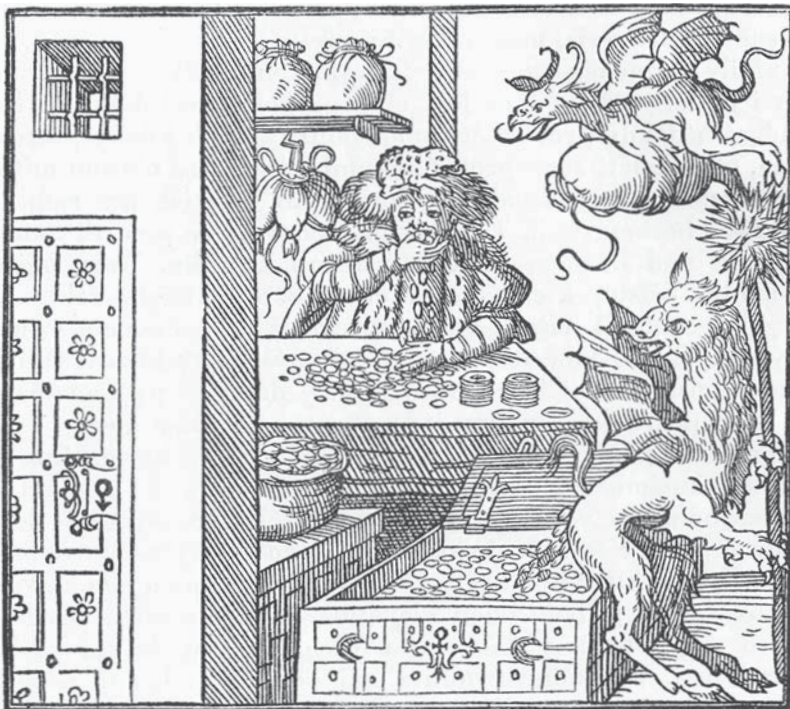
rami, ve vztazích mezi nadřízenými a podřízenými. Jak složitě ji musejí zpracovávat ti, kteří zahajují svou vědeckou kariéru, a ti starší, kteří je vedou, jim nedopřejí možnost růstu nebo si přivlastňují výsledky jejich bádání. Jak neuvěřitelně se mohou i vědecké kapacity vzájemně trumfovat ne na základě výsledků svého bádání, ale např. na takové hračičce moderního věku, jakou je značka auta... Ve zdravotnictví vzniká množství velmi komplikovaných a různě propojených vztahů, takové prostředí je pro žárlivost dokonalou živnou půdou. Viděl's, jaké si koupil auto? Přebiji ho Hondou...

4. hříchem je lenost (*acedia*). Těžko se odhaluje v hektické době a tempu, kterým žije moderní člověk. Neznamená to ovšem, že neexistuje ani že není nebezpečná. V symbolice k ní patří obraz divokého prasete a jejím projevem či následkem může být dokonce sklíčenost a deprese. Velký úkol najít způsob jak s tímto hříchem bojovat leží na bedrech managementu toho kterého zařízení. Většina nadřízených se domnívá, že jejich podřízení pracují málo, eventuálně špatně. Těžko však lze hodnotit pravidelné apely vedoucích pracovníků, které často mají podobu vtípku „zase nic neděláš“ za úžasně motivující. Často se také za tuto podprahovou kritiku schovává neschopnost, bezradnost či bezmocnost managementu. Kritizujeme podřízené, a přitom vůbec „nešéfujeme“ správně. Oni pracují tak, jak my je řídíme.

5. hříchem je nestřídmost (*luxuria*). Luxus souvisí s pohodlím. Množství vynálezů lidstva se objevilo proto, aby jejich autoři vybojovali pro všechny větší pohodlí. Žel, často pohodlí na úkor něčeho, většinou přírody. Luxus za každou cenu. Sem patří chorobný hon za ziskem, socialistické heslo „kdo nekrade, okrádá svoji rodinu“, sem patří úplatky, nemoc našeho světa i našeho zdravotnictví, zde má svoje místo a původ také přejídání (civilizační nemoc západoevropsko-americké křesťanské civilizace), stejně jako alkoholismus.

Do této kapitoly ovšem patří i sex v jeho nestřídmé podobě. Je zajímavé, že když se zeptáte „českého pohana“ na sedm smrtelných hříchů, většinou vyjmenuje jediný, a tím je sex. Tento častý omyl vychází pravděpodobně z toho, že církev v některých ohledech oblast sexu nezvládla, dopustila se v ní mnoha omylů i zločinů, a proto právě se sexem je nepřímou spojována i část její nauky, jež souvisí s učením o hříchu. Přitom sex je v křesťanství vnímán i vykládán jako dobrý Boží dar.

6. hříchem je lakomství (*avaritia*). Kreslený strýček Skrblík tomuto hříchu dodává velmi lidskou podobu. Snad v naší společnosti nadbytku a plánovitě se rozvíjející charity a smyslu pro ni již není takovou hrozbou. Alespoň v té původní podobě, že bychom nebyli schopni „pustit chlup“ pro dobro druhého člověka. Co je ale nesmírně pozoruhodné – a pro dnešek stále velmi aktuální – že schraňování je pouhý prostředek k uspokojení majetnické žádostivosti, ale současně také touhy po

Lakomec

moci. A touha po moci, to je hřích. A špatné používání až zneužívání moci je naším každodenním koloritem. Bohužel. V práci i na veřejnosti – tedy i v české politice. Nezvládnutí mně svěřené moci svědčí o malosti charakteru.

Do tohoto odstavce také logicky patří opět úplatnost a zároveň i prodejnost.

7. hříchem je obžerství (*gula*), což je transponovaná touha po jídle a pití, která má nahradit vnitřní, duševní a duchovní hlad. Jsme opět u náruživých jedlíků a závislých alkoholiků. Je to fenomén, který děsivě souvisí s naší civilizací a společností nadbytku.

Ve zdravotnictví se pak již jenom setkáváme s následky v podobě civilizačních nemocí, které odsávají celému ekonomickému systému neuvěřitelné sumy peněz a na něž doplácují všichni.

Závěry

Závěr k sedmi smrtelným hříchům – následek výše uvedených „nemocí k smrti“ je nevratný proces vedoucí k samotě, izolaci a neuvěřitelnému sobectví individuální-

mu či skupinovému. Jak jinak rozumět faktu, že individuálně, soukromě, se nám po materiální stránce v České republice daří lépe a lépe, a přitom podle stejného kritéria jsou na tom naše společnost a stát čím dál hůř – společnost chřadne, roste zadluženost státu a na nic „nejsou peníze“, natožpak na zdravotnictví?

Závěr k celému tématu je závěrem biblickým. Bible tváří v tvář hříchu nikdy nerezignuje, vždycky vede svého čtenáře k boji s tímto zlem. A nabízí také alternativní varianty pro život. Uvádím pro inspiraci citát apoštola Pavla – „Ovoce Božího Duchu však je láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrotu, věrnost, tichost a sebovládní. Proti tomu se zákon neobrácí“ (epištola Galatským 5. kap.).

Závěr k emocím v medicíně z „nemoci ke smrti“: V nemoci a stonání jde o boj na život a na smrt. A v tomto boji u každého aktéra, který se ho jakkoli účastní, hrají emoce první housle. Je dobré o tom vědět.

Jefim Fištejn

Emoce a politika

Úvod

Na starých daguerrotypech, na obrázcích příbuzných shlížejících ze zdí vesnických sednic nenajdeme usměvavé tváře. Proč začali lidé pokládat za důležité zvětšovat své okamžité duševní rozpoložení, nejlépe radostné? Nějakou specifickou estetickou hodnotu přece úsměv nemá a ztotožnění osoby jenom ztěžuje. Změna hlásky „Pozor, vyletí ptáček!“ na povel „Řekni sýr!“ znamenala paradigmatický zlom. Kolektivním povědomím byla emocím přiznána role souhrnného indikátoru lépe vyjadřujícího vnitřní stav člověka než neutrální výraz tváře. V politice to platí nastokrát. Schopnost dávat průchod emocím a zároveň je – dle potřeby – držet na uzdě je v politice předpokladem veškerého úspěchu. Obecně lze s politováním konstatovat, že se v české politice coby norma ustálila jakási úřednická koženost a strnulost líčnického svalstva. Přitom zachovávat poker face je dobré právě jen v pokeru.

Někteří dokonce tvrdí, že výraz v obličejí je významnější než informace obsažená v samotné promluvě. Stejná informace vyslovená s různým výrazem ve tváři nebo s různou intonací může mít naprosto jiný význam, někdy i opačný.

Emoce a osobnost politika

Celá vědecká škola popisuje různé výrazy obličejí pro řadu základních emocí: radost, smutek, překvapení, strach, znechucení, hněv atd. Intelektuální obsluha politiků, která se stará o jejich image-making, doporučuje správné dávkování každého z nich. Emoce – toť mechanismus okamžitého a podvědomého určování modelů chování, jež za daných okolností vedou k úspěchu, a stejně podvědomého

blokování neperspektivních směrů. Emocionálně vnímat objekt znamená předpokládat možnost interakce s ním. Emocionalita osobnosti politika a její mluvené, mimické a pantomimické projevy vypovídají o hodnotové orientaci a dynamických vlastnostech psychiky toho kterého politika, a tak umožňují vyčíst, jak se asi zachová v nejrůznějších standardních a nestandardních situacích. Minimalistické citové projevy politiků chladně rozvahy, tzv. emočně frigidního typu, vyvolávají podezření, že tito politici mají sníženou empatii pro duševní stavy jiných lidí a podvyvinutou schopnost soucitu.

Dobrý politik musí umět své emoce ovládat. Být pánem svých citů neznamená je nutně potlačovat, nýbrž integrovat je do složitého systému emocionálně-volní regulace. Někdy je nesnadné rozpoznat, co je nezvládnutým emocionálním výbuchem a co jen jeho záměrným předstíráním. Učebnicovým příkladem se stal slavný výjev, kdy sovětský vůdce Nikita Chruščov bušil botou o mikrofon řečnického pultíku v OSN, dovolává se pozornosti. Dojem rozhořčeného pravdomluvce, který tehdy na svět udělal, mnohonásobně přežil podstatu sporu, jenž ho rozohnil.

Dnes už se málokdo odváží popírat rozhodující roli emocí v politických procesech. Zkoumání vlivu emocí je předmětem řady starých a nových vědních oborů: politické psychologie, sociologie emocí, psychologie diferenciálních emocí, politického rekrutování, teorie masových hnutí. Francouzský filozof Dominique Moisi nedávno zavedl pojem „geopolitika emocí“. Stejnomenou knihu opatřil podtitulem „Jak kultura strachu, poníženi a naděje měni podobu světa“. Na celé teorii je nejzajímavější právě její název. Vedle *geo-* existuje taky *biopolitika* jako zvláštní obor soudobé politologie. Zkoumá projevy altruismu, násilí, agrese, obranných reakcí, dominance a jiných fundamentálních lidských vlastností v politice.

Bezvýznamné nejsou ani biologické komponenty osobnosti jako dědičnost, temperament, pohlaví, věk, zdravotní stav a tělesné dispozice. Také ony mohou determinovat politické chování, proto hrají roli při výběru vůdců. Je známo kupříkladu, že jsou zlomové doby, jež si žádají kompletní výměnu politických elit, kdy se povolávají k moci generace předchozím režimem nepoznamenané. Nedostatek zkušeností u takových mladistvých vůdců je náhle vnímán jako jejich přednost – nebojí se chybovat v rámci strategie pokusů a omylů.

Dobovým proměnám je podroben i takový ukazatel jako pohlaví politika. Ještě donedávna ženy, aby dosáhly uznání a společenského postavení, musely přesvědčovat svým vysloveně neženským způsobem chování. Johanka z Arku na dobových rytinách vypadá jako mužatka a ve své válečnické tvrdosti si nezadala s muži. Přísloušnou tvrdostí a neústupností se vyznačovala Margaret Thatcherová, o které se říkalo, že má chlapeckou povahu a manýry pouliční trhovkyně.

Při posuzování způsobilosti jedince k vysoké politice mohou hrát roli také biologické parametry založené na genetické úrovni. Od politiků-jižanů se očekává temperament, od severanů sebeovládání. Projev, který trvá déle než hodinu, ve Skandi-

návii politika diskvalifikuje. V Latinské Americe se za přiměřenou pokládá Castrova dvanáctihodinová orální inkontinence.

Na emoce, spíše než na rozum, apelují velká reformátorská hnutí dneška. Nežřídkla chybějící představu konkrétního cíle nahrazuje představa libého pocitu, který bude proces jistě doprovázet. Nikdo přesně neví, jaká bude konečná podoba evropského integračního procesu, ale každý ví, že jeho hudební zkratkou je Beethovenova Óda na radost. U tak fundamentálních politických jevů dneška, jakými jsou islámský radikalismus a válka proti teroru, očividně schází byť jen pokus o racionální výklad; o to více je do nich zaangażováno celé spektrum nejrůznějších emocí. Představa o tom, že smyslem lidské existence je poznávací intelektuální činnost, byla v posledních desetiletích nadobro vytlačena představou, že smysl lidské existence má afektivní, emocionální povahu. Dnes platí jako axiom, že učení skrze prožitek je přinejmenším stejně důležité jako kumulace vědomostí.

Emoce a dějiny

Dějiny politiky dnes sotva lze číst jinak než jako citové příběhy. Tak události kolem života a smrti českého patrona svatého Václava měly určité navýsost politickou povahu: hledala se základní orientace rodícího se českého státu, šlo o potýkání se sousedními Němci. Ale cožpak lze převyprávět příběh bratrovraždy, uškrcení babičky Ludmily šátkem, zapuzení vlastní matky v jiných termínech než v emocionálních pojmech hodných starořecké tragédie? Stejně tak selhává každý pokus definovat čistě racionálně a jen v politickém pojmosloví takové světoborné události jako velké války. První světovou válku definuje marxismus-leninismus jako „zápas o nová odbytíště“. Je snad taková definice přílehlavou charakteristikou pozičních bojů u Verdunu? Co a jak asi tak chtěly „odbývat“ válčící strany na protějším břehu řeky Marny, kdyby ho byly bývaly obsadily? Druhou světovou válku nacismus prezentoval jako tažení za nový životní prostor pro německý národ. Nemluvě již o tom, že Němci doplatili na tuto válku ztrátou celé třetiny svého území a takřka třetiny obyvatelstva, vypovídá tato politická doktrína něco o problému „Sofiiny volby“?

Ještě beznadějnější by byl každý pokus vylouhovat z politických rozhodnutí jednotlivců vliv tak základní emoce, jakou je sexuální touha. Když král Ludvík XIV. nabádal „za vším hledat ženu“, nepochybně měl na mysli dobovou dvorní politiku. Platí to však pro každou dobu, od krále Davida do našich dnů. Slavný americký polyhistor Arthur Schlesinger tvrdil, že by rozhodnutí Johna Kennedyho nařídít námořní blokádu Kuby jako odpověď na rozmístění sovětských raket možná nebylo tak razantní, kdyby neměl ten večer rande s Marilyn Monroe, jíž chtěl imponovat svým nebojácným chlapáctvím. Kdo ví, za jakých okolností a v jak hravém duševním rozpoložení podepisoval Bill Clinton zákony o neomezeném poskytování úvěrů na bydlení, jež o desetiletí později způsobily hypoteční krizi?

Emoce a vůdci

Strach a radost, překvapení a nenávisť, závist a lačnost, solidarita a rivalita jsou emoce, které nejen doprovázejí politiku, ale stávají se začasť její hybnou silou. Politicři psychologové, kteří zkoumají problematiku vůdcovství, nacházejí mezi motivy politických činů smysl pro povinnost a touhu po moci, potřebu uznání a komplex méněcennosti, jenž může být kompenzován vysokým sociálním statusem. Proto nezbyvá než se uchýlit k formátu podobenství, k publicistice, k anekdotě. Nedávno Moskvu navštívil kalifornský „gubernátor“ Arnold Schwarzenegger. Na oficiálních obrázcích filmový silák měřící 187 cm vypadal skoro jako tintítko vedle ruského prezidenta Medveděva, jenž se může pochlubit výškou 162 cm. Měsíc předtím pozorovatele překvapila dovednost ruských mistrů photoshopu, kteří dokázali zmenšit postavu rockera Bona tak, že se neustále díval na svého ruského hostitele z uctivého podhledu, ač je ve skutečnosti o 13 centimetrů větší. Otázkou nejsou možnosti photoshopu, ale psychologický aspekt: proč je pro politika tak důležité zdát se větším, než je? Vždyť problém tělesné podměrečnosti trápí nejen současné vůdce Ruska. Nicolas Sarkozy, aby si dodal na výšce, má vždy přichystáno zvláštní stupátko schované za řečnickým pultíkem. Tak jako Medveděv a Putin, i on si objednává boty u španělské firmy Masaltos, specializované na výrobu obuvi pro drobnější muže a zaručující klientům 7 centimetrů dodatečného vzrůstu. Carla Bruniová prý svému choti neřekne jinak než „mon petit chouchou“, což bychom mohli volně přeložit jako „drobečku“ nebo „bobánku“. Když se Sylvio Berlusconi fotil s italskými vojáky v Iráku, nařídil jim, aby si klekli na koleno. Se svým ruským kolegou Medveděvem se naopak fotí hrozně rád a je ochoten kvůli tomu porušit veškerá protokolární pravidla, jen aby se na rodinném fotu ocitl vedle něho – vzrůst Rusa mu lichter. Všimněte si, že na kompromitujících fotkách Mirka Topolánka v Berlusconiho letní rezidenci nikdy nenaleznete hostitele – očividně se vyhýbal jeho blízkosti jako čert kříži. Pro skupinové fotografie se na vrcholných setkáních běžně používají schodiště – politici pomenších postav obsazují druhou nebo třetí řadu. Komplex malého vzrůstu je tak citlivá psychologická struna, že si na ni každá oficiální propaganda ráda zabrnká. Bývalý premiér Topolánek si neodpustil poznámku, že jeho vláda má největší výškový průměr v dějinách republiky. Délka těla, fyzický vzrůst, je eufemismem velikosti. Nikoli náhodou byli staroegyptští faraoni zobrazováni jako obři, zatímco jejich nepřátelé jako pygmejové. Politická a fyzikální velikost se shodovaly jen vzácně: Ramses II. měřil 210 cm a Karel Veliký 195 cm. Napoleonovi je přisuzována poznámka na adresu kteréhosi dlouhánského generála: „Jste pouze delší, větší jsem já.“ Samotného Bonaparta angličtí karikaturisté rádi zobrazovali jako zakrslého trpaslíka s hlavičkou vnořenou do rohatého klobouku a dlouhou šavlí, kterou vláčí po zemi. Ve skutečnosti se svými 169 cm byl větší než někteří jeho současníci; kupříkladu ruský císař Pavel I. se 165 cm nebo admirál Nelson se 161 cm. Jenže bývá zpravidla poměřován s vítězem u Waterloo vévodou

Wellingtonem, a ten měřil 181 cm. A tak smutek malých mužů navždy dostal jméno „napoleonského mindráku“. Učebnicovým příkladem komplexu méněcennosti, jehož rubem je komplex nadřazenosti, byl Stalin. Do svého politického okolí pouštěl jen opravdové skřety: Vorošilov (157 cm), Kalinin (155 cm), Ježov (151 cm), Jagoda (146 cm). Na jejich pozadí se svými 163 cm vypadal jako opravdový gigant. Jako obr byl zpodobněn i na letenském památníku, k němuž vzhlíželi vděční osvobození národové, očividně vesměs křováci.

Je pravda, že zevnějšek je základem veřejného vnímání politika. Mimoděk porovnááme vzezření adepta s ideální postavou vůdce, jež existuje v masovém povědomí. Je pravda i to, že existuje dost příkladů, kdy biologické předpoklady či tělesné neduhy nebránily v kariéře člověku, jenž projevil dostatek vůle k jejich překonání. Jeden americký prezident, Franklin D. Roosevelt, byl upoután na invalidní vozík, druhý, John F. Kennedy, nosil pevný korzet kvůli nemoci páteře. Američané si je pamatují nikoli kvůli jejich fyzickému postižení, nýbrž kvůli rozhodnosti a prozíravosti.

Čtvero politických hříchů

Je třeba říci, že se autorovi nepodařilo najít žebříček, který by prokazatelně odstupňoval vliv různých emocí – tužeb, citů, vášní – na politickou činnost. Respektive takových žebříčků bylo mnoho, z čehož je zřejmo, že samotné seřazení je věcí vkusu, nikoli přesných měření. Když Bertrand Russell v roce 1950 přebíral Nobelovu cenu za literaturu, seřadil ve své nobelovské přednášce politicky relevantní emoce vzestupně. Byly to: lačnost, řevnivost, ješitnost a mocichtivost. Všimněme si, že lačnost, která je dnes chutě obviňována ze všech možných neštěstí, politiku ovlivňuje nejméně. Touha mít je skoro stejně silná jako touha být a člověk ze své přirozenosti chce mít co nejvíce. **Lačnost** je tužba, která uzpůsobuje naše politické jednání tak, abychom mohli nabývat zdroje. Politika je v tomto smyslu velmi vděčným povoláním. Lze se i dočíst, že: „Nejlepší cestou ke zbohatnutí je zmocnit se celé země a vytunelovat ji dříve, než vás z ní vykopnou. Ani nemusí být nějak obzvláště prosperující: Duvalier to dokázal na Haiti, rodina Marcosů na Filipínách.“

Řevnivost, podle Russella, je politickou motivací ještě mocnější než lačnost. Středověké evropské dějiny se příklady jen hemží. Již byly zmíněny výjevy z české rané historie, kdy poměrně častou cestou k trůnu byla bratrovražda; Russell to demonstrovuje na příkladech z arabských a tureckých dějin, kdy bratrovražděné řeže často ruinovaly celé státy, než se v osmanské říši zavedl zvyk všechny sultánovy syny, až na prvorozeného, po jeho dosednutí na trůn usmrcovat. Rivalita je pocit tak mocný, že jsou jedinci, kteří pro zničení soka jsou ochotni riskovat život, čest a majetek, aniž by z toho měli nějaký profit.

Dalším neodolatelným pudem je **ješitnost**. Proti ješitnosti není imunní nikdo. V hagiografiích se dočteme, že někteří světci soutěžili v tom, kdo podstoupí trýznivější a obtížnější slib. Kdo projeví největší pokoru, vyhrává – podle zásady „jsem pokor-

nější než ty, heč!“ Pokora se stala jedním z nejméně používaných pojmů našeho politického slovníku a četnost jeho užívání je mnohdy přímo úměrná ješitnosti uživatele.

Pomyslný vrchol pyramidy tvoří **mocichtivost**. Russell nebyl zdaleka sám, kdo pokládal vůli k moci, *Drang nach Macht*, za nejdůležitější motivaci lidského konání, nejen politického. Schopnost vnucovat svou vůli jiným, zdá se, má hodně společného s uspokojením sexuálních tužeb. Nikoli náhodou se říká, že moc je největší afrodisiakum. Diktátor Dominikánské republiky Rafael Trujillo se svěřoval svému lékaři, že když byl zvolen prezidentem, míval obsedantní sen, v němž penetroval stovky žen. Není pak divu, že i ve skutečnosti po sobě zanechal přes čtyři stovky potomků.

Z toho vyplývá, že mocichtivost samotná je spíše agregátní emocií než jednotlivým vyseparovaným citem.

Pochlebník

Závěr

Ty tam jsou časy, kdy emoce a afektivní činy nepatřily do sociologie a politologie. Kladení rozumu proti citům bylo reakcí na romantismus, jenž ztotožnil emoci s tvorbou mýtů, vnímal ji jako politováníhodnou překážku pro rozumné chování. Vnímání citů jako neřiditelné destruktivní síly, kterou, nelze-li ji zcela vymýtit, je třeba aspoň potlačit, patří minulosti. Cit a rozum nejsou již více nahlíženy jako protiklady, nýbrž jako komplementární dovednosti nezbytné pro dosažení společného výsledku. Nabývá vrchu vědomí „nerozumnosti racionality“, jež neřeší veškeré problémy lidské existence. Pro některé dokonce „intelekt a emoce, toť různé názvy stejného procesu – intelekt, vůle, vkus a vášň pracují společně a intelekt v čisté rafinované podobě je hloupou abstrakcí v realitě nedosažitelnou“. V mezních podobách u současných učenců „je racionalita jen nepoznanou emocí, jež překonává neurčitost budoucnosti“. Jak vidíme, neuplynulo ani dva a půl tisíce let a vědci už dospěli k poznání obsaženému v talmudickém moudru: „K rozumnému chování samotný rozum nestačí.“

Klevetník

Anticipace stresu představuje větší zátěž než stres

Úvod

Stresová teorie je již poměrně stará a její formulace i popularizace komárenským rodákem, absolventem lékařské fakulty pražské Německé univerzity a pozdějším kanadským badatelem Hansem Selyem přispěla k tomu, že se jí dostalo pozornosti i veřejné již v šedesátých letech. Tehdy psali o stresu mnozí psychiatři, endokrinologové i novináři. Velkou oblibu měla Charvátova knižní esej „Život, adaptace a stres“ z konce let šedesátých.

Sám jsem pracoval od roku 1974 na 1. interní výzkumné základně v IKEM ve skupině vedené Eduardem Kuhnem, která se zabývala různými formami jasně definovaného stresu. Spolu s Kuhnovými spolupracovníky Vladimírem Brodanem, který byl mým školitelem, a Radkinem Honzákem jsme se věnovali především stovdacetihodinovému hladovění, stejně dlouhému nespání a fyzické zátěži, a pak i kombinaci působení těchto faktorů. Mimochodem, nespání představuje velký stres a již deficit jedné neprospané noci znamená značný posun v metabolických i hormonálních markerech stresu. To, jak se spí, či vlastně nespí v nemocnici, je všeobecně dobře známo. Pacienti jsou často buzeni již před pátou hodinou, rušení ostatními nemocnými, různými fyziologickými měřeními, odběry krve či podáváním léků. I tyto faktory je nezbytné vzít v úvahu při interpretaci získaných dat a také při sledování úspěšnosti léčby.

V roce 1978 jsme byli požádáni krčskými kardiology, abychom zjišťovali míru stresu během diagnostické srdeční katetrizace. Ta tehdy představovala v českých podmínkách novou, dynamicky se rozvíjející metodu. Jen na okraj: Tak nová zase nebyla. Jako první ji zavedl rutinně u dvanácti nemocných Otto Klein na interní klinice lékařské fakulty Německé univerzity v Praze již v roce 1930, brzy poté, co vůbec první katetrizaci na sobě provedl v Eberswaldu mladý německý lékař Werner Forssmann. Pracoviště 1. interní výzkumné základny IKEM vzniklo transformací Ústavu pro výzkum výživy lidu po roce 1970. Už v tomto ústavu byl výzkum stresových faktorů a katabolismu na vysoké úrovni. Horký v polovině padesátých let prokázal, že i nedestruktivní bolest vede k negativní dusíkové bilanci.

Sami jsme se také již několik let zabývali metabolickými účinky glukagonu jako jednoho z katabolických a stresových hormonů. Náš design jsme zvolili tak, že vlastní katetrizace probíhala v poledních hodinách, šest hodin před katetrizací a šest hodin po ní bylo kontrolní období. S pacienty bylo před vyšetřením provedeno podrobné psychologické vyšetření, a sami pak vyplnili dotazníky, jež měly odhalit intenzitu úzkosti a strachu. Dopoledne před vyšetřením jsme sbírali moč na hladinu kyseliny vanylmandlové, moč a krev na odpad a hladinu kortizolu, vyšetřovali jsme hladiny

poměru laktát/pyruvát, glutamin/galutamát i acetoacetát/betahydroxybutyrát. Domnívali jsme se, že nejvyšších hodnot markerů stresu se dočkáme ve chvíli vyšetření a odpoledne po něm. Jaké bylo naše překvapení, když výsledky vedly k poměrně jednoznačnému závěru: Nejvyšší úroveň stresu, zjiitelná jednak pomocí výše uvedených markerů, jednak pomocí psychologického vyšetření, byla dopoledne před provedením diagnostické srdeční katetrizace. Úroveň stresu v tomto období vedla k takovým metabolickým a hormonálním změnám, jako po dvou dnech nespání. Později jsme podobné výsledky získali analogickým sledováním u nemocných očekávajících chirurgickou operaci.

Naše tehdejší zjištění jsou jistě aktuální do dneška a ilustrují to, co je dobře známé z každodenní zkušenosti, jen nepříliš často zdůrazněné. Nemocní přicházejí do nemocnice či na ambulantní výkon s pocitem nejistoty, s úzkostí či strachem. Tyto psychické stavy mají své koreláty ve fyziologických funkcích a mohou mít i své konkrétní dopady na průběh diagnostického či terapeutického výkonu. Z tohoto hlediska nejsou zásady, jako je klidné a příjemné prostředí během přijetí pacienta, atmosféra na místě, na němž na výkon čeká, jednání každého člena ošetrovatelského a lékařského týmu či podání anxiolytické terapie, umožnění klidného spánku a vytvoření lidsky důstojných podmínek v nemocnicích, jen požadavkem na lidský přístup ke každému člověku, ale doslova protikatabolickým opatřením, jež může mít u některých nemocných zásadní terapeutické dopady.

Tři příběhy smrtelného strachu

V polovině sedmdesátých let byla na mé krčské pracoviště přijata k hospitalizaci starší dáma, jež přijela ze Spojených států. Při vyšetření sdělila, že se necítí dobře, ale že neví, co jí je, že nejspíše následující noc zemře. Byla podrobně fyzikálně vyšetřena s negativním nálezem. Veškerá laboratorní vyšetření moči i krve byla normální, stejně tak EKG křivka a RTG hrudníku. Tuším, že ji viděl – rovněž bez nálezu – i kardiolog. Pacientka byla opakovaně uklidňována a informována o tom, že její zdravotní stav nevykazuje žádné odchylky od normy. V noci zemřela. Při pitvě nebyl nalezen žádný důvod k smrti...

Před více než dvaceti lety jsem se seznámil s případem mladého inženýra, kterému byl implantován kardiostimulátor. Stalo se však, že se elektroda uvolnila a výkon musel být opakován. Pacient, jenž byl monitorován, začal být nervózní, agitovaný, vstával z lůžka, kouřil, odpojoval se od monitoru. Neměl žádné příznaky specifické pro srdeční ani jiné onemocnění. Jeho EKG křivka nevykazovala žádné změny. Opakovaně byl vyšetřován a uklidňován lékařkou, která měla službu. Za hodinu a půl po její poslední návštěvě byl nalezen v posteli mrtev. Pitva příčinu úmrtí neodhalila.

V polovině devadesátých let jsme jako příčinu obtíží jedné nemocné diagnostikovali Grawitzův nádor ledviny. Pacientku jsme připravili k operaci a domluvili datum překlada na urologickou kliniku. Mezitím jsem odejel na dovolenou. Když

jsem se po dvou týdnech vrátil, sekundární lékař mi trochu rozechvěle říkal, že pacientka po nefrektomii zemřela na plicní embolii. Odpověděl jsem mu, že se to občas stane, snad v souvislosti s trombózou renální žíly. On mi ale, stále trochu rozechvělý, řekl, že mu nemocná před propuštěním věnovala knihu. „To je hezké,“ řekl jsem, „asi jste se o ni dobře staral.“ On mi ale ukázal zajímavou věc: Pacientka do knihy vepsala lékaři věnování. Datum věnování však nebylo datem propuštění nemocné, ale datem o několik dní pozdějším. Před tímto datem byl křížek. Ve stejný den nemocná po nefrektomii zemřela na masivní plicní embolii.

Vysvětlení výše uvedených případů nemusí být složité. Stres spojený s anticipací ohrožení vyvolá sekreci katecholaminů, glukokortikoidů, glukagonu, aldosteronu, ADH, reninu a dalších hormonů. Dochází k aktivaci proteinů akutní fáze, což souvisí s aktivací prokoagulačního stavu. Expozice vyšším hladinám katecholaminů má arytmogenní efekt. Podobně mohou působit i vyšší hladiny volných mastných kyselin. Mechanismy akutního úmrtí ve stresu jsou ostatně podrobně popisovány, přinejmenším u haitských obětí vúdúistických praktik. Podobnými mechanismy můžeme vysvětlit úmrtí na arytmií spojenou s extrémní úzkostí či úmrtí na embolii jako důsledek akutní flebotrombózy.

Závěr

Jak podobným případům bránit medicínsky, je jistě významnou otázkou. Tlumení úzkosti pacientů od prostředí ambulancí až po pokoje nemocných, přístup veškerého zdravotnického personálu od pomocnic po profesory, klidné, vlídné a otevřené jednání s pacienty, perspektiva spojená s nadějí a profesionalita s empatií – to vše může jistě významně pomoci.

Pokud se z tohoto hlediska podíváme na česká zdravotnická zařízení, jistě můžeme najít značný prostor k zlepšování. Bohužel kontext celé české společnosti na začátku jednadvacátého století limituje mnoho dobrých úmyslů i konkrétních kroků. Zdrsnění společnosti a její vulgarizace na straně jedné a primitivní ekonomizace na straně druhé jsou právě prostředím, které rozhodně empatii a vlídnému přístupu nepřispívá.

Specifické farmakologické ovlivnění úzkosti a stresu i jejich důsledků je věc další. Používání nízkomolekulárních heparinů v perioperačním období zcela nepochybně vyvažuje prokoagulační tendenci a spolu s dobrou hydratací a bandáží dolních končetin představuje významnou prevenci hluboké žilní trombózy i plicní embolie. Podávání betablokátorů může u indikovaných nemocných snížit riziko těžké arytmie. Zajištění dobrého spánku či tlumení bolesti pak doplňuje opatření, jež mají bezprostředně všeobecně humánní, medicínsky pak protektivní dopad.

Marta Hotová

Praktický lékař a jeho emoce

Úvod

Začnu citátem: „*Tatínek věřil, že jeho chlapská doktorská práce a srdce při léčení tolika nemocných, kteří dosud byli bez odborné péče, mu získají důvěru celého kraje. Naše dětství provázely i hrůzy, děsy a třasy z krvácejících lidí, z výkřiku bolesti a stenů. Báli jsme se skříně s tatínkovými nástroji, kde nechyběly ani pilky. Ale k čemu pilky? A co to bylo: pitva? Maminčin neklid, stálé vyhlížení z okna. A konečně! Nic se ti nestalo, tati? Ne, vrátil se šťastně aspoň pro tentokrát, neškrábl se, ani neporanol. A tatínek vypravoval: No, vidíš, lidé křičeli: vražda! Když našli toho tuláka mrtvého v lese, hnil tam už nejméně týden, a byl to obyčejný zápal plic a otrava alkoholem. Teď má obec úmrtní list a může ho hned pohřbít. Jsem rád, byla to škaředá práce, pomáhal mi jen hrobař, pitval jsem na lavici, kolem márnice mračno lidstva.*“

To byl úděl vesnického praktika Antonína Čapka, toho vesnického doktora, kterého známe z Krakatitu a z toho, jak na něj vzpomíná ve své knize „Moji milí bratři“ jeho dcera Helena Čapková.

Pan doktor Čapek si jistě na nedostatek stresu nemohl stěžovat. Znal nepochybně také všechny nepříjemné pocity provázející výkon lékařské praxe, pochybnosti nad určenou diagnózou, nejistotu nad zvoleným léčebným postupem, strach z výsledků léčby. Musel však mnohem více spoléhat na sebe, neměl k dispozici moderní lékařskou techniku. Nemusel se sice učit účetnictví na počítači a hádat se s pojišťovnami o peníze (tehdy byla ekonomika lékařské praxe prozaicky jednoduchá a přímočará), ale jistě by nikdo z nás nevyměnil tyto nepříjemnosti za povinnost pitvat nalezeného tuláka na lavici v márnici.

Emoce v ordinaci praktika

Pracuji jako praktická lékařka více než 36 let. Postupně jsem prošla lékařskými místy v České Lípě, v Jablonném v Podještědí, v Mímoní a v Praze. Nyní pomáhám svému kolegovi, praktickému lékaři v Sedlci-Prčici, městečku, v jehož blízkosti žijeme s manželem v důchodu. S emocemi v medicíně mám tedy hojně osobní zkušenosti, neb ordinace praktického lékaře je jimi přímo nabitá: strach, štěstí, radost, překvapení, hněv, smutek, odpor. Emoce kladné i záporné. Je nepochybné, že všichni lékaři, kteří vykonávají svoje povolání aktivně, jsou vystaveni téměř dennodenním stresům, protože ve všech oborech medicíny se pracuje s hodnotou nejcennější, tj. zdravím člověka a jeho životem. Skutečnost, že lidé umírají, patří mezi základní axiomy medicíny, jež na čistě intelektuální úrovni dokážeme pochopit.

Emocionální reakce však stojí nad rozumem a logikou. Ráda bych se chvíli věnovala emocím negativním, jež podle mého úsudku v naší praxi převládají. Do or-

dinace praktického lékaře přichází nejširší spektrum celé společnosti, bez rozdílu věku, pohlaví, sociálního postavení a víry. Takový soubor pacientů představuje stejně širokou paletu problémů, a zdaleka ne vždy jen zdravotních. Pouhá teoretická připravenost na každý zdravotní pacientův problém praktikovi nestačí. Vždy, když pozve dalšího pacienta do své ordinace, z povahy věci riskuje, že se z banální chřipky vyklube beznadějná záležitost a že místo do krku bude muset nahlédnout třeba i do pacientovy duše. S rizikem, že i jeho psychika utrpí šrám.

Různé kategorie pacientů se v naší ordinaci chovají zcela jinak než pak u lékaře odborného nebo v nemocnici. U nás ještě „nedosáhli svého“, trápí je tělo nebo duše, mají strach, nevědí, co bude následovat, zda to bude bolet, o co vlastně jde. Nemají čas, nemají peníze, nemohou si dovolit stonat a svůj skutečný stav zastírají, nebo naopak je pro ně neschopenka vítaným řešením sociálních problémů, tudíž simulují či vědomě zveličují chorobné příznaky. A tak před námi defilují pacienti skutečně nemocní, lehce nebo těžce, upovídané neurotičky, úzkostné padesátnice v klimakteriu, arogantní podnikatelé, psychicky nevyrovnaní mladiství, pacienti agresivní, alkoholici, sociálně slabí, osamocení, staří a nikomu nepotřební lidé. K těm všem se musíme chovat s maximálním pochopením, vždy slušně a přátelsky, s profesionální noblesou. K tomu musíme být vyzbrojeni nejen širokými znalostmi medicínskými, ale i psychologickými, sociálně právními a všeobecnými. Musíme se dobře orientovat nejen v nemocech, ale i v povahách nemocných. Musíme umět odlišit závažné od nepodstatného. Musíme umět říkat věci nepříjemné a vysloveně bolestné. Musíme se naučit, jak říci pacientovi, že jej převezeme k dalšímu léčení do nemocnice, a tím mu zpřetrháme dosavadní zvyklosti a způsob života. Je nezbytné umět naslouchat navzdory přeplněné čekárně. Je nutné pohovořit s opuštěnou babičkou na návštěvě o něco déle než obvykle, i když náš pracovní den není zdaleka u konce. A k tomu, abychom to všechno zvládali, musíme notně ukrojit z volného času svého a své rodiny a neustále doplňovat své vzdělání studiem novinek prakticky ze všech medicínských oborů.

Jednoznačně nejnáročnější a stresující jsou však případy z oblasti urgentní medicíny a resuscitace. Jsme voláni k nálezů bezvědomého pacienta na ulici či v domácnosti, mnohdy takové stavy nastanou pochopitelně i v naší ordinaci. Každý zodpovědný praktický lékař se několikrát během svého profesního života učil tyto situace zvládat, ať už v různých kurzech, nebo na seminářích a přednáškách. Navzdory tomu tyto situace pořádně zvládat neumíme. Anesteziologové mi dají jistě za pravdu, že kdo neintubuje denně, tak to nemůže umět a nemá se do toho raději vůbec pouštět. I další postupy, nejen intubace, vyžadují cvik. To všechno přináší další stresové situace.

Podobně jako lékaři ostatních oborů zažíváme i my se svými pacienty horké chvíle, zejména při návštěvních či pohotovostních službách. Hrůzy mi přinášela služba na pohotovosti v Praze na stanici metra Budějovická. Dům, v němž se lékařská služba první pomoci sloužila, byl starší a velmi nevlídný. Když v noci někdo u dveří zazvonil,

šly jsme se sestrou otevřít. A za těmi dveřmi mohl být opravdu každý. Opilý, krvácející člověk, nemocný člověk, narkoman. Stalo se, že se nám k nohám sesunul pacient v bezvědomí. Jindy se jenom objevila ruka a hlas zažádal o injekční stříkačku. Někdy se dostavil agresivní pacient, jenž žádal pracovní neschopnost na druhý den do práce. Kolegyni v noci při pohotovostní službě volali sousedé k pacientovi, který měl nějaké bolesti. Když přijela do rodinného domku, sousedé zmizeli a ona zůstala s pacientem sama. Ten, poté co jí vylíčil nepochybné příznaky infarktu myokardu, upadl do bezvědomí. Co měla dělat? Volat o pomoc, resuscitovat, hledat telefon nebo žílu? Máte jenom jedny ruce a jedna ústa.

Na své profesi oceňuji nejvíce to, že po většinu života žijeme se svými pacienty ve velmi úzkém kontaktu; víme, čím je manžel a co dělá jeho žena, kolik mají dětí, jak to vypadá u nich doma, co to bylo za problém dostat syna na střední školu, kde byli na dovolené, jakou měli radost, když si koupili jezevčíka. Mnozí z mých pacientů se stali mými přáteli a kamarády na celý život, někdy jsem se dokonce těšila na jejich návštěvu v ordinaci, přicházeli-li ovšem jenom s nějakou banalitou. Upřímně se s pacienty radujeme z toho, co pěkného je potkalo a co jim vyšlo, a přejeme jim jen to dobré. O to hůře se nám potom diagnostikují a léčí jejich choroby závažné, o to hůře a bolestněji se s nimi probíjíme chorobou zákeřnou a někdy nevyhnutelně prohráváme. Ani tím to však pro nás nekončí, protože máme okolo sebe houf pozůstalých s jejich novým přetěžkým problémem a musíme být připraveni jim ihned pomoci. Žádný pacient pro nás, praktické lékaře, nemůže být anonymní, žádný pacient pro nás nemůže být tou „apendicitidou na čtyřce“.

Moje pacientka s částečným ochrnutím dolních končetin po obrně utrpěla na Štědrý den komplikovanou zlomeninu krčku. Byla odoperována v okresní nemocnici. Její bratr mě žádal, abych se spojila s operátérem a zjistila výsledek proběhlé operace. Ošetřující chirurg měl ten den případů více, nemohl si všechny zlomeniny pamatovat. Vzpomněl si však okamžitě, když jsem mu řekla, že jde o pacientku po obrně. „Jo, ta polio, to bude dobré, povedlo se to!“ On ale nemůže vědět to, co vím já, protože ji ošetřuji léta. Pacientka je odkázána sama na sebe. Již nyní při špatném počasí nemohla o dvou holích ven, když bratr s autem nemohl pomoci, pohybovala se pouze taxíkem. Má jen kabelku přes rameno, nic nemůže nosit. Jak to bude nyní? Jak to zrehabilituje? Zvládne to psychicky?

Tíže ekonomie a byrokracie

Říká se, že mnoho lékařů si vybralo své povolání podle zásady „neumíš počítat, jdi na medicínu“. Pro ty se stává pohyb lékaře v nové ekonomické situaci opravdovým peklem. Mnoho z nás zahájilo provoz soukromých praxí i ve věku pozdním. Trápí nás nekonečná administrativa, počítače, faktury, styk s pojišťovnami solventními či insolventními. Máme strach, abychom se v podnikání udrželi, protože pro ně se řada z nás opravdu nenarodila.

Kolegyně byla ošetřena na koronární jednotce pro náhle vzniklou poruchu rytmu srdečního, došlo i k elektroverzi. Měli s ní na koronáře opravdu plné ruce práce. A když se stav stabilizoval, pacientka plakala a plakala. Ale paní doktorko, bude to dobré, už srdíčko šlape, jak má, nemějte strach. Nebyla k utišení. Nebála se o svůj život. Měla jiné starosti: „*Kdo se postará o mou ordinaci, nemohu stonat, nemám peníze na dlouhodobý zástup, kdo tam ráno půjde?*“

Máme chronický nedostatek času, o který okrádáme svou rodinu i sami sebe. Nastavujeme večery, noci, soboty a neděle. Jak dlouho to vydržíme? Jak dlouho to takhle půjde dál?

Zběhnout? Nemůžeme, vždyť nic jiného neumíme. Děláme přeci medicínu celý život.

Mnozí z nás se jistě stanou klienty psychiatrických ambulancí, někteří budou mít možná problémy s alkoholem a s toxikomanií. Ale většina z nás zůstane prostě proto, že to povolání milujeme. Z vědomí, že jsme pacienta uzdravili nebo třeba jen duševně posílili, plynou přece pozitivní emoce.

Závěr

Vraťme se zpět k panu doktorovi Čapkovi.

„*Jaképak dlouhé řeči? Jsem doktorem a musím do všeho!*“ říkával a neměřil času ani nepočítal hodin.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Domáci násilí

V poslední době jsem nějak nešikovná, každou chvíli o něco zavádím, a tak mívám hlavně na rukou dost často modřiny. Když se pak setkám s přáteli, soucitně se vyptávají, cože se mi to zase stalo, případně mě poučují o následcích léků na ředění krve. A když jsem tuhle přišla do naší hospůdky s monoklem na tváři, poslouchali mé vyprávění, jak jsem se uhodila o dvířka závěsné skříňky, s vrtěním hlavou a podezíravým pohledem. Pak jsem si v jeden den popálila zápěstí o žehličku a pořezala při krájení chleba, a to už se přátelé začali málem neomaleně vyptávat, jak vycházím s dcerami a s vnuky a častovali mne historkami o týraných seniorech a vůbec se ke mně chovali (moji vrstevníci!), jako bych byla nějaká křehká bezbranná stařenka.

Do jisté míry jsem sice obětí domácího násilí, avšak bezbranná se cítím vůči neživým součástem své malé domácnosti – to když mě třeba uhodí do kolena otevřená dvířka pračky nebo zakopnu o kabel k počítači či mi vyprskne do tváře rozpálený olej, protože jsem si zase bláhově koupila křehčené (tj. zvodnatělé) maso.

Domáci násilí ovšem mívá i psychickou podobu. Což není stresující, když se po nemoci chystáte k lékaři, chcete si umýt konečně vlasy, a vtom něco lupne v karmě, plamen zhasne – a teplou vodu už nepustíte? Bude váš oprávec plynu k dostižení? A přijde brzy? Pěkně znervóznit může leccos, co přestane fungovat, což bývá zákonitě vždy v dobu nejméně vhodnou: když si v letním parnu uděláte velký nákup a stěží popadáte dech, stávkuje výtah a musíte vysupět pět pater s těžkými taškami. Naopak v největších mrazech, nejčastěji v pátek o půlnoci, vypoví službu wavy; před rodinnou sešlostí, již chcete pohostit, teče voda jenom z cisterny o blok domu dál a obrazovka u televize zčerná nejraději před Štědrým dnem.

Právě pokud jde o tu televizi, pak ta je tím mým největším psychickým trýznitelem. Zřejmě jsem profesionálně deformovaná, protože ze všech pořadů si vybírám politické zpravodajství a publicistiku. Komentáře, rozhovory, duely a besedy – to je moje, sledovat jak se jako na orloji střídají politici a mluví, drmolí, kážou a někdy se osvěživě hádají... Prosedím u toho večerní hodiny a nedělní poledne a když se děje něco mimořádného, jsem štont si vzít den dovolené a v krásném letním dni sledovat, jak padá vláda nebo Sněmovna páchá sebevraždu. Dívat se na to a poslouchat, co kdo a s jakou razancí nebo naopak jako monotónní kolovrátek říká, je pěkný tyátr – a také značné utrpení. Jsem zřejmě nejen profesionálně deformovaná, podle dcery až závislá a kdoví jestli nejsem vlastně svého druhu masochistka.

Teď právě se rozpoutávají předvolební orgie, zase se před námi předvádějí staří zavedení politici i ti, kteří by se politiky teprve chtěli stát. Přemýšlím, zda budou jen opakovat staré řeči, nebo zda přijdou s něčím novým, i fantazijním. Tušíme, co udělají po volbách, budou-li v nich úspěšní? A kolik lidí uvěří bláhovým slibům

a falešnému ujišťování; kdo ví, jak odlišit přetvářku od upřímnosti? Kdy se to naučíme? A dá se to naučit? A jak to asi nakonec dopadne?

Ani jako závislá profesionálně deformovaná masochistka se už na všechno nemůžu dívat. A když začaly růst houby, jednu neděli jsem Otázky–neotázky Václava Moravce přece jen vyrazila do lesa. Bylo tam příjemně, klid, čistý vzduch, ale ani tam jsem neunikla násilí. No, násilí – spíš to byly takové počouchlosti nastražené nějakým malým českým Oberonem nebo Pukem: škodolibě mi omotávali nohy os-
tružinami a rozvazovali tkaničky u bot, narafičili kluzký kámen a jako záchranu mi podstrčili ztrouchnivělou větev, která se hned zlomila. Také mi mátlí směr a hlavně mně všechny ty krásné výstavní hříby, ukazované v televizi, pěkně ututlali. Aspoň že mi dopřáli dvě tři červivé babky a pár hrstí prašivek (tedy pýchavek; ty mladé smažím, vařím i nakládám).

Uznávám, bylo to zdravější a prospěšnější než sledování politiků. Kupodivu jsem se vrátila bez šrámů a podlitin. Snad tak přežiju i do příští schůzky s kamarády.

P.S.

1. Profesionálně deformovaná jsem stejně – teď už totiž ty mé oblíbené polední Otázky Václava Moravce večer reprizují.
2. Naděje umírá poslední – jednou snad po nějakých volbách bude líp.
3. Ale vlastně je vždycky dobře, když se někdo, třeba kamarádka s kamarádem, stará, jak vám je.

Meluzína

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vn@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2013

revue 4

Absolventi

Almanach

Abstrakta

Jubileum

Listopad

Popáleniny

Volby: rektora
děkana

Vyhledky

Vzdělání

Tiara anglické královny

M. Anděl

V. Dvořáková

V. Hampel

R. Königová

J. Pehe

P. Pithart

K. Popper

M. C. Putna

M. Vácha

T. Zima

VITA NOSTRA REVUE

22. ročník, číslo 4

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 20. 12. 2013

Redakční rada:

Předsedkyně: † prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

J. Pehe: Rok na dně, vyhlídky nejisté	4
P. Pithart: Opravovat, nebo povolat vůdce?	5
M. C. Putna: Necháme si líbit svinstvo? Je tu boj o směřování státu	8
V. Dvořáková: Vzdávám se svých práv.	10

QUOD BONUM

Prof. M. Anděl znovu zvolen	14
Vinohradská fakulta oslavovala	15
M. Anděl: Mínulost a současnost školy	16
M. Vácha: Tři pilíře lékařství	20
Zahradní slavnost Trimedu	22
M. Kment: Nomina sunt odiosa	24
Absolventi bakalářských oborů	27

ALMA MATER

Tisková zpráva UK: Kandidátem na funkci rektora UK je profesor MUDr. Tomáš Zima	30
Budoucí rektor profesor T. Zima říká: Evropské projekty jsou pro UK velkou nadějí	30
V. Hampl: Vzdělání a výzkum patří mezi priority země	33
L. Rakušanová: „Sobotníky“ o školství a rektorech	36
M. Hudec: Vysoké nadání v české škole na obtíž?	37
Zlepšením vzdělání by HDP vzrostl na šestinásobek	39

VĚDA

R. Königová: Emoce v popáleninové medicíně	42
R. Šlamberová: Naši studenti byli důstojnými reprezentanty	46
Vítězná abstrakta	49

ZDRAVOTNICTVÍ

Letmé ohlédnutí za uplynulým rokem	58
Medical Tribune: Co se povedlo v českém zdravotnictví v roce 2013	60

O TEMPORA

M. Vácha: Diapozitivy z listopadu 1989, Brno	66
A. Zemančíková: Pod jakým praporem?	67
M. Hudec: O těch normálních slušných občanech	71

TEXT

J. Veis a kol. Nechť je to k dobru, štěstí a zdaru	74
--	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Mým čtenářům	96
------------------------------------	----

Ilustrace: Historie utěšené a kratochvilné člověku všelikého věku i stavu k čtení velmi užitečné.
Výbor z české krásné prózy XVI. a XVII. století. Družstevní práce, Praha, 1941.

RES PUBLICA

NA PRAHU ROKU

Rok na dně, vyhlídky nejisté

V roce 2013 se česká politika propadla do prozatím nejhlubšího bodu své už řadu let pokračující krize. Pozvolný rozpad neduživého stranického systému, který byl stvořen v 90. letech, jsme mohli pozorovat už delší dobu, ale v roce 2013 ho akcelerovalo několik zásadních událostí.

Tou nejdůležitější byla přímá volba prezidenta, která proti churavějícímu stranickému systému postavila v osobě Miloše Zemana nové centrum moci, opírající se o vlastní mandát od lidu. Další důležitou událostí bylo tragikomické „vyvrcholení“ tříletého (ne)vládnutí pravicové koalice pod vedením Petra Nečase.

Nečasova vláda, pronásledovaná korupčními skandály, padla přitom symbolicky v důsledku masivního policejného zásahu. Byl to vskutku případný konec jedné éry české politiky, protože pro velkou část společnosti byl jen dalším důkazem zkorumpovanosti hlavního proudu politiky.

Otevřela se tak cesta pro nástup antipolitiky v podobě nových hnutí, která založila v podstatě celý svůj program na odmítání nejen dosavadní stranické politiky, ale de facto politiky jako takové. Antipolitiku svého druhu ovšem praktikoval i prezident Zeman, který se krizi rozhodl řešit „odbornickou“ vládou.

Vedle nástupu antipolitických hnutí a odbornické vlády prezidenta, jmenované v rozporu s dosavadními zvyklostmi parlamentní demokracie, ke krizi přispěl i masivní propad české pravice., zejména občanských demokratů coby dlouholeté kotvy české pravice. Zkáza tradičního stranického systému pak byla dokonána, když Zemanovi spojenci dokázali před volbami vnitřně oslabit i poslední velkou demokratickou stranu — sociální demokracii.

Masivní policejní akce, která vedla k pádu Nečasovy vlády, navíc nijak neobnovila důvěru ve fungování nejen orgánů činných v trestním řízení, ale českého státu obecně. Ten se potácí v hluboké krizi mnohohvrstevné nefunkčnosti ještě více než politika.

Krizí je zasažena i ekonomika, přičemž důvěru ztratila po úmyslné devalvaci koruny i tradiční bašta důvěryhodnosti – Česká národní banka. V neposlední řadě pak důvěru poztrácely i některé dosavadní pilíře mediálního světa u nás, které si koupili čeští oligarchové – někteří s politickými ambicemi.

Na prahu roku 2014 tak stojíme v bodě možného zásadního zlomu. Na jedné straně byla Česká republika v posledních 24 letech přetvořena v zemi s jakžtakž fungujícím demokratickým zřízením, právním státem a tržním hospodářstvím. Na straně druhé téměř všechny instituce, které tyto změny nesly, jsou v hluboké krizi.

Příští měsíce tak budou pro další vývoj u nás osudové. Optimistický scénář lze založit na tom, že předčasné volby sice byly vítězstvím antipolitických hnutí, ale zároveň všechny politické subjekty, z nichž se rodí nová vláda, mají jako svoji nejvyšší

prioritu „fungující“ stát. Ve srovnání s velkohubými sliby zásadních reforem vlád minulých je to zdánlivě skromný cíl. Pokud by se ho ale podařilo z větší části naplnit, byl by to možná nejdůležitější posun vpřed od reforem na začátku 90. let a vstupu do Evropské unie.

Bohužel ale také reálně hrozí, že se pod politickým dnem roku 2013, z něhož se už zdánlivě můžeme jen odrazit vzhůru, otevře skutečná propast, do níž se může zhroutit celý polistopadový režim – s jeho výdobytky i selháními. Na nové vládě i prezidentovi tak leží obrovská odpovědnost: buď mohou, i s pomocí EU, opravit porouchaný systém, anebo mohou nastartovat jeho definitivní rozpad, možná s velmi závažnými důsledky.

Právo, 28. 12. 2013

Petr Pithart

Opravovat, nebo povolat vůdce?

Co s tím kapitalismem? Je vůbec namístě ho zachraňovat? Myslím ten náš, ke kterému jsme vyšli „českou cestou“ privatizace. Opravovat, anebo se vydat za vizemi, za vůdci?

Prý chybí vize. Na počátku každého roku poptávka po vizích stoupá. Před jeho koncem je však ještě čas i k ohlédnutí; vidím odtud potřebu mnoha oprav nehotového, nepovedeného díla. Ivan Hoffman nedávno řekl, že tato vláda je posledním pokusem udržet u nás kapitalismus. Vskutku, vždyť nechybělo mnoho a vládla tu silná levice. Zachránili to křesťanští demokraté a možná i ono hnutí kolem jedné velké firmy, o kterém nevíme vůbec nic. Budeme tedy s touto vládou zdejší nepovedený kapitalismus udržovat, zachraňovat opravami, anebo vsadíme na něco lepšího? Vydáme se hledat vize? Ty se ale hledají tak, že se hledají (a vždycky pak naleznou) vůdcové.

Prezidentská volenka

Ohlízím se a vidím, na co jsme si zadělali před dvěma lety, kdy jsme zacloumali ústavou: dohodnutá vláda nejenže ještě neexistuje a nevládne, ale možná že hned tak vládnout nebude. Začne-li vládnout, bude to teprve podruhé v naší novodobé historii, kdy po parlamentních volbách dojde k vystřídání vládní garnitury garniturou opoziční. K tomu u nás od roku 1918 došlo jen jednou, až v roce 2009. Nu ano, před válkou se střídali jen partneři agrárníků. A „opoziční smlouva“ z roku 1998 jistotu pohodlného vládnutí hodlala zajistit na věčné časy: vzala opozici na celý čtyřletý mandát její nejsilnější zbraň. Pořád tu panuje duch jakoby Národní fronty: poslat opozici do vlády zdá se být voličům příliš riskantní.

Před těmi pěti lety ten první jinde běžný obrat začal hodně ošklivé: nejdříve musel předem jasný výsledek voleb pro Paroubka zvrátit Kubiceho podraz a pak to trvalo ještě čtyři měsíce, než se až na druhý pokus legitimně usadila ve Strakovce Topolánková vláda. Opozice tehdy poprvé v našich dějinách vystřídala ty u vlády. Výsledek bohužel odpovídal ošklivému počátku: to za této vlády soukromé podnikání s veřejným vládnutím beze studu obcovalo před zraky všech.

Výměny místa mezi vládními a opozičními garniturami nejsou sice posledním ani jediným smyslem parlamentního zřízení, ale pokládají se za samozřejmost, bez které se rozumné opravy, kus po kuse, dělají jen s obtížemi a prodlevami. To se pak začnou hledat vize, svůdné ideologie a k nim patřiční vůdcové.

Teď se nám ta základní figura parlamentnědemokratického tance může podařit podruhé, ale jistého není nic. Pán na Hradě by nejraději prezidentskou volenku; nejlepší vládu přece najmenuje on sám! Nic nového pod sluncem Pražského hradu: takové choutky míval už T. G. Masaryk. Také proto jsou naši prezidenti v pokušení počínat si jako monarchové, že se tu nestřídá vláda s opozicí. To ale měli zákonodárci vědět, když zvedali ruce pro přímou volbu hlavy státu; byla to ta největší ústavní chyba od Listopadu. Nevím, lze-li ji vůbec napravit – v národě, který panovníkům tradičně toleroval předem všechno. Čtěte si v nové knize historika Jana Raka o našich čich za posledních Habsburků („Zachovej nám, Hospodine – Češi v Rakouském císařství 1804–1918“): těch nadějí spojovaných s panovníkem, té nekonečné, nepoučitelne příchylnosti, až devótnosti vůči trůnu ve Vídni a toho marného očekávání vděku!

Jestli se kompetenční spor mezi Sobotkou a Zemanem o to, kdo má poslední slovo při jmenování vlády, dostane před Ústavní soud, bude to velká, nikoli malá nehoda. Budou se při jeho rozhodování riskantně odkrývat a ohledávat samotné základy domu, ve kterém bydlíme. Bude se rozhodovat mezi dělbou moci, na které stojí západní liberální demokracie, a mezi soustředováním moci jako principem východním. Nález ve prospěch prezidenta by měl snad ještě závažnější důsledky než samotná jeho přímá volba. Tak daleko jsme se dostali: zda k tomu sporu, k té nehodě dojde, záleží na jedné jediné osobě: Sobotka couvnout nemůže. V sázce je parlamentní forma naší věci veřejné, naší republiky.

Na začátku roku 2014 nebude tedy jistého nic. Kdyby všichni hráči uznávali stejná pravidla a podobně rozuměli zvyklostem, nebyl by to žádný malér. Vždyť demokracie je právě toto: jistá pravidla a věčně nejisté výsledky.

V roce 2014 by tak měla být opět nejdůležitější agendou pravidla. Být zákonodárcem, snažil bych se především zpřesňovat ta nenápadná, která málokoho zajímají, „malá“ pravidla, podle nichž se mění ta „velká“; opravit jednacích řady obou komor vidím jako hlavní úkol. Všechno na tom záleží. Na vyloučení možností, že poslancům, zavaleným metraky paragrafů, unikne nějaká podstatná „maličkost“, která se tam vloudí jako chyba, anebo ji tam spíše někdo propašuje. Při tvorbě zákonů je třeba zpomalit tempo. Řekl bych dokonce, že za každou cenu.

Všechno to nejdůležitější půjde pak s dobrými pravidly tvorby zákonů (jednáními řády) lépe: konečně zajistíme definitivu kvalitních, politicky neutrálních úředníků a státní zástupci se nebudou muset obávat zásahů politiků.

Nezkrotitelný český kapitalismus

A co s tím kapitalismem? Je vůbec namístě ho zachraňovat? Myslím ten náš, ke kterému jsme vyšli „českou cestou“ privatizace. Opravovat, anebo se vydat za vízemi, za vůdci?

Ať již to vláda se socialistickým premiérem bude myslet jakkoli, nemůže začít jinak než co možná okamžitou nápravou asociálních škrtů v prostředcích na pomoc těm úplně nejslabším z nás: poškozeným přírodou či neštěstím. Vláda musí také podpořit místní programy, které pomohou bezdomovcům. Pokaždé když zahánbení, protože bezmocní projdeme kolem bezdomovce, stáváme se horšími, než jakými jsme. Kdyby nic, tak otrlejšími, necitelnějšími ke všemu, co nás přesahuje.

Jestli se ani na takovou snadnou nápravu nenajdou peníze, vůle zachraňovat zdejší kapitalismus opět dále klesne. Potvrdí se, že je to kapitalismus nejen dosud nezkrocený, ale i nezkrotitelný.

Ale nesudme zbrkle: teprve podruhé za pětadevadesát let novodobé státnosti opozice u nás střídá vládu! Demokracie je tu pořád napůl zablokovaná. Cuká se, je živá, ale není to ten kýžený pohyb kyvadla. To znamená, že stát pořád ještě budujeme; pravidla, kterými jej spravujeme, jsou dosud nedokonalá.

Dokonalá nebudou nikdy; dobrá budou, až nebude třeba obávat se vizí jako pekelných strojů ideologií. Vizí, které se neobejdou bez vůdců.

Vůdcem ale není římský František, který se hlásí k odkazu toho z Assisi. Nechce svět této civilizace zrušit, ale opravit. Proto přibývá těch, kteří na počátku roku 2014 v naději, a přitom bez obav zdvíháme hlavy.

Ihned, 29. 12. 2013

Necháme si líbit svinstvo? Je tu boj o směřování státu

V květnu váš spor s prezidentem (*když M. Zeman odmítl podepsat doc. Punovi jmenovací dekret o udělení profesury – pozn. VNR*) **plnil přední stránky médií, byl jste v tu dobu nejspíš nejznámějším vysokoškolským učitelem... Profesorem jste nakonec jmenován byl, ale jaký pocit z toho všeho ve vás zůstal po půl roce? Hořkost? Nebo, řečeno s Adinou Mandlovou, „dneska už se tomu směju“?**

Tehdy v horkém týdnu květnovém se mě novináři často ptali na pocity. Stejně jako tehdy, i dnes odpovídám: Moje pocity nejsou podstatné. Podstatné je, co tato kauza vypověděla o české společnosti – co si nechá líbit a proti čemu už se vzbouří –, či také jak velká část společnosti si svinstvo tohoto typu nechá líbit a jak velké části společnosti se to svinstvo naopak líbí. A ještě jinak řečeno: Jestli patříme k liberálnímu Západu, nebo k autoritářskému Východu. A ukázalo se, že je tu našťástí dost silná ta společnost liberální – ale že těch, kteří by si přáli silného vládce, který může všechno, také není tak málo. A že se to ukázalo zrovna na mé kauze, to je spíš náhoda.

Mimochodem, setkal jste se někdy osobně s Milošem Zemanem?

Nikoliv. Teď možná čekáte, že řeknu něco jako – ani bych o to nestál, zvedal by se mi žaludek a podobně. Ale kdepak. I Miloš Zeman je koneckonců lidská bytost, byť tak hluboce zapadlá ve zlu a hříchu. A naopak, tím vlastně vzbuzuje jistý soucit.

Jedním z těch, kteří se postavili ve zmíněném sporu o vaše jmenování na stranu prezidenta, byl i opat Strahovského kláštera. Pro vás asi tahle reakce konzervativních katolíků nebyla překvapením: patříte ke kritikům církve, otevíráte léta tabuizovaná témata. Když v knižním rozhovoru s Martinem Bedřichem mluvíte o svém vztahu ke katolickému Římu, píšete mj., že Vatikán „je temné místo světa a temné místo katolicismu. Jestli někde tančí démoni, je to tam. Protože tam je náboženství spojené s mocí, s nárokem na moc absolutní“. Vidíte nějakou naději na změnu v papeži Františkovi, jehož před pár dny časopis Time vyhlásil osobností roku 2013?

A to je právě ten problém. Ta kampaňovitost. To hledání Mesiáše, nejlépe v nějaké osobnosti, která je zrovna populární. Kdysi jsem napsal ironickou povídku „Pak už leda Michael Jackson“ – o tom kultu, který se soustředí jednou kolem popového zpěváka, jednou kolem papeže. A na jak dlouho? Nene, nic takového! Mesiáš už přišel a jmenuje se Ježíš Kristus. Na žádného jiného nevěřím.

Na rozdíl od řady svých kolegů-vědců máte vstřícný postoj k médiím, na něž nezanedbatelná část české společnosti – v souhlasu s názorem hlavy státu – pohlíží jako na žumpu a semenišť všeho zla, a soudí, že bez nich by bylo lépe. Jak podle vás média zvládají svou roli?

To je pochopitelné, že ti, které média mnohokrát usvědčila při lži, manipulaci a podvádění, nemají média rádi. Druhé kolo prezidentské kampaně bylo v tom výmluvné. Jeden den večer jedna Zemanova pomluva na adresu Karla Schwarzenberga – že jeho otec byl kolaborant, že manželka má doma prapory s hakenkrajcem, že vyhodil kamarádka z bytu a tak dále. Druhý den ráno novináři odhalí, že to je lež. A druhý den večer druhá pomluva.

Ano, Zemanovi a podobným by bylo bez novinářů lépe. Míním bez opravdových, nezávislých, kritických a profesionálně nedůvěřivých novinářů. Společnost by bez nich vůbec nefungovala. Byla by... no, taková ruská by byla, kde média budou to, co si báťuška přeje.

K vám občanské angažmá a veřejná vystoupení patří; proč je ale jinak v akademické obci tak málo lidí, kteří si uvědomují, jak důležité je, aby právě dnes byl jejich hlas ve společnosti hodně slyšet a veřejné mínění neformovali – řečeno vaším termínem, byť použitým v jiné souvislosti – jen „intelektuální baráčníci“?

Ono jich tak málo není. Třeba zrovna u nás na Fakultě humanitních studií je takových lidí docela dost. Počínaje zakladatelem Janem Sokolem až po naši nejnovější posilu Milenu Bartlovou. Profesoři, kteří umějí vystoupit na kongresu, v televizi i na demonstraci. A někteří jiní jsou zase spíš tichými badateli, kteří mají dar a poslání trávit život v laboratoři a v seminární místnosti, a je to také dobře. Jak se praví v prvním listě Korintňanům – různé dary, stejný duch.

Před pár dny jsme si připomněli druhé výročí úmrtí Václava Havla. V roce 1989 byl ikonou změn a miláčkem národa, ale po necelém čtvrtstoletí je velkou částí veřejnosti vnímán jako velmi negativní postava, výrazy „havlisté“ a „pravdoláskaři“ jsou už skoro nadávkami... Režisér Fero Fenič před lety vzpomínal, jak se ho v době kolem dělení československého státu jeho matka, která nechápala antihavlovskou vlnu ve slovenských médiích, ptala: Čo nám ten Havel urobil? Tři roky jste byl ředitelem Knihovny Václava Havla, jako autor jeho knižního „duchovního portrétu“ jste prozkoumal jeho dílo, osobnost a působení jako nikdo jiný. Takže – čo nám ten Havel urobil?

Urobil právě to, že se stal tou ikonou. Že revoluce byla v něm až příliš personalizována. Tentýž problém, o kterém jsem mluvil v souvislosti s papežem. Když potom nenastal v české zemi zemský ráj na pohled, začali vinit jeho, že Havel za všechno může. Kdepak, všichni společně si za to můžeme. Leccos z Havlova díla je dobově podmíněné, zvláště poslední roky byly poznamenány velkou únavou, ale je užitečné

podívat se do Letního přemítání, textu z počátku devadesátých let. Tam předkládá vizi státu, který by měl být občanský, nikoliv nacionální, a duchovní, nikoliv církevní. To bylo správné a prorocké. Zvláště vzhledem k tomu, že se dnes posouváme do přesného opaku. Ostatně i tím, že se mohlo dvakrát stát, že na Hradě usedl totální Antihavel, představitel přesně toho omezenéckého nacionálního čecháčkovství, které Havla děsilo. To slovo „čecháčkovství“ Havel rád používal, přiznáváje, že jeho původcem je Václav Černý – ostatně taky profesor, který se pořád občansky angažoval a taky z toho měl pořád problémy...

Říjnové volby do Poslanecké sněmovny přinesly několik překvapení, k nimž lze jistě počítat totální propad prezidentovy strany a naopak nečekaný vzestup Babišova hnutí. Jak čtete tenhle výsledek? Je to pro vás signál, že by se věci mohly konečně pohnout k lepšímu? Nebo si ve shodě se skeptičtější částí veřejnosti myslíte, že se nic nezmění – a že nám pořád chybí ta silná myšlenka, nová definice smyslu existence státu a jeho směřování?

Že propadly obě vůdcovské strany obou čecháčkovských Antihavlů, to je samozřejmě milé potěšení. Ale znovu se vracíme k problému mesiášství. Každé hnutí založené na silném vůdci je trochu podezřelé. Jde jen o míru toho podezření – někdy je větší, někdy menší, podle toho, jak moc velký mesiášský komplex jeví ten který vůdce. Ale co je důležitější: Silná myšlenka tu přece je. Jde o to, zda se podaří tuto společnost udržet jakožto liberální, západní, otevřenou a demokratickou, nebo zda se k moci proderou populisté, autoritáři a polofašouni. Viz v Řecku Zlatý úsvit, viz v Maďarsku Jobbik, viz na Slovensku vítězství Kotleby, chlapíka vystupujícího v uniformě Hlinkových gard – který zjevně vůbec nevádí notné části slovenského kléru. To je to, o co jde! Jestli tohle není dost silné varování a silná myšlenka, tak už nevím co...

*Viktor Vondra
Aktualně.cz, 25. 12. 2013*

Vladimíra Dvořáková

Vzdávám se svých práv...

Absurdita toho, co je v našem „právním státě“ možné s vážnou tváří vyhlašovat, pravděpodobně již zdaleka převyšuje onen Kocourkov, před nímž kdysi varoval TGM. (Hulvátov jsme konec konců také již asi překonali). Nejnověji nyní prezident sdělil (respektive zopakoval svůj dřívější postoj), že se vzdává svého práva udělovat milosti (být s možnou výjimkou pro vážně nemocné osoby), dříve již sdělil, že se vzdává svého práva jmenovat profesory.

Na první pohled to působí dobře. Prezident, který byl kritizován za způsob, jakým sestavil vládu bez skutečné komunikace s parlamentními stranami, který byl kritizován za (ne)účast ve volební kampani ve prospěch „zemanovců“, vysílá veřejnosti signál, že vlastně sebeomezuje svou moc. Čeho jsme tedy vlastně svědky? Zkusme si to trochu rozebrat.

Prezident, bez ohledu na to, jak je zvolen, se ujímá svého úřadu a v tomto smyslu je úředník, byť s imunitou a bohužel dle naší Ústavy „z výkonu své funkce neodpovědný“. Slib prezidenta republiky ale mimo jiné uvádí: „Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony.“ Byť je prezident politicky „neodpovědný“, sliby se dodržují. Navíc složení slibu bez výhrad je podmínkou, aby se prezident ujal funkce, protože pokud tak neučiní, „hledí se na něho jako by nebyl zvolen“. Logicky z toho vyplývá, že nedodržení tohoto slibu by mělo vést k jeho rezignaci.

Co říká Ústava ohledně milosti? Prezident republiky „odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahlazuje odsouzení.“ Tj. může udělit milost v případech již uloženého trestu a nepotřebuje k tomu žádný souhlas žádné jiné instituce (ministerstva, vlády...). Zároveň ho nikdo nemůže nutit, aby nějakou milost udělil. Jakého práva se tedy prezident vzdává? Pokud za své funkční období žádnou milost neudělí, je to jen na jeho zvážení. Prezident Zeman má na rozdíl od prezidenta Klause a Havla možnost udělit milost částečně omezenou, protože v případě, že trestní řízení není ukončeno, tj. pokud prezident „nařizuje, aby se řízení se nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo“, potřebuje k tomu spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády a v tom případě za rozhodnutí prezidenta odpovídá vláda. To se již dříve vztahovalo a dále vztahuje i k amnestii. Z celého tohoto principu ovšem premiér Nečas při Klausově amnestii udělal „bramboračku“ (dodnes nikdo neví, kdy a jak to podepsal a vláda o tom údajně ani nevěděla). Ale to je trochu jiná historie.

Jak je tomu v případě „práva“ jmenovat profesory? Jde o povinnost vyplývající z vysokoškolského zákona 111/1998, fakticky tedy jde o ústavní povinnost. Ústava totiž říká, že prezidentovi přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon. Opět je v tomto případě nutný spolupodpis premiéra či jím pověřeného člena vlády a odpovídá za to vláda. Položme si otázku, proč má prezident podepisovat jmenování profesorů? Prezidentské jmenování souvisí s tím, jak je instituce prezidenta u nás koncipována. Jde o to, že prezident v parlamentním systému by neměl být součástí každodenních politických a ideologických konfliktů, pravomoc/povinnost jmenovat profesory ukazuje, že společnost si váží tradice akademických svobod, plurality bádání a osobností, jež něco dokázaly na poli vědy a vysokoškolské výuky. Prezidentův podpis je zde symbolický a v jistém smyslu notářsky potvrzující, že vše proběhlo v souladu se zákonem a předpisy, ale hlavně vyjadřuje, že profesorský titul nemá žádnou spojitost s momentální politikou

orientací vlády. Diplomy dostává k podpisu po velmi dlouhé a složité akademické proceduře, jež vrcholí řízením jak před vědeckou radou fakulty, tak i univerzity, o jehož výsledku rozhoduje tajné hlasování. Poté veškeré podklady projdou kontrolou na ministerstvu školství, jmenování je schváleno vládou, podepsáno premiérem a nakonec je předloženo k symbolickému aktu hlavy státu – podpisu. Prezident je také zván na akt slavnostního jmenování nových profesorů, kterého se ovšem již nemusí účastnit.

Prohlášením, že se vzdává „svého práva“ jmenovat profesory, prezident vzkázal, že akademické svobody, pluralita bádání a význam vzdělání pro něj hodnotu nepředstavuje. To je samo o sobě velmi špatné poselství a uvidíme, zda se zákonodárce případnou změnou zákona k tomuto poselství připojí. Antiintelektualismus je přirozenou součástí všech populistických proudů v politice, nemluvě samozřejmě o totalizujících proudech. Ale mnohem vážnější je v tuto chvíli skutečnost, že zároveň vzdáním se „práva“ jmenovat profesory prezident říká, že nemíní plnit povinnosti, které pro něj z ústavy vyplývají, a je tak vlastně ochoten porušit i svůj slib. Zákon však stále platí, při posledních jmenováních prezident svou ústavní povinnost nakonec splnil. Nyní je již na ministerstvu více než 60 připravených jmenovacích řízení, vláda by je měla co nejdříve schválit a postoupit prezidentovi republiky k podpisu. Uvidíme.

K čemu je tedy celý ten humbuk kolem vzdání se práv? Ani milosti ani amnestii prezident není povinen udělit či vyhlásit, jde tedy jen o formální deklaraci směrem k veřejnosti; pokud by ale odmítl podepsat jmenování profesorů, fakticky by tak odmítl plnit své ústavní povinnosti a porušil by tak slib prezidenta republiky.

Mám obavy, že tento humbuk kolem vzdání se práv má vytvářet prostor pro mnohem závažnější posuny v interpretaci ústavního systému; jsme svědky pokračujícího rozměňování principů právního státu, což za posledních vlád a předchozího prezidenta nabralo na obrátkách. Komu vyhovovalo a vyhovuje nejasné nastavení ústavních principů? Na to bychom již měli být po všech těch kauzách schopni odpovědět. Stále více místo skutečné politiky sledujeme soupeření nejrůznějších klientelistic-kých, korupčních i zločineckých skupin, pro něž je takovéto prostředí živnou půdou. Hlídejme tedy „své“ politiky, trvejme na plnění jejich povinností a skládání účtů.

Aktualne.cz, 4. 12. 2013

QUOD BONUM

JUBILEUM FAKULTY
NOVÍ BAKALÁŘI

Profesor M. Anděl znovu zvolen

Členové Akademického senátu 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy zvolili dne 22. 10. 2013 na svém 2. mimořádném zasedání kandidáta na děkana 3. lékařské fakulty na období 1. 2. 2014 – 31. 1. 2018.

Kandidátem byl zvolen

dosavadní děkan 3. LF UK
prof. MUDr. Michal Anděl, CSc.,
přednosta II. interní kliniky 3. LF UK a FNKV

Protikandidáty byli:

doc. MUDr. Robert Grill, Ph.D., přednosta Urologické kliniky a prof. RNDr. Ilona Hromadníková, Ph.D., vedoucí Oddělení molekulární biologie a patologie buňky

Prof. MUDr. M. Anděla navrhli senátoři do čela fakulty již po čtvrté; děkanem byl v letech 1997–2003 a 2010–2014.

Vinohradská fakulta oslavovala

Ve čtvrtek 3. října 2013 se v pražském Karolinu konalo slavnostní shromáždění k 60. výročí založení 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Vznikla, jak známo, nejprve pod názvem Lékařská fakulta hygienická rozdělením jediné pražské lékařské fakulty ve fakulty tři, označené nyní pořadovými čísly. 3. LF UK nezměnila jenom název, ale i obsah studia, když zavedla na začátku 90. let modernizované curriculum a nyní ji její problémově integrovaná výuka medicíny řadí mezi naše nejlépe hodnocené lékařské fakulty. Podle vyjádření **děkana fakulty prof. Michal Anděla** je jedinou českou fakultou, kde se reformovaně vyučuje a významný důraz klade i na výuku lékařské etiky.

Právě moderní způsob výuky patřil k hlavním tématům na slavnosti v Karolinu. Dalšími tématy v projevech akademických zástupců univerzity byla nelehká historie školy před listopadem 1989 a také mimořádná osobnost nedávno zesnulé profesorky Radany Königové, která spoluurčovala odbornou, ale i lidskou a mravní úroveň celé fakulty. Jejich zásluh vzpomněl mj. ve svém projevu i **rektor Univerzity Karlovy profesor Václav Hampl**. Za strohý odsudek nejen všech členů naší akademické obce, ale i památky osobnosti, jakou byla profesorka Radana Königová, označil pak nedávné výroky premiéra v demisi Jiřího Rusnoka – ten v novinovém interview uvedl, že jediným kloudným výsledkem české vědy jsou patenty profesora Holého.

Naproti tomu významnou vědeckou a výzkumnou činnost 3. lékařské fakulty zdůraznil ve svém projevu **ministr zdravotnictví v demisi Martin Holcát**. Řekl: „Výzkum na lékařských fakultách Univerzity Karlovy v Praze a ve fakultních nemocnicích přináší drtivou většinu všech nových poznatků i mezinárodních poznatků v České republice a stává se tak pilířem českého lékařského výzkumu.“

„Univerzitní vzdělanost tvoří protiváhu úzkoprsosti, šosáctví, maloměšťáctví a nacionalismu. Přál bych si, aby tento její cíl nezapadl v lavině každodennosti, která nás všechny čeká,“ pronesl **emeritní děkan 3. lékařské fakulty profesor Cyril Höschl**, který také připomněl historický význam prvního svobodného rektora profesora Radima Palouše. Ve svém projevu se vrátil i k počátku Univerzity Karlovy a zdůraznil, že středověké univerzity svou internacionálností vynikaly nad současnými. „Dnešní univerzita slouží vymezené potřebám státu, profesory jmenuje stát, zkoušky na univerzitě jednoho státu většinou neplatí automaticky ve státě druhém. Z tohoto pohledu byla na středověké univerzitě svoboda daleko větší,“ konstatoval Cyril Höschl.

Na jubilejní oslavě vystoupil také **bývalý děkan 3. LF UK docent Bohuslav Svoboda**. Mj. řekl: „Je to velmi zvláštní, celý život tvrdím, že komunismus neudělal nikdy nic dobrého. Ale jediná věc, za kterou jsem komunistům vděčný; je to, že mě donutili jít na hygienickou fakultu, a nikoli na medicínu,“ vzpomínal na svůj život spojený s fakultou. Kvalitu výuky vinohradské fakulty si ověřil i během zahraniční stáže, kdy se během měsíce stal rovnocenným partnerem italských kolegů.

„Velmi přeji naší fakultě, aby vychovávala nejen odborníky, ale především osobnosti, stojící na všech třech pilířích našeho vzdělávání – na znalostech, dovednostech a postojích,“ popřál fakultě v závěru svého projevu **předseda Akademického senátu 3. LF UK Mgr. Marek Vácha**.

V závěru slavnosti předal pan děkan M. Anděl panu rektorovi V. Hamplovi reprezentativní monografii, která zaznamenává prostřednictvím dobových dokumentů i řady osobních vzpomínek historii 3. lékařské fakulty. Spoluautor publikace novinář Jaroslav Veis vysvětlil, že se kniha pokouší vyjádřit myšlenku, že škola má velkou intenci být moderní v odlišném způsobu výuky a že zároveň v sobě nese velkou tradici Univerzity Karlovy, sahající až do středověku. (*Ukázky z publikace naleznete v kapitole TEXT na str. 74.*)

Michal Anděl

Minulost a současnost školy

V roce 1952 vznikl hygienicko-epidemiologický směr ještě jednotné Lékařské fakulty, jehož základnou se staly Státní zdravotní ústav a Vinohradská nemocnice. O rok později, s účinností od 1. září 1953, vznikly usnesením vlády Československé republiky z původní Lékařské fakulty Univerzity Karlovy Fakulta všeobecného lékařství, Fakulta dětského lékařství a Lékařská fakulta hygienická. Ty byly v roce 1990 přejmenovány na 1., 2. a 3. lékařskou fakultu. Naše fakulta se tedy s pýchou i pokorou hlásí ke středověkým tradicím Univerzity Karlovy, k tradicím české lékařské fakulty vzniklé rozdělením Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou část v roce

1882/1883 a konečně i k tradicím pražské medicíny, která v sobě zahrnuje i tradice kvalitní lékařské fakulty německé.

Začátek činnosti naší fakulty ve vinohradském areálu je poznamenán atmosférou počátku padesátých let, včetně snahy kopírovat sovětské vzory specializace již v pregraduální výuce. Mnohé texty při dalších výročních fakulty slavených v době komunismu se ostatně na tyto zdroje odvolávají. Dle mého názoru účelově a pragmaticky, ve snaze obhájit svou tehdejší existenci. Fakulta však žádnou větší obhajobu nepotřebovala. Mezi osobnostmi, které byly od samého počátku členy jejího sboru docentů a profesorů, byly takové pilíře české medicíny, jakými byli profesori chirurgové Burian či Polák, internisté Syllaba a Jonáš, oftalmolog Janků a neurolog Šebek, vynikající operatér gynekolog Padovec, na hygienické části fakulty pak profesori Symon, Halačka či později Raška. V některých případech máme dokonce zřetelné náznaky toho, že naše fakulta je přijala, když především z politických důvodů nebyli přijatelní pro fakulty jiné. Tehdy byly položeny hluboké základy kvalitní klinické i preventivní medicíny na fakultě. Kvalita ústavů, kateder a klinik byla v šedesátých letech plně srovnatelná se všemi českými lékařskými fakultami.

Období normalizace zamíchalo negativně se všemi institucemi v tehdejším Československu, s univerzitními institucemi pak dvojnásob. Z fakulty muselo odejít mnoho učitelů, včetně jejich dvou bývalých děkanů profesora Bláhy a profesora Sedláka. Z dalších významných nucených odchodů je potřeba jmenovat profesory Macka, Lewita, Syllabu či Padovce. Stejně problematická byla účast vysokých akademických pracovníků fakulty na normalizačních čistkách. Za ně mají velkou zodpovědnost především profesor Švestka, rektor Univerzity Karlovy po roce 1969, a profesor Prokopec, od roku 1972 ministr zdravotnictví. Přesto se postupně i na fakultě, zejména později v osmdesátých letech, prosadila pragmatická politika, která se snažila udržet kvalitu i rovnováhu. Do pestré mozaiky osudů tehdejší fakulty patří i fakt, že mezi prvními signatáři Charty 77 byl první děkan fakulty profesor František Bláha. Jiný, v padesátých letech aktivní komunista, pozdější ředitel divize epidemiologie Světové zdravotnické organizace v Ženevě, profesor Raška, který se zasloužil o světové vymýcení neštovic, byl po svém návratu v roce 1972 z fakulty vyhozen – ale v roce 1984 byl královnou Alžbětou II. jako jediný Čech odměněn Jennerovou medailí. Bylo to již tři roky po tom, co byla z fakulty pro směšnou příčinu z politických důvodů vyloučena studentka Jana Šeblová.

Přes všechny turbulence těch dob je však třeba zdůraznit, že mezi fakultními učiteli byli stále špičkoví odborníci v klinické a preventivní medicíně, že úroveň péče o nemocné ve fakultní nemocnici byla stále plně srovnatelná s jinými fakultními nemocnicemi. V té době byla otevřena první česká Jednotka intenzivní metabolické péče, začala fungovat první česká mobilní koronární jednotka, byla provedena první angioplastika u akutního infarktu myokardu, po stavbě nových pavilonů se ještě více rozvinula plastická chirurgie či popáleninová medicína. Kvalitní chirurgická

i gynekologicko-porodnická klinika, oční i neurologická klinika, infekční klinika Na Bulovce či rozvoj psychiatrie v tehdejší Výzkumném ústavu psychiatrickém (nynějším Psychiatrickém centru Praha) byl znamením kvalitní medicíny v našich fakultních zařízeních. S výjimkou období docenta Blažka patří vinohradská patologie k nejlepším pracovištím oboru v naší zemi.

Do roce 1990 se na fakultě změnilo mnohé. Do té doby nepředstavitelná věc – akademická samospráva s paritním zastoupením studentů v Akademickém senátu přivedly fakultu k vůbec prvním svobodným volbám jejího děkana, kterým se stal psychiatr Cyril Höschl. Díky jeho invenci i důslednosti pak škola, do té doby spíše podceňovaná, zahájila postupný důsledný přerod, který v sobě zahrnoval zavedení studia medicíny v angličtině, nově koncipované dvoukolové přijímací řízení a od roku 1996 reformovanou výuku medicíny. Naše fakulta je jediná, která v celé republice reformovaně vyučuje a integrované a problémově orientované studium pak patří k základním kamenům struktury curricula našeho studia medicíny. Výrazný důraz je kladen na výuku lékařské etiky. Fakulta přitom neopustila jeden ze svých podstatných kořenů, totiž výuku a výzkum v oblasti hygieny, epidemiologie a preventivního lékařství. Svědčí pro to i množství doktorských studií z klinických oborů v oborové komisi preventivní medicína. Od devadesátých let se také velmi úspěšně rozvíjí studium bakalářských nelékařských zdravotnických oborů.

Důrazem na aktivní podporu lékařského výzkumu jsme založili řadu laboratoří, mnohé z nich absolutně špičkově vybavené. Také díky tomu je náš vědecký výkon opakovaně hodnocen na jednom z předních míst mezi lékařskými fakultami a některé obory fakulty (psychiatrie a neurovědy, kardiologie, diabetologie, metabolismus a výživa) byly v posledním roce v nezávislém hodnocení provedením CERGE hodnoceny na prvním až druhém místě. Nepřekvapí pak, že již v tradičním hodnocení Hospodářských novin skončila fakulta v posledních třech letech mezi českými a moravskými lékařskými fakultami dvakrát na prvním a jednou na druhém místě. Medicína na našich klinikách a ústavech patří mezi to nejlepší, co je možné nemocným v České republice nabídnout.

Fakulta velmi úzce spolupracuje s významnými institucemi vinohradského zdravotnického areálu, zejména s Fakultní nemocnicí Královské Vinohrady a se Státním zdravotním ústavem. Výuka i výzkum na fakultě se opírají i o její kliniky v Nemocnici Na Bulovce, v Thomayerově nemocnici v Krči, v Ústřední vojenské nemocnici, tradičně již pak v Psychiatrickém centru Praha a v Ústavu péče o matku a dítě v Podolí. V šestém ročníku s námi při výuce spolupracuje síť nemocnic v celé české části naší republiky.

Díky našim kvalitním odborníkům v klinické i experimentální medicíně, kvalitní výuce i vědě patří v současnosti řada našich pracovišť k české a někdy i evropské špičce. Namátkou bych chtěl jmenovat kardiologii, psychiatrii, patologii, ortopedii, anatomii, klinické i experimentální neurovědy, oftalmologii, hematologii,

gastroenterologii, diabetologii, metabolismus a výživu, dětskou endokrinologii či gynekologii a porodnictví. Máme tradičně unikátní Kliniku plastické chirurgie a Kliniku popáleninové medicíny. Je malým zázrakem, že v současné době pracují na Chirurgické klinice tři profesori chirurgie. Naše infektologie v Nemocnici na Bulovce patří díky vyzrálému klinickému týmu mezi nejuznávanější pracoviště v celé republice. Po roce 1990 jsme založili několik nových úspěšně se rozvíjících klinik, zejména Urologickou, Neurochirurgickou či Kardiochirurgickou kliniku, 3. interní kardiologickou kliniku a Interní hematologickou kliniku, založili Ústav laboratorních metod ve FNKV či Kliniku dětské chirurgie v Thomayerově nemocnici. Začali jsme vyučovat v Ústavu pro péči o matku a dítě v Podolí.

Vztah ke studentům je klíčovým momentem života fakulty. Bez studentů by byla možná dobrá klinická medicína, možná, že by probíhal i dobrý výzkum. Duch fakulty je však určován především generacemi mladých lidí, kteří se rozhodli, že svůj budoucí život spojí s profesí lékařky či lékaře, zdravotní sestry, rehabilitační pracovnice nebo pracovníka, dentální hygienistky či asistentky veřejného zdraví. Fakulta se snaží, aby studentský hlas byl slyšet – nejen při zasedáních Akademického senátu v komisi pro výuku, ale i na různých méně formálních setkáních, které organizují studenti medicíny a jejich organizace, především studentský spolek Trimed. Není divu, že se naši studenti významně uplatňují v různých celostátních aktivitách mediků, medicíny, především pak v české větvi IFMSA. Pro univerzitního učitele není nic příjemnějšího, než když sleduje, jak se ze studenta prvního ročníku stává student, který je připraven ke své budoucí roli profesionála ve zdravotnictví či výzkumu. Studenti přinášejí na fakultu neopakovatelnou atmosféru mládí, otázky, které směřují často k jádru problémů i etické přístupy, které ještě nejsou poznamenány pragmatickým vztahem k životu. Také proto má mnoho z nás, jejich učitelů, pocit, že studenti nám přinášejí víc, než jsme jim schopni vrátit.

Myslím, že všichni cítíme, jak jsme vyzráli, jak jsme získali pevnou pozici mezi českými lékařskými fakultami i zdravou důvěru pro budoucí rozvoj. Jsem přesvědčen, že v největším českém zdravotnickém areálu bude fakulta dále vzkvétat i slílit. Lze ji tedy především přát latinské *ut floreat et crescat*.

Děkanův projev na této slavnosti však nechce jen podat výčet historický. Jeho součástí je i upřímné poděkování. Akademickým pracovníkům, studentům a všem dalším pracovníkům fakulty za práci ve prospěch fakulty, za vlídnost i trpělivost, díky které na ní stále ještě máme rodinné prostředí i za oddanost instituci, která již patří k dějinám Univerzity, hlavního města Prahy i jejích Královských Vinohrad.

Nakonec mi dovoluje, abych co nejpříjemněji poděkoval těm, kteří se podílejí na uspořádání těchto oslav. Od jara se pilně pracuje na přípravě almanachu, který bude zanedlouho představen. Významně se na něm podepsali zejména publicista, novinář a spisovatel pan Jaroslav Veis, vedoucí našeho Střediska vědeckých informací dr. Martina Hábová, malíř pan Antonín Strížek, dr. Pavel Čech, prakticky celá

knihovna a pan Krč. Při přípravě dnešní slavnosti významně pomohly dr. Martina Hábová, dr. Lucie Hubičková, Alena Vlasáková, Ruth Fialová a Bohdana Trejtnarová. Naše díky patří Sboru fakulty vedenému panem Zdeňkem Šulcem. Dnešní slavnostní zasedání by nebylo možné bez pomoci pracovníků rektorátu paní Bínové a paní magistry Kupové. Oslavy výročí naší fakulty si nelze představit bez spoluúčasti studentů. Monika Větrovská a dr. Kateřina Měšťáková skvěle zorganizovaly výtvarnou studentskou soutěž. Martin Pavelka a celý studentský spolek Trimed zorganizovali sobotní studentskou oslavu. Za to vše patří jim a mnoha dalším organizátorům velké poděkování. Prokazují, že učitelé a další pracovníci fakulty a studenti tvoří akademickou obec, která se nejen vzájemně respektuje, ale k fakultě vytváří i blízký vztah.

Nakonec mi dovoluji, abych vám všem, našim vzácným hostům i členům naší Akademické obce za vaši účast upřímně poděkoval a všem popřál klasickým akademickým přáním: *Quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.*

Karolinum, 3. 10. 2013

Marek Vácha

Tři pilíře lékařství

V knize Exodus ve Starém zákoně klade Mojžíš Bohu dvě důležité otázky. Tou druhou je „Kdo jsi, Bože?“ První je „kdo jsem já?“

Lékařská profese dnes prochází na celém světě hlubokou proměnou paradigmatu a více než jindy se ptáme na to, jaká je vlastně identita lékaře. Je symptomatické, že lékař nikdy nebyl pouze nezainteresovaný vědec, lékařské povolání bylo od svých prapočátků na úsvitu dějin rozkročeno mezi vědami humanitními a přírodovědeckými,

mezi péčí o tělo a péčí o to, co bychom mohli v nejširším slova smyslu nazvat duše.

Podobně ještě ve středověku sice ne všichni lékaři byli rabíni, ale většina rabínů byla zároveň i lékaři. I v současné české společnosti 21. století je lékařské povolání stále a navzdory různým skandálům v různých anketách pravidelně hodnoceno

jako nejprestižnější. Veřejnost tím lékařům posílá vzkaz, že je ještě stále nechápe jako pouhé funkcionáře zdraví či jako techniky opravující poškozené součásti těl, jako zaměstnance nějaké korporace, pojišťovny nebo nemocnice. Lidé vnímají lékaře jako někoho, komu s důvěrou mohou svěřit své starosti o zdraví, na koho se mohou spolehnout, kdo udělá vše, co bude v jejich či jeho silách a schopnostech, kdo u lůžka pacienta nezůstane neutrálním vědcem.

Naše fakulta si již kdysi dávno dala za úkol, že bude své studenty vyučovat tři pilíře, na kterých lékařská profese stojí: znalosti, dovednosti a postoje. Připomeňme to, pokud by libovolný z těchto tří pilířů chyběl, stavba se zhroutí.

Nelze v těchto dnech nezpomenout na profesorku Radanu Königovou, se kterou jsme se včera v kostele Nejsvětějšího Salvátora rozloučili, a která byla tolik ceněna pro své znalosti. Pouhý výčet jejích publikací, knih a nejrozmanitějších medailí či jiných ocenění by zabral několik stran. Paní profesorka však byla neméně ceněna pro své dovednosti, ostatně i ona sama častokrát zdůrazňovala, že popáleninový chirurg musí být nejenom dobrým operátérem, ale především svého druhu i umělcem. Znalosti a dovednosti vynesly paní profesorce věhlas nejenom v naší zemi, nýbrž i po celém světě. Ovšem hlavním důvodem, proč byla paní profesorka natolik ceněna, obdivována a milována, byly právě její postoje, její laskavý přístup k pacientům a pevný morální základ. Nejen znalostmi, které přednášela, a dovednostmi, které předávala, nýbrž především tím, co žila, ukazovala generacím studentů naší fakulty, co to znamená být lékařem, a že lze být šlechticem ducha i v této době, v této zemi a v této profesi. Při jejích přednáškách jsem míval intenzivní pocit, že nepředávala něco, nýbrž sebe.

Myslím, že otázka „kdo jsem já?“ je jednou z nejdůležitějších otázek mladých lékařů a jsem velmi vděčný, že příklad paní profesorky může být pro naše studenty inspirací a dokladem toho, že lékařství i v této době může být spíše povoláním, než zaměstnáním.

Pokud by totiž zůstaly pouze znalosti a dovednosti, a chyběly postoje, je krůček k tomu vidět celou lékařskou profesi primárně jako prostředek k získání peněz, jako druh zaměstnání, ve kterém – tak jako v jakémkoli jiném zaměstnání – své znalosti a dovednosti proměňujeme na peníze bez jakékoli jiné motivace.

Lékařství jako jedno z mála povolání si ovšem stále zachovává, mohu-li to tak říci, nostalgii po moudrosti, tušení, že člověk musí být víc než suma orgánů, které je třeba případně opravit, intuici, že samotný lidský život se nevyčerpá pouhým znalostmi a dovednostmi a že i náš vlastní život se nevyčerpá tím, že se obklopíme kruhem z věcí, že i když získáme všechny možné přírodovědní vědomosti, naše existenciální úzkosti tím nebudou dotčeny. Co platí o lékařství, platí i o životě jako takovém.

Naše zaměření na jevovou stránku věcí poeticky, ale přitom přesně vyjadřuje Zdeněk Neubauer: „Novověk nemá více zájem porozumět tomu, co se skrže jevovou stránku světa zjevuje. Chce uhádnout to, co se za jevy skrývá. Neptá se po smyslu,

nýbrž po mechanismu účinku. Svět mu není tajemstvím, nýbrž problémem. Proto nemá použití pro bláznovu opilou pošetilost podkopávající každou jistotu, nýbrž žádá si střízlivého vysvětlení s návodem k použití. Ztrácí tak vlastně smysl i pro druhý pól bláznovství: moudrost. Vládcova rádce nahradí odborník.“

Velmi přeji naší fakultě, aby předávala znalosti a dovednosti na co nejlepší úrovni, ovšem přeji jí zejména, aby vychovávala nejen odborníky, nýbrž především osobnosti, stojící na všech třech pilířích našeho vzdělávání, aby si uchovala onu nostalgii po moudrosti a ptala se po smyslu věcí.

A chtěl bych popřát i našim studentům. Nebojte se být v určitém smyslu osamělí. Neztraťte smysl pro bláznovství. Nebojte se žasnout.

Karolinum, 3. 10. 2013

Zahradní slavnost Trimeđu

Jubilejní oslavu k 60. výročí 3. LF UK připravilo také studentské sdružení Trimeď, když své kolegy a také pedagogy pozvalo na sobotní odpoledne 5. října 2013 do areálu Státního zdravotního ústavu. A protože je to hned v sousedství fakulty, vydali se právě odtud účastníci vedení panem děkanem do dějiště oslav symbolickým během o délce 1953 metrů.

V zahradě ústavu je čekalo několik tematických stanovišť, kde si mohli vyzkoušet třeba chirurgické šití, zacházení s ortopedickou vrtačkou, intubaci, práci s laparoskopem nebo si na programu vyhodnotit, kterou hemisféru mají dominantní, či si zblízka prohlédnout vozy záchranné služby.

Samozřejmě hlavní však byla dobrá nálada – k té přispívaly postupně čtyři kapely: Peace Frog, s přednostou anatomického ústavu doc. Zachem, The Cannonballs Rockabilly (rock 'n' roll 50. let), Zelená Konev (studentská kapela) a The Profesor (staří známi Beatles a John Lennon revival).

Milan Kment

Nomina sunt odiosa

Fakulta a nemocnice od roku 1969 do devadesátých let 20. století

Prvního prosince 2013 bude tomu již 44 let, co jsem nastoupil na II. interní kliniku Lékařské fakulty hygienické na uprázdněná místa po emigrantech z roku 1968 na výzvu zástupce přednosty kliniky doc. Jiřího Roštlapila a povzbuzení kolegyně z mého ročníku MUDr. Marie Dryákové. II. interní klinika, nazývaná propedeutická, vedená prof. Jiřím Syllabou, byla umístěna ve dvou pavilonech E a A. Byl jsem přidělen na pavilon E s tím, že se budu věnovat biochemickým metodám pro výzkum diabetu.

První dojem z nového pracoviště, které jsem viděl prvně v životě stejně jako nemocnici, nebyl nijak lákavý. Přišel jsem sice z okresní nemocnice v Tanvaldě, ale o fakultní nemocnici a fakultě jsem měl trochu jiné představy. Děkanát byl umístěn v jednopodlažní budově spolu s vedením tehdejšího Institutu hygieny a epidemiologie, nyní opět Státního zdravotního ústavu. Nemocniční pavilony vypadaly lépe zevně než zevnitř. Vinohradská nemocnice ale byla příjemně situována ve svažitém lesoparku, což nepostrádalo poezii a příjemné zázemí pro pracovníky i pacienty.

Impozantní komplex přilehlých budov nynějšího SZU byl vybudován za 1. republiky Rockefellerovou nadací jako vzorový ústav pro výzkum nakažlivých chorob. V tomto areálu pracovali lidé zvučných jmen jako Raška, Šula a mnoho dalších, kteří docílili mimořádných světových výsledků v epidemiologii a ostatních disciplínách. Ovšem s příchodem roku 1968 roku dobrovolně ve formě emigrace či nuceně tato zařízení opouštěli. I když v tomto zařízení byly začleněny také katedry hygienické fakulty, spolupráce mezi nemocnicí a ústavu byla spíše vzácná. Někteří z nás se snažili tuto bariéru prolomit a ve spolupráci s prof. Cikrtem (nástupcem prof. Teisingera) z Ústavu pro choroby z povolání jsme publikovali několik společných prací a jistě jsme nebyli jediní.

Přednostou II. interní kliniky byl prof. MUDr. Jiří Syllaba, DrSc., diabetolog, syn věhlasného internisty Ladislava Syllaby, který však pobyl na klinice v té době již jen krátce. Byl to laskavý pán, který krásně přednášel a řízení kliniky ponechával na svých zdravotnických a školských zástupcích. Pravidelné páteční přednostenské vizity doplňoval přátelským pohovorem a rozbořem pacientů za doprovodu malého občerstvení, čímž zřejmě pan profesor považoval svou vedoucí funkci za dostatečně prokázanou. Jeho nesmírné zásluhy pro rozvoj československé diabetologie jsou ovšem zcela jinou kapitolou.

V roce 1970 se klinika přestěhovala do nového pavilonu S, původně zamýšlenému jako léčebna dlouhodobě nemocných (LDN). Krátce potom odešel prof. Syllaba do nuceného důchodu.

Na jeho místo nastoupil krátce po přestěhování a začátku normalizace doc. V. Víšek z I. interní kliniky. Byl velmi dobrým organizátorem i praktickým klinikem. Ačkoliv byl dobře prokádaným straníkem, měl pochopení pro úskalí normalizace a pod jeho štítem jsme tuto dobu přečkali celkem bez větších problémů. Věděl, že na klinice musejí být tzv. kádry, ale také ti, kteří kvalitně pracují. Poměr mezi těmito dvěma jednotkami byl v jakés takés rovnováze. Jeho i naší výhodou bylo, že se udržel po dobu 12 let jako děkan. Zasloužil se mj. o vybudování dnešní budovy 3. LF UK.

Za tehdejší kolektiv II. interní kliniky kromě mnoha jiných rád vzpomínám především předčasně zesnulého MUDr. Josefa Fleka, výborného klinika i kamaráda, všestranně vzdělaného člověka a zakladatele a vedoucího jedné z prvních koronárních jednotek v Československu, která byla později doplněna rovněž unikátní mobilní koronární jednotkou zvanou „Modrý Anděl“. Dnes to může znít jako vtip, koronární jednotka měla tehdy 2 postele a o jeden tonometr víc, ale na tehdejší dobu se jednalo o velký pokrok, podobně jako zřízení první metabolické jednotky v Československu.

Jiné kliniky tyto výhody ovšem postrádaly. Jejich kvalitní přednostové za čistky museli odejít a složení nového týmu nesplňovalo vždy představy jejich členů, kteří ještě na klinice vydrželi nebo nebyli ještě vyhozeni. S normalizací bohužel se ztratily i osobnosti, nezbytné pro renomé každé instituce, zvláště lékařské. Vynikající gynekolog prof. Padovec a neurolog prof. Macek museli z kádrových důvodů odejít do periferních nemocnic, biochemik doc. Oppl emigroval, prof. Jonáš zemřel, oftalmolog prof. Vrabec a dermatolog doc. Schwank již byli starými pány, byť významnými vědci (Vrabec – histologie oka). S nimi odcházela často i generace jejich odchovanců.

Velmi dobré styky jsme měli s chirurgickou klinikou, kterou tehdy vedl legendární prof. Emerich Polák. Mně jako 29letému zajíci imponovalo, že jsme mohli nejen za ním, ale v podstatě za jakýmkoliv šéfem či docentem přijít s prosbou o radu, žádost o operaci apod. a nikdy jsme nebyli odmítnuti nebo odbýváni, doporučení zkušených byla vždy na úrovni. Nemohu přitom nevzpomenout na doc. Vojtíška, pečlivého a přísného chirurga, který měl pro mladé lékaře vždy pochopení a který se pacientům vždy pozorně věnoval. Nerad bych zapomněl ani na výborného chirurga prof. Milana Procházkou. Pamatuji, jak nám velkoryse přislíbil pomoc při zavádění terapeutické endoskopie a řešení jejich komplikací. Nakonec doplatil na nevděk doby i okolí, zemřel zcela opuštěn na naší klinice.

Ředitelem nemocnice byl v době mého příchodu byl MUDr. Skalla; po něm nastoupil otec současného ředitele FNKV MUDr. Václav Zeman, se kterým jsme vycházeli celkem velmi dobře. Avšak mezi nemocnicí a fakultou se vždy projevovala rivalita, nemocnice byla škole jakoby nadřazena – nemocnice totiž existovala déle než LFH, která navíc byla vybudována podle ruského vzoru. Konečně, jinak je

tomu i nyní, nemocnice měla vždy více peněz a lékaři placení nemocnicí byli na tom vždy lépe než ti, kteří měli hlavní úvazek u fakulty.

Ve vedení fakulty se vystřídala řada děkanů a proděkanů různých oborů a kvalit. Nejdéle vydržel prof. Víšek, jehož snaha vycházet dobře s každým se ve své době osvědčila.

Byli však i tací, kteří mnoha zaměstnancům, především fakulty, život dovedli hodně znepríjemnit a některé i donutit k odchodu. Příkladem byl dlouholetý tajemník fakulty – jeho legendární výroky jako „junta z chýle“ či „precedens“ ve smyslu „průšvih“ jsou nezapomenutelné. Ovšem geniálním tahem tehdejšího děkana byla tato osoba přesunuta mimo fakultu.

Studenti na fakultě studovali rádi, byli však ve velké nevýhodě. Bez povolení ministra nesměli provádět jinou činnost než hygienicko-epidemiologickou, což se jen nemnohým podařilo obejít. Pokud jsem s některými z nich v kontaktu, na fakultu vzpomínají rádi a i jejich lékařská či hygienická činnost byla hodnocena jako kvalitní. S některými z nich se stále scházím, především se svým bývalým kroužkem, jehož jsem byl vedoucím. Někteří z nich to dotáhli až na ministerstvo zdravotnictví.

Poté přišel nečekaně rok 1989, byť některými zasvěcenými lehce očekávaný. Ustavila se volená akademická rada fakulty i univerzity (později byly přejmenovány na akademické senáty), zabývající se nekonečnými diskusemi o nové podobě jak univerzity, tak jejích fakult, jichž jsem byl přímým účastníkem. Prvním novým děkanem naší fakulty se stal charismatický Cyril Höschl, který poněkud opovrhovanou fakultu povznesl do nebývalých výšin. Škoda, že se nestal rektorem Univerzity Karlovy.

Absolventi bakalářských oborů v akademickém roce 2012–2013

Fyzioterapie

Blažková Michaela
Dostálová Anna
Havlík Jiří
Jančová Šárka
Kasková Hana
Kotmelová Andrea

Lešák Michal
Morávková Markéta
Samková Lenka
Sedláková Dagmar
Šimon Josef

Dentální hygienistka

Filipiová Marie
Heršálková Jitka
Karasová Zdena
Koudelová Iveta

Kratochvílová Lenka
Marinová Nikola
Táborská Martina
Vokálová Karolína

Všeobecná sestra prezenční forma

Bendová Miroslava
Berková Michaela
Dolinová Tereza
Holubová Jana
Homolková Tereza
Chlumská Jaroslava
Janírková Eliška
Jasanská Kateřina
Jiravová Petra

Krejčová Veronika
Lorencová Markéta
Schönbauer Martin
Stojánková Lucie
Sýkorová Martina
Šandová Petra
Šedová Lenka
Vernerová Kateřina

Dentální hygienistka

Balíková Marieta, roz. Nezvalová
Dostálová Jana
Koňáková Jarmila, roz. Vašíčková
Matějčíčková Renata, roz. Hušková
Mlynáriková Klára
Petříčková Simona, roz. Jirmanová
Princová Ilona, roz. Vavříčková

Ramischová Hana
Rumlová Karla
Svobodová Veronika
Šimoňáková Pavla
Urbanová Kamila, roz. Kopečná
Váňová Lea
Žovincová Iva, roz. Bašová

Všeobecná sestra kombinovaná forma

Bartůňková Alena	Malinová Miroslava, roz. Millerová
Bendová Darina, roz. Hojdíková	Málková Iva
Berezkinová Iveta	Motyčková Renata
Brychtová Hana, roz. Radkovská	Mrzílková Markéta, roz. Pokorná
Čermáková Jarmila, roz. Hrnčířová	Neprašová Eva, roz. Salátková
Dostálová Vladimíra, roz. Ludvíková	Novotná Michaela, roz. Petriláková
Dragounová Leona, roz. Holubová	Ondrušková Jana, roz. Arvaiová
Gabrielová Michaela	Paulíková Martina
Hamendi-Hrnčířová Blanka, roz. Hrnčířová	Pešlová Šárka
Hercíková Vladimíra, roz. Bienová	Pokorná Lenka, roz. Filipovičová
Hovorková Radka, roz. Zimulová	Pospíšilová Blanka, roz. Trnková
Husinecká Eva	Procházková Alena, roz. Týčová
Bc. Kazmířová Jitka	Provázková Dagmar, roz. Grocholová
Kejvalová Šárka, roz. Rejzková	Roudnická Dana, roz. Drábková
Kliková Hana	Sukupová Dobromila
Bc. Kohoutová Kateřina, roz. Kofroňová	Šnajdarová Lenka
Koštířová Martina, roz. Rauschová	Tyburcová Ilona, roz. Machutová
Koukolová Andrea	Urban Radek
Králová Petra, roz. Horáková	Urbanová Markéta, roz. Lesková
Kubištová Jana, roz. Podpinková	Vácová Jana, roz. Kubínová
Kučerová Erika, roz. Vávrová	Vaitová Ivana, roz. Šoltysová
Kultánová Jitka, roz. Vetchá	Víšková Iva
Ledererová Kateřina, roz. Svobodová	Votavová Kateřina, roz. Dvořáková

Veřejné zdravotnictví prezenční forma

Adamcová Pavla	Trnovec Katarína
Gajdůšková Alena	Truksová Veronika
Pechová Lucie	Vokálová Hana
Pidhorodetská Halyna	
Svobodová Petra	

ALMA MATER

POSTOJE REKTORŮ
POSTAVENÍ UNIVERZITY

Kandidátem na funkci rektora UK je profesor MUDr. Tomáš Zima

Akademický senát UK zvolil 25. října **profesora MUDr. Tomáše Zimu, DrSc., MBA.**, kandidátem na funkci rektora Univerzity Karlovy. Návrh na jmenování rektorem bude prostřednictvím ministra školství předložen prezidentu republiky. Po jmenování, v průběhu února, se nový rektor UK ujme svého úřadu. Délka funkčního období rektora je čtyři roky.

Profesor Zima jako jediný kandidát ve třetím kole získal celkem 42 platných hlasů. Volby se zúčastnilo všech 70 členů Akademického senátu Univerzity Karlovy v Praze. Senátu byli navrženi tři kandidáti: doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D., prof. PhDr. Stanislav Štech, CSc., a prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc., MBA. Do druhého kola postoupili kandidáti prof. Štech, CSc., (22 hlasy) a prof. Zima (26 hlasů); doc. Stehlík získal v prvním kole 20 platných hlasů.

Prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc., MBA, je lékařem, jeho specializací je klinická biochemie, vnitřní nemoci a léčba nemocí ledvin, nefrologie. Je přednostou Ústavu klinické biochemie a laboratorní diagnostiky 1. lékařské fakulty UK a Všeobecné fakultní nemocnice (VFN), proděkanem fakulty pro vnější vztahy. V letech 2005 až 2012 byl děkanem 1. LF UK.

Budoucí rektor Tomáš Zima říká:

Evropské projekty jsou pro UK velkou nadějí

Všichni s napětím očekávají vaše první kroky v únoru 2014. Můžete prozradit, jaké změny chystáte a jak se v současné době na novou funkci připravujete?

V tuto chvíli oslovuji kolegyně a kolegy z akademické obce ohledně vytváření týmu, protože jsem před volbou nikomu nic dopředu nesliboval, takže mám volné ruce. Probíhají konzultace s akademiky a pracovníky univerzity a plánuji nutné analýzy. Po oficiálním uvedení do úřadu 1. února začnou jednání s představiteli senátu o návrhu složení vědecké rady, prorektorů a vedení Univerzity Karlovy. Abychom nastavili způsob komunikace a spolupráce, sejdu se také s děkankami a děkany a plánuji i setkání s vedoucími jednotlivých odborů rektorátu, které bych rád seznámil se svými vizemi a představami o fungování této instituce.

V rámci předvolebních setkání diskutovali studentští senátoři o informačním systému UK. Jaké změny plánujete v této oblasti, která je aktuální nejen pro studenty?

Informační systém je pro mne jednou z velkých priorit a ve velmi krátké době vytvořím komisi, která mi pomůže s vypracováním podkladu pro přijetí zásadního strategického rozhodnutí. Buď budeme mít i nadále řadu informačních programů, které budeme různě opravovat různou rychlostí, ale nikdy to nebude lepší, anebo připravíme a vytvoříme na základě analýzy novou informační platformu s různými modalitami. Chtěl bych, aby tato komise ve spolupráci s profesionály mimo univerzitu a na základě diskuze uvnitř univerzity připravila podklady pro strategické rozhodnutí, které by mělo padnout do konce roku 2014. Obdobně podrobíme analýze i webové stránky, které sice jsou nedávno změněné, ale byl bych rád, kdyby to byl skutečný plně funkční web.

Diplom z Univerzity Karlovy by měl odrážet vysoké standardy výuky na této instituci a být motivací pro zahraniční studenty. Máte pocit, že v současné době se v Čechách diferencuje, z které školy absolvent přichází?

Současní studenti UK se uplatňují po celém světě a jsou velmi konkurenceschopní. Nezaměstnaných absolventů Univerzity Karlovy je průměrně 1,7 procenta a ani nejhorší údaj nepřekračuje čtyři procenta. Existují přitom vysoké školy, kde mají 20 až 30 procent nezaměstnaných absolventů. I z toho usuzuji, že se zaměstnavatelé na různých pozicích dívají, na které škole dotyčný diplom získal, a nevnímají jen to, že je bakalářem nebo magistrem.

Abychom byli opravdu mezinárodní vysokou školou, musíme vytvořit podmínky – tedy mít řadu programů v anglickém jazyce, protože představa, že sem někdo přijde studovat v českém jazyce, je iluzorní. Pokud čtete světové a evropské dokumenty věnující se vysokému školství, tak vnímáte, jak obrovskému konkurenčnímu tlaku jsou a budou vysoké školy vystaveny.

S tím ale souvisí možnost zaměstnávat zahraniční akademiky...

Ze zdrojů, které Univerzita Karlova má, může zaměstnat několik jednotlivců, ale pokud to má být systémové, pak je potřeba vytvářet konsorcia a aplikovat evropské projekty a v rámci nich zde mohou působit špičkoví zahraniční odborníci. Evropské projekty jsou velkou nadějí. Na druhou stranu musíme také nabízet prostředí, do kterého zahraniční odborníci budou chtít vstupovat. Pokud budova vypadá jako z minulého století, jak sem chceme přitáhnout člověka, který v současné době působí v Německu v moderní budově s fungující infrastrukturou? Univerzita Karlova má v Evropě nezpochybnitelně jméno špičkové světové univerzity, ale je nutné k tomu přidat další atributy – prostředí a zázemí. Přitom příjemné prostředí nemusí vzniknout pouze stamilionovými rekonstrukcemi. Někdy stačí jednoduché změny.

Dotknou se změny i prezentace UK?

Kde má Univerzita Karlova reprezentační prodejnu, v níž by prezentovala samu sebe a svých sedmnáct fakult? Co potřebujeme, je moderní návštěvnické centrum, jaké mají všude po světě a kde je možné koupit reprezentativní publikace o naší univerzitě, publikace Nakladatelství Karolinum a upomínkové předměty všech fakult. Máme výhodu, že prostory máme na Královské cestě ve středu města. Tyto prostory musí být vizitkou naší univerzity pro návštěvníky Prahy z celého světa.

Nakladatelství Karolinum plánuje změny, budou i s ohledem na konkurenci nakladatelství Academia dostatečné?

Byla schválena nová nakladatelská koncepce univerzity, kde je řada věcí nových a moderních. Nakladatelství by mělo vydávat prestižní monografie, špičková díla autorů Univerzity Karlovy, a to nejen v češtině, ale i v jiných jazycích. Velkou roli bude Nakladatelství Karolinum hrát i v e-knihách a e-kriptech, což je směr, jímž se bude vývoj ubírat. Je zde řada dalších otázek, které budu s kolegy diskutovat.

Pokud zůstaneme u prezentace UK – jen minimum akademiků si přišlo připomenout listopadové události roku 1939 a 1989. Jak si vysvětlujete tuto apatii?

Myslím si, že hlavní je dát o takových akcích vědět včas a co nejširší veřejnosti. Je nutné včas a lépe komunikovat. Když otočím vaši otázku, jak mohlo přijít více lidí, když se o akci málo vědělo? Několika vybraným přišla pozvánka, ale jak se informovali studenti a veřejnost? Malou účast jak na pietní akci před Hlávkovou kolejí, tak na akci v Žitné ulici vnímám negativně. Příští rok si připomeneme 75. výročí nacistické zvůle nejen vůči českým vysokoškolským studentům a 25. výročí sametové revoluce. Tato výročí si musíme důstojně připomenout.

Vzpomenete si, kdy jste naposledy jedl v menze?

Abych se přiznal, tak v menze jsem na jídle nebyl možná patnáct let. Menza na Albertově je příliš vzdálená od mého pracoviště, abych to s ohledem na svůj denní program stihl. O stravování v menze jsem slyšel hodně od studentů a je otázka, zda tu má být tolik menz a v takové struktuře. Samozřejmě budu chtít návrhy od ředitele Kolejí a menz, protože menzy musí být zařízení konkurenceschopná na trhu. Rozhodující pro mne bude názor představitelů studentů a studentské obce a zaměstnanců. Zaslých jsem návrh, že by příspěvek mohli dostávat studenti přímo na ISIC kartu a sami by se rozhodovali, kde ho realizují, což by možná vedlo ke zdravé konkurenci. Je to otázka ekonomiky provozu a kvality poskytování služeb.

*Petra Köpplová
Iforum, 21. 11. 2013*

Vzdělání a výzkum patří mezi priority země

Projev rektora UK a předsedy České konference rektorů k akademickému roku 2013–14

Scházíme se pravidelně, vždy na počátku akademického roku, s vědomím, že znovu bude neopakovatelnou kombinací a dynamickým průsečíkem včerejších bilancí, dnešních záměrů a zítřejších výzev, abychom se ujistili, že o nich víme, že na ně máme – a že před nimi nebudeme couvat. Scházíme se, protože lidé spřízněni společnou volbou by se měli setkávat, aby potvrdili svoji příslušnost k tomuto úžasnému a vzrušujícímu světu nikdy neukončitelného poznání, ničím neohraňovaného bádání a neúnavně šířeného vzdělávání, které by nás mělo činit nejen odborně a profesionálně připravenějšími, ale také lidsky vyzrálejšími, chápavějšími a občansky odpovědnějšími.

Tentokrát nám pohostinnou akademickou půdou pro naše setkání nabídla Univerzita Pardubice, a tak mi dovoluje, abych jejím představitelům poděkoval za vstřícné a přátelské přijetí. Ostatně vstřícnost, přátelství a kolegiální, schopnost naslouchat a ochota vzájemně si porozumět, to jsou ony elementární a nepřekročitelné hodnoty, jež činí z akademického prostředí čirou enklávu pozitivní deviace v tomto mnohdy deformovaném a pokřiveném světě, který má nezřídká tendenci nedoceňovat intelekt, ignorovat etiku a naopak spiritualitu chápat jako balast a charakter jako retardér. Myslím, že je důležité, abychom si právě toto uvědomili a připomněli.

Možná by se slušelo zarámovat zahájení akademického roku 2013–2014 na českých vysokých školách bilancí dosaženého a přehledem očekávaného. Takováto rekapitulace nepochybně o mnohém vypovídá, ledacos předjímá a k leccemus vyzývá. Ale proč parafrázovat obsah výročních zpráv a aktualizací dlouhodobých záměrů, které toto všechno relativně komplexně zachycují? A není vlastně pro to, čeho jsme dosáhli a kam dál směřujeme, rozhodující, jaký zvolíme další přístup? Tedy nejen to, jak naše témata reflektujeme, co determinuje naše priority, skládá hodnotové žebříčky, ovlivňuje naše motivace, ale i to, jak se dokážeme vyrovnat s tím, když se nedaří nebo je třeba se stmelit a čelit nepřijatelným alternativám?

Tenhle princip adresné a osobní odpovědnosti z nás nikdo nemůže sejmut – a to je dobře, neboť někde v něm je zakódován i **princip naší akademické svobody. To si obzvláště intenzivně uvědomuje každý, kdo ji někdy ztratil. Právě to se musí latentně promítat do jakékoliv případné novely zákona o vysokých školách.** Na jedné straně jsme toho nedávno opravdu hodně odpracovali, mnohého dosáhli, leccemus negativnímu zabránili a ledacos měli připraveno pro definitivní dotažení. V kontextu známých událostí na naší povážlivě rozkolísané politické scéně je však tento dokument zatím „zaparkován“ někde v byrokratickém suterénu. Vzhledem

k míře konsenzu, kterého se podařilo dosáhnout v některých důležitých tématech, je velmi žádoucí, aby tento text byl po stabilizování politické situace využit, ale pouze tak, aby přitom křehký konsenzus nebyl rozbit (což se nepochybně stane při větší než malé míře politické ingerence, jak už jsme opakovaně zažili v nedávné minulosti). Jakkoli se to týká jen jistého (byť velmi významného) segmentu našich vysokých škol, je třeba připomenout, že v obdobné situaci je rovněž dlouhá léta potřebný – a nyní konsenzuálně připravený – **návrh zákona o univerzitních nemocnicích**. Vysoké školy již přežily víc nežli absenci dvou právních norem, které do značné míry determinují jejich život, a zcela nepochybně přežijí i tentokrát. Ale dobrý tento stav rozhodně není.

Podobně nikomu a ničemu neprospějí **těžkotonážní tance na nejvyšší úrovni odehrávající se v souvislosti se jmenováním vysokoškolských profesorů**. Mocenské zásahy tohoto typu jsou pro akademickou půdu nepřijatelné a dehonestují zejména jejich původce obdobně jako utilitární a střelhitě bilaterální dohody o dalším postupu, který se ve svém důsledku týká celého akademického prostředí.

V takovýchto případech musí být hlasy vysokých škol důrazné, jednotné a nepřeslechnutelné. Věřím, že takové budou, jak se v minulosti již nejednou prokázalo, a také bych rád věřil, že snad již skončí období, kdy bylo třeba zvedat je příliš hlasitě a až příliš často. To, že se tak již nejednou stalo, rozhodně není apriorní obrana proti promyšleným změnám. Ale stává se tak vždycky tam, kde argumentaci a promyšlenost daný krok postrádá tak, jak to je v současné době třeba v případě „Blitzkriegu“ hovorově přezdívaném „prezidentská novela“, jež má nově vymezit kompetence při jmenování našich profesorů. Stále pronikavěji se ukazuje, že se v daném případě nejedná pouze o technický a formální akt, ale o respektování důstojného rámce, jenž vyjadřuje váhu, kterou naše společnost tomuto akademickému titulu přisuzuje. Slepý výstřel, jenž byl vyslán tímto směrem, rozhodně minul cíl a já pevně věřím, že bude nalezeno adekvátní, důstojné a konsenzuální řešení, které bude pro všechny přijatelné. Mechanické a triviální nahrazení prezidenta ministrem školství, jehož úřad se řadí mezi jeden z nejčastěji obměňovaných vládních postů, toto řešení ale určitě nenabízí!

Příznačná pro každý nový vstup do akademického roku je na jedné straně nejistota – spojená na úrovni státu s tvorbou rozpočtové kapitoly věnované školství a vědě – a na druhé straně naděje spojené s nástupem nových studentů na naše vysoké školy. V prvním případě musíme udělat všechno pro to, abychom se, navzdory prakticky všem předvolebním proklamacím, neocitli na konci potravinového řetězce. Kvalitní (a tedy kromě jiného i kvalitně zaplacené) vzdělání spojené s kvalitní vědou a dalšími relevantními tvůrčími činnostmi je klíčové pro ekonomickou cestu celé společnosti vpřed – a to nepochybně i v regionech, které právě teď řeší vážné problémy v oborech, které se vzděláváním zdánlivě příliš nespojují. **Česká konference rektorů proto s maximálním důrazem vyzývá, aby vláda zařadila vzdělávání a výzkum**

mezi vůbec nejvýznamnější priority země. A to především ve finančním smyslu, nejen – tak jako dosud – přípravou dalších vln reformem nebo rádobou reformem bez snahy zmírnit dlouhodobé podfinancování veřejného vysokého školství. Veřejné financování veřejných vysokých škol a vědy na nich nesmí dále klesat, naopak, je potřeba se dostat alespoň na úroveň před začátkem současného setrvalého poklesu. Už příliš dlouho čekáme na takové prosté a v civilizovaných zemích běžné nástroje, jako je možnost odečtu podnikových investic do výzkumu na vysokých školách od daňového základu firem nebo zvýhodnění inovativních a high-tech řešení při výběrových řízeních. V této souvislosti nelze nezopakovat, že nejvýznamnější reformou, která by pozitivně proměnila vysoké školství, by byla novela zákona o veřejných zakázkách, která by umožňovala budovat nejšpičkovější vědecká pracoviště.

K příchodu nové vlny studentů na naše školy bych chtěl říct, že by měli představovat to nejlepší ze středoškolské intelektuální elity, která má talent, vůli i dispozice na sobě dále pracovat a dělat tak radost sobě i nám. Vítám při této příležitosti na akademické půdě našich vysokých škol nové kolegy, žádám je, aby svůj imatrikulací slib brali vážně, a přeji jim mnoho šťastného, podnětného a inspirativního na jejich cestě za vzděláním a poznáním. Léta strávená na vysoké škole nabízejí více příležitostí než kdykoli dříve a já pevně věřím, že oni tuto příležitost nepřehlédnou a budou se snažit si svá studia užít a prožít a nikoli pouze přežívat.

Společným jmenovatelem všech témat a otázek, jichž jsem zde letmo dotkl, a klíčovým impulsem pro nalezení optimálních řešení a odpovědí, je způsob, jakým je dokážeme reflektovat. Jak odpovědně, kvalifikovaně a profesionálně je zvládneme – jak poctivě je uchopíme. A tak bych nám všem chtěl popřát, aby se tato poctivost stala samozřejmým atributem našich činů a kultivovaného akademického prostředí. Takového prostředí, kde charakter má povahu osobní vizitky, morální kritéria mají nezastupitelnou váhu, etika není jen transcendentální teze, ale praktický korektor našeho konání, podvod je diskvalifikační faul, konkurenční kolega není nepřítel a jiný názor je primárně důvod k věcné diskusi a zamyšlení. Přiberme si prosím ke všem pedagogickým, badatelským, publikačním a studijním aktivitám ještě tuto a učiňme z ní leitmotiv naší důvěryhodné akademické existence. A vám, milí studenti, přeji, aby se vám v takovém prostředí dobře studovalo, aby povzbuzovalo vaši iniciativu, formovalo vaši osobnost a inspirovalo vás k důstojné práci a životu. Kde jinde než na akademické půdě bychom o to měli usilovat, kdo jiný než my by za to měl nést odpovědnost a kdy jindy než dnes to naše, v tomto ohledu již téměř chronicky nemocná společnost, potřebuje.

QUOD BONUM, FELIX, FAUSTUM, FORTUNATUMQUE EVENIAT.

Univerzita Pardubice, 30. 9. 2013. iForum. Kráceno

Lídy Rakušanové

„Sobotníky“ o školství a rektorech

Vážení páni rektori,

je skvělé, že jste se rozhodli solidarizovat se svými kolegy, které pan prezident nepozval na oslavy státního svátku na Hradě. Tady totiž nejde o žádné „bábovičky na pískovišti“, jak to odbyl jeden z těch několika rektorů, co se na Hrad navzdory všemu chystají. Tady jde o princip. A bohužel to vypadá, že v blízké budoucnosti bude mít tahle země obdobně demonstrativních projevů solidarity zapotřebí víc.

Pan prezident sice před svým zvolením sliboval, že chce být nadstranickým prezidentem všech. Což se mu zatím evidentně ne a ne povést. Takže nezbyvá, než mu důrazně připomenout, že na Hradě není doma, ale jen na návštěvě. Na jedno, nanejvýš na dvě volební období. Svým solidárním gestem jste, vážení páni rektori, dali najevo, že porušování zvyklostí, jakkoli je pan prezident může považovat za „idiotské“, má své meze. Nejvyšší představitelé akademického světa nechyběli na oficiální oslavě státního svátku od jeho vzniku. Kdyby ale nechyběli ani letos, bylo by zřejmé, že jsou ochotni opět dělat stafáž. Jako kdysi. Svou nepřítomností ve Vladislavském sále potvrzujete, vážení páni rektori, nejen nezávislost své akademické obce, ale vracíte letošnímu státnímu svátku jeho smysl. A to je o tomto volebním vikendu ta jediná, zaručeně pozitivní zpráva.

Deník, 26. 10. 2013

Vážení stínoví ministři školství,

formulovat před volbami vize rozvoje školství vám jde jak po másle. Ve vzletných slibech, jak vrátíte rezortu prestiž a zajistíte mu učitele, schopné připravit mladé lidi na život tak, aby se o ně na trhu práce všichni poprali, se přímo předháníte. Problém nicméně je, že bychom asi těžko našli oblast, kde se to doposud tak krutě nepovedlo, jako právě ve školství.

Překvapovat by to nemělo: za dvacetileté existence České republiky se na ministerstvu školství vystříдалo už celkem čtrnáct ministrů. Co ministr, to v průměru životnost ani ne rok a půl. Že „po volbách“ je u nás permanentně „před volbami“, patří ke zdejšímu folklóru. A jiné to nebude ani tentokrát. Takže nezbyvá než doufat, vážení stínoví ministři, že máte tu vaši vizi pro případ, že se v ministerském křesle taky na chvíli ohřejete, v záloze i v nějaké minimalistické, ale o to konkrétnější verzi.

Víte, ono by stačilo, kdyby byly zdejší školy schopny rozvíjet v dětech každíčké nadání, které v nich objeví. Byť by to měl být třeba talent k vyšívání! Vždyť kdo z nás už může s jistotou říct, jak bude vypadat svět, v němž jednou budou žít.

Deník, 5. 10. 2013

Vysoké nadání v české škole na obtíž?

Nějaký čas mi trvalo, než jsem pochopil, proč proboha příslušná ministerská vyhláška 72/2005, posléze novelizovaná jako 147/2011 Sb., hází do jednoho pytle děti se speciálními vzdělávacími potřebami, „česky“ řečeno, s různými handikepy, a děti mimořádně nadané.

Až se na nás obrátila jistá základní škola s žádostí o radu, co s jedním problémovým žáčkem. Dlužno dodat, že škola v místní pedagogické veřejnosti s pověstí jedné z nejlepších (a ovšem také nejnáročnějších) široko daleko. Vyznívá téměř jako anekdota dialog z jednání komise, která (dávno již tomu) řešila odvolání žáků nepřijatých na střední školu:

„No jo, ale vždyť on má trojku z matematiky, a hlásí se na průmyslovku!“

„Jo, má trojku, ale na základce XY. To by měl na jiné škole jedničku s hvězdičkou.“

A tahle škola si stýskala, že jim tam do 6. třídy přišel hoch z málotřídky na okraji města, že ta málotřídka je taková pohodová, na své žáčky moc hodná, ale ti že si tudíž nevytvoří potřebné návyky, a ve vyšších ročnících pak nestíhají. Chlapec měl v pololetí s odřenýma ušima trojky, a nejenže mu učení moc nejde, ale ještě začíná mít problémy s chováním. Dostal třídní důtku za nepozornost, nedostatečnou snahu a za nezájem o výuku, protože přes opakované napomínání si při vyučování drže čte pod lavicí.

To poslední mě zaujalo. Za ty skoro čtyři desítky let práce školského psychologa jsem se setkal s mnohými způsoby zlobení a vyrušování, právě s takovým ale snad naposledy u sebe samého, a to bylo někdy před padesáti roky.

Abych to zkrátil. Vyšetření intelektu ukázalo vysoce nadprůměrné všeobecné nadání a zkouška se mimořádně protáhla, protože chlapec k odpovědi na každou položenou otázku přistupoval opravdu poctivě a důkladně:

„Den má čtyřia dvacet hodin“ (podle norem testu odpověď naprosto dostačující), „ale ve skutečnosti asi o minutu víc, a tak...“ – a následovala kratší přednáška z aplikované astronomie.

A jak to bylo s tím čtením pod lavicí? Tenhle šesták si při hodinách češtiny, která ho poněkud nudila, četl – učebnici chemie! On už v té šesté třídě měl jasně promyšlenou celoživotní profesní dráhu. Byl pevně rozhodnut pro povolání chemika, a nejen rozhodnut, on už pro to ve svých dvanácti letech také leccos udělal. Umluvil například otce, aby mu do sklepa rodinného domku navozil vybavení z jedné likvidované chemické laboratoře včetně odborné literatury, se kterou bych měl i já problém, ač jsem z chemie kdysi maturoval, a tam si ve volném čase soukromě bádala a vedl si o pokusech i jakési zápisky.

Dal jsem otci kontakt na společnost ECHA, jež se věnuje diagnostice dětí s vysokým nadáním a péči o ně, na kroužek nadaných dětí ve vedlejší městi, poradil

mu, ať se pokusí o mimořádné přijetí hoča na osmileté gymnázium (regulérně se zkoušky dělají na konci 5. ročníku základky). Nabídl jsem i podpůrné vedení v poradně pro případné pokračující školní problémy. Středoškolsky vzdělaný otec to všechno vyslechl, výsledky psychologického vyšetření ho na jedné straně potěšily, na druhé straně jsem viděl, jak se mu prohlubují vrásky na čele. Zjevně tušil problémy a hrozbu narušení dosud poklidného a nevzrušeného života tuctové středostavovské rodiny na malém městě.

Jak se osudy chlapce vyvíjely dál, nevím. Ani rodina, ani škola se už neozvaly, a hoch by dnes měl být někde v předmaturitním období, ať už podle mé rady přešel na gymnázium hned, nebo volil střední školu až po dokončení 9. třídy.

Když po roce 1989 víceletá gymnázia vznikala, vlastně byla obnovována (hodně se o to zasloužil první polistopadový ministr školství profesor Milan Adam), živila se odleskem slávy těch prvorepublikových. Brzy se ale ukázalo, že je opravdu jiná doba a že ani ta gymnázia už nebudou co bývala. A protože v republice v té době neexistoval ucelený systém péče o mimořádně nadané děti a mládež, dostala prozatím péči o ně za úkol právě ona. Ale nejsem si jist, zda se jim ho podařilo plnit.

Zpočátku byli k výběru nadaných dětí zvaní odborníci. Problém byl v tom, že pořadí dětí podle úspěšnosti v testu z češtiny, matematiky a všeobecného rozhledu se leckdy nekrylo s pořadím podle výsledků v intelektovém testu. Co hůř, nekrylo se mnohdy ani s pořadím podle prospěchu v 5. třídě. Kdo pozorně dočetl až sem, nemá problém pochopit příčiny těchto diskrepancí.

Gymnázia s tím ale problém měla. Protože to velmi úkorně prožívali rodiče nejednoho z nepřijatých dětí, kteří si to nepřijetí rozhodně nemínili nechat líbit. Dovedu si představit, co si asi ředitelství školy po každých přijímacích zažívala. Zažil jsem to totiž párkrát taky.

„Kvůli vám můj syn naprosto ztratil zájem o učení!“, vykřiklo na mě telefonní sluchátko, až jsem sebou cukl. „A on se tak snažil, kolik kroužků jen navštěvoval, kolikrát školu reprezentoval, v atletice, ve florbalu. Ve všem byl dobrý, ale k přijetí mu chyběly dva body z toho vašeho testu! Víte, co mi řekl? Že než by se vrátil na základku mezi ty blbce, tak radši nebude chodit nikam! Taková ostuda! My se snad budeme muset přestěhovat!“

Až po chvíli jsem z maminky rozrušené do běla dostal jméno dítěte. No ano, výsledky intelektového testu nebyly špatné, odpovídaly lepšímu průměru, při své péli a podpoře rodiny klidně mohl na základní škole vynikat, mít samé jedničky. Jenomže na osmileté gymnázium se hlásil dvojnásobek počtu dětí, než mohli přijmout. A většina dobrých. A marná věc, ne každé šikovné dítě je rovnou také mimořádně nadané.

Zkuste to ale vysvětlit zhrzenému rodiči. Tahle maminka pracovala jako úřednice městského úřadu, tatínek v čemsi podnikal. Vedlo se jim dobře, po revoluci si postavili pěknou vilku s dvougaráží, každoroční zahraniční dovolené byly samo-

zřejmostí, stejně jako zimní lyžování na horách víkend co víkend. Zkrátka, místní honorace. A teď tohle!

A tak leckteré gymnázium brzy začalo brát zpátečku. Jednak neustálo vytrvalý tlak rodičů, jednak i vlastního učitelského sboru. Co si budeme povídat. Průměrné, dobře vychované a pilné, vždy na vyučování připravené, bezproblémové dítě, byť jen průměrné, se vyučuje daleko snadněji než nadaný sice, ale někdy až příliš zvědavý hloubavec, který věčně vytrhuje při vyučování otázkami zpochybňujícími přednášené pravdy. Který navíc má spoustu nejrůznějších zájmů, hltá haldy knih, jež mu nebyly uloženy ke studiu, řeší spoustu problémů, kvůli nimž občas zapomene napsat úkol, naučit se přikázanou látku. Který vyvine maximální úsilí třeba při té chemii, až to někdy chemikáři (taky není vševědoucí) není milo, když ho leckdy dokáže dostat pěkně do úzkých nadšený chemik-amatér. Který ale na rozdíl od té chemie češtinu moc nemusí, a pak se na třídní schůzce musí najednou řešit hrozící propadnutí z jazyka mateřského.

Udělalo se to tedy tak, že se postupně snižovala bodová váha výsledků psychologické části přijímacích zkoušek. Snižovala a snižovala, až klesla na nulu. Je pravda, že od té doby, co nám gymnázium zdvořile poděkovalo za dosavadní spolupráci při přijímacím řízení s tím, že se po interní poradě rozhodlo změnit jeho systém a v tom novém že již bohužel psychologická část není, také nápadně pokleslo množství žádostí o vyšetření studentů pro prospěchové problémy či pro obtíže v chování.

Mně ale nepřestává vrtat hlavou, kam se tedy ty „problémové“ nadané děti poděly. Protože ač podle zmíněné vyhlášky a nejrůznějších školských pokynů, metodik a nařízení mají být vyhledávány, diagnostikovány a jejich nadání rozvíjeno, je skoro zázrak narazit na ně v běžné poradenské praxi.

Autor je dětský a školský psycholog

Zlepšením vzdělání by HDP vzrostl na šestinásobek

Pokud by se zlepšil vzdělávací systém, hrubý domácí produkt by během příštích osmdesáti let vzrostl na šestinásobek proti roku 2012. Životní úroveň by se tak zvedla o více než polovinu. Tvrdí to studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA), která byla uveřejněna 20. prosince. Ekonomové Daniel Münich a Tomáš Podivínský i v ni vycházeli z výsledků mezinárodního srovnání znalostí žáků PISA v oblasti přírodovědné a matematické gramotnosti.

Přestože se podle šetření PISA čeští žáci proti minulosti mírně zlepšili, jsou jejich výsledky ve srovnání s ostatními 64 státy spíše průměrné, nadprůměrných výsledků dosáhli naši patnáctiletí jen v přírodovědné gramotnosti.

Největší ekonomický přínos by podle autoru měly školské reformy a s nimi související zlepšení znalostí žáků, jaké se v posledních deseti letech uskutečnily v Polsku. Mali Poláci se díky zkvalitnění vzdělávacího systému v šetření PISA 2012 výrazně zlepšili. „Například scénář ‚polská reforma‘ reprezentuje přínosy, které lze srovnat s navýšením HDP České republiky o 804 miliard korun v každém roce uvažovaného období 2015–2095,“ uvádí studie. To by znamenalo dvojnásobek současných ročních výdajů na důchody a šestinásobek ročních výdajů na školství.

Autoři studie ukazují, co je ekonomicky v sázce při oddalování žádoucích změn vzdělávacího systému. **Brzdou pokroku není podle nich nedostatek reformních plánů, ale malý zájem veřejnosti a politiků** o tuto problematiku. Chybí také všeobecná shoda na tom, jaké změny by se měly udělat. Mohou se tykat třeba kvality učitelů, zaměření školních osnov nebo velikosti a vybavení škol.

Studie zároveň upozorňuje, že dopady vzdělávacích reforem na HDP a životní úroveň se projeví až v dlouhém časovém horizontu. Zhruba deset let totiž trvá zavedení reformem, které se pak nejvíc projeví na dětech nastupujících do školy. Další roky trvá, než tyto děti vstoupí na pracovní trh. Proto se také ve studii pracuje s dopadem v příštích 80 letech.

VĚDA

PROFESORSKÁ PŘEDNÁŠKA
STUDENTSKÁ ABSTRAKTA

Emoce v popáleninové medicíně

Úvod

Popáleninové úrazy jsou svým somatopsychickým charakterem katastrofou. Vyžadují specializovanou, intenzivní a dlouhodobou léčbu, jež je příčinou mnoha emocí, ovlivněných individuálními faktory jednotlivých pacientů i jejich rodinným zázemím. Emoce v popáleninové medicíně souvisejí s extrémním stresem, který je vyvolán mechanismem popáleninového úrazu a působí patofyziologické změny psycho-neuroendokrino-imunologické v průběhu všech fází léčby.

Popáleninový šok

V první fázi se tyto změny rozvíjejí v rámci popáleninového šoku, který závisí na věku pacienta a rozsahu popálených ploch. Příčinou všech komplikací v této fázi je hypoxie (bolest, strach, ztráta tekutin).

V druhé fázi se stres, opakující se při chirurgických výkonech i po nich, účastní na rozvoji infekce v důsledku imunodeficience.

Ve třetí fázi přetrvává vlivem jizevnatých deformací, nezbytné rehabilitaci a opakovaných rekonstrukčních výkonů.

Mezi faktory ovlivňující emoce u popálenin patří:

- biologická zátěž: úraz. Nepříznivý vliv stresu a souvisejících emocí je podmíněn nejen věkem, ale i sociálně-kulturním zázemím a rasovou příslušností;
- genetická vložka a plasticita neuronální sítě: mohou být netvářeny předchozími zkušenostmi a obavou z budoucnosti;
- vývoj osobnosti: významné je rané dětství, chybí-li v kritické evoluční době smyslové informace (při ztrátě rodiče), vývoj dítěte probíhá s pocitem nejistoty, bezmocnosti, strachu (postižení psychické i somatické a interpersonální);
- psychologická zátěž při chronické frustraci způsobené dlouhodobým odloučením od rodiny může způsobit maladaptaci s letálním průběhem bez ohledu na prognózu somatickou.

U dětí může psychologická zátěž hrát roli fatálního faktoru bez ohledu na prognózu somatickou.

Příkladem první a druhé fáze je dívka, věk pět let, opaření 40 % T.B.S.A. (total body surface area) na zádech a dolních končetinách. Stav vyžadoval nekrektomie (odstranění neživých vrstev kůže) a autotransplantace. Hospitalizace trvala šest týdnů právě v období, kdy nebyly povoleny návštěvy ani „doprovody“ rodinných

příslušníků. Dívka měla silnou vazbu na matku a odmítala jakýkoli kontakt s ošetřujícím personálem i s lékaři. Komplexní léčbou se podařilo dítě dohojit a bylo domluveno propuštění do domácí péče (matka byla zdravotní sestra). Poslední noc před návratem domů dívka zemřela. Vysvětlení nepřinesl pitevní nález, ani ad hoc svolaná konference popáleninových odborníků, patologů, pediátrů, psychologů a psychiatrů. Psychiatrický závěr (v roce 1977) upozorňoval na procesy probíhající na kortiko-subkortikálních okruzích, které při chronické frustraci mohou způsobit selhání limbického systému, „hypotalamickou“ smrt.

Tento tragický případ přispěl ke zrušení zákazu návštěv a umožnil nejen návštěvy, ale i doprovody členů rodiny, jež mají být vybíráni psychologem – stálým členem popáleninového týmu.

K podpoře adaptace je obvykle nezbytný doprovod vhodného člena rodiny. Zvolená osoba musí příznivě ovlivňovat a stimulovat pacienta, spolupracovat se sestrami a dbát pokynů lékaře.

Nevhodným doprovodem – život ohrožujícím – může být za určitých okolností matka. Tento stav je publikován pod diagnózou „Münchhausen by proxy syndrom“. Poprvé jej popsal Meadow v roce 1977, ale přesnější evidencí bylo prokázáno, že je MBPS mnohem častější, než se v minulosti soudilo, a že je pro děti (batolata i kojence) devastující, až fatální. Matky řazené do tohoto syndromu se jeví jako pečující, starostlivé („caring mothers“) a spolupracující ve všech směrech. Žádají přijetí jako doprovod dítěte, které podvýživou, dehydratací nebo postupnou intoxikací uvedly do stavu, jenž si vyžádal hospitalizaci. V roli doprovodu však pod zástěnou nemocnice pokračují v poškozování dítěte až k fatálnímu vyústění. K odhalení této situace lze dospět, jestliže ošetřující personál pečlivě sleduje matku a dítě v průběhu hospitalizace. K podezření na MBPS vede uváděný mechanismus úrazu, který neodpovídá rozsahem, lokalizací ani hloubkou popálených či opařených ploch.

Zatímco v pediatričké literatuře jsou oběti MBPS, jak bylo zmíněno, poměrně časté, v popáleninové medicíně je běžný „neglected child syndrome“. Děti od narození do tří let věku jsou opařeny horkou tekutinou (kávou, čajem, polévkou, koupelí) a mohou v této věkové skupině být ohroženy i fatálně. Příčinou je nepozornost, nedbalost či indolence rodičů nebo osob majících pečovat o dítě jim svěřené. Další příčinou poranění může být trestání dítěte skutečně týráním („battered child syndrome“). V této věkové kategorii též poranění neodpovídá udávanému mechanismu úrazu, ani lokalizaci a hloubce.

MBPS způsobený horkým předmětem a následným dožadováním matky, aby byla přijata jako „doprovod“, v literatuře úrazové chirurgie dosud popsán nebyl.

V roce 1978 byla přeložena z jižních Čech osmnáctiměsíční dívka spolu s matkou (projevující nesmírnou starostlivost) jako doprovodem na první původní popáleninové centrum v Praze (v Legerově ulici). Obě byly přijaty bez přesného zvážení

mechanismu úrazu, jemu neodpovídal rozsah, hloubka ani lokalizace poranění. Matka udávala, že si dítě hrálo v postýlce se zápalkami:

- pokud by příčinou byly zápalky, jak se dítě k nim dostalo?
- pokud by se vznítily postýlka, rozsah postižení by byl mnohem větší a současně by dítě utrpělo inhalační trauma;
- lokalizace byla ohraničena na dolní části obličeje, na přední ploše krku, hrudníčku a levé horní končetině. Popálené plochy byly hluboké (koagulační nekróza) s ostrou hranicí. Při propojení okrajů všech postižených partií vzniká kruhovitý defekt, odpovídající kontaktnímu popálení horkým tělesem. Nic z uvedeného nezbudilo podezření ani patřičnou pozornost pro kritický stav dítěte. Ventilace byla uspokojivá, endotracheální kanyla nebyla zavedena, ale v oné době dětské ventilátory nebyly k dispozici, takže umělá plicní ventilace (UPV) byla stejně neuskutečnitelná, i kdyby bylo prokázáno inhalační trauma.

Po odstranění nežilných vrstev kůže se autotransplantáty přihojily bez komplikací, i když sestry postřehly, že po předání dětské diety matce, aby dítě nakrmila, to vše matka vylila do umyvadla. Z toho vyplynulo, že se snaží příznivý průběh hojení zmařit. Vše bylo hlášeno na policii a sociálnímu odboru v místě bydliště. Sociální pracovnice vyšetřily, že matka je svobodná, ale má již čtyři děti s různými partnery a naše pacientka je nejmladší. Snažila se jí s dalším novým partnerem zbavit způsobem popsaným jako MBPS. Vzhledem ke třem dalším dětem byla podmíněně odsouzena pod dohledem sociálního odboru.

Když byla dívka po urgentní rekonstrukci krku a kontraktury levé axilly zahojena, žila dále na našem pracovišti. Sestry si ji na soboty a neděle braly domů, aby měla při hospitalizaci po dobu jednoho roku změnu. Poté byl přijat pacient s pracovním úrazem z Kladna. Měl bezdětné manželství, a tak s manželkou naši pacientku adoptovali a zajistili jí i další studium na zdravotnické škole. Pracovala jako zdravotní sestra. Vzhledem k tomu, že měla přítele a chystali svatbu, žádala rekonstrukci aureolo-mamillárního komplexu, poté rekonstrukci dolního rtu a brady. Porodila zdravého syna.

Věk pacienta je podstatný faktor pro prognózu z hlediska přežití (survival) a u přeživších z hlediska kvality života. U starších dětí představují trvalé následky chronické trauma.

S pocitem sebepoznávání, sebeuvědomování (self-consciousness) hraje EGO dvojí roli:

- dospívající jsou pozorovatelem a současně
- objektem pozorování (Bernstein 1976).

Příkladem nepříznivého rodinného zázemí je čtyřletý chlapec, jenž si se staršími kamarády hrál s výbušninami a utrpěl hluboké popálení obličeje bez inhalačního

traumatu. Po odstranění nekrotických částí obličeje byl transplantován. Jeho rodiče byli v rozvodovém řízení a oba ho odmítali vzhledem k novým partnerům. Chlapec byl odvezen k jedné z babiček na vesnici na Českomoravské vysočině s příkazem pokračovat v rehabilitaci a dojíždět k pravidelným kontrolám. Babička o dítě pečovala, ale na kontrolu se dostavili až za necelé dva roky. Jizevnaté deformace omezovaly zorné pole pravého oka i otevírání úst a způsobovaly neztetelnou výslovnost. Návštěva školy byla pro dítě utrpením. Při značně opožděné kontrole na Klinice popáleninové medicíny 3. LF UK v Praze byl chlapec ihned přijat k rekonstrukčním operacím. Vystudoval ekonomickou školu, oženil se, má rodinu.

Znetvoření tělesného schématu („body schema“) má za následek „sociální smrt“, jež může vyústit v suicidium. Nejzranitelnější částí tělesného schématu je obličej. Při ztrátě obličeje („loss of face“) nastává ztráta osobnosti („loss of personality“). Obličej je nejsložitější oblastí lidského těla ze tří důvodů:

1. má společenský význam („social principle“),
2. estetický dojem vyvěrá z obličeje („aesthetic representation!),
3. základní mezilidské vztahy jsou umožněny výrazem obličeje („nonverbal communication“).

V osmdesátých letech minulého století zvolil prof. Pondělíček diagnózu „disfigured face syndrome“ (DFS) pro pacienty, kteří ztratili svou životní roli, převládají u nich pocity prázdnoty, absurdity a opatrný přístup („cautious approach“) ve společenských i osobních vztazích.

DFS je podmíněna určitými faktory:

1. lokalitou jizevnatého znetvoření,
2. věkem – adolescence je obvykle významným mezníkem,
3. rodinným a sociálním zázemím, jež mohou tlumit permanentní stres,
4. schopností zachovat si „selfconcept“, existuje jen u některých jedinců.

V některých případech přetrvávající stres propukne v agresi nebo vyústí v depresi. Pacienti trpící DFS vítají návrat k popáleninovému týmu, který jim rozumí a pomáhá hledat smysl života – buď v práci prospívající jim samotným, nebo v práci pro ostatní v rámci charitativních aktivit. Jako příklad lze uvést britského pilota z 2. světové války, (jmenoval se James Partridge), který před mnoha lety zorganizoval ve Velké Británii klub popálených zvaný „Changing Faces“.

V sedmdesátých letech byl přeložen z mimopražské vojenské nemocnice tři týdny po úrazu devatenáctiletý hoch, voják základní služby se ztrátou měkkých tkání obličeje a obou rukou. Mechanismus úrazu nebyl nikde uveden. Po snesení infikovaných granulačních ploch byl autotransplantován s následným extrémním smršťováním jizevnatých ploch. Byla nezbytná urgentní rekonstrukce obou víček oboustranně (transplantáty v celé tloušťce kůže). Další etapou byla příprava dvoji-

tého tubulovaného laloku, který byl určen k rekonstrukci nosu a krajiny periorální. Mnohoetapové operační řešení vyústilo v DF syndrom, ale posléze se stal rozhodčím šachových turnajů, v čemž našel svou životní satisfakci.

Závěr:

Je třeba zdůraznit, že obličej reprezentuje celou osobnost ze tří důvodů:

je nejsložitější oblastí celého tělesného schématu a má svůj společenský význam (sociální princip),

estetický dojem je soustředěn v obličejí,

obličej umožňuje základní a zásadní mezilidskou komunikaci – nonverbální.

Záleží na individuální zranitelnosti, zda tento nahromaděný přetrvávající stres propukne v agresi, nebo vyústí v depresi.

Pacienti trpící DFS vítají návrat do popáleninového centra, k popáleninovému týmu a ke skupině jedinců, kteří jim rozumějí a stimulují je, aby hledali smysl života buď v práci prospívající jim samotným, nebo v práci pro ostatní hendikepované v rámci charitativních aktivit.

C. Höschl, J. Praško, R. Rokyta: Emoce v medicíně. ACADEMIA MEDICA PRAGENSIS ve spolupráci s Českou lékařskou akademií. Praha 2011

Romana Šlamberová

Naši studenti byli důstojnými reprezentanty

Zpráva proděkanky z celostátní SVK lékařských a zdravotnických fakult

Ve dnech 28.–29. 11. 2013 se na 2. Lékařské fakultě UK konala Vědecké konference studentů lékařských a zdravotnických fakult České republiky. Tentokrát se soutěž konala bez účasti kolegů se Slovenské republiky. Na konferenci bylo představeno 34 prací ze všech lékařských a zdravotnických fakult ČR: z toho 9 v sekci nelékařských oborů a 25 v sekci lékařských.

Všechny práce byly na vysoké úrovni a diskuse byla bohatá a podnětná. Naši fakultu v hodnotící komisi sekce lékařských oborů zastupovala doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D., a v sekci nelékařských oborů PhDr. Hana Svobodová.

Naši fakultu reprezentovali studenti, kteří se umístili na předních místech Studentské vědecké konference 3. LF UK, která proběhla 14. 5. 2013:

za sekci lékařských oborů:

- **Matěj Patzelt** (školitel: prof. Josef Stingl) – „Vasa vasorum koronárních tepen prasečího srdce,

*Zleva: Jakub Žiak, Adéla Krajčová, Matěj Patzelt
(foto R.Šlamberová)*

- **Adéla Krajčová, Jakub Žiak** (školitel: doc. František Duška) – „Vliv glutaminu na proliferaci myoblastů a energetický metabolismus in vitro modelu lidského kosterního svalu“,

za sekci nelékařských oborů:

- **Hana Kliková** (školitel: PhDr. Hana Janečková) – „Finanční náklady u pacientů s chronickým srdečním selháním“.

Všichni naši reprezentanti předvedli vynikající výkony, výborně zvládli i náročnou diskusi a byli tak důstojnými reprezentanty naší školy. Po zvážení situace a velkého nepochybně mezi počtem prací prezentovaných v lékařské a nelékařské sekci se komise a organizátoři rozhodli Sekci lékařských oborů rozdělit tradičním způsobem na sekci preklinickou a klinickou.

V sekci preklinické obsadili naši studenti obsadili přední místa – Matěj Patzelt byl první, Adéla Krajčová a Jakub Žiak třetí.

Po zvážení situace a velkého nepoměru mezi počtem prací prezentovaných v lékařské a nelékařské sekci se komise a organizátoři rozhodli Sekci lékařských oborů rozdělit tradičním způsobem na sekci preklinickou a klinickou. Umístění v jednotlivých sekcích bylo následující:

PREKLINICKÁ LÉKAŘSKÁ SEKCE

- 1. místo:** Patzelt M. (3. LF UK, K, Praha) – Vasa vasorum koronárních tepen prasečího srdce
- 2. místo:** Nedvědová T. (1. LF UK, Praha) – Indukce kmenových znaků u melanomových linií in vitro
- 3. místo:** Krajčová A., Žiak J. (3. LF UK, Praha) – Vliv glutaminu na proliferaci myoblastů a energetický metabolismus v in vitro modelu lidského kosterního svalu

KLINICKÁ LÉKAŘSKÁ SEKCE

- 1. místo:** Novák J. (LF MU, Brno) – Kombinovaný vliv polymorfismů v genech pro aldosteronsyntázu a angiotenzin-konvertující enzym na krátkodobou variabilitu krevního tlaku
- 2. místo:** Svatoň M. (2. LF UK, Praha) – Využití nových molekulárních metod v diagnostice vrozených imunodeficitů
- 3. místo:** Lenčová N. (LF UP, Olomouc) – Význam průřezu patentního foramen ovale s bidirekčním tokem v rizikové stratifikaci pacientů s akutní plicní embolií

NELÉKAŘSKÁ SEKCE

- 1. místo:** Straková J. (LF UP, Olomouc) – Stanovení mikronetěsnosti kompozitních výplní II. třídy zhotovených pomocí inkrementální techniky a bulk fill technologie (in vitro studie)
- 2. místo:** Pustková H. (LF MU, Brno) – Screening míry stereopse v populaci, její kvalitativní zhodnocení
- 3. místo:** Krejčiová M., Žďárová-Karasová J. (Fakulta vojenského zdravotnictví, Hradec Králové) – Inhibitory acetylcholinesterasy užívané v léčbě Alzheimerovy choroby – základní farmakokinetické parametry

*doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.
proděškanka pro postgraduální studium
a pregraduální vědeckou výchovu*

VÍTĚZNÁ ABSTRAKTA

PREKLINICKÁ SEKCE

INDUKCE KMENOVÝCH ZNAKŮ U MELANOVÝCH LINIÍ IN VITRO

Nedvěďová T., 1. LF UK Praha

Školitel: RNDr. Dvořánková B., Ph.D.; MUDr. Kodet O.

Úvod: Nádorové mikroprostředí hraje zásadní roli v biologii a chování nádorů, což je již dobře zdokumentováno např. u epitelových nádorů hlavy a krku. Podobné mechanismy lze očekávat i v maligním melanomu, jednom z nejzhoubnějších nádorů vůbec. Studium chování nádorových buněk v adhezivním a neadhezivním prostředí může přispět k objasnění vlivu nádorového mikroprostředí a mechanismů metastatického procesu.

Cíl: Cílem této práce je objasnění chování nádorových melanocytů v adhezivním a neadhezivním prostředí ve smyslu změn specifického fenotypu a exprese kmenových znaků a způsob, kterým je tento systém ovlivněn nádorově asociovanými fibroblasty.

Materiál a metody: V rámci experimentu byly použity čtyři nádorové linie melanocytů z kožní metastázy, uzlinové metastázy a nádorového ascitu, dále pak nádorově asociované fibroblasty z kožní metastázy melanomu. Nádorové linie byly vystaveny neadhezivnímu prostředí, a to jak samotné, tak i pod vlivem nádorově asociovaných fibroblastů. Byla sledována změna exprese znaků různého stupně kmenovosti, znaků melanocytární diferenciaci a cytokeratinů. Detekce specifických proteinů byla provedena pomocí nepřímé imunofluorescence.

Výsledky: U nádorových melanocytů byla pomocí neadhezivního prostředí a vlivu nádorově asociovaných fibroblastů indukována exprese některých znaků dediferenciaci a kmenovosti – a to především Oct4, Nanog a CD271. Naproti tomu exprese jiných znaků (Nestinu, f3 -III-tubulinu a HMB45, Melan A/MART1) nebyla změnou podmínek ovlivněna. Linie z uzlinové metastázy a nádorového ascitu nevykazovaly výrazné rozdíly v rámci ovlivnění kultivačním prostředím.

Závěr: Některé buněčné linie pod vlivem nádorově asociovaných fibroblastů získávají znaky dediferenciaci a kmenovosti, což poukazuje na jejich možnou plasticitu a vyšší metastatický potenciál v rámci nádoru i organismu. Schopnost dediferenciaci nádorových buněk v neadhezivním prostředí může být zásadní pro zakládání metastáz a získané výsledky poukazují na komplexnost nádorového mikroprostředí. Linie nádorových melanocytů mezi sebou vykazují velké rozdíly v chování, morfologii a expresi sledovaných znaků. Důležité je i porovnání výsledků in vitro kultivace s klinickými pozorováními, kde biologická agresivita nádoru

odpovídala indukcii exprese kmenových znaků v neadhezivním prostředí. Studium chování nádorových buněk v adhezivním a neadhezivním prostředí tedy může přispět k objasnění mechanismů metastatického procesu u nádorového klonu.

Podpora: Práce byla podpořena z GACR 204/12/1333 a PRVOUK 27-1.

Práce studentů 3. LF UK M. Patzelta (*Vasa vasorum koronárních tepen prasečího srdce*) a A Krajčové s J. Žiakem (*Vliv glutaminu na proliferaci myoblastu a energetický metabolismus v in vitro modelu lidského kosterního svalu*) byly zveřejněny ve VNR 2/2013.

KLINICKÁ SEKCE

KOMBINOVANÝ VLIV POLYMORFISMU V GENECH PRO ALDOSTEROSYNTÁZU A ANGIOTENZIN-KONVERTUJÍCÍ ENZYM NA KRÁTKODOBOU VARIABILITU KREVNÍHO TLAKU

Novák J., Fyziologický ústav, LF MU Brno, Ústav patologické fyziologie, LF MU Brno
Školitel: MUDr. Závodná E., Ph.D.

Úvod: Renin angiotensin aldosteronový systém (RAAS) je jedním ze systémů, které se významně podílejí na dlouhodobé regulaci krevního tlaku (TK). Angiotenzin-konvertující enzym (ACE) a aldosteronsyntáza (ALOS) jsou důležité součásti RAAS zodpovědné za vznik angiotenzinu II a aldosteronu. V jejich genech byly popsány funkční polymorfismy (inzerčně-deleční (I/O) v ACE a promotorový C-344T v ALOS), které ovlivňují cílové hladiny uvedených proteinů. Jaký je vztah těchto polymorfismů ke krátkodobé variabilitě a regulaci TK však není doposud uspokojivě vysvětleno.

Cíl: Zjistit, zda polymorfismy v ACE a ALOS ovlivňují krátkodobou variabilitu TK.

Materiál a metody: Vyšetřili jsme 281 zdravých jedinců (128 mužů; věk 19-24 let). U každého vyšetřeného byly z pětiminutového kontinuálního záznamu TK pořízeného tep-po-tepu při řízeném dýchání (0,33 Hz) stanoveny hodnoty systolického TK (STK), diastolického TK (OTK) a srdečních intervalů (SI). Spektrální analýzou byly ze záznamu stanoveny parametry celkové variability STK-SO [mmHg], OTK-SO [mmHg], SI-SO [ms] a variability při frekvenci 0,1 Hz v normalizovaných (nSTK [n.u.], nOTK [n.u.], nSI [n.u.]) a arbitrálních (aSTK [mmHg²/Hz], aOTK [mmHg²/Hz], aSI [ms²/Hz]) jednotkách. Vzájemně spektrální analýzou byla stanovena citlivost baroreflexu (BRS [ms/mmHg]). Genotypování bylo provedeno pomocí PCR, restriční analýzy a elektroforézy. Pro statistické vyhodnocení byl použit Kruskal-Wallisův test. Výsledky: Při vzájemném porovnání kombinací obou genotypů (TTllffIIOfffOO/CTII/CTIO/CTOO/CCII/CCIO/CCOO) byl nalezen staticky významný rozdíl mezi jednotlivými genotypy pro OTK-SO ($p=0,044$) s geno-

typem CCII vykazujícím nejnižší (2,46±0,46 mmHg) a CTOO vykazujícím nejvyšší hodnoty (3,22±0,85 mmHg). V podskupině mužů byl rozdíl mezi genotypy v OTK-SO hraničně signifikantní (p=0,077), v podskupině žen byl výraznější (p=0,039) a navíc byl nalezen i pro STK-SO (p=0,034) s genotypem TTII vykazujícím nejnižší (3,45±0,84 mmHg) a CCIO vykazujícím nejvyšší (5,57±1,90 mmHg) hodnoty.

Závěr: Dvojité homozygoti s genotypem CCII vykazují nejnižší variabilitu OTK, což je zvýrazněno u žen, kde navíc dvojité homozygotky TTII vykazují nejnižší variabilitu STK. Jelikož je alterovaná variabilita TK považována za jeden z nových rizikových faktorů pro rozvoj kardiovaskulárních onemocnění, mohlo by stanovení genotypu u vybraných skupin pacientů přispět v budoucnu k predikci kardiovaskulárního rizika.

Podpora: Podpořeno specifickým výzkumem MUNI/A/0951/2012.

VYUŽITÍ NOVÝCH MOLEKULÁRNÍCH METOD V DIAGNOSTICE VROZENÝCH IMUNODEFICITŮ

Svatoň M.¹, Šedivá A.², Kotrová M.¹, Mejstříková E.¹, Kalina T.¹, Keslová P.¹, Vinohradská H.³, Votava F.⁴, Klocperk A.², Froňková E.¹

¹Klinika dětské hematologie a onkologie 2. LF UK a FN Motol, Praha

²Ústav imunologie 2. LF UK a FN Motol, Praha

³Oddělení klinické biochemie LF MU a FN Brno

⁴Klinika dětí a dorostu 3. LF UK a FNKV, Praha

Školitel: MUDr. Froňková E., Ph.D.

Úvod: Během přestavby genů pro T-buněčné receptory a imunoglobuliny je ONA mezi jednotlivými segmenty vystržena ve formě tzv. excizního kroužku – TREC (T-cell Receptor Excision Circle) a KREC (Kappa-deleting Recombination Excision Circle) a dále se nereplikuje při dělení buňky. Stanovení koncentrace těchto excizních kroužků tak může sloužit jako dobrý znak vývoje lymfocytů.

Cíl: Cílem našeho projektu bylo optimalizovat tuto metodu a ověřit její použitelnost na vzorcích neonatálních screeningových (Guthrieho) karet zdravých dětí a dětí, které byly diagnostikovány s těžkou kombinovanou imunodeficiencí (SCIO). Vzhledem k nutnosti velmi rychlého potvrzení diagnózy u tohoto onemocnění jsme použitelnost této metody ověřovali také na vzorcích periferní krve pacientů s podezřením na závažnou poruchu imunity s cílem stanovit hranice fyziologických hodnot TREC a KREC.

Materiál a metody: Pomocí kvantitativní PCR jsme vyšetřili ONA izolovanou z Guthrieho karet 60 zdravých dětí a 11 dětí s onemocněním SCIO narozených v letech 2001–2012. Dále jsme prospektivně vyšetřili ONA izolovanou z periferní krve 14 pacientů s podezřením na poruchu imunity, 1 pacienta s diagnózou X-vázané agamaglobulinémie (XLA), 19 pacientů se syndromem OiGeorge a 7 kontrolních

pacientů. Ve vzorcích jsme stanovili koncentraci TREC, KREC a kontrolního genu pro albumin ve třech samostatných qPCR reakcích. Výsledky jednotlivých pacientů jsme normalizovali podle koncentrace kontrolního genu ve vzorcích.

Výsledky: U pacientů s diagnózou SCIO jsme prokázali hodnoty TREC minimálně o 2 řády nižší než u zdravých novorozenců; u většiny byla koncentrace TREC nulová. Hodnoty KREC odpovídaly zdravým novorozencům u onemocnění SCIO s fenotypem T-B+ a byly nulové u pacientů s fenotypem T-B-. U pacienta s XLA byly hodnoty KREC nulové. Hodnoty TREC a KREC u kontrolních vzorků periferní krve byly srovnatelné s výsledky z Guthrieho karet. U jednoho z prospektivně vyšetřených pacientů byla na základě klinického vyšetření, nulových hodnot TREC a ověření výsledku průtokovou cytometrií indikována transplantace hematopoetických buněk. U pacientů se syndromem DiGeorge odpovídaly hodnoty TREC zdravým jedincům, pouze u 1 pacienta s kompletním syndromem OiGeorge byly nulové.

Závěr: Metoda stanovení hodnot TREC a KREC je nenáročná, levná a informativní metoda, která umožňuje urychlit diagnostiku závažných poruch imunity, které vyžadují včasnou terapii, a to i postnatálně z periferní krve.

Podpora: Práce byla podpořena společností Baxter.

VÝZNAM PRŮKAZU PATENTNÍHO FORAMEN OVALE S BIDIREKČNÍM TOKEM V RIZIKOVÉ STRATIFIKACI PACIENTŮ S AKUTNÍ PLICNÍ EMBOLIÍ

Lenčová N.¹, Vindiš D.², Hutýra M.², Táborský M.², Čecháková E.³

¹LF UP Olomouc

²1.interní klinika - kardiologická FN a LF UP Olomouc

³Radiologická klinika FN a LF UP Olomouc

Školitel: MUDr. Vindiš D.

Úvod: První výsledky sledování významu průkazu patentního foramen ovale s bidirekčním tokem u pacientů s akutní plicní embolií.

Cíl: Prokázat vyšší výskyt ischemických ložisek mozku, symptomatických i asymptomatických, u pacientů s akutní plicní embolií a zároveň přítomným patentním foramen ovale (PFO).

Materiál a metody: Prospektivně bylo vyšetřeno 76 pacientů. Sledování jich dokončilo 55. Pacienti byli vstupně vyšetřeni kontrastní jícnovou echokardiografií (TEE) se zaměřením na morfologii a funkci obou komor, detekci PFO a průkaz intrakardiálního zkratu. Byla provedena magnetická rezonance (MR) mozku k detekci ischemických ložisek (s ischemickými ložisky MR+ pozitivní, bez ischemických ložisek MR- negativní). Vyšetření se opakovala po 18 měsících. Soubor byl dle přítomnosti PFO rozdělen na 2 skupiny: PFO+ (PFO přítomno, n=25) a PFO- (PFO nepřítomno, n=30).

Výsledky: Ve skupině PFO+ s bidirekčním tokem byl prokázán statisticky významný rozdíl ve výskytu ischemických ložisek mozku na MR při vstupním vyšetření (18 (72%) versus 7 (28%), v podskupinách MR+ versus MR-). Ve skupině PFO- nebyl rozdíl ve výskytu ischemických ložisek mozku statisticky významný (17 (57%) versus 13 (43 %), v MR+ versus MR-). Při kontrolní MR mozku byl prokázán stacionární nález u skupiny PFO-, ale ve skupině PFO+ byla popsána nová ischemická ložiska u 20 % pacientů. Dále byly hodnoceny rozdíly mezi skupinami PFO- a PFO+ v laboratorních a echokardiografických parametrech, charakterizující prognostickou závažnost plicní embolie, morfologii a funkci pravé komory a závažnost plicní hypertenze: NT-proBNP, hs-TnT, PLAX endiastolický rozměr pravé komory, vrcholový gradient trikuspidální regurgitace, TAPSE, TVI Vt, bez statisticky významného rozdílu v žádném z nich.

Závěr: Přítomnost PFO s bidirekčním tokem je asociována s rizikem vzniku ischemických ložisek v mozku nezávisle na prognostických rizikových faktorech plicní embolie.

NELÉKAŘSKÁ SEKCE

STANOVENÍ MIKRONETĚSNOSTI KOMPOZITNÍCH VÝPLNÍ II. TŘÍDY ZHOTOVENÝCH POMOCÍ INKREMENTÁLNÍ TECHNIKY A BULK FILL TECHNOLOGIE (IN VITRO STUDIE)

Straková J.¹, Bojko J.¹, Jasenský T.¹, Šimíková J.¹, Harvan L.², Morozova J.²

¹5. ročník zubního lékařství LF UP v Olomouci

²Klinika zubního lékařství LF UP a FN v Olomouci

Školitel: MUDr. Harvan T., Ph.D.; stomatolog Morozova J., Ph.D.

Úvod: Kompozitní výplňové materiály současnosti umožňují zhotovení estetických rekonstrukcí jak ve frontálním, tak i v laterálním úseku chrupu. Nová skupina bulk fill kompozit, vyvinutá speciálně na ošetření defektů premolárů a molárů, dovoluje nanášení materiálu v jedné vrstvě, jejíž tloušťka může dosahovat až 5 mm. Výhodou jejich použití je výrazná redukce času ošetření.

Cíl: Prostřednictvím hodnocení hloubky penetrace barviva stanovit přítomnost mikronetěsnosti u kompozitních výplní II. třídy dle Blacka zhotovených na extrahovaných lidských premolárech za použití dvou různých technik aplikace kompozitních materiálů: inkrementální a bulk fill techniky.

Materiál a metody: Na 35 lidských intaktních premolárech extrahovaných z ortodontických důvodů byly za použití diamantovaného brousku a koncovky na sonickou preparaci (SONICflex, KaVo, Německo) vypreparovány standardizované meziokluzní a distookluzní kavity. Meziokluzní kavity byly zaplněny kompozitem Filtek Supreme XT (3M ESPE, USA) aplikovaným inkrementální technikou

a distookluzní kavity-bulk fill kompozitem (systém SonicFill, KaVo, Německo, Kerr, USA). Následovalo 300 cyklů termocyklace se střídavým ponořením do lázni s 0,5% roztokem genciánové violeti o teplotě 5 °C a 55 °C po dobu 1 minuty. Poté byly zhotoveny longitudinální výbrusy zubů. Penetrace barviva na okluzálních a gingiválních plochách byla hodnocena podle škály 0-3 (norma ISOITS 11405:2003-02(E) na digitálních makrofotografiích. Výsledky byly porovnány a statisticky zpracovány.

Výsledky: Celkové skóre penetrace barviva do okluzních ploch činilo 31 u inkrementální techniky a 19 u bulk fill techniky. Celkové skóre penetrace barviva do gingiválních ploch bylo 59 u inkrementální techniky a 37 u bulk fill techniky. Byla prokázána signifikantně nižší ($p < 0,05$) penetrace barviva do gingiválních ploch výplní zhotovených bulk fill technikou. Průměrný čas plnění meziokluzních kavit inkrementální technikou byl $19,38 \pm 3,12$ min. Průměrný čas plnění distookluzních kavit bulk fill technikou byl $5,21 \pm 1,59$ min. Byl zjištěn signifikantně kratší čas potřebný na zhotovení výplní bulk fill technikou ($p < 0,05$).

Závěr: Bulk fill technologie, jež je současným trendem zubního lékařství, přináší výraznou úsporu času potřebného na zhotovení kompozitních rekonstrukcí v laterálním úseku chrupu bez snížení jejich kvality. Základem kvality a životnosti kompozitních rekonstrukcí je přesné dodržení indikační šíře a doporučených postupů při aplikaci a polymeraci kompozitní výplňové hmoty.

SCREENING MÍRY STEREOPSE V POPULACI, JEJÍ KVALITATIVNÍ ZHODNOCENÍ

Pustková H., Kříž P., LF MU Brno

Školitel: Mgr. Kříž P.

Úvod: Stereopse v dnešní době patří k diskutovaným tématům s velkým přesahem do mnoha oborů. Je proto potřeba si uvědomit co je prostorové vidění a za jakých podmínek vzniká. Se stereopsi úzce souvisí vidění binokulární, které tvoří její základ. Binokulární vidění není vrozené, vyvíjí se po narození a upevňování trvá až do 6 let věku. Je zde tedy velký prostor pro vznik anomálií.

Cíl: Cílem práce je komplexně shrnout problematiku stereopse a vytvořit kompilaci dostupné české a zahraniční literatury a kvalitativně zmapovat hodnoty stereopse u zdravé populace.

Materiál a metody: Respondenti byli získáváni ve třech krajích (Praha, JMK, MSK). Věk respondentů je v rozmezí 19 až 65 let, horní věková hranice byla zvolena jako preventivní opatření k vyloučení očních patologií.

Měření stereopse probíhalo na Random Oot Stereo Butterfly testu. Stereotest obsahuje tři testovací části. Motýl umožňuje testovat tři úrovně hrubé stereopse, a to 2000", 1150" a 700". Kruhy testují schopnost jemného hloubkového rozlišení, rozsah je od 800" do 40". Zvířata slouží především k testování dětí s rozsahem od 400" do

100“. Od respondentů byly dále získány informace jako věk, pupilární distance (PO) a refrakční stav oka, čemuž odpovídají výzkumné hypotézy.

Výsledky: Výsledný vzorek 220 respondentů je tvořen 138 ženami (62,7 %) a 82 muži (37,3 %). Věkové rozložení u mužů se pohybuje od 19 do 65 let, s průměrem 32,5 let. Věkové rozložení u žen je stejné – 19 až 65 let, s průměrem 33,2 let. Ve vzorku je zastoupeno 53 povolání. Úrovně 9 dosáhlo 171 probandů (77,7 %). Úrovně 8 dosáhlo jen 22 osob, což odpovídá 10 %. Úrovně 7 (8 osob), ú.6 (3), ú.5 (6), ú.4 (5), ú.3 (2), ú.2 (3). S narůstajícím věkem dochází k mírnému poklesu stereopse, a to přibližně o jednu úroveň, jedná se tedy o nárůst stereoskop. paralaxy o 30 %. S narůstající velikostí PO dochází k poklesu stereopse o jednu úroveň, stereoskop. paralaxa narůstá o 33 %. Kvalita stereopse je také ovlivněna refrakčním stavem oka. Hodnoty stereoskop. paralaxy byly u pseudoemtropie $47,9 \pm 4,3''$, myopie $47,03 \pm 3,6''$, hypermetropie $91 \pm 31''$, astigmatismu $54,2 \pm 8,4''$ a presbyopie $71,4 \pm 18,5''$.

Závěr: V ČR v současné době není dostupná práce, která by monitorovala kvalitu prostorového vidění. Tato studie nabízí alespoň malý náhled do této problematiky a pouze omezenou představu o tom, jak je to celoplošně. Z výsledků přesto vyplývá, že 171 respondentů (77,7 %) dosáhlo nejlepší úrovně stereoskop. vidění a u 49 r. (22,3 %) byla schopnost stereoskop. vidění omezena, avšak přítomna.

INHIBITORY ACETYLCHOLINESTERASY UŽÍVANÉ V LÉČBĚ ALZHEIMEROVY CHOROBY ZÁKLADNÍ FARMAKOKINETICKÉ PARAMETRY

Krejčiová M.¹, Žďárová-Karasová J.¹, Hroch M.², Zemek F.¹, Korábečný J.¹, Kuča K.¹

¹Katedra veřejného zdravotnictví a Katedra toxikologie, Fakulta vojenského zdravotnictví, Univerzita obrany

²Katedra biochemie, LF UK Hradec Králové

Školitel: Mjr. PharmDr. Žďárová Karasová J., Ph.D.

Úvod: Alzheimerova choroba je velice závažné neurodegenerativní onemocnění, které má dopady nejen na zdraví samotného pacienta, ale i na zdravotnický a sociální systém. Protože tuto chorobu způsobuje zánik cholinergních neuronů, na léčbu se používaly mimo jiné inhibitory acetylcholinesterasy – takrin a 7-methoxytakrin.

Cíl: Hlavním cílem bylo zjistit opravdové hladiny takrinu a 7-methoxytakrinu v plazmě a mozku. Tyto dva inhibitory budou sloužit k porovnávání farmakokinetických hodnot dalších nově nasyntetizovaných inhibitorů acetylcholinesterasy.

Materiál a metody: Zjišťovaly se farmakokinetické parametry těchto dvou inhibitorů acetylcholinesterasy v mozku a plazmě potkanů pomocí vysokoúčinné kapalinové chromatografie (HPLC) v kombinaci s fluorescenčním detektorem.

Výsledky: Maximální koncentrace 37,56 ng/ml takrinu bylo dosaženo v plazmě v 15. minutě. V mozku se nejvyšší koncentrace 18,86 ng/ml takrinu objevila v 30. minutě. Maximální plazmatická hladina 7-methoxytakrinu byla dosažena také v 15. minutě a to 84,80 ng/ml. Nejvyšší koncentrace 7-methoxytakrinu v mozku byla naměřena v 15. minutě, a to 14,17 ng/ml.

Závěr: V poslední době probíhá nepřetržitě syntéza nových inhibitorů acetylcholinesterasy odvozených od takrinu a 7-methoxytakrinu. Pro jejich potenciální účinnost je potřeba zhodnotit farmakokinetické parametry. Mezi tyto parametry patří průnik do plazmy a mozkové tkáně a zde dosažené koncentrační hladiny. Pokud víme tyto informace o mateřských strukturách, můžeme toto snadno porovnat s novými obměnami se zatím neznámou farmakokinetikou.

Podpora: The study was supported by the project of Grant Agency of Czech Republic, No. P303/11/1907 and by the Ministry of Defence (Czech Republic).

ZDRAVOTNICTVÍ

STAROSTI I RADOSTI

ROKU 2013

Letmé ohlédnutí za uplynulým rokem

18. 4. 2013

Petice „Chceme kvalitní zdravotnictví“ má 100 000 podpisů

Podle petice je v ČR kvalita zdravotní péče ohrožena kroky vlády. Lékaři kritizují snižování veřejných výdajů na zdravotnictví, drahé léky či dlouhé cesty k lékaři a do nemocnice. Podpisy sbírá jak Česká lékařská komora, tak odbory a patientské organizace. Důrazně žádají, aby byla zachována dostupná kvalitní zdravotní péče, která je nyní ohrožena kroky vlády a ministerstva zdravotnictví a pacienty upozorňují na hrozící pokles kvality, dostupnosti a bezpečnosti zdravotní péče. Podpis k těmto požadavkům připojilo sto tisíc lidí.

7. 8. 2013

Peticí se zabýval senátní výbor pro zdravotnictví a sociální politiku.

Členové výboru navrhli, aby petici „Chceme kvalitní zdravotnictví“ projednala schůze Senátu PČR a doporučili toto unesení:

Senát PČR pokládá za prvořadé zachovat dosavadní odbornou úroveň a dostupnost zdravotní péče. Obrací se proto na vládu a Poslaneckou sněmovnu s apelem proti dalšímu snižování veřejných výdajů na zdravotnictví. Žádá, aby pojistné za státem hrazené pojištění bylo zvýšeno už při schvalování rozpočtu na r. 2014. Za situace, kdy příjmy zdravotního pojištění neodpovídají stoupajícím cenám a tedy inakladům na dosud poskytovanou péči, je nadále neudržitelné, aby nebyly valorizovány částky, které stát hradí za část pojištěnců.

Senát vládu žádá, aby revidovala úhradu léčiv a především doplatků s ohledem na možnosti občanů s nízkými příjmy, především seniorů. V důsledku stoupajících životních nákladů se pro tuto skupinu pacientů dostávají doplatky, ev. ceny nehrazených léčiv nad jejich možnosti, a proto zdravotní péči odmítají nebo zanedbávají. Důsledkem je zhoršení jejich zdravotního stavu, léčba bude následně obtížnější a nákladnější. Rychleji se také propadají mezi skupinu závislou na sociálních dávkách.

Vláda by měla velmi pečlivě vážit rušení zdravotnických zařízení, která dosud přímo spravuje. Okamžité snížení nákladů za jejich provoz nemůže mít větší váhu než zachování mnohdy specializované péče. Stále musí zůstat prioritou zachování dosud poskytované péče bez zhoršení její dostupnosti.

V této souvislosti se Senát obrací na ministerstvo zdravotnictví, zdravotní pojišťovny i odborné společnosti, aby ve vzájemné spolupráci revidovali indikační seznamy pro lázeňskou léčbu. V současné době hrozí uzavření některých lázeňských provozů. Na zřizovatele a vedení lázeňských zařízení se Senát obrací s výzvou, aby změnou nabídky a výraznou propagací lázeňských provozů zvýšili zájem o preventivní a rehabilitační pobyty klientů za úhradu.

Regulační poplatky nesplňují deklarovaný záměr. Senát bude proto při projednávání novel zákonů podporovat jejich úplné zrušení.

10. 9. 2013

Lékaři brojí proti elektronickým neschopenkám

Lékařská komora spolu se sdruženími praktických lékařů a ambulantních specialistů nechťejí, aby byly od příštího roku (2014) vydávány pouze elektronické neschopenky. Tvrdí, že vypisování elektronických neschopenek trvá déle a je dražší. Lékaři si musejí opatřit počítač s připojením na rychlý internet a program. Jsou to prý jen další vydání za něco, co jim práci neulehčí.

ČLK se dohodla s ministrem práce a sociálním věcí v demisi F. Koníčkem, že se přechodné období prodlouží o dva roky.

23. 9. 2013

Ambulantní specialisté mohou očekávat od VZP smlouvy na neurčito

Všeobecná zdravotní pojišťovna nabídne všem ambulantním specialistům smlouvy na dobu neurčitou. Uvedl to ředitel VZP Zdeněk Kabátek s tím, že postup schválila jednomyslně správní rada. Na tomto řešení smluvních vztahů se dohodla VZP s Českou lékařskou komorou (ČLK).

Smlouvy vyprší více než 7000 ambulantních specialistů v roce 2015, smluvní jistota by jim umožnila lépe investovat do svých praxí a pořídít si na splátky i dražší přístroje.

ČLK by chtěla, aby podobné smluvní jistoty získali ambulantní specialisté také od zaměstnaneckých zdravotních pojišťoven.

Praktičtí lékaři již smlouvy na dobu neurčitou mají, se zubaři bude VZP teprve vyjednávat. Nemocnice již mají smlouvy vyřešeny.

16. 11. 2013

Ministr zdravotnictví nepřijel na sjezd lékařů

Ministr zdravotnictví v demisi Martin Holcát odřekl účast na sjezdu ČLK, protože se mu nelíbil dopis, v němž prezident komory M. Kubek ostře zkritizoval návrh úhradové vyhlášky na příští rok.

Podle Holcáta je dopis účelově bulvární s řadou polopравd a dehonestací. Je však nadále připraven vyslechnout názory komory při nadcházejících pracovních diskusích a v připomínkovém řízení.

Milana Kubka Holcátovo rozhodnutí překvapilo a zklamalo. Sporný dopis podle něj nebyl útokem na Holcáta, ale projevem standardní komunikace v lékařské obci.

Úhradovou vyhlášku na letošní rok nedávno zkritizoval Ústavní soud. Přesto ji nechal v platnosti do konce příštího roku (tj. 2014).

30. 12. 2013

Revoluce v poplatcích u lékaře

Jak uvádí Mladá fronta dnes, oddechnou si zejména lidé mající své blízké v léčebnách dlouhodobě nemocných nebo po těžkých úrazech upoutané na lůžko v nemocnici na dlouhé týdny. Od zítřka už nemusí platit stokorunový poplatek za pobyt a jídlo, jemuž se také říká příspěvek na stravu a hotelové služby.

„Úleva je to však jen dočasná. Politici plánují, že se placení poplatku během několika měsíců vrátí. Jen ne ve stejné výši, jako byla nynější stokoruna za den, což je částka, kterou Ústavní soud zkritizoval jako příliš vysokou. Nový poplatek za pobyt v nemocnici má být mnohem nižší,“ píše MFD.

Ulevit by se pa mohlo peněženkám pacientů jinak: poslanci v koalici se shodli, že chtějí zrušit třicetikorunové platby za recept a za vyšetření u ambulantních specialistů. To se lékařům a lékárníkům vůbec nelíbí. V roce 2006 totiž s ohledem na příjem z poplatků byly lékařům sníženy příjmy od pojišťoven.

30. 12. 2013

Ženy mohou rodit bez lékaře

Rodičky si od 1. ledna mohou domluvit porod bez lékaře, jen s porodní asistentkou, a přesto jej pojišťovna uhradí. Porody doma s porodní bábou však hrazeny nebudou. Další novinkou je propuštění z porodnice dřív než za 72 hodin, když je vše v pořádku a matka chce odejít.

Medical Tribune

Co se povedlo v českém zdravotnictví v roce 2013

Zpravodajství ze zdravotnictví letos obsadila témata, která reflektovala nejistotu všech, kdo se v systému pohybují – vzrušená debata o úhradové vyhlášce, destabilizace spojená s pádem vlády a obavy zdravotních pojišťoven z prohlubujícího se finančního deficitu. Z toho snadno vznikl dojem permanentní krize. Byla by proto škoda, kdyby zanikly pozitivní věci, jež se v tomto roce staly.

K několika z nich se nyní vracíme. Výběr do takového TOP 10 je ale ze své podstaty limitovaný. Stranou zůstávají změny, které jsou sice důležité, ale v reálném čase nepostřehnutelné – třeba že se pomalu, ale zřetelně zlepšila kvalita následné péče. Za seznamem nečinícím si nárok na objektivitu není žádná propracovaná metodika. Má být jen určitou protiváhou negativních sdělení, která si pozornost veřejnosti získávají snadněji.

Prioritní výkony v Nemocnici Na Homolce

Začátkem roku Nemocnice Na Homolce oznámila, že prvním šestnácti pacientům na světě tu byl v pilotním programu implantován kardiostimulátor měnící základní paradigmatu elektrofyziologie. Nová technologie je označována jako Leadless Cardiac Pacemaker (LCP). Jde o váleček o něco menší než mikrotužková baterie, který se katetrizačně umístí do pravého srdečního hrotu – a to je v podstatě všechno, vše se obejde bez dalších řezů, bez drátů – žádná část tohoto systému nemusí být implantována do podkoží, není zapotřebí žádné propojení stimulatoru s elektrodami. Takový přístup přináší snížení rizika infekce a eliminaci mechanických poruch souvisejících s elektrodami – a ty tvoří 95 % poruch stimulační soustavy. Pro pacienta je pak jistě důležitý i kosmetický efekt. Nyní už s určitým odstupem se zdá, že slova o revoluci v kardiostimulaci nemusejí být nadnesená. Na Homolce takto ošetřili již 30 pacientů. Vše nasvědčuje tomu, že systém funguje, jak se předpokládalo, anebo ještě lépe. Na jaře kardiologové z NNH u jednoho z prvních pěti pacientů na světě použili novou metodu léčby srdečního selhání. „Jde o běžný katetrizační výkon, avšak s novým instrumentáři, které dovoluje vytvořit v septu otvor a následně jej vyztužit tak, aby zůstal i po odstranění katetru průchodný. Výsledná velikost zkratu je asi jeden centimetr v průměru,“ popisuje primář kardiologie NNH prof. MUDr. Petr Neužil, CSc. V polovině října pak došlo na Homolce k dalšímu prioritnímu výkonu. Byla tu provedena první zcela neinvazivní renální denervace na světě, a to s využitím ultrazvuku. Tato metoda se pomalu etabluje v léčbě farmakorezistentní hypertenze. Jako zdroj energie při ablacii zatím dominuje radiofrekvenční proud. Oproti němu má ultrazvuk několik výhod. „Odstraňuje nežádoucí přímé zahřívání stěny tepny a následný otok. Selektivněji působí přímo na nervovou tkáň. Navíc se zákrok nemusí provádět opakovaně, postačí jen jediná aplikace. Rovněž doba působení ultrazvukovou energií je mnohonásobně kratší,“ vypočítává prof. Neužil.

Velké kongresy v Praze

Praha má potenciál pro kongresovou turistiku. Skutečně velké odborné medicínské akce se jí však do značné míry vyhýbají, především proto, že zde chybí kongresové centrum podobné tomu ve Vídni, Berlíně nebo Amsterdamu. Přesto se podařilo některé významné akce pro Českou republiku získat – konalo se zde zasedání světové organizace lékařů v primární péči WONCA a evropský internistický kongres (EFIM). Oba nakonec skončily úspěchem, počet účastníků překonal očekávání.

Česko se posunulo na evropské onkologické mapě

Studie EURO CARE 5, která byla zveřejněna minulý týden, dala české onkologii až nečekaně dobré vysvědčení. Jejím hlavním závěrem je, že stále přetrvávají výrazné nerovnosti v pětiletém přežití onkologických pacientů mezi jednotlivými evropský-

mi státy a v tomto pohledu je nápadný především rozdíl mezi „starými“ zeměmi Evropské unie a zeměmi bývalého východního bloku. Východní Evropa se zde často zmiňuje v negativním kontextu, vždy však následuje upozornění „except for the Czech Republic“ – „s výjimkou České republiky“. „Studie EURO CARE 5 vyšla pro nás velmi pozitivně, skokově jsme se zlepšili a v podstatě jsme se vymanili z východní Evropy. Jsme v lepším průměru Evropy anebo na něj ztrácíme jen jednotkové body,“ říká doc. RNDr. Ladislav Dušek, Ph.D., člen panelu expertů, který na studii pracoval.

Onkologie se opatrně vrací k platbě za pacientem

„Peníze by měly jít za pacientem,“ volají již dlouho čeští onkologové. Místo toho se při indikaci nákladné cílené farmakoterapie již několik let potácejí v nepřehledném systému různých paušálů, regulací a balíků centrové péče, který nedává jistotu ani jim, ani pacientům. První vlaštovka změny k lepšímu představuje chystaný způsob úhrady trastuzumabu – monoklonální protilátky pro pacientky s HER 2 pozitivním nádorem prsu (tuto charakteristiku v české populaci vykazuje přibližně 12 procent mamárních karcinomů). Zatím alespoň VZP by měla proplácet tuto léčbu za každou jednotlivou pacientku, která lék dostane v některém komplexním onkologickém centru. „U tohoto léku máme jednoznačná data o prodloužení nejen doby do progresu onemocnění, ale i celkového přežití,“ říká JUDr. MUDr. Petr Honěk, náměstek ředitele VZP pro léčebnou péči.

„Jsme dohodnuti s držitelem registrace, že pokud tento lék vyjmeme z regulací, je ochoten souhlasit s nějakým definovaným stropem. Jestliže by tento strop byl překročen, firma nám toto překročení vrátí zpětnou platbou. Pro nás je to v podstatě relativně bezpečná záležitost bez rizika nekontrolovaného růstu nákladů,“ dodává náměstek Honěk.

Miliony na adresné zvaní – konečně

Česká republika má organizované onkologické screeningové programy pro mamární, cervikální a kolorektální karcinom. Ačkoli jsou na různé úrovni vyspělosti, všechny tři mají potenciál zachraňovat životy, a to v řádu tisíců. Ten však zůstává nenaplněn především kvůli nízké účasti cílové populace. Odborníci, kteří se této mnohdy nevědecké činnosti trpělivě věnují, se shodují, že jedinou cestou, jak se posunout vpřed, je zavést adresné zvaní. Roky se tento záměr točil v bludném administrativním kruhu. Nyní ministerstvo zdravotnictví k tomuto účelu vyčlenilo přes sto milionů korun z prostředků evropských fondů. Od ledna by tedy občané měli dostávat obálky s pozváním na vyšetření cílené podle databází zdravotních pojišťoven.

Zázrak v Motole

Téměř všechna média zachytila příběh osmileté Kateřiny, která onemocněla z plného zdraví v polovině ledna 2012 komplikovaným zánětem míchy a mozku a téměř

rok strávila v kómatu, z něhož se nakonec vyšla bez jakéhokoli psychického nebo somatického postižení a v dubnu 2013 mohla být propuštěna z nemocnice. Tato nemocná se vzácnou diagnózou A NMDAR (anti N metylD aspartát receptorové) encefalidity byla léčena na Klinice dětské neurologie 2. LF UK a FN Motol. Po vyčerpání všech možností lékaři přistoupili k rozhodnutí podat cytostatikum metotrexát intratekálně (tj. přestoupit hematoencefalickou bariéru) a současně aplikovat monoklonální protilátku alemtuzumab. Šlo o použití léku off label. Alemtuzumab je humanizovaná monoklonální protilátka, která je v současnosti schválena pro léčbu chronické B lymfocytární leukemie a vstupuje do léčby roztroušenou sklerózou. Několik týdnů po zahájení terapie dívka vyšla z kómatu bez jakéhokoli psychického nebo somatického postižení a v dubnu 2013 mohla být propuštěna z nemocnice.

Zvýšení příspěvku za státního pojištěnce

Sněmovna nedávno potvrdila senátní zákonné opatření, které navyšuje platby do zdravotnictví za státní pojištěnce o 4,7 miliardy korun za rok. Norma je účinná od listopadu. Opatření zvýšilo platby státu za děti, důchodce a nezaměstnané o 64 korun na 787 korun. Vláda je předložila kvůli neutěšené finanční situaci ve zdravotnictví. „Řešíme skutečně krizi,“ uvedl ministr zdravotnictví Martin Holcát. Stát platí za šest z deseti milionů obyvatel a platba nebyla zvýšena několik let. Vláda v demisi jednala o navýšení plateb za státní pojištěnce opakovaně. Rozpočet podle dřívějšího vyjádření ministra financí Jana Fischera původně počítal na tyto účely s částkou 3,7 miliardy korun. Holcát prosazoval růst o 7,2 miliardy. Výsledkem byl nakonec kompromis 4,7 miliardy korun.

Čeští kardiologové byli vidět

Kardiologie patří mezi těch několik málo oborů, kde se česká medicína spolu s přechodem hranice neztrácí. Bylo to vidět i na výročním kongresu Evropské kardiologické společnosti v Amsterdamu. Šlo by jej strávit i tak, že by člověk přecházel z jedné české prezentace na druhou. Čeští kardiologové přednášeli v prestižních sekcích nebo jim předsedali, byli zastoupeni v týmech zodpovědných za tvorbu doporučených postupů, byli členy komisí, jejichž rozhodnutí posouvá kardiologii dopředu. Mezi hot lines byla prezentována studie PRAGUE 14. K slavnostní přednášce na počest zakladatele moderní intervenční kardiologie Andree Grüntziga byl vyzván prof. MUDr. Petr Widimský, DrSc., jako „kardiolog, který bezpochyby více než kdokoli jiný udělal pro rozšíření perkutánní koronární intervence (PCI) u pacientů s infarktem myokardu,“ jak při uvedení slavnostní přednášky prohlásil Jean Fajadet, prezident EAPCI (European Association of Percutaneous Cardiovascular Interventions). Prof. Widimský své sdělení nazval „Reperfuzní terapie u akutního infarktu myokardu a u ischemického iktu – podobnosti a rozdíly“ a odpovídal v něm na zdánlivě jednoduchou otázku: Když to jde u infarktu, proč by to nemělo jít i u iktu?

Začal se stavět Národní ústav duševního zdraví

V Klecanech u Prahy začala v listopadu výstavba Národního ústavu duševního zdraví (NÚDZ), který se má stát hlavním centrem aplikovaného neurovědního výzkumu v Česku a nástupcem Psychiatrického centra Praha (PCP). Náklady na vybudování komplexu činí zhruba 470 milionů korun, celkový rozpočet projektu, včetně přístrojového vybavení a prvního roku provozu, počítá s 971 miliony korun. Většina této částky je financována z evropských dotací, konkrétně z operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace, 15 procent představuje spolufinancování ze státního rozpočtu. Využití téměř miliardové evropské dotace na vybudování vědeckého ústavu v oboru, který je dlouhodobě podfinancovaný, bylo zatíženo mnohaletými průtahy. „Od začátku příprav projektu se potýkáme s podezříváním a byrokratickými překážkami. Nedůvěra v něco, co má sice primárně bohužel cíle, ale vyčnívá nad průměr, je v této zemi velmi silná. Většinu problémů se nám nakonec podařilo vyřešit díky nesmírnému úsilí, přemlouvání, vysvětlování a hledání spojenců u různých institucích, i když za cenu časového skluzu,“ řekl prof. MUDr. Cyril Höschl, DrSc., ředitel PCP.

ITAREPS funguje

V říjnu byla v časopisu Schizophrenia Research zveřejněna japonská studie dokládající, že inovativní systém komunikace mezi lékařem a pacientem s psychózou ITAREPS redukuje riziko relapsu až o 90 procent. ITAREPS vznikl v Psychiatrickém centru Praha. Jeho princip je velmi jednoduchý. Každý týden přijde na mobil nemocnému a jeho rodinnému příslušníkovi strukturovaný dotazník. Účastníci mají za úkol vyplnit, zda se oproti předchozímu týdnu pacientův stav zhoršil v deseti sledovaných parametrech. Odpověď odesílají jako jednoduchou SMS s deseti čísly. Vše je designováno s cílem, aby obsluha ze strany uživatelů byla maximálně snadná. Odpovědi jsou vyhodnoceny přes speciální matematický algoritmus, který dokáže relaps účinně předpovědět již dva měsíce předem. Lékař tak má dost času přechodně zvýšit dávky léků a relapsu zabránit. Autorům tohoto nástroje se však už po léta nedaří přesvědčit české plátce a organizátory péče, aby umožnili plošné fungování tohoto systému. V současnosti je na ITAREPS napojeno kolem 1 000 pacientů, z finančních důvodů však velmi pravděpodobně toto své pojištění se zdravotnictvím ztratí.

A zdravotnictví nezkolabovalo...

Ta nejlepší zpráva ale je, že české zdravotnictví navzdory všem turbulencím stále fungovalo lépe, než by se dalo očekávat vzhledem k financím, které do něj tečou. Sanitky jezdily, nemocnice a ambulance ošetřovaly nemocné. Zůstávají i neměnné konstanty. I letos se všeobecně nadávalo na úhradovou vyhlášku a profesor Čihák stále pracoval na své Anatomii, tento rok zveřejnil třetí vydání jejího druhého dílu.

Medical Tribune, 19. 12. 2013

O TEMPORA O MORES

LISTOPADOVÉ SNĚNÍ

A

NORMÁLNÍ OBČANÉ

Marek Vácha

Diapozitivy z listopadu 1989, Brno

V 80. letech jsme byli na gymnáziu, znali jsme se v Brně s mukly 50. let, a oni nám vyprávěli své příběhy.

Zemek seděl 12 let, Razík 12 let, Štark tuším taky 12 let, Drobný 13 let, strašně pátky. Kněží Zemek a Razík dostali původně 18 roků a pak šli na amnestii. Po propuštění pak všichni s jakousi nutkavostí psali paměti, mluvili s námi dlouho o těch letech a bylo zřejmé, že něco důležitého ze své zkušenosti se snaží přenést mé generaci. Snažil jsem se pochopit, ale nerozuměl příliš.

V roce 1987 mi páter Klimovič vyprávěl proctví pátera Pia, že se kardinál Tomášek dožije konce komunismu. Tomáškoví bylo v tu dobu 88 let. Vzpomínám na svou odpověď: Tak schválně.

Sešnáctého listopadu 1989 byl pátek a přišly první zprávy, že v Praze se něco stalo.

V sobotu osmnáctého jsem se v černobílé televizi díval na Šaška a královnu. Díval jsem se, že to pustili.

V pondělí začala stávka. Scházelo se nás na náměstíčku v parku před děkanátem asi tři stovky, odhadem čtvrtina studentů přírodovědecké fakulty, každé ráno.

Byli jsme nejstarší studenti, a už v pondělí jsme si řekli, že jsme nejspíš dostudovali. Bez patosu, cítili jsme jen, že je to šance, která přijde možná jednou za život, a že bychom se museli stydět, kdybychom to aspoň nezkusili. Moji rodiče mě zrazovali ještě dlouho poté. Moji rodiče zažili rok šedesát osm. Taky bylo tehdy nadšení, vzpomínali, ale dopadlo to zle.

Mým stávkovým úkolem bylo jet každý den na kole na jakousi adresu a zazvonit. Muž ve dveřích měl jako jeden z prvních jehličkovou tiskárnu, běžící dvacet čtyři hodin denně. Předal mi balík výzev a prohlášení a panáka slivovice. Zima přišla v roce 89 brzo, koncem listopadu již ležel sníh a na kole se nejezdilo moc dobře. Adresu a jméno jsme nikomu z dalších nesdělovali, ani v rámci studentů. Sníh, kolo, balík prohlášení a panák slivovice.

Každý den na náměstí Svobody pravidelné demonstrace, cesta kolem přípravných hasičských aut. Šel jsem jednou ještě předtím do kostela. Pan farář nechal zavíť hlavní vchod, aby se proudící živly nemohly dostat dovnitř a kázal o životě a díle svatě Cecílie. Ten obraz ve mně zůstal, zavřený kostel, venku neklidné davy a kázání z jiného světa o svatě Cecílii.

První státní podnik, který se k nám přidal, bylo brněnské krematorium.

Manželé nám na fakultu přinesli dvacet tisíc, to byly tenkrát velké peníze, jen tak. Stará paní přinesla hrnec polévky s prosbou, abychom si ji ohřáli.

Na fakultě jsme potkávali kamarádku M., jak pravidelně chodí do laboratoře. Hoří mi termíny, vysvětlovala zoufale. M. byla, tak jako my, v pátém ročníku biologie.

Celou stávkou den co den dodělávala diplomku. M. bylo poctivé děvče, řádně vycované k píli, pracovitosti a pečlivosti. Nikdy se k nám nepřidala.

Přes den se kreslily a vylepovaly plakáty. Externí pro lidi a interní pro nás. O tom, že televize lže, jak Rudé právo tiskne, stálo na tom pro lidi. Milujte se a množte se – ale až po revoluci, bylo na tom pro nás.

Jednu jsme cosi jeli vyřizovat na práva. Dva chlapci se dívali na video. Na náš dotaz, kde jsou ostatní, vysvětlovali, že ostatní lyžují. Naopak na filozofii byl všude chaos a shon, jelo se na mnohem vyšší otáčky než u nás.

V prosinci se stávkující v Praze osmělili. Žádalo se již nejen aby příští prezident byl nekomunista, ale aby to byl nekomunista a dramatik.

V lednu jsem potkal na fakultě profesorku V. Profesoři manželé V. byli, příznačně, parazitologové, vysoce postavení straníci, říkalo se, že jsou častými hosty na sovětském velvyslanectví. Báli se jich i komunisté. Profesorka V. měla na klopě trikolóru. Ten den jsem svoji trikolóru přestal nosit.

Vlado žije v Brně, Martin taky, čas od času se vídáme. Nedávno jsem cosi četl o genových manipulacích, vedoucí laboratoře měl stejné jméno jako Radek, snad je to on. Jiří zmizel do Ameriky. Po holkách se slehla zem, Martina občas píše z Chicaga.

Sem a tam chodím na střední školy vzpomínat na listopad osmdesát devět. Svoboda není nula nebo jednička, tak že buď je, nebo není, snažím se říct. Stejně jako malířství nebo poezie je to proces, který potřebuje cvik. Dvacet pět párů očí se snaží pochopit, časem se tablety zavírají a ruce přestávají tančit na klávesnicích telefonů.

Jak stárnu, začínám chápat smutek v očích kněží Zemka, Štarka a Razíka, když se snažili vysvětlit nevysvětlitelné.

Aktualne.cz, 15. 11. 2013

Alena Zemančíková

Pod jakým praporem?

Postarat se o celek, skupinu, ať už máme na mysli krajinu, obec nebo sociální množinu, se po listopadovém převratu nezdálo být potřeba, ať se každý postará sám. Řekneme si, co chceme, a podle toho se zařídíme. Svoboda přeče spočívá právě v tom.

Možná, že mnozí byli dost chytří hned. Pravděpodobně většina mladších časy po převratu v plné dospělosti nepamatuje. Já každý den dělám inventuru svých omylů a iluzí a myslím na to, že s tím, s čím jsme šli do nových poměrů po roce 1989, vystačíme i dnes.

Vzpomínám si, jak jsem v Literárních novinách v 90. letech četla články Bohuslava Blažka o tom, jak bude vypadat budoucnost našeho venkova. Bydleli jsme tehdy na vsi, v zanedbaném pohraničí, a nadšeně jsme na kole jezdili prozkoumávat nejbližší bavorské okolí.

Články Bohuslava Blažka mi šly na nervy, psalo se v nich, jak se venkov změnil v takovou rekreačně-obslužnou oblast, kde zemědělství pozbude významu a vesnice budou žít čilým občanským životem nejrůznějších společenských, kulturních a ekologických aktivit. Připadalo mi to tehdy poněkud salonní, mnohem blíží mi byly texty Ivana Dejerala, v nichž mluvil o budoucnosti zemědělství – tak nějak, jak on psal, to totiž vypadalo na tom bavorském venkově.

Snila jsem tehdy o pastvinách, kde kromě krav se budou pást taky koně a třeba ovce, a věřila jsem, že si budeme kupovat mléko z místních zdrojů, možná i sýry, když na to přijde.

Musím přiznat, že se náš venkov začal rozvíjet spíš podle teorie Bohuslava Blažka, vzkvétaly spíš nově vysazované aleje a odpočívadla než pole. Jasně, pro bavorská občanská sdružení bylo snadné dát peníze na obnovu a osázení cesty pro pěší přes hranici, ale reformovat Státní statky v Čechách nemohly. A abych nekřivdila vlastním lidem, i pro české iniciativy bylo možno bez problémů něco okrášlit, mnohem obtížnější však bylo cokoli z gruntu předefinovat. Myslím třeba na tzv. meliorace.

V těch časech psal do časopisu Týden o zemědělství redaktor Pšenička. Tenrazil názor, že je zbytečné téměř cokoli pěstovat, protože všechny zemědělské produkty je možno mnohem levněji dovézt, a že je to tak v pořádku. Příznávám, že mě zviklal.

Pak pole totálně zpustla, zarostla bodlákem a heřmánkem, hrůza pohledět. A pak jsme vstoupili do Evropské unie, zemědělská politika se stala politikou dotační, zanedbaná pole se změnila v kosené louky, krajina začala vypadat lépe, ale krávy a zejména kravíny se z ní ztratily. Ale v tom Bavorsku ne! V té době také, navzdory možnosti soukromého podnikání, nebylo téměř možné sehnat zedníka nebo pokrývače.

Docela dobře vybavené a zařízené budovy opuštěných vojenských útvarů zpustly, veškeré zařízení jako dveře, záchody, radiátory a vodovodní baterie bylo rozkradeno, ačkoliv v těch objektech by se dalo klidně okamžitě bydlet a bylo by tak postaráno o spoustu lidí – jenže já mluvím o době, kdy se slovo postarat se používalo výhradně ve vztahu k bezmocným, kteří už sami nemohli nic.

Postarat se o celek, skupinu (to strašné slovo kolektiv!), ať už mám na mysli krajinu, obec nebo sociální množinu, se nezdálo být potřeba, ať se každý postará sám. Nic jsem nenamítala, starala jsem se o sebe už za socialismu, co bych se nestarala teď, když je svoboda. Roztřídíme hodnoty, řekneme si, co chceme a na čem nám nezáleží, a podle toho se zařídíme. Svoboda přece spočívá právě v tom.

Tenkrát jsem celkem uvěřila tomu, že pokud možno všechno má mít konkrétního soukromého majitele, do jehož práv není možno zasahovat, a když holt někdo uplatňuje svoje právo tak, že objekt nechává pustnout, co se dá dělat. Však náš skromný dům se taky neskvěl novými adaptacemi, dokonce se stal svého času nejotřískanějším ve vsi.

Mnohokrát jsem si pomyslela, že spravovat majetek je docela problém a že bych ho nechtěla mít víc, než kolik je nutné pro vlastní potřebu, ale neříkala jsem to

nahlas, protože jsem si nebyla jistá, jestli to, že si to myslím, není jen výraz nějaké mé neschopnosti nebo asociálního založení. Ale trvala jsem na svobodě nemít dluh – a bez toho se nová fasáda pořídit nedala.

Divila jsem se, že každý chce vlastnit byt nebo dům i někde, kde si snad ani nemůže přát zůstat navždycky, ale jak už jsem řekla, v duchu individuální zodpovědnosti podezírala jsem sama sebe.

Taky jsem byla celkem svolná s tím, že se bude platit školné, představovala jsem si, že placené školy budou zárukou vynikajícího vzdělání, byla jsem ochotná se kvůli tomu i zadlužit, kdyby to moje děti potřebovaly. Rovněž jsem byla příznivkyní restitucí ve víře, že právě restituenti se o svoje nově nabyté majetky postarají ku prospěchu svému i celé společnosti.

Teprve později jsem si začala uvědomovat, že majetek může posloužit i ke spekulaci a že třeba privatizace bytů byla docela nátlak, když se lidé museli i třeba v důchodovém věku rozhodovat, zda si byt koupí nebo zůstanou bydlet sice tam, kde jsou odedávna, ale v majetku někoho, kdo je může klidně vystěhovat. Náhle mi začalo docházet, že to soukromé vlastnictví může svobodu člověka docela omezovat a že tak, jako bylo za socialismu lidem upíráno, je jim teď stejně násilně vnucováno.

Ve svém státoporném zaujetí volila jsem vždycky tu stranu, která se rozpadla brzy poté, co získala pozice ve státě, a každá vláda mi navíc na ministerstvo kultury dosadila člověka, kterého jsem tam rozhodně nechtěla a který vždy snížil procento ze státního rozpočtu na kulturu ještě níž, než bylo.

Nechtěla jsem nadávat a ti, co to dělali, mi byli protivní. Radovala jsem se ze svobody a věřila tomu, že jde i o svobodu lidí, jako jsem já. Věřila jsem například, že stát vypíše příspěvky na opravu autentických staveb, které postupně vytvořily ráz jednotlivých sídel, a trvalo dlouho, než jsem pochopila, že navzdory čím dál konzervativnější politické dikci se podporuje vždy to nové, ať je to cokoli. Staré přírodní koupaliště pryč, místo toho moderní akvapark.

Chtěla jsem věřit tomu, že dotace z Evropské unie pomůžou docílit zlepšení, po nichž jsem volala, nechala jsem se přesvědčit, že zrušení malých nemocnic se děje ve prospěch lepší péče pro všechny v těch velkých, uvěřila jsem, že vysoce pokročilé technologie nám vynahradí každodenní lidské trmácení.

Protože se u nás doma vždycky dost úzkostlivě hospodařilo, byla jsem pro to, aby se nevykládaly prostředky jen tak zbůhdarma. Mezi tím se ale neobyčejně rozmohlo všechno možné, co je v mých očích „zbůhdarma“, často s obrovskou investicí.

Příklad: za socialismu jsme protestovali proti tomu, aby se na místě ovocného sadu postavily dva paneláky, říkali jsme, že trocha krásy a volné přírody ve městě ke spokojenému životu patří a paneláky přece můžou stát kdekoliv. Letos se vedl podobný spor o třešňovku za sídlištěm, na jejím místě už ale nemají stát domy, ale takové to složité hřiště pro blbnutí na různých prknech, kolech a umělých lezeckých stěnách.

Hlásím se k tomu, že jsem začala nakupovat v levných supermarketech, když se na jednom denním nákupu dala ušetřit proti venkovskému obchodu i stovka, připadalo mi, že to jídlo zase není tak důležité, abych za ně dávala víc, než je minimálně nutné. Pár let mi trvalo, než jsem si uvědomila, že nejde jen o jídlo, a jak se nám ta láce ve skutečnosti prodraží.

Teprve, když jsem pocítila, že podle zákona o veřejných zakázkách nás v rozhlase nemůže učit němčinu osvědčená lektorka z Goethe Institutu, protože jediným kritériem výběrového řízení je cena, a instituce, která je na němčinu nejlepší, prostě nikdy nebude nejlevnější, jsem nahlédla, že ty veřejné soutěže jsou asi podobně pitomé, jako byla za minulého režimu soutěž brigád socialistické práce.

Vidím sama na sobě, že jsme si ten nový způsob fungování společnosti museli vyzkoušet, než jsme přišli na to, že odpovědnost není automaticky funkcí vlastnictví a že proti reklamní masáži komerčních médií je rozumná argumentace neúčinnou zbraní. A že trh, prý nejvýše spravedlivý, je pěkně falešný hráč.

Za asi dvanáct let jsem to pomalu pochopila, podobně, jako moji rodiče za zhruba stejnou dobu od mého narození do roku 1968 pochopili, že mnoho pěkně znějících pokrokových opatření a zařízení onoho socialismu, který se docela obětavě vydali budovat a k němuž si během života vytvořili kritický odstup až odpor, společnosti neprospívají a k pokroku nevedou.

V dalších letech jsem to už začala i říkat. Najednou se mi sousloví jako „socialistická soutěž“ spojilo s „konkurenceschopností“ ve stejný kec, výběrové řízení splynulo s řízením kádrovým, a třeba slovo „optimalizace“ se pěkně umístilo svým skutečným významem v Orwellově newspeaku, je to totiž zhoršení. Taký se mi moc líbí, když se místo propouštění říká „uvolnění pro trh práce“.

Dospěli jsme do situace, kdy se děje opak toho, co se proklamuje. Předpisy, které měly chránit svobodu a pluralitu, brání rozvoji, zhoršují kvalitu a vedou k intrikám a korupci, lidem je ve společnosti věčné konkurence a soutěže nedobře a tlak, který se na ně vyvíjí, je připravuje o iniciativu a vede k pasivitě, mechaničnosti a rezignaci. Kromě toho je to hrozně únavné a vyčerpávající.

Étos převratu v roce 1989 byl pro mě ve slově svoboda, v něm jsem měla automaticky obsaženu i rovnost a bratrství, čili solidaritu. Když přemýšlím o tom, pod jakým praporem bych se dnes zúčastnila eventuálního převratu, byl by to zase prapor svobody. A zase bych trvala na tom, že v ní ale musí být obsažena i ta rovnost a bratrství. Přemýšlím o tom celý týden a nic lepšího nevím.

Deník Referendum, 2. 9. 2013

O těch normálních slušných občanech

Účast „normálních slušných občanů“ na protiromských demonstracích a pochodech se často vysvětluje jejich zoufalstvím, zdá se ale, že tomuto způsobu zoufalství podléhají jen za určitých podmínek a jen v některých situacích.

Už hodně dlouho mi vrtá hlavou problém těch „normálních slušných občanů.“

Oni ti dobří občané sami o sobě by jistě problémem být nemuseli. Jinak ovšem už to může být s tím zoufalstvím, jediné jehož následkem se prý přidávají k extrémistům, táhnoucím na chudinské (nikoliv jen romské!) ghetto, když se nemohou domoci spravedlnosti prostředky běžnými v normální civilizované zemi na začátku 21. století. Tak se to aspoň tvrdí, opakovaně, monotónně, stále dokola.

Tvrzení, které se pořád dokola opakuje, bývá časem nejednou pokládáno za zjevenou pravdu, o níž se nepochybuje, a již ani není třeba dokazovat. Zkusme o ní přesto drze zapochybovat.

Jsem dalek toho, abych zpochybňoval celý komplex běžně uváděných socioekonomických, sociálně psychologických a politických příčin tohoto chování „normálních slušných občanů“. Jistěže na ně má vliv hospodářské krize, pokles životní úrovně, nespokojenost se způsobem správy věcí veřejných, celkový pocit (i životní) frustrace.

Jistěže je ovlivňují pocity nespravedlnosti, že oni si musí vše, co mají, těžce zasloužit, zatímco jiný si prý žije bezstarostně a bezpracně na úkor společnosti – když tedy odhlédneme od toho, že najít práci se dnes leckdy rovná výhře v loterii. A ještě svým hlučným a expanzivním životním stylem ztrpčuje život těm slušným, pracovitým, po klidu toužícím.

Ale pak si musím položit otázku, proč jen to ghetto chudých, jehož obyvatelé jsou na tom ekonomicky i lidsky většinou ještě mnohem hůře než ti frustrovaní, je chápáno snad až jako onen mýtický Mordor, jako kvintesence všeho zla, když bychom našli leccos jiného, co by logicky mělo vzbuzovat stejné negativní pocity.

Co třeba takové každou noc od soumraku do úsvitu dunící diskotéky? Těch je (zatím) dokonce několikanásobně víc než chudinských ghatt. Najdeme je snad v každém jen trochu obydleném místě, řev se od nich leckdy šíří na stovky metrů daleko, při příznivé povětrnosti i na kilometry, každou chvíli se tam něco semele, někdo se serve, někoho pobijou, dokonce tam občas někdo zemře na předávkování drogami šířenými na diskotékách kriminálním podsvětím.

Jeho členové i konzumenti drog krouží kolem, roste tu kriminalita, protože když není jiný zdroj, nezbyvá než si peníze na drogu opatřit nějakou tou krádeží či loupeží. Kapitoulou o sobě jsou pak bujaré návraty diskotáků domů. Samozřejmě, téměř nikdy před půlnocí a rozhodně ne všichni najednou, takže řvoucí party táhnou spícím městem

na pokračování, co půl hodiny až do svítání, z rozjaření či frustrace ničící vše, co jim přijde do cesty.

Kdo nechce riskovat, zdaleka se jim vyhne. Ani to někdy nepomůže. A přece jsem ještě neslyšel, že by někdo ze zoufalství, protože správní orgány tvrdí, že nemohou nic dělat, že nemají potřebné zákonné páky, že nemohou přece omezovat svobodu podnikání a kdesi cosi, organizoval pochody proti diskotékám. Natož opakované.

Domníval jsem se vždy, a moje profese a praxe mě v tom přesvědčení léta utvrzovaly, že zoufalství je stav mysli dostavující se spontánně, jaksi automaticky vyplývající ze situace považované za bezvýhodnou, zejména u lidí duševně predisponovaných. Zdá se však, že „normální slušný občan“ nějak pozná, kdy se může tomu pocitu poddat a kdy nikoliv.

Mohlo by to být třeba tak, že hraje roli, kdo je příčinou těch pocitů zhrzení? Co si k němu lze bez nebezpečí dovolit? Jestli je to někdo, koho se netřeba bát, že bude na útočící dav třeba i střílet, nebo že uspořádá protipogrom, kdo se spokojí s nadávkami, kdo nemá na to, aby si odchytil a zjistil konkrétního útočníka, podal na něj trestní oznámení a vláčel ho následně léta po soudech, což by nakonec pro něj mohla být větší pohroma než muset snášet hlučnou partu v okolí.

Jistě, něco jiného by asi bylo, kdyby proti diskotéce vytáhli nácci. Ale ti to neudělají, dílem, že se také nejednou podílejí na tamním společenském ruchu, i oni potřebují někdy obnovit síly vyčerpané těžkou prací na zúrodnování národní líchy krví nepřátel, cizáků a méněcenných, hlavně ale proto, že ruchající jsou v drtivé většině správně bílí.

Ono to takto vypadá, že „normální slušný občan“ rád podlehne tomuto způsobu zoufalství, když je to relativně bezpečné, když se může schovat za záda útočících extrémistů, zařvat si, hodit kamenem, zažít nějaké to vzrúšo (novočesky adrenalin) v jinak dosti fádním, poklidném a relativně zabezpečeném životě – od konce nacistické okupace uplynulo už osmašedesát let, a ruské tanky v roce 1968 pětačtyřicátníci a mladší taky nezažili.

Nakonec, kolikrát v životě se usedlému tátovi od rodiny, ale viděl jsem třeba v ulicích Duchcova i pěkně rozeřvané maminy, jejichž slovník mi i v mých šedesáti letech vhněl červeně do tváří, podaří takhle pěkně se v anonymním davu odvázat a ještě mít povznášející pocit, že se tak trošičku zasloužil o tuhlenctu – spravedlnost?

Akorát se někdy může přepočítat, jako před dvěma roky ve Varnsdorfu, kdy neonacisté na poslední chvíli před hradbou těžkooděnců koordinovaně couvli a „obyčejní slušní občané“ se nečekaně octli jako živé štíty před nimi. Extrémisté se zřejmě dobře obeznámili s příslušnými kapitoly z moderní historie, z pražského povstání jmenovitě, a kromě toho i oni dovedou pěkně po česku kombinovat.

Teď ještě mě napadá, zůstává „normální slušný občan“ normálním slušným občanem i poté, co si v davu rozjařeně zaskandoval: „Cikání do plynu“?

Deník Referendum, 6. 12. 2013

TEXT

JUBILEJNÍ ALMANACH

Nechť je to k dobru, štěstí a zdaru

Ukázky z knihy

Q.B.F.F.S. Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit.

J. Veis a kol., Univerzita Karlova v Praze, 3. lékařská fakulta, Praha, Tigris, 2013

Jak jsme žili

Pavel Barsa

Dopis s hlavičkou Lékařská fakulta hygienická Univerzity Karlovy v Praze jsme všichni obdrželi v půlce července. Stálo v něm, že jsme přijati ke studiu. Začínalo teplé léto roku 1989. Povzbuzení ujišťováním o naší inteligenci, měli jsme pocit, že nám patří svět nebo alespoň celý tehdejší východní blok. Zatímco ujišťování okolí trvalo v nezměněné intenzitě, náš pocit s ubíhajícími prázdninami slábl a definitivní ránu z milosti dostal během první přednášky z anatomie. Scapula s claviculou se staly Rubiconem dalšího bytí. Těm sebevědomým bylo jasné, že odrecitování příslušného odstavce z Borovanského Soustavné anatomie otevírá dveře minimálně na místo vedoucího oddělení v okresní nemocnici, my ostatní jsme se začali zaobírat otázkami: Jak jenom ten vyhozov vysvětlíme doma?

Ti sebevědomí, ale i ti ostatní po přednáškách nastupovali do tramvají a metra. Mířili do budovy, která nesla název Jednota a byla zřízena jako studentská kolej. Budova sama byla stejně šedá jako všechny ostatní pražské domy té doby. A právě ona šed vyzývala k hledání tajemství a krásy. Celá Praha byla jakousi šedivou spící kráskou a tuhle poezii už asi nikdy nazpátek nezíská. Kolej Jednota byla diadémem na její šíji. Diadémem, který měli šanci rozeznat jenom ti, kteří v ní kdy bydleli.

Už vstup do budovy měl působit kulturně. Díky věčně osahávaným skleněným výplním vstupních dveří byl každý průchod provázen řinčením tabulek skla. Z dnešního pohledu nerozumím tomu, jak mohli vrátní tenhle zvukový kolorit ve zdraví přežít. Vedle svědomitého zapisování návštěv na pokojích mediků navíc každému procházejícímu ještě otvírali dveře bzučákem. Intenzita jeho zvuku se silně blížila prahu bolesti. Každý jediný průchod tak rámovalo staccato „drrrr a břink“. Prostě k zbláznění. A dost možná, že právě tohle akustické prostředí bylo oním selekčním tlakem evoluce, který vedl k vyjádření fenotypových znaků společných všem kolejním vrátným. Totiž k zostření zraku do kvality rentgenové lampy a vystupňování lustračního tónu jako základní polohy jejich komunikace. Tak jako tak, vrátný se nezapřel.

Následovalo točité schodiště a chodby. Prostory, které svým provozem odpovídaly chodníkům v nejméně frekventovaných částech Prahy. Tady se sedělo, povídalo, pilo kafe a kouřilo. Tady spontánně vznikaly večerní jam sessions, tady se hrály fotbalové a hokejové turnaje. Podtrhávám, že s pukem. Nápisy na dveřích „Hygienu nade vše“ byly v podmínkách naší koleje eufemismem. Nevybavuju si, že bych tady kdy potkal uklízečku a pořádek byl v těch letech jenom otázkou prahu tolerance. Ten musel být u všech zúčastněných závratně vysoko. Čtyři nepravidelně fungující a ještě k tomu unisex sprchy na patro, to byla velká zkouška osobní čistoty. Společné záchody pak vedly u části ubytovaných k habituálním zácpám, u druhé části k vypěstování překotného defekačního mechanismu. Noviny se tady rozhodně nečetly.

Z chodby ústily dveře do našich pokojů. Dveře málokde doléhaly, v řadě případů jich i kus chyběl, ale evidentně to nikomu nevadilo. Nebyla zde žádná předsínka nebo filtr. Prostě z ulice přímo do postele. Kde to bylo jen trochu možné, medicí si sami vytvářeli filtr přistavením skříní okolo dveří. Tenhle architektonický prvek se následně přenáší do celé řady lékařských pokojů našich nemocnic, kde se s ním můžeme setkat dosud. A potom samotný životní prostor nebo aspoň to, co z něho zbylo po umístění postelí, peřináků a společného stolu. Pro představu: na pokoji s podlahovou plochou 5 × 6 metrů jsme žili čtyři. V pospolitosti blízké siamským čtyřčatům a přesto, nebo právě proto šťastně. Žili jsme na stejném místě a ve stejném čase společný osud. Poslouchal-li někdo nějakou muziku, znali ji všichni. Přivezl-li někdo z domova jídlo, jedli všichni a demižon slivovice přivezený z Valašska obvykle nepřežil první noc na koleji, protože pili všichni. Stejně intenzivně také ráno bolela hlava, protože včas přestat nebylo společensky přijatelné.

Asi se ptáte, jak jsme se mohli na koleji připravovat ke zkouškám? Většinou nemohli. Hledaly se prostory někde po Praze. My jsme je našli v Klementinu. Velká studovna měla atmosféru podepřenou poctivým vysedáváním předešlých staletí. Myslet na něco jiného než předmět studia bylo nejen nepatřičné, ale také nemožné. Tady se prostě nešlo nenaučit. Z Klementina vedla cesta na kolej přes Karlův most na Malostranskou, a pokud jsme se chtěli zatoulat, taky Nerudovkou a Novým světem na Hradčanskou. Poezie podzemních plískanic a ticho padajícího sněhu ozářeného svitem plynových lamp na Kampě. To za noční bloudění vždycky stálo.

Ty z vás, kteří dočetli až sem, musím upozornit, že nečtou knihu stížností na stav koleje, ale vzpomínku na to, jak jsme tam byli šťastní. Francouzský válečný letec, který napsal půvabnou knížku o malém princovi a taky něco milých veršů a úvah, byl nakonec nejspíše nešťastně sestřelen. Stačil ale zanechat doporučení, že štěstí nám nemá být cílem, ale první cenou. Není to k rychlému pochopení, a tak jej přijmeme jako domácí úkol. Víme, že je nesnadné hledat štěstí v sobě, ale najít je jinde je nemožné. Naše sny nám často přinášejí zklamání, pokud sníme o tom, že štěstí přijde zvenčí a od druhých lidí. Ono začíná uvnitř. Je výsledkem našeho vlastního úsilí. Spočívá v radostech z vlastní povahy. Skutečně šťastný je ten, kdo tak připadá sám

sobě, ne jiným. Stali se z nás lékaři. Zvláštní kategorie lidí, která málo spí a je permanentně a tak trochu ušlechtilě unavena. Kategorie lidí, která společně zažila štěstí.

*MUDr. Pavel Barsa, Ph.D., působí jako sekundární lékař
na oddělení neurologie v Krajské nemocnici v Liberci*

Naše (moje) historické mezníky

Vlasta Rychterová

1968

Vracíme-li se do roku 1989, nemůžeme se, alespoň moje generace, nevrátit ještě o dalších jedenadvacet let zpět, do roku 1968. K jaru prožitému v nesmírné euforii, ke slovům, která již ztratila svůj význam a změnila se ve fráze, aby znovu nabyla svůj obsah. Čteme o překot, otevírají se hranice, jsme mladí, budoucnost už není šedivá. Vnímáme morální apely společnosti. Ale v jednom se „osmašedesátý“ od roku 1989 zásadně liší: tenkrát se zdálo, že společnost má základní směřování určeno, že cílem má být reformovaný socialismus, ten s lidskou tváří. A rázem je tu otázka: může svoboda, politická svoboda být částečná, limitovaná? Komunističtí funkcionáři v SSSR si na ni tenkrát odpověděli během několika měsíců a strach, který v nich vlastní odpověď vyvolala, vedl 21. srpna k invazi a o necelý rok později k normalizaci.

Normalizační léta na Lékařské fakultě hygienické

V oboru, ve kterém pracuji (již neuvěřitelných 55 let) nebyly ve srovnání s jinými lékařskými disciplínami možnosti uplatnění tak vázané na politickou aktivitu. Patologie patřila mezi tzv. neatraktivní obory a získat lékaře, který by se jí věnoval, byl problém. Členů KSC bylo mezi patology pramálo, převážně patřili ke starší generaci, která idejím komunismu věřila.

Patologie zároveň pro svou obsáhlost a komplexnost patřila a stále patří mezi obtížné studijní lékařské obory a zkouška z ní patří v průběhu studia medicíny k nejtěžším. Mezi učiteli patologie a studenty proto vznikaly nezřídka dobré vztahy, při potřebě konzultací docházelo i ke sblížení se studenty.

Často jsme v užším kruhu probírali i morální aspekty života. Vzpomínám na jeden takový rozhovor se studentkami, které se ptaly, jak mají obstát samy před sebou, když dnes za zavřenými dveřmi kritizují a zítra jdou na svazáckou schůzi? Ale co s tím, když chceme dostudovat medicínu a nejsme hrdinky, říkají... I takhle se blížil rok 1989...

1989

17. listopad byl završením událostí, které zrály jednak na domácí půdě (kde byly výrazně stimulované disentem), jednak se do nich promítly i změny, které se odehrávaly v mezinárodním kontextu ve východním bloku. Bezprostřední impulz vedoucí k zásadním změnám ve společnosti nakonec vyšel od studentů, od mladé generace.

Byli to oni a vzápětí divadelníci, k nimž se přidali i další umělci a intelektuálové. V první fázi byly rovněž zdůrazňovány morální aspekty společenských změn, na rozdíl od roku 1968 však směřování společnosti nebylo definováno. Šlo o základní přeměnu všech oblastí života společnosti. Jakoby opilí bezbřehými možnostmi jsme si málo uvědomovali, jak obtížné bude vytvářet pravidla, bez kterých však žádná společnost nemůže dobře fungovat.

Vzápětí po 17. listopadu vysokoškolští studenti vyhlásili časově neomezenou stávku a do té doby často neaktivní studenti se změnili ve schopné organizátory a iniciátory změn.

Kromě těchto „nově probuzených“ studentů se mezi organizačně schopnými a velmi aktivními mladými lidmi objevili i do té doby velmi aktivní funkcionáři SSM. Existují zřejmě určité lidské vlastnosti, které se uplatní za nejrůznějších okolností; konečně – kolik „svazáckých typů“ se posléze objevilo mezi novými mladými politiky!

V sychravých listopadových i prosincových dnech jsme jezdili se studenty a rozváželi materiály vysvětlující požadavky stávkujících do továren. Pokud jsme neměli čas jet, půjčovali jsme jim auta. Studentům jsme i věnovali xerox, který získal Ústav patologie od jednoho z podniků zahraničního obchodu, aby ho použili na množení letáků a dalších materiálů. Přiznám se, že v těch napjatých chvílích, kdy jsem xerox vydávala, jsem nemohla úplně potlačit obavy.

Stávkovalo se i o vánočních svátcích, studenti z kolejí domů neodjeli. Kolik jen štedrovečerních kaprů se toho roku usmažilo na koleji Jednota v Opletalce?

Ustavení Akademické rady

Zásadní zvrat v životě Lékařské fakulty hygienické vyžadoval vznik orgánu, který by ve spolupráci s vedením fakulty navrhoval a schvaloval změny pravidel fungování akademické obce. Potřeba vzniku takových orgánů existovala na všech fakultách, a tak brzy začaly spontánně vznikat. I při jejich ustavování se projevila velká aktivita studentů, kteří spolupracovali i se svými kolegy na jiných fakultách a vysokých školách. Na Lékařské fakultě hygienické byla ustavena Akademická rada již 18. prosince 1989.

Z prvního kola volby předsedy postupujeme tři: doc. MUDr. Hana Provazníková, doc. MUDr. Vlasta Rychterová a doc. MUDr. Miroslav Bavor. Stávám se předsedkyní Akademické rady, a za pochodu se učím řídit důležitý orgán. Úkolů,

kteře je třeba bezprostředně řešit, je tolik, že mi ani nedovolují pociťovat strach z odpovědnosti.

Na vytvoření statutu Akademické rady se podílel hlavně prof. MUDr. Zdeněk Gregora z Ústavu soudního lékařství, který měl díky svému oboru nejbliže k formulaci paragrafovaného znění. Statut stanovil základní úkoly a povinnosti Akademické rady a jednací řád.

Hlavní úkoly Akademického senátu se týkaly volby děkana a změny organizační struktury fakulty – její transformaci z fakulty především hygienické, zrušení stávajícího systému kateder, vznik nových klinik a vytvoření pravidel pro obsazování míst pedagogů.

Volba děkana

4. ledna 1990 byl projednán návrh kandidátů na děkana. Podle původního statutu Akademické rady LFH UK navrhovala kandidáty Akademická rada a volila ho akademická obec. Na funkci děkana byli navrženi tito kandidáti: doc. MUDr. Cyril Höschl, doc. MUDr. Richard Rokyta a doc. MUDr. Bohuslav Svoboda. 19. ledna 1990 byl děkanem zvolen doc. MUDr. Cyril Höschl.

Předání děkanské funkce mezi odstupujícím prof. MUDr. Vlastimilem Víškem a doc. MUDr. Cyřilem Höschlem proběhlo kultivovaně, po nezbytných formalitách díky za vykonanou práci a přání úspěchů v práci si odstupující a nastupující děkan podali ruce a studenti zazpívali Gaudeamus igitur. I tahle volba byla historickým mezníkem. Poprvé po dlouhých desetiletích nebyl děkan nejprve potupně schvalován komunistickými výbory od toho nejnižšího až po ten ústřední a teprve poté jmenován ministerstvem, nýbrž byl svobodně volen akademickou obcí. A také tahle revoluční změna proběhla opravdu sametově.

Změna organizační struktury a názvu fakulty

Především jsme se snažili o zrovnoprávnění Lékařské fakulty hygienické s ostatními lékařskými fakultami tak, aby absolventi mohli bez nějakých omezení pracovat v klinických lékařských oborech. Žádost o zrušení omezujících vyhlášky jsme podali už 6. února 1990.

S tímto krokem souvisela i změna názvu Lékařská fakulta hygienická. Původní návrh fakulty zněl Vinohradská lékařská fakulta. Obdobně mohla být pojmenována také Fakulta dětského lékařství: Motolská lékařská fakulta. Jaký název by však měla nést Fakulta všeobecného lékařství? Novoměstská?

Jednání našeho Akademického senátu navštívil 24. dubna 1990 rektor Radim Paľouš a vysvětlil, že je nutné pro označení lékařských fakult dodržet jednotný princip: pokud není možné pro všechny fakulty použít princip topografický, nabízí se nejspíše princip dle pořadí. Fakulta všeobecného lékařství, z níž kdysi byly odštěpeny další dvě pražské lékařské fakulty, se pak stala 1. lékařskou fakultou, o pořadí na druhém a třetím místě se dohodly fakulta dětského lékařství jako 2. lékařská fakulta a fakulta

hygienická jako 3. lékařská fakulta. Vznikl problém, jak psát číslovku v názvu fakult, zda římskými či arabskými číslicemi. Problém byl vyřešen dotazem na jazykový koutek, řadové číslovky se mají dle pravidel psát arabskými číslicemi.

Dalším krokem byla žádost o zrušení kateder. Katedra byla organizační strukturou, tvořenou více pracovišti – ústavy nebo klinikami. Často však nešlo o organické celky, vznikaly na základě politického předpokladu (spíše podmínky), že vedoucí katedry má být člen KSČ. Žádost o zrušení kateder jsme předali rektoru Paloušovi 30. dubna 1990.

Postupně vznikala první nová pracoviště (Klinika stomatologická, Klinika popáleninové medicíny, Ústav lékařské etiky). Bylo schváleno uzavírání pracovního poměru pro pedagogické pracovníky (asistenty, docenty a profesory) konkurzem a na dobu určitou (3 roky). Na konci tohoto roku historických mezníků jsme znovu volili děkana, tak aby to odpovídalo novým ustanovením statutu Akademického senátu UK. 12. prosince 1990 pak zvolil Akademický senát 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy děkanem opět doc. MUDr. Cyrila Höschla.

Mezi 11. a 15. březnem 1991 se konaly volby do nového Akademického senátu. Protože předchozí senát přijal usnesení, podle něhož členové děkanem jmenované Vědecké rady fakulty nemohou být současně členy senátu, jsem jako členka Vědecké rady v těchto volbách do Akademického senátu nekandidovala.

Doc. MUDr. Vlasta Rychterová, CSc., byla v letech 1987–2000 přednostkou Ústavu patologie 3. LF UK a FNKV

Prof. MUDr. Lubomír Hanzlíček, DrSc.

*22. 2. 1916 – †20. 1. 1984

psychiatrie

přednosta Psychiatrické kliniky LFH, ředitel Výzkumného ústavu psychiatrického

Profesor Lubomír Hanzlíček byl významným českým psychiatrem, zakladatelem Výzkumného ústavu psychiatrického (dnes Psychiatrické centrum Praha). Od hlavního proudu univerzitní medicíny, který sám označoval jako „c. k. marxismus“, se odlišoval neortodoxními a novátorskými postoji podtrženými dynamikou své osobnosti, která se nikdy nedokázala vtěsnat do rozměrů socialistické epochy druhé poloviny 20. století. Ač velký hráč, jedněmi milován a obdivován, druhými nenáviděn, nedokázal ke konci své profesionální dráhy zvládnout nepřízeň doby a svou sršatostí, kterou jinak uměl promyšleně dávkovat, nakonec rozlítit komunistickou moc: ústavního řemeslníka, který byl předsedou celozávodního výboru KSČ, oslovoval „rudý komisaři“, s kontrolorem, kterého na něj tehdejší ministerstvo poslalo, někdy jednal pouze na chodbě a odmítl mu dát v ústavní laboratoři vyvolat fotografie z dovolené. Kádrovákovi spráteleného Výzkumného ústavu endokrinologického veřejně přezdíval Chomejní. Těmito a mnoha podobnými sebezničujícími kroky se podílel na vlastním pádu. Z funkce ředitele VÚPs byl odvolán v roce 1981. Záhy na to zemřel na rychle nastoupivší zhoubné onemocnění.

Do mého života vstoupil jako smršť ihned po mé promoci v roce 1974, kdy jsem nastoupil do jeho ústavu. Při vstupním pohovoru jsme si sdělovali zážitky z literatury. Byl tehdy nadšen Solženicynem, kterého četl v originále (Rakovij korpus). Vzhledem k vůkol zuřící normalizaci jsem nevěřil vlastním uším. Profesor Hanzlíček dokázal v ústavu shromáždit nebo alespoň tolerovat neobyčejné množství mimořádných osobností, z nichž mnohé se proslavily v emigraci, jako bratří Grofové (Pavel v Kanadě, Stanislav v USA), Jan Volavka (USA), Miloš Matoušek (Švédsko), Josef Váňa (epidemiolog, USA) a mnoho dalších. V ústavu působil známý surrealista Ludvík Šváb, politický vězeň a specialista na lidské nonverbální chování Zdeněk Klein, klinický psychofarmakolog Oldřich Vinař, etolog Jaroslav Madlafousek, fyziolog Josef Lát, sociální psychiatři Ctirad Škoda a Zdeněk Dytrych, psycholog (nyní politik) Michael Žantovský a mnoho dalších. Mezi Hanzlíčkovy žáky se počítá Richard Balon, dnes profesor psychiatrie v Detroitu (USA), Jan Kabeš, předčasně zesnulý psychofarmakolog a bratr vynikajícího básníka, a několik příslušníků střední generace dnešního Psychiatrického centra, včetně autora tohoto medailonku.

Lubomír Hanzlíček se narodil 22. února 1916 v Plzni. Studoval Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Praze až do uzavření českých vysokých škol, kdy byl

po studentských událostech v roce 1939 odvečen do koncentračního tábora Sachsenhausen. Po návratu byl zaměstnán jako traťový dělník, po večerech vyučoval na jazykové škole. V roce 1943 přešel do Interfarmy jako knihovník a dokumentarista. Byl polyglot, ovládal asi šestnáct jazyků, z toho osm, včetně například švédštiny a srbochorvatštiny, plynně. Psychiatrické knihy četl například polsky, norsky, maďarsky a ve všech světových jazycích. Měl mimořádnou paměť hraničící s hypermnézií. Některé odborné články a separáty po přečtení předával kolegům nebo vyhazoval. Říkal jim „tasemnice“ a po přenesení do hlavy měly pro něho cenu toliko sběru. Jiné, často s věnováním, však pečlivě archivoval a trpce nesl, když se dozvěděl, že tento poklad byl po jeho odchodu zlikvidován.

Po promoci v roce 1945 sloužil na vojně mj. u českého útvaru UNNRA v Hamburku. V roce 1947 nastoupil na psychiatrickou kliniku prof. Myslivečka jako asistent. Odtud po krátkém působení v Bohnicích přešel v roce 1954 jako primář do Psychiatrické léčebny v Dobřanech. Radikálně zlidštil zacházení s pacienty, zmodernizoval jejich léčbu a intenzivně se zabýval rozvojem a možnostmi rehabilitace a psychoterapie psychotiků. S příchodem psychofarmak se s nadšením zabýval psychofarmakologií, biochemií a biologickou psychiatrií vůbec. V roce 1958 se stal asistentem psychiatrické kliniky Ústavu pro doškolování lékařů. V roce 1961 obhájil kandidátskou dizertační práci a s úzkou skupinou spolupracovníků založil Výzkumný ústav psychiatrický (nynější Psychiatrické centrum). V téže roce habilitoval a v roce 1963 získal doktorát lékařských věd. V roce 1972 byl navržen na jmenování profesorem, řádnou profesuru však dostal až v roce 1979. Ačkoliv po těchto sedm let nebyl oficiálně jmenován, pro všechny byl „profesorem“. Na titulech si ovšem nezakládal a tento rozpor mu byl do určité míry trapný.

Když si ho jednou k sobě zavolal soudruh Petro, který měl na ÚV KSČ na starosti zdravotnictví, aby mu vytkl, že v ústavu prakticky nejsou žádní komunisté, Hanzlíček odpověděl: „Soudruhu Petro, budovat socialismus v ústavu plném komunistů, to svede každý trouba. Ale já, ktorej musím ukočírovat takovouhle partu, jaká tam je, bych za to měl od vás dostat metál!“ Také mu licoměrně připomněl slova soudruha Stalina, že socialismus musíme budovat s lidmi, které máme. Když byl roce 1981 odvolán, kromě studia japonštiny pracoval na dokončení své psychiatrické encyklopedie.

Lubomír Hanzlíček po sobě zanechal originální práce v oblasti sledování biochemických změn v průběhu konvulzivní a komatózní terapie, studium psychiatrických souvislostí toxoplazmózy, práce o změnách poměru ADP k ATP a pyknotického indexu leukocytárních jader u psychotických nemocných, monografii Biologická terapie psychóz a především Psychiatrickou encyklopedii – dílo jediného autora v rozsahu cca 4000 stran. Ve funkci ředitele VÚPs rozvinul intenzivní a plodnou výzkumnou spolupráci se Světovou zdravotnickou organizací (WHO), jejíž divizi tehdy vedl slavný Norman Sartorius, pozdější prezident Světové psychiatrické asociace. Ten byl však komunistickou mocí posléze označen jako americký agent

a persona non grata, takže společné projekty, například sledování vyústění závažných duševních chorob jako schizofrenie, mohly po přerušení pokračovat pouze v omezeném rozsahu pod vedením Ctirada Škody.

Profesor Hanzlíček je nezapomenutelnou a svým způsobem gigantickou postavou medicíny. Nikdy nebudoval svou vlastní gloriolu, nezúčastňoval se sebeoslavných odborných schůzí a shromáždění (říkal tomu comedia mundi), na své narozeniny si vždy bral dovolenou, aby neumožnil „rektoskopické“ gratulace a oslavy. Byl odpůrcem obřadů, rituálů a slavností, a tak ho světské pocty zákonitě přeskakovaly. Miloval klasickou hudbu, hlavně Beethovena, například smyčcové kvartety, tzv. „vysoké opusy“. Encyklopedickou šíří svých znalostí a kulturním rozhledem patřil k nejvdělanějším Čechům 20. století.

CH

Životní dráha hematologa doc. MUDr. Jiřího Janele, CSc.

**3. 1. 1917 – †7. 7. 1984*

Ladislav Rosa

Není snadné 28 let po smrti kohokoliv oprašovat vzpomínky, byť šlo o člověka pozoruhodného a milovaného, po jehož boku jsem měl příležitost se po téměř stejnou dobu pohybovat a pracovat. Nečinil jsem si žádné poznámky, vše závisí jen na paměti, a ta je děravá. Abych omezil příměs nepřesností na míru co nejmenší, kontaktoval jsem několik známých, kteří našeho pana docenta, jak jsme mu říkali, rovněž znali. Šlo o hematologickou laborantku paní Janu Davidovou, spolužákyni syna Janelových Karla z laborantské školy. Druhou osobou, která mi velmi pomohla, byla paní Dagmar Erbenová, pozdější vrchní sestra hematologického oddělení Fakultní nemocnice 10 a Fakultní nemocnice Královské Vinohrady. O vzpomínání na léta předcházející mému prvnímu setkání s doc. Janele jsem požádal prof. Dr. Karla Smetanu, DrSc.

Rodina a škola

Jiří Janele se narodil 3. ledna 1917 v Podskalí jako druhý syn do rodiny lékaře. Jeho otec počátkem minulého století působil v Praze jako jeden z prvních školních a dorostových lékařů. Rodina netrpěla existenčními problémy, synové měli francouzskou vychovatelku. Otce někdy doprovázeli na návštěvy u pacientů.

Po obecné škole studoval Jiří na gymnáziu v Křemencově ulici. Řečtinu později nevyužil (stěžoval si, že ji neovládá dobře), ale Tacita četl v originále. Časem se naučil anglicky, německy, později rusky a španělsky. Neležel jen v knihách, také sportoval, rád plaval. Už na gymnáziu působil jako advokát své třídy, takže rodina, profesori i spolužáci soudili, že ho čeká studium práv. Zřejmě už tehdy měl pověst člověka řádného, spravedlivého. Nicméně se k všeobecnému překvapení rozhodl studovat na pražské lékařské fakultě.

Když začal studovat medicínu, vstoupil do Spolku mediků, avšak záhy byl „jako komunista“ vyloučen. Mluvil o tom s úsměvem, protože ač ani tenkrát, ani nikdy později v žádné politické straně nebyl, problémy z toho měl. Když se připravoval k druhé rigorózní zkoušce, převali mu Němci zavřením vysokých škol studium.

Octl se stejně jako všichni vysokoškoláci před problémem, co dál. Zahálet neuměl, a tak začal pracovat v cihelně (to byl rodinný podnik), kde se i vyučil cihlářem; jeho výuční list jsem viděl na vlastní oči. Naštěstí nemusel zůstat u řemesla, byli i stateční ředitelé nemocnic, kteří mediky z vyšších ročníků zaměstnali. Jiří Janele se tak stal hematologickým laborantem v nemocnici Milosrdných sester pod Petřínem. Spolu s ním tam pracoval pozdější čelný představitel československé hematologie František Heřmanský a pozdější přednosta II. chirurgické kliniky Jaroslav Lhotka. S oběma ho poutalo celoživotní přátelství. Vzdělávali se společně, pokud to za války šlo, a těšili se, že po válce dostudují. Ani je nenapadlo podlehnout svodům a dokončit studia na německé lékařské fakultě.

Dokončení studia a další osudy

První zkouškou, kterou po skončení války a obnovení studia náš pan docent skládal, byla patologická fyziologie („experimentálka“) u profesora Josefa Hepnera a první otázkou, na niž měl odpovědět, byla perniciózní anémie. Později s úsměvem vykládal, že si honem musel uvědomit, co asi může examinátor vědět, aby neurazil. Pernicióza byla už téměř vyřešena po patogenetické stránce, ne však léčebně. Zřejmě neurazil.

Po promoci nastoupil na dětské oddělení nemocnice v Hradci Králové. Po konkurzu se stal asistentem na II. dětské klinice na Karlově a začal se specializovat na hematologii. Vedl pokoje nemocných, studoval, sloužil služby. V roce 1949 mu při noční službě přivezli novorozenečka, který při pokusech o kojení ublinkával. Asistent Janele rozpoznal vrozenou vysokou atrezií tenkého střeva a zařídil překlad na chirurgii. Malý pacient byl operován profesorem Kafkou a přežil, což byl tenkrát mimořádný úspěch. Matka s ním docházela svědomitě na kontroly, za nějaký čas navíc zůstala sama, protože chlapcův otec zemřel na selhání ledvin. Lékař a maminka malého Káji si byli stále blíží a v roce 1953 si dr. Jiří Janele paní Květoslavu Královou vzal a stal se vzorným otcem.

Nadále pilně pracoval a studoval. Na základě velmi pečlivé práce o obsahu železa ve dřevních sideropenických matek se stal jedním z prvních kandidátů věd mezi lékaři. Publikoval, přednášel a připravoval si materiál k monografii o dětské

hematologii, jíž byl hlavním autorem (spoluautory knihy, která vyšla v roce 1957, byli O. Hrodek a M. Mitera).

V padesátých letech započalo jeho celoživotní přátelství a spolupráce s vynikajícím vědcem světového jména profesorem Karlem Smetanou. Doba však nebyla k lékaři, který se nehodlal politicky angažovat, příznivá. „Nemohl jsem být jiný, protože jsem nesklonný“ – říkával s narážkou na své příjmení Janele. Netrvalo dlouho a byl z dětské kliniky „odejit“, roztrpčen odchází do nemocnice Pod Petřínem, ani tam však nedostal příležitost k habilitaci; být uznávaným dětským hematologem a svědomitým lékařem nestačilo.

Primářem hematologie

V roce 1959 hledal ředitel Fakultní nemocnice v Praze 10 Václav Heral primáře pro vznikající hematologické oddělení. Péče o pacienty s chorobami krvetvorby tehdy byla roztráštěná, na I. interně se jí zabýval docent Dejmal, na II. interně primář Lenfeld. Hematologických laboratoří bylo šest, jednotné vedení chybělo. Do čela oddělení navrhl přátelé s podporou přednostky dětské kliniky profesorky Jiřiny Čížkové-Písařovicové Jiřího Janele.

Ředitel doporučení akceptoval. Nastal však problém. Kandidát sice ovládal brilantně laboratorní metodiky (a skvělým laborantem zůstal), pediatrii i dětskou hematologii, musel se však rychle přeškolit na „dospělou“ medicínu. Sám to vnímal jako nedostatek, ale později říkával, že pediatr se snáze přeškolí na lékaře dospělých než naopak. Nastoupil 1. ledna 1960.

V roce 1962 se za vydatného přispění zmiňované profesorky Čížkové-Písařovicové podařilo prosadit habilitaci Jiřího Janele v oboru pediatrie. Habilitační práce Příspěvek k morfologii dřevové erytropoesy nedonošených dětí byla opět velmi pracná a kvalitní. Docentura však byla pro doktora Janele při jeho nesklonnosti maximem možného.

Pracovní den

Pracovní den oddělení skládajícího se z pana docenta, pěti laborantek, uklízečky a současně myčky skla (sestra chyběla) zahajoval přesně v 7.00, kdy ve dveřích vyšetřovny, která byla současně pracovnou, místností pro porady a knihovnou, vítal prvního pacienta. (Do roku 1970 se pracoviště stěhovalo pětkrát, z prostor nevyhovujících do míst vyhovujících ještě méně.) Málo pohyblivým nemocným nahrazoval sestru, pomáhal při svlékání i oblékání, na vyšetřovací lůžko. Prováděl, sám sobě asistentem, i potřebné výkony, nejčastěji punkce kostní dřene a mízních uzlin. S mbulantní činností končival po deváté, pak se vypravoval za svými pacienty: nejprve na dětskou kliniku, potom obešel hematologicky nemocné na ostatních klinikách. O diagnostických a léčebných postupech vedl podrobnou dokumentaci, psanou charakteristickým drobným písmem. Po obědě, kdy si poprvé za den

sedl, následoval obřad vaření kávy. Přípravoval ji speciálním způsobem v džezvě a třikrát provařenou. Odpoledne posuzoval nálezy pacientů z ranní ambulance. Okolo čtvrté zamykal pracovnu a v aktovce si odnášel věci, které nestačil vyřídit během pracovního dne.

Pacienty docenta Janele byli původně valnou většinou děti. Byly to mnohdy medicínsky zajímavé případy velmi vzácných anémií, přežívající do dospělosti. Obdobně tomu bylo u nemocných s (méně vzácnou) dědičnou sférocytovou, hemolytickou chudokrevností, kteří měli sami děti, a ti opět přiváděli na svět další generaci; když jsem v roce 2006 odcházel do důchodu, šlo už o třetí generaci, vyžadující kontroly a případnou splenektomii. Nejinak tomu bylo s dětmi i dospělými se zhoubnými chorobami. Pokud bylo možno, léčba probíhala ambulantně. Pan docent prováděl transfuze, infuze, podával intrathekálně cytostatika, vše dlouho sám.

V polovině šedesátých let se podařilo získat pro oddělení sestru Jaroslavu Jindřichovou. Lékaři se konečně ulevilo od povinností starat se o sterilitu nástrojů, navíc pomohla při ambulanci a výkonech na klinikách, uplatnila se i jako písárka. V roce 1970 jsem přibyl se svým léčebně-preventivním úvazkem já, stal jsem se konziliářem pro interní obory.

Učitel

Od svého nástupu přednášel docent Janele v rámci sylabu dětské kliniky hematologii. Výuku vždy pečlivě připravoval a výklad prokládal mikrofotografiemi z materiálu staršího i ze zdejšího oddělení, vždy nejvyšší kvality. Maximálně využíval svěřený čas, ale výuku nepřetahoval; byl vždy korektní a připravený o látce s mediky diskutovat. Až do svého skonu pak docent Janele přednášel i v rámci „dospělé“ medicíny, dokonce čím dál hojněji. Přednášel i na Ústavu pro doškolení lékařů a vyučoval také na vlastním oddělení. Nezapomínal na Dukeův postulát, že kvalitní práci odvádí laborant vzdělaný a dále se vzdělávající (a dobře placený). Při pravidelných měsíčních schůzkách se všemi pracovníky (říkalo se jim provozní schůze) se vždy probraly rutinní záležitosti, často se však končilo u mikroskopu s pozoruhodným preparátem. Probíral se i klinický dopad nálezu.

Den co den odpoledne kontroloval nálezy v mikroskopu, případně upozornil laborantku na nedostatek a poté všechny odcházející výsledky parafoval. Stačil tak zachycovat patologické obrazy z klinik a druhý den se vydával za pacienty. Byl vždy ochoten věnovat čas také lékařům z ostatních pracovišť.

Vědec

V medicíně nelze oddělovat diagnostiku, léčbu, vědu a výzkum, vše je provázáno. Docent Janele se držel zásady *primum non nocere*. Nevyhýbal se novinkám a sám některé přinášel. Kromě zmíněné učebnice a norem publikoval téměř stopadesát původních prací, které vždy byly něčím nové. Většinu byl autorem jediným anebo

prvním, publikoval v Československu, v Anglii a Německu. Přednášek proslavil víc než dvě stovky. I po odchodu profesorky Čížkové-Písařovicové měl trvale dobré vztahy s dětskou klinikou, Spolupracoval ale i s mnoha dalšími kolegy, namátkou uvádím chirurga profesora Emericha Poláka, profesorku Radanu Königovou z kliniky popálenin, internistu profesora Jiřího Syllabu a profesora Vladimíra Chládku z ORL kliniky. Mimo nemocnici vědecky spolupracoval s profesorem Karlem Smetanou z Ústavu hematologie a krevní transfuze, s olomouckým profesorem Boleslavem Wiedermannem, profesorem Ladislavem Chrobákem z Hradce Králové a profesorem Mikulášem Hrubíškem z ÚHTK v Bratislavě. Ze zahraničních spoluprací vzpomínám na profesorku Jakobaschovou z Berlína, s níž řešil případy vzácných enzymopenických hemolytických anémií.

Některé z těchto počínů byly prioritní. Tak například v roce 1964 bylo pacientce trpící chronickou lymfatickou leukémií, u níž se vyčerpaly dostupné léčebné postupy (i chemoterapie byla tehdy v začátcích), podáno myší antilymfocytární sérum. Šlo o spolupráci s profesorem Bohumilem Seklou a dr. Holečkovou, kteří se zabývali imunologií nádorového růstu. Mohu o tom svědčit z první ruky, pacientka paní K. ležela na „mém“ oddělení II. interní kliniky.

Jeho kvalifikace, láska k oboru a k laboratorní práci ho předurčila k dlouholetému členství ve výboru Československé hematologické společnosti. Předsedal laboratorní sekci. Byl také spoluautorem vyšetřovacích norem, v polovině šedesátých let významnému a dodnes vlastně nepřekonanému činu.

Rodinná krize a šedesátá léta

Adoptivní syn, v té době student oboru zdravotní laborant, začal mít kruté bolesti v břiše. Ač opakovaně vyšetřen i vynikajícími odborníky, mj. profesorem Zdeňkem Mařatkou, příčina se neobjasnila, analgetická léčba nebyla zcela úspěšná a Kája skončil dokonanou sebevraždou. Byla to obrovská rána, která u pana docenta vedla k xacerbaci vředové choroby s masivním krvácením v traktu, jež musel řešit profesor Polák na chirurgickém sále. V rekonvalescenci se přidružila infekční mononukleóza, která mívá u dospělých vleklý průběh. Hematologie se octla bez vedení. Ředitel nemocnice dr. Skalla mě požádal, zda bych se tam odvážil přechodně pracovat. Protože jsem asi půl roku předtím při adaptaci naší kliniky na hematologii pracoval, odvážil jsem se. Bylo to z mé strany dost riskantní, ale byla tu možnost vždy telefonicky požádat pana docenta o radu. Nevydržel v neschopnosti až do vyléčení a ještě s pozitivními tzv. jaterními testy asi po roce začal opět naplno pracovat. Se ztrátou syna se však nevyrovnal nikdy a často, když s manželkou konstatovali nějakou rodinnou újmu nebo ztrátu, končil slovy: „Přišli jsme v životě o víc“.

Vztah k tehdejšímu režimu kladný neměl. Bral ho jako ránu osudu a choval se po svém. Nikdy nikoho ani písemně neoslovil soudruhu. I ředitel, ať šlo o kohokoli, si musel zvyknout. Občas bylo nutno uzavírat socialistické závazky, jak pamětníci

vědí. Když ten čas přišel, opsal závazky z minula v obráceném pořadí a s jiným slovosledem. A končil závazkem, že budeme i nadále přednášet medikům v rámci pediatrie a interny bez nároku na odměnu. Oddělení hematologie, na rozdíl od mnoha jiných, nikdo nedonutil vytvořit brigádu socialistické práce.

Hovory o víře ukončoval lapidárně: „K tomu, abych byl slušný člověk, pánaboha nepotřebuji“. Tedy ateista? Ze svého pohledu měl jistě pravdu, avšak nic mu nebránilo, aby každou neděli dopoledne nedoprovázel věřící manželku do kostela. „V klidu si tam promyslím své problémy.“ Ovšem když se zadíval do mikroskopu, žasl nad mnohotvárností a pestrostí buňky a života a pochyboval, že by to vše vzniklo samo od sebe. Taková víra v soukromého boha.

Ctnosti a záliby

Že byl pan docent člověk z gruntu slušný a vždy si počínal korektně, jsem se už zmiňoval. Ale o jednom jsem ještě nemluvil. Za všech režimů, nejen za minulého, se mnozí pacienti snaží zajistit si lepší péči s pomocí úplatku. On měl na tu věc vyhraněný, a i z dnešního pohledu zajímavý názor: „Žádný pacient nesmí doplácet na to, že je nemocný.“ Dle toho jednal. Samozřejmě se rozkřiklo, že pan docent „nebere“. Přesto se vyskytovali ještě neznalí pacienti, kterým nezbylo než na místě snahu rozmluvit. Ale když dotyčný použil úskoku a nechal přece jen někde obnos ležet, posílal mu jej pan docent ještě to odpoledne složenkou z pošty zpět.

Na záliby mu moc času nezbývalo. Nebyl však workholik, práce mu nebránila v plnění rodinných a společenských povinností, byl vzorným manželem a otcem. Pečoval o ovocné stromy na zahrádce, obzvláště miloval meruňku („má nejlepší ovoce“). Na podzim svědomitě hrabal listí. Na dovolenou Janelovi jezdili výhradně v létě a na Benecko; měli rádi Krkonoše. Ještě v roce 1983, necelý rok před smrtí, se chlubil, že s manželkou nachodili až 17 km denně.

Po léta měli Janelovi předplatné Spolku pro komorní hudbu. A dlouho, nakonec úspěšně, přemlouval i mne („On ten velkej rámus není všechno!“), takže jsme opustili předplatné FOKu a obstarali si je také. Snad čtyři sezóny jsme sedávali v Rudolfinu o tři řady před nimi a sedáme tam dosud.

Neřesti?

Nikdo není po všech stránkách dokonalý, byť se náš pan docent k dokonalosti blížil, až to člověka zahanbovalo. Občas jsem něco zapomněl udělat a v hlavě se mi to vynořilo, až když bylo pozdě. On mi jen šetrně sdělil, že to už zařídil sám. Hrozné!

Ale přece jen. Když byl ve stresu, kouřil. Tajně, protože kouřit se nemá. Pil kávu, což ostatně děláme skoro všichni. Jenže on si vařil kávu 6× denně, a ne zrovna slabou. Tu poslední pil na „dobrou noc“. Z toho je nejlépe vidět, že byl notoricky nevyspalý. Kávě holdoval i po chirurgickém řešení vředové choroby, přestože její abusivní užití spolu se spánkovým deficitem měl téměř jistě vliv na arteriální hypertenzi.

Posledně zmíněná diagnóza byla jedinou nemocí, kterou byl ochoten si léčit. Kdysi dávno mu primář Sobotka naordinoval cosi, co bez jakékoliv kontroly trvale užíval. Byl velmi špatným pacientem. Jakoukoli dobře míněnou radu odbýval s úsměvem slovy „na něco člověk umřít musí“. Vždy spěchal, snad aby vše, co měl naplánované, stačil. Ale byl naprosto dochvilný, nikdy nepřicházel pozdě, spíš o chvíli dřív. Z obav, aby nemarnil čas, chodil velmi rychle a při pochůzkách po nemocnici využíval různých zkratek, které nebyly vždy nejschůdnější. A tak i dost často padal – a lámal si žebra. Kdo ví, jak to bolí, nepochopí, že docent Janele i s těmi polámanými žebry chodil do práce. Protože bolest mu bránila trávit noc na lůžku, spával v ušáku. Myslím, že toto martyrium absolvoval nejméně třikrát.

Naposled se mu ten jeho věčný spěch stal osudným. První červencovou neděli roku 1984 si při opravě plaňky v dřevěném plotu – zkrátil cestu. Skočil na betonové schodiště, dopadl špatně, místo na nohy na levou stranu hrudníku. Večer mi jeho paní telefonovala, že Keja, jak mu říkala, v pondělí nepřijde do práce, což bylo podezřelé. Na odvoz přistoupil až ve středu odpoledne. Na rentgenu našli blokovou zlomeninu tří žeber a padlo podezření na protrženou slezinu. Docent Vyhnánek obavu potvrdil, z chaty byl povolán profesor Milan Procházka a v podvečer se operovalo.

Ve čtvrtek, první pooperační den, nevypadal dobře. Když jsme jej navštívili se sestrou Dášou na JIP, říkali jsme si, že stav odpovídá závažnosti úrazu a proběhlé operaci. V pátek dopoledne byl jako vyměněný. Komunikoval, usmál se. Odpoledne jsem za ním zašel ještě jednou a on mi najednou řekl: „Láďo, já umřu“. Když jsem zvážil jeho stav, neuvěřil jsem mu, svůj názor jsem mu sdělil a – odjel jsem na chalupu. Časně ráno mi přišel syn hajného oznámit, že v noci z pátku na sobotu náš pan docent zemřel. Stalo se tak 7. července 1984. Causa morfia: plicní embolie.

Svého učitele doc. MUDr. Jiřího Janele, CSc., lékaře, vědce a především člověka jsem si velmi vážil; berte tudíž můj text jako možná ne zcela objektivní hodnocení této mimořádné osobnosti. Nebyl to jednoduchý člověk, ale byl naprosto čestný a poctivý. A hlavně – nebyl zbytečný. Kdybych měl vybrat ten rys jeho povahy, který zaslouží nejvyšší ocenění, pak to byla jeho obětavost. Dokázal přerušit dovolenou v Krkonoších, na kterou se těšil dlouho dopředu, protože v Praze se nenadále zhoršil stav některého pacienta, zejména když to bylo dítě. Pak neváhal, přijel a pokusil se zvrátit kritický stav. Jednou při masivním poporodním krvácení jedné ze zaměstnankyň byl bezprostředně ohrožen její život. Pan docent celé odpoledne a večer běhal jako kurýr mezi transfúzním oddělením a sálem gynekologicko-porodnické kliniky a donášel nové a nové nakřížené krevní konzervy. Sám potom řekl, že nebýt transfúzní oddělení přímo v nemocnici, ona pacientka by zemřela. Dodávám – nebýt jeho ochoty životodárnou tekutinu rychle nosit. Takový byl náš pan docent Jiří Janele.

MUDr. Ladislav Rosa, CSc., 1983–2000 v čele Oddělení klinické hematologie FNKV

Prof. MUDr. Jiří Štefan, DrSc.

*9. 4. 1932

soudní lékařství
přednosta Ústavu soudního lékařství 3. LF

Jen ministerské kvóty posluchačů všech lékařských fakult v Československu k převedení na hygienicko-epidemiologický směr pražské fakulty spolu s náborovou kampaní na těchto fakultách zabezpečily zahájení provozu hygienicko-epidemiologického směru pražské lékařské fakulty v akademickém roce 1952/53 výukou 4. a 5. ročníku. Ve společnosti rekrutů ze všech československých lékařských fakult se zde octl i rodák z jihomoravské vísky Brumovice. Už za studií našel svůj obor v soudním lékařství a své osobní vzory ve znamenité učitelské trojici Knobloch – Hájek – Gregora. Poté, co bylo v roce 1955 při ústavu zřízeno místo interního aspiranta, stal se jím on. Jeho ročník – třetí ročník absolventů Lékařské fakulty hygienické UK v Praze a první s dvanáctisemestrovým studiem – dospěl v roce 1956 k promoci se získáním titulu „promovaný lékař-hygienik“. Toto znamení doby pak všichni vláčeli za jménem celých deset let, než směli splynout s davem starších kolegů, kteří zůstali po celý čas doktory.

Více než půlstoletí své vinohradské vědecké a učitelské dráhy zahájil Jiří Štefan jako interní aspirant v roce 1956–1957. Tehdy se Ústav soudního lékařství a kriminalistiky LFH UK stěhoval z Hlavova ústavu na Albertově do areálu vinohradské fakultní nemocnice. Když 20. prosince 1957 zemřel profesor Knobloch, byl vedením ústavu pověřen odborný asistent Hájek, na jeho místo postoupil Jiří Štefan a stal se tak v roce 1958 nejmladším členem triumvirátu odborných asistentů Hájek – Gregora – Štefan.

V počátečním výzkumu přispěl k vypracování metody stanovení věkové kategorie člověka z vyšetření samotné krve; studium otoku mozku z popálení rozšířil na otok mozku následkem úrazů hlavy (*Mozkový edém u úrazů hlavy a u popálení. Kandidátská dizertační práce. 1965.*) a téma traumatu mozku dominovalo jeho výzkumu až do začátku sedmdesátých let, v nichž opakovaně těžil z možností imunologie (u popáleninové nemoci studoval příčiny smrti a septický šok v průběhu nemoci, imunologickými prostředky zkoumal infarkt myokardu a náhlou smrt. Zpracoval rovněž statistiku popálenin se smrtelným koncem a vyvinul metodu odvození stáří člověka z obvodu aorty.

15. 7. 1986 byl jmenován a 1. 8. 1986 pak ustanoven docentem a přednostou ústavu jako nástupce prof. Hájka. 1. 10. 1989 byl jmenován a ustanoven profesorem; téhož roku byl vyznamenán Reinsbergovou cenou Společnosti soudního lékařství.

Se svým bývalým přednostou publikoval monografii určenou praktickým lékařům (*Příčiny, mechanismus a hodnocení poranění v lékařské praxi. Praha 1996*), s pozdějším nástupcem vysokoškolskou učebnicí (*Soudní lékařství a zdravotnicko-právní otázky. Praha 1996; s J. Hladíkem*).

Proslulému odborníku, vždy žádanému o znalecké posuzování zvláště závažných trestných činů proti životu a zdraví, bylo na přelomu století zadáno několik mimořádných případů: V roce 1998 to bylo ubití číhoštského faráře Toufara ve valdické věznici z února 1950: po pečlivém studiu dokumentace shledal prof. Štefan příčinu Toufarovy smrti v hnisavém zánětu pobřišnice po perforaci jednoho ze čtyř typicky stresových akutních žaludečních vředů vzniklých v důsledku stresové situace při duševních i tělesných útrapách mučeného faráře. V posouzení dva roky starého případu napadení Roma skinheady v Orlové a jeho následného usmrcení autem prof. Štefan v roce 2000 za příčinu smrti označil přejetí autem, zároveň však upozornil na krevní výron v obličeji, typický pro úder pěstí. Štefanův posudek pro Krajský soud v Plzni vnesl v roce 2001 jasno do případu z roku 1986, kdy vojáci pohraniční stráže s mozky vymytými režimní propagandou vnikli na území SRN a tam 200 metrů od státní hranice střelbou ze samopalu usmrtili německého občana.

Prof. Jiří Štefan byl odpovědným řešitelem grantů MZ ČR „*Diagnostika difuzního axonálního poranění*“ (v letech 1996–1998) a „*Diferenciální diagnostika difuzního axonálního poranění*“ (v letech 1999–2001); závěrečnou zprávou o řešení druhého z nich uzavřel v roce 2002 své působení přednosty ústavu. Jako vědec a činorodý profesor konzultant je stále v kontaktu se současným vývojem svého oboru (*Soudní lékařství a jeho moderní trendy. Praha 2012; s J. Hladíkem*).

PČ

Pražská přednáška

Karl Popper

Třetí lékařské fakultě Univerzity Karlovy, jejímu děkanovi, profesoru Höschlovi a vám všem, kdo jste se tu dnes sešli, chci vyjádřit hlubokou vděčnost za velkou čest, které se mi zde dostává. Být po šedesáti letech opět v Praze – a byla to léta nelehká – je pro mne obrovským zážitkem. Přijížděl jsem do Prahy z Vídně v letech 1911 a 1913 – ještě před první světovou válkou a také několikrát během války. A asi tak kolem roku 1934 jsem došel k závěru, že Praha je nejkrásnější město ve střední Evropě. To se nezměnilo, ale vše ostatní ano.

Před šedesáti lety žil na Hradčanech Tomáš Garrigue Masaryk, velký zakladatel Republiky československé a její prezident Osvoboditel. Prezidenta Masaryka hluboce obdivuji. Byl jedním z nejvýznamnějších průkopníků toho, co jsem rok nebo dva po jeho smrti nazval otevřenou společností. Byl průkopníkem otevřené společnosti jak v teorii, tak v praxi; byl skutečně největším z jejich průkopníků od Abrahama Lincolna po Winstona Churchilla. Z nástupnických států rakouské říše, které zde stály poražené a zbídačené, byl Masarykův výtvar, Československá republika, jediným úspěšným výsledkem. První republika byla úspěšná svým finančnictvím, průmyslem, politikou, vzdělaností a kulturou; a byla i dobře bráněna. Nikdy v dějinách nebyl nový stát, který koneckonců vzešel z revoluce, tak mírumilovný a tak úspěšný – a přitom byl do značné míry dílem tvůrčího myšlení a konání jednoho muže. Tohle všechno ale nevzniklo samo sebou, bez obtíží; bylo to výsledkem Masarykovy filozofie, jeho moudrosti a charakteru, v němž vynikala osobní odvaha, opravdovost a otevřenost. Svou vlastní filozofii označoval jako kritický realismus. A tím také skutečně byla. Avšak jeho humanismus nebo humanitářství také sehrály důležitou roli.

Věřím, že Masarykův neobyčejný život historici podrobně probádali. Nicméně jsem přivezl do Prahy dva krátké příběhy, o nichž je všem jeho životopiscům velice pravděpodobně málo známo. Autentičnost obou příběhů by mohl, podle mého, stále ještě (alespoň částečně) ověřit někdo, kdo se zajímá o studium dokumentů, které jsou možná dosud neprobádané.

První příběh souvisí se zvláštními okolnostmi, za kterých jsem poprvé slyšel Masarykovo jméno: bylo to v zimě 1915–1916 za první světové války, když mi bylo 13 let.

Můj otec působil ve Vídni jako právník a naše rodina se blízce přátelila s rodinou Schmidtových, kteří měli tři syny a dceru. Jeden jejich syn byl důstojníkem, druhý, dr. Karl Schmidt, kterému táhlo ke třicítce, byl právníkem; třetí syn, Oscar, se mnou chodil do třídy. Dr. Karl Schmidt nás často navštěvoval a zůstával u nás na večeři. Jednoho takového večera – byl tehdy ve válečné uniformě důstojníka c. a k. armády – nám vyprávěl, že mu armáda svěřila úkol vyšetřovat případy velezrady a připravit válečné soudní procesy se zrádci. Pověděl nám o velmi zajímavém případě, kterým se právě zabýval: o případu tehdy šestašedesátiletého profesora filozofie na vídeňské univerzitě, dr. Tomáše Masaryka, který se právě nacházel v Anglii nebo ve Spojených státech; byl jedním z hlavních vůdců hnutí Čechů a Slováků za národní samostatnost, čímž zjevně naplnil skutkovou podstatu velezrady. „Ale“, dodával Schmidt nejvyšš duvěrně, „je to úžasný člověk“.

Vyprávěl nám, že četl Masarykovy knihy – zvláště knihu o vztahu Ruska a Evropy, která na něho velmi zapůsobila. Jak se tak nechal unášet tématem, udělal nám přednášku o tomto neuvěřitelném zrádci, o nanejvýš učeném a kulturním člověku, o vůdčím duchu filozofickém, o učiteli etiky, o velkém liberálovi a o muži, který je hotov nasadit život za dosažení osvobození svého národa. Schmidt nám také později pověděl o české armádě, kterou Masaryk organizoval z Čechů žijících v cizině (ve

Francii, Anglii, Rusku a ve Spojených státech) a také z rakouských válečných zajatců českého původu v Rusku. Byl to neobyčejný zážitek, který ani po sedmdesáti osmi letech neztratil nic ze své původní intenzity.

Dnes si myslím, že se taková věc mohla odehrát právě jen v Rakousku. Rakouská říše byla tehdy ve válce a platila zde zvláštní ustanovení, která nepodléhala parlamentní kontrole. V zemi vládl ministerský předseda, hrabě Stürgkh, který disponoval diktátorskými pravomocemi, odvozenými ze stanného práva. A přesto byla ve Vídni stále ještě živá liberální atmosféra předválečné doby. Stál před námi právník a zároveň důstojník, jehož úkolem bylo vyšetřovat velezrádnou činnost, a přitom on sám se dopouštěl zrady tím, že nám, obyčejným civilistům, svěruje informace o postupu vyšetřování a o svém obdivu ke zrádci! Avšak bylo jasné, že nemá vůbec strach. Věděl, že je v bezpečí: v bezpečí navzdory diktatuře a stannému právu. Jaký rozdíl v porovnání s tím, co začalo o rok později v Rusku a co se rozbujelo do oné děsné nestvůrnosti, kterou můžeme nyní nazvat „moderní diktaturou“.

Tak tohle se odehrálo ve Vídni v roce 1916. Avšak v některých provinciích, v oblastech, kde se státní moc střetávala tváří v tvář s iredentistickým nacionalismem, panoval státní teror. Místní úředníci („kapesní diktátoři“) byli liberalismem velkých měst nedotčeni – a báli se. Vládli za pomoci tajného teroru a dokonce mučení: dovídal jsem se o tom všem z téhož neobyčejného zdroje – díky opakovaným návštěvám dr. Karla Schmidta. Schmidt nám sděloval vše o Masarykově počínání, vše o svém hrdinovi, o němž sbíral materiál, který by byl určitě vedl k Masarykově popravě, kdyby se ho někdy náhodou vítězná rakouská říše podařilo zmocnit. Avšak v roce 1916 dokonce i mně začalo být jasné, že k tomu nikdy nedojde, že centrální mocnosti válku prohrály. Zato jsem ale nevěděl, že dokonce členové rakouské vlády to chtěli vzdát a že Rakousko pokračovalo ve válce hlavně ze strachu z německé invaze. Zde končí můj první příběh.

Téměř o dvacet let později, když byl rakouským diktátorem kancléř Schuschnigg, jsem znovu náhodou zaslechl něco velmi osobního o Tomáši Masarykovi. Byl jsem na vídeňské univerzitě žákem profesora Heinricha Gomperze, učence v oboru řecké kultury a filozofie. Sprátelili jsme se. Po vraždě kancléře Dolfusse, spáchané skupinou rakouských národních socialistů, převzal moc Schuschnigg, který požadoval po všech státních zaměstnancích včetně učitelů a profesorů, aby vstoupili do organizace, již nazval Vlastenecká fronta, do organizace, jejímiž členy směli být pouze lidé, kteří podepsali prohlášení, že jsou proti Anschlussu neboli sjednocení Rakouska s Německem. V Německu tehdy vládla hitlerovská diktatura. Všichni univerzitní profesori tehdy podepsali (a zvláště ti, kdo byli nacisté).

Vyskytla se pouze jediná výjimka: profesor Heinrich Gomperz, jehož rodina pocházela z Německa a jehož kulturní zázemí a orientace na řeckou vzdělanost ho vedla k přesvědčení, že jednota s Německem je potřebná – už proto, že tam působí velký počet badatelů zabývajících se antikou. On sám byl židovského původu a byl si plně vědom Hitlerových teroristických rasových teorií a jeho teroristické praxe. Choval

však důvěru k vysoké civilizovanosti Německa a na Hitlera pohlížel jako na politickou raritu, která zajisté brzy zapadne. Podle mého mínění Gomperz shledal, že je pod jeho důstojnost, aby se Hitlerem nějak zvlášť zabýval. Bohužel se ve většině těchto svých představ tragicky mýlil. Skutečnost, že nevstoupil do Schuschniggovy Vlastenecké fronty, vedla k tomu, že byl propuštěn z univerzity, takže přišel o veškerý svůj příjem. Zpráva o tom se do novin nikdy nedostala. Nikdo se o jeho propuštění nedověděl.

Ani já jsem nic neslyšel, dokud mi jednoho dne nezatelefonoval – a tak jsme se setkali. Tehdy mi vyprávěl, co se stalo, a že se po svém propuštění rozhodl emigrovat do Spojených států. Neměl však peníze na onu nákladnou cestu. A tak odjel do Prahy, kde požádal starého přítele a kolegu Masaryka o půjčku. Masaryk mu potřebnou částku z vlastních osobních úspor daroval – o půjčce nechtěl ani slyšet – a vysvětlil Gomperzovi, že si za daným účelem nepřeje čerpat z žádných oficiálních fondů, protože by politický prvek v celé záležitosti mohl být chápán jako proněmecký a možná dokonce prohitlerovský čin. A Gomperz mi vyprávěl, jak dojmavé a nádherné setkání s Masarykem bylo.

Dámy a pánové, vždycky jsem Masaryka obdivoval jakožto jednoho ze dvou velkých státníků a hrdinů Evropy dvacátého století: mám na mysli Masaryka a Churchilla.

Masarykovo Československo bylo – podle mého nade vši pochybnost – nejotevřenější ze všech společností, které kdy v Evropě spatřily světlo světa. Vydrželo pouhých dvacet let; třebaže těžkých, bylo to nádherných dvacet let: V nejkratším možném čase tato otevřená společnost vybuodovala fungující hospodářství a nejspolehlivější vojenský obranný systém v Evropě. Potom bylo Masarykovo Československo zničeno dvěma staršími evropskými otevřenými společnostmi – Británií a Francií, kde byli právě u moci ústupkáři, kteří na zničení Československa s Hitlerem spolupracovali. A tady je člověk náchylný ke spekulacím: kdyby byl Masaryk v té době ještě naživu, je nepravděpodobné, že by byli ústupkáři mohli Hitlerovi pomáhat při zničení Československa. Hitler tehdy stále ještě blufoval a Masaryk by mu byl jistě uštědřil náležitou odpověď. Avšak do struktury československé otevřené společnosti byl od samého začátku zabudován zbytečný slabý článek. Narážím zde na takzvaný princip národního sebeurčení, na princip, který na „Západě“ získal téměř absolutní morální autoritu (kterou dodnes neztratil), ačkoli stačí jen trochu popřemýšlet, abychom pochopili, že takovou zásadu nelze v Evropě vůbec uplatnit; vždyť i ostrovy jako Velká Británie, Irsko nebo Kypr jsou obydleny několika takzvanými národnostmi, které mají každá své politické vůdce, požadující národní sebeurčení. A masarykovská otevřená společnost nebyla s to dát na tyto požadavky hluboce zváženou, morální a politickou odpověď.

Není to tak dávno, co se vaše země ocitla pod podobným tlakem; a protože neměla dobře promyšlenou teoretickou a morální obranu, muselo dojít k jejímu rozdělení. Nikdo neví, jaké budou důsledky. Homogenní obyvatelstvo hovořící jedním jazykem má nepochybně obrovskou výhodu, co se týče průmyslové spolupráce; ale kde v Evropě něco takového najdete? Evropa jednoduše taková není, s výjimkou velmi

mála zemí, kde bylo homogenosti dosaženo politickými a výchovně vzdělávacími prostředky, s jejichž pomocí byly potlačeny menšiny nebo dialekty. To platí zejména pro Německo a Francii. Ale i tyto dvě země mají dnes významné menšiny – a tak je tomu ostatně u všech evropských států. Výjimku tvoří Island (a snad také Malta).

Domnívám se, že každý, kdo miluje mír a civilizovaný život, by měl přiložit ruku k dílu všeobecné osvěty stran nepraktičnosti a nehumánnosti onoho slavného – nebo, mohu-li se tak vyjádřit – nechvalně proslulého principu národního sebeurčení, který nyní zdegeneroval do své svrchovaně hrůzné podoby, do etnického terorismu.

Proti takové hrůze musíme bojovat. Nesmíme se stát kořistí cynického přesvědčení, že historie je násilná a strašná, hnaná bezuzdnou touhou po zlatě, naftě, po bohatství a moci. Tento cynický výklad historie je nepravdivý. Evropské dějiny začínají Solónovou pokojnou revolucí, která reformovala athénskou ústavu. Osvobodila otroky, kteří byli dříve svobodnými občany, ale propadli svobodou svým věřitelům, kterým nebyli s to splatit dluhy. Solónova revoluce zamezila Athéňanům v opakování podobné praxe. Odtud bylo ještě hodně daleko k Americké revoluci a k Abrahamu Lincolnovi, který padl jako poslední z šesti set tisíc bílých vojáků ve strašlivé válce, jejímž výsledkem bylo osvobození černých otroků ve státech jižní Konfederace. Toto nejsou pouhé dvě výjimky, jež by krásily jinak nekonečné dějiny chamtivosti a násilí. Jedná se spíše o významné úspěchy – je nutno přiznat, že se vyskytují spíše vzácně uprostřed množství porážek a nezdarů, které jsme utrpěli často v důsledku našich vlastních chyb – v průběhu našeho nekonečného zápasu za svobodu a spravedlnost.

A nyní, když se opět potýkáme s novými nezdary, si musíme vzpomenout na náš nejčerstvější úspěch: Jižní Afriku. A musíme si neustále připomínat taková neuvěřitelná vítězství ducha svobody, otevřenosti a lidskosti, jakým byl Churchillův zdánlivě beznadějný odpor vůči Hitlerovi po pádu Francie a Masarykův triumf, když přivedl domů své chrabré vojáky (armádu o síle 60 000 mužů) přes Sibiř a Vladivostok, Tichý oceán a americký kontinent, aby založil velkolepou republiku, otevřenou společnost natolik silnou, že po řadě násilných a smrtelných nehod dokázala vždy znovu povstat.

(Přednáška u příležitosti udělení čestného doktorátu Univerzity Karlovy na návrh Vědecké rady 3. LF UK zazněla 25. května 1994 ve Velké aule Karolina Univerzity Karlovy v Praze.)

Sir Karl Raimund Popper (1902–1994), filozof a jeden z nejvýznamnějších myslitelů 20. století. Narodil se v Rakousku, v roce 1937 emigroval na Nový Zéland a od roku 1945 žil v Londýně, kde byl profesorem na London School of Economics. Byl významným představitelem moderního liberalismu, teorie vědy a filozofie.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Mým čtenářům

Tento první odstavec patří nejen mým čtenářům, kteří mě občas pochvální za postskriptum – ať už tak činí upřímně, nebo z pouhé slušnosti, radost mi udělají vždycky. Patří ale samozřejmě také ostatním čtenářům, odběratelům a autorům, kteří zatím čekají na slíbené autorské výtisky – těm všem se totiž pokorně omlouvám za pozdní zaslání minulého čísla VNR a za rovněž opoždilé vydání čísla tohoto. Nestalo se tak z lajdáctví, ani to nezpůsobil pan Alzheimer, za vše může jiný pán, p. Vis Major, který (šéf)redaktorku kvůli všemožným neduhům doslova upoutal na lůžko a pak jí nařídil dlouhou rekonvalescenci.

Všechno se odehrálo takřka příznačně v období, které bylo časově spojeno – jistě náhodou – s nejasnou politickou situací v naší republice – od voleb až do jmenování nového premiéra. Ti, kteří už minulou VNR četli, si snad vzpomenou, že jsem se přiznala k profesionální deformaci, s níž sleduji v televizi politické zprávy, debaty, proslov a rozhovory. Možná však právě tuto psychickou úchytku mohly zmírnit tělesné neduhy; dlouho jsem se nemohla rozhodnout k nástupu do nemocnice, ale když po vyhlášení výsledků říjnových voleb o nich mluvil v televizi náš nejvyšší státník, jsem v půli jeho interview najednou už nemohla dál, kapitulovala a přivolala sanitku. Po půlhodině už jsem byla vyklopena před nejbližší nemocnicí – Na Františku. U vrátnice bylo rušno, pořád někdo přicházel nebo byl přivážen, míhali se tam záchranáři, sestry, lékaři, pacienti. Najednou se na mne zadíval jeden ze sanitářů a zahlaholil: „Vy jste u nás ještě nebyla, že? Tak vás vítám, to budete mít premiéru.“ Jen jsem máchla rukou a říkám: „Kdepak premiéru, tady jsem už byla, ale před padesáti lety.“ „Tak to bude spíš derniéra,“ odušil onen dobrý muž – a teprve když kolem všechno strnulo, uvědomil si, co řekl, a urychleně zmizel.

Myslíte si, že jsem se urazila nebo najednou dostala strach? Kdepak místo toho, abych plácnutí o derniéře brala jako předtuchu fatálních konců, najednou jsem se příjemně uvolnila a vzpomínala na dobu, kdy jsem v té nemocnici byla poprvé. A byly to vzpomínky hezké. Jakby také ne, vždyť jsem měla právě po promoci, kdy jsem získala hrdý titul „promovaný filolog“, měla jsem dokonce už domluvené zaměstnání v jednom deníku a nebylo mi nijak zle; křečové žíly, s nimiž jsem tam na chirurgii nastoupila, snad ještě ani nebyly tak škodlivé, jako spíš ošklivé – a já jsem i kvůli tomu novému, prvnímu místu chtěla vypadat dobře.

V té dávné době se na operaci čekalo týden, kdy probíhala různá vyšetření, a po operaci se šlo domů až za další týden, po odstranění stehů. Všem procedurám jsem se, myslím, ukázněně podrobovala, ale ještě zbývalo mnoho volného času. Zvědavě jsem procházela staré nekonečné, spletené a pusté klášterní chodby, na zahradě si opalovala alespoň obličej a ruce nebo jsem na chodbách u nemocničních pokojů,

kde byly stolky s popelníky, tlachala s ostatními pacienty a učila se hrát mariáš. Sestry nám občas daly nějakou práci, skládali jsme třeba čtverečky z gázy, a když pak kolem pochodoval spartakiádní průvod, bylo to pro nás zpestření – ale když jsme chtěli všechny ty cvičence vidět, museli jsme vylézt na chodbě na lavice, protože okna byla vysoko.

Možná to všechno bylo trochu jinak, paměť lidská (= moje) bývá často ošidná, jisto však je, že s odstupem času vidím, že jsem tehdy prožívala hezké chvíle, aniž bych si toho vlastně byla vědoma. Snad i proto, že s lehkomyšlností mládí mě ani nenapadlo, kolik zdravotních i profesních patálií mě ještě může čekat.

Teď už s předvídavostí přece jen větší, pouze čekám, co se bude dít dál. Jsou-li mezi mým zdravotním stavem a politikou nějaké temné souvislosti, jak už jsem o tom jednou psala i do VNR, pak můžu mít pošetilou naději, že třeba u nás svítá... V den, kdy končím nemoc a jdu lámat do tiskárny tuto VNR, nese nový premiér na Hrad seznam budoucích ministrů. Bude-li skutečně vláda konečně jmenována, jak si bude počínat? Splní očekávání těch, kteří ji a priori nedůvěřují, nebo těch, kteří se na ni těší? Kéž není horší než vlády předchozí a kéž ani ten letošní rok není horší než rok minulý...

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083